

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

S9449B

C. SUETONII TRANQUILLI 8066

O P E R A.

TEXTU

AD PRAESTANTISSIMAS EDITIONES

RECOGNITO

CONTINUO COMMENTARIO ILLUSTRAVIT

CLAVEM SUETONIANAM ADJECIT

DETLEV CAR. GUIL. BAUMGARTEN-CRUSIUS

GYMNASII MERSEBURGENSIS CONRECTOR SOCIET. LAT.
JENENSIS SODALIS.

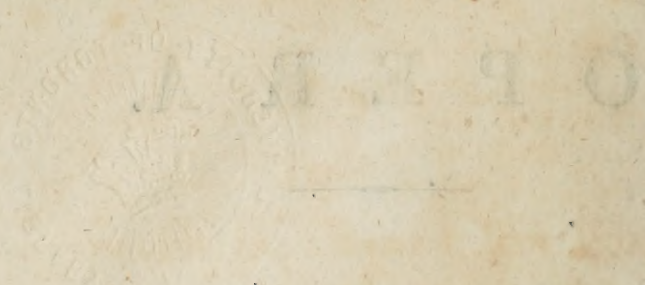
VOL. I.

L I P S I A E

APUD GERHARDUM FLEISCHERUM JUN.

1 8 1 6.

22453

23/3/92

V I R O

MAGNIFICO ET SUMME REVERENDO

HENR. CAR. ABR. EICHSTADIO

THEOL. ET PHILOS. D., SERENISS. SAXON. DUCI A CONSILIIS
AULICIS INTIMIS, ELOQU. ET POES. PROF. P. O. IN ACADEMIA
JENENSI, BIBLIOTHECAE EJUSDEM ACADEMIAE PRAEFECTO,
SOCIETATIS LATINAE JENENSIS DIRECTORI
ETC. ETC.

IPSIQUE SOCIETATI LATINAE JENENSI

HANC SUETONII EDITIONEM

ADDICTISSIMI GRATISSIMIQUE ANIMI MONUMENTUM ESSE
VOLUIT

DETL. CAR. GUIL. BAUMGARTEN-CRUSIUS.

III

V I R O

MARTINO DE CUMME HERRERO

LIBRO DE CUENTA DE LOS REVENIDOS

DE LOS REVENIDOS DE LOS REYES
EN EL REINO DE CASTILLA
EN EL AÑO DE MIL E CINCO CIENTOS E CINCUENTA E OCHO
EN LA CIUDAD DE MADRID

EN LA CIUDAD DE MADRID

EN LA CIUDAD DE MADRID

EN LA CIUDAD DE MADRID

EN LA CIUDAD DE MADRID

Quod TUO nomine eorumque, qui sub auspiciis TUIS in colendis ornandisque literis versantur, inscribere ausus sum hanc, quae in publicum jam emittitur, Suetonii editionem, id non arrogantia quadam, quae dignam tali ornamento eam judicaret, neque eorum imitatione factum est, qui qualicunque labori ex spectatissimi cuiusque viri patrocínio splendorem speciemque aucupantur, sed verecundissimo non

minus quam gratissimo animi sensu, cujus
quum testimonium publice facere jamdu-
dum desiderassem, vix meliorem oppor-
tunitatem reperturus mihi videbar. Quum
enim in eo maxime elaborare debeant so-
cietatis, quam tanta cum laude communi-
que utilitate moderaris, sodales, ut studio-
rum assiduitate, laboris diligentia, publi-
ce privatimque accuratam antiquitatis co-
gnitionem augere et promovere nitantur,
qua post restitutas literas prae ceteris ter-
ris nostram patriam condecoratam non
sine superbia quadam nobis gratulamur;
et intemexisse me laudabile, quod mihi

etiam, ex quo benivolentia TUA ascriptus ei eram, propositum esse deberet, consilium, et pro facultate ad attingendum et persequendum illud aspirasse, hoc quasi iudicii voluntatisque monumento ostendere posse existimabam. Accessit, quod praeter communem, qua omnes in vera eruditione principes suspicio, verecundiam, et singularem sensum, qui pluribus fautoribus amicisque, quorum nomina vel literis non exscripta animo tamen meo infixata sunt, propius addictum me esse jubet, artius TEcum et sanctius mihi intercessit vinculum, ex quo Jenensis academia, in-

ter cujus lumina praefulges, fratrem, natura non magis, quam animorum studiorumque consensu mihi conjunctissimum, in magistrorum suorum consessum recepit, atque inde sibi suisque peculiarem officiorum meorum partem vindicavit. Quibus omnibus quae praemittenda erat meritum **TUORUM** laus, multarumque et variarum, quae nomini **TUO** me cultumque meum astrinxerunt, causarum enumeratio, ab invito fere omittitur, quod nolle **TE** laudari verbis, non minus persuasum habeo, quam imparem me esse laudibus **TUIS**. Id unum tamen habeto, quem in-

ter plurima pericula, quae a vicina barbarie studiis nostris imminebant, inter iram et minas dejecti divino auxilio patriaque virtute tyranni, quem inter domesticas varii generis molestias vanumque stultorum, quamvis potentium, hominum contemptum, insitum et innutritum semper servavi, doctae antiquitatis amorem non exiguum modo in TUO patrocinio fomitem ad sacrae flammae instar reperisse, sed erectum etiam ornatumque illustri, cujus jam civem me fero, sodalitate, lactam fiduciam animo indidisse, ubi favere coeptis nostris, quod spero rogoque, perre-

xeris, in posterum quoque haud inutile
vel indecorum virium me mearum in de-
stinata arena periculum esse facturum.
Ita vale, TUISque iisdemque meis me
commenda.

P R A E F A T I O.

Fleischerus, cujus singularia de literis et solidiori maxime eruditione merita omnes norunt, quum ante triennium, plerosque auctorum Romanorum, qui in scholis legi solent, continua serie edendi consilium cepisset, atque ita quidem, ut, textu ad optimas editiones vel reddito vel accuratius constituto, brevis annotatio subjiceretur, quae accommodata ad adolescentulorum ingenia, removendis, quae gravissimae eos impediunt, difficultatibus sufficeret, eique operae viros maxime adhibendos duxisset, qui in publica juventutis institutione versati, quid conduceret illi aetati, quotidiana experientia discere facile potuissent; quae illi est fere translata ab Erfurdio quondam nostro erga me amicitia, ut ad rem, cujus non exiguam speraret utilitatem, mei aliquid laboris conferrem, benigno de studiis meis judicio desiderabat. Et quum eligendi, in quo elaborarem, auctoris copia adhuc superesset, incidit statim animus in Suetonium, ut quem ob contractam a pueris familiaritatem, continuatam per plures annos publicam interpretationem, multiplicem denique, quam eruditissimus scriptor suppeditat, materiam jamdudum intentiori studio commendatum, futurae vitae laboribus saepius destinassem. Neque ignorabam, quae ob eo incepto absterrere me possent rationes; imo reputabam, quot et quales viri eruditionem suam in recensendum explicandumque hunc auctorem

jam convertissent, ut arrogantiae fere videretur, subinde in diversam sententiam judicare, importunitatis, vestigia eorum sequi, et melius jam exposita praeter necessitatem repetere; perspiciebam, quantam argumēti varietas non historiae tantum, sed omnis vitae rei que Romanorum quum publicae, tum privatae requireret cognitionem; haud mediocris denique in promptu erat numerus locorum, in quibus vel residua textus corruptela, vel rerum ipsarum difficultas vanam hactenus aliorum operam reddidisset. Accedebat, quod ea, quae ex novis subsidiis, codicibus nondum comparatis, alioque nunc primum in lucem edito apparatu, singularis esse solet recentissimis editionibus commendatio, nostrae deesse fere videbatur. Sed, ut fieri solet, eadem, quae avocare debebant a labore, impedimenta praecipuum ad aggrediendum mihi admoventur stimulum, ita tamen, ut, quos scripserat librarii consilium, fines, ne supervacuis noster esset labor, admodum excedendos existimarem.

Itaque, quum Fleischerus maxima facilitate, nullo modo se circumscripturum rationes nostras, asseverasset, et gravissimi viri, quorum iudicium explorare licebat, auctores extitissent, accessi ad rem, his potissimum legibus constitutis, ut textum ad praestantissimarum editionum fidem, criticumque, quem exhibent, apparatus, quam castissime possem, reddendum curarem, commentarium historiae maxime ipsisque rebus ex aliis monumentis illustrandis destinarem, clavem denique adjungerem vel glossarium, quod ultra vulgaris indicis modum, in uberius explicanda Latinitate usuque dicendi quum communi, tum Nostri versaretur. Eminent autem inter superioris seculi editiones tres, Burmanniana, Oudendorpiana, et Ernestiana, a Wolfio repetita, sed ita diverso consilio institutae, ut diversum etiam

eorum, qui utuntur iis, iudicium requirant. Quum enim Burmannus copiosissimam annotationum, quas superior aetas pepererat, silvam suo sui que temporis more larga manu dedisset, successit Oudendorpius, princeps fere inter Batavos in elimandis Latinorum monumentis, secutusque quidem Graevii et Gronoviorum vestigia, tanta excelluit in subsidiis, quae etiam nova haud pauca ei suppetebant, et comparandis et digerendis diligentia, accurata linguae et rerum scientia, iudicii denique acumine, ut primas in demerendo hoc auctore partes vindicare sibi posset. Ita mihi saltem, si profiteri licet, quod sentio, semper fuit persuasum, neque flectere potuit animum auctoritas nominis Ernestiani, communis patriae studio fortasse adjuncta. Quamquam enim toto animo ab iis sum alienus, qui hodie id unice agunt, ut in Ernestium ubique invehantur, et, quo major superiori aevo hujus viri celebritas fuit, eo graviore acerbitate de summis ejus meritis per quamlibet occasionem detrahant, negare tamen nequeo, parum semper mihi placuisse editionum, quas in juventutis usum procuravit, rationem. Aspersae enim subinde notulae, quamvis eximiam semper prodant viri eruditionem, adeo ex mero magis lubitu, quam certo consilio, profectae videntur, ut praetermissis, quas plurimas provectiorem etiam juvenem morari, ipse olim expertus sum, difficultatibus, longiores aliis locis, ubi minus opus, et argutae nonnunquam, ubi intentior cura tanto viro omnem scrupulum emisisset, facilem scriptoris lectionem eamque ingenii, dictionis, argumenti cognitionem, quae ad familiaritatem quandam cum auctore assurgere debet, minime efficiant; atque huic unice causae, quod Ernestium non dedisse putabam, quae dare potuisset, non immodestiae, vel minori praestantissimi in plurimis literarum gene-

ribus magistri verecundiae tribuendum est, si quando non dissentire tantum, sed impugnare etiam ejus disputationes, mihi sumsi. Reddere autem Ernestii editionem, non novam procurare, Wolfio fuit propositum. Ita expunxit quidem, quas ille reliquerat, labes, textus sanitati ex pristinis novisque subsidiis, et singulari, quo valere virum nemo ignorat, ingenii acumine mire consuluit, expedit etiam, quas quaesitas magis, quam inventas viderat, paucis saepe verbis difficultates, addiditque suae Ruhnkenii, cujus dictatis utebatur, auctoritatem, sed ipsa editionis ratione egregiam potius alienae crisis, quam talem ipse dedisse visus est hominibus eruditis, qualem a tantis ingenii doctrinaeque divitiis omnes exoptassent. Quae quum ita forent, excudendam quidem curavi alteram Bipontinam, ad Ernestianae exemplum maxime expressam, sed recognitam, novisque curis felicissime plerumque emendatam, ita tamen, ut ex Oudendorpiana et Wolfiana, quicquid melioribus libris fultum, vel linguae, et ipsius auctoris usui, rerum denique veritati accommodatius videretur, tanquam ex reconditiore thesauro, affunderem; neque longus fui in enumeranda, quam superiores editiones copiosissime exhibuerant, lectionis varietate, sed de gravioribus admonuisse, vel, quae causas et originem variae depravationis docere juvenes poterant, commemorasse contentus, brevi tantum disputatione, cur hanc vel illam rationem praetulissem, exposui. Ac meo quidem iudicio in mutando textu rarissime usus sum, innato quodam, quem profiteri haud erubesco, pudore, et satis justo talis sedulitatis odio; nisi quod majorem scripturae et interpunctionis, quam observatam huc usque cognoveram, aequabilitatem spectavi, suspensiones autem, quae variis temporibus inter legendum vel interpretandum acci-

derant, solummodo in notis proposui. In hoc autem negotio, ut antea jam dixi, in paratis acquiescendum fuit, editionibus scilicet, quas quidem comparare mihi licuit, praestantissimis, iisque, quae passim viri docti in disputationibus de hoc vel illo loco uberius plerumque, quam in justa editione fieri solet, exposuerunt, quam etiam ob rem a longo inde tempore ad omnes, qui Suetonii aliquam partem tractarent, libellos valde attendi, et quaecunque iudicii vel novitate vel veritate notabilia viderentur, in rem meam converti. Ac praecipuam quidem messem inveni in Observationibus *Mülleri*, scholae Cizensis Rectoris, cujus postea aliam cum maxima gratiarum actione mentionem faciam, quum in publicum emissis anno 1804., tum schedis, quarum usum mihi concessit, inaratis, et *Waltheri*, Lycei Torgav. Subrectoris, quae anno 1813. prodierunt, finita jam operis parte ad me delatae, a quibus uti meam opinionem modo confirmatam, modo idoneis argumentis exemplisque adstructam, modo correctam et refutatam, grato animo intellexi, ita, ubi discedendum putabam, non aliter id feci, quam ut modestiae nunquam immemor viderer. Ne autem nulla prorsus ex nova librorum collatione editionis nostrae essent ornamenta, communicavit mecum Cel. *Müllerus*, quae est humanissimo viro etiam erga novum in re literaria hominem benevolentia, editionem Plantinianam anni 1596., a Petro Scriverio procuratam, ad cuius marginem vir doctus varietatem notavit codicis, de quo ipse initio libri ita scripsit: „Caesares Suetonii contuli cum Cd. MS. membranaceo, ex bibliotheca Nicol. Jos. Foucault Comitis Consistoriani, bonae notae, sed admodum recenti; in cuius fine legebatur: JA. DE HOLLANDIA ROME 1444. XX. FE. FINIVIT. Graeca deerant relicto spatio.“ De reliquis

Suetonii scriptis idem eodem loco: „*Librum de Grammaticis et Rhetoribus contuli cum antiqua editione, in cujus calce exstabat: Impressum Florentiae apud Sanctum Jacobum de Ripoli. MCCCCLXXVIII. anno 1738. mense Aprili et Majo in bibl. Senatus Lipsiensis.*“ Ac de hac quidem editione, satis ea nota et commemorata etiam a Bipontinis in notitia literaria de Suetonio Tranquillo pag. XVI., dicere non attinet. Codicis autem varietatem excerpsti omnem, libroque praemisi haud mutatam, ut adeo admonitione non opus sit, vulgatum, a quo discedit, textum esse editionis Scriverianae; transscripsique etiam manifesta, quibus scatet, vitia, ut ex librario- rum erroribus depravationis originem et progres- sus tirones discerent. Ceterum, qui diligentius eam collationem comparaverit, omnino parum accurate librarium, quicumque ille fuerit, in ne- gotio versatum fuisse, multis tamen locis opti- morum codd. lectionem isto confirmari, nonnul- lis singularem quoque neque ineptam exhiberi, animadvertet.

Dicendum jam de commentario, quem fines antea scriptos egressum, ipse non negavi. Fuit autem mihi in elaborando eo consilium hoc, ut juvenes, quorum institutionem maxime spectat opus, et cognoscerent fontes, e quibus singulae partes historiae, quam tractat Suetonius, uberius peti possunt, et in ipsa lectione vel privata, vel publica, comparandi supplendique copiam habe- rent. Quod enim multi, nimis ita impediti de- tinerique lectionem, dicent, de eo ita sentio: esse quidem plerosque scriptores, maxime histo- ricos, celerius percurrendos, ne vel rerum ordo nimia tarditate memoria legentium excidat, vel depereat, ubi in singulis subsistas, magna pars artis, quae est in continuata rerum enarratione; in aliis autem diutius morandum, qui singulari

scribendi ratione, argumenti varietate, ipsisque, quae ad requiescendum quasi fixerunt, interval-
lis amplioris interpretationis et occasionem de-
derunt, et effecerunt fere necessitatem. Atque
tales profecto sunt vitarum scriptores, inque pri-
mis Suetonius, qui res gestas Caesarum, ut ple-
risque satis notas, brevissima narratione memo-
rasset contentus, versatur maxime in describen-
dis moribus illorum et temporum et hominum,
in recensendis publice privatimque actis atque
institutis, in multis denique longius exponendis,
quae vera historia ut levia suaque dignitate infe-
riora praetermittere solet. Ibi igitur multa sup-
plenda ex aliis scriptoribus, multa, quae ad leges,
mores, instituta, totum vitae genus illius aevi
pertinent, uberius explananda, praesertim quum,
oppressa libertate, novam formam respublica non
magis, quam vita et lingua Romanorum induis-
set. Praecipuus autem in ea re usus est Graeco-
rum, quos, constat, suae genti accuratius expo-
nere, quae Romani levius tangunt, addere etiam
multa ex seriori compilatione, quae prior aetas
vel ignoraverat, vel audire non sustinuerat, saepe
etiam ea veritate uti et libertate, quam sueta ser-
vitus metusque, vel studium partium et propriae
gentis adhibere vetuerant Romanos. Horum ita-
que scriptis, ubicunque idoneum fuerit, studiose
collatis, et longiore interpretatione plerumque
supersedere possumus, a Graeco homine, quem
ante oculos habemus, jam exhibita, eodemque
tempore non historia modo, institutis moribus-
que antiquis juvenes optime imitemus, sed
utriusque etiam linguae scientia, dum, quod La-
tine legere et efferre didicerant, Graeco quoque
habitu cognoscent; quid, quod ad avidius expe-
tendos, quos semel gustare coeperunt, fontes ex-
citabimus; quibus rebus eveniet, ut, quae per

diversas lectiones distribui alias solent, una eademque ingenio et animo possint propinari. Jam quae solent Graecorum monumenta in manibus esse adolescentulorum, nisi Plutarchi forte hanc vel illam vitam exceperis; et, si amplior etiam magistris supellex, quomodo poterunt afferre tot volumina ejusque plerumque molis, et conquirere locos in auctoribus passim dispersos, sine maxima molestia, et rei non minus quam temporis detrimento? His igitur ductus rationibus, quas veras mihi experientia et quotidiana, quae in hoc institutionis genere versatur, opera satis comprobaverant, prius quam ad interpretandum Suetonium accederem, vel aliorum commentarios diligentiori studio perscrutarer, repetitam institui fontium, Graecorum maxime, lectionem, qui ut in Caesaris et Augusti vita largissimi affluunt, mox sensim sensimque decrescunt et tandem in uno fere Dione eoque ne integro quidem residunt. Ex his, quae Nostro gemina essent, diligenter excerpta, postea in adstruenda ipsa annotatione novo dilectui subjeci, unde id factum spero, ut aptiorem saepius locum et reconditiorem, quam reliqui interpretes, compararim, in qua tamen re haud parum adjutum me fateor egregio Fabricii et Reimari in Dionem commentario; vel, ubi praerepta jam a superioribus materia esset, meis tamen oculis singula vidisse, neque unquam in aliena auctoritate acquievisse, laudi ducere mihi possim. Pitiscum enim, cujus editio absoluta demum maxima operis parte in manus meas pervenit, reperi quidem idem consilium fuisse secutum, sed quum commentarios indicesque promiscue compileret, ob quod summo jure etiam ab Oudendorpio passim carpitur, et inutili mole lectorem obruisse, et contulisse, quae vel parum idonea vel aliena etiam et absurda attentiori lectione facile cognovisset. Ceterum poetas

rarius adhibui, nisi ubi ad mores seculi illustrandos facerent, partim quod omnino hujus artis est, augere res et splendidiorē colore adornare, partim quod adulatio erga foedissimos tyrannos, quae v. c. Martialis et Statius affluunt, tanto fastidio afficere intimum animi mei sensum solet, ut transscribere etiam et calamo repetere turpia verba pudeat.

Fuit autem animus, non cum superioribus interpretibus de eruditionis iudiciiue palma decertare, quod in Suetonio maxime summae arrogantiae esset et temeritatis, sed eam exhibere Suetonii editionem, quae et magistris in publica institutione, et adolescentulis aliisque, qui minus impeditam hujus scriptoris cuperent lectionem, iis denique sufficeret, qui animi magis oblectandi variisque antiquitatis thesauris instruendi, quam reconditam doctrinam aucupandi consilio ad eum accessissent. Ita fieri non potuit, quin multa repetenda viderentur, quae alii jam copiosius exposuissent, quod si qui crimini mihi dandum existimarent, maximam sane injuriam facerent. Quis enim nova omnia expetat in editione scriptoris sexcenties repetiti? imo utilius fuerit, eligere ex immensa copia, quae ad rem plurimum faciant, dilectu prudenter instituto, resectis, quae recentior aetas repudiavit, additis, quae rectius nunc exposita sunt, in compendium redigere longiores de nonnullis locis vel rebus disputationes, et ubi sententiarum diversitas accidit, omissis, quae falsa et inepta etiam doctissimis hominibus excidunt, vera omniumque punctis probata ea brevitate eoque ordine referre, qui vera et expedita quaerentibus promtioris cognitionis et facillioris iudicii copiam faciat. Ita, quum persuasum haberem, minus quidem gloriolae, quae ex novitate quaeritur, maxime autem utilitati consuli, et hanc unam fere nostris tem-

poribus nostraeque operae relictam esse laudem, et ipsam tamen haud sine labore et industria comparandam; ad hunc finem omnes vires meas converti, et judicabunt fortasse, qui diligentiore examine laborem meum dignati fuerint, non festinante animo atque studio me in eo fuisse versatum, neque aliena modo recantasse, sed, ubi acquiescendum etiam in doctiorum hominum iudicio atque auctoritate esset, propriis tamen oculis vidisse, neque ulli industriae pepercisse, quae necessaria ad nostras rationes videretur. Accessit tamen huic editioni commendatio ex eadem, quam antea praedicavi, *Cel. Mülleri* humanitate. Misit enim auspicanti opus editionem *Casauboni* anni 1611., quae in bibliotheca *Cizensi* servatur, ob notas, a *Thoma Reinesio* margini ascriptas, quarum specimen *Observationibus* supra memoratis ipse olim adjunxit. Sunt eae maximam partem historicae, partim aliorum scriptorum locos, partim *Gruteri* inscriptiones aliaque monumeta a comparantes, quibus posthac accuratius exploratis et ad *Nostri* interpretationem adhibitis quamquam nihil detrahitur *Reinesianis*, vel ob ipsam doctissimi viri memoriam maximi aestimandis, factum tamen, ut minorem inde fructum carpere potuerim; neque tamen, quae nova et singularia *Reinesius* subinde admonisset, ubique commemorare neglexi. Communicavit mecum idem *Müllerus Jo. Freder. Reitzii* dictata in *Suet. Augustum et Tiberium*, anno 1751. calamo excepta, atque erunt fortasse, qui typis ea exscripta maluissent. Sed praeter nimiae prolixitatis immodestiaeque erga eum, cui usum debebam, metum alia neque levis, ut puto, me prohibuit ratio. Ex quo enim plures, quae *Batavi* in scholis suis discipulis exposuerant, edere coeperunt, satis constat, non eum inde eruditioribus fructum provenisse, qui a talium magistro-

rum nomine poterat sperari, neque id vitio vertendum gravissimis viris, quum illi auditorum ingenia privataeque institutionis utilitatem spectarent, adeoque in levioribus saepe, quae ignorari adhuc videbant, subsisterent, neque in publicum exitura illa, cogitarent. Ita Reitzius etiam modo antiqua Romanorum instituta illustrat, modo usum verborum et grammaticam etymologiam indagat, multaque immiscet, quae viva quidem voce addi solent, editioni non conveniunt. Ceterum, inde etiam varia me desumpsisse, quae prae ceteris utilia viderentur, lectores passim invenient; et quo major in legendis et perlustrandis, quae in paucorum tantum conspectum veniunt, voluptas, eo graviora etiam de opera nostra sunt merita viri, qui illorum usum nobis, et qui utuntur nostris, invidere noluit.

Restabat adhuc, ut de glossario quaedam praemonerem. Sed, quoniam librarius precibus meis hoc dedit, ut seorsim iste libellus emitteretur, propter eos, qui alia editione jam instructi aliquod interpretationis subsidium cuperent, ibi quid consilii secuti fuerimus, exponendi occasio suppetet. Itaque, quem laborem tristissimis temporibus, oppressa foeda dominatione patria, et imminente ut omnibus pacis artibus, ita literis maxime et antiquae eruditioni exitio, adortus fueram, postea inter medios belli tumultus, circumstrepentibus armis, saepe adstante etiam milite, continuavi, quem, parum denique aberat, quin ipse sumtis armis, morte forsitan oppetita, interrumperem, eum, Deo satis dignas gratias dicere nequeo, quod absolvere mihi contigit restituta laetiori rerum forma, oppresso tyranno, recuperata libertate, renascente felicioris aevi spe, novo emergente literarum flore, redditaque omnibus, quae emori coeperat, vitae publicae privataeque alacritate; quae omnia uti sperare cum

optimo quoque nunquam cessavi, ita postquam evenerunt, erectiori animo patriae meae iisque, qui bene ei cupiunt, congratulor; juvenes autem, ut non minus assidua antiquorum monumentorum lectione, et sapienti veteris historiae usu, quam recentissimis exemplis, vivisque quum proximae miseriae, tum partae salutis vestigiis ad ingenuum patriae honestaeque libertatis amorem excitentur, piaque incensi flamma pro his sacris neque industriam, neque labores, nec mortem quidem obire recusent, sanctissimis precibus exoro. Scr. Merseburgi d. XXVII. Jun. MDCCCXIII.

Ita scripseram, quum editio nostra ante biennium prelis destinaretur. Inciderunt postea varia impedimenta, quae operarum laborem morarentur, ipsumque librarium a maturando consilio avocarent, in quibus haud levissimum ex novis, quae inguere coeperant, turbis bellicis. Quibus denuo copiarum nostrarum virtute disjectis, fractaque, ut sperare licet, in multos annos vi iraque hostium, eo felicioribus auspiciis Suetonium emittimus, cui quicquid recentioris curae interea impendimus, glossario, in quo adornando jam versabimur, inseretur. Neque valedicere possumus lectori, quin, lustrato jam, quod ante oculos habemus, primo operis volumine, gratias agamus Cel. Schaefero, cujus suetae diligentiae, quod sartum tectumque a tybotheta:um injuria illud prodit, unice debetur; et, quum laudes summi viri nemini non cognitae nostroque loco longe majores sciamus, ut in quas omnia pectora conspirent, id tamen nobis habebimus, ut hac etiam nos nostraque dudum intellectae ejus amicitiae denuo commendandi opportunitate ex animi nostri sensu utamur. Merseburgi d. XXII. Januar. MDCCCXVI.

COLLECTIO VARIAE LECTIONIS COD. FOUCAULT.

ad marginem ed. Plantin. a. 1596. notatae.

JULIUS.

- Cap. 1. *Caesar* annum agens. *Consutia*. uxore, dote.
— 4. *Apollonio Miloni*. saepe illis.
— 5. *Tribunatum*. auctoresque restituendo. *cujus tum*.
— 6. a regibus. *Aretho* Marcio.
— 7. *quam nihil dum*. stuprum matri. ad ampl. rem. terrarum orbis.
— 9. *P. Sulla et L. Antonio*. *Tamisius*. signif. viderent. *Tamisius* addicit.
— 10. *Venationesque*. quod factum est.
— 11. *trophaea*. *Theuthonis*. in sic. numero. *Corneliis* legibus condemnavit. (Adscriptum in marg. *Scaber textus*.)
— 13. dignitate et aetate.
— 14. *Decimum Syllanum*. obtinuisset adeo. quoad manus.
— 15. in alterum. optimatum.
— 16. gratias et per prim. viros egit.
— 17. *Vectius*. *cyrographum*. eo quod compellari.
— 18. prov. ordinarentur. quum jam edictis.
— 19. ne *Catone* qu. obtinente (correct. in margine). larg. aere publico fieri. creatur. ab optim. collesque.
— 20. accensus funis. potestatem obiret. per locum. campum *Stellatum*. perpalam. a pluribus ad pl. hora.
— 21. *filiamque Juliam*. paululum ante.
— 22. *Socero* ergo.
— 23. e petitoribus. recepissent.
— 24. *nequivisset*. Nomen *Lucam* deerat relicto spatio. prorogarent. Verba perfecitque utrumque deerant. ne deerat ante *injusti*. quosdam legatos. plurimum qu. quisquam.
— 25. *cique* in sing. annos stipendii nomen imposuit, (del. *quadringenties*.) *aversum casum*. assumpta. *Gorgoniam*.
— 26. *interinque*. et quando. et ne ea causa. quo ante nemo. quam maxime. domesticanti. prandia.

- Cap. 27. *persequēbatur. patrōne.*
- 28. Ad verba: *nec plebisc. adscriptum in marg. Nec superfluum. lege jam incisa (deletis verbis in aes.) Post condita relictum est spatium. In marg. adscriptum cognosceret. Novum relicto spatio.*
- 29. Post voc. *intercessores* alia manu insertum *Tribunos. — eadem tempestate, collegam. a. ceterique.*
- 30. *causas ante. Verba quae instituerat deerant. consilium petissem. Post in ore habuisse relictum spatium duarum linearum, Graeca in marg. addita.*
- 32. *jacta est alea.*
- 33. *suam dignitatem.*
- 34. *Ordo ac summa. Brundisium. has. exitus.*
- 35. *proelio fudit. ins. tendi quoque. omnium rerum. — Verba de Pharnace corrupta in defrenare.*
- 36. *Dirachum. consistenda nece.*
- 37. *diffRACTO. lychnos. ceteris.*
- 38. *in Equites Romanos. viritum dimisit. epulum ad usque saturationem.*
- 39. *xenum suum. donatusque est. per quatuordecim Senatus per orchestram. in moram cocleae.*
- 41. *pro parte dimidia (pro altera). circ. tribum. qui erat tertium.*
- 42. *continuo deerat. deducta summa. distraxit.*
- 43. *ordine senatorios.*
- 44. *Nam. monte accubans. Graecas Latinasque. qui in Pontum et Traciam effud.*
- 45. *Post tonderetur deerant verba: diligenter, ac raderetur. laureae coronae.*
- 46. *a fundamento. quia non vota — responderant.*
- 49. *Licinii deerat. sponsam interiorem. defendenti enixe causam filiae Nicom. tute.*
- 50. *dilexit deerat. e mino addixit.*
- 51. *auro in Gallia emisti.*
- 52. *dil. reginas (omisso et). rasa (pro Naso). saepe contraxit. thalamegoque. et ante forma aberat. quem de Cleopatra dicant. at ne.*
- 54. *furatus est.*
- 55. *militari quare. debeat Caesar. atque etiam. adolescentis adhuc Strabonis Caesar. vix deerat ante ipsius putat.*
- 56. *Alii Oppium (sine enim). oim ornatu. paratam. vel- lent. Postea deerat ἑῆσις a: cujus tamen rei usque ad emendate. praescripserit. Post voc. poema relictum erat spatium. ad ceteriorem (pro Ciceronem). prosequi vellet. trag. Oedipi. qui ord. bibl.*

- Cap. 59. ad eludendum. *'Saluini.*
 — 60. cunctation. *victoriam.* Mox aberant verba: *auferre cal. posset. Nullum unquam. qui in pro quin.*
 — 61. *prede Veneris.*
 — 62. *aquilifero moranti sectis.*
 — 63. *vectori navicula. partis aversae.*
 — 64. *eruptionem host. subito.*
 — 66. *vocatis. cum legionibus (sine numero).*
 — 67. *cohibebat in ceteris. clade Titiniana.*
 — 68. *ac sine. ipsi alios. averso semel. castella. casum Stevae, et mox Steva. C. Attilii, mox: Attilius. — centum viginti sine et.*
 — 69. *bellis nullam Gallicis. novam qu. legionem. in armis adhuc Pompejus.*
 — 70. *milites esse se. at sic quoque.*
 — 71. *defendissent. stipendium. ab abstrahentibus. occ. diu apud se. advexit.*
 — 72. *in diversorio loco (omisso et ante in). et ipse humi — accubuerit. evexit.*
 — 73. *contra nullos. Memmini.*
 — 74. *levissimus. ditionem. Corn. Sagittae. cur ergo. meos disjunctum in in eos.*
 — 75. *Afran. et Petr. proclamabat. Picolai.*
 — 76. *Aberant verba jure caesus relicto spatio, item ut ante cont. cons. at nullos non.*
 — 77. *T. Amplius. aurispice. sacra quondam.*
 — 78. *de collegio. repente. constiterit.*
 — 79. *in sacrif. Lat. Epid. Manilius. plebejo.*
 — 80. *Consilia ergo. bini trinive. statuae aberat post Caesaris, mox etiam verba: Hic quia — factus est. M. que et D. Bruto pro vulg. Marcello.*
 — 81. *vet. sepulcra. ossa Capys. ut vagos. patibulo. monuit deerat. super nubes. et haec. ins. iudicem. — commisit. sine ulla sua noxia.*
 — 82. *et sic trad. quidam. Mox Graeca integra insunt.*
 — 83. *ex quadrante. Reliquos in una cera.*
 — 84. *collocata est. Voc. Urbis aberat post itineribus. quam triumphorum instrumento.*
 — 85. *apud eam. controv. quascunque.*
 — 86. *noluisse. inspectantium se. sed pridem.*
 — 87. *subitamque sibi celeremque.*
 — 88. *continuos dies.*

AUGUSTUS.

- Cap. 1. *exta rapta psecuit (omisso foco).*
 — 2. *a Servilio Tullio. Aemilio Paulo. e pago Thironio.*

- Cap. 3. *existimatione. diversores. Turingum agrum. et Thrac.*
- 4. *Dec. in Macedonia. Mox aberat voc. liberis, et scrib. Octavio majore et Octavio minore, item Ancaria et Acia et Acacia. verum idem Ant. Verulonensis, et adscr. in margine: Regio palatii (imo Latii).*
- 5. *Capita bibula. habetur. proximo suo.*
- 6. *horror quidem. confirmata (omisso est).*
- 7. *in memoria. Mox aberat recens ante eo nato. sed a M. pro opprobrio sibi nomen prius. Mimacii Plautici. non cum novo. inlyta Roma condita est.*
- 8. *aviam aberat relicto spatio. studiisque vac. nutrito (pro vitrico). militum (pro multum).*
- 9. *summa parte, singillatim. e quibus.*
- 10. *mortem avunculi. et vim necopinantes. provisum. — quamquam pater ejus (pro patricius). trans latinum multa (pro translaticium jus ulla). inde (pro invicem, sed correct.). aut Reip. consul. susceperant. demandatum tertium bellum mense. fugisse eum.*
- 11. *Pansaque.*
- 13. *quia se obt. ceteri, in his (sine et). in Italia.*
- 14. *rumore—delato. interemtus est. qui opp. erumpebat.*
- 15. *ex proposito.*
- 16. *Luthrinum et Avernum mari locum. Mox aberat quum ante hieme. devictus. suppreum cesum. in consp. venisse. Democare. iterum. refugiente. Cortijos.*
- 17. *et reconciliationibus. hosti indicato. Mox insulam aberat post Samum, et militum post seditione- repetit. Alia temp. ordinaverant (sed correct.). simulacra. arreptum.*
- 18. *corpus deerat. aspersum. faciliorem. mil. ope. celebratior et in post.*
- 19. *et rerum nov. Andasii. at neque. Temasini Epicardi. Paccina. Talephi. rapere. Ad extremum Telephus—destinarat.*
- 20. *altera (sine autem). Sub finem ab Urbe alia manu additum.*
- 21. *gentes Alpinas. Rheni. exigere temptaverat. poena multatus est. et Scythas. Armenii.*
- 22. *ante memoriam. clausit.*
- 25. *ut a peritis (sine et). adeo denique (pro namque).*
- 24. *Equ. Rom., qui. Voc. delictorum aberat ante genere.*
- 25. *quam ratio mil. (sine aut). phaleres aut mur. coronas. et, sat aberat ante celeriter.*
- 26. *sed ante tempus.*
- 27. *ultrouque. et C. Turanium. T. Vinium. honoravit.*
- 28. *quum praesidens idem ferret. Urbem nam.*

- Cap. 29. *festinatus: tantumque (pro cautumque). Martis. pro visione paterna—noverat. desiderari a deo. addidit (pro addita). serv. perducentem. porticus Iunae et Octavio. a multis tunc. a, M. Nerò.*
- 30. *anni mag. vicina. man. praeda (sine ex). ac ceteras.*
- 31. *super duo millia. velut exemplar (sine ad).*
- 32. *quam voluntas. honoratis ludis. idem quinquennio.*
- 33. *sed etiam lenitate.*
- 34. *et de ambitu. al. severius quam ceteras. lenitaque. — Verba partim ad se aberant. in maturitate.*
- 35. *et quidem. abortivos. amicis aberat. excusantes. Mox deerant verba publice jus. pure ac mero.*
- 36. *disposito. quaesturam.*
- 37. *Quo. triumviratum alia manu add. cinxit. satis aberat.*
- 38. *virili togae. at ne. proposuit.*
- 39. *in exprobat. levissimum.*
- 40. *At comitiis. parentibusne. tribubus suis. torsusve. positus lagenis.*
- 41. *quadrigenos. quamvis non.*
- 42. *quadam steril. cessavit. posthac rem.*
- 43. *fec. se ludos. nonn. etiam. nec in Amph., sed et. extractis quoque. minorumque. Novium (omisso praenomine). etiam aberat ante Equitibus. Licium. per mediam arenam ad spectandum (passive). circa.*
- 44. *quid spectaculi (pro spectandum). milites. multis e plebe. venire (pro veniant).*
- 45. *liberorumque. intermissione.*
- 46. *in suam qu. coloniam. sub die. At necubi. at his:— per singulos.*
- 47. *alias autem. ac terrae. nec est.*
- 48. *Regnorum. ac amic. Verba aut respiscerent aberant. at plurim.*
- 49. *ceterum num. constituit. sub manu. a loco iidem perferrent. exigant.*
- 50. *Sphinge aberat relicto spatio.*
- 51. *Aberat ἔρεσις: Nec quicquam—inquisivit.*
- 52. *solere aberat. ex quis sibi.*
- 53. *O aberat ante dominum. ejusmodi. vespera. desideria aberat. et quidem sedentes. summovente. Mox aberat sedentibus.*
- 54. *Triumvirum. contumacia fandi cuiquam defuit.*
- 55. *at ne.*
- 56. *quotiens. in tribus. et astantibus. Nomius. arctius enim vincuis. consent. cunctis. Scrutario.*

- Cap. 57. *existimare: Ap. Scandaliarium. in restitutione. singillatim. revertente. omnibus.*
- 58. *legatione aberat. nec Caesar Aug. cum pop. (sine R.).*
- 59. *titulo victimae. in Capitolio.*
- 62. *expostulantibus. P. Claudio. et aberat ante ex altero. cum hac quoque.*
- 63. *despondisse filiam. petisset.*
- 64. *et Lucium. Censorio. diuturnos. Vicinio. elaboravit. ut imo (sine in).*
- 65. *Fede et Fedes (pro Phoebe). a quoquam liberto. — levioribusque. eos app. ac tria carc.*
- 66. *reperirentur. Salvidemum. enim aberat post desider.; item de ante pluribus. Agr. impatientiam.*
- 67. *Eucladum. Cosini. incurrere. Polum. grassatos.*
- 68. *pilus exsurgeret. matris adulterium.*
- 70. *minima declin. notatus est et.*
- 71. *mirrhinum. festis et prof. gerunticos. cause (pro canem). calefecimus. retractum. Ad enim post benignitas additum in marg. Alii non habent.*
- 72. *item per annos. tagnophion. suburbanum libertorum. Lavinium. vet. et varitate (sed correct.). — qualia sunt capita (pro Capreis).*
- 73. *ab sorore, uxore et filia nepotibusque.*
- 74. *et aberat ante assidue. dilectu. secus pro senis relicto spatio.*
- 75. *joculariter tantum. aversas. indicare.*
- 76. *nam hoc qu. (sine ne). in vescendo (pro essedo). ungui. inobservantia.*
- 77. *Nepos tradidit.*
- 78. *at ne eas. ut evenit, recuperare non posset.*
- 79. *Vilius Marachus.*
- 80. *coxa indice. Mox aberat inde. admoneret.*
- 82. *et hiberni quidem. tepefacta.*
- 83. *occellatis.*
- 85. *hortationem (sed correct.).*
- 86. *concinnitate. curam dixit. aut aberat ante necubi. ludens et malum.*
- 87. *Cottidiano. celerius — coquantur. et aberat ante pro stulto. bateolum. pullelaceum. betizare. laconizare. dividere, et mox transferre. sed idem.*
- 88. *custodit. nam qui. id aberat ante notarem.*
- 89. *magistro usus (omisso dicendi). eruditione etiam. — indigeret. aut orationes Metelli. audit.*
- 91. *Item per omne ver.*
- 92. *Auspicia et omina quaedam. marique.*
- 94. *lego libris. Acciam. obdormivisse. egressum. Il-*

lam. picti. exigi. unique omnino (omisso olim). —
statim nocte. spem (pro specie). at insequenti. Ci-
cero Caesarem (omisso G.). dem. e coelo. etiam ab-
erat ante obtegeret. nec minor. exsiluit.

Cap. 95. a liquido.

- 96. Qui et. *aversa. in ipsos. homini Eutychus.*
- 97. evector (omisso *est*).
- 98. profl. alvi (sine *ex*). Puteol. *suum. quae tunc appul. —*
fausta omnia. missilia. nihil al. sponderet. etiam
tum — variantem. Nola deerat.
- 99. admissos amicos. *et quid iis. ad Urbem. Pro de-*
minutio eadem manu in marg. erat divinitio.
- 100. diebus — *minutis. in aede. die natalis. pro Rostris ve-*
teribus (omisso sub). juraret. ac Mausoleo (omisso in).
- 101. apud virgines (omisso *se*). *quinquenos. perduxitque*
— ut vic. absumsissent. essent.

TIBERIUS.

- Cap. 1. *qui mag. constat. Tacio Claudio. triumphos sex. —*
post et duobus. qui significatur.
- 2. *Claudius Claudus. Tiberius Nero. notatissimum est.*
- 3. *clara et insignis. Draso. ut fama est.*
- 4. *Pater Tiberii vero. in quibus Narbo. orta esset. de-*
inde Napolim. in Sicilia.
- 5. *in fastis actisque in publica rel. Isaurique Antonii.*
- 6. *prodidit; simul. et per Achajam. clavus et fibula.*
- 7. *et absens. rursusque grav. oc. persecutus est. in*
aspectum ei. mox discedit.
- 8. *quorum diu invidiam. ejusmodi.*
- 9. *Tribunis mil. dein. discordiis. exin. Brennos.*
- 10. *exosculatus.*
- 11. *forte quondam. al. exceptum (omisso est). ut per*
val. percussus ergo — diuque. hoc modo. capi jus-
sit. laetus nuncio — securo ab hac parte (sine jam). —
tutantibus.
- 12. *remansit igitur.*
- 14. *ingressum. leg. arx. cum maxime expertus.*
- 15. *quod amiserat (omisso adoptione). ne hered. quidem.*
- 16. *Parth. legatos. Mox deerat mandatis. inter Dan. fl.*
- 17. *censuerant. alii, ut Pius.*
- 18. *contentusque uno (omisso se).*
- 19. *sibi majoribus (omisso ac).*
- 20. *reversus. seque praesidentibus. quodam cum ex. pas-*
sus est. congiariorum.
- 21. *vitiis Tib. virtutibusque. unicum Reip. praesidium. —*
sive quid incidit (omisso inquit). teque oro, ut parcer.

- Cap. 25. praetoriani Germanicis. urgebant. obfirmate.
- 27. pro sacra.
- 28. de se et de suis.
- 29. adversus te Tiberius. meque id dixisse. Verba me poenitet aberant.
- 30. conservandam. referrent. forma legum. et rapina.
- 31. per dissensionem.
- 32. a se dederant. jussus. sabbati. venientem eum. deglutire.
- 33. Princ. se exercuit. eatenus inveniebat. ejus const. quasdam.
- 34. excrevisse. ann. metelli. dimidiumque. edicto prohibuit. strenuarum. et aberat post consuerat.
- 35. publice deesset. ut aberat ante uxerem. quo Julius. — al. e quaestura.
- 37. Thrasipolim. Verba Archel. Cappadocem aberant.
- 39. neque rediturus (omisso unquam). incoenante deerat relicto spatio.
- 40. ne qui se interpellarent.
- 41. reversus. perfectosque.
- 42. Liberius. alter Syriam.
- 43. Caprensi. monstruosique. appellabant. incestarent (omisso se). Phanistorum. palam (sine que).
- 44. inter feminas. acerram deerat relicto spatio.
- 45. unde mora. ex odio.
- 46. persecutus.
- 47. opera magn. egit. quo pacto.
- 49. Aberant verba et jus. et vectig.
- 50. qui min. est. ne consiliis (omisso ejus) — et egere et uti. actum in Senatu. sed frequ. (omisso et).
- 51. funeris sui. et in medio condemnato.
- 52. sed tamen non statim. consularibus (pro consolantibus).
- 53. ore deducto.
- 54. concitati proderentur.
- 56. Nihilo levior. necem secessum.
- 57. app. eum lutum sanguine maceratum. fav. oium.
- 58. quo decretum.
- 59. ab impat. dominii (omisso Romae).
- 61. scribendi solatium. palpitantesque adhuc. Pauconius.
- 62. ne vulgaret injuriam.
- 63. usque eo detinuit.
- 66. eadem contineret.
- 67. de devotoque. adjecit mihi.
- 70. affectione. scripta oium. praecipue auctores.
- 74. jam et diu frigidus.

CALIGULA:

- Cap. 1. diuturno morbo:
- 2. propter quod.
  - 3. oravit etiam causas triumphaleis. Voc. *veteres* post *Variana* aberat. quam ut *amicitia* more maj. renunc.
  - 6. Et ut demum.
  - 8. Aberat cognomen *Capitone*. vico *Ambicario*. Tiburi fuerit. quicquid adjuverit. vocitetur. XV. Kal. Jan. abunde patere arbitror. quae sola *autor* (an *autorum*) restat et publ. instr. *autoritas*.
  - 9. *castrensi loco*.
  - 10. patrem Syr. exped. (sine in). *transmutans*.
  - 12. *Sejano hoste* tunc suspecto. *gloriatum* enim assidue.
  - 14. *externorum fervor*.
  - 15. *Intendebat*. *sacram. afficerentur*. *criminum* (sine *que*).
  - 16. Ut *lenior labor indic. ducentesimam*.
  - 17. ex Kal. *Jun.* usque VII. *Idus* (sine in).
  - 18. *varii gener. ac multif. quosdam etiam*. *Trojae incur-*
sione, et quosdam. lege Lotiana. ex proximis inedia.
  - 19. *passuum spatium. quercica corona et cetura* (omisso *securi et*).
  - 20. sed *hoc certamen*.
  - 21. alterum *omissum est. dimetiendum*.
  - 22. *adorandum se. Voc. tetraones* deerat.
  - 25. *Actiacas singulasque vict. Ligonem. et per ist. ab-*
olevisset.
  - 24. *consuet. stupri. Antonia avia. noctu prof. (sine que).*
  - 25. *abduxisse suum (omisso eam). ac prox. die.*
  - 26. *amicos propinquosque. ut equestres. senioque. pe-*
gmaces. famem indixit (omisso populo).
  - 27. *contra port. med. eadem causa noverat. ad metalla et*
munitiones viarum. ambigui loci.
  - 29. Voc. *ἀδίατεςψία* adscriptum: h. e. *inverecundiam. et*
hominis. praetorium unum.
  - 30. *ita fieri. deflevit, et eos edicto.*
  - 31. *ut Aug. princ.*
  - 32. *factorum dictorumque. pomparum habitu.*
  - 34. *omne hoium genus. consulto et auctore se. licuisset. a*
civitate. paululum abfuit.
  - 35. *ita proripuit spectaculis.*
  - 36. *Verba neque suae deerant. M. Nestorem. Valer. Catu-*
lus. trecentis adhuc lasc. votis.
  - 37. *Nepotatus. Liburnas. incred. quadam celeritate.*
  - 38. *ut et vetera. nec illum, nec se. reas. expergefata*
somno Caesonia. subjecit et vindicavit. inciderint.
  - 40. *ex graeculorum diurn. quaest.*

- Cap. 41. *Ejusmodi. flagit. populó (omisso Rom.). distrisis-*
que. ad imitandos ad libidinem. pecunia senoris. at-
que in perjurio.
- 42. *in vestibulis. ad capiendas stipes. Mox aberat saepe.*
- 43. *flumenque Cliteram Meneroam. impetum fecit. quan-*
to nunquam aliter.
- 44. *ignominia dim. (omisso cum). ; commoda merita*
mil. ad sexcentorum millium. Adminiocino Bellini.
- 45. *hostemque. in hoc qu. minimo. monuitque. tempe-*
stiva convivia.
- 46. *capturus esset. ut Pharo.*
- 48. *circumdedit.*
- 50. *colore pallido. et oculis in temp. quare et trans. gra-*
di, stare. insomnia. pelagi quandam speciem. cu-
bandi quoque taedio.
- 51. *transmarinas certe.*
- 53. *Ex disciplinis. suppetebantque.*
- 54. *cantator. Verba: pugnat. annis, aurigabat deerant:—*
eodem die, quo periit. hinc tam docilis.
- 55. *studio doceretur. M. Nestorem. Germani corporis. —*
qui ex eo. in amphoretis. monilia gemmis.
- 56. *nec cessavit (omisso ex eo).*
- 57. *Cassius nomine (omisso quoque). pantomimus mini-*
ster. in laureato mimo.
- 58. *gladio caesam. accipe raptum. repente. quidam et-*
iam ferrum per obscoena.
- 59. *diebus quatuor.*
- 60. *hominum erga se.*

CLAUDIUS.

- Cap. 1. *fossas magna vi et imm. op. quandoque posset, resti-*
turum. eulogium.
- 3. *Verba pop. Rom. post sortem deerant.*
- 4. *si est arctius. posse arbitremur eum. a Silvani filio.*
— et spectare eum. quid post haec — constituerit et
reliquerit. ne parte sexta nuncuparet.
- 6. *publice defuit. per se. exposcerent. circa sestertium*
vicies. necessitudines ceteras.
- 7. *acclamitante populo.*
- 8. *manibus subtentis.*
- 10. *per haec et similia. quia sui diff. occuparant ut asser-*
turi. Postero vero die. diversa sentientium. arma-
tus. singulis quaterna.
- 11. *Imperioque. decernenda curavit. Circ. annuos. quo*
per Circum. Mox dcerat docuit.

- Cap. 12. Aberat ac initio. ut rata essent (sine que). non potuisset audire eos. confirmarent.
- 13. et a singulis (omisso sed). Mox et aberat post reperi. eodem adoriretur. Verba ac Messalae aberant. — atque ipsius servis. ac divinitus.
- 14. duos proximos. quarto quoque anno. Verba ex bono et aequo aberant.
- 15. interdum inconsultus. facill. dabat poenas. Curtulius gratias agens. abuti solitos. pedes apprehendendo det.
- 16. Plancum Paulumque. inaequaliter. pressisset cuidam. sed in per. (omisso etiam). Ptol. in Alexandriam. crimen majestatis. intulisset arguebatur.
- 17. vehementi Euro. Orcadas insulas. praesidibus provincialibus. secuta — adepta.
- 18. arderet. repraesentans. vel non ex eo cogitavit. inveniendos etiam tempore (sine in).
- 19. cujusque civis. Pompeae. Latine.
- 20. ductum aquarum. novo lapideo op.
- 21. complura et magnifica. et tribunali. seculares quoque. quae utraque rosina. Africanos. plurifaria et multiplicia. daturum se dixerat. Pabulum. illud plane (omisso quoque). ei ciente buccina.
- 22. et aberat post civilemque.
- 23. Papiae legis. edicto abrogavit.
- 24. non se lecturum. libertino filios. decretaque Ostiensis. Syllano. ep. communis. A. Plancio. cognomen Chaucius.
- 25. post aliam. impulsore Cherestro. templumque in Sicilia.
- 26. non recus. se. Tyberio Caesari.
- 27. Drusum Pompejum puberem. Botern. Verba aliquae coeptam aberant. Antoninam. Mox aberat Octavianam. Syllanum. persequabatur.
- 28. Aberat Narcissum, relicto spatio. honorari.
- 29. studio aut libidine. equidem insciens. minora quaeque. defensionē ullā obtinentibus. ut cum de nece.
- 30. opimisque.
- 31. prospera.
- 32. sext. disc. (omisso simul). conviv. est et. nobilibus — vescentibus (omisso qui).
- 33. penna. vigilabat. tamen interdum. in gestatorio.
- 34. jugul. praecipiebat. cum per quaedam.
- 35. mil. vicem ministrorum. et graph. ageret.
- 36. non indign. (omisso tam). cum adultero filio.
- 38. quia subeunti (omisso sibi). satisfaciētes.

- Cap. 39. et in consilium. omni oratione.
 — 40. quis, *vel* inter quos. scire aut cogitare. teste in Senatum. ego Theogonius videor λογίωτατος.
 — 41. T. Lucio. *obhesitantem*. correctus saepe. quam elegantem.
 — 42. Aberat alterum ante additum.
 — 43. et laudantibus. impuberi.
 — 44. non multumque post. conscia quoque. etiam de subsequ.
 — 45. funeratusque est.
 — 46. accessisse se.

N E R O.

- Cap. 1. at ne praenom. rursus tres (omisso voc. sequentes).
 — 2. coaptassent. per prov. *vectus est. cum* os ferreum, cor plumbeum *esset*. Massiliensi obsidione.
 — 3. ex his, qui p. l. damn. essent. ac sub. *re integra*. adspersis.
 — 4. augurandi arte. *immitis* alia manu scriptum.
 — 5. quod quantum potare videbatur. sed in v. A. (sine et). sed in pract. auguriarios fraudaverit. sororis loco.
 — 6. Nero natus est ante novem m. nasci non potuisse. infanti ei. neque ipse (omisso *id*). inter lud. audierat. add. fabulae.
 — 7. ludis Trojanis. amit. *ejus* Lep. a qua re. ind. decon-cursione. *exhinc*. Praefecti Urbis atque Latinarum. sal. Claudii.
 — 8. in Curia delatus est.
 — 9. laudavit et consecravit.
 — 10. *interiorem* adhuc. non liber., non clem. sed re fam. (sine a). quinquagena. divisit et plebem (sed correctum).
 — 11. secreta et ceteris. in camel. quadr. ludis quoque pro aet. decurrit. inducta est Afranii toga, quae Incendium scribitur. sparsit et populo.
 — 12. Aberat quod post munere. confectores quoque fer. et varia ar. min.
 — 13. *Mitridatis*. retulerint. *dianam* deductam.
 — 15. sed conscriptas. proinde atque. in Curia. admissos prioribus. *convivii* Rebili. orationes ad Sen. per Cos.
 — 16. ut et ante insulas.
 — 18. defuncto *Concio*.
 — 19. Magni Alexandri more.
 — 20. et in musica. *factitarunt*. *fuscae*. in scenam prodire. Neapolim. absolveret nomen. per quamplures. — Alex. in lauda ionibus. quae de novo. adolescentes. —

imbrices condiscerent et testes (omisso *vocabant*). —
oper. novarent. ac sine anulo.

- Cap. 21. praestitutum diem. mortis se copiam. in urna. simul
Praef. (sine *que*). *Clinium Rufum. nec dubitavit.*
- 22. Prasini agitatore. objurg. *paedagogo. cotidie. num-
mos Circ. secessu commeabat. multiplicatis. voluit
saepe. scire et audire Gr. nec affectione dil. Scasio-
pen.*
- 23. jussit et Olympiae. detineretne. quamvis tuum con-
siliium sit et notum. itaque enixae — multi (bis omisso
et). observare, *causare. et malignitate.*
- 24. ut nonnunquam. sudorem fr. (omisso *quoque*). deter-
gere. ipse se. Olympiis Nero. nec eo serius. deinde
aberat post *decedens.*
- 25. pompa ceterorum. in cubiculis. parcere arteriis. mul-
tisque amicitiam.
- 26. occulte et velut. tabernas etiam. quint. domi consti-
tutae parte.
- 27. e medio die. refotus saepe. Urbis et ambubajarum. —
Ad *institorio copas* adscriptum: *al. institoria, institor,
et copias, locopas. appellaret. plures aliquanto rosa-
ria (omisso absorptio).*
- 28. *Attem.* in mul. figuram. ded. ad se uxorem habuit. —
atque hoc genere. territum.
- 29. Aberat *quatenus* ante *ferae.* callide obtegere.
- 30. impensarum ratio. praelautosque. *Mitridatem. Spe-
culum mirm. alea lusit. et purpura. minus mille
carucis.*
- 31. tam damnosior. suffecerunt. ei tanta laxitas. celatio-
nes laqu. flores festulis. porticibusque *aquarum.* per
CXL millia. secum attulisset. parva mol. opera.
- 32. *dextans* ei cogeretur, qui — *ullae familiae. studiosis vi-
ris. civit. sibi in certam. animadv. matr. in specta-
culis.*
- 33. Parricida.
- 34. facta dictaque sua. hactenus *primum.* in vexanda. —
summ. qui et Romae. quum esse veneno tentasset. —
*tetrarchis. Bajulos. abjecto. non inc. auctoribus. —
veteribusque. junxit parricidio. simul haud excepero.*
- 35. Pomponiam Sab. antea nuptam. qui *fingeret et dolo* —
fateretur. *Pompejam. ex auguratione. est genus. —
servis suis demand. Birro.*
- 37. Nullus post hoc. gentis stemmate. horarum spat. sign.
saepe *ejecit.* quandoque de Rep. ut sibi a pop. Rom.
- 38. labefacta. ducum domus priscorum.
- 39. quaedam fortuita. Mox aberat *unius.* quam qui *edi-*

- ctis. *ut sunt illa. neque auctores horum versuum. — per judicem. bib. vacantemque. exitium C. Claudii.*
- Cap. 40. *quat. annis. sponponderant. destituito Orientis dominationem. lente et secure. occasionem nactus. Sub fin. cap. aberat voc. praecipere.*
- 41. *Edictis tamen juridicis. Senatus epistola. malum se citharoedum. quam quod inscitia sibi.*
- 42. *Postqu. etiam deinde. diu sine voce. intermortuo. resipuit. lasciviaeque.*
- 43. *defenderentur. in utriusque loco.*
- 45. *caritate lucraticia. traderet tandem. et asco.*
- 46. *cum vet. cum novis. ad Octaviam (sed correct.). dedicatum. Asturcione. transfiguratum. ac in hoc dec. versu.*
- 47. *decerpsit. varie agitavit. attractus prodiret. dir. et stragulis. Spiculum.*
- 48. *Numentariam viam. aversa — comminantium. et quid in U. ex odore. adversus villae parietem. modica culcitra. fameque et iterum sibi. aliquantum.*
- 49. *quumque comperisset. secum extulerat. Mox deerant verba: vivo — act., relicto spatio. In margine add. G. i. e. Graecum. irrumpenti Centurioni. fortitudinemque vis. prius aut magis. Hircius.*
- 50. *Accia. monumenta. imposito — hortulorum.*
- 51. *prope justa. luxuria. pene verticem.*
- 53. *max. etiam populi raritate. nam et luctabatur. tota Graecia. etiam et Apollinem.*
- 55. *novam indixit.*
- 56. *quam periret dies.*
- 57. *modo et dicta. Volgesus.*

G A L B A.

- Cap. 1. *sed vel evid. ut hodie ea villa. pangi ramulum. tacto e coelo. August etiam sceptrum.*
- 2. *pronepotem se Quinti Capitolini. quod patern. orig.*
- 3. *unde traxit. illatis demum. non vini egressus. atque eē gilbus.*
- 4. *Sergius. VIII. Kal. Jan. sinistrorsus. adoptatusque a nov. sua Lipia nom. et Ocellare cogn. nam Luc. mox pro Sergio. responsum est, summum — portendi. advexit. menstr. deinde suppl. ac pervigili anniversario.*
- 5. *quae moritum adhuc. ut in conventu matr. quum habuisset.*
- 6. *funerambulos. filius exstitit. Caesare ludis substitit. — statimque per castra. max. insignis (omisso ipse).*

- Cap. 7. *etiam et in parv. arcissima annona. vetuitque, simulac. adaquari.*
- 8. *sodalesque patrios. iter ingressus. velicula. provincia ingr. sacr. et inter aedem.*
- 9. *Supervenerunt et. et virg. honestae. Jovis divinae. — simil. et a fat.*
- 10. *dein institio. prudentiaque et aetate. decurso appulit. justum piumpque fav. Diis.*
- 11. *mors sui Vind.*
- 12. *Gallarumque cunctantius. ablatam a Tarr. quos ex remig. (omisso voc. Nero). non immisso modo. — sine commodo ullo. paraxidem. coraulo. manu sua pecul. (sine e).*
- 13. *venitione unus a villa.*
- 14. *Livius leg. ejus. Icelius. summe (li. e. summae) equ. gradus. adesse abutendum.*
- 15. *pretio addici. impunitatem nos. pop. Rom. deposcen- ti. pro Tigellino saev. (omisso etiam).*
- 16. *flagrabat. solito praeponi. neque gratam rem hab. — se militem legere, non emere. sed max. furebat.*
- 17. *Pisonem Lic. produxit in c. ne tunc donatione ulla. — quo facilius. praeficiendi.*
- 18. *speculator. Tusc. excurrisset. atrumque juxta senem.*
- 19. *amplius quam cont. (omisso nihil, sed relicto spatio). — in publicum objicerent. ac advenire frequ.*
- 20. *Germanorum vexill. Neronianus libertus. in patr. suum. dispens. argutus.*
- 22. *usque eo abundans.*
- 23. *ut primum licitum est.*

O T H O.

- Cap. 1. *M. filius Otho. multarumque et magn. detectis. lectum inter patr. splendida fem. duos filios tulit. Mox deerat voc. Marcum. vixdum nub. Germanico filio.*
- 2. *Kal. Majas. non habitaret in Sen.*
- 3. *die, quam matri Nero nec. dest. non ad advert. susp. — Pompejam Sab. nuptiarum spem. missos ad exercendam. deducto matr. et satis visum. acrior in unum omnem. hoc discidio innotuit. moderationem atque abstinentiam.*
- 4. *cor... Galliae primus accepit. imperaturum. nec ea via minus.*
- 5. *Speraverat Otho fore. in diem. at primo. res est.*
- 6. *donec commissa mora. obvioque non al. quasi id dem. ipsi rel.*

Cap. 7. *Dein. brevi oratione.*

- 8. *Germanici exerc. jamque ducibus. Verba: nulla ne—
conditis deerant. aversissimis auspici. caesas dictavit.*
- 9. *quin trahi illum. propositum cepit.*
- 11. *abire temptabant. tanquam desertores.*
- 12. *competit. fuisse. calvusque traditur. cotidie. lire.*

VITELLIUS.

Cap. 1. *ac etiam sord. exstatque elogii. Fanno. judicia st.—
missos.*

- 2. *consuturis. praelatus eloquio. aliter ante adire alia
manu scriptum. pro maximo munere (superscr. vel
summo).*
- 3. *paralipsi. Ac Vitellius. VII. Idus. nec quae prov.—
pueril. primam (sine que). perp. spinterio.*
- 4. *locum habuit. quum pecul. merito.*
- 5. *curamque operum. stagnum.*
- 6. *Fund. petrono patre.*
- 7. *praestolantium (adscr. l. petulantium v. postulantium).—
det. turba. et in his. velut Deo donum obl. III. Con-
sulis. rec. etiam experim.*
- 8. *supplicia impressit. conc. carmini. etiam super. (sine
jan). qui prior.*
- 9. *praem. agmine. lustravitque.*
- 10. *jussa Trib. utque etiam campos. nec eo serius. pro-
palam auxerit. dedicandam.*
- 11. *aliquid et de Domitio.*
- 12. *et mutua lib. reprehendisset.*
- 13. *a Parthia usque.*
- 14. *inque frig. pot. inter Kal. Oct. propositus est. in
morte. catà muliere. Alii tradunt.*
- 15. *dilectum. Bebriacenses. cunctis declam. eadem illa.—
metuentes sui subito. compressit. jurare et ceteros.—
solutam. in aedem. illum esse Conc.*
- 16. *Suasitque. hostes approp. continue. et qui simul
erant. relegato. culcitra.*
- 17. *ab his. quis esset. religatus. coma a capite.*
- 18. *conjectura eorum.*

VESPASIANUS.

Cap. 1. *De rebellionē tr. Pr. locus etiam ad sext. m. Spole-
tum euntibus. Ad voc. Vespasiae adscriptam in marg.
lege anae. magnum judicium. Petronii patrem (su-
prascr. l. nium). municipem operarum. solcant (ita
correctum).*

- Cap. 2. C. Pompejo Sabino. ne quid oculorum consu. qu. fratre adempto. tribunatum — in Tracia meruit. — sextoque vix adeptus est loco. Gajum nequeo non. — Germania. dignatus est.
- 3. Sabracensis. deligatam. Ferenti. Domicillam. liberatam et amavit.
- 4. Narcissi in gratiam. translatus est. Nectem. in ditionem. partim Auli Legati consularis. in brevi spatio. nec sine m. indignatione. jacta sint. obligaret. qui. impetraret. condormisceret. ut et industriae expertus. additis quoque duabus ad cop. leg. — correcta castr. disc. (omisso statim). uno et altero proelio. scutoque.
- 5. non peramavit. ipsos decumbentis pedes. cypressus. — atque in Ach. ostenderet recenter quidem exemptum. — tensam. et inde in Circ. ac non post (omisso multo).
- 6. Moes. exitus bina cum tr. leg. ingressis iter. nihilo serius. rumore. qui Vit. fecisset. rescripserunt. — Jud. exerc. (sine deinde). victorem Vitellium. ex praesidia.
- 7. Susc. itaque. sed hoc quoque accessit. nullo modo rem. Tegere. atque in his.
- 8. dolorem. ad omnem audaciam processerunt. exactoravit. flagrantem ungu. quum ei. maluissem alium abolevissem. ab hostia. Traciam. si possessores cui aedificatores cessarent. confecit deerat.
- 9. itemque. differre deerat.
- 10. maj. ad modum.
- 11. filiorum familiarium.
- 12. quando et con. nihil ornamenti. scrut. salutantes.
- 13. levissime tulit. retraxere. oblatrantemque nescio quid.
- 14. dotavit etiam. Morboviam. Pompnsianum.
- 15. reperiretur. qui reversurum. laetatus deerat. neque etiam.
- 16. obmissa. et auxisse. vendicare. tumentes.
- 18. plebis ulam (an plebis gulam)?
- 19. appellari tr. quadringenta. Carpejo Diod. dabat sicut Saturnalibus. ita per Kal. Martias. nec sic qu. Cibiotandem. Fano archiminio. dicta viri.
- 20. nitenti. de quo quidam. in eristerio.
- 21. dein perl. ipse se. post dec. locum def. Gnidis. domestica.
- 22. in qu. et haec. quadringenta.
- 23. Verba jus fisci deerant. nunciantes legatos. vel cont. — cet. prodigia. stella crin. coelo. Juniam Calv. de g. A.

- Cap. 24. protinusque. *Citillas*. mun. Imperatoris. oporteret. —
 su/levantium.
 — 25. se vidisse. med. parte (sine in). ipse et filii.

T I T U S.

- Cap. 1. *utut odio*.
 — 2. *Gajana*. *Septiconium*. sordibus. perparvo obscuro
 (sine et). *Narisco*. ullo modo. qu. omn. memor.
 — 3. Lat. linguae Graecaeque. fingendo. usque post extemp.
 alia manu scr. certamen imitari.
 — 4. statuarum ejus et imaginum. *Arecidiam Tertullam* pa-
 tre Equ. R. natam. praetoriarum. *Furvillam*. ex
equestr. deinde hon. *Traciam* et *Gam.* urbes Jud.
 val. sub femoribus. circa se.
 — 5. additoque *Phaphiae*. *Jerosol.* XII. propugn. dece-
 dente. aut remaneret. desciscere. Or. sibi re-
 gnum. de morte. dein *Puteolis*.
 — 6. consularem (omisso virum). averso rumore.
 — 7. comessationes. suspecta rap. nec vitio ullo. praeci-
 pueque sunt usi. Ber. sed expectare omn. in publ.
 coetu. et solitas. termisque. exstructas.
 — 8. al. non haberent, quam si eadem isdem. animum de-
 erat. tota die. *Suevii montis*. in *Vesenio*. len. mo-
 ribus. subici ac ven. in s. advehi.
 — 9. puniturum adjuratis. conjunctos. docens. si qua
 praet. salvum filium. sed ins. die. ferramenta. —
 venturum quoque. neque se ponere, at. ut primo
 (omisso a).
 — 10. dim. paludamentis. non ipse. nec cuiquam.
 — 11. duos add. al. manu. concurrir. obsecratisque. con-
 gessit, quantas nec vivo. quidem al. m. scr.

D O M I T I A N U S.

- Cap. 1. VIII. Kal. Nov. adol. tempus. arg. vas. pollicenti. —
 variae superst. depr. non potuerint. inde progres-
 sus. Dom. et Long. officia urbana.
 — 2. Germaniamque. ob hoc correctus. quotiens. jus ex
 consul. inire mod. depoposcissent. militi offerret. —
 vim struere fratri. propalamque.
 — 3. horarum. a Fabio Crispo.
 — 4. etiam duplex equestre. Verba ac pedestre al. m. scri-
 pta. ad *lychininos*. ante pedes ejus stabat puer coconci-
 natus. parvo portentosoque capillo. et quid sciret,
 et quid sibi v. esset. venales pugnas. e fosso. proxi-

me Claudius; *facilius al. m. scr. cycharoédas choro-*
cycharistae. philocycharistae. cursum etiam virginis
certamine. forte ducti. trecentum. die aberat. —
plebeis.

- Cap. 5. *in quibus et. stadium et ex metodium. max. ortus.*
 — 6. *sponte in Dachos, et mox de Cadis. barb. copias. —*
praesagiis prius—compererit. ipsum quo dimicandum
erat. divulgatum est.
 — 7. *in communes rerum usus. rectorum coen. persevera-*
verit. equitesque Rom. aureos trinos.
 — 8. *ne semper (omisso se). accommodaret. vocavit. au-*
ctor et tunc plus fuit. corr. morum. vocabantur. —
lege Catinia. Osculatis sor. corr. relegasset (omisso
earum). deinde longo int. stupr. virginis.
 — 9. *destinavit. liberalitatis. omnis erga se. Rusti*
Caep. reos autem. prox. apud aerarium. accus.
quia. in perpetuum don. Ad subséciva not. sucina l.
licina. veteribus prioribus poss.
 — 10. *et tunc max. aegrum. quod Trecent. objecerit. Cini-*
cam Corealem. Orficum. Glabronem. quemque le-
vissima. heu tacto. quodque cito hort. Salv. Ocea-
num. Imp. vitrici sui. imp. genesi. in membra-
nas. Verba ac ducum aberant. quod petitus thea sed
et. eos aberat post sanct. phil. omnis. filium aberat
post Helvid. die in destinato. part. aversae. ex no-
tior. Tribunus. neque apud mil.
 — 11. *in throno. principii levitas. neque omni ab re. a pic-*
tate nra.
 — 12. *n. eo serius. haereret. viv. ac mortuorum. adver-*
sus maj. uno existente. viveret vitam. a procura-
tore (supraser. procuratione). circumseptus. a juv. —
Histria.
 — 13. *se fratri et patri. et illos. evocatam eam. acclamari-*
que. tantos ing. cons. hoc fieri jubet. et pond.
certi. Lanos artusque. inscriptum sit arcui. Mox
verba, quae sunt in vulg., aream et calvitium, deerant,
superadd. alia manu: APKEI. nec quicquam. susce-
pisset (imperium al. m. scr.).
 — 14. *jam pridie. Adolesc. tuo Caldaei. semperque anxius. —*
propositi de exc. vin. excogit. hon. nec nisi (omisso
et). in manu.
 — 15. *negantemque. accur. impetravit. ut aberat post*
evenit.
 — 16. *Verba cubiculo—dfferret alia manu scr.*

- Cap. 17. *idem* lavantemne. in ips. horam. arrepto. dummodo ferrum. *Philix* nutrix. filiae Titi.
- 18. in *jumenta*. etiam hoc simul illum consolans. eadem remanent mecum cap. fata.
- 19. etiam ita ex industria. efficeret.
- 20. nec elegantis. *sucrucum*.
- 21. quotiens. super coen. *Praetor*. *matrianum*. ominabatur.
- 23. statimque *Divum*. cont. et acerb. solo affigi. *galbam* sibi.

DE ILLUSTRIBUS GRAMMATICIS.

- Cap. 1. ne in usu qu. *olim*. antiqu. doctornm *quidem* et poetae et semigraeci erant (omisso *oratores*): aut si quid ipsi Latine comp., praeallegebant. ferantur.
- 2. inter sec. et tert. bellum (omisso *Punicum*). quum reg. Pal. (sine *in*). exemplo fuit (omisso *ad imitandum*). commentandoque ceteris. uno volumine. — quae legisse se. praedicant. *Grammaticam*. In fine deerat voc. *usus*.
- 3. Initio aberat praen. *Lucius*. *M. Metellum*. traduntur, pretia vero. *Luctatium*. *Melissus*. *Panosagase-ma*. *DCC numum* a Q. Catulo. conductos. edocuis-sent. ingressu.
- 4. Nepos libello. eos qui diligenter. epistola ostendit. — ne cum Sig. *quidem*. a *Grammatica*, ne illum *quidem*. namque apud maj. quem non literatum. disc. possessoribus. *paraphrases*, *allocutiones*. omitti jam vides. statim ludo.
- 5. praeter commentatores. libert. se dupl. cogn. esse per hoc indicat. *Saevius Postinus* idem ac *Marcus* docebit.
- 7. *Scitabachionis*. in iis *M. Cic*.
- 8. *Marcus Pomp*. ut coactus sit. ann. *Ennii*. ; dicit.
- 9. *Pupillus*. primo aberat ante appar. Ad voc. *Perialogos* adscr. f. *περι ἀλόγων*, de iis, quae contra nationem (l. naturam) fiunt. negligentiore. acerb. quos omni in occasione. *marmoreo*, habitum.
- 10. *Atrius*. Athenis est natus. Cap. *Attejus natus*. ut a nimia. *adjutor* deerat. ad summa. in quis. de rat. scribendi. *Asinium* cred. utque maxime.
- 11. ad poeticas. inscripsit praeter gr. lib. *senectutem*. — *paupertate*. abductus. *depictam* m. *assilla*. sapien-

tiam sit assecutus. tres calculi, sel. farris. et rursus (omisso *idem*).

- Cap. 12. *Epicaeus*. in sacerdotio. quasi nunquam.
- 13. *Staberius* hero suo *morem* emtus. propter studium.
  - 14. *codic. Memmio*. nihil Romae. *opinor* deerrat, etiam Graeca relicto spatio. ita me haberem (sine *si*). mecum illum habere. mihi *sollicitudo*. mol. esse *possem*. Verba *quum* — *non possit* deerrant.
  - 15. *Laeneus*. *Tell. templum*. oris *probum*. monstruosum. pretium suum retulisse. *atque* *doctr.*
  - 16. *libertus Sarti*. post *inde*. alios poetas perlegere. — *Et Epirota*.
  - 17. *intra se*. *neque amplius*. cent. sest. *circa heniculum*. in quo *facto*.
  - 18. *mox Pansa*. in *parcula*. *vota sua exstiterant*. *quum et doceret*.
  - 19. *cujus etiam libris*.
  - 20. *etsi deerrat*. *adductum*. et *audit et imitatus est*. — *qui quum admodum pauper decessisset*. ex liber.
  - 21. *quod eleganter curam*. *locorum scribuntur*. *tracheatas*.
  - 22. *exact. modestissimus*. *quod Cassius*. esse illum *Latinum*. certe jam *mentitur*.
  - 23. *Quintus Remnius*. *praesagante Virgilio*. *Palaem. militem*. *lavare*. *sumtus*. *quadrigena*.
  - 24. *quamvis omnes contemni*. et *amovere curavit*. *idque perraro nimis*. *Pauca*.

DE CLARIS RHETORIBUS.

- Cap. 1. *Senatusconsultum* aberat, item *praen. Cajo*. 'de Phil. et Rhetoribus. ut *si ei*. *item dixerunt: ne renunc.* *juventus ad quos in ludum*. *Latine scilicet Rhetoras*. in ludos *intrare*. *quapr. et in iis*. *vobis non placet*. *etiam Graece declamavit*. et *quod cum Consul*. *causas Caesaris*. *Caesar primo imp. a.* *profluit copia, adeoque fluit*. *cum breviter ac presse*. *dum utilia*. *historiis deerrat*. *appell. additis*. *adiere, pepigere, solve*. *piscis nullus affuit*. — in *libertate*.
- 2. *Cicero in epistola ad M. Lucium* deerrat. *apud eum* *exerceretur*.
  - 3. *Pilutus*. *ing. et studium*. *scribi deerrat*.

Cap. 4. Iudum dicendi. a C. Epidio. fl. Scarni.

— 5. Tibi et joci causa. comperitorum tuorum. falsum animo hominem. in te deerat. vulnera secundum iugerum.

— 6. sedens in opere. cal. densum. declamare aut gemere.— Pisonem personalem. qu. cohiberent lictores. ut deplorato. st. in ipsum erat. senior vomice Novarium. Fini adscripta verba: Nil amplius reperitur.

---

*) COLLECTANEA

DE

VITA ET SCRIPTIS

SÜETONII TRANQUILLI

ex Angeli Politiani in hunc Scriptorem Praefatione
potissimum desumta.

C. SÜETONIUS Tranquillus patrem habuit Suetonium Lenem ¹⁾, tertiae decimae legionis bello Othoniano Tribunum angusticlavium. Natus est circa initia imperii Vespasiani: nam XX annis a morte Neronis adolescentem, item imperante Domitiano adolescentulum se ipse nominat. ²⁾ Adeptus erat et ipse tribunatum militum; sed contulit statim in propinquum suum Caesennium Silvanum. ³⁾ Post Magister Epistolarum imperatoris Adriani, eo honore privatus est, quod apud Sabinam Principis uxorem familiaris egerat, quam reverentia domus aulicae postulabat. ⁴⁾ Matrimonium ipsi parum felix, sine liberis: quare intercessione Plinii junioris jus trium liberorum ab imperatore Trajano obtinuit. ⁵⁾ Praeter Vitas duodecim Caesarum (quas

---

*) Haec ex ed. Bipont. reddenda curavi, notitiam literariam de Suetonio, ut prolixiorẽ pro nostrae editionis ratione, praemittere nolui.

1) Vid. Vitam Othonis cap. 10. Avi sui mentionem facit in Caligula cap. 19.

2) Neronis cap. ult.

3) Cf. Plin. Epist. L. III, 8.

4) Ael. Spartian. in Hadrian. cap. 11.

5) Plin. Epist. L. X, 95.

octo libris ita complexus est, ut prioribus sex singuli Imperatores; septimo solstitiales illi, Galba, Ottho, Vitellius; octavo gens Flavia, comprehenduntur) scripsit haec, quae recenset Suidas: De Graecorum lusibus librum unum: De Romanorum certaminibus et spectaculis duos: De anno Romano unum: De notis unum: De Republica Ciceroniana, contra Didymum, unum: De nominibus propriis, deque vestium generibus: De ominosis verbis: De urbe Roma et ejus institutis moribusque, libros duos: De stemmatibus illustrium Romanorum. Citantur et hi Suetonii libri: De Regibus tres, ab Ausonio; De institutione officiorum, a Prisciano; et ab eodem De Praetoribus plures: nam etiam octavum allegat. Attribuuntur insuper Suetonio libri, De triumphis: De Poëtis: De vitiis corporalibus: De rebus variis. Sed ut duo posteriores a futili tantum auctore Servio citantur, ita De institutione officiorum, et triumphis, e libris De urbe Roma fortasse petiti sint; atque De Poëtis comprehensi fuerint libellis De Grammaticis et Rhetoribus etc. quorum quaedam habemus. Alium quoque Suetonium citat Vopiscus, etiam Historicum, sed cognomento Octavium: ejus nihil exstat. Verum cum mentio Vopisci facta sit, lubet haec collectanea ipsius de hoc nostro testimonio finire. Vocat igitur emendatissimum et candidissimum scriptorem. Quo elogio omnia dixit.

NOTITIA LITERARIA

DE

C. SÜETONIO TRANQUILLO

EX

Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca Latina a Jo. Aug. Ernesti auctius edita Tom. II. Cap. XXIV.

S U E T O N I I aetas. 1)

C. SÜETONIUS ²⁾ TRANQUILLUS, Grammaticus et Rhetor Romanus, scriptor, Vopisci judicis

---

1) Res ad Suetonium pertinentes narrarunt praeter *M. Ant. Sabellicum* et *Phil. Beroaldum*, Anonymus, cujus *Collectanea s. loca ex variis auctoribus excerpta, quae ad Suetonii genus, vitam, studia, et opus de XII Caesaribus pertinent*, leguntur in Sam. Pitsci editione Suetonii, Leovardiae 1715. 4. Tom. II. p. 1174. sqq. et in Petr. Burmanni edit. Amst. 1736. 4. Tom. II. p. 489. sqq. *Dan. Guil. Mollerus in Dissertatione de Suetonio Tranq. Altorf.* 1685. 4. *Martin. Hankius de Romanarum rerum Scriptoribus Lib. I.* p. 110. sqq. Lips. 1688. 4. *Laisne in Remarques sur la personne et les écrits de Suetone, quae invenies in Nouveau Recueil de Pieces fugitives de Mr. Archimbaud T. I.* Paris 1717. 12. p. 23. sq. *Jo. Nic. Funccius in Tractatu de imminente Latinae linguae senectute c. VIII. §. LI. sqq.* p. 555. sqq. Quibus add. *The Life of Suetonius in Biographia classica Lond. 1740. 3. Vol. II. p. 231.*

2) Tranquillus dici maluit, cum pater ejus Suetonius Lenis diceretur. Diversus a *C. Suetonio Paulino*, de quo Tacitus XIV 36. et Xiphilinus in Nerone, quemque cum Tranquilli parente confundit Murctus XV, 11. var. lect. et Xicco Polentonus in vita Suetonii nostri ap. Pighium in Annalibus Rom. III. p. 600. Fuit et *Suetonius Octavianus*, a quo vitam Taciti Imp. scriptam refert Vopiscus.

cio¹⁾, emendatissimus et candidissimus, Plinii²⁾ junioris amicus, et ab eo adscitus in contubernium, Trajani beneficio, cum ἄρχεργος esset, jus trium liberorum consecutus, Magister Epistolarum, sed ab Hadriano remotus ab illa provincia, quod apud Sabinam, uxorem Imperatoris, injussu ejus, ut ait Spartianus, familiarius se gessisset.

S C R I P T A Suetonii.

Ex scriptis ejus exstant 1. *Vitae XII Imperatorum*, pari libertate³⁾ ab eo descriptae, ac ipsi vixerunt: *C. Julii Caesaris*, (quae initio mutila esse videtur Turnebo, Ursino, Torrentio, Pitisco, et ante hos Ludov. Vivi, qui etiam supplementi loco quaedam de Julia gente Caesarisque juvena commentatus est, quae occurrunt in editione Suetonii Plantiniana cum Torrentii notis 1574, 8. et in Vivis operibus Tom. I. p. 686. seq.) *Octavii Caesaris Augusti*, *Tiberii Neronis Caesaris*, *C. Caesaris Caligulae*, *Tib. Claudii Drusi Caesaris*, *Neronis Claudii Caesaris*, *Sergii Sulpicii Galbae*, *M. Salvii Othonis*, *A. Vitellii*, *utriusque Vespasiani*, et *T. Flavii Domitiani*. Hae vitae in quibusdam Codd. et Suidae testimonio in VIII⁴⁾ libros tribuuntur,

1) In vita Firmi cap. 1.

2) Plinius X, 95. ad Trajanum: *Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, et mores ejus secutus et studia jampridem, Domine, in contubernium assumpsi, tantoque magis diligere coepi, quanto propius inspexi.*

3) Hanc a Tillemontio in Histor. Imperatorum et aliis quibusdam reprehensam recte tuetur Baelius in Lexico edit. secundae: ubi etiam observat, Chronologici ordinis securum Suetonium vitas per rerum capita maximam partem digessisse, et diligentissime annotasse, quae ad vitam, mores, indolem et ingenium cujusque Imperatoris spectare observavit.

4) Lupus Ferrariensis Epist. 91. Suetonium de vita Caesarum

quã sententiam in sua editione sequitur Is. Casaubonus: nempe ita, ut priores Imperatorum sex vitæ singulos libros constituent, vitæ Galbæ, Othonis, Vitellii septimum, reliquæ tres Imperatores de gente Flavia octavum. At aliis, ut M. Zuërio Boxhornio et Pitisco, qui numerum Suidæ corruptum putat, singulæ vitæ singulos libros absolvunt, quibus præit Vincentius Beilovacensis in Speculo Historiali, qui duodecim Suetonii libros laudat. Non præpostere res narrare, sed temporum libenter observare ordinem, ostendit Cardinalis Norisius Epist. ad Anton. Pagium T. 4. Opp. p. 760., etsi alioqui vitam quamque secundum rerum genera, non plane secundum temporum ordinem narrat. 1)

2. Libri de illustribus Grammaticis.

3. De claris Rhetoribus libri, sed majori parte mutilus. 4. Ex libro de Poëtis 2) est *Vita Terentii* a Donato excerpta, *Vita Horatii*, quam Porphyrio ad Horat. lib. 2. Epist. I. diserte tribuit Suetonio, *Vita Persii*, *Vita Lucani*, et *Vita Juvenalis*, quam alii malunt referre ad *Probum*, sed ex orationis convenientia Suetonio vindicat Salmasius ad Solin. p. 320. Item e Suetonii *Vita Virgiliana* multa ad verbum repetit Donatus.

---

in duos nec magnos Codices divisum a Marquardo Abbate mitti sibi desiderat: quod tamen de voluminibus capiendum.

1) De scriptis Suetonii novissime diligenter egit *Edmundus Burton* in *Observations on the character and writings of Suetonius*, in ejusd. *Ancient Characters deduced from classical Remains*, Cambridge 1763. 8.

2) Confer Rol. Maresii Epistolas p. 473. edit. Lipsiens. 8., et Vossium de imitatione cap. VIII. §. 9. Poësis unde coeperit, ex Tranquillo refert Isidorus Hisp. Orig. VIII, 7.

PLINII Vita et Liber de viris illustribus Suetonio praeter rem tributa.

Plinii majoris vita Suetonio indigna est, ut judicat Casaubonus, et argumento non uno Vossius de Hist. Latin. ostendit, et Scaliger ad Eusebium non dubitat, plus quam quatuor seculis scriptam esse post Suetonii obitum. Aliam ejusdem Plinii vitam, incerto auctore scriptam, vulgavit post alios Joannes Harduinus. *Liber de viris illustribus* non magis Suetonii est, quam Plinii junioris, sed Aurelium Victorem auctorem habet. Similiter falsi fuere, qui ex loco Orosii VI, 7. libros Caesaris de bello Gallico ad Suetonium retulere, de quibus Baehus in Lexico edit. sec. in Caesar, nota 5. De Plinio tamen nonnulla, ut ex Tranquilli Suetonii catalogo virorum illustrium, affert Vincentius Bellovacensis libro X. Speculi Hist. cap. 67. Rabanus Maurus de Arte Grammatica Tom. I. Opp. p. 46.: *Tranquillus vetustae scriptor Historiae sic de poëtis Gentilium et de poëmatibus refert: Cum primum homines exuta feritate rationem vitae habere coepissent, seque ac Deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sunt* (ita ex Isidori VIII, 7. Orig. lege pro convenientibus) *sibi: utriusque magnificentiam ad religionem Deorum suorum excogitaverunt. Igitur templa illis, domibus pulchriora, et simulacra corporibus ampliora faciebant. Ita eloquio etiam quasi augustiore honorandos putaverunt, laudesque eorum et verbis illustrioribus, et jucundioribus numeris extulerunt. Id genus quia forma quadam efficitur, quae ποιητής dicitur, poema vocitatum est, ejusque fictores poëtae.*

S C R I P T A. *deperdita.*

Multa alia scripserat Suetonius, quae interci-
derunt. Ex his fuere: Περὶ τῶν παρ' Ἑλλησι παι-
διῶν, *de ludis Graecorum* lib. I. Suid. in Τράγ-
κυλλος, et Servius in V. Aeneid. ubi male excu-
sum *de puerorum lusibus*. Laudant etiam Tze-
tzes Chil. VI. hist. 85. et Eustathius ad Iliad. α'.
Lib. I. Historiae ludicrae Gell. IX, 7. *De specta-
culis et certaminibus Romanorum*, περὶ τῶν παρὰ
Ῥωμαίοις θεαρικῶν καὶ ἀγῶνων lib. II. Suid. Περὶ
τοῦ κατὰ Ῥωμαίους ἐνιαυτοῦ, *de anno Romano* lib.
I. id. Περὶ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις σημείων, *de notis,
quibus Critici in libris utebantur*, lib. I. id. Περὶ
τῆς Κικέρωνος πολιτείας, *pro Ciceronis Republica*,
adversus Didymum Chalcenterum Grammaticum (qui
Ciceroni maledixerat, teste Ammiano XXII ult.)
Suid. Περὶ ὀνομάτων κυρίων καὶ ἰδεῶν ἐσθημάτων, καὶ
ὑποδημάτων, καὶ τῶν ἄλλων, οἷς τις ἀμφιέννυται,
de nominibus propriis, et de generibus vestium,
Suid. et Servius in VIII. Aen. Περὶ δυσφήμων λέ-
ξεων ἢ τοι βλασφημιῶν, καὶ πῶθεν ἐκάστη, *de vocibus
mali ominis sive maledictis, et unde quaecun-
que*, Suid. et Etymol. in ἀρχολίπαρος. Περὶ Ῥώμης,
καὶ τῶν ἐν αὐτῇ νομίμων καὶ ἠθῶν, *de Roma ejusque
institutis et moribus*, libri II. Suid. In hoc opere
fortassis tradiderat etymologiam vocis triumphī,
quam e Tranquillo affert Isidorus XVIII, 2. Ori-
ginum. Στέμματα Ῥωμαίων ἐπισήμων, *Stemmata
sive Genealogiae illustrium Romanorum*, Suid.
Libri III de Regibus, quos carmine in epitomen
coegerat Paulinus, teste Ausonio Epist. XIX. *De
institutione officiorum*, Priscian. lib. VI. *Praeto-
rum liber octavus*, id. libro VIII. *De vitiis cor-
poralibus*, Serv. in Aeneid. VIII. *De rebus variis*,
id. et Charisius lib. 2. Etiam in Isidori Hisp. libro
de natura rerum c. 37. quaedam nomina vento-

rum e 'Tranquillo referuntur, et c. 38. locus ma-
gnus de signis tempestatum ex *Tranquillo in pra-*
tis: sed puto legendum *in variis*. Joannes Gria-
lus legit *in pratis*, ut λειμῶνας sive *prata* inscri-
pserit libros suos de rebus variis: alii *in parergis*
vel *Arateis*: quae lectiones minus placent.

C. S U E T O N I I

T R A N Q U I L L I

X I I C A E S A R E S.

C. IULIUS CAESAR

---

[1] **A**nnum agens sextum decimum, patrem amisit: sequentibusque Consulibus, Flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quae, familia equestri, sed admo-

---

Annum agens] Initium hujus libri, quale auctor conscripserat, periisse plerisque videtur, desiderantibus maxime prosapiae Caesaris mentionem historiamque pueritiae, quam, reliquorum Imperatorum vitis praemissam, in hoc uno praetermisisse Suetonium, credere vix licet. Accedit ad rationes satis graves librorum varietas, qui vel omittunt initio nomen, vel diverse praeponunt, ut adeo repetitum istud post libri inscriptionem librorum sedulitati tribuendum videatur. — Natus est Caesar A. U. C. 654. C. Mario VI. et L. Valerio Flacco Coss., Idibus Quinctil., unde huic mensi *Iulii* nomen postea datum. (v. c. 76.) Obiit igitur pater A. U. 670. L. Cornelio Cinna III., Cn. Papirio Carbone Coss. De ejus morte *Plin. H. N. 7, 54.* (ed. Franz.) „Nullis ovidentibus causis obiere, dum calciantur matutino, duo Caesares, Praetor (Lucius), et praetura perfunctus Dictatoris Caesaris pater (Cajus), hic Pisae exanimatus, ille Romae“ — De gente *Iulia* copiosissime exposuit *Glandorp. Onomast. p. 414. sequ.*, de Caesare Dictatore p. 425. sequ. v. etiam *Bayle Diction. sub v. César not. R.*

Flamen Dial. destinatus] Suo loco mota haec verba aliis videntur, aliis ab aliena manu inserta, ob difficultates chronologicae. Nam *Vellej. 2, 43.* „quum paene puer a Mario Cinnaque Flamen Dialis creatus, victoria Sullae, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium.“ Eo autem anno, quem Noster dicere videtur (A. U. 670. v. 671.) fato jam cesserant Marius et Cinna, ille 667., hic 669. Inter plurimos, qui

dum dives, praetextato desponsata fuerat, Corneliam, Cinnae quater Consulis filiam, duxit uxorem, ex qua illi mox Iulia nata est; neque ut repudiaret, compelli a Dictatore Sulla ullo modo potuit. Quare et sacerdotio, et uxoris dote, et gentilicis hereditati-

in hac arena desudarunt, de quibus plura v. apud Oudend., optime rem explicuisse videtur *Wesseling*. *Observ.* 2, 18., qui, Caesarem jam A. 607. in Merulae locum Flaminem destinatum, ea tempestate, de qua Sueton., dimissa Cossutia, Corneliam duxisse, existimat, provocans ad morem Nostri, brevitatis studio multa saepe uno commate complectentis, tempore diversa, cujus exemplum, nostro assimilabile, vide *Tiber* 9. fin.; atque ita etiam interpunxi, ut sensus existeret: Caesar, jam prius paene puer Fl. D. destinatus, sequentibus Cons. h. e. sequente post patris mortem anno, dimissa Cossutia, sequ. — Caesarem autem destinatum (h. e. designatum, ut *Tac. A.* 1, 3. *destinari Consules*) modo, nunquam inauguratum fuisse Flaminem, docent et sequentia, ubi *sacerdotio multatus* dicitur, et *Vellej.* 1. c. et *Plutarch.* *Caes.* 1. οὐς — μετὶ τῶν ἱερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προήλαθεν (ita leg. pro προήλαθεν), οὕτω πάνυ μειράκιον ὢν, ταύτης μὲν ἐκπεσεῖν αὐτὸν ἐπεικνωθεὶς Σίλλας παρεσκεύασε, confirmat etiam *Tacitus*, qui A. 3, 58. „duobus et septuaginta annis post Cornel. Merulae caedem *neminem suffectum*“ dicit, ubi Lipsius scrupulum, qui ex n. l. oriri posset, removit. — Ceterum *Flamines* (Dialis, Martialis, Quirinalis) nonnisi e Patribus legebantur. Ritus electionis v. apud *Tac. A.* 4, 16. De ejusdem dignitatis ceremoniis agit *Gell.* N. A. 10, 15.

praetextato] i. e. ante sumtam togam virilem, quam quo aetatis anno induere soliti fuerint, controversum est. v. ad *Aug.* 8. — De voc. *praetextatus* v. ind. Ita *Vellej.* 1, 10. „duos minores natu *praetextatos* habuit.“ *Id.* 2, 59. „obiit, *praetextato* relicto filio.“ *Quinctil.* *Inst.* 1, 8. „de quo genere optime C. Caesarem *praetextatum* adhuc accepimus dixisse.“

quater Consulis] i. e. qui omnino quater Consul fuit, ut *Vitell.* 7. „*ter Consulis* filium.“ Alii interpretantur: *quantum* Cons.

Quare — multatus] Non de uno tempore haec intelligenda. Complectitur auctor Sullae injurias, quae ad diversas partes Caesarem transdixerunt. Sacerdotium sibi destinatum prius amiserat (v. supra), nunc et uxoris dotem et reliqua, eaque non tam lege Cornelia de praescriptione, ad dotem et hereditates extensa, quam poena arbitraria, ut statuit Ernest. — *Plut.* *Caes.* 1. init. Τὴν Κίναα τοῦ μοναρχήσαντος Σουλᾶτος Κορίνην.

bus multatus, diversarum partium habebatur: ut etiam discedere e medio, et, quamquam morbo quartanae aggravante, prope per singulas noctes comantare latebras cogeretur, seque ab inquisitoribus pecunia redimere; donec per virgines Vestales, perque Mamercum Aemilium, et Aurelium Cottam, propinquos et affines suos, veniam impetravit. Satis constat, Sallam, quum deprecantibus amicissimis et ornatissimis viris aliquamdiu denegasset, atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem proclamasse, sive divinitus, sive aliqua conjectura:

ὡς ἐπειράθησε Σύλλας, οὐτ' ἐλπίζω, οὐτε Φέβω δουρθεῖς ἀποσπάσαι Καίσαρος, εὐήμευσε τὴν Φερην αὐτῆς.

ut etiam — redimere] Infinitivos *discedere* et *redimere*, pendentes a *cogeretur*, praetuli ob orationis concinnitatem. Al. *discederet* et *redimeret*. Rem *Plut.* l. c. ita: συγχρὸν μὲν τινα χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνεσι ἐύλεπτεν ἑαυτὸν· ἔπειτα δι' ἀρρώστιαν (sine justa ratione *Casaub.* maluit δι' ἀρρώστιας) εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος, κατὰ νύκτα περιπίπτει στρατιώταις τοῦ Σύλλα διαρρυμένοις ἐκεῖνα τὰ χωρία, καὶ τοὺς κερυμμένους συλλαμβάνουσι, ἔν τῶν ἡγεμόνα, Κορηθίου (*Phagitam.* v. c. 74.) πείσας δυσὶ τελευτῶσι ἀφείθη. *Inquisitores* sunt igitur homines ad investigandum emissi, quos Gr. Φυγαδοθήρας dici, notat *Casaub.*

per *virg. Vestal.*] quibus jus erat, pro afflictis precēs interponendi, maxime intercedendi pro criminis capitalis reis. Exempla sunt apud *Cicer.* pro *Font.* 17., *Nostr.* *Tib.* 2. *Vitell.* 15., *Tac. A.* 11, 32. *H.* 5, 81. — *M. Aemilius Mamercus* v. *Mamertus* Consul fuit cum *D. Bruto* A. U. 676. (*Cic. Brut.* 47.), fuditque, quod *Reines.* annotavit e *Liv. epit.* 76., in bello *Marsico* *Italicos*, legatus *Cn. Pompeji* *Consulis.* *M. Aurel. Cotta* consulatum gessit cum *Lucullo* A. U. 679. (*Cic. Vers.* 5, 13.) De propinquitatis affinitatisque cum *Caesaro* ratione nihil constat, nisi quod *Aureliam*, matrem *Caesaris*, *M. Aurelii* sororem fuisse, e n. l. colligit *Glandorp.* *Onomast.* p. 144.

sive *div.* s. *al. conj.*] h. e. sive Deo aliquo agitante eumque sermonem ut vaticinium suggerente, sive ad ita sentiendum humana tantum prudentia et accurata indolis *Caesaris* observatione commotus. Illud casum, hoc causas externas internasque rationes involvit. Similes loci sunt *Plut.* *Pomp.* 76. εἰ δὲ τις εἴη Πομπηίου λογισμὸς, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκεῖνην ὑφηγήετο τὴν ὁδόν. *Dion.* 41, 46. καὶ τριαύτην ἐλπίδα ἤτοι τηράλλως, (ut *Reimar.*

Vincerent, ac sibi haberent, dummode scirent, eum, quem incolumem tanto opere cuperent, quandoque optimatum partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurum; nam Caesari multos Marios inesse.
 [2] Stipendia prima in Asia fecit, M. Thermi Praetoris contubernio; a quo ad arcessendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicomedem, non sine ru-

edidit) ἢ καὶ ἐκ μαντείας τινὸς εἶχεν. Similiter Claud. 13. *casu quodam an divinitus.*

Vincerent] ut antea *expugnatum* trop. de effecta tandem post multum laborem persuasione. Ita Tib. 21. *expugnatum precibus uxoris* et c. 37. *nec unquam ullis populi precibus potuit evinci.* Similem usum verb. μάχεσθαι, νικᾶν, ἐπιπολιορνεῖν, καταναυμαχεῖσθαι notavit Casaub.

multos Marios] Plut. οὐκ εἴφη νοῦν ἔχειν αὐτούς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν τῷ παιδί τούτῳ Μαρίου εὐνοῶσι.

M. Thermi—contubernio] Aurel. Victor 82. „contubernalis Thermo in Asiam profectus.“ *Contubernio* ducis uti dicebantur juvenes nobiles, qui in eodem tentorio habitantes artem militarem ab eo discebant. v. ind., Cort. ad Sallust. Jug. 64., Manut. ad Cic. ad Div. 5, 20., Ernest. in Cl. Cicer. — De Thermo nihil constat, nisi Minuciorum hoc fuisse cognomen. Quem Appian. Mithrid. 52. pro Praetore fuisse relictum in Asia a Flacco, fascibusque a Fimbria privatum scribit (A. U. 669.), cum nostro eundem esse non posse, docuit jam Casaub. Alius in bello civili a Pompeji partibus stetit. Caes. B. C. 1, 12. Flor. 4, 2, 19. Lucan. 2, 463. sine dubio idem, qui Catonis collega fuerat in tribunatu. Plutarch. Cat. min. 27. Sed is Quinti praenomen gessit, Propraetor Asiae, A. U. 702., memoratus a Cicer. ad Div. 2, 17. Att. 5, 20. Ad eundem epistolae sunt Ciceronis l. 2, 18. et 13, 53. sequi. Dicitur etiam Thermus quidam cum aliis transiisse a Sexto Pompojo ad Antonium Appian. Civ. 5, 139.

apud Nicomedem] Fuit is Nicomedes III., a Mithridate regno exutus, sed restitutus a Romanis, quibus postea, quum sine prole decederet, regnum legavit. Appian. Mithrid. 7. ubi v. Schweigh. cf. Fabric. ad Dion. 43, 20. et patris mei elem. hist. ant. p. 413. — Ceterum Plutarchus haec omnia justo breviori narratione complexus Caes. 1. καὶ καταβάς εὐθὺς (quum se ab inquisitoribus redemisset) ἐπὶ Σάλατταν, ἐξέπλευσεν εἰς Βιθυνίαν πρὸς Νικομήδην τὸν βασιλέα· παρ' οἷ διατρέψας χροῦσεν οὐ πολλόν, εἴτ' ἀποπλέων, ἀλίσκεται περὶ τὴν Φαρμακισσάν νῆσον ὑπὸ

more prostratae regi pudicitiae: quem rumore auxit, intra paucos rursus dies repetita Bithynia, per causam exigendae pecuniae, quae deberetur cuidam libertino, clienti suo. Reliqua militia secundiore fama fuit, et a Thermo in expugnatione Mytilenarum corona civica donatus est. [3] Meruit et sub Servilio Isaurico in Cilicia, sed brevi tempore. Nam Sullae morte comperta, simul spe novae dissensionis,

πειρατῶν sequ. De pudenda Caesaria cum Nicomede consuetudine v. infra c. 49.

rursus repetita] Illustrat hunc pleonasmum Bremius exemplis *Cornel. Datam. 6.* „minus prospere procedebant“ et *Alcib. 6. rursus resacrare.* Infra etiam *Tib. 63. relata rursus.* Plura dat *Freinshem. ind. Flori sub v. rursus redire.*

per causam] i. e. sub nomine, sub praetextu, προφάσει. v. ind.

libertino] *Libertini* opponuntur *ingenuis*; iidem *liberti* dicuntur, addito nomine v. respectu manumissoris s. patroni. De alia multorum sententia v. ad *Claud. 24.* Ceterum h. l. praeter alios ostendit, fuisse nonnunquam libertinis patronos alios praeter eum, qui libertatem dederat.

reliqua militia] Ita c. 5. *tribunatu mil. c. 11. proscriptione.* v. *Gronov. ad Liv. 5, 34.* et ind. nostr. sub *in.*

corona civica] v. *Gell. 5, 6. Plin. H. N. 16, 4, 5. Voc. corona* h. l. a nonnullis omittitur, ut saepius. — De expugnatione *Mytilenarum* (sic scripsi auctoritate nummorum, et praecedentibus *Duker. ad Thucyd. 3, 5., Voss. ad Melam 2, 7., Oudend. ad h. l., Oberlin. ad Caes. B. C. 3, 102.)* v. *Liv. epit. l. 89.* „Mytilenae quoque in Asia, quae sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutaeque sunt.“ Prius jam Mytilenenses superaverat *Lucullus, Sullae legatus. Plut. Luc. 4.* Mortuo interim Sulla, expugnatio absoluta est.

Servilio Isaurico] qui Consul fuerat cum *Appio Claudio Pulero A. U. 675. Appian. Civ. 1, 93.* Est is *P. Servil. Vatia C. F. M. N.,* qui postea *Isauricus* appellatus est, pater ejus, quocum *Caesar* consulatum gessit *redux ex Hispania. A. U. 706. v. ad c. 35.*

brevi tempore] Ante annum exactum *A. U. 676. Romam rediit, M. Aemilio Lepido, Q. Lutatio Catulo Coss.*

spe nov. diss.] *Florus 3, 23.* „Cupidus — rerum novarum per insolentiam *Lepidus* acta tanti viri (*Sullae*) rescindere para-

quae per M. Lepidum movebatur, Romam propere rediit. Et Lepidi quidem societate, quamquam magnis conditionibus invitaretur, abstinuit: quum ingenio ejus diffisus, tum occasione, quam minorem opinione offenderat. [4] Ceterum, composita seditione civili, Cornelium Dolabellam, consularem et triumphalem virum, repetundarum postulavit: abso-

bat.“ *Cic. Cat. 3, 10.* In ordinem redactus est a collega Catulo et Cn. Pompejo, *Sullanæ dominationis ducibus atque signiferis*, ut *Florus* l. c. *Plut. Pomp. 16.* *Appian. Civ. 1, 107.* μικρόν τε πρὸ τοῦ Ἀρείου πεδίου μάχης αὐτοῖς γενομένης, ἠπτώμενος ὁ Λέπιδος καὶ οὐκ ἐς πολὺ ἔτι ἀντισχών, ἐς Σαρδῶν διέπλευσεν, ἔνθα νέσῳ τημέθιμι χρώμενος ἀπέθανε.

occasione] *Al. occasionei.* Ablat. jungitur verbo *confidere* infra c. 86. Plura exempla v. apud *Burm.* et *Oudend.*, qui codd. auctoritate eundem casum h. l. reposuerunt.

Cornel. Dolabellam] cui Cn. praenomen fuit, Cn. F., Cn. N. Consul A. U. 675. cum M. Tullio Decula, e consulatu Macedoniae praefectus, triumphavit de Thracibus. *Cic. Pis. 19.* Distinguendus est ab alio Dolabella ejusdem praenomini, Praetore, Ciliciaeque ex praectura praefecto, C. Verre legato (*Cic. Verr. 1, 4. et 2, 1, 15. sequ.*) qui repetundarum accusatus a M. Aurelio Scauro condemnatus est. Nostri defensores fuere contra Caesarem C. Aurel. Cotta et Hortensius. *Cic. Brut. 92. Valer. M. 8, 9, 5.* „Div. Iulius — vim facundiae proprie expressit, dicendo in accusatione Cn. Dolabellae, quem reum egit, extorqueri sibi causam optimam C. Cottae patrocinio.“ Male igitur *Victor c. 82.* „mox Dolabellam iudicio oppressit.“ Non enim oppressit, sed petiit tantum. *Plut. Caes. 4.* ὁ μὲν οὖν Δολ. ἀπέφυγε τὴν δίκην. — Alia discrepantia est in tempore accusationis. *Plut. l. c.* institutam eam dicit a Caesare post reditum ex insula Rhodo, consentiente *Vell. 2, 45;* et auctor dial. de orator. c. 34. uno et vicesimo actatis anno, quum secundum Nostr. acciderit ea necesse sit A. U. 677. M. Aemil. Lepido, D. Iunio Bruto Coss., quo annum 24. ingressus est Caesar. Sed de talibus nihil potest certi constitui. — *repetundarum]* *Plut. Δολοβέλλαν ἐξῆρνε κακώσεως ἐπαρχίας.* Postulavit h. e. accusavit ex *Leg. Cornelia* Sullae Dictatoris, quae illis temporibus proxima. Recensum legum de repetundis v. apud *Sigon. de judic. 2, 27.* et in *Clav. Cic. ind. leg.* Mos autem fuit adolescentibus nobilibus Romanorum, accusare viros illustres, ad eloquentiae famam sibi comparandam.

lutoque; Rhodum secedere statuit, et ad declinandam invidiam, et ut per otium ac requiem Apollonio Moloni, clarissimo tunc dicendi magistro, operam daret. Huc dum hibernis jam mensibus trajicit, circa Pharmacusam insulam a praedonibus captus est: mansitque apud eos, non sine summa dignatione, prope

Apollonio Moloni] Al. *Molonis*. Fuit sane Molonis filius Apollonius; „sed fuit Graecorum (ita Spalding. ad *Quincil. Inst.* 5, 1, 16.) illo quidem tempore mos, ut ipsum patris nomen superadderent filio, cujus rei exempla sunt idonea apud Fabric. B. G. ed. Harles. III. p. 275. Romanos contra genitivo usus in hac re, negat Salmas. ad *Inscr. Herod. Att.* p. 90.“ Idem Spalding. docet, praeunte Casaub. ad h. l., distinguendum esse nostrum Apollonium ab Apollonio Alabadensi, qui Μαλακιοῦ cognomen habebat. (*Strab.* 14, 2, 15.) quod secus fecerunt Ernest. in *Cl. Cic. et Kaltwasser. ad vers. German. Plutarchi Caes.* 3. v. etiam Graev. ad *Cic. ad Att.* 1, 17. Noster Ciceronis fuit magister. *Plutarch. Cicer.* 4. *Caes.* 3. ἐκ δὲ τούτου (nr. post captivitatem apud piratas et ante actionem contra Dolabellam) — ἐκλευσεν εἰς Ῥόδον ἐπὶ σχολὴν πρὸς Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μέλωνος, οὗ καὶ Κικέρων ἠκροῶτο, σοφιστεύοντος ἐπιφανῶς, καὶ τὸν τρέπον ἐπιεικοῦς εἶναι δοκοῦντος.

circa Pharmacusam ins.] ad litus Asiae supra Miletum (ὕπερ Μίλητον *Stephan. Byz.*). v. *Cellar. Geogr. A.* 3, 2. p. 24. Aliae duae ad Salaminem juxta Atticae litus erant parvae insulae hujus nominis. *Strab.* 9, 1, 15. ἐνταῦθα δὲ καὶ αἱ Φαρμακοῦσαι δύο νησία.

a praedonibus] *Plut. Caes.* 1. ἀλίσκεται (profectus a Nicomede) περὶ τὴν Φαρμακοῦσαν νῆσον ὑπὸ πειρατῶν, ἤδη τότε στόλοις μεγάλοις καὶ σκάφεισι ἀπλέτοις κατεχόντων τὴν θάλατταν. *Rolvaen.* 8, 23, 1. contra: Καίσαρ ὡς Νικομήδη πλέων περὶ Μαλέαν ὑπὸ ληστῶν ἤλων Ἰηλίων. Consentit cum Nostro *Galer. M.* 6, 9, 15. qui: „inter primae juventae initia *privatus* Asiam petens sequ.“ — De origine horum piratarum v. *Appian. Mithrid.* 92. sequ. Compescuit eos postea Pompejus. A. U. 687. *Appian. c.* 94. *Plut. Pomp.* 24. sequ.

dignatione] h. e. dignitate. v. *ind. Tac. A.* 2, 55. „quo plus *dignationis* adulatio haberet.“ 5, 75. „*dignatione* magistratus.“ 4, 16. „*dignatio* sacerdotum.“ Apud *Cicer. Att.* 10, 9. fore omnes: „nec quicquam, nisi de *dignatione*, laborat,“ ubi miror, *Cel.*

quadraginta dies, cum uno medico et cubiculariis duobus. Nam comites servosque ceteros initio statim ad expediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde quinquaginta talentis, expositus in litore, non distulit, quin e vestigio classe deducta persequeretur abeuntes; ac redactos in potestatem, supplicio, quod illis saepe minatus inter jocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithri-

Schützium, *dignationem pro dignitate dici, negare.* — *Vell. 2, 41.* „Idem postea admodum juvenis, quum a piratis captus esset, ita se per omne spatium, quo ab iis retentus est, apud eos gessit, ut pariter iis *terrori venerationique* esset.“ Male igitur h. l. alteram lectionem: *indignatione defendit Oudondorp.*

cum uno medico] *Plut. l. c. μεθ' ἐνὸς Φίλου καὶ δυοῖν ἀκολούθῳιν*, unde nonnulli h. l. suaserunt: *cum uno amico.*

ad exped. pecunias] i. e. comparandas. *Caes. B. G. 7, 36.* „non prius agendum constituit, quam rem frumentariam *expedisset.*“ — Auctore *Vell. 2, 42. publica civitatum pecunia* redemptus est Caesar. *Plut. l. c. ἔπειτα τῶν περὶ αὐτὸν ἄλλων εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τὸν τῶν χρημάτων πορισμὸν κ. τ. λ.* Idem postea: *ὡς δ' ἦν ἐν Μιλήτῳ τὰ λύτρα. Polyæn. l. c. Καῖσαρ Ἐπιπράτῃ Μιλήσιον οἰκίτην πέμπει πρὸς Μιλησίους, παρακαλῶν χρήματα ἐπιδανῆσαι· οἱ δὲ παραχρῆμα ἐπέμψαν.* Idem, vino medicato ebrius latrones oppressos a Caesare, narrat.

quingu. talentis] *Plut. l. c. πρῶτον μὲν οὖν αἰτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν λύτρα εἴκοσι τάλαντα κατεγέλασεν, ὡς οὐκ εἰδότες, ὃν ἤρήνοισεν· αὐτὸς δ' ὠμολόγησε πεντήκοντα δώσειν.* *Polyæn. l. c. Καῖσαρ διπλᾶ τὰ λύτρα τοῖς λησταῖς ἀπαριθμήσας sequi. Valer. M. l. c. „quingenta se talentis redemit.“*

classe deducta] *Plut. κλοῖα πληρώσας εὐθὺς ἐν τοῦ Μιλησίων λιμένος, ἐπὶ τοὺς ληστὰς ἀνήγετο, καὶ καταλαβὼν ἔτι πρὸς τῆ νήσῳ ναυλοχοῦντας, ἐκράτησε τῶν πλείστων.*

supplicio — afficeret] *Secundum Plutarch. custodiae eos dederat Pergami, commisso supplicio Proconsuli Iunio, sed eo tergiversante εἰς Πέργαμον ᾤχετο, καὶ προσαγαλὼν τοὺς ληστὰς ἅπαντας ἀνεσταύρωσεν, ὡς περ αὐτοῖς δοκῶν παίζειν ἐν τῇ νήσῳ προεῖρηκε πολλάν.* *Consentit Vell. 2, 45.* „Omnes, quos ceperat, suffixit cruci.“ v. infra c. 74. — *Pro inter jocum al. per jocum.* Sed *inter* saepius esse i. q. *in v. per*, et de loco, tempore et re dici, docet Duker. ad *Flor. 2, 6, 41.*

date, nè desiderare in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quo pertenderat, transiit in Asiam: auxiliisque contractis, et Praefecto regis provincia expulso, nutantes ac dubias civitates retinuit in fide. [5] Tribunatu militum, qui primus Romam reverso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendae tribuniciae potestatis, cujus vim Sulla deminuerat, enixissime juvat. L. etiam Cinnae, uxoris fra-

ab Rhodo] Ita saepissime scriptores. v. ind. sub *a*, et interpr. ad Caes. B. C. 1, 11. ubi *ab Arimino*.

transiit in Asiam] Magno sane hominis privati conatu. Praeter Asiae tum Junius, qui Vellojo *Proconsul*, Plutarcho ὁ δειπῶν τὴν Ἀσίαν, μοχ στρατηγός (ut saepe Praetor pro Proconsule, nomine universo) dicitur. Non sine justa ratione morosius ille arrogantiae Caesaris succensebat.

per suffragia populi] *Plut. Caes. 5.* τοῦ δὲ δήμου πρώτην μὲν ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας (ob accusatum Dolabellam) ἔλαβεν, ὅτι πρὸς Γάϊον Ποπίλιον ἐρίσας ὑπὲρ χιλιαρχίας, πρότερος ἀνηγχορεύθη. Ita de Mario *Sallust. Jug. 65.* „Ergo ubi primum tribunatum militarem a populo petit, plerisque faciem ejus ignorantibus, facile notus per omnes tribus declaratur.“ Scilicet electio Tribunorum mil. modo penes imperatores, modo divisa inter Consules et populum erat (ab illis creati *Rutuli* s. *Rufuli*, sec. Festum ab auctore legis *Rutilio Rufo*, ab hoc *comitiati* appellabantur), variata re pro varia partium vel ordinum potentia, vel postulante Reip. necessitate, ut populo, ineptis hanc dignitatem tribuendi atque ita patriae officendi, potestas adimeretur. Locos huc facientes *Liv. 7, 5. l. 9, 30. l. 42, 51. l. 43, 12. et 44, 21.* congescit *Sigon. de ant. jur. civ. Rom. 1, 15. p. 175. et Addend. p. 821. cf. Polyb. 6, 19. et Manut. ad Cic. ad Div. 5, 20.*

auctores rest. trib. pot.] Rem, per plures annos cum maximis contentionibus tentatam (v. orationem *Licini Macri Sallust. Hist. 5.*) perfecerat Pompejus et Crassus Consules A. U. 684. *Vell. 2, 30.* „Hoc consulatu Pompejus tribuniciam potestatem restituit, cujus Sulla imaginem sine jure reliquerat.“ cf. *Sallust. Cat. 58. Liv. epit. 97. Cic. Verr. 1, 15. Leg. 3, 11.* v. etiam *Ern. Cl. Cic. de lege Cornelia tribunicia, Fabric. ad Dion. 56, 21.*

cujus vim Sulla dem.] *Liv. epit. 89.* „Sulla Dictator factus—Tribunorum pl. potestatem minuit, et omne jus legum ferenda-

tri, et qui cum eo civili discordia Lepidum secuti, post necem Consulis ad Sertorium confugerant, reditum in civitatem rogatione Plotia contexit, habuitque et ipse super ea re concionem. [6] Quaestor Iuliam amitam, uxoremque Corneliam, denuncias laudavit e more pro Rostris. Sed in amitae quidem laudatione, de ejus ac patris sui utraque origine sic refert: *Amitae meae Iuliae maternum genus ab regibus ortum, paternum cum Diis immortalibus conjunctum*

rum ademit.“ *Appian. Civ. 1, 100.* τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν, ἀσθενεστάτην ἀποφίνας, καὶ νόμῳ κωλύσας, μηδεμίαν ἄλλην τὸν δημάρχον ἀρχὴν ἔτι ἀρχειν διὸ καὶ πάντες οἱ δόξης ἢ γένους ἀντιποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἐς τὸ μέλλον ἐξετέρεοντο. *cf. Caes. B. C. 1, 5. et 7.*

post necem] i. e. post mortem. Morbo enim obierat Lepidus. v. notata ad c. 3.

rogatione Plotia] *Gell. 13, 3.* „repperi tamen in oratione C. Caesaris, qua Plautiam rogationem suasit, necessitatem dictam pro necessitudine sequi.“ *Rogatio* differt a *lege* sec. Festum ita: „*Rogatio* est, cum populus consulitur de uno pluribusve hominibus, quod non ad omnes pertineat, et de una pluribusve rebus, de quibus, non omnibus, sanciat. Nam quod in omnes homines resve populus scivit, *lex* appellatur.“ Egit igitur Plautias s. Plotius Tr. pl. hac rogatione de reducendo L. Cinna exule, nec confundendae ejusdem *leges* de vi et iudiciaria.

Iuliam] *Plut. Mar. 6. Caes. 1. ubi:* Ἰουλία, πατρὸς ἀδελφῆ Καίσαρος, ὁ πρεσβύτερος συνήκει Μάριος, ἐξ ἧς ἐγεγονέη Μάριος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς ὦν Καίσαρος. *Id. c. 5,* τῆς Μαρίου γυναικὸς, Ἰουλίας, ἀποθανούσης, ἀδελφίδου ὦν αὐτῆς ἐγκώμιόν τε λαμπρὸν ἐν ἀγορᾷ διήλθε, καὶ περιτὴν ἐκφορὰν ἐτόλμησε εἰκόνας Μαρίου προσέσθαι, τότε πρῶτον ὀφθεισας μετὰ τὴν ἐπὶ Σύλλα πολιτείαν, πολημίῳ τῶν ἀνδρῶν κρισέντων.

uxoremque Corneliam] *Plut. 1. c.* τὸ μὲν εὖν ἐπὶ γυναιξὶ πρεσβυτέραις λογους ἐπιταφίους διεξίεναι, πατριον ἢν Ῥωμαίοις νέαις δ' οὐκ ὄν ἐν ἔθει, πρῶτος εἶπε Καίσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης. *Morem, moribus laudandi pro Rostris, describit Polyb. 6, 53-54.* *Matronis post bellum Gall. eundem honorem tributum fuisse, auctor est Liv. 5, 50.*

paternum] *Vell. 2, 41.* „hic (Caesar) nobilissima Iuliorum gentis familia, et, quod inter omnes antiquissimos constabat.

est. Nam ab Anco Marcio sunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater: a Venere Iulii, cujus gentis familia est nostra. Est ergo in genere et sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent, et cerimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliae autem locum Pompejam duxit, Q. Pompeji filiam, L. Sullae neptem: cum qua deinde divortium fecit, adulteratam opinatus a P. Clodio; quem inter publicas ceremonias penetrasse ad eam muliebri veste, tam constans fama erat, ut Senatus

ab Anchise ac Venere deducens genus sequi." Appian. Civ. 2, 68. ἐκ γὰρ Αἰνείου καὶ Ἰλίου τοῦ Αἰνείου τὸ τῶν Ἰουλίων γένος, παρενεχθέντος τοῦ ὀνόματος, ἠγγέιτο εἶναι. Caesar ipse apud Dion 41, 34. τί μὲν ἀπὸ τοῦ Αἰνείου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰούλου γέγονα; et Antonius Dion. 44, 57. de Caesare: ὅτι τὰ μὲν νεώτατα ἐκ πολλῶν καὶ γενναίων ἀνδρῶν ἔφθ, τὰ δὲ ἀρχαιότατα ἐκ βασιλέων καὶ Σεῶν ἐγένετο. cf. Strab. 13, 1, 27. Coelius ad Cic. (Div. 8, 15.) Venere prognatum dicit Caesarem. Eadem de Augusto Virgil. Aen. 1, 286. et 6, 790. sequi. De templo Veneris Genetricis a Caesare condito v. ad c. 61.

quo nomine fuit mater] amitae Iuliae, Marcia, quae avo Caesaris, C. Caesari, nupserat. Male Casaub. ei, et Burm. patris additum volunt.

sanctitas regum] quos more inter homines sancito violari haud licet. Ita auctore Serv. ad Virg. Georg. 4, 215. Sallustius dixit: „adeo illis ingenua est sanctitas regii nominis.“ Cic. Sext. 37. „fretus sanctitate tribunatus.“ Tribuni enim erant sacrosancti i. e. inviolabiles. Cerimonia Deorum, ut recte Wolf, est religiosa veneratio.

Pompejam] Auctore Plut. Caes. 5. post quaesturam. Ibi enim: γεννημένος δ' ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηίαν, ἔχων ἐκ Κορινθίας Συγατέρα, τὴν ὕστερον Πομπηίαν Μάγνην γαμηθεῖσαν. Pater Pompojae, Q. Pompejus Rufus, filius Q. Pompeji, Consulis cum L. Sulla A. U. 665., interfectus erat a P. Sulpicio Tr. pl. Vell. 2, 18. „quin etiam Q. Pompeji Cs. filium eundemque Sullae generum per emissarios factionis suae interfecit (Sulpicius).“ De Pompejis Rufis v. Cl. Cic.

inter publicas ceremonias] inter sacra bonae Deae. Descriptionem huius festi et facinoris Clodii lege apud Plut. Caes. 9. 10. Ej. Cic. 19 et 28. Dion. 57, 45. Cic. ad Att. 1, 12. Sext. 54. Liv. epit. 105. Accidit Praetore Caesare A. U. 692. Habebantur

quaestionem de pollutis sacris decreverit. [7] Quaestori ulterior Hispania obvenit: ubi quum mandatu Praetoris, jure dicendo conventus circumiret, Ga-

enim illa sacra Cal. Majis a Vestalibus virg. in Consulum et Praetorum aedibus, prohibitis aditu omnibus maribus. v. c. 74.

quaestionem] extra ordinem. *Cic. ad Att. x, 13.* „credo enim te audisse, quum apud Caesarem pro populo fieret, venisse eo muliebri vestitu virum, ideoque sacrificium quum virgines instaurassent, mentionem a Q. Cornificio in Senatu factam — postea rem ex SCTO ad pontifices relatam, idque ab iis notas esse decretum, deinde ex SCTO Consules rogationem promulgasse; uxori Caesarem nuncium remisisse.“ *cl. ep. 14 et 16.* Clodius tamen iudicium evasit, ut *Dio 37, 46.* ἀφείθη δὲ, καί τοι τῶν δικαστῶν φρουρὰν παρὰ τῆς βουλῆς, ὅπως μηδὲν κανὸν ὑπ' αὐτοῦ πάθωσι, καὶ αἰτησάντων καὶ λαβόντων ἐφ' ᾧπερ καὶ ὁ Κατοῦλος ἐπισιωπῶντων ἔλεγεν, ὅτι τὴν φυλακὴν ἤτησαν, οὐχ ἵνα ἀσφαλῶς τοῦ Κλοδίου καταψηφίσωνται, ἀλλ' ἵν' αὐτοὶ τὰ χρήματα, ἃ — δεδιωροδοκῆμεσαν, διασώσωνται. *cf. Plut. Caes. 10.*

decreverit] Saepissime ita Noster. Ita c. 12. „tam cupido condemnavit, ut — profuerit.“ c. 13. „superavit, ut — iulerit.“ c. 14. „metum injecit, ut — non piguerit.“ *Ib.* „comminata est, o. str. gl. intentans, ut s. u. pr. deseruerint, vix pauci — protexerint.“ c. 67. „diligebat, — ut — barbam summiserit, nec ante demserit.“ c. 70. „circumegit et flexit, ut — responderint et — sint secuti.“ c. 72. „tractavit, ut — cesserit et — cubuerit.“ Piget plura, exempla afferre, praesertim cum frequentissimus hic usus etiam sit Livio, Nepoti, Tacito, Vellejo.

ulterior Hispania] i. e. trans Iberum. *Plut. Caes. 5.* θάψας δὲ τὴν γυναῖκα, ταμίαν εἰς Ἰβηρίαν ἐνὶ τῶν στρατηγῶν, Βαίτερι, (v. Βέτερι, *Tell. 21, 45.* „cum esset Quaestor sub Vetere Antistio“) συνεξήλθεν, ὃν αὐτὸν τε τιμῶν ἀεὶ διατέλεσε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πάλιν ἀρχῶν ταμίαν ἐποίησε. — *obvenit*] sorte. Ita enim provinciae inter Quaestores dividebantur. *Cic. pro Mur. 8.* „sed quaestura utriusque propemodum pari momento sortis fuit.“

mandatu Praet.] *Al. Populi Romani*, corrupte o PR., quod legerunt P. R. — *Al. mandato.* Illud confirmant formae *jussu, suasu* aliaeque similes satis notae. — Ceterum Quaestores et jurisdictionem Praetoris mandatu exercere, (ita *Cic. Divin. in Caec. 17.* Quaestor Caecilius vocasse partes ad se dicitur) et discedentis Praetoris munere fungi solebant. *Cic. Div. 2, 15.* — Ad beneficia autem initio quaesturae suae provinciae Hispaniae tributa Caesar ipse provocat in oratione, quam dat auctor B. *Hisp. c. 42.*

conventus] *Conventus et judicia erant provincialia, ad quae*

desque venisset, animadversa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit: et quasi per-taesus ignaviam suam, quod nihildum a se memora-bile actum esset in aetate, qua jam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuo efflagita-vit, ad captandas quam primum majorum rerum oc-

conveniebant incolae a Praet. vel Quaest. evocati, (*Caes. B. G. I, 54.* „ipse in citeriorem Galliam ad conventus agendos pro-fectus est“ 5, 2. „conventibus peractis“ 8, 46. *Infra c. 50 et 56.*) et *urbes ipsae*, in quibus conventus habebantur. *Plin. H. N. 3, 3.* ed. Franz., ubi inter quatuor juridicos conventus Hisp. Baeti-cae nominatur *Gaditanus*. Graeci *conventus agere* dicunt ἀγο-ραίους sc. ἡμέρας ἀγεσθαι. Ita dicitur *Act. Ap. 19, 38.* v. *Krebs: Lex. N. T. in ἀγέροις* et *I. Fr. Gronov. Observ. 3, 22.* Cf. de his sign. et alia, qua cives Rom. in provinciis negotiandi causa commorantes saepe notat, *Mori ind. in Caes. sub v. conventus* et *Ern. Cl. Cic.*

in aetate] Annos tum (A. U. 687.) habebat Caesar 33. Ale-xander item mortuus est annum agens 33. post regnum 12 an-norum et 7 mensium. *Diod. Sic. 17, 17.* *Gades* describit *Strabo I. 3. p. 450.* sequ. ed. *Siebenkees.* ubi multa etiam de templo Herculis Alexandri ibi erat imago propter genus, quo pertinere ad Herculem credebatur. *Diod. 17, 1.* dicitur γεγονώς κατά πατέρα ἀφ' Ἡρακλείους, ad quam originem provocat in oratione ad Thessalos. *Diod. 17, 4.* cf. *Vell. 1, 6.* *Appian. Civ. 2, 151.* (nisi *Plutarchi* ea est Alexandri et Caesaris comparatio) καὶ τὸ γένος ἐκ Διὸς ἦσθην ἐκότερος (Alex. et Caesar), ὁ μὲν Αἰακίδης τε καὶ Ἡρακλείδης, ὁ δὲ ἀπὸ Ἀγχίσου τε καὶ Ἀφροδίτης. Ceterum *Plut. Caes. 11.* de Caesare Praetore Hisp. id narrat, quod No-ster, accuratior in temporibus, de Quaestore. Ibi enim: ὁμοίως δὲ πάλιν ἐν Ἰβηρίᾳ σχολῆς οὐσης, ἀναγινώσκοντά τι τῶν περὶ Ἀλε-ξάνδρου γεγραμμένων, σφόδρα γενέσθαι πρὸς ἑαυτῷ πολὺν χρόνον, εἶτα καὶ δακρύσαι sc. λέγεται. *Dio 37, 52.* ubi de praetura quidem Caesaris agit, prorsus tamen ad *Suetonii* verba: ὅτι ἐν τοῖς Γα-δίροις, ὅτε ἐταμίευε, τῇ μητρὶ συγγίνεσθαι ἕναρ ἑοῦς καὶ πα-ρὰ τῶν μάντεων ἔμαθεν, ὅτι ἐν μεγάλῃ δυναμει ἔσται ἄθενπερ καὶ εἰκόνα Ἀλεξάνδρου ἐνταῦθα ἐν τῷ Ἡρακλείους (id enim est apud Ποιρ. templ.) ἀνακειμένην ἰδῶν, ἀνεστίναξεν καὶ πατωδύρατο, ὅτι μηδὲν πω μέγα ἔργον ἐπετοιήκει.

missionem] Ita *Sall. Jug. 64.* „Marius a Metello petundi gra-tia missionem rogat.“

casiones in Urbe. Etiam confusum cum somnio proximae noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) conjectores ad amplissimam spem incitaverunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: *quando mater, quam subjectam sibi vidisset, non alia esset, quam terra, quae omnium parens haberetur.* [8] Decedens ergo ante tempus, colonias Latinas, de petenda civitate agitantes, adiit: et ad audendum aliquid concitasset, nisi Consules conscriptas in Cifliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuisent: nec eo secius majora mox in Urbe mo-

confusum] Al. male *confisum*. Illud est i. q. *perturbatum*, cum nesciret, quid de somnio esset sentiendum, utrum laeta portenderet, an tristia. Ita *Ovid. Heroid. 19, 193.* „nec minus hesternae *confundor* imagine noctis.“ *Eum* *Burm.* deletum maluit ut otiosum; sed morem *Suet.*, pronomen praeter necessitatem adjiciendū, pluribus exemplis adstruxerunt *Ern.* et *Oudend.* — Somnium illud fuit Caesari teste *Dion. l. c. ἐν τοῖς Παθείροις, ὅτε ἐταμίευσ, coll. 41, 24.* sed *Plut. Caes. 32.* nocte, ante quam Rubiconem fluvium transiit. Λέγεται δὲ (ita ille) τῆ προτέρᾳ νυκτὶ τῆς διαβάσεως ὄναρ ἰδεῖν ἐνθεσμον· ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῆ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν ἀρχήτου μίξιν.

conjectores] *Quinctil. Inst. 5, 6, 50.* „*conjectura* dicta est a conjectu i. e. directione quadam rationis ad veritatem, unde etiam somniorum atque ominum interpretes *conjectores* vocantur.“ — De hac hujus somnii interpretatione plurima *Casaub.* ad h. l. et *Fabr.* ad *Dion. 41, 24.*, e quibus reddo unum locum *Artemid. Oneirocrit. 1, 79.* (p. 117. ed. Reiff.) ἀγαθὸν δὲ καὶ παντὶ ὀημαγωγῶ καὶ πολιτευτῆ (ἢ μίξις σὺν τῆ μητρὶ). σημαίνει γὰρ τὴν πατριδα ἢ μήτηρ.

omnium parens] *Liv. 1, 56.* „*Brutus* — terram osculo contigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset.“

colonias Latinas] *Int. Gallos Cispalinos Transpadanos*, qui jus Latii acceperant post bellum Marsicum lege Pompeji *Strabonis, patris Magni, A. U. 664.*, quo minus contenti civitatem i. e. jus suffragiorum et honorum petebant, quam tandem nacti sunt a Caesare Dictatore. *Dion. 41, 56. v. Sigon. de ant. jure Ital. 3, 2., Torrent. Casaub. Wolf. ad h. l., Lips. ad Tac. A. 11, 23.*

litus est. [9] Siquidem ante paucos dies, quam aeditatem iniret, venit in suspicionem, conspirasse cum M. Crasso consulari, item P. Sulla et Autronio, post designationem consulatus ambitus condemnatis, ut principio anni Senatam adorirentur, et trucidatis, quos placitum esset, dictaturam Crassus invaderet, ipse ab eo Magister equitum diceretur, constitutaque ad arbitrium Republica, Sullae et Autronio consulatus restitueretur. Meminerunt hujus conjurationis

---

M. Crasso] Consul fuerat cum Pompejo M. A. U. 624. De conjuratione cum Catilina v. *Plut. Crass.* 13. *Cic.* 15. *Dio* 37. 55. et ibi *Fabric.*

P. Sulla] *Cic. Off.* 2, 8 „Hastam dicitur vibrasse, Dictatore propinquo suo, neque sexto tricesimo anno post a sceleratiorē hasta recessisse“ (sc. Dictatore Caesare, cum Pompejanorum bona in publica auctione emeret), ad *Div.* 9, 10. l. 15, 17, 19. ubi v. *Cort. Sall. Catil.* 17 et 18. ubi eadem conjuratio, diverse tamen, narratur, haud commemoratis Crasso et Caesare. De *Autronio* (cui libri *Sueton.* praenomen dant *Lucium*, cum tamen *Publium* fuisse constet, quo errore *P. Sulla* etiam apud *Cic. Off.* l. c. in multis codd. *Lucius* dicitur, nos *h. l.*, *Burmannum* aliosque secuti, praenomen omisimus) v. *Cic. pro Sull.* 1. et *Sallust.* l. c. atque ibi *Cort.*

post design. cons.] Creabantur Consules mense Julio vel Augusto comitiis centuriatis, unde usque ad Kal. Januar., quibus inde ab A. U. 600. consulatus initus est, *Consules designati* dicebantur, praeter alios eo etiam honore eximii, quod primi in Senatu sententiam rogabantur.

ambitus] i. e. illegitimae petitionis, δημοκοπίας. Leges latas contra ambitum v. apud *Sigon.* de judiciis 2, 30. Sulla autem et Autronius, ambitus condemnati, consulatura, cui designati erant, capere haud poterant ex lege *Acilia Calpurnia*, *M. Acilii Cicerionis* et *C. Calpurnii Pisonis* A. U. 686., quae tum valabat. (*Dio* 39, 21. Κατὰ τῶν δεκασμοῦ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀλλοτριωμένων ἐνεμεθετήθη πρὸς αὐτῶν τῶν ὑπάτων, μήτ' ἀρχεῖν μήτε βουλευεῖν σφῶν μηδένα, ἀλλὰ καὶ χρήματα προσφλισιάνειν.) In eorum locum *Cotta* et *Torquatus*, qui eos egerant, sunt substituti, *Sallust. Cat.* 18.

Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in orationibus. De hac significare videtur et Cicero in quadam ad Axium epistola, referens, *Caesarem in consulatu confirmasse regnum, de quo Aedilis cogitabat*. Tanusius adjicit, Crassum, poenitentia vel metu, diem caedi destinatum non obisse, et idcirco ne Caesarem quidem signum, quod ab eo dari convenerat, dedisse. Convenisse autem, Curio ait, ut togam de humero dejiceret. Idem Cu-

Tanusius] v. *Tamusius* v. *Tamisius*. *Senec.* ep. 93. „*Annales Tanusii scis quam non decori sint, et quid vocentur*“ sc. *cacata charta* apud Catull. Idem commemoratur *Plut.* *Caes.* 22. ubi perperam in multis *Γανύσιος* et *Κανύσιος*. v. *Foss.* *hist.* *Lat.* 1, 12.

M. Bibulus] Int. edicta illa, quibus in Caesarem invehebatur adeo acerbe, ut Archilochia dicerentur. *Cic.* *Att.* 2, 19. v. *infra* c. 20 et 49.

C. Curio pater] C. Scribonius Curio, qui Consul fuit cum Cn. Octavio A. U. 677. De eo *Cic.* *Brut.* 60. *Off.* 2, 17. al. ut de filio, ad quem sunt epistolae, *Brut.* 81. v. *Cl. Cic.*

Axium] Al. *Atticum*, *Auxium*, *Accium*. Nomen Axium lapidibus confirmatur.

diem — non obisse] Al. male *adiisse* s. *adisse*. *Obire diem* est die destinata adesse loco constituto, ut *Cic.* *Div.* 10, 25. „*multi — annum petitionis suae non obierunt*“ i. e. praetermiserunt v. ad annum non petiverunt, uti Cortius ad h. l., qui praeter n. l. laudat ibi ad *Att.* 1, 2. „*obieris* Qu. fratris comitia“ et *Lael.* 2. „*qui diligentissime sempor illum diem solitus esses obire*.“ *Graev.* ad n. l. excitat *Cic.* pro *Mil.* 10. „*nisi obire facinoris locum tempusque voluisset*.“ *Plin.* ep. 9, 37. „*obire primum consulatus tui diem*.“

togam de hum. dejiceret] i. e. laciniam togae, quae sinistrum humerum togebat, plerumque subductam ita, ut sinus efficeretur, manu detraheret in oratione. De more oratorum, togam *rejiciendi* (quod verbum h. l. etiam maluit posuit *Burm.* *haud apte*) et *dejiciendi* s. *denuntiandi* ab humero v. *Quinctil.* *Inst.* 11, 3. — De tota conjuratione haud dubie accuratius exponit *Sall.* *Cat.* 18., qui Kal. Jan. prius, postea Non. Febr. caedi destinatas fuisse dicit, sed *Catilinam*, ducem facinoris, ante frequentem conjuratorum conventum signum pro curia sociis dare maturasse. *Dio* 36, 27. οὐ μέντοι καὶ ἠδυνήθησαν το

rio, sed et M. Actorius Nasc, auctores sunt, conspissime eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui, ob suspicionem urbanae conjurationis, provincia Hispania ultro extra ordinem data sit; pactumque, ut simul foris ille, ipse Romae, ad res novas consurgerent, per Ambronas et Transpadanos: destitutum utriusque consilium morte Pisonis. [10] Aedilis, praeter Comitium ac Forum, basilicasque, etiam Capitolium ornavit porticibus ad tempus extructis, in quibus, abundante rerum copia, pars apparatus ex-

δραῖσαι, διὰ τὸ τὴν τε ἐπιβουλὴν προμηνυθῆναι, καὶ Φρουρὰν τῷ τε Κίττῳ καὶ τῷ Τορκουάτῳ παρὰ τῆς βουλῆς δοθῆναι.

M. Actorius Naso] qui historicus memoratur etiam infra c. 52.

Cn. Pisone] Sallust. l. c. dicitur is „adolescens nobilis, summae audaciae, egens, faciosus, quem ad perturbandam Remp. inopia atque mali mores stimulabant.“ Idem hanc conjurationem cum superiori eandem facit.

extra ordinem] Sall. 19. „postea Piso in citeriorem Hispan. Quaestor pro Praetore missus est (i. e. extra ordinem, vulgo enim Quaestores cum Praetoribus et Proconsul. provincias adibant) annitente Crasso, quod eum infestum inimicum Cn. Pompejo cognoverat.“ Perit in itinere, occisus ab equitibus Hispanis, quos in exercitu ductabat. Sall. l. c. Cic. Verr. 4, 25. Dio l. c. ἐπεὶ δ' εὖν καὶ ὡς ὁ Πίσων ἐθρασύνετο, ἐφοβήθη τε ἡ γερουσία, μὴ τι συνταράξῃ, καὶ εὐθὺς αὐτὸν εἰς Ἰβηρίαν, πρὸ Φασίῳ, ὡς καὶ ἐκ' ἀρχῆν τινα, ἐπέμφε· καὶ ὁ μὲν ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων, ἀδιήσας τι αὐτοῦς, ἐσφάγη.

Ambronas] Ita suadet Oudend. non sine Mss., qui habent Ambrones. Al. Ambranos, Umbranos, Lubranos, Lambranos, de quibus nihil constat. Ambrones erant reliquiae latrocinantium Gallorum, quos Marius deleverat. Epit. Liv. 68. Eutrop. 5, 1. Oros. 5, 16. Plur. Mar. 18. eos dicit exercitus Teutonicus μαχιμώτατον μέρος, ὑφ' οὗ προήτητο Ἰωμαῖοι μετὰ Μαλλίου καὶ Καιπίωνος πρότερον, et ex c. 17, idem nomen ad Ligures etiam ob communem originem pertinuisse videtur. (v. Mannert Geogr. der Gr. u. Röm. T. 3. p. 51 sequ.) Antonius etiam apud Dion. 44, 42. καὶ εὖν δεδούλωται μὲν ἡ Γαλατία, ἡ τοὺς τε Ἀμβρωνας καὶ τοὺς Κίμβρους ἐφ' ἡμᾶς στείλασα.

ornavit] tabularum, statuarum alioque apparatu, quem nonnunquam Aediles a sociis commodatam post ludos reddide-

poneretur. Venationes autem ludosque et cum collega, et separatim, edidit: quo factum est, ut communi quoque impensarum solus gratiam caperet; nec dissimularet collega ejus M. Bibulus, evenisse sibi, quod Polluci; ut enim geminis fratribus aedes in Foro constituta tantum Castoris vocaretur, ita suam Caesarisque munificentiam unius Caesaris dici. Adjecit insuper Caesar etiam gladiatorium munus, sed aliquanto paucioribus, quam destinaverat, paribus. Nam quam multiplici undique familia comparata ini-

runt. Cic. Verr. 4, 5. ubi etiam *Forum ornatum*, ut totus omnino locus nostrum illustrat. Natum initium Fori ornandi ab Aedilibus Livius 9, 40. dicit post victoriam de Samnitibus.

Venationes] De venationibus, quae ludis Circensibus exhibebantur, et in quibus vel ferae cum feris, vel bestiae cum hominibus, *bestiariis* inde dictis, committi solebant, v. *Onuphr. Panvinius* de lud. Circ. 2, 3. (de venationibus a Caesare exhibitis p. 384. sequ. Tom. VIII. Thes. Graev.) *Bulenger.* de venatione Circi et Amphitheatri (Thes. T. c. p. 749 sequ.) et *Just. Lips.* Saturn. Serm. qui eodem Thes. Tomo continentur.

ludosque] scenicos. v. c. 39. et Tib. 34. unde histriones *ludii*. Dio 37, 8. καὶ τὰ Ῥωμαῖα καὶ τὰ Μεγαλήσια πολυτάλεστα ἐποίησεν (ὁ Καῖσαρ).

solus gratiam caperet] Dio l. c. ἐγένετο μὲν γὰρ τῶν δαπανηθέντων ἐς αὐτὰ τὰ μὲν κοινῇ αὐτῷ πρὸς τὸν συνάρχοντα Μάρκιον Βίβουλον, τὰ δὲ καὶ ἰδίᾳ τοσοῦτον δὲ δὴ ἐν τούτοις ὑπερῆγεν, ὥστε καὶ τὴν ἐπ' ἐκείνοις ὀδύαν σφετερίσασθαι, καὶ δοκεῖν ἅπαντα αὐτὸς ἀνηλωμένα. Idem Bibuli dictum commemorat: ὁ αὖν Βίβουλος αὐτὸς ἐπισκώπτων ἔλεγεν, ὅτι τὸ αὐτὸ τῷ Πολυδεύει πεπονθὼς εἶη τοῦ γὰρ τοι ναοῦ κοινοῦ οἱ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν Κάστορα ὄντος, ἐπ' ἐκείνου μόνου ἢ ἐπωνυμία αὐτοῦ γίνεσθαι.

glad. munus] Voc. de hoc ludorum genere proprium, unde, qui edebat, *munerarius* v. *munerator*. Domit. 10. Flor. 3, 20, 9. v. ind. Lips. Saturn. 1, 7. „Spectaculum hoc appellatum proprie munus, vel quia populo gratis daretur, vel, ut Tertullianus ait, ab officio, quia officium se mortuis facere arbitrabantur.“ De munere Caesaris Dio l. c. ἐπὶ δὲ καὶ μονομάχων ἀγῶνας ἐπὶ τῷ πατρὶ μεγάλως ἐφροσύτατα ἐπέδημεν.

pariter] *paribus*] Produxit tamen ζεύγη τριακῆσια καὶ εἴκοσι. Plut. Caes. 5.

micos̄ exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne majorem cuiquam habere Romae liceret. [11] Conciliato populi favore, tentavit per partem Tribunorum, ut sibi Aegyptus provincia plebiscito daretur, nactus extraordinarii imperii occasionem, quod Alexandrini regem suum, socium atque amicum

---

Aegyptus provincia] non proprio sensu; nam Augustus demum Aegyptum in provinciae formam redexit (Aug. 18.), cum Caesar fieri id veritus esset (infr. 35.), sed *provincia* h. l. ut saepe, regio, locus, natio, ubi quis bellum gerendi munus accipit., ut Ernesti, in quam quis cum imperio mittitur. Ita Liv. 2, 54. „Manlio Veientes *provincia* evenit.“ 40, 35. „quum — confectam *provinciam* nunciassent“ et postea: „Consulibus ambobus provinciam Ligures esse Senatus jussit.“ Atque ita de Gracco etiam homine Romanus scriptor Nepos Alcib. 4. „quum esset Alcibiades in magna spe provinciae bene administrandae.“ Nota res est, inde quodvis munus v. officium provinciam dici.

plebiscito] i. e. comitiis tributis, plebejo magistratu rogante. Exempla datae per tribus provinciae sunt Liv. 29, 15. „omnes tribus eisdem — Proconsules — obtinere eas provincias jusserunt.“ 30, 27. „Consules jussi cum Tr. pl. agere, ut, si iis videretur, populum rogarent, quem vellet in Africa bellum gerere.“ Sall. Jug. 75. „et postea populus a Tr. pl. Manilio Mancino rogatus, quem vellet cum Jugurtha bellum gerere, frequens Marium jussit.“ Alia suppeditat Sigon. de ant. jur. provinc. 2, 1. p. 146 sequ. Nam leges Manilia et Vatinia satis sunt notae. Ita Catonem etiam in Cyprum plebiscito missum, annotavit Reines. e Vell. 2, 45.

extraord. imperii] ut quod neque consulatu, neque praetura functus acciperet. Ita c. 9. Pisoni Hispania data prov. extra ordinem.

regem suum] Recte Ern. Ptolemacum Alexandrum intelligit, quem post occisam matrem Cleopatram Alexandrini regno ejecerant, revocato ex insula Cypro Ptolem. Lathyro, quod factum est A. U. C90. Errat igitur Torrent., qui de Ptolem. Aulete sermonem esse putat. Is, Lathyri filius nothus, regno exutus, Romam venit A. U. 698. Cn. Cornel. Lentulo, L. Marcio Philippo Css., ubi acerrimae de reducendo eo contentiones in Urbe fuerunt, reductus tamen est anno sequenti Pompejo M. et M. Crasso Css. ab A. Gabinio. v. Dio 59, 12 sequ. et c. 55. cf. continuatio Rollin. H. Rom. T. XI. l. 37. et patris mei ele-

a Senatu appellatum, expulerant, resque vulgo improbabatur. Nec obtinuit, adversante optinatum factione: quorum auctoritatem ut, quibus posset modis, invicem deminueret, tropaea C. Marii de Jugurtha, deque Cimbris atque Teutonis, olim a Sulla disjecta, restituit; atque in exercenda de sicariis quaestione, eos quoque sicariorum numero habuit, qui,

menta hist. ant. p. 374 sequ. — Ceterum n. l. res pertinet, ut recte Burm., ad injuriam Ptolemaeo a civibus illatam, quae populo Rom. displicebat.

tropaea C. Marii] *Plut. Caes. 6.* εἰκόνας ἐποιήσατο Μαρίου κρύφα, καὶ νίκας τροπαιοφέρους, ἃς Φέρων νοκτὸς εἰς τὸ Καπιτώλιον ἀνέστησεν. Accusatus ideo in Senatu a Lutatius Catulo, adjunctus maxime a Marianis, periculum evasit. *Vell. 2, 43.* „et restituta in aedilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii.“ Hunc vero loc. contra *Flor. 3, 2.*, Romanis quoque morem fuisse, tropaea constituendi, ostendere docet *Ern.*, allatis aliis, ut *Cic. pro Arch. 9.* *Plin. H. N. 3, 5.* *Dion. 41, 24.* Sed alia Graecorum tropaea fuerunt, in locopugnae erecta, alia Romanorum in ipsa Urbe rerum gestarum monumenta.

in exerc. de sic. qu.] „Caesar post aedilitatem factus est *judex quaestionis*“ (h. e. qui veluti partes Praetoris sive absentis sive nimis occupati agebat, unde et *princeps iudicium* vocatur *Ascon. Paed. v. Heinccii Ant. Rom. 4. tit. 18. §. 15.*) „eique Praetori operam navavit, cui sorte contigerat quaestio inter sicarios. Id erat fere aedilitionum hominum munus, et gradus ad praeturam ex aedilitate.“ Ita verissime *Casaub.* Sic *Cic. Brut. 76.* „is (C. Visellius Varro) cum post curulem aedilitatem *judex quaestionis* esset.“ v. *Sigon. de iudic. 2, 5.* Rem conficit locus *Dionis* ab interpretibus praetermissus, sicut noster a *Fabric. ad Dion., 1. 37, 10.* ὃ τε γὰρ τὸν Λουκρήτιον ἐκ τῆς τοῦ Σύλλου προστάξεως ἀποκτείνων, καὶ ἕτερός τις συκνοῦς τῶν ἐπιτηρευχθέντων ὑπ' αὐτοῦ φονεύσας, καὶ κατηγορήθησαν ἐπὶ ταῖς σφαγαῖς καὶ ἐκολάσθησαν, τοῦ Καίσαρος τοῦ Ἰουλίου τοῦ 2^{ου} ὅτι μάλιστα κεραικωάσαντος. Factum id esse L. Caesare et C. Figulo Csa. A. U. 690., anno igitur proximo post Caesaris aedilitatem, disertis verbis prodit *Dio.* De lege *Cornel. de sicariis* L. Sullao *Dict. A. U. 671.* v. *Heincc. Ant. R. 4. tit. 18. §. 53.* Leges *Corneliae* h. l. dicuntur ob varia capita legis revera unius. Ceterum similem *Catonis Quaestoris* severitatem erga illos *Sullae ministros* narrat *Plut. Cat. min. c. 17.*

proscriptione, ob relata civium Romanorum capita, pecunias ex aerario acceperant, quamquam exceptos Corneliis legibus. [12] Subornavit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo praecipuo adjutore, aliquot ante annos L. Saturnini seditiosum tribunatum Senatus coërcuerat: ac sorte iudex in reum ductus,

proscriptione] i. e. tempore proscriptionis, (Sullanae) v. c. 2.

relata] Puto scribendum *delata*, nisi forte intelligendum de Senatoribus vel aliis, qui in munere publico erant constituti, quorum adeo erat *referro*. Fortasse intelligendum etiam sensu proprio. Capita enim proscriptorum relata ab occisoribus loco publico exponebantur.

Subornavit] T. Attium Labienum, Trib. pl., qui C. Rabirium ob interfectum Saturninum, Tribunum pl., ideoque virum sacrosanctum, perduellionis crimine petebat. Defendere Rabirium Cicero, cujus oratio extat, et Q. Hortensius. — *Perduellis* pr. erat i. q. *hostis*, inde qui civem Rom. ut *hostis* tractasset, et omnino libertatem et securitatem publicam violasset. v. Heinecc. 4, 18, 47.

aliquot ante annos] Dio 37, 26. Τίτος δὲ δὴ Δαβιηνὸς Γάϊου Ῥαβίριον ἐπὶ τῷ τοῦ Σατουρνίνου φόνῳ γραψάμενος, πλείστον σφίσι τάραχον παρέσχευ. ὃ τε γὰρ Σατουρνίνος πρὸ ἑξ̄ κού καὶ τριάκοντα ἐτῶν (A. U. 654. C. Mario et L. Valerio Flacco Coss.) ἐτεθνήκει· καὶ τὰ κατὰ τὸν πόλεμον τὸν πρὸς αὐτὸν οἱ Ἕπατοι τότε παρὰ τῆς βουλῆς προσετετάχατο. Cic. in Pis. 2. numero rotundo *ante quadraginta annos rem factam* dicit. De seditione Saturnini v. Flor. 4, 16. Liv. epit. 69. Aurel. Vict. c. 71.

sorte iudex i. r. d.] non ut iudex quaestionis, ut Casaub. putat; sed Duumviri in causa perduellionis iudicabant, a quibus tamen ad populum provocare licebat, qui comitiis centuriatis de reo suffragia ferebat. Liv. 1, 26. „*Duumviro*, qui Horatio *perduellionem iudicent*, secundum legem facio.“ 6, 20. de M. Manlio: „Sunt, qui, per *Duumviro*, qui de *perduellione* *anquirerent*, creatos, auctores sint, damnatum.“ Cic. pro Rabir. 4. disertè: „Hic (Labienus) popularis a Duumviris, injussu vestro, non iudicari de cive Romano, sed indicta causa civem Rom. capitis condemnari, coegit.“ Denique Dio 37, 27. καὶ (ἔν γὰρ αὐτὸς ἐκεῖνος (C. Caesar) καὶ μετὰ τοῦ Καίσαρος τοῦ Λουκίου Δικάζων· οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ δὴ λεγόμενον περδουελλίωνος ὁ Ῥαβίριος ἐκρίθη) κατεψηφίσαντο αὐτοῦ, καίτοι μὴ πρὸς τοῦ δήμου, κατὰ τὰ πάτρια, ἀλλὰ πρὸς αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ, οὐκ ἐξόν, αἰρε-

tam cupide condemnavit, ut ad populum provocanti nihil aeque ac iudicis acerbitas profuerit. [13] Deposita provinciae spe, pontificatum maximum petiit, non

δέυτες, ubi v. Fabric., qui tamen falso, T. Labienum (pro C. Caesare) cum L. Caesare Duumvirum fuisse, dicit, nostri loci eo loco immemor. Postea Dio, P. Metellum Celerem, Augurum eundemque Praetorem, revulso in Janiculo vexillo comitia ante latam sententiam solvisse, Labienum a causa denuo agenda abstinuisse, narrat.

pontif. max.] A. U. 691. M. Tullio Cicerone et C. Antonio Coss. Dio, 37, 37: Καὶ τὰς αἰρέσεις τῶν ἱερέων, γράψαντες μὲν τοῦ Λαβινηοῦ, σπουδάζαντες δὲ τοῦ Καίσαρος, ἐς τὸν δῆμον αὐθις ὁ ἄμιλος, παρὰ τὸν τοῦ Σύλλου νόμον, ἐπανάγαγεν, ἀναναωσάμενος τὸν τοῦ Δομιτίου. Initio enim pontifices a collegiis suis cooptabantur usque ad legem Cn. Domitii Ahenobarbi Tr. pl. a. U. 650., quae septendecim tribubus sorte ductis creationem tradidit, (Noster Ner. 2. Vell. 2, 12. „quo anno Cn. Domitius Tr. pl. legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collegae sufficiebant, populus crearet.“ Cic. Agrar. 2, 7.) abrogatam a Sulla a. U. 670. jam restitutam a T. Labieno Tr. pl. a. U. 691. Postea sacerdotibus jus suum reddidit M. Antonius. Dio 44, 53. ἐξ τε τοὺς ἱερείας αὐθις ἀπὸ τοῦ δήμου τὴν αἴρεσιν τοῦ ἀρχιερέως ἐπανάγαγα. ὁ γὰρ Καίσαρ, τοῦ Μετέλλου τοῦ Εὐσεβοῦς τελευτήσαντος, τῆς τε ἱερωσύνης αὐτοῦ, καίτοι καὶ νέος καὶ μηδέπω ἐστρατηγηκώς, ἐπεθύμησε καὶ ἐν τῷ πλήθει τὴν ἐλπίδα αὐτῆς, διὰ τε τᾶλλα, καὶ ὅτι τῷ τε Λαβινηῷ κατὰ τοῦ Ῥαβιρίου συνηγωνίσατο, καὶ τὸν Δευτοῦλου ἀποθανεῖν οὐκ ἐψήφιστο, λαβῶν, τοῦτό τε ἔπραξε, καὶ ἀρχιερεὺς τῶν κουτιφίωων, καίπερ ἄλλων τε τῆς τιμῆς πολλῶν, καὶ τοῦ Κατούλου μάλιστα, ἀντικοιουμένων, ἀπεδείχθη. v. Jac. Guther. de veteri jure pontificio 1, 8., Jo. Andr. Bosius de Pontifice Max. Romae veteris c. 5. (Thes. Graev. Tom. V.) Ceterum errasse eos, Pontifices comitiis tributis electos fuisse, opinantes propter tribuum mentionem apud Cic. l. c. et nostrum h. l., non minus quam Gruchium de comit. 2, 2., docent Ernest. et Oudend. inde, quod Pontif. max. creati sunt ante comitia tributa (orta a. U. 265.) neque princeps sacerdotum in comitiis, quae sine auspiciis haberentur, creatus esse videtur. Contra probabile est, populum secundum tribus in campum processisse, ibique in classes et centurias suas distinctum sufragia edidisse. Ita tribuum mentio in comitiis centuriatis infra c. 41 et 30. Cic. Agr. 2, 1. v. Sigon. et Henr. Vales. ad Liv. 1, 43. et Duker. ad Liv. 26, 5. qui locus etiam docet, haud facile creatum liquem fuisse, qui sella curuli non sedisset.

sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem aeris alieni, quum mane ad comitia descenderet, praedixisse matri osculanti fertur, domum se nisi Pontificem non reversurum. Atque ita potentissimos duos competitores, multumque et aetate et dignitate antecedentes, superavit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, quam uterque in omnibus, tulerit. [14] Praetor creatus, detecta conjuratione Catilinae, Senatuque universo in socios facinoris ultimam statuente poenam, solus municipatim dividendos, custodiendosque publicatis bonis, censuit. Quin et tan-

[*profus. largitione*] Dio l. c. καὶ γὰρ θραπέυσαι καὶ κολαιεῦσαι πάντα τινὰ καὶ τῶν τυχόντων ἐτοιμότητος ἐγένετο, καὶ οὔτε λόγου οὔτε ἔργου οὐδενός, ἐς τὸ κατατιχεῖν, ὧν ἐσπούδαζεν, ἐξίστατο· οὐδὲ ἐμελέν οἱ τῆς αὐτίνα ταπεινότητος πρὸς τὴν ἐν τοῦ ἔπειτα ἰσχύν, ἀλλ' ὧν ἐπεχείρει πρωτεύσαι, τούτους ὡς καὶ κρείττους ὑπῆρχετο.

[*domum se*] Plut. Caes. 7. τῆς δ' ἡμέρας ἐυστάξης, καὶ τῆς μητρὸς ἐπὶ τὰς θύρας αὐτὸν οὐκ ἀδαρυτὴ προπεμπούσης, ἀσπανάμενος αὐτήν (id osculo fisebat)· ὧ μῆτερ, εἶπεν, τήμερον ἢ ἀρχιερέα τὸν υἱόν, ἢ Φυγάδα ὄψει.

[*competitores*] Q. Catulum et P. Isauricum. Plut. l. c. qui ἐπιφανιστάτους ἀνδρας καὶ μέγιστον ἐν βουλῇ δυναμένους eos dicit. Dio l. c. *Vell.* 2, 45. „et ante praetoram victus maximī pontificatus petitione Q. Catulus, omnium confessione Senatus princeps.“ *Sall.* Cat. 49. „Sed isdem temporibus Q. Catulus et C. Piso neque gratia, neque precibus, neque pretio Ciceronem impellere potuere, uti per Allobroges aut alium indicem C. Caesar falso (Catilinae socius) nominaretur — Catulus ex petitione Pontificatus odio incensus, quod extrema aetate, maximis honoribus usus, ab adolescentulo Caesare victus discesserat.“

[*municipatim*] Apud *Sallust.* Catil. 51. Caesar: „ita censeo: publicandas eorum pecunias, ipsos in viculis habendos per municipia, quae maxime opibus valent: neu quis de iis postea ad Senatum referat, neve cum populo agat; qui aliter fecerit, Senatum existumare, eum contra Remp. et salutem omnium facturum.“ Consentit Dio 37, 36. γνώμην εἰδὼς εἰσεταί τε αὐτούς, καὶ ἐς πόλεις ἄλλους ἄλλη καταλέσσαι, τῶν εὐσιῶν κστηρημένους, ἐπὶ τῷ μῆτε περὶ ἀδείας ἔτι αὐτῶν χρηματισθῆναι ποτε, κἢ διαδράση τις, ἐν πολεμίων μοίρα τὴν πόλιν, ἐξ ἧς αὐ Φύγοι, εἶναι. Paulo diversam ejus sententiam dant Plut. Caes. 7. et *Appian.* Civ. 2, 6.

lum metum injecit asperiora suadentibus; identidem ostentans, quanta eos in posterum a plebe Romana maneret invidia, ut Decimum Silanum, Consulem designatum, non piguerit, sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut gravius, atque ipse sensisset, exceptam: obtinuissetque adeo, transductis ad se jam pluribus, et in his Cicerone, Consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoad usque manus Equitum Roma-

---

Dec. Silanum] *Sall. c. 50.* „Tum D. Junius Silanus, primus sententiam rogatus, quod eo tempore Consul designatus erat, de his, qui in custodiis tenebantur, praeterea de L. Cassio, P. Furio, P. Umbreno, Q. Annio, si deprehensi forent, supplicium sumendum decreverat, isque postea, permotus oratione C. Caesaris, pedibus in sententiam Tib. Neronis iturum se dixerat, quod de ea re praesidiis additis referendum censuerat.“ *Appian. Civ. 2, 5.* ἀξιοῦντι δὲ τῷ Σιλανῶ, τοὺς ἄνδρας ἐσχάτη κολάσει μετέναι, πολλοὶ συνετίθεντο ἕως, ἐπὶ Νέρωνα τῆς γυνάμης περιούσης, ὁ Νέρων ἐδικαίου, Φυλάττειν αὐτούς, μέχρι Κατιλίαν ἐξέλωσι πολέμῳ καὶ τὰ ἀκριβέστατα μάθωσι. cui sententiae Caesar postea *addidit* (vere προσετίθει defendit Schweigh. contra Casaubonum, suadentem προὔτιθει ad n. l.), διαθῆσθαι τοὺς ἄνδρας Κικέρωνα τῆς Ἰταλίας ἐν πόλεσιν, αἷς ἂν αὐτὸς δοκιμάσῃ, μέχρι, Κατιλίνα καταπολεμηθέντος, ἐς δικαστήριον ὑπαχθῶσι, καὶ μηδὲν ἀνήκεστον ἐς ἄνδρας ἐπιφανεῖς ἢ πρὸ λόγου καὶ δίκης ἐξεργασμένος, sc. ὁ Κικέρων, nisi leg. ἐξεργασμένον. v. *Ruvaldi Animadv. 31.* in *Plut.* Ceterum discrepantiam aliquam scriptorum in enarrantandis sententiis Senatorum de conjuratis nemo miretur, qui meminerit, ipsius M. Bruti historiam ejusdem rei non caruisse variis erroribus, quos arguit *Cic. ad Att. 12, 21.*

interpr. lenire] Auctore *Plut. Cat. min. 22.* Silanus antea censuerat, δοκεῖν αὐτῷ τὰ ἐσχάτα παθεῖν χρῆναι τοὺς ἄνδρας, post Caesaris orationem ἔξαρκος ἦν, ὡς οὐδ' αὐτὸς εἶποι θάνατον, ἀλλ' εἰργμέν' ἐσχάτον γὰρ ἀνδρὶ Ῥωμαίῳ τοῦτο κινῶν ἀπάντων. *Idem Cic. 21.*

M. Catonis oratio] quae extat apud *Sallust. c. 52. cf. Vell. 2, 55.* qui Tribunum pl. designatum, adhuc admodum adolescentem, fuisse Catonem dicit, consentiente *Plut. Cat. 22. et Cic. 23. v. Fabric. ad Dion. l. c.*

quoad usque] Al. omittunt *usque*, et damnant Casaub., Burm., Oudend.

manus Equ. Rom.] Secundum *Sall. 49.* „Q. Catulus et Pi-

norum, quae armata praesidii causa circumstabat, immoderatus perseveranti necem comminata est: etiam strictos gladios usque eo intentans, ut sedentem una proximi deseruerint, vix pauci complexu togaque objecta protexerint. Tunc plane deterritus, non modo cessit, sed in reliquum anni tempus Curia abstinuit. [15] Primo praeturae die Q. Catulum de refectione

so — magnam illi invidiam conflaverant, usque eo, ut nonnulli Equites Romani, qui praesidii causa cum telis erant circum Concordiae, seu periculi magnitudine, seu animi nobilitate impulsus, quo studium suum in Remp. clarius esset, egredienti ex Senatu Caesari gladio minitarentur.“ Consentit *Plut. Caes.* 8. Καίσαρι δὲ τῆς βουλῆς ἐξίόντι πολλοὶ τὸν Κικέρωνα φρουρούντων τότε νέων γυμνὰ τὰ ξίφη συνδραμόντες ἐπέσχον.

sedentem — deseruerint] quod Catilinae etiam accidit. *Cic. Cat.* 1, 7. „quid, quod adventu tuo ista subsellia vacuata sunt? quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad eadem constituti fuerunt, simul atque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt?“

complexu tog. obj.] *Plut.* 1. c. ἀλλὰ Κικέρων τότε λέγεται τῇ τηβέννῳ περιβαλὼν ὑπεξαγαγεῖν αὐτὸς δὲ ὁ Κικέρων, ὡς οἱ νεανίσκοι προσέβλεψαν, ἀνανεῦσαι, φοβηθεῖς τὸν δῆμον, ἢ τὸν Φόνου ὀλως ἄδικου καὶ παρ᾽ ἄνομου ἡγούμενος.

sed] Quod in aliis additur *etiam*, omisi auctoribus *Cassaub. Burm. Oudend.*, qui plurima omisi *etiam* post *non modo* et *non tantum* exempla collegerunt. *Suetoniana v.* in ind. sub *v. etiam*.

Curia abstinuit] *Sed Plut. Caes.* 8. narrat, μετ' ὀλίγας ἡμέρας Caesarem in Senatum venisse, et, cum de conjuratione eo excusaret, in summum discrimen incidisse, nec nisi congregato ante curiam populo fuisse servatum. Sed puto, ad sequentem annum id pertinere, cum de conjuratis deliberatum fuisset Non. Decembr., quamquam *Plut.* Caesarem adhuc στρατηγεῖν μέλλοντα dicit.

de refectione Capitolii] Conflagraverat Capitolium prius, quod Tarquinius Superbus a Tarquinio Prisco votum fundare cooperat, (*Liv.* 1, 55, 56.) dedicaverat Consul Horatius (*Liv.* 2, 3. *Plut. Poplicol.* 14.), per Sullanas in urbe seditiones. *Plut.* 1. c. 15. τὸν μὲν γὰρ πρῶτον (ναόν) — Ταρκυνίου κατασιευάσαντος, Ὀρακίου δὲ καθιερώσαντος, ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις πῖρ ἀπώλεσε. (*App. Civ.* 1, 83. τὸ τὸ Καπιτώλιον, ὑπὸ τῶν βασιλέων τετρακοσίαις περ

ne Capitolii ad disquisitionem populi vocavit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verum impar optimatum conspirationi, quos, relicto statim novorum Consulum officio, frequentes obstinatosque ad resistendum concurrerisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit. [16] Ceterum Caecilio Metello, Tribuno plebis, turbulentissimas

πρόθεν ἔτεσι γευόμενον ἐνεπρήσθη, καὶ τὴν αἰτίαν οὐδεὶς ἔπενδσι. cf. c. 36. αἷς ἡμέραις καὶ τὸ Καπιτώλιον ἐνεπίμπρατο· καὶ τὸ ἔργον τινὲς ἐλογοποιούν Ἰάβρωνος, ἢ τῶν ὑπάτων, ἢ Σύλλα πέμψαντος εἶναι. *Plut. Sull.* 27.) Factum id A. U. 671. τὸν δὲ δεύτερον, ita pergit *Plut. l. c.*, ἀνίστησε μὲν Σύλλας, ἐπεγράφη δὲ τῇ καθιερώσει Κάτουλος, Σύλλα προαποθανόντος. *Val. Max.* 6, 9, 5.

ad disqu. pop. voc.] *Dio* 37, 44. ἔπραττα, ὅπως τὸ μὲν τοῦ Κατούλου ὄνομα ἀπὸ τοῦ καοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίνου ἀφαιρεθείη (κλοπῆς τε γὰρ αὐτὸν ἠΐθουε, καὶ τὸν λογισμὸν τῶν ἀνηλωμένων χρημάτων ἀπήται·) τῇ δὲ δὴ Πομπηίῳ τὰ λοιπὰ προεξεργάσασθαι ἐπιτραπίη· non Pompeji studio, ἀλλ' ἵνα αὐτὸς καὶ διὰ τούτων τὸ πλῆθος σφετερίσῃται. cf. 43, 14. ubi inter alios honores id Caesarī datum dicitur, ut, eraso nomine Catuli, (ὡς καὶ τὸν νεῶν, ἐφ' οὗ τῇ ἐκποίῃσει εὐθύναϊν ἐκείνου ἐπεχείρησεν, ἐτελέσαντες) Caesaris nomen templo inscriberetur, quod tamen non factum. Lutatii enim Catuli nomen ibi permansit usque ad novum Vitellii tempore Capitolii incendium, teste *Tac. Hist.* 3, 72. ubi v. Ern. Ibidem Tacitus brevem Capitolii historiam exhibet. — Ceterum ex dictis patet, disquisitionem fuisse de peculatu.

in alium transferebat] in Pompejum, ut docet *Dionis l. c.* *Transferebat i. c.* ut transferretur, rogabat. Non enim factum est.

novorum Consulum] Dec. Iunii Silani et L. Licinii Murenae. *Officiū est saluatio.* *Plin. Ep.* 9, 37. v. ind.

actionem deposuit] Secundum *Dion. l. c.* absteritus maxime Metelli exemplo, de quo proxime, qui urbe cesserat ad Pompejum fugiens. Ita enim ille: οὐ μὴν αὐτῷ γε χαρίζεσθαι αὐτῷ ἤθελεν, ὥστε καὶ ἐφ' ἑαυτῷ διὰ τοῦτο ψηφισθῆναι τι τοιοῦτον, οἷον ἐπὶ τῷ Νέπωτι δέδοικται, ὑπομείναι. De voce *actio* v. Ern. Cl. Cic.

Caecilio Metello] Nepoti. Petebat is maxime Ciceronem ob supplicium Lentuli et reliquorum conjuratorum. *Dio* 37, 42. ἔργῳ δέ, ἐπὶ τῇ βουλῇ κατσκοπεύαζετε· ὡς γὰρ οὐκ ἔξδν σφίσιιν ἀνευ τοῦ δήμου θάνατον πολίτου τινὸς καταψηφίσασθαι, πολλὴν καταβροχὴν ἐν τῷ ὄμιλῳ πρὸς τοῦ Μετέλλου τοῦ Νέπωτος ὅτι μάλιστα εἶχον. Hae sunt illae turbulentissimas leges, de quibus v. etiam *Plut. Cat. min.*

leges adversus collegarum intercessionem ferenti, auctorem propugnatoremque se pertinacissime praestitit; donec ambo administratione Reipublicae decreto Patrum summoventur. Ac nihilo minus permanere in magistratu, et jus dicere ausus, ut comperit paratos, qui vi ac per arma prohiberent, dimissis licitoribus, abjectaque praetexta, domum clam refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoque, biduo post sponte et ultro confluentem, operamque sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, compescuit. Quod quum praeter opinionem evenisset, Senatus, ob eundem coelum festinato coactus, gratias ei per primores viros egit: accitumque in Curiam, et amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priore decreto. [17] Recidit rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinae nominatus, et apud Novium Nigrum Quae-

26. ubi: ἐντεῦθεν εἰς τὴν δημοκρατίαν ἐμπεσὼν ὁ Μέτελλος ἐκκλησίας τε Σοριβῶδεις συνήγαγε, καὶ νόμον ἔγραψε, Πομπηίου Μάγνου ἴστας κατὰ τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων εἰς Ἰταλίαν, καὶ παραλαβόντα σώζειν τὴν πόλιν, ὡς ὑπὸ Κατιλίνᾳ κινδυνεύουσαν. ἦν δὲ τοῦτο λόγος εὐπρεπῆς, ἔργον δὲ τοῦ νόμου καὶ τέλος, ἐγχειρίσαι τὰ πράγματα Πομπηίου, καὶ παραδοῦναι τὴν ἡγεμονίαν, et cap. sequ. usque ad 29. Pertinacissime enim inter collegas restitit ei Cato. Conqueritur de ejus in se furore Cicero in ep. ad ejus fratrem, Q. Metellum Celerem, (ad Div. 5, 2.). De ejus genere v. Manut. ad Ep. ad Div. 5, 1. Idem postea Praetor portoria Italiae sustulit. Dio 37, 51.

administratione] Al. addunt praepos. ab. Ita est c. 28. „quo a petitione honorum absentes summovebat.“

jus dicere ausus] ut Praetor urbanus, cujus pr. erat jurisdictionis. v. ad c. 45. Inde lictores, quos duos Praetor habebat in urbe, et praetexta, quam primo muneris die nuncupatis votis induere solebat.

Nov. Nigr. Quaestorem] Ambigo adhuc, Quaestorem urbanum, an quaesitorem, an judicem quaestionis intelligam, neque facile rem aliquis definierit. Plurima tamen videtur h. l. esse Ernesti auctoritas, qui ex Cic. pro Flacc. 13. M. Curium et P. Sextilium eo anno Quaestores urbanos fuisse ostendit. Intellige igitur quaesitorem, cui extraordinaria de Catilinariis

storem a L. Vettio Judice, et in Senatu a Q. Curio: cui, quod primus consilia conjuratorum detexerat, constituta erant publice praemia. Curius, e Catilina se cognovisse, dicebat: Vettius etiam chirographum ejus, Catilinae datum, pollicebatur. Id vero Caesar nullo modo tolerandum existimans, quum, implorato Ciceronis testimonio, quaedam se de conjuratione ultro ad eum detulisse, docuisset, ne Curio praemia darentur, effecit: Vettium, pignoribus captis, et direpta supellectile male

quaestio a Senatu fuerat demandata. Id fieri solebat in gravissimis criminibus, de quibus nondum lex erat lata, vel ubi sufficere non videbatur, quae aderat. v. *Cort. ad Sallust. Jug. 40. et Sigon. de judic. 2, 33. p. 676.*

L. Vettio Judice] Hoc cognomen e membranis, numis et lapidibus Vettio asseruere Graev., Casaub., Oudend., Ruhnck., Wolf. Contra Burm., Ern., Bremi probant vulg. *indice*, eundemque hunc putant, qui commemoratur c. 20. qui per contumeliam *index* appellatus Ern. videtur. Sed vix puto, hunc iam acerbe a Caesare habitum, postea ejusdem causae serviisse, quamvis pessimae notae hominem fuisse, ex omnibus pateat. v. ad c. 20. De hoc ita *Dio 37, 41. οὐ μὲν οἱ γε σύμμαχοι, οἱ μετασχόντες τῆ Κατιλίνα τῶν πραγμάτων, καὶ τότε ἔτι περιόντες, ἠσύχαζον, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς τιμωρίας ἐταράττοντο. Καὶ ἐκείνους μὲν στρατηγοὶ καὶ ἐνάστους πεμφθέντες προνατέλαβον τρόπον τινὰ ἐσκεδάσμενους, καὶ ἐτιμωρήσαντο· ἕτεροι δὲ τῶν λανθανόντων, μνηύσει Δουκίου Οὐεττίου, ἀνδρὸς ἱππέως συγμοιωνήσαντος μὲν σφίσι τῆς συνωμοσίας, τότε δὲ ἐπ' ἀδεία αὐτοῦς ἐμφαίνοντος, ἐλεγχόμενοι ἐδικαιοῦντο.* Vettius iste cum nomina conjuratorum in tabula perscripta Senatui tradidisset, multusque inde multis calumniae metus esset, ἔδοξε τῇ γερουσίᾳ τὰ ἐνόματα αὐτῶν ἐκτεθῆναι κακ τούτου, οἱ τε ἀναίτιοι κατέστησαν, καὶ τοῖς ὑπευθύνους δίκαι ἐγένοντο. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν παρόντες, οἱ δὲ καὶ ἐρήμην ὤφλον. Ad qu. 1. et ipso Fabric. falso, ut mihi videtur, hunc cum altero Vettio confundit.

Q. Curio] Fuerat is et ipse inter conjuratos, (*Sall. Cat. 17.*) perductus ad prodendam conjurationem a Cicerone per Fulviam. *Sall. 23, 26.*

pignoribus captis] quod in jus vocatus a Caesare ob falsum indicium non comparuerat. Spreti imperii et neglectae dignitatis, maxime negato majori magistratui obsequio, poena sem-

mulcatum, ac pro Rostris in concione paene discerptum, conjecit in carcerem: eodem Novium Quae-storem, quod compellari apud se majorem potestatem passus esset. [18] Ex praetura ulteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interventu sponsorum removit: ac neque more, neque jure, ante-

per erat carcer et pignorum captio. Graeci dicunt ἐνέχυρα λαμβάνειν. *Plut. Cat. min. 57. ἀπειλοῦντος δὲ τοῦ Κάτωνος, ὡς περ εἰώθεσι τῶν ἀπειθούντων, ἐνέχυρα λήψεσθαι. Cic. 43. ἐνέχυρα λαβῶν μόνον ἐπαύσατο. Ita Liv. 3, 38. „postquam citati non conveniebant (Patres), dimissi circa domos apparitores — ad pignora capienda.“ Cic. de Orat. 5, 1. „pignoribusque ablati Crassum instituit coercere.“ v. Ern. Cl. Cicer. *Direpta supellex* haud dubie est a populo, qui cum apparitoribus in Vettii aedes irruperat. Al. interpr. *divendita.**

compellari a. s. maj. pot.] Omnino, qui magistratum gerebant, *compellari* i. e. accusari, deferri non poterant, (unde Noster c. 18. post praeturam metuisse Caesarem judicium narrat,) vel infames aliquo crimine atrociori abdicare se magistratu cogebantur; multo minus *major potestas* i. e. *magistratus*, ἀρχή, (Consul, Praetor, Aedilis,) a minori; quamquam enim Novio quaestio demandata fuerat, summam tamen Caesari, dum Praetura fungebatur, ob dignitatem debebat verecundiam.

sortitus] Praetores enim provincias inter se vel comparabant vel sortiebantur. *Liv. 27, 38. l. 34, 55. l. 45, 16, 17. — Hispaniam ulter. Plut. Caes. 11. Ἰβηρίαν, quomodo etiam App. Civ. 2, 8. Dio 37, 52. τῆς Λυσιτανίας μετὰ τὴν σπρατηγίαν ἤρξῃς, omnes minus accurate.*

sponsorum] i. e. qui pro debitore se obligabant, dati a debitore; ubi enim ultro se offerebant, jubebantque pecuniam credi sua fide suoque periculo, dicebantur *fidejussores*; *adpromissores* erant, qui, quod suo nomine alii promiserant, idem pro altero quoque promittebant. Ita *Heinecc. Ant. 3. tit. 21. §. 4. Sponsores audiebant, quod, debitorem dicta die aes alienum solutarum, spondebant. — Ceterum eripuit Caesarem creditoribus M. Crassi interventus, auctore Plut. Crass. 7. et Caes. 11. ubi: ἀναδεδραμένου δὲ τοῦ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπαραιτήτους τῶν δανειστῶν, καὶ διεγγύησαντος οὐκαιοσίων καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν. Debebat autem Caesar prius, quam aliquem magistratum adiret, 1300 talenta. *Plut. Caes. 5. unde Apprian. Civ. 2, 8. φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ἔτι δόοιτο διςχιλίῳν καὶ πεντακοσίῳν μυριάδων (sc. δραχμῶν i. e. milies HS.), ἵνα ἔχοι μηδέν.**

quam provinciae ornarentur, profectus est: incertum, melne iudicii, quod privato parabatur, an quo maturius sociis implorantibus subveniret. Pacataque provincia, pari festinatione, non exspectato successore, ad triumphum simul consulatumque decessit. Sed quam, edictis jam comitiis, ratio ejus haberi non posset, nisi privatas introisset Urbem, et ambienti,

ornarentur] Al. ordinarentur. Erat quidem Senatus, ordinare i. e. constituere, decernere provincias, quo sensu infra c. 76. dicitur: „magistratus ordinavit“ et Justin. 30, 2. „tribunatus, praefecturas, et ducatus mulieres ordinabant.“ (ut nos: verordnen.) Sed facta jam fuerat sortitio, restabat igitur, ut provinciae ornarentur i. e. instruarentur rebus necessariis, ut copiis, pecunia, vasis, quomodo magistratus ipsi ornari dicuntur. Gr. κοσμεῖν, κόσμον τῇ ἀρχῇ προστιθέναι dicunt. v. de hac re Sigon. de ant. jur. prov. 2, 1. Heinscc. Ant. Append. 1. 1. §. 108. Ernest. Cl. Cic. in ornare.

privato] cum antea ut Praetor, postea ut praefectus provinciae compellari non posset.

Pacataque prov.] Devicit ibi Callaicos et Lusitanos, propterea Imperator a militibus appellatus. Plut. Caes. 12. Dio 37, 52. Appian. Civ. 2, 8. στρατιὰν ἀγείρας ἐπετίθειτο τοῖς ἐπιλοιποῖς Ἰβήρων ἀνὰ μέρος, μέχρι τὴν Ἰβηρίαν ἐς τὸ ὀλίγηρον ἀπέφηνε Ῥωμαίοις ὑποτελή· καὶ χρήματα πολλὰ ἐς Ῥώμην ἀπέπεμψε ἐς τὸ κοινὸν ταμείον. et Id. Hisp. 6, 102. Γάιος Καῖσαρ, αἰρεθείς Ἰβηρίας στρατηγεῖν, ὥστε καὶ πολεμεῖν οἷς δεήσειεν, ὅσα τῶν Ἰβήρων ἐσαλεύετο, ἢ Ῥωμαίοις ἐτι ἔλιπεν, πολέμῳ συννάγκασεν πάντα ὑπακούειν. Deinde rem pecuniariam apud Hispanos constituit, auctore Plut. l. c. ἔταξε γάρ, τῶν προσόντων τοῖς ἐφείλουσι κατ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν δύο μὲν μέρη τὸν δανειστὴν ἀναρῆσαι, τῷ δὲ λοιπῷ χρῆσθαι τὸν δεσπότην, ἄχρις ἂν οὕτως ἐκλυθῆ τὸ δάνειον. Provocat ad haec erga eam gentem beneficia Caesar ipse in oratione Bell. Hisp. 42.

non exspectato successore] quod facere debebant, ut provinciam copiasque ei traderent, quo facto intra triginta dies e provincia erat proficiscendum, lege Cornelia. v. Cic. ad Div. 3, 6. quae tota ep. ad cognoscendum mutandi provincias morem multum valet; ad Div. 2, 15. exemplum etiam habes praepositi provinciae Quaestoris, quum successor justo tempore non advenisset.

ratio ejus hab. n. p.] Intra legitimos dies i. e. trinundinum profiteri candidati debebant. Sall. Cat. 18. Ceterum magistra-

ut legibus solveretur, multi contradicerent, coactus est, triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere. [19] E duobus [consulatus] competitoribus, L. Luccejo, Marcoque Bibulo, Luccejum sibi adjunxit: pactus, ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaque polleret, nummos de suo, communi nomine, per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo magistratu, concordii et consentiente colle-

tus, qui comitia habebat, ob varias causas negare poterat, rationem se candidati habiturum. *Liv.* 8, 15.

ut legibus solveretur] h. e. lege, qua absentis petitoris rationem haberi vetitum erat. Absens autem erat, quod urbem intrare ei non licebat, dum in imperio perseverabat, et triumphum cum exercitu expectabat. *Plut. Caes.* 13. ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν μνωμένους θρίαμβον ἔξω διατρίβειν ἔδει, τοὺς δὲ μετιόντας ὑπατείαν παρόντας ἐν τῇ πόλει τοῦτο πράττειν, ἐν τοιαύτῃ γενοῦσας ἀντινομίαν, καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ὑπατινὰς ἀφιγμένους ἀρχαιρεσίας, ἐπέμφθη πρὸς τὴν σύγκλητον, αἰτούμενος αὐτῷ δοῦσθαι παραγγέλλειν εἰς ὑπατείαν ἀπίντι διὰ τῶν φίλων. Contradixit ei maxime Cato. cf. *Plut. Pomp.* 44. *Cat. min.* 31. *Dio* 37, 54. πράξας δὲ ταῦτα, καὶ νομίσας ἰναυῆν ἀπ' αὐτῶν ἐπίβασιν πρὸς τὴν ὑπατείαν εἰληφέναι, σπουδῆ πρὸς τὰς ἀρχαιρεσίας, καὶ πρὶν τὸν διάδοχον εἰσεῖν, ὤρμησε· καὶ ἤξιου καὶ πρὸ τοῦ πέμψαι τὰ ἐπιτίμια, ἐπειδὴ μὴ οἷά τε προδιεσραστῆναι ἦν, αἰτῆσαι αὐτὴν. μὴ τυχῶν δὲ, τοῦ Κάτωνος ὅτι μάλιστα ἐναντιωθέντος, ἐκεῖνα μὲν εἴσσε, καὶ γὰρ ἤλπιζε πολὺ πλείω καὶ μείζω ὑπάτος ἀποδειχθεῖς καὶ ἔργα πράξειν, καὶ ἐπιτίμια πέμψειν. Triumphum tamen ei fuisse decretum, patet o *Dion.* 44, 41. et *App. Civ.* 2, 8. ἐφ' οἷς ἡ μὲν βουλὴ θρίαμβεῖσαι παρέσχεν αὐτῷ sequ. — Ceterum Romanos ab observanda illa lege nonnunquam recessisse, docet etiam exemplum Luculli, qui absens aedilis fuit creatus. *Plut. Luc.* 1.

consulatus] Haud dubie e glossa, ut saepe.

Luccejum] *Cic. ad Att.* 1, 17. „Luccejum scito consulatum habere in animo statim petere. Duo enim soli dicuntur petitori. Caesar cum eo coire per Arrium cogitat; et Bibulus cum hoc se putat per Pisonem posse conjungi,“ ubi v. Schütz. Hic Luccejus vero idem est, cui Cicero (ad *Div.* 5, 10.) historiam consulatus sui scribendam mandat.

pronuntiaret] i. e. promitteret. *Infra c.* 26. „munus populo epulumque pronuntiavit.“ *Cic. Cluont.* 29. „quam pro reo pronuntiasset pecuniam,“

ga, auctores Bibulo fuerunt, tantundem pollicendi: ac plerique pecunias contulerant, ne Catone quidem abnuente, eam largitionem e Republica fieri. Igitur cum Bibulo Consul creatur. Eandem ob causam opera optimatibus data est, ut provinciae futuris Consulibus minimi negotii, id est, silvae callesque decernerentur. Qua maxime injuria instinctus, omnibus officiis Cn. Pompejum assectatus est, offensum Patribus, quod, Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta sua: Pompejoque M. Crassum recon-

ne Catone qu. abnuente — e Rep. fieri] i. e. ne Catone quidem negante, hanc larg. Reipubl. esse salutarem. Ineptam esse lect. a Rep., cum largitio non ex aerario, sed collatis singulorum pecuniis fieret, jam monuit Oudend. e Rep. ita dixit Liv. 8, 23. „quam — Publilium imminentem hostium muris avocari — haud e Republica esset.“ Cic. Phil. 3, 15. „id cum — recte atque ordine, exque Rep. faciss et facere“ al. ad Brut. 5. „si arbitrare utile eque Rep. esse.“

cum Bibulo] Appian. Civ. 2, 3. ὑφορωμένη δ' αὐτοῦς ἡ βούλη (triumviros intellige) Λιόνιον Βύβλον ἐς ἐναντίωσιν τοῦ Καίσαρος ἐχειροτόνησεν αὐτῷ συναρξάν. Aliam frumenti distributionem, suadente Catone populo ex aerario decretam, ad abstrahendos a Caesare ante praeturam animos, narrat Plut. Caes. 8. Cat. min. 26.

optimatibus] Al. addunt ab. Sed plura exempla dativi ita positi in nostro occurrunt. v. ind. Simpliciter etiam ablativum ita adhiberi docet post alios Oudend. ad h. l.

silvae callesque] h. e. ubi bella non gerenda, nihil gloriae parandum, cum latronibus tantum conflictandum. Lips. ad Tac. Ann. 4, 27. intelligit curam publicorum saltuum calliumque, in quibus pecora pascabantur, aere aliquo constituto, Quaestoribus proprie demandatam, interdum et Consulibus, si bella nasquam aut hostis; (quod vellem exemplis confirmasset; equidem certe dignatione consulari inferius id putaverim.)

assectatus est] i. e. omni studio coluit. Gr. Σερατεύειν, vel, ut Dio saepius, ὑπέρχεσθαι. Offensum i. e. infensum, iratum. v. ind.

acta sua] Auctore Dion. 37, 49. Pompejus ob hanc maxime causam L. Afranium et Metellum Celerem ad consulatum perduxerat, quod per eos acta sua confirmatum iri, sicuti persua-

ciliavit, veterem inimicum ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem eum utroque iniit, ne quid ageretur in Republica, quod displicisset ulli e tribus. [20] Inito honore primus omnium instituit, ut tam Senatus, quam populi diurna acta confierent, et publicarentur. Antiquam et-

serat; sic enim ille: ἤθελέ μὲν γὰρ ἄλλα τε, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα χώρῳν τέ τινα τοῖς συνεστρατευμένοις εἰ δοῦναι, καὶ τὰ πεπραγμένα αὐτῷ πάντ' ἐπικυρωθῆναι. διήμαρτε δὲ σφῶν τότε. Obstitere ei praeter alios Cato, Metellus ipse, omnium maximo Lucullus.

reconciliavit — gesserant] Consules fuerant a: U. 684. *Plut. Crass.* 12. οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντες, ἀλλ' ἐλίγευ δεῖν περὶ πάντων διαφερόμενοι, καὶ πάντα δυσκλαίοντες ἀλλήλοις καὶ φιλονεικοῦντες, ἀπολίτευτον καὶ ἀπραίτου αὐτοῖς τὴν ὑπατείαν ἐποίησαν. Reconciliavit utrumque Caesar ante consulatum, uti praeter nostrum *Plut. Caes.* 13. *Crass.* 14. ὡς ἐπαύλησεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας, παρασκευαζόμενος ὑπατείαν μετιέναι. *Pompej.* 47. ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας, ubi sapienter de hoc Caesaris consilio iudicat. *Dio* 37, 54. sequi. *Appian:* *Civ.* 2, 9. qui addit: καὶ τις αὐτῶν τῆδε τὴν συμφροσύνην συγγραφεύς, Βάρξων, ἐπὶ βιβλίῳ περιλαβὼν, ἐπέγραψε Τυμώρανον. *1107. f. 2. 11.* *Epit. Liv.* 103. Minus accurate *Fellej.* 2, 44. „hoc igitur Consule (Caesare) inier eum et Cn. Pompejum et M. Crassum in a potentiae societas.“

primus — diurna acta confierent e. p.] Huic Suet. loco cum referari viderentur fragmenta quaedam actorum Sen. et P. R., alteram anni 536., alteram 692., edita a *Dodwell.* Praelect. *Camden.* p. 655—691., quibus inimicus Graev. Nostrum erroris arguebat, ut qui a Caesare domum Cs. a. 695. instituta ea diceret, vindicarunt eum *Daker.* ad *Liv.* 44, 18. *Westeling.* *Probab.* 59. et *Ernesti* in excursu ad h. l. et prolus. de actorum S. P. Q. R. diurnorum origine, cujus summa haec est: Illa fragmenta conficta videntur ab aliquo impostore. Memoriam autem rerum publice gestarum singulis annis antea literis mandavit Pontifex max., iisque *annales maximi* sunt appellati, ut adeo actis diurnis opus non esset. Haec annalium conscribendorum ratio obtinuit usque ad Pontificem P. Mucium, h. e. ad medium prope seculum septimum ab U. C., postea fortasse ob turbas domesticas omissa. Ideo Caesar Cs. acta diurna instituit, post ejus consulatum propter optimatum invidiam intermissa, (nam per aliquod tempus commentarii rerum urbanarum privati tantum erant, v. *Cic.* ad *Div.* 2, 8: 1: 8, i. ad *Att.* 6; 2.) ab eodem Cae-

iam retulit morem, ut, quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores pone sequerentur. Lege autem Agraria promulgata, obnunciantem collegam armis Foro expulit. Ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre aut censere aliquid aude-

sare alterum Consule et Dictatore postea restituta. — *conficerent* Oudend. restituit pro *conficerentur*.

quo mense] Alternis enim mensibus fasces habebant Cæs., quamquam alternis diebus nonnunquam eos mutatos contendunt haud pauci e fragmentis act. diurn. modo commemoratis, ubi v. c. „V. Kal. Apr. fasces penes Aemilium, IV. Kal. Apr. fasces penes Lucinium e s. p.“ ob quam ipsam causam Oudend. spuria ea pronuntiat. Locus classicus de fascibus est apud *Dionys. Archæol.* 5, 2. δεισαντες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ δόξα τοῖς πολλοῖς ἐγγένηται περὶ τῆς καινῆς πολιτείας οὐκ ἀληθῆς, ὅτι δύο βασιλεῖς κύριοι γεγενῆσιν τῆς πόλεως αὐτῷ ἑνός, ἐκατέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα πελέκεις ἔχοντες, ὡς περ εἶχον οἱ βασιλεῖς, ἐκριναν τὸ τε θεός ἀφελεσθαι τῶν πολιτῶν, καὶ τῆς ἐξουσίας μειῶσαι τὸν φθόνου, τοῦ μὲν ἐτέρου τῶν ὑπάτων τοὺς δώδεκα κατατάξαντες ἡγεῖσθαι πελέκεις, τοῦ δ' ἐτέρου, δώδεκα ὑπέρτατος ῥάβδους ἔχοντας μόνου, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσι, καὶ κορώνας γίνεσθαι δὲ τῶν πελέκειων τὴν παράληψιν ἐκ περιτροπῆς, ἕνα μῆνα κατέχοντες αὐτοὺς παραλλάξ ἑκατέρου. Postea Valerius Poplicola ἀφείλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἕθρος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας (ita *Dionys.* 5, 19.), ὅταν ἔκωθεν τῆς πόλεως γένωνται, χρεῖσθαι τοῖς πελέκεισιν, ἔνθεν δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις. Idem alteri tantum Consuli fasces concessit, qui mos postea etiam valuit apud Decemviros *Liv.* 5, 55. „eo die penes praefectum juris fasces duodecim erant; collegis novem *singuli accensi* apparebant.“

Lege — Agraria] quales multae ante Iuliam fuerant latae, de quidem v. *Sigon. de ant. jur. Ital.* 2, 2. p. 627. sequ. *Ern. Cl. Cicer. in ind. leg.*

obnunciantem] i. e. dicentem, se de coelo servaturum (*Dio* 59, 36. εἰσοσημείαν ψηφίζεσθαι dici), vel tristitia de coelo nunciantem, qua re comitia dirimebantur et in alium diem differabantur, ex lege *Aelia* de comitiis Aelii Cs. a. U. 586. v. *Ern. Cl. Cic. ad legem Aeliam* et sub v. *obnunciare*. De re v. infra.

referre] Id erat *Consulis*, qui fasces sorte tenebat (tenebat autem tunc Caesar, quom de suo facinore non relaturum fuisse patet) vel *Tribunorum plebis*, vel *Praetorum*, quibus jus hoc

ret, qualia multa saepe in levioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, ut, quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quam per edicta obnunciaret. Unus ex eo tempore omnia in Republica, et ad arbitrium administravit: ut nonnulli urbanorum, quam quid per jocum testandi gratia

dedit Augustus (*Dion.* 55, 3.) de illis igitur h. l. est cogitandum, nisi quis cum Ern. *referre* putaverit esse i. q. relationem postulare. *Censere* h. l. sententiam dicere per egressionem, excedere relationem, quemadmodum etiam interpretatur Reimar. ad *Dion.* 55, 3. Auctore etiam *Dione* 38, 6. Bibulus τῇ ὑστεραία ἐπίρασε μὲν ἐν τῷ συνεδρίῳ αὐτὸν (τὸν νόμον) λῦσαι, ἐπέρασε δὲ οὐδὲν τῇ γὰρ τοῦ πλήθους σπουδῇ ὀδουλωμένοι πάντες ἠσύχαζον.

domo abditus] *Plut. Caes.* 14. ὁ μὲν οὖν συνάρχων τοῦ Καίσαρος, Βίβλος, ἐπεὶ κωλύων τοὺς νόμους οὐδὲν ἐπέραειν, ἀλλὰ πολυλάκις ἐκινδύνευε μετὰ Κιάτωνος ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀποθανεῖν, ἐγκλεισάμενος οἶκοι τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διετέλεσε. coll. *Pomp.* 48. *App. Civ.* 2, 10, 11. narrat, Caesarem post contentiones de lege agraria Senatū non habuisse amplius, sed pro rostris cum populo egisse, adjuvantibus Pompejo et Crasso, Senatū autem, cum ab uno Ca. convocari non posset, in aedes Bibuli convenisse, tandem Bibulum progressum in forum et oblocutum vī fuisse depulsum, additque c. 12. καὶ Βύβλος μὲν, ἐκ χειρῶν ἄπαντα μεθείς, οἷά τις ἰδιώτης, οὐ προήει τῆς οἰκίας ἐπὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἀρχῆς ἄπαν. *Dio.*, qui accuratissime eorū contentionem 38, 1—8. describit, c. 6. οὐ μόντοι καὶ ὁ Βίβουλος ἐνεδίδου, ἀλλὰ τρεῖς ἡμέραρχους συναγωνιστὰς προσθέμενος, ἐκώλυσε τὸ νομοσέτημα. καὶ τέλος, ἐπειδὴ μηκέτ' αὐτῷ μηδεμία ἄλλη σιγή τις ἀναβολῆς ὑπελείπετο, ἱερομηνίαν εἰς πάσας ὁμοίως τὰς λοιπὰς τοῦ ἔτους ἡμέρας, ἐν αἷς οὐδ' εἰς ἐκκλησίας ὁ δῆμος ἐκ τῶν νόμων σινελθεῖν εἴδυτο, προηγόρευσε. Tandem, omnibus frustra tentatis: ἀνεχώρησέ τε οὖν οἰκᾶδε, καὶ οὐκέτι τὸ παράπαν εἰς τὸ κοινὸν μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ ἔτους ἡμέρας παρήλθεν, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκίᾳ καταμένων αἰετῶ Καίσαρι, ὅσκις γε ἐνεωτέριζέ τι, ἐνετέλλετο διὰ τῶν ὑπηρέτων, ὅτι ἱερομηνία τε εἶη, καὶ οὐδὲν ὅσκις ἐκ τῶν νόμων ἐν αὐτῇ δύναιτο δρᾶσθαι. v. *Cic. ad Att.* 2, 19. et 21. *Vell.* 2, 44.

urbanorum] i. e. jocosorum. *Plin.* ep. 4, 25. „quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludit? qui denique omnino in Senatu dicax et urbanus et bellus est?“ *Quintil.* Inst. 6, 3, 102. sequ. de vera urbanitatis notione multis disputat.

per jocum test.] Huc sane pertinent verba: per jocum, non

signarent, non *Caesare et Bibulo*, sed *Iulio et Caesare Consulibus* actum scriberent, his eandem praepo-
nentes, nomine atque cognomine: utque vulgo
mox ferrentur hi versus:

*Non Bibulo quicquam nuper, sed Caesare factum est:
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.*

Campum Stellatam, majoribus consecratum, agrum-
que Campanum, ad subsidia Reipublicae vectiga-

post signarent, ut visum Lipsio et Torrentio, adstipulante Er-
nestio. In rebus enim seriis talis jocus et indecorus erat, et
illegitimus, ut bene Oudend. — Rem Dio etiam narvat 58, 8.
τὰ μὲν οὖν ἄλλα αὐτὸς ὁ Καῖσαρ καὶ ἐξηγεῖτο καὶ συνεβούλευε καὶ
διέταττε πάντα καθάπαξ τῶν τῇ πόλει, ὡς καὶ μένος αὐτῆς ἀρχῶν.
Ἐθενπερ χαριεντιζόμενοι τινες τὸ μὲν τοῦ Βιβούλου ἔνυμα παντάκασιν
ἀπεισιώπων· τὸν δὲ δὴ Καίσαρα δύο καὶ ἀνόμαζον καὶ ἔγραφον, ἰαῖόν
τε Καίσαρα καὶ Ἰούλιον Καίσαρα ὑπατεύειν λέγοντες.

Campum Stellatam] agri Campani partem, juxta montem
Calliculam agrumque Falernum. (Cluver. Ital. ant. 4, 5, 3. Cellar.
Geogr. Ant. 2, 9. p. 849.) Conjungit Stellatam campum et agrum
Campanum etiam Cic. Agr. 1, 7. et 2, 51. Dicitur ita fuisse vi-
detur ab urbe Stella, quae ibi fuerat. Consecratus autem h. l.
non est Diis devotus, sed usibus publicis destinatus, *majori-
bus* i. e. a majoribus, (quae enim in nullius bonis erant, quodam-
modo divini juris habebantur), fortasse etiam, quia *per sacrata
jura* i. e. inter execrationes publico addictus fuerat. Casaub. fa-
ctum id putat in memoriam victoriae de Samnitibus a. U. 459.
Q. Fabio V. et P. Decio III. Coss. Conficit rem Vell. 2, 44.
„In hoc consulatu Caesar legem tulit, ut ager Campanus ple-
bei divideretur, suasore legis Pompejo. Ita circiter XX. millia
civium eo deducta, et jus ab his restitutum post annos circiter
CLII, quam bello Punico ab Romanis Capua in formam praefec-
turae redacta erat.“ cf. loca Dionis et Appiani mox laudanda.

agrumque Campanum] Cic. Agr. 2, 29. eum „fundum pul-
cherrimum populi Rom., caput vestrae pecuniae, pacis orna-
mentum, subsidium belli, fundamentum vectigalium, hor-
reum legionum, solatium annonae“ dicit. Conqueritur de ejus
divisione lege Julia instituta Id. ad Att. 2, 16. Dissentiunt
autem, notante etiam Casaub., hic Graeci, qui divisionem
agri Camp. a lege Julia agraria distinguunt. Dio 58, 1. τὴν δὲ
χώραν τὴν τε κοινὴν ἅπασαν, πλὴν τῆς Καμπανίδος, ἔνεμε
(ταύτην γὰρ ἐν τῷ ὀημοσίῳ ἐξαιρέσειν διὰ τὴν ἀρετὴν συνεβούλευσεν

lem relictum, divisit extra sortem ad viginti millibus civium, quibus terni pluresve liberi essent. Publicanos, remissionem petentes, tertia mercedum parte relevavit, ac, ne in locatione novorum vectigalium

εἶναι) sequ. et c. 7. ὁ τε οὖν νόμος (lex agraria) οὕτως ἐπιγράθη, καὶ προσέτι καὶ ἡ τῶν Καμπανῶν γῆ τοῖς τρία τε πλείω τε ἔτι τέτινα ἔχουσιν ἐδέσθη, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἄπειρος τῶν Ῥωμαίων ἡ Καπὼν τότε πρῶτον ἐνομήσθη (i. e. jus coloniae accepit, cum praefectura antea fuisset). *Appian. Civ. 2, 10.* καὶ νόμος περὶ τῶν πενήτων ἐς τὸ βουλευτήριον ἐπέφερε, καὶ γῆν ἀποτὶς διέμενε, καὶ τὴν ἀριστεύουσαν αὐτῆς μάλιστα περὶ Κατύην, ἢ ἐς τὰ κοινὰ διεμισθοῦτο, (quae egregia Schweigh. est emendatio, inserto ἢ e nostro l. „ad subs. *Reip. vectigalem relictum*“) τοῖς οὖσι πατράσι παῖδων τριῶν. cf. *Plut. Pomp. 47. Cat. min. 51 et 52. ubi addit c. 53. ἐπαρθεῖς οὖν ὁ Καῖσαρ ἄλλον εἰπέφερε νόμον, τὴν Καμπανίαν σχεδὸν ὅλην πρὸς κατανέμεντα τοῖς ἀπόροις καὶ πένησιν. ἀπέλεγε δ' εὐθείς, πλὴν τοῦ Κάτωνος.*

vectigalem] qui agri et *publici* dicuntur, hostibus erepti et ut *patrimonium reip.* retenti: unde *Cic. ad Att. l. c.* „portoria Italiae sublatis, agro Campano diviso, quod *vectigal* superest domesticum, praeter vicesimam?“ *Alias vectigales* etiam erant agri colonis divisi, sub conditione decimarum τῶν σπειρομένων et quintarum τῶν φυτεομένων, vel victis hostibus maxime extra Italiam relictis, e quibus tamen et ipsis decimae proventuum erant solvendae.

extra sortem] h. e. ut non sorte ducta, sed XX. virorum arbitrio divisio fieret, ut bene *Torrent.* Hos *Vigintiviros*, qui solebant fieri agris dividendis, commemorat *Vell. 2, 45.* qui narrat, Ciceronem inter eos esse noluisse. cf. *Cic. ad Att. 2, 19 et 9, 2.*

ad vig. mill.] i. e. circiter, ut *Vell. 2, 44.* Ita *Terent. Heautont. I, 1, 93.* quasi talenta ad 15 coegi. Plura dat *Ovidend. ad h. l.* et *Mori ind. ad Caes. sub voc. ad. Al. h. l. ac,* vitiose.

Publicanos] Equites Rom., qui vectigalia publica redemerant. *Appian. Civ. 2, 13.* οἱ δ' ἰππείες—ἐν πολλοῦ τὴν βουλὴν ἤτουν, ἄφισιν τινα μέρους τῶν φόρων αὐτοῖς γενέσθαι, καὶ ἀποδιέτριβεν ἡ βουλὴ. Ita etiam *Dio 38, 7.* πολλάνις τῆς βουλῆς δευθέντες, ἔπως ἐνδικίας τινὸς τύχουσιν, οὐχ εὖραντο, ἄλλων τε καὶ τοῦ Κάτωνος ἀντιπραξάντων. Jure ideo reprehendit *Catonem Cic. ad Att. 2, 1.*

tertia merc. parte] *App.* τὰ τρίτα τῶν μισθώσεων αὐτοῖς παρέθηκεν. *Dio:* τοὺς δ' ἰππείας, sc. ἀνηρέησατο, τὸ τριτημέριον σφίσι, τῶν τελῶν, ἃ ἐμεμίθωντο, ἀφείς. cf. *Cic. pro Cn. Plancio c. 14.*

novorum vect.] non omnino novorum, sed quorum post

immoderatus licerentur, propalam monuit. Cetera item, quae cuique libuissent, dilargitus est, contradicente nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonem interpellantem extrahi Curia per lictorem, ducique in carcerem iussit. L. Lucullo, liberius resistenti, tantum calumniarum metum iniecit, ut ad genua ultro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam

singula quinquennia nova fiebat locatio, ut recte interpr. Ouzend., cui rationi quomodo obstat Latinitas, equidem non video. Ita infra c. 40. „ex Kalendis Januariis novis“ ubi al. falso nobis. Possis tamen intelligere etiam *nova vect.*, si qua adhuc existerent novis additis provinciis auctisque P. R. agris, quibus opponerentur ita *cetera* i. e. vetera, quae et ipsa non pro licitationis magnitudine, sed pro arbitrio Equitibus dividebat. Ita sunt *nova vectigalia* apud Cic. ad Att. 1, 19. Fortasse etiam *cetera* i. q. *coetivum*, more Graeco, τὰ λοιπά, ubi legendum esset: *idem*. De re Cic. ad Att. 2, 18. „σκοπὸς ἐστίν, ὡς ἠέπομαι, ἵνα ἴσῃ, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλο, ἢ ὅτι οὐκ ἔστιν, ἢ ὅτι οὐκ ἔστιν.“

M. Catonem] Plut. Caes. 14. Κάτωνα μὲν οὖν ἐπιχειρήσαντα τούτοις ἀντιλέγειν ἀπῆγεν εἰς Φυλακὴν ὁ Καῖσαρ, σιόμενος αὐτὸν ἀπικαλέσασθαι τοὺς δημάρχους, qui cum maxima tranquillitate viam eo instituisset, αὐτὸς εἰδήθη κρύφα τῶν δημάρχων ἑνὸς ἀφελῆσθαι τὸν Κάτωνα. cf. Cat. 35. Appian. 11. Κάτων δ' ἐπιμεμφθεὶς, ὡστατο μὲν ὡς νέος ἐς μέσους, καὶ δημηγορεῖν ἤρχετο· μετέωρος δ' ὑπὸ τῶν Καίσαρος ἀρθεὶς ἐξεφέρετο, καὶ λαθῶν κατ' ἄλλας ὁδοὺς αὐτῷ ἀνέδραμεν ἐς τὸ βῆμα, καὶ λέγειν μὲν ἔτι, οὐδενὸς ἀκούοντος, ἀπεγίνωσκε· τοῦ δὲ Καίσαρος ἀγροίκως κατεβόα, μέχρι καὶ τότε μετέωρος ἐξερέθη. Auctore Dion. c. 5. sponte multi Senatores Catonem in carcerem abeuntem sequebantur, et M. Petrejus, ideo a Caesare objurgatus, ὅτι μηδέπω διαφειμένης τῆς βουλῆς ἀπαλλάττοιο, ἔφη, ὅτι μετὰ Κάτωνος ἐν τῷ οἰκήματι μᾶλλον, ἢ μετὰ σοῦ ἀνταῖθα εἶναι βούλομαι, ad quae erubescens Caesar Catonem et Senatum dimisit. cf. Gell. Noct. Att. 4, 10.

L. Lucullo] cum Caesar rata esse juberet acta Pompeji, quamquam Dio c. 7. πρῶτον μὲν τὰ πραχθέντα ὑπὸ τοῦ Πομπηίου πάντα, μήτε τοῦ Λουκούλλου, μήτ' ἄλλου τινὸς ἀντιστάντος, ἐβεβαίωσεν.

calumniarum] Minabatur Caesar disquisitionem rerum a Lucullo in Asia gestarum. Calumniae pr. sunt lites per calumniam intentae, falsae.

Cicerone in jud. qu.] in oratione pro C. Antonio, antes

deplorante temporum statum, P. Clodium, inimicum ejus, frustra jam pridem a Patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaque nona, transduxit. Postremo in universos diversae factionis induxit Vettium praemiis, ut se de inferenda Pompejo

collega suo in consulatu, postea Macedoniae praefecto, ob quam provinciam male administratam accusatus est. *Dio* 38, 10. ὁ δὲ δὴ Κικέρων ὑπὲρ αὐτοῦ τότε, ἄτε καὶ συνάρχοντός οἱ, ὑπερδικῶν, πλείστην κατὰ τοῦ Καίσαρος, ὡς καὶ αἰτίου τῆς δίκης αὐτῷ γεγενημένου, καταδρομὴν ἐποίησατο, καὶ τινα αὐτῶν [αὐτῷ] καὶ προσελοιδόρησεν. Meminit ejus rei ipse *Cicero* pro Dom. 16. „Hora fortasse sexta diei questus sum in judicio, quum C. Antonium, collegam meum, defenderem, quaedam de Republica, quae mihi visa sunt ad illius miseri causam pertinere. Haec homines improbi ad quosdam viros fortes (Caesarem et Pompejum) longe aliter, atque a me dicta erant, detulerunt. Hora nona, illo ipso die, tu es adoptatus.“ — *Deplorante* pro: quum *Cicero* deplorasset, ὀλοφραμένου, ut in loco *Dionis* συνάρχοντος pro συνάρχοντος.

P. Clodium] *Plut.* Caes. 14. αἰσχιστον δὲ τῶν τότε πολιτευμάτων ἔδοξεν, ἐν τῇ Καίσαρος ὑπατείᾳ δῆμαρχον αἰρεθῆναι Κιλῶδιον ἐκείνον, ὃς οὐ τὰ περὶ τῶν γάμων καὶ τὰς ἀπορρήτους παρενομήθη παννυχίδας. ἤρεθη δ' ἐπὶ τῇ Κικέρωνος καταλύσει. cf. *Id.* Cat. min. 33. *App.* c. 14. καὶ τότε δῆμαρχον ἐς ἐπιβουλήν τοῦ Κικέρωνος ἀπέφηνε (τὸν Κιλῶδιον), διαβάλλοντος ἤδη τὴν συμφροσύνην τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἐς μοναρχίαν. *Dio* c. 12. *Vell.* 2, 45. „non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Caesar et Pompejus. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter XX. viros dividendo agro Campano esse noluisse.“ Adoptavit autem Clodium P. Fontejus lege curiata. *Cic.* pro Dom. 13 et 29.

induxit Vettium] Hanc emendat. Ursini receperunt Burm. et Ern. Vulg. inductum praemiis, ut sequ. ubi esset suppl. *quendam*, quod addit Guelf. 1. haud dubie e glossa, omnisque constructio regetur a *creditur* in fin. cap., durissima sane ratione, quae tamen non obstitit, quo minus Gronov. et Oudend. vulgatam tuerentur. Verba Suetonii nemo restituerit sine subsidiis adhuc irrepertis. De Vettio res certa est ex aliis scriptoribus, ut *Cic.* ad Att. 2, 24. pro Sext. 53. in Vatin. 10., qui omnem culpam in Vatinium conjicit, quo tamen instrumento tantum Caesar utebatur, *Plut.* Lucull. 42. ubi: ἀγαπητοῦντων δὲ τῶν βελτίστων ἐπὶ τοῖς γινομένοις, προῆγον οἱ Πομπηϊανοὶ Βρέτιόν τινα (nisi vitium est in nomine et legendum Οὐρέτιον) συν-

necesse sollicitatum a quibusdam profiteretur, productusque pro hostris auctores ex compacto nominaret: sed uno atque altero frustra nec sine suspitione fraudis nominatis, desperans tam praecipitis consilii eventum, interceptisse veneno indicem creditur. [21] Sub idem tempus Calpurniam, L. Pisonis filiam, succes-

ειληφέναι λέγοντες ἐπιβουλεύοντα Πομπηίῳ. κἀκείνος ἀνακρινόμενος, ἐν μὲν τῇ συγκλήτῳ κατηγορήσεν ἐτέρων τιῶν, ἐν δὲ τῷ δήμῳ Δούκουλλον ὠνόμασεν, ὡς ὑπ' ἐκείνου παρεσκευασμένος ἀποκτεῖναι Πομπηίον. οὐδεὶς ὅε τῷ λόγῳ προσέσχευ, ἀλλὰ καὶ παρατίνα δῆλος ἦν ὁ ἀνδραποσ ἐπὶ σινοφαντίᾳ καὶ διαβολῇ προηγμένος ὑπ' αὐτῶν. *App.* 12. Οὐτέτιος δ', αὐτῆς ἡμέτης, ἐς τὸ μέσον ἐξδραμὴν μετὰ Ξιφιδίου γυμνοῦ, ἐπιταμψάσθαι ἔφη πρὸς τὰ Βιβλου καὶ Ηικέρωνος καὶ Κάτωνος ἐς αἰαίρεσιν Ηικίσαρος τε καὶ Πομπηίου, καὶ τὸ Ξιφιδίου αὐτῷ Βύβλου ῥαβδούχῳ ἐπίδοσθαι Παστούμιον. *Denique Dio*, perperius Cicetionis magnorumque hominum Rom. obtreator, c. 9. Ηικέρων δὲ καὶ Δούκουλλος, οὐκ ἀρσεσόμενοι τούτοις, ἀποκτεῖναι τὸν τε Ηικίσαρα καὶ τὸν Πομπηίου διὰ Δουκίου τινὸς Οὐτέτιου ἐπιχειρήσαν μὲν, οὐκ ἠδυνήθησαν δέ· ἀλλ' ἐλίχου καὶ αὐτοὶ προσπάλονται. προμηνηθεὶς γὰρ ἐκείνος καὶ συλληφθεὶς, πρὶν τι δρᾶσαι, κατέπευ αὐτῶν. *Addit postea*, in calumniae suspicionem incidisse Vettium, cum Bibulum inter reliquos nominasset. *Patet*, Suetonium verum vidisse in toto commento, historiam rei ex locis citatis esse colligendam. Ceterum diversum hunc Vettium nobis videri ab eo, qui c. 17. commemoratur, ibi diximus.

intercepisse veneno] Prudenter *Plut. Luc.* 1. c. καὶ μᾶλλον ἐφωρόσθη τὸ πρῶγμα μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ῥιψιδόντος ἐκ τῆς αἰαίτης νεκροῦ, οὗ λεγομένου μὲν αἰαίματος τελευτῆσαι, σημεῖα δ' ἀρχένης καὶ πληγῶν ἔχοντος, ἐδόκει παρ' αὐτῶν ἀνηρῆσθαι τῶν παρεσκευασμένων. *Dio* nil nisi: ἐς τε τὸ οἶκημα ἐπέπεσε, κἀνταῦθα οὐ πολλῷ ὕστερον ἐδόλοφονήθη, ut etiam *Appian.* καὶ ὁ Οὐτέτιος, φυλασσόμενος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, νυκτὸς ἀνῆρέθη. *Quod ad mortis genus attinet*, qua periit Vettius, consentit cum *Plutarcho Cicero* in *Vst.* 11., qui, *fractas in carcere cervicēs illi*, dicit.

L. Pisonis] *Caesonini.* v. *Ern.* Cl. *Cic.* Successit Caesari cum A. Gabinio a. U. 696. *Plut. Cat.* 55. ὑπάτους δὲ (sc. ἀπέδειξαν) Πεισωνᾶ τε Καλπούρσιον, ἐξ ἧς πατρὸς τῆς Ηικίσαρος γυναικός, καὶ Γαβίνιον Αὔλον, ἐκ τῶν Πομπηίου κόλπων ἀνθρωπων, ὡς φασιν οἱ τὸν τρόπον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον εἰδότες. *Appian.* 14. καὶ ὕπατον μὲν ἀπέφηνεν Αὔλον Γαβίνιον, φίλον ἑαυτοῦ· Λευκίου δὲ Πεισωνός, τοῦ σὺν αὐτῷ μέλλοντος ὑπατεύσειν, τὴν συγατέρα Καλπούρσιαν αὐτὸς ἤγστο· βροδόντος Ηικίτωνος, διαμεστρωπέσειν γάμοις τὴν

suri sibi in consulatu, duxit uxorem: suamque, Iuliam, Cn. Pompejo collocavit, repudiato priore sponso Servilio Caepione, cujus vel praecipua opera paulo ante Bibulum impugnaverat. Ac post novam affinitatem Pompejum primum rogare sententiam coepit, quum Crassum soleret, essetque consuetudo, ut, quem ordinem interrogandi sententias Consul Kalendis Ianuariis instituisset, eum toto anno conservaret.

ἡγεμονίαν. *Plut. Caes. 14.* ἐνταῦθα δὴ καὶ σφόδρα μαρτυρομένου Κιάτωνος, καὶ βοῶντος, οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι, γάμοις διαμαστρεπομένης τῆς ἡγεμονίας, καὶ διὰ γυναικῶν εἰς ἐπαρχίας καὶ στρατεύματα καὶ δυνάμεις ἀλλήλους ἀντιεαχόντων. — Postea al. in consulatum, quod praeplacuit Oudend. et Ruhnkenio.

Servilio Caepione] *Appian. l. c.* δεδιώς, μὴ καὶ φίλος ᾧ ἐπιφρονήσειε τῷ μεγέθει τῆς εὐδαιμονίας. *Servilio* contra promissit Pompejus suam filiam, desponsatam Fausto Sullae, (*Plut. Pomp. 47.* μείλιγμα Καιπίωνι τῆς ἐργῆς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα κατανέσας, Φαύστῳ, τῷ παιδί Σύλλα, πρότερον ἐγγεγυημένην. cf. *Caes. 14. Dio 38, 9.*) cui etiam postea nupsit. v. ad c. 27. et 75.

primum rogare] De tota consuetudine, rogandi in Senatu sententias, novoque Caesaris instituto v. *Gell. 4, 10.* et *14, 7.* unde patet, primum rogari consuevisse *principem Senatus*, post comitia *Consules designatos* (v. *Cort. ad Sallust. Cat. 50.*), vel, ubi extra ordinem quaereret Consul, nullum tamen alium, nisi qui consulari loco fuisset. Neque primum Caesarem vulgarem ordinem immutasse, docet *Liv. 5, 20.* ubi P. Licinius primus dixisse, a filio interrogatus, traditur. cf. *Dionys. Archaeol. 6. c. 68 et 69 et 84. l. 7. c. 21 et 47. l. 11. c. 7 et 21 et 58.* Simillimum Caesaris factum exemplum est apud eundem *Dionys. 11, 16.* ubi: οἱ περὶ τὸν Ἀπίον ἐβουλευσατο, ἡμετέρι καὶ ἡλικίαν καὶ βουλῆς ἀξίωσιν συμβούλους καλεῖν, ἀλλὰ κατ' οἰκειότητα καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐταιρίαν. Plura de ordine rogandi sententias quaere apud *Paul. Manut. de Senatu Rom. c. 8.* (*Thes. Graev. Tom. 1. p. 919.*) et *Joh. Sar. Zamosc. de Senatu Rom. 2, 10.* (*Ibid. p. 1003.*) et *Nieupoort. Rit. Rom. sect. 1. c. 2. §. 5.* cf. *Fabr. ad Dion. 59, 8.*

toto anno] *Casaub. ad h. l. et Manut. l. c.* hoc intelligunt de toto illo tempore, quod intercessit usque ad designationem Consulum, quae fieri solebat mense Quinctili. Quid, si locum interpreteris non de prima omnino sententia, sed de iis, qui magistratu eo tempore non fungebantur ideoque ejusdem erant loci, inter quos, omnes tamen consulares, primum Caesar rogavit Pompejum?

[22] Socero igitur generoque suffragantibus, ex omni provinciarum copia Gallias potissimum elegit, cujus emolumento et opportunitate idonea sit materia triumphorum. Et initio quidem Galliam Cisalpi-

Gallias — triumphorum] Acquievi tandem in vulg. lectione, postquam summos viros in refringendo loco frustra laborasse vidi. Ac primum *Gallias* credidistare debere, quoniam prius tota provincia nominanda erat, postea partes, Cisalpina et Comota, ac posse, quamvis sequatur *cujus*, per synesin v. ellipsin voc. *provinciae* v. *regionis*, deinde *sit* esse quidem contra usitatum temporum ordinem pro *esset*, scriptores tamen, maxime seriores, in eo observando haud nimis semper esse accuratos, (quod saepe iis accidit, qui vernacula lingua utuntur), et defendi posse more Graecorum, qui a tempore praeterito transire solent in viva narratione ad praesens, praesertim quum h. l. praesens Caesaris deliberatio commemoretur. Denique *emolumentum* non solum, ut alii, vel de ubertate agri, vel de rei magnae absoluteione, vel de iis intelligo, quibus solebat haec provincia ornari, sed de omnibus omnino ejus commodis et bonis, quae Caesar sine dubio optime perspiciebat, (nisi scrib. *emolumento* i. e. labore, de quo v. Mor. ad *Caes. B. G. 1, 54.*) *opportunitatem* autem de situ regionis, satis opportuno ad *materiam triumphorum*, et ob subsidia belli facilis adducenda, et ob bellorum ex incolis finitimisque copiam. Non omittendum tamen, Casaub. emendasse: *cujus emolumenta et opportunitates idonea sint materia triumphorum*, Gruterum: *elegit, emolumento et opportunitate idoneam materiam triumphorum*, J. F. Gronov. *tunc et emolumento et opportunitate idoneas materiae triumphorum*, Jac. Gronov. *cujus emolumento et opportunitate idoneas, et materiam triumphorum*, quam correctionem non ipse modo valde laudavit, sed probavit etiam Oudendorpius, qui *idoneas* tamen post *emol.* positum malebat, et Wolfius, qui addit: „quis malet glandibus vesci, ex quo fruges repertae sunt?“ Fateor sane, nondum mihi ita de frugibus istis esse persuasum, ut illis glandibus adhuc abstinere queam. Ceterum facit fero mecum, qui nuper de h. l. egit, *Waltherus* in *Observ. ad Sueton.*, Torgaviae emissis, nisi quod durius verba ita jungit: *cujus sit materia triumphorum* (h. e. quae praebeat v. habeat materiam tr.) *idonea emolumento et opportunitate* h. e. sive spectetur emolumentum s. opportunitas. Facilius certe auctor scripsisset: *cujus materia sit triumphorum, et emolumento, et opportunitate idonea*, atque ipse verbi esse usus hoc sensu orationem quasi consulto difficilem reddidisset.

nam, Illyrico adjecto, lege Vatinia accepit: mox per Senatum, Comatam quoque; veritis Patribus, ne, si ipsi negassent, populus et hanc daret. Quo gaudio elatus, non temperavit, quin paucos post dies frequenti Curia jaclaret, invititis et gementibus adversariis adeptum se, quae concupisset; proinde ex eo insultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contumeliam, *Facile hoc ulli feminae fore*, respondit, quasi alludens, *In Syria quoque regnasse Semiramis*,

Stat mihi sententia, jungenda: *cujus emolumento sequ.*, sit autem esse i. q. fiat, existat, et pudet fere, addere suspicionem, legendum: *sibi esset pro sit.*

Galliam Cisalpinam] *Plut. Pomp.* 48. Καίσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐντὸς Ἰλλυριῶν, εἰς πενταετίαν, καὶ τέσσαρα ἀγάλματα τέλεια στρατιωτῶν, ἄρ. ἐνυρώσῃ. *Eadem App. Civ.* 2, 13. *Accuratius Dio* 58, 8. ὁ τε γὰρ ὁμιλος τοῦ τε Ἰλλυριοῦ καὶ τῆς Γαλατίας τῆς ἐντὸς τῶν Ἑλλήνων ἀρξάι αὐτῷ μετὰ τριῶν στρατοπέδων ἐπὶ ἑτη πέντε ἔδωκε, καὶ ἡ βουλὴ τὴν τε Γαλατίαν τὴν ἐπέκεινα τῶν ὄρων, καὶ στρατόπεδον ἕτερον προσπέτρειψε. *Paul. Oros.* 6, 7. „Anno ab urbe condita 695. (695.) C. Caesare et L. Bibulo Coss. lege Vatinia Caesari tres provinciae cum legionibus septem (falso, nam reliquas Caesar ipse postea addidit, v. ad c. 24.) in quinquennium datae, Galliae Transalpina et Cisalpina, et Illyricum; Galliam Comatam postea Senatus adjecit.“ *Eodem de legionibus errore Eutrop.* 6, 14. „decreta est ei Gallia et Illyricum cum legionibus decem.“

lege Vatinia] sine Senatus decreto, rogante Vatinio Tr. pl. *Cic. in Vatin.* 15. Ita Numidiam Mario dedit populus rogante Tr. pl. Manilio Mancino, *Sall. Jug.* 73. Talis lex erat Manilia de bello Mithr. Pompejo mandando A. U. 687. v. ad c. 11. cf. *Sigon. de ant. jar. provinc.* 2, 1. p. 124. sequ. *Heinecc. Ant. Rom. Append.* §. 107. De eodem Vatinio, a Cicerone postea defenso, v. *Manut. ad ep. ad Div.* 1, 9.

ulli feminae] salse, quod muliebri passus erat Caesar. c. 2.

alludens] i. e. respondens per jocum, *προσπαίζων, ἀντιπαίζων.* Antea respondit jungendam cum non temperavit. Al. vitiose responderit. Melius sane esset responderet.

In Syria] Saepe apud veteres Syria sensu latiori dicitur pro Assyria, atque ita Syria regno tenuisse Semiramis, auctor etiam *Mela* 1, 11. ubi v. Tzschucke. Al. n. l. *Assyria*, haud dubie e prisca usus ignorantia.

magnamque Asiae partem Amazonas tenuisse quondam. [23] Functus consulatu, C. Memmio Lucioque Domitio Praetoribus de superioris anni actis referentibus, cognitionem Senatui detulit: nec illo suscipiente, triduoque per irritas altercationes absumto, in provinciam abiit; et statim Quaestor ejus in praedictum aliquot criminibus arreptus est. Mox et ipse a L. Antistio, Tribuno plebis, postulatus, appellato demum collegio, obtinuit, quum Reipublicae causa

---

C. Memmio Lucioque Domitio] Praetores fuerant anno superiori Caesare et Bibulo Coss. *Cic. ad Qu. fr. 1, 2. fin.* „Praetores habemus anicissimos et acerrimos cives, *Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum.*“ De Memmio plura v. in *Cl. Cic. et apud Manut. ad Cic. ep. ad Div. 13, 2.* Domitius, inricissimus Caesari, postea Consul fuit a. U. 700. cum Appio Claudio. Idem commemoratur infra c. 34. et Ner. 2.

referentibus] sine dubio per egressionem relationis, de qua v. *Tac. A. 2, 38. l. 13, 49.* Referre enim erat Consulum, si adererat, atque adfuisse constat Coss. hujus anni, Gabinium et Pisonem. Saepe autem fuit magistratu a Consulibus ratio actorum exigebatur. *Liv. 37, 57.*

abiit] Maturavit ab urbe proficisci ob imminentem Helvetiorum invasionem. *Caes. B. G. 1, 7.* Expectavit tamen ante urbem condemnationem Ciceronis. *Cic. pro Sext. 18. post red. in Sen. 13. Dio 38, 17.* ὁ μέντοι Καῖσαρ (ἔγω γὰρ τοῦ τείχους ὁ Κιλώδιος δι' αὐτόν, ἐπειδὴ περ ἕξιστρατεύετο, τὸν δαίλου συναγαγὼν καὶ ἐνεῖνον ἐπιγνώμονα τῶν γεγραμμένων ἐποίησατο) τὴν μὲν γὰρ παρανομίαν τῶν περὶ τὸν Λευκοῦλου παραθέτων κατεψηφίσατο τὴν μὲντοι τιμωρίαν τὴν ἐπ' αὐτοῖς γραφομένην οὐκ ἔδοξίμασεν.

Quaestor ejus] qui Consuli Quaestor fuerat, quo damnato, ipsa Caesaris, cujus jussu ille egerat, acta damnata videbantur. Hoc est in praedictum. Ita *Cic. Verr. 3, 65.* „praedictum a se de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri.“ *Caes. B. Civ. 2, 32.* „Pompejus enim, nullo proelio pulsus, vestri facti praedictio demotus Italia excessit,“ ubi v. *Morus. 1b.* „Africi belli praedictia.“

appellato d. collegio] sc. Tribunorum. Saepe ad infringendam unius Trib. atrocitatem reliquorum opera utebantur. *Liv. 2, 44. l. 4, 48. l. 6, 35.* „conterriti Patres quum trepidassent, publicis privatisque consiliis nullo remedio alio praeter experiam multis jam ante certaminibus intercessionem invento, collegas adversus tribunicias rogationes comparaverunt.“ Ne quis,

abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteritatis temporis, in magno negotio habuit, obligare semper annuos magistratus, et e petitoribus non alios adjuvare, aut ad honorem pati pervenire, quam qui sibi recepissent, propugnaturus absentiam suam; cuius pacti non dubitavit a quibusdam iurandum atque etiam syngrapham exigere. [24] Sed quum L. Domitius, consulatus candidatus, palam minaretur, Consulatum se effecturum, quod Praetor nequisset, admiurumque ei exercitus; Crassum Pompejumque, in urbem provinciae suae Lucam extractos, compulit, ut

qui Reip. causa abesset, reus ageretur, prohibitum fuerat jam duodecim tabulis et denuo lege Memmia, quam tamen haud semper observatam fuisse, apparet ex h. l. et *Valer. Max.* 3, 7, 9. De Antistio Tr. pl. ejusque cognomine, quod *Vetus* fuerit, an *Severus*, an diversorum ea, disputant viri docti, v. interpr. ad *Cic. ad Qu. Fr.* 2, 1. Ern. Cl. *Cic.*

recepissent] Al. *pepigissent*, quae mera est interpretatio. Ita saepius *recipere* pro *promittere* apud *Ciceronem*, ut ad *Div.* 1, 9. „quidque sibi is de me *recepissat*.“ 5, 8. „ea, quae tibi *promitto ac recipio*.“ 13, 3. „ut mihi coram *recepisti*.“ *Phil.* 5, 18. „*promitto, recipio, spondeo*.“ Antea inapte iam multis *competitoribus* pro *petitoribus*.

Lucam] Etruriae erat urbs; sed illo tempore ad Liguriam eam pertinuisse, usque ad Arnium fluvium procedentem, et partem Galliae Cisalpinae, docet *Claver.* Ital. ant. 1, 8, 2. cf. *Cellar.* Geogr. Ant. 2, 9. p. p. 709 et 712. *Cic.* ad *Div.* 13, 13. *municipium Lucense* dicit. Id. ad *Div.* 1, 9. „Pompejus, cum mihi nihil ostendisset, se esse offensum, in Sardiniam et in Africam profectus est, eoque itinere Lucam ad Caesarem venit sequi.“ De hoc colloquio Lucas habito *Plut.* *Caes.* 21. καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων οἱ κλειστοὶ συνήλθον πρὸς αὐτὸν εἰς Λεῦκαν, Πομπηϊὸς τε καὶ Κράσσος, καὶ Ἀππίος, ὁ τῆς Σαρδόνους ἡγεμῶν, καὶ Νέπης, ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀνθύπατος· ὥστε ῥαβδούχους μὲν ἑκατὸν εἰποσι γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ πλείους ἢ διακοσίους· βουλὴν δὲ Σέρμενοι διεκρίθησαν. ἐπὶ τούτοις ἔδει Πομπηϊὸν μὲν καὶ Κράσσον ὑπάτους ἀποδειχθῆναι, Καίσαρι δὲ χρήματα καὶ πενταστίαν ἄλλην ἐπιμετρηθῆναι τῆς στρατηγίας. Eadem Pompej. 51. Crass. 14. Cat. min. 41., et *Appian.* *Civ.* 2, 17. ἔθεν αὐτῷ περιπέμποντι εἰς Ρώμην πολλὰ πολλοῖς χρήματα, αἳ τε ἐτήσιοι ἀρχαὶ παρεμέρος ἀπύκτων, καὶ οἱ ἄλλως ἐπιφανεῖς εἰς ἡγεμονίας ἐθνῶν ἢ στρατηπέδων ἐξήσαν· ὡς ἑκατὸν μὲν ποτε καὶ εἰποσι ῥάβδους ἀμφ' αὐτῶν

detrudendi Domitii causa consulatum alterum peterent, et ut in quinqueannium sibi imperium prorogaretur: [perfecitque utrumque]. Qua fiducia ad legiones, quas a Republica acceperat, alias privato sumtu addidit: unam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico: Alauda enim appellabatur:

γενέσθαι, βουλευτὰς δὲ πλείους διακοσίω, τοὺς μὲν ἀμειβομένους ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγονότων, τοὺς δὲ ἰχρηματιομένους, τοὺς δ' ἄλλο τι ποιού-
 πάτροπον αὐτοῖς ἐξεργασομένους. Dio 39, 23. rem solummodo indigitat.

detrud. Dom. causa] Cruentus de consulatu contentiones Pompeji cum Domitio, quem Cato maxime ad resistendum incitaverat, describunt *Plut. Pomp. 52. sequ. Crass. 15. et Cat. 41 sequ. Appian. c. 17. Dio 39, 31.*

in quinqueannium] Ita etiam *Plut. et Appian. l. c.* Unus *Dio 39, 33.*, postquam narravit, lege Trebonia Tribuni pl. Crasso Syriam, Pompejo Hispaniam decretam fuisse, addit, illos, ne Caesarem ejusque amicos offenderent, τὴν ἡγεμονίαν καὶ ἐνεῖναι πρὸς αὐτὴν πλείω (ἄνευ τῆς ἐξουσίας εὐρίσκειται) μηδύναι, ac, ne quis cum *Ernest. ad h. l.* textus vitium id putet, conferat *Ej. 40, 59.* ubi dicit ad A. U. 703., anno sequenti imperium Caesaris exire debuisse, cf. 40, 44. et 44, 45. ubi diserte Antonius in oratione funebri: ἐπὶ πλείστον ἀρῆσαι αὐτῷ προστάξαστε — λέγω δὲ τὸ ὀκτὼ ἔτεσιν ὅλοις ἐφεξῆς ἡγεμονεῖσαι. Ac veram Dionis esse sententiam, credit *Schweigh. ad Appian. Civ. 2, 18 et 25.* Sed *Cic. ad Att. 7, 5.* „quem per annos decem aluimus contra nos“ et ep. sequ. „quum quinqueannium prorogabamus“ et ep. 7. „annorum enim decem imperium“ denique ep. 9. „tenuisti provinciam per decem annos, non tibi a Senatu, sed a te ipso per vim et per factionem datos“ ad qu. l. v. *Schütz*, et ipsum contra Dionem disputantem.

perfecitque utrumque] Haec verba cum *Wolf.* spuria existimo, cum perfecisse Caesarem, quod vellet, sit jam in v. *compulit.* Absunt etiam a nonnullis, in plerisque aliis leguntur ante: et ut in qu. Si quid aliud, placet mihi conjectura *Casaub. fecitque per utrumque, ut in qu.*

quas a Rep. acceperat] Eae quatuor fuerant (v. ad c. 22.) praeter praesidia provinciarum Galliarum et Illyrici. Alaudam *Quintam* appellavit. Auxit tandem legionum numerum ad decem, sed privato sumtu. Nam, quae verba in multis adduntur: alias publico, cum viris doctis adulterina censeo. v. de legionibus Caesaris erudite disputantem ad h. l. *Oudendorpium.*

Alauda] Eos, qui indagare hujus vocis originem satage-
 runt, nihil moror; constat enim, nihil certi ex ea opera pro-

quam disciplina cultuque Romano institutam et ornatam, postea universam civitate donavit. Nec deinde ulla belli occasione, ne injusti quidem ac periculosi, abstinuit, tam foederatis, quam intestis ac feris gentibus ultro lacessitis: adeo ut Senatus quondam, legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos, decreverit, ac nonnulli, dedendam eum hostibus, censuerint. Sed prospere decedentibus rebus, et saepius, et plurimum, quam quisquam unquam, dierum suppli-

ficisci. Laudabo unum locum *Plin. H. N. 11, 44.* (ed. Franz.) „praeterea parvae avi (sc. apex est in capite), quae ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legionem nomen dederat *Alaudae*.“ Vide, si lubet, *Harduin. ad Plin. 1. c. et Torrent, Casanb., Bernegger. et Burmann. ad n.* — *Cic. ad Att. 16, 8. et Philipp. 1, 8., 5, 5., 13, 2. legionem Alaudarum, milites Alaudas appellat, puto, ut nos, Gensd'armes nonnunquam de singulis militibus, qui ad illam legionem pertinent. — Ceterum prima haec legio videtur e barbaris conscripta, cum antea e civibus solum constitissent. v. Gibbon History of the fall etc. c. 1. p. 12. ubi notat: „Caesar formed his legion Alauda of Gauls and strangers; but it was during the licence of civil war (in quo tamen errat); and after the victory, he gave them the freedom of the city for their reward.“*

disciplina — ornatam] *Disciplina* pertinet ad artem moremque militarem; ei junge: *institutam*; *cultus* ad arma et vestes; iis ornabatur (*ἐκοσμήτο*) legio. Ita infra c. 84. *arma, quibus exculi.*

nonnulli — censuerint] *Plut. Caes. 22.* e Tanusio refert, *Catonem, supplicationibus ob Caesaris victorias a Senatu decretis, ἀποφύνασθαι γυῶμην, ὡς ἐκδοτέον ἐστὶ τὸν Καίσαρα τοῖς βαρβάραις, ἀφοσιωμένους τὸ παρασπόνδημα ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἀρὰν εἰς τὸν αἴτιον τρέποντας. cf. E. J. Cat. 51. Compar. Nic. cum Crass. 4. Barbari illi erant Usipetes et Tenctheri. De bello cum iis gesto v. Caes. B. G. 4, init. Dio 59, 47. sequ. Appian. Celt. fragm. (Vol. I. p. 89; ed. Schweigh.)*

decedentibus] pro *cedentibus*, novo usu, si lectio sana. Sed nos etiam: von Statten gehen, et Gr. *προχωρεῖν* ab uno ad aliud.

quam quisquam unquam] ante *Caesarem*, qui ipse supplicationes sibi decretas commemorat 15 dierum B. G. 2, 35; (Dio 59, 5.) 20 dierum post expeditionem Britannicam B. G. 4, 38. (Dio 59, 55.) et totidem post victum Vercingetorigem B. G. 7,

cationes impetravit. [25] Gessit autem novem annis, quibus in imperio fuit, haec fere. Omnem Galliam, quae saltu Pyrenaeo Alpibusque et monte Gebenna, fluminibusque Rheno et Rhodano continetur, patetque circuitu ad bis et tricies centum millia passuum, praeter socias ac bene meritas civitates, in provinciae formam redegit, eique quadringentis in

90. ubi tamen *Dio* 40, 50. suo, an librarii errore, sexaginta dies habet. v. *Reimar.* ad h. l. et *Wesseling.* *Observ.* 1, 6. p. 20. Post bellum civile adulationis in decernendis supplicationibus nullus fuit modus.

novem annis] Nam ante finitum alterum quinquennium (ex mente Suetonii) ad bellum civile profectus est. *Plin. Caes.* 15. ἔτη γὰρ οὐδὲ δέκα πολεμήσας περὶ Γαλατίαν, πόλεις μὲν ὑπὲρ δικτακσίας κατὰ κράτος εἶλεν, ἔθνη δ' ἐχειρώσατο τριακσίαι· μυριάσι δὲ παραταξάμενος κατὰ μέρος τριακσίαις, ἑκατὸν μὲν ἐν χειρὶ διεφθείρεν, ἄλλας δὲ (male intrudit Reisk. οἷς, nam ita omnino nemo relictus fuisse) τοσαύτας κἀώγησεν. *Tompr.* 67. χιλίας μὲν ἤρῃκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλείονα τριακσίαις ὑπῆκτο sequi. *Apprian. Celt. fr.* (p. 73.) τελευταῖα δὲ καὶ μέγιστα τῶν ἐς Γαλάτας ἰσχυραῖς τετραγμῶν ἔσσι· τὰ ὑπὸ Γαίῃ Πικρῆσι στρατηγούσι γινόμενα. μυριάσι τε γὰρ ἀνδρῶν ἀγρίων, ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν, ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἤλθον (εἰ τις ὄφ' ἐν τὰ μέρη συναγάγοι) τετρακσίαις πλείοσι καὶ ταύταις ἑκατὸν μὲν ἐξώγησεν, ἑκατὸν δ' ἐν τῷ πόνῳ κατέκτανον. *Plin. H. N.* 7, 25. Caesarom signis collatis quinquagies dimicasse, et praeter civiles victorias undecies centena et XCII M. hominum occisa proeliis ab eo narrat. cf. *Hellesj.* 2, 47. qui tamen modestiore numero amplius quadraginta milia hostium a C. Caesare caesa, plura caesa dicit. v. quae de numero eorum, qui in bellis Caesaris perierunt, disputat *Bayle* diction. hist. et crit. sub v. *César.*

saltu Pyrenaeo] Valg. praemittitur a, quod consentientibus omnibus fere interpret. omisi.

quadringentis] *Eutrop.* 6, 14. qui nostrum exscripsit: „Galliae autem tributum nomine annum imperavit sestertium quadringentis.“ Inde n. l. numerus, qui aberat, est restitutus. Ceterum tam modicum stipendium (ut adeo *Lips. Admir.* 2, 5. scribendum videretur: quater millies) tantae provinciae Caesar imperavit, ut parceret continuis bellis exhaustis, et a novis rebus eos abstraheret. *Dio* 40, 45. nil nisi: καὶ αὐτὸς δὲ Καῖσαρ καὶ Φρουραῖς, καὶ δικαιοῦσιν, χρημάτων τε ἐσπραξέσιν, καὶ φόρων ἐπιτάξιν, τοὺς μὲν ἐταπεινώσας, τοὺς δὲ ἡμέρωσε, ubi v. Fa-

singulos annos stipendii nomine imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolant, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affectit cladibus. Aggressus est et Britannos, ignotos antea, superatisque pecunias et obsides imperavit: per tot successus ter, nec amplius, adversum casum expertus:

bric. *Stipendiariae* tamen provinciae et *tributariae*, quae capitis censum quotannis solvebant, pejoris conditionis putabantur, quam *vectigales*, de quibus ad c. 20.

[*ponte fabricato*] *Caes. B. G. 4, 17. Plut. Caes. 22. Dio 39, 48.*

maximis aff. cladibus] non nimis. Nam dies omnino 18. trans Rhenum consumpsit. *Caes. l. c. 18, 19. Dio l. c. ἀνεχώρησεν ἐντὸς ἡμερῶν εἰκοσιν. Plut. 25. ἀνεχώρησεν αὖθις εἰς τὴν Γαλατίαν, εἰκοσι βίαις ἡμέραις ἐν τῇ Γερμανικῇ διατετρακτίῳ, accuratius. Ridiculus est Eutropius, qui l. c. Suetonium magno ore superatius: „Germano-que trans Rhenum aggressas, immanissimis procellis vicit.“ Rectius *Oros. 6, 9. Verissimo Florus 3, 10, 15. „nec semel Rhenus, sed iterum quoque, et quidem ponte facto, penetratus est. Sed major aliquanto trepidatio: quippe quum Rhenum suum sic ponte, quasi jugo, captum viderent, fuga rursus in silvas ac paludes; sed, quod acerbissimum Caesari fuit, non fuere, qui vincerentur.“**

Britannos] *Caes. B. G. 4, 20 sequ. et 5, 1—23. Plut. Caes. 23. ἡ δ' ἐπὶ τοὺς Βρεταννοὺς στρατεία τὴν μὲν τόλμαν εἶχεν ὀνομαστήν. πρῶτος γὰρ εἰς τὸν ἐσπέριον Ὀκεανὸν ἐπέβη στόλῳ, καὶ διὰ τῆς Ἀτλαντίδος θαλάσσης, στρατὸν ἐπὶ πόλεμον κομίζων, ἐπλευσεῖ καὶ νῆσον, ἀπιστευμένην ὑπὸ μεγέθους, καὶ πολλὴν ἔβρι παμπόλλοις συγγραφεῦσι παρασχοῦσαν, ὡς ὄνομα καὶ λόγος οὐ γενομένης, οὐδ' αἰσῆς, πέπλασται, κατασχῆν ἐπιλέμενος, προήγαγεν ὄσω τῆς οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. δις δὲ διαπλεύσας κ. τ. λ. Priorem expeditionem in Brit. *Dio 39, 50. sequ. alteram 40, 1. sequ. describit. cf. Eutrop. et Oros. l. c. Tacit. Agric. 13. Diodor 5, 21: καὶ ἡμᾶς δὲ Γάιος Καῖσαρ, ὃ διὰ τὰς πράξεις ὀνομασθεὶς δις, πρῶτος τῶν μνημονευομένων ἐχειρώσατο τὴν νῆσον; καὶ τοὺς Βρεταννοὺς καταπολεμήσας, ἠνάγκασε τελεῖν ὠρεσμένους Φόρους. Veterum loca de Britannia eorumque de ea opiniones collegere Freinslem. ad *Flor. 3, 10, 2. Fabric: ad Dion: 39, 50. et omnium locupletissimus Tzschuck. ad Mel. 3, 6, 4.***

[*per tot successus*] Inepte hunc etiam locum exscripsit *Eutrop. 6, 14. „inter tot successus ter male pugnavit; apud Arvernos semel praesens, et absens in Germania bis: nam legat*

in Britannia, classe vi tempestatis prope absumta; et in Gallia, ad Gergoviam legione lusa; et in Germanorum finibus, Titurio et Aurunculejo legatis per insidias caesis. [26] Eodem temporis spatio matrem primo, deinde filiam, nec multo post nepotem amisit.

ejus duo, Titurius et Aurunculejus, per insidias caesi sunt,“ ubi, Suet. verba mutaturus, in errorem incidit.

classe — absumta] Naufragio bis classis ejus affecta est, in priori expeditione (*Caes.* 4; 28. *Dio* 59, 52.) et in altera (*Caes.* 5, 10, 11. *Dio* 40, 2.). Sueton. alteram cladem intelligere videtur, de qua Caesar ipse l. c. c. 11. „sic ut, amissis circiter 40. navibus, reliquae tamen refici posse magno negotio viderentur.“

ad Gergoviam] Oppugnationem hujus urbis Caesar describit l. 7, 44 sequ. atque ipse c. 51. „nostri, quum undique premerentur, 46. centurionibus amissis, dejecti sunt loco,“ postea: „eo die milites sunt paullo minus 700. desiderati.“ *Dio* 40, 36. τὸ δ' ἔλον ἀπικρούετο, καὶ τῶν γε στρατιωτῶν συχνοὺς ἀπίβαλλε, καὶ ἐκείνους ἀλήπτους ἑώρα ὄντας.

in Germanorum finibus] in Eburonibus, „quorum pars maxima est inter Mosam ac Rhenum“ *Caes.* 5, 24. qui totam cladem Titurianam narrat usque ad c. 57. cf. *Dio* 40, 5, 6. Hostibus Ambiorix praecerat.

filiam] Iuliam, uxorem Pompeji, tenerrimo dilectam marito. *Plut.* Pomp. 55. Antea abortum fecerat prae terrore, cum Pompeji sanguine pollatam vastam e turba forensi domum relaxtam vidisset; *Plut.* l. c. *Val. Max.* 4, 6, 4. postea αἰδώς κύνισα καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον, ἐν τῶν αἰδίων ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. cf. *Caes.* 25. ubi: καὶ γὰρ τὸ βρέφος εὐθύς, οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν μητέρα διαζῆσαν, ἐτελεύτησε. τὴν μὲν Ἰουλίαν βίᾳ τῶν δημάρχων ἀράμενον τὸ πλῆθος εἰς τὸ Ἄρειον ἠνεγκε πεδίον, καὶ κεῖ κηδεύθεισα κείται. *Dio* 50, 64. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ (A. U. 700. L. Domitio, Appio Claudio Coss.) καὶ ἡ τοῦ Πομπηίου γυνή, Συγάτριόν τι. τεκοῦσα, ἀπέθανε. cf. 40, 44. *Appian.* 19. — N. l. postea pro nepotem al. neptem, quod placet multis ob loca Graec. modo citata. Sed *Coll.* 2, 47. „septimo ferme anno Caesar morabatur in Galliis, cum medium jam ex invidia potentiae male cohaerentis inter Cn. Pompejum et C. Caesarem concordiae pignus, Iulia, uxor Magni, decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortuna, filius quoque percussus Pompeji, Iulia natus, intra breve spatium obiit.“ Ita etiam *Lucan.* 5, 474. „mortemque nepotis,“

Inter quae consternata P. Clodii caede Republica, quum Senatus unum Consulem, nominatimque Cn. Pompejum, fieri censuisset, egit cum Tribunis plebis, collegam se Pompejo destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absentis sibi, quandoque imperii tempus expleri coepisset, petitio secundi consulatus daretur: ne ea causa maturius, et imperfecto adhuc bello, decederet. Quod ut adeptus est, altiora jam

et l. 9, 1049. „nec nata jubet mocrero neposque.“ Ceterum mea parum refert, filiulusne fuerit, an filiola. Puto etiam Romae illo ipso tempore, quo obierat, rem haud faisse exploratam.

P. Clodii] scelestissimi hominis, qui omnia facinora Pompeji, Crassi Caesarisque auctoritati tribuebat, (Cic. de harusp. resp. 22.) interfecti a T. Annio Milone, quem Cicero timidior ob imminentem Pompejum male defendit. Dio 40, 48—54. Apprian. 21, 22. Plut. Cic. 35. Vell. 2, 47. „Quo tempore P. Clodius a Milone, candidato consulatus, exemplo inutili, facto saluati Reip. circa Bovillas, contracta ex obscuro rixa, jugulatus est sequ.“

quum Senatus — decederet] Dio 40, 50. μστεώρου δὲ τῆς πέλους εὐσης (post pluiam mensium anarichiam) ἐπὶ τοῖς ἀρξέουσι σφῶν, καὶ διαφορόντων, τῶν μὲν, ὡς διατάττωρα τὸν Πουμπήριον, τῶν δέ, ὡς ἔπατον τὸν Καίσαρα αἰετῆσαι — Φοβηθέντες ἐκότερον εἴτε ἄλλοι βουλευταὶ καὶ Βίβουλος, ὅσπερ που τὴν γνώμην πρῶτος ἐρωτήσεις ποιήσασθαι ἐμελλε, προκατέλαβον τὴν τοῦ πλήθους ὁρμήν, τῷ Περμηθῆν τὴν ὑπατείαν, ὥστε μὴ διατάττωρα αὐτὸν λαχέσθαι, καὶ μέντω γε, ἵνα μὴ ὁ Καίσαρ αὐτῷ συνάρξῃ, δέντες. Idem pergit c. 51. οὐ μόντοι καὶ μένος ἀρξῆαι ἠθέλησε — καὶ φοβηθείς, μὴ ποτε κενῆς τῆς χώρας εὐσης, ὁ Καίσαρ ἐν τε τῶν θυνάμεων καὶ ἐν τῆς τοῦ πλήθους σπουδῆς συνάρχων αὐτῷ δεσθῆ, ἐκείνῳ μὲν, ἵνα μὴ καὶ παντέλως παρημελλῆσθαι νομισθῆ, καὶ τούτου τινὰ ὁργὴν δικαίαν ποιήσῃται, κερσιεύασε διὰ τῶν δημόρχων ἐπιτραπήναι, καὶ ἀπόντι τὴν ἀρχήν, ἔταν ἐκ τῶν νόμων καθήκη, αἰτήσαι αὐτὸς δὲ Κύβιντον Σικπίωνα, πενθερόν τε οἱ ὄντα καὶ δευασμοῦ αἰτίαν ἔχοντα, προσέλετο. cf. Plut. Caes. 28. et Pompej. 54, 55, 56. ubi amicis Caesaris, ut hujus etiam mentio haberetur, rogantibus, dicitur Pompejus respondisse, γράμματα Καίσαρος ἔχειν, βουλομένου λαβεῖν διάδοχον, καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας ὑπατείας μόντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἰτίαν αὐτῷ δεσθῆναι. Cat. min. 47, 48. (is enim maxime suaserat, ut consulatus soli Pompejo deferretur, e pluribus malis minimum eligens). Apprian, 25, sequ. Vell. 2, 47. Liv. Epit. 107.

meditans, et spei plenus, nullum largitionis, aut officinae in quemquam genus, publice privatimque onisit. Forum de manubiis inchoavit; cujus area super sestertium millies constitit. Munus populo epulansque pronuntiavit in filiae memoriam, quod ante eum nemo. Quorum ut quam maxima expectatio esset, ea, quae ad epulum pertinerent, quamvis macellariis oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatorum notos, sicuti infestis spectatoribus dimicarent,

Caes. B. C. 1, 9. „cujus absentis rationem haberi proximis comitiis Populus jussisset“ cf. c. 52. *Flor. 4, 2.* „Consulatus, absentem quem decem Tribuni Iuvente Pompejo nuper decreverant sequi.“

millies] sc. centena millia, ut semper in hac dicendi forma. Ac legendum esse *millies*, non *mille*, ut nonnulli putaverunt, qui illam pecuniae summam exhorrescebant, docet *Plin. H. N. 36, 15.* „Pyramides regum miramur opera, cum solum tantum foro extruendo HS. millies Caesar Dictator emerit.“ Idem, P. Clodium, quem Milo occidit, HS. centies et quadragies octies domo epta habitasse, et Milonem HS. septingenties aeris alieni debuisse, ut prodigia anni huius. variat. Absolvit hoc forum post bellum civile Caesar A. U. 708. *Appian. Civ. 2, 102.* ἀνέσθησε καὶ τῆ γενετείρα τὸν νεῶν — καὶ τέμνος τῶ νεῶ περιέθηκεν, ὃ Ῥωμαίοις ἐποίησεν ἀγορὰν εἶναι, οὐ τῶν ἰωνίων, ἀλλ' ἐπὶ πράξεσι συνιόντων ἐς ἀλλήλους, et comparat cum foro Persarum, de quo *Xen. Cyrop. 1, 2, 3.* cf. *Dio 45, 42, v.* *Pancirolli* descriptio urbis Romae (*Thes. Graev. V. III. p. 352.*) et *Alex. Donat.* de urbe Roma 2, 21. (*Ibid. p. 650 sequ.*)

ante eum nemo] sc. fecit in filiae honorem; post patris enim funus res solennis erat. Ita Faustus Sulla *Dion. 57, 51.* αὐτοῦ ἀγῶνά τε μονομαχίας ἐπὶ τῶ πατρὶ ἐποίησε, καὶ τὸν ὄμιον λαμπρῶς εἰστιάσει. v. quae dixi de his ludis ad c. 10.

macellariis] qui *macellum* i. e. fora, ubi res ad victum pertinentes vendebantur, juxta Tiborim contigua tenebant. Describit Terentius, quamquam in Graeca tabula, *Eunuch. 2, 2, 25.* „interca loci ad macellum ubi advenimus, concurrunt laeti mi obviam cupedinarii omnes, cetarii, lanii, coqui, factores, piscatores“ ubi v. *Donat.* Pro *oblocata* al. *ablocata*.

Gladiatores notos] i. e. ob artis peritiam jam nobiles. *Infestis spect.* i. e. cum periculo, ne spectatores occidi eos juberent, id quod faciebant *pollivem vertentes* i. e. tollentes; contra

vi rapiendos reservandosque mandabat. Tirones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per Equites Romanos, atque etiam per Senatores armorum peritos erudiebat; precibus enitens, quod epistolis ejus ostenditur, ut disciplinam singulorum suscipere, ipsisque dictata exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicavit. Frumentum, quoties copia esset, etiam sine modo mensuraque præbuit; ac singula interdum mancipia ex præda viritim dedit.

parci gladiatori, qui arma victus submittebat, jubebant *presso pollice*. Prius igitur, quam illi ferrum *reciperent*, Caesar subtractos suo muneri servavit.

stipendium] Quum post Iulii tempora stipendium militum *deni* in diem *asses* essent (*Tac. Ann. 1, 17. ubi v. Gronov. et Lips. excurs.*) patet, antea *quinos* fuisse. Ita *Polyb. 6, 59. ὀψώνιον δ' οἱ μὲν περὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας δύο ὀβολούς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν, οἱ δ' ἵππεις δραχμῆν*, ad qu. I. Schweigh. docet, duos obolos Romano aere pr. fuisse 5 asses cum triente, (cum denarius, qui aequivaleret fere drachmae, 16 asses valeret, *Plin. 33, 5, 13. duo autem oboli tertia pars essent drachmae*) Polybiano vero numero rotundo duos obolos pro quinque assibus dixisse. *v. Lips. Elect. 1, 2. Gronov. de pecun. vet. 5, 2.*

Frumentum] *Polyb. 1. c. σιτομετροῦνται δ' οἱ μὲν περὶ πυρῶν Ἀττικῶν μεδίμνου δύο μέρη μάλιστα πως· οἱ δ' ἵππεις κριθῶν μὲν ἅπτα μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δὲ δύο. τῶν δὲ συμμάχων οἱ μὲν περὶ τὸ ἴσον, οἱ δ' ἵππεις πυρῶν μὲν μεδίμνον ἓνα καὶ τρίτου μέρος, κριθῶν δὲ πέντε. δίδονται δὲ τοῖς μὲν συμμάχοις τοῦτ' ἐν δωραῖς τοῖς δὲ Ῥωμαίοις τοῦ τε σίτου καὶ τῆς ἐσθῆτος, καὶ τινος ἔλαιου προσθεσῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίης τὴν τεταγμένην τιμὴν ἐκ τῶν ὀψωνίων ὑπολογίζεταί. Tac. 1, 17.*

quoties copia esset] i. e. abunde suppetente comœatu, neque legendum e *cod. Perizon.*, quod *Burm. placuit*: „*quoties inopia esset.*“ Tam enim haud bene sine modo mensuraque dimensus esset militibus *Caesar.*

mancipia ex præda] *Caes. B. G. 7, 89. „ex reliquis captivis totius exercitus capita singula prædae nomine distribuit,*“ quem locum *Noster* ante oculos habuit. *Vulg. et prædia*, quod omnem fidem excedit. *Al. et prandia. Burm. conjicit et pecora*, quod placuit *Ernestio. Bremi: et pretiosa. Nostrum* edidit jam *Wolf*, qui monet etiam cum *Oudend.*, hanc *Caesaris largitionem* fuisse contra vetera instituta, cum mancipia pr. essent ex-

[27] Ad retineendam autem Pompeji necessitudinem ac voluntatem, Octaviam, sororis suae neptem, quae C. Marcello nupta erat, conditionem ei detulit, sibi que filiam ejus in matrimonium petiit, Fausto Sullae destinatam. Omnibus vero circa eum, atque etiam parte magna Senatus, gratuito, aut levi fenore, ob-

tra praedam, eorumque pretium a Quaestore ad aetarium referretur, qualem Spartanorum quoque morem notavimus ad *Xen. Ages.* 1, 18.

necessitudinem] i. e. conjunctionem max. per affinitatem. De ficta hujus voc. differentia ab altero *necessitas*, (quam nunquam observat e. g. Sallustius, cui semper *necessitudo* i. q. alibi *necessitas*) v. *Gell.* 13, 3.

quae C. Marcello n. e.] Consuli A. U. 704. unde *Dion.* 40, 59. is dicitur Caesari ἐξ ἐπιγαμίας προσήκων. Haec Octavia, soror Augusti, nupsit postea M. Antonio. v. stemma Augustae domus, quod Lips. Tacito adjunxit.

conditionem] i. e. uxorem (Partio). *Cornel. Att.* 12. „quum nullius non conditionis potestatem haberet.“ Unde etiam formula in dissolvendis sponsalibus: *Conditionis tua non utor.* v. *ind.* — Al. h. l. *conditione*.

Fausto Sullae] Denuo de hujus sponsa agebatur, quam prius Pompejus contra datam fidem Servilio Caepioni promiserat. v. ad c. 21. Tamen Faustus eam tandem accepit. v. c. 75.

circa eum] Pompejum, τοὺς περὶ αὐτὸν, (ejus amicos et assecclas. *Plut. Caes.* 20. ἐνταῦθα καθήμενος (in Gallia Cispadana) ἐδημαγώγει, πολλῶν πρὸς αὐτὸν ἀφικνουμένων, διδούς, ἂν ἕλαστος δεηθεῖν) καὶ πάντας ἀποπέμπων, τὰ μὲν ἔχοντας ἤδη παρ' αὐτοῦ, τὰ δ' ἐλπίζοντας. et Pompei: 51. χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τᾶλλα λάφυρα καὶ τοῦ ἄλλου πλοῦτον τὴν ἐκ πολεμίων τοσοῦτον περιγεγόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποπέμπων, καὶ διαπειρῶν ταῖς δωροδοκίαις καὶ συγχωρηγῶν ἀγορανομίαις καὶ στρατηγίαις καὶ ὑπάτοις καὶ γυναιξίν αὐτῶν, ὥκειυτο πολλούς. quamquam utroque loco *Plut. de priori*, quam *Suet.*, tempore loquitur, quod tamen nihil refert, quum Caesars hunc agendi modum ab initio continuaverit.

gratuito] non substantive sumendum puto cum *Burm.*, sed referendum ad *fenore*, cui inest *pecuniae* notio, quam σύλληψιν h. l. statuit *Ernesti*. *Pecunia* autem *gratuita* est sine *usuris* alicui data, ut *Plin.* ep. 3, 11. „pecuniam etiam — mutuatus ipse *gratuitam* dedi.“ Al. h. l. *gratuito*, mero, si quid video, vitio. *Walther.* *Observ.* c. verba *gratuito* et *levi fenore* absolute accipienda censet, quasi *Suet.* scripsisset: *aere alieno ita obstrictis, ut aut gratuito debitum contraherent, aut leve fenus esset.*

strictis, ex reliquo quoque ordinum genere, vel invitatos, vel sponte ad se conmeantes, uberrimo congiario prosequabatur: libertos insuper servulosque ejusque, prout domino patronove gratus quis esset. Tum reorum, aut obaeratorum, aut prodigae juventutis, subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos gravior criminum, vel inopiae luxuriaeve vis urgeret, quam ut subveniri posset a se: his plane palam, *bello civili opus esse*, dicebat. [28] Nec minore studio reges atque provincias per terrarum orbem alliciebat: aliis captivorum millia dono offerens; aliis citra Senatus populique auctoritatem, quo vellent, et quoties vellent, auxilia summittens: superque Italiae, Galliarumque et Hispaniarum, Asiae quoque et Graeciae potentissimas urbes praecipuis operibus exornans: donec, attonitis jam omnibus, et, quorsum illa tenderent, reputantibus, M. Claudius Marcellus Consul, edicto praefatus, de summa se Republica acturum, retulit ad Senatum, ut ei succederetur ante tempus;

congiario] *Congiarium*, cum pr. donatio sit pecuniae, olei, frumenti aliusve rei populo lacta, postea *de quovis dono* dicitur, ut h. l. et Vespas. 18. maxime de iis, quae Caesares vel populo, vel privatis dare solebant. v. ind. — *Dio 40, 60.* (quamquam de seniore tempore ibi σειμο) προς τὴν παροῦσαν ὡς ἐπραττε σπουδὴν οὔτε ἀργυρίου, ἀτε καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκεῖνω ἀργυρολογῶν, ἐφείδετο, καὶ προσωπισχεῖτό τισι παμπληθῆ, ὧν οὐδὲ πολλοστὸν μέρος δώσειν ἔμελλε. καὶ οὐ μόνον γὰρ τοὺς ἐλευθέρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους, τοὺς τι καὶ ὀκνεοῦν παρὰ τοῖς δεσπόταις σφῶν δυναμένους, ἐσθράπευε καὶ σύχνοι αὐτῶ καὶ ἐκ τούτου καὶ τῶν ἰπέων καὶ τῶν βουλευτῶν ὑπήρξαν.

M. Claud. Marcellus] cum Servio Sulpicio Rufo Cs. A. U. 705.

retulit ad Senatum] *Dio 40, 59.* Μάρκελλος δὲ πάντ' εὐθύς ἐπὶ τῇ τοῦ Καίσαρος καταλύσει (τῆς γὰρ τοῦ Πομπηίου μερίδος ἦν) ἐπραττε καὶ ἄλλα τε ἐπ' αὐτῶ πολλά, καὶ ὥστε καὶ διάδοχόν οἱ ἤδη πρὸ τοῦ καθήκοντος χρόνου πεμφθῆναι, ἐσηγήσατο. *Appian. c. 26.* εἰσηγήετο δὲ ἤδη καὶ διαδόχους αὐτῶ πέμπειν ἐπὶ τὰ ἔσθη, προφαιρωῶν τοῦ χρόνου. v. *Caes. B. Gall. 8, 55.* *Florus*, nimio brevitatis studio, plurimum annorum acta confundit 4, 2, 15. „Ergo Lentulo Marcelloque Coss., rupta prima conjurationis fide, de successio-

quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: et ne absentis ratio comitiis haberetur, quando et plebiscito Pompejus postea obrogasset. Acciderat autem, ut is, legem de jure magi-

ne Caesaris Senatus, id est Pompejus, agitabat; nec ille abnuent, si ratio sui proximis comitiis haberetur. Consulatus absentis, quem decem Tribuni, favente Pompejo, nuper decreverant, tum, dissimulante eodem, negabatur. Veniret et peteret majorum more. Ille contra flagitare decreta, ac, nisi in fide permanerent, non se remittere exercitum. Ergo ut in hostem decernitur. — Ceterum n. l. in sequ. malim: *pax esse — deberet pro esset.*

quando et plebiscito P. p. obrogasset] Vulg. quando nec plebiscito Pomp. postea abrogasset, quod vix idoneum sensum exhibet. Nostrum e Gron. emendatione, legentis et pro nec, et Brissonii auctoritate, nonnullos Codd. habere: *abrogasset*, affirmantis, quomodo edidit etiam Steph., recepit Wolfius. Plebiscitum intellige, de quo c. 26., „ut absentis sibi petitio secundi consulatus daretur.“ Ei plebiscito obrogaverat Pompejus lege de comitiis, qua cavebatur, ne quis absens honorem peteret, excepto tamen Caesare, quod ut illegitimum hand curabat Marcellus. Dio 40, 51. et 56. v. ad c. 28. ubi loca de privilegio Caesari dato. congesi. — Vulgatam serius defensam vidi a Walthero l. c. ita explicante: quando legem illam de comitiis s. id ipsum, ut absentis nulla ratio comitiis haberetur, Pompejus postea non plebiscito, sed mero arbitrio abrogasset, excepto Caesare. Sed in ea interpretatione et dura est omissio accusativi: id vel legem, et verbum *abrogare* alieno sensu usurpatur de exceptione aliqua legi intrusa, quam proprie valeat: totam legem rogato de ea re populo abolere.

Acciderat autem] Dio 40, 56. καὶ τὸν περὶ τῶν ἀρχαιρεσιῶν νόμον, τὸν κελεύοντα, τοὺς ἀρχὴν τινα ἐπαγγέλλοντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν πάντως ἀπαυτῶν, ὥστε μὴδὲν ἀπίστα αἰτῆσαι, παρεμειμένον πως ἀνεγέωσατο (Pompejus Consul) — οὐδ' ἠσχύνθη μὲν τότε τοιαῦτα γράψας, ὕστερον δέ — τῷ Καίσαρι καὶ ἀπόντι (οἱ γὰρ φίλοι αὐτοῦ δεινῶς ἠγαπάντευσεν) αἰτῆσαι τὴν ὑπατείαν, ὥστερ' ἐψήφιστο, δοῦς· προσέγραψε μὲν γὰρ τῷ νόμῳ, τὸ μίνοις αὐτὸ ἐξεῖναι ποιεῖν, εἰς ἃν ἐνομαστί τε καὶ ἀντικεῖς ἐπιτραπῇ, quod legis additamentum Suetonius ignorat. Valde ob hanc inconstantiam reprehendit Pompejum *Cic.* ad Att. 3, 3. ubi dicitur ideo: „ille absentis in omnibus adjutor, idem etiam tertio consulatu postquam esse defensor Reip. coepit, contendit, ut decem Tribuni plebis ferrent, ut absentis ratio haberetur, quod idem ipso san-

stratum ferens, eo capite, quo a petitione honorum absentes summovebat, ne Caesarem quidem exciperet, per oblivionem; ac mox, lege jam in aes incisa, et in aerarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus, provincias Caesari et privilegium eripere, retulit etiam, ut colonis, quos rogatione Valinia Novumcomum deduxisset, civitas adimere-

xit lego quadam sua; Marcoque Marcello Consuli, finienti provincias Gallias Kal. Mart., restitit. — cf. Ej. Philipp. 2, 10. Ceterum M. Marcello Pompejum restitisse, auctor etiam Dio 40, 59. μαθὼν οὖν ταῦθ' ὁ Πομπηϊὸς — τὸ μὲν δὴ τὸν Καίσαρα τῆς ἡγεμονίας παραλυθῆναι, οὐδὲ ἑαυτῷ ἀρέσκειν ἐπλάττετο· ἔπραττε δ', ὅπως, ἔταν του δεδομένου εἰ χρέον διατρέξῃ (τοῦτο δὲ οὐκ ἐς μακρὸν, ἀλλ' εὐθὺς ἐν τῷ ὑστέρῳ ἔπει γενήσεσθαι ἐμελλε) τὰ τε ὄπλα κατάρθῃται, καὶ ἰδιωτεύων εἰσαεὶ ἐπανέλθῃ.

in aerarium] ubi leges servabantur. v. Aug. 94.

privilegium] Privilegium pr. lex est ad unius vel poenam vel honorem pertinens, s. brevius *lex de uno homine lata*. (v. Rosin. Ant. Rom. 8, 6. p. 567.) H. l. intelligitur petitio alterius consulatus, Caesari absentī plebiscito concessa.

Novumcomum] antea Comum. Liv. 53, 36, 37. v. Cellar. Geogr. Ant. 2, 9. p. 680. Auctore Plut. Caes. 29. (qui tamen confundere videtur nostrum Marcellum cum alio, qui Consul fuit a. U. 705. cum Lentulo) graviori etiam injuria Marcellus Caesarem affecit. Is enim: Νεοκωμίτας θανατῶσθε ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ κατοικισμένους ἀφηρεῦντο τῆς πολιτείας· καὶ Μάρκελλος ὑπατεύων ἕνα τῶν ἐκεί βουλευτῶν, εἰς Ῥώμην ἀφικόμενος, ἤκιστο ῥάβδοις, ἐπιλέγων, ὡς ταῦτα τοῦ μὴ Ῥωμαίων εἶναι παράσημα προστίθῃσιν αὐτῷ, καὶ δεινύειν ἀπύοντα Καίσαρι ἐκέλευε. cf. Appian. 26. secundum quem tamen Novocomenses jus tantum Latii, non civitatem, acceperant. Verba haec sunt: πόλιν δὲ Νεόκωμου ὁ Καίσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἀλπεων φήκει· ὡν ὅσοι κατ' ἔτος ἤρχον, ἐγίνοντο Ῥωμαίων πολῖται· τότε γὰρ ἰσχύει τὸ Λατίον. τῶν οὖν Νεοκώμων τινα, ἀρχοντά τε αὐτοῖς γενόμενον, καὶ παρὰ τοῦτο Ῥωμαίων εἶναι νομιζόμενον, ὁ Μάρκελλος ἐφ' ὕβρει τοῦ Καίσαρος ἔζηγε ῥάβδοις ἐφ' ὅτῳ δή, οὐ πασχόντων τοῦτο Ῥωμαίων· καὶ τὸν νόον ὑπὸ ὀργῆς ἀνεκάλυπτε, τὰς πληγὰς εἶναι ξενίας σύμβολον, καὶ φέρειν αὐτὰς ἐκέλευε καὶ δεικνύειν τῷ Καίσαρι. V. de hac re disruptantem Sigon. de ant. jur. Ital. 3, 2. p. 760. sequ. Eirat tamen Sigon. cum Appiano, quando, jus Latii tantum Novocomensibus datum a Caesare, putat. Plut. l. c. discrete τὴν πολιτείαν dicit. Consentit Strabo 5, 1, 6. qui: Κωμῶν δ' ἦν μὲν κατοικία μετρία

tur, quod per ambitionem et ultra praescriptum data esset. [29] Commotus his Caesar, ac judicans, quod saepe ex eo auditum ferunt, difficiliter se principem civitatis a primo ordine in secundum, quam ex secundo in novissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores Tribunos, partim per Servium Sulpicium, alterum Consulem. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadem tentante, collegam ejus Aemilium Paulum, Cajumque Curio-

Πομπήϊος δὲ Στράβων ὁ Μάρκου πατὴρ καινοθεΐσαν ὑπὸ τῶν ὑπερ-
κειμένων Ῥαιτῶν συνήμισεν· εἶτα Γάιος Σικιτίων παρὶ τριεχιλίουσιν προσ-
έθηκεν· εἶτα ὁ θεὸς Καῖσαρ πενταεχιλίουσιν ἐπισυνήμισεν· ἃν οἱ πεντα-
κίσιοι τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξαν οἱ ἐπιφανέστατοι· τοῦτοις δὲ καὶ πο-
λιτείαν ἔδωκε, καὶ ἐνέγραψεν αὐτοὺς εἰς τοὺς συνοίκους. Recte igi-
tur judicat *Heineccius* in *Append. Ant. Rom.* 1, 2. §. 85. Latini-
tatem Novocomensibus negare non possit *Marcellum*, ut
quam dudum ante *Caesarem* a *Pompejo* *Strabone* essent conse-
cuti, sed *civitatem*, quod comprobant etiam verba nostri:
„quod *per ambitionem*“ i. e. ut gratia illorum hominum vale-
ret, „*et ultra praescriptum*“ i. e. majori jure, quam *Lex s. for-*
mula de *colonia* deducenda praescripsisset, „data esset.“ cf. *Cic.*
ad *Att.* 5, 11.

Serv. Sulpicium] *Dio* l. c. καὶ αὐτῷ (M. Marcello) ἔτε *Σουλ-
πικίως* καὶ τῶν *δημάρχων* τινὲς ἀντέπραξαν. *Cic.* ad *Div.* 8, 10.
„nosti *Marcellum*, quam tardus et parum efficax sit; itemque
Servium, quam cunctator.“

Insequenti qu. anno] A. U. 704. *Dio* 40, 59. καὶ διὰ τοῦτο
(ut *Caesar* hoc anno imperio decederet) *Γάϊον* τε *Μάρκελλον* (lo-
γε *Μαρκελλου* vel adde *Μάρκου*) ἀνεψίον ἢ καὶ ἀδελφόν, (λέγεται
γὰρ ἑκάτερον) ὑπαγεῖσαι, ἐπειδὴ τῷ *Καίσαρι*, καίπερ ἐξ ἐπιγαμίας,
προσέκηεν, (v. ad c. 27.) ἐχθρὸς ἦν, καὶ τὸν *Κουρίωνα* τὸν *Γάϊου*,
δι' ἐχθρας καὶ αὐτὸν ἐκ παλαιοῦ οἱ ὄντα, *δημαρχῆσαι* ἐποίησεν (sc.
Pompejus.) *Appian.* c. 26. καὶ ἐπὶ τῷδε οἱ μάλιστα ἐχθροὶ τοῦ
Καίσαρος ἐς τοῦτιον ἤρθεσαν ἔπαται, *Αχιλλεύς* τε *Παῦλος* καὶ *Κλαύ-
διος Μάρκελλος*, ἀνεψίος τοῦ προτέρου *Μαρκελλου*· *δημαρχίς* τε *Κου-
ρίων*, ἐχθρὸς ἦν καὶ ὁδε τῷ *Καίσαρι* καρτερός, καὶ ἐς τὸν δῆμον εὐ-
χαριτότατος, καὶ εἰπεῖν ἰκανότατος. De *Marcellis* v. *Manut.* ad
op. *Cic.* ad *Div.* 15, 7.

Aemilium Paulum] *Appian.* l. c. *Παῦλον* δὲ *χιλίων* καὶ *πεν-
τακισίων* *ταλάντων* ἐπρίατο, μὴδὲν αὐτῷ μήτε *συμπράττειν* μήτε ἀνο-

nem, violentissimum Tribunorum, ingenti mercede defensores paravit. Sed quum obstinatius omnia agi videret, et designatos etiam Consules e parte diversa, Senatam literis deprecatus est, ne sibi beneficium po-

χλεῖν. Eadem *Plut. Caes.* 29. ubi addit: ἀφ' ὧν (1500 ταλάντων) καὶ τὴν βασιλικὴν ἐκείνος, ὀνομαστὸν ἀνάστημα, τῇ ἀγορᾷ προσεβόλησεν, ἀντὶ τῆς Φουλβίας οἰκοδομηθεῖσαν. cf. *Pompej.* 58. Eundem Aemilium commemorat *Plut. Cic.* 46.

Curionem] filium ejus, cujus orationes commemorantur c. 9. Ad eum epistolae sunt Ciceronis, quae l. 2. ad Div. continentur. Mores ejus describit *Vell.* 2, 48. „bello autem civili, et tot, quae deinde per continuos 20 annos consecuta sunt, malis, non alius majori flagrantioreque, quam C. Curio Trib. pl., subjecit facem; vir nobilis, eloquens, audax, suae alienaeque et fortunae et pudicitiae prodigus; homo ingeniosissime nequam, et facundus malo publico; cujus animo, voluptatibus vel libidinibus neque opes ullae neque cupiditates sufficere possent.“ Atque ita etiam *Dioni* 40, 60. est καὶ τὴν γνώμην ἐξός, εἰπεῖν τε δαιρός, τῶν τε πλήθει πιθανώτατος, καὶ χρημάτων ἐς τὰ πάντα ἀπλῶς, ἐξ ὧν ἢ αὐτὸς τι πλεονεκτῆσειν, ἢ καὶ ἑτέρῳ διαπραξῆιν ἠλπίζεν, ἀφειδέστατος. Liberaverat eum Caesar aere alieno, quo ingente premebatur (*Dio* l. c. *Plut. Caes.* et *Pompej.* l. c.). *Appian.* 26. majori adhuc pretio euntum eum dicit a Caesare, quam Aemilium, dicens: Κοιρίωνα δὲ (sc. ἐπρίατο) καὶ συμπράττειν ἐτι πλείωνων, εἰδὼς ἐνοχλοῦμενον ὑπὸ χειρῶν πολλῶν. *Valer. M.* 9, 1, 6. ei sexcenties HS. aeris alieni fuisse dicit, ex quo loco Lipsius emendavit Vellejum l. c. ubi vulgo: „id gratis, an accepto centies HS. fecerit, ut accepimus, in medio relinquimus.“ Plura de isto homine v. in Cl. Cicer. et apud interpr. ad *Coel. ep.* ad *Cic.* (ad *Div.* 3, 6.)

designatos et. Consules] in annum U. 705. L. Cornelium Lentulum, et C. Claudium Marcellum.

literis] Duplices Caesaris literas commemorat *Plutarchus*. Nam *Caes.* 50. ἡξίου αὐτὸς τε (Καῖσαρ) καταθέσθαι τὰ ὄπλα, καὶ Πομπηίου ταῦτο πράξαντος, ἀμφοτέρους ἰδιώτας γινόμενους εὐρίσκεισθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν. — Ἀντώνιος δὲ δημορχῶν Καίσαρος ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν κομισθεῖσαν εἰς τὸ πλῆθος ἐξηγεγενη, καὶ ἀνέγνω βίᾳ τῶν ὑπάτων, et postea c. 51. ἐπεὶ δὲ παρὰ Καίσαρος ἦν ἐπιστολαὶ μετριάξιν δοκοῦντος (ἡξίου γὰρ ἀφεις τὰλλα πάντα, τὴν ἐντὸς ἄλπειν καὶ τὸ Ἰλλυριῶν μετὰ εὐεῖν ταγματῶν αὐτῶν δοσῆναι, μέχρις οὗ τὴν δευτέραν ὑπατείαν μέτσει) sequ. Hae tamen alterae ad pacationem eum adversariis pertinent, de qua Sueton. postea. Ceterum *Dio* 41, 1. multo accuratius narrat, Curionem

pulladimeretur; aut ut ceteri quoque imperatores ab exercitiis discederent: confisus, ut putant, facilius se, simul atque libasset, veteranos convocaturum, quam Pompejum novos milites. Cum adversariis autem pepigit, ut, dimissis octo legionibus, Transalpina-

has literas a Caesare acceptas Kalend. Jan. 705. novis Consuli-
bus Cornelio Lentulo et C. Claud. Marcello tradidisset, eosque,
cum prius recitare eas noluissent, tandem a Q. Cassio Longino
et M. Antonio Tribunis pl. fuisse coactos. ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ τὰ
τε ἄλλα, ὅσα τότε καλῶς τὸ κοινὸν ὁ Καῖσαρ ἀπεποιήκει, ἐπερίγρα-
πτο, καὶ ἀπολογισμῆς, ὑπὲρ ὧν ἠτιάζετο. καταλύσειν τε τὰ στρατό-
πεδα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐπιστησεῖσθαι ὑπισχνεῖτο, ἂν καὶ ὁ Πομπήϊος τὰ
αὐτὰ οἱ ποιήσῃ· ἐκεῖνον γὰρ τὰ ἐπιτελεῖσθαι, οὔτε ἑαυτὸν δίκαιον εἶ-
ναι ἀναγκασθῆναι αὐτὰ ἀφεῖναι ἔλεγεν, ἵνα μὴ καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐκδο-
θῇ. cf. initium Caes. B. Civ. ubi vitiose olim legebatur: „lite-
ris a Fabio Consulis redditi. “quod mendam recentiores edd.
expunxerunt. *Plut. Pomp. 59. Anton. 5. Appian. 32.* qui id
etiam narrat, Curionem tribus diebus mille stadia cum trescen-
tis ad afferendas has literas a Caesare fuisse emensum, in argu-
mento earum consentit cum reliquis, nisi quod perscriptum
addit: ὅτι Σέλοι (ὁ Καῖσαρ) Πομπήϊον συναποσέσθαι (τὴν ἀρχήν),
ἀρχοντος δ' ἔτι ἐκείνου οὔτε ἀποσῆσεσθαι, καὶ τιμωρὸς αὐτίκα τε τῇ
πατριδί καὶ ἑαυτῷ κατὰ τάχος ἀφίξεισθαι· ἐφ' ᾧ δὴ σφόδρα πάντες
ἀνέκραγον, ὡς ἐπὶ πολέμου καταγγελία, διάδοχον εἶναι Λεύκιου Δο-
μίτιου. De hoc v. c. 34.

pepigit] i. e. pactionem obtulit, pacisci voluit, sed non
impetravit, ut infra Vitell. 15. — Hae sunt literae illae Caesa-
ris μετριάζειν δοκοῦντος apud *Plut. Caes. 31.*, de quibus modo di-
xi. *Appian. 32.* auctor est, Ravennae quum substatisset, haec
Caesarem de pace experiri, quam ex Curionis sententia. proclivus
ad urbem pergere, maluisse. τοὺς οὖν φίλους — ita pergit —
ἐκέλευεν ὑπὲρ αὐτοῦ συμβῆναι, τὰ μὲν ἄλλα αὐτὸν ἐβνῆ καὶ στρατό-
πεδα ἀποσῆσεσθαι, μόνον δ' ἔξειν δύο τέλη, καὶ τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ
τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας, ἕως ἕπατος ἀποδειχθεῖσθαι. Addit *Plut.*
Caes. 31. et Pomp. 59., Cicerionem, modo ex Cilicia reducem,
persuasuisse amicis Caesaris, συνενδόντας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις ἐπαρ-
χίαις καὶ στρατιώταις μόνοις ἐξαισιχιλίαις ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, (vel,
uti in *Pomp.* est: ἐπέσθησαν οἱ Καῖσαρος φίλοι θάτερον ἀφεῖναι,
quod Noster: vel etiam una legio sequi.) Pompejum etiam ad
paciscendum pronum fuisse, sed omnia impedivisse Lentuli
Marcellique impotentiam. Ceterum Appianus has literas illis
prioribus facit, qui omnino aeque ac Plutarchus, quem sequitur,

que Gallia, duae sibi legiones, et Cisalpina provincia, vel etiam una legio cum Illyrico concederetur, quoad Consul fieret. [3c] Verum neque Senatu interveniente, et adversariis negantibus, ullam se de Republica facturos pactionem, transit in citeriorem Galliam; conventibusque peractis, Ravennae substitit, bello vindicaturus, si quid de Tribunis plebis, intercedentibus pro se, gravius a Senatu constitutum esset. Et praetextum quidem illi civilium armorum hoc fuit: causas autem alias fuisse, opinantur. Cn. Pompejus ita dicebat, quod neque opera consummare, quae instituerat, neque populi expectationem, quam de adventu suo fecerat, privatis opibus exple- re posset, turbare omnia ac permiscere voluisse. Alii

in temporibus multa miscet. — *Transalpin. Gallia*, supple *missa ex dimissis*.

interveniente] i. e. auctoritate sua contentiones adversario- rum cum Caesare dirimente, auctoritatem interponente.

adversariis] Consulibus maxime, Lentulo et Marcello. *Appian.* 52. κατακυλιόντων δὲ τῶν ὑπᾶτων. v. ad cap. 29. fin.

Ravennae] *Appian.* l. c. ὁ δ' ἄρτι τὸν Ὀκτωβριανὸν ἐκ Βρεττανῶν διεπεπλευσεν, καὶ ἀπὸ Κελτῶν τῶν ἀμφὶ τὸν Ῥήνον τὰ ἄρτι τὰ Ἰταλίας διελθόντων πεντακισχιλίους πεζοὺς καὶ ἵππεδον τριακισίους, κατέβαινον ἐπὶ Παρένης, ἢ συναφῆς τε ἢ τῆ Ἰταλίας, καὶ τῆς Καίσαρος ἀρχῆς τελευταία. *Caes. B. C.* 1, 5. „Caesar eo tempore erat Ravennae, expectabatque suis lenissimis postulatis responsa, si qua hominum aequitate res ad otium deduci posset.“

intercedentibus] sc. Senatusconsulto de se facto. v. ad c. 31.

praetextum] Sic *Tac. Histor.* 2, 100. *praetexto classem adloquendi.* l. 3, 80. *praetexto* Reipublicae. *Plut.* 51. τὴν εὐπρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοῖ μηχανησάμενοι sequi. Quod postea *Burm.* ante *alias* insertum vellet *alii*, id excidere quidem potuit, sed non necessarium puto cum *Ern.* et *Wolf.* Sensus est: hoc illius fuit *praetextum*; haec tamen sunt verae *causae*, quas quidem opinantur.

opera] aedificia, de quorum splendidis initiis noster c. 26. unde etiam *populi expectatio*, maxime ob ludos et alia munera post reditum exhibenda. Consummavit illa, haec exhibuit post bellum civile. c. 38. sequi.

timuisse dicunt, ne eorum, quae primo consulatu adversus auspicia legesque et intercessionem gessisset, rationem reddere cogeretur: quum M. Cato identidem, nec sine jurejurando, denunciaret, delaturum se nomen ejus, simul ac primum exercitum dimisisset; quumque vulgo fore praedicarent, ut, si privatus redisset, Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud judices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie caesos profligatisque adversarios prospicientem haec eum ad verbum dixisse referens: *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Caesar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem.* Quidam putant, captum imperii consuetudine, pensitatisque suis et inimicorum

---

Alii timuisse dicunt] Appian. Civ. 2, 150. ἐς δὲ τὰ ἐμφύλια τὰδε, ἢ διὰ δέος, καθάπερ αὐτὸς ἔλεγε, ἢ ἀρχῆς ἐπιθυμίας συμπεσῶν sequi.

Milonis exemplo] v. ad c. 28.

Asinius Pollio] Dicitur is a *Vell.* 2, 65. „firmus proposito et Julianis partibus fidus, Pompejais adversus.“ cf. id. c. 76 et 86. unde saepe commemoratur a scriptoribus, qui de bello civili exposuerunt. Appian. Civ. 2, 40. missum cum a Caesare in Siciliam Catonem dicit insula expulisse, (cf. Morus ad *Caes. B. C.* 1, 50.) id. c. 46. reliquias post Curionis cladem in Africa servasse. *Plut. Caes.* 52. in bello Afric. simul cum Caesare proelium sinistram restituisse. Postea Caesaris in Hispania fuit legatus, *Dio* 45, 10. neque exiguae ejus partes fuere in bellis civilibus post Caesaris mortem, Appian. Civ. 3. passim; maxime in Perusino, Id. 1. 5. cf. de reliquis ejus rebus et honoribus Fabr. ad *Dion.* 48, 41. et quos ille laudat. Mentio ejusdem apud *Plut. Caes.* 52 et 46. Pomp. 72. Epistolae ejus ad Ciceronem extant ad *Div.* 10, 51, 52, 55. Scripsit praeter alia historiam bellorum civilium, quam celebrat *Horat. Carm.* 2, 1. ubi v. interpr. cf. *Schweigh.* ad Appian. Civ. 2, 79 et 82. *Voss.* de hist. latin. 1, 17, p. 80. sequi *Ernesti Cl. Cicer.*

Hoc voluerunt] Verba sunt apud *Plut. Caes.* 46. τούτ' ἐβουλήθησαν εἰς τοῦτό με ἀνάγκης ὑπεργαγοντο, ἵνα Γάιος Καίσαρ, ὁ μεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηνάμην τὰ στρατεύματα, κἄν κατεδικάσθην. Addit *Plut.* ταῦτά φησι Περσίου. Ἀσίνιος τὰ ῥήματα Ἰωμαιστὶ μὲν ἀναφθέγγασθαι τὸν Καίσαρα παρὰ τὸν τότε καιρὸν, Ἕλληστί δ' ἐπ' αὐτοῖς γέγρασθαι.

viribus, usum occasione rapiendae dominationis, quam aetate prima concupisset. Quod existimasse videbatur et Cicero, scribens de officiis tertio libro, semper Caesarem in ore habuisse Euripidis versus, quos sic ipse convertit:

*Nam si violandum est jus, regnandi gratia
Violandum est: aliis rebus pietatem colas.*

[31] Quum ergo, sublata Tribunorum intercessionem, ipsosque Urbe cessisse, nunciatum est, prae-

Euripidis versus] *Cic. de Off. 3, 21.* „ipse enim socer (Pompeji, quem ob hanc necessitudinem cum Caesare potentiae causa contractam vituperat) in ore semper Graecos versus de Phoenissis habebat, quos dicam ut potero, incendite fortasse, sed tamen, ut res possit intelligi: Nam si violandum est jus sequ.“ Patet inde: „quos sic ipse convertit“ pertinere ad Ciceronem. Verba sunt Eteoclis apud *Eurip. Phoen. 573.* εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρεὶ, τυραννίδος πέρι Κάλλιστον ἀδικεῖν· τὰλλα δ' εἰσεβεῖν χρεών. Eadem citat *Plut. compar. Nic. cum Crass. 4. N. 1.* multi Graeca addunt, quae mihi etiam e margine in textum venisse videntur, aequae atque verba: *tertio libro*, quae eadem fuit sententia Wolfii, quamquam in talibus, quid a scriptore sit profectum, quid additum, nunquam certa disputatione efficitur.

Tribun. intercessionem] *Caes. B. C. 1, 2.* „Sic vocibus Consulibus, terrore praesentis exercitus, minis amicorum Pompeji, plerique compulsi, invitati et coacti Scipionis sententiam sequuntur: uti ante certam diem Caesar exercitum dimittat; si non faciat, eum adversus remp. facturum videri. Intercedit M. Antonius, Q. Cassius, Tribuni pl. Refertur confestim de intercessione Trib.; dicuntur sententiae graves sequ.“ et c. 5. „aguntur omnia raptim atque turbate — nec Tribenis pl. sui periculi deprecandi, neque etiam extremi juris intercessione retinendi, quod L. Sulla reliquerat, facultas tribuitur; sed de sua salute septimo die cogitare coguntur.“

ipsosque Urbe cessisse] *Caes. 5.* „Haec Senatusconsulta (dent operam Cæs. sequi. ne quid Resp. detrimenti capiat) perscribuntur a. d. VIII. Id. Januar. — Profugiunt statim ex Urbe Tribuni pl., seseque ad Caesarem conferunt.“ *Plut. Caes. 31.* Πομπηίου δὲ καμπτομένου καὶ ἐνθιδόντος (ita leg. pro vulg. διδόντος), οἱ περὶ Λέντλον οὐκ εἶω ὑπατεύοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς Ἀυτώνιον καὶ Κουρίωνα (male hunc nominari pro Q. Cassio, dudum monuerunt interpretes) προσηλαΐσαντες ἐξήλασαν ἀτίμως,

missis confestim clam cohortibus, ne qua suspicio moveretur, et spectaculo publico per dissimulationem interruit, et forum, qua ludum gladiatorium erat aedificaturus, consideravit, et ex consuetudine convivio se requinti dedit. Dein post solis occasum, mulis e proximo pistrino ad vehiculum junctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est: et quam luminibus extinctis decessisset via, diu erra-

τὴν εὐκρεπεστάτην Καίσαρι τῶν προφάσεων αὐτοὶ μηχανησάμενοι, καὶ δι' ἧς μάλιστα τοὺς στρατιώτας πυρῶζονεν, ἐπιδεικνύμενος ἄνδρας ἐλλογίμους καὶ ἀρχοντας ἐπὶ μισθίων ζευγῶν πεφευγῶτας ἐν ἐσθῆσιν οἰκτικαῖς, οὕτω γὰρ ἀπὸ Γάμης σικειάσαντες ἑαυτοὺς διὰ φόβου ὑπέκρησαν. Id. Anton. 5. et *Arrian.* 35 qui: οἷδε μὲν δὴ τάχει πολλῶ πρὸς Καίσαρα, νυκτος αὐτίκα, λαθόντες ἐχώρον ἐπὶ ὀχλήματος μισθωτοῦ, θεραπόντων ἐσθῆτας ἐνδύοντες. *Dio* 41, 3. cf. *Cic.* *Phil.* 2, 21. sequ.

praemissis c. c. cohortibus] Habebat Caesar secum nonnisi 300 equites cum 5000 graviter armatorum, reliquis reliquis copiis in Gallia Transalpina. *Plut.* *Caes.* 52. *Pomp.* 60. nempe aderat legio XIII. *Caes. B. Civ.* 1, 7. „hanc enim initio tumultus evocaverat; reliquae nondum convenerant.“ *Oros.* 6, 15., Livium secutus, quinque cohortes memorat. cf. *Arrian.* 35. ubi: τοὺς οὖν λοχαγούς αὐτῶν εὐν ὀλίγοις τοῖς μάλιστα εὐτολμοτάτοις, εἰρηνικῶς ἐσταλμένοις, προὔπεμπεν ἐξελεῖν ἐς Ἀρίμινον, καὶ τὴν πόλιν ἄφρον- καταλαβεῖν ἢ δ' ἐστὶν Ἰταλίας πρώτη μετὰ τὴν Γαλατίαν. Praecepit iis, auctore *Plut.*, *Hortensium.*

aedificaturus] *Ravennae*, ubi adhuc subsistebat. *Plut.* *Caes.* 1. c. αὐτὸς δὲ τὴν μὲν ἡμέραν διῆγεν ἐν Φανερωῖ, μονομαχοῖς ἐφεστῶς γυμναζομένοις καὶ θεώμενος.

convivio se fr. dedit] *Plut.* 1. c. μικρὸν δὲ πρὸ ἐσπέρας θεραπεύσας τὸ σῶμα, καὶ παρελθὼν εἰς τὸν ἀνδρῶνα, καὶ συγγενόμενος βραχεῖα τοῖς κεκλημένοις ἐπὶ τὸ δεῖπνον, ἤδη σισιστάζοντος ἐξανέστη, [καὶ] τοὺς μὲν ἄλλους φιλοφρονηθεῖς, καὶ κελευσας περιμένειν αὐτὸν ὡς ἐπαυλευσόμενον (*Arrian.* 1. c. αὐτὸς δὲ περὶ ἐσπέραν, ὡς δὴ τὸ σῶμα ἐνοχλούμενος, ὑπεχώρησε τοῦ σιμπεσίου, τοὺς φίλους ἀπολιπὼν ἐπὶ ἐστιασθαι.) ὀλίγοι δὲ τῶν φίλων προεῖρητο, μὴ κατὰ τὸ αὐτὸ πάντα, ἄλλον δ' ἄλλῃ διώκειν.

mulis — junctis] *Plut.* αὐτὸς δὲ τῶν μισθίων ζευγῶν ἐπιβάς ἐνός, ἤλαυεν ἑτέραν τινὰ πρῶτον ἑδόν, εἶτα πρὸς τὸ Ἀρίμινον ἐπιστρέψας, κ. τ. λ. *Arrian.* καὶ ζεύγους ἐπιβάς, ἤλαυεν ἐς τὸ Ἀρίμινον, ἐπομένῳν οἱ τῶν ἵππων ἐκ διαστήματος.

luminibus extinctis] *Multa ad h. l. Casaubonus de itineri-*

bundus, tandem ad lucem, duce reperto, per angustissimos tramites pedibus evasit; consecutusque cohortes ad Rubiconem flumen, qui provinciae ejus finis erat, paulum constitit, ac reputans, quantum moliretur, conversus ad proximos, *Etiam nunc, inquit, regredi possumus: quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.* [52] Cunctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine et forma in proximo sedens, repente apparuit, arundine canens: ad quem audiendum quum praeter pastores plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos et aeneatores, rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen, et ingenti spiritu classicum exorsus, pertendit ad alteram ripam. Tunc Caesar, *Eatur,*

bus veterum nocturnis, et de *laternarum* (λαμπτήρων, Φανῶν), quibus uti ibi solebant, ratione.

ad lucem] i. e. sub diei ortum. Ea ipsa enim nocte trajecto Rubicone Ariminum cepit. *Plut.* l. c. καὶ ὄροντες τὸ λοιπὸν ἦδη χρώμενος, εἰσέπεισε πρὸς ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον, καὶ κατέσχε. *Appian.* Ἀρίμινον αἰρεῖ περὶ ἔω.

ad Rubiconem] *Plut.* Caes. 20. ὁ καλούμενος Ῥουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς Ἄλπεσι Κελτικῆς ὀρίζεται τὴν ἄλλην Ἰταλίαν, et c. 32. ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν ὀρίζοντα τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἰταλίας ποταμὸν, (Ῥουβίκων καλεῖται) καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσχεῖ μᾶλλον ἐγγίζοντα τῷ θεινῷ, καὶ περιφερόμενον τῷ μεγέθει τῶν τολμωμένων, εἶσχε τὸν ὄροντες. καὶ τὴν πορείαν ἐπιστήσας, πολλὰ μὲν αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ διήνεγκε, σιγῇ τὴν γνώμην ἐπ' ἀμφοτέρω μεταλαμβάνων, καὶ τροπὰς εἶσχε αὐτῷ τότε τὸ βούλευμα πλείστας κ. τ. λ.

conversus ad proximos] *Appian.* καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἶπεν, ἀνευσγιῶν· Ἡ μὲν ἐπισχεσις, ᾧ φίλοι, τῆςδε τῆς διαβάσεως ἐμοὶ καιῶν ἀρξεί· ἢ δὲ διάβασις πάσιν ἀνθρώποις: Fuit, teste Plutarcho, inter amicos illos Aemilius Pollio, cujus historiae procul dubio haec omnia servata nobis debemus. Caesar enim brevissime B. C. 1, 8. „cognita militum voluntate, Ariminum cum ea legione proficiscitur, ibique Tribunos pl., qui ad eum confugerant, convenit; reliquas legiones ex Libernis evocat et subsequi jubet.“ Ita *Diod.* 41, 4. πυθόμενος οὖν ταῦτ' ἐκείνος εἰς Ἀρίμινον ἦλθεν, εἴσω τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς τότε πρῶτον προχωρήσας. *Flor.* 4, 2, 19. „Prima Arimino signa cecinerunt. Tum pulsus Etruria Libo, Umbria Thermus, Domitius Corfinio.“

inquit, quo *Deorum ostenta et inimicorum iniquitas vocat. Jacta alea esto* [inquit.] [33] Atque ita trajecto exercitu, adhibitis Tribunis plebis, qui pulsati supervenerant, pro concione fidem militum, flens, ac veste a pectore discissa, invocavit. Existimatur

Jacta alea esto] Vulg. est. Imperat., qui venit ex emendatione Erasmi, omne fere punctum tulit. Adoptavi eum et propter locum verbi (alias enim scripsisse puto auctorem: *jacta est alea*, quamquam hunc meum sensum nemini obtundo), et propter locos parallelos, qui in eo consentiunt. *Plut. Caes.* 32. τέλος δὲ μετὰ Συμοῦ τινος, ὡς περ ἀφείς ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ μέλλον, καὶ τοῦτο δὴ τὸ κοινὸν τοῖς εἰς τύχας ἐμβαίνουσιν ἀπερὸς καὶ τόλμας προσίμιον ὑπειπὼν Ἀνεξήρῳ κῦβος ἄρμησα πρὸς τὴν διαρῆσιν, et *Pomp.* 60. εἶτα ὡς περ οἱ πρὸς βάθος ἀφείντες ἄχανες ἀπὸ κηρμονῶ τινος ἑαυτοῦς, μυσας τῶ λογισμοῦ, καὶ παρακαλυψόμενος πρὸς τὸ δεινόν, καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλλημιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐμβοήσας Ἀνεξήρῳ κῦβος διεβίβαζε τὸν στρατὸν. *App.* 35. καὶ εἰπὼν, οἷά τις ἐνθους ἐκέρα σὺν ὄρμῃ, τὸ κοινὸν τότε εἰπὼν ὁ κῦβος ἀνεξήρῳ. Atque ita *Petron.* de b. civ. 174. „judicio Fortuna cadat alea.“ Ceterum multis *Casaub.* illustrat locis usum v. ἀναξήρῳ, quibus addo *Plut. Brut.* 40. ἀναγκαζόμενος διὰ μιᾶς μάχης ἀναξήρῳ τον παρὶ τῆς πατρίδος κῦβον. *Thucyd.* 4, 95. τοσόνδε κινδυνον ἀναξήρῳτοῦμεν. l. 5. c. 103. τοῖς δ' ἐς ἅπαν τὸ ὑπάρχον ἀναξήρῳτοῦσι. l. 6. c. 13. ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἄς μέγιστον δὴ τῶν τριῶν κινδυνον ἀναξήρῳτούσης. v. *Valcken.* ad *Herod.* 7, 50. et *Schol.* ad *Thuc.* l. c.

inquit] Frequens quidem est repetitio verbi *ἔρη* apud Graecos; sed h. l. adeo friget repetitum istud *inquit*, ut omittere quidem cum aliis ausus non fuerim, uncis tamen incluserim. *Cel. Müller.* in observ. cit. verba: „*atur — vocat*,“ et: „*jacta alea esto*“ non uno eodemque, sed diverso tempore a Caesare prolata, eaque de causa alterum *inquit* a *Suet.* additum judicat. Sed diversas sententias auctorem more suo accuratius distincturum fuisse, credo, praemissis *voc. et, et rursus, et iterum* etc. ut *Aug.* 71. et 76. *Calig.* 29, 30. al.

adhibitis Trib.] v. supra. *Appian.* 35 καὶ αὐτοὺς ἔτι ᾧδε ἔχοντας, ὁ Καῖσαρ ἐπέδεικνυ τῶ στρατῶ, καὶ ἠρέδιζε λέγων ἔτι καὶ σφῶς, τοσ. δε ἐργασαμένους, ἠγούνται πολεμίους· καὶ τοιοῦδε ἀνδρας, ὑπὲρ αὐτῶν τι φθουγαμένους, οἷτως ἐξέλαυνουσιν ἀισχυρῶς. cf. *Plut. Caes.* 51. Orationem lege apud *Caes. B. C.* 1, 7.

vest — discissa] Morem veterum, dolorem scissis vestibus testandi, exemplis illustravit *Fabric.* ad *Dion.* 40, 40. Vide

etiam equestres census pollicitus singulis: quod accidit opinione falsa. Nam, quum in alloquendo exhortandoque saepius digitum laevae manus ostentans affirmaret, se ad satisfaciendum omnibus, per quos dignitatem suam defensurus esset, anulum quoque aequo animo detracturum sibi; extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur: promissumque jus anulorum cum millibus quadringenis, fama distulit. [34] Ordo et summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum, Umbriam, Etruriam occupavit: et L. Domitio, qui, per tumultum successor ei

etiam interpr. ad verba Matth. 26, 65. τὸτὰ ὁ ἀρχιερεὺς διετόκησε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.

equestres census] qui erant quadringentorum millium HS., ut patet e sequ. (ubi al. vitiose *quadragenis*) et *Plin. ep. 1, 19* ubi Romano Firmo, cui centum millium census erat, offert ad implendas equestres facultates trecenta millia nummum. Insignia Equitum Rom. fuisse anulum aureum, et tunicam angusticlaviam, equum publicum, sedemque in theatro in quatuordecim ordinibus, nota res est. v. c. 59. Ceterum recte, puto, *Müller. in observ. c. p. 5.* legendum censet: *existimabatur*, nullis scriptoris aetate falsi rumoris auctoribus superstitibus.

fama distulit] *Casaub. sexto casu dictum putat fama, ut exercitus rem famam distulerit. Ouidend. cum Barm. melius primum casum intelligit, laudans Ovid. Her. 21, 51. „neve nihil credas in te quoque dicere famam.“ Sen Hippol. 789. „omnis per populos fabula distulit.“ Vell. 2, 95, 121. „fama loquitur, narravit.“ Liv. 39, 6. „attulerat fama.“ Plin. 8, 11. „nunciavit hoc fama regi.“*

Ordo et summa rerum] Occupavit deinceps Ariminum, quo L. Caesar et Praetor Roscius missi a Pompejo ad Caesarem de pactione venerunt, (B. Civ. 1, 8. *Dio* 41, 5.) Arretium per M. Antonium, ipse Pisaurum, Fanum, Anconam, Iguvium per M. Curionem, Auximum, deinde agrum Picenum, urbes Cingulum, Asculum, Sulmonem, Corfinium, unde Brundisium protectus per fines Marrucinatorum, Frentanorum, Larinatium, in Apuliam pervenit (B. Civ. 1, 8—25.). *Cic. ad Div. 16, 12.* „itaque quum Caesar amentia quadam raperetur, et oblitus nominis atque honorum suorum Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, Urbem reliquimus.“

L. Domitio] v. ad c. 25. Ei Gallia ulterior privato prae-

nominatus, Corfinium praesidio tenebat, in deditio-
tionem redacto, atque dimisso, secundum superum
mare Brundisium tetendit, quo Consules Pompejus-

rer ordinem et legem (id enim est *per tumultum*, quum lege
Sempronia C. Gracchi de provinciis esset cautum, ut provin-
ciae magistratibus nondum creatis a Senatu decernerentur. v.
Cl. Cicar. *Sigon.* de ant. jur. provinc. 2, 1. p. 170. sequ.) decre-
ta fuerat ab iis, qui in Senatu Caesari adversabantur. *Caes.*
B. C. 1, 6. „de reliquis rebus SC. perscribuntur, provinciae pri-
vatis decernuntur, duae Consulares, reliquae Praetoriae; Sci-
pioni obvenit Syria, L. Domitio Gallia sequ. v. *Cic. ad Div.*
16, 12. De deditioe Domitii v. *Cic. ad Att.* 8, 1. et 8. *Caes.*
l. c. 16—25. *Plut. Caes.* 34. *Appian.* 53. *Dio* 41, 11. Habebat
secum Domitius cohortes amplius 30. *Caes. c.* 17. (ita etiam
Plut. Δομιτίου ἡγουμένου σπειρῶν τριάκοντα.) *Appian.* l. c. ἐν πάντας
τοὺς τετρακισχίλιους.

in dedit. red.] Ernest. commendat alteram lectionem: *in*
ditionem; negans dici posse *in ded. redigere*, sed dicendum *ad*.
Eadem fore sententia est Schelleri in lex. sub *deditio*. Vulga-
tam defendit Oudendorp. Eadem varietas est infra c. 74. ac in
omnibus fere locis, ubi haec phrasia occurrit. Sed confirmari
videtur *in deditioem venire* et *in ded. accipere* locis *Caes. B. Gall.* 1,
28. l. 6, 5 et 9. l. 8, 31. *Liv.* 26, 21. l. 33, 20. *Flor.* 3, 10. *Frontin.*
3, 5, 1. quos temerariam *Infra*, sine causa. ex praesumpta
opinionem mutare. Praeterea vera est differentia inter utrumque
dicendi modum. *Ad ded. redigere* notat actionem cogentis, *in*
ded. conditionem coacti s. dediticii. Vereor etiam, ut *in di-*
tionem redigere, quod de locis populisque valet, ac plerumque,
ut Wolf. monuit, sine ulla praegressa deditioe, aequè dici
queat de singulis hominibus.

atque dimisso] *Caes. c.* 25. „Erant Senatorii ordinis L.
Domitius, P. Lentulus Spinther, L. Vibullius Rutilus, Sext.
Quintilius Varus, Quaestor, L. Rubrius, praeterea filius Do-
mitii aliique complures adolescentes et magnus numerus Equi-
tum Rom. et Decurionum, quos ex municipiis Domitius evo-
caverat. Hos omnes productos a contumeliis militum conviciis-
quo prohibet; pauca apud eos loquitur, quod sibi a parte eo-
rum gratia relata non sit pro suis in eos maximis beneficiis.
Dimittit omnes incolumes. sequ.“ cf. *Caes. ep. ad Oppium et*
Balbum (ad *Att.* 9, 8.).

superum mare] Adriaticum, oppositum *infero* s. *Etrusco*,
Tyrrheno.

Brundisium] quo venit a. d. VII. Id. Mart. (a. U. 705.), ut

que confugerant, quamprimum transfretaturi. Hos frustra per omnes vias exitu prohibere conatus, Romanam iter convertit: appellatisque de Republica Patribus, validissimas Pompeji copias, quae sub tribus legatis, M. Petrejo, et L. Afranio, et M. Varrone

ipse scribit ad Oppium (ad Att. 9, 13). B. Civ. 1, 25. „Brudisium cum legionibus sex pervenit, veteranis tribus, reliquis, quas ex novo dilectu confecerat atque in itinere compleverat; Domitianas enim cohortes protinus a Corbuzio in Siciliam miserat.“ Denno ibi de pace cum Pompejo egit. c. 20. et. ejusd. cit.

Consules Pompejusque] *Caes. l. c.* „reperit, Consules Dyrhachium protectos cum magna parte exercitus, Pompejumi remanere Brundisii cum cohortibus viginti.“ Arte ibi conavero Pompejus et Caesar, ille, ut tutus a Caesare e portu solveret, obstructis, quae eo ducebant, viis, hic, ut profecturum impediret. *Caes.* usque ad c. 29. *Plut. Pomp.* 62. *Dio* 41, 12. *Frontin.* 1, 5, 5. qui inter strategemata refert hunc Pompeji discessum. Aliter sentit *Plut.* l. c.

Romam] *Caes. c. 32. Plut. Caes. 35.* Καίσαρι δὲ βουλομένῳ μὲν εὐθὺς διώκειν ἀπορία νεῶν ἦν. εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, γεγενῶς ἐν ἡμέραις ἑξήκοντα πάσης ἀναίματι τῆς Ἰταλίας κύριος.

appellatisque de Rep. Patr.] *Caes. l. c. Vell. 2, 50.* „quum transgressos reperisset Consules, in Urbem revertit; redemptaque ratione consiliorum suorum in Senatu et in concione, ac miserrimae necessitudinis, quam alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit.“ *Dio* 41, 15. τὸ δὲ δὴ Βρευτέσιον διὰ Φυλακῆς, τοῦ μὴ τινα τῶν ἀπρημότων ἀσπελεύσαι, ποιησάμενος, πρὸς τε τὴν Ῥώμην ἦλθε, καὶ τῆς γερούσιας οἱ ἔξω τοῦ πικμηρίου ὑπὸ τε τοῦ Ἀντωνίου καὶ ὑπὸ τοῦ Δογγίνου παρασκευασθείσης (εἰκπεσότες γὰρ ἔξ αὐτῆς, τότε αὐτῶν ἡθροισίω) ἐδημηγέρησα πολλά καὶ ἐπικειῆ, ὅπως πρὸς τε τὸ παρὲν εὐνοίαν αὐτῶ (placet mihi hoc vulg. quod intelligo *erga se*, praec Reimari emendat. αὐτοῦ), καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐλπίδα χρηστὴν λάβωσι. *Id. c. 17.* cum *Plut. Caes. 35.* Metelli, Trib. pl., audaciam narrat, qui Caesari relictam in aerario pecuniam expilanti maxima pertinacia restitit.

M. Petrejo, et L. Afranio] *Caes. B. C. 1, 37.* usque ad fin. libri, *Dio* 41, 20—24. *Plut. Caes. 36.* *Appian.* c. 42 et 43. bellum hoc prius Hispanicum describunt. — *Caes. c. 39.* „erant legiones Afranii tres, Petreji duae. praeterea scutatae citerioris provinciae et cetratae ulterioris Hispaniae cohortes circiter octoginta, equitum utriusque provinciae circiter quinque mil-

in Hispania erant, invasit; professus ante inter suos, *ire se ad exercitum sine duce, et inde reversurum ad ducem sine exercitu.* Et quamquam obsidione Massiliae, quae sibi in itinere portas clauserat, summaque frumentariae rei penuria retardante, brevi tamen omnia subegit. [35] Hinc Urbe repetita, in Macedoniam transgressus, Pompejum, per quatuor

lia sequ.“ Petrejus et Afranius uterque in deditionem cum suis venere. *Vell.* 2, 50. „Uterque legatorum, et quisquis cuiusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompejum.“ De eorum morte serius insecuta v. ad c. 75.

M. Varrone] qui ulteriori Hispaniae praeerat. De eo v. *Caes.* B. C. 1, 38. et l. 2. 17 sequ. Et ipse legionem Caesari transiit c. 20. „Transdita legio, Varro Cordubam ad Caesarem venit; relatis ad eum publicis cum fide rationibus, quod penes eum est pecuniae, transdit et, quod ubique habeat frumenti ac naviam, ostendit.“ Hispaniae Caesar Q. Cassium praefecit B. C. 2, 21. *Dio* 41, 24. *Appian.* 45.

obsidione Massiliae] Massilienses Domitii Corfinio dimissi suasu id fecerant. v. infra Ner. 2. *Caes.* 1, 34. cf. *Vell.* 2, 50. *Flor.* 4, 2, 23. *Dio* 41, 19. *Strab.* 4, 1, 5. Obsidionem Massiliae narrat *Caesar* l. 2, 1—16., deditionem c. 22.

sum. fr. r. penuria] in Hispania. v. *Caes.* 1, 48 sequ.

Urbe repetita] Quae ibi fecit, lege apud *Plut.* *Caes.* 37. *Appian.* 48. *Dion.* 41, 36. Dictaturam sec. *Plut.* a Senatu, sec. *Appian.* et *Dion.* a populo, et auctore quidem M. Aemilio Lepido, qui Triumvir postea fuit, in se collatam post undecim dies deposuit, et Consulem se fecit cum P. Servilio Isaurico. *Caes.* 2, 21. „ibi (Massiliae), legem de Dictatore latam se sequere Dictatorem dictum a M. Lepido Praetore, cognoscit.“ et 3, 1. „Dictatore habente comitia Caesare, Consules creantur Iulius Caesar et P. Servilius; is enim erat annus, quo per leges ei Consulem fieri liceret.“ et c. 2. „his rebus — undecim dies tribuit, Dictaturaque se abdicat et ab Urbe proficiscitur Brundisiumque pervenit.“ *Flor.* 4, 2, 21. neglecto rerum ordine, quam primum Urbem occupavisset, potitus post Pompeji fugam Italia, pene vacuum metu Caesarem ingressum Consulem se ipsum fecisse narrat. Graviori errore *Eutropius*, inutilis scriptor, 6, 16. „Consules cum Pompejo, Senatusque omnis, atque universa nobilitas ex urbe fugit, et in Graeciam transivit — Caesar vacuum Urbem ingressus, Dictatorem se fecit.“ Notavit *Flori* errorem etiam *Freinsh.* ad l. c.

in Macedoniam] Sumi h. l. Macedoniam sensu Romano,

paene menses maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico proelio fudit: et fugientem Alexan-

et complecti, quicquid sub imperio Proconsulis Macedonici erat, adeoque etiam Epirum, ubi Dyrrhachium, notat Ernesti. Atque ita dicitur etiam εἰς Μακεδονίαν a *Plut. Anton.* 7. ubi v. Solan., *Brut.* 4., et *Dion.* 41, 10, 12, 15, 49. ubi disertè: τὸ δὲ Δυρράχιον ἐν τῇ γῇ τῇ πρότερον μὲν Ἰλλυριῶν τῶν Παρθινῶν, νῦν δέ, καὶ τότε γε ἦδη, Μακεδονίας νεομισμένη κεῖται. Ceterum transgressus est Caesar, ut *Plut. Caes.* 57. ἵππεῖς ἔχων λογάδας ἑξακισίους, καὶ πέντε τάγματα, χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἱσταμένου Ἰανουαρίου μηνός, auctore *Dion.* 41, 59. Brundisium venit ἐπ' ἐξόδῳ τοῦ ἔτους et c. 44. μεσοῦντος τοῦ χειμῶνος μέρει τοῦ στρατοῦ ἀπῆγεν. Ita etiam *Appian.* 48. ἐξῆει (Roma) Δεκεμβρίου μηνός Ῥωμαίους ὄντος, οὐκ ἀναμείνας οὐδὲ τῆς ἀρχῆς ἕνεκα τὴν νομηρίαν τοῦ ἔτους πλησιάζουσαν, et c. 54. χειμέριοι δ' ἦσαν τροπαί· καὶ τὸ πνεῦμα ἀπνευτὰ καὶ ἀσχάλλοντα κατενώλιε, μέχρι καὶ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἡμέραν ἐν Βρεντεσίῳ διατρίψαι, et postea ἀνήγετο χειμῶνων ἐπὶ ὀλιάδων. *Caes.* 3, 6. „pridie Nonas Januarias naves solvit, impositis — legionibus septem; postridie terram attigit.“

maximis obs. operibus] *Caes.* 3, 41 sequ., maxime c. 47. *Flor.* 4, 2, 59. „Caesar pro natura ferox et conficiendae rei cupidus, ostentare aciem, provocare, lacessere; nunc obsidione castrorum, quae sedecim millium yallo obduxerat; (sed quid his obsesset obsidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, (quippe quam vel situs inexpugnabilem faceret,) ad hoc assiduis in eruptionem hostium proeliis.“ *Vell.* 2, 51. „proximo anno, quum Dyrrhachium ac vicina ei urbi regio castris Pompeji teneretur — sua et celeritate, et fortuna C. Caesar usus, nihil in mora habuit, quo minus et, quum vellet, ipse exercitusque classibus perveniret, et primo paene castris Pompeji sua jungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quam obsessis erat gravior.“ *Dio* 41, 50, 51. *Plut. Caes.* 59. *Pomp.* 65. *Appian.* 61. ubi: ἐπετόλμησεν ἔργῳ δυσχερεῖ τε καὶ παραλόγῳ πάντα Πομπηίου τὰ στρατόπεδα, ἐν τείχει περιλαβὼν, ἐκ Σαλάσσης ἐς Σάλασσαν ἀποτειχίσαι ὡς μεγάλην, εἰ καὶ διαμέρτοι, δέξαν οἰσόμενος ἐπὶ τῷ τολμήματι. στάδιαι γὰρ ἦσαν διακόσιοι καὶ χίλιοι. ubi v. Schweigh., qui numerum stadiorum omnem fidem excedentem recte ad minorem redigendum censet, quamvis defendente illum Lips. de milit. Rom. 5, 13.

Pharsalico proelio] victus antea ad Dyrrhachium, v. c. 36. Descriptionem proelii Pharsalici exhibent *Caes.* 3, 89 — 100. *Flor.* 4, 2, 43 sequ. *Vell.* 2, 52. *Plut. Caes.* 42 sequ. *Pomp.* 68 sequ.

driam persecutus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemaeo rege, a quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit, neque loco, neque tempore aequo, sed hieme anni, et intra moenia copiosissimi ac sollertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atque imparatus. Regnum Aegypti victor Cleopatrae fratrique ejus minori permisit: veritus provinciam facere, ne quandoque violentiorem prae-

---

Appian. b. sequ. Dio 41 55. usque ad finem libri. Pharsalus, Thessaliae urbs, Palaepharsalus dicitur ab Hist. B. Alex. 38. ubi v. Cellar. et Mor. Ita etiam Eutrop. 6, 16. Frontin. 2, 5, 22. ubi v. Oudend. Oros. 6, 15.

ut occisum depr.] suadente maxime rethore Theodoto Chio, (ut narrat *Plut. Pomp. 77.*) quem in consilium adhibuerant Achilles et eunuchus Pothinus. cf. *Appian. 83.* qui Sannum Theodotum dicit. *Dion. 42, 5, 4.* Intertect Pompejum ad litas escendentem Septimius, qui stipeudia sub eo fecerat, a Gabinio postea in Aegypto relictus. Comperit Caesar Pompeji mortem Alexandriae. *B. Civ. 3, 106. Dio 42, 8.*

cum Ptolemaeo rege] Erat is Ptolemaeus XII. Dionysius, qui patri Ptolem. Auletae cum sorore Cleopatra successerat. De bello a Caesare in Aegypto gesto v. ipsam *B. C. 5, 107.* usque ad fin. libri, *Hirt. de bello Alexandr., Flor. 4, 2, 54 sequ. Vell. 2, 54. Eutrop. 6, 17. Plut. Caes. 48, 49. Appian. 89, 90. Dion. 42, 54 sequ.*

hieme anni] Cosaub. defendit impugnatam temere lectionem locis *Gell. 2, 21. anni aestas. 17, 10. aestu anni. 19, 5. aestate anni flagrantissima. v. Oudend. ad h. l.* Ad exempla ab iis citata accedit, quod librarius omisisset facilius *anni* ut supervacuum, quam ex suo ingenio addidisset.

Cleopatrae frat. c. min.] Ptolemaeus rex perierat in fuga submerso navigio, *B. Alex. 31. Ibid. c. 33.* „Caesar, Aegypto atque Alexandria potitus, reges constituit, quos Ptolemaeus testamento scripserat, atque obtestatus erat populum Rom., ne mutarentur. Nam, majore ex duobus pueris rege amisso, minori transiit regnum, majorique ex duabus filiis, Cleopatrae, quae manserat in fide praesidiisque ejus; minorem Arsinoen, cujus nomine diu regnasse impotenter Ganymeden docuimus, deducere ex regno statuit, ne qua rursus nova dissensio, priusquam diuturnitate confirmarentur regum imperia, per homines seditiosos nasceretur.“ *Dio 42, 44.*

veritus prov. facere] Idem Augusti fuit consilium. *Tac. A. 2, 59.* „Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi

sidem nacta, novarum rerum materia esset. Ab Alexandria in Syriam, et inde Pontum transit, argentibus de Pharnace nunciis: quem, Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, jamque multiplici successu praeferozem, intra quintum, quam assuerat, diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, una profligavit acie; crebro commemorans Pompeji felicitatem, cui praecipua militiae laus de tam imbelli genere hostiam contigisset. Dehinc Scipionem ac Jubam, reliquias partium

permissu, ingredi Senatoribus, aut Equitibus Rom. illustribus, seposuit Aegyptum; ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam claustraque terrae ac maris, quamvis levi praesidio adversum ingentes exercitus, insedisset." v. infra Aug. 18. et Lips. ad Tac. Hist. 1, 11.

de Pharnace] B. Alex. 69. usque ad fin. *Plut. Caes. 50. Appian. 91.* διὰ Συρίας ἐπὶ Φαρνάκην ἠτείχιστο. *Dio 42, 45.* οὗτος μὲν γὰρ παῖς τοῦ Μιθριδάτου ἦν, καὶ τοῦ Βοσπόρου τοῦ Κιμμερίου ἤρχεν — ἐπιθυμήσας δὲ πᾶσαν τὴν πατρῴαν βασιλείαν ἀναυτήσασθαι, ἱπανέστη κατ' αὐτὴν τὴν τε τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηίου στάσιν. καί, οἷα τῶν Ῥωμαίων τότε μὲν πρὸς ἀλλήλους ἀσχέλων γενομένων, αὐτοῖς δὲ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ κατασχεθάντων, τὴν τε Κολχίδα ἀνοικτὴν προσηγάγετο, καὶ τὴν Ἀρμενίαν ἀπόντος τοῦ Δηϊοτάρου πᾶσαν τῆς τε Καππαδοκίας καὶ τῶν τοῦ Πόντου πόλεων τινάς, αἱ τῶν τῆς Βιθυνίας νομῶν προσετετάχαστο, κατεστρέψαστο. Postea missum contra se a Caesare Ca. Domitium Calvinum ad Nicopolim devicerat et expugnata Amiso, Ponti urbe, Bithyniam petierat, impeditus modo Asandri, Bosporo praefecti, seditione. B. Alex. 51 sequ. *Dio 42, 46. Appian. 91.* Hunc multiplicem successum noster dicit intra quintum — acie] ad Zelam Ponti oppidum. B. Alex. 72 sequ. Auget rem *Dio 42, 48.* Καίσαρ δὲ ἐπὶ τῇ νίκῃ, καίπερ οὐ πᾶν διαπραεῖ γενομένη, πολὺ καὶ ὅσον ἐπ' εὐδομίᾳ ἄλλη εὐφρόνησεν, ὅτι ἐν τε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὕρᾳ καὶ ἦλθε πρὸς τὸν πολέμιον, καὶ εἶδεν αὐτόν, καὶ ἐνίκησε. *Flor. 4, 2, 65.* „hunc Caesar aggressus, uno, et, ut sic dixerim, non toto proelio obtrivit; more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percussit, abscessit." v. ad c. 37.

Pomp. felicitatem] *Appian. 91.* ὅτε καὶ Φασιν αὐτὸν εἰπεῖν ὃ μακάριε Πομπηίε, τοιοῦτοις ἄρα, κατὰ Μιθριδάτην τὸν τοῦδε πατέρα, πολεμῶν ἀνδράσι, μέγας τε ἐνομίσεως καὶ Μιέγας ἐπεκλήθης.

Scipionem ac Jubam] repetita antea Urbe, ubi Coelius et Milo, postea L. Trebellius et P. Cornelius Dolabella Tribu-

in Africa refoventes, devicit: Pompeji liberos in Hispania [36] Omnibus civilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos, passus est: quorum C. Curio in Africa periit; C. Antonius in Illyrico in adversario-

ni pl. per ejus absentiam maximos motus excitaverant, necquicquam repugnantibus prius collega Servilio, et sequenti anno (U. C. 707.) M. Antonio, qui Dictatori Caesari Magister Equ. additus fuerat. Multis ea narrat *Dio* 42, 17—35. Reditum ejus in Urbem et quae ibi egit, tradit inde a c. 50 sequ. De bello Africano, quod gessit A. U. 708. Dictator III., M. Lepido Magistro Equ., v. *Hirtii* liber singularis, *Flor.* 4, 2, 64 sequ. *Vell.* 2, 55. *Eutrop.* 6, 18. *Oros.* 6, 16. *Plut. Caes.* 52. sequ. *Cat. min.* 56. sequ. *Appian.* 95. sequ. *Dio* 45, 1—13. Qu. Scipio, socer Pompeji, post Caesaris victoriam ad Thapsum, se ipsum interemit. *Dio* 43, 9. *Juba*, Hiempsa is filius, Numidiae rex, et *Peterejus*, desperatis rebus, mutuis ictibus ceciderunt. *Dio* 43, 8. al.

[*Pompeji liberos*] Cnejum et Sextum. v. *Bell. Hisp.*, reliqui scriptores Latini l. c., *Plut. Caes.* 56. *Appian.* 103. sequ. *Dio* 43, 28—41. *Strabo* 3, 2. p. 577. T. 1. ed. Siebenkoes. Bello finem fecit proelium apud Mundam. Cnejus in fuga interemptus est. B. *Hisp.* 59. al. De Sexto in vita Augusti plura videbimus.

[*C. Curio*] Periit in proelio ad Bagradam contra Jubae ducem Saburam. *Caes. B. C.* 2, 23—42. ubi: „at Curio, nunquam, amisso exercitu, quem a Caesare fidei suae commissum acceperit, se in ejus conspectum reversurum confirmat, atque ita proelians interficitur.“ cf. *Cic. Brut.* 81. *Plin. H. N.* 56, 15. — *Florus* 4, 2, 30. nil nisi: „aliquid tamen adversus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum et Africam, quasi de industria prospera ejus adversis radiarentur.“ *Dio* 41, 41, 42. *Appian.* c. 44, 45. Pertinet haec clades ad A. U. 705., belli civilis primum.

[*C. Antonius*] Haec res in Caesaris commentariis non legitur, unde verissima eorum videtur sententia, qui partem libri eorum secundi intercidisse putant. v. *Mor. ad Caes. B. C.* 5, 4, 10 et 67. Narrant tamen eam auctor *Epitom. Liv.* 110. „C. Antonius, legatus Caesaris, male contra Pompejanos in Illyrico rebus gestis, captus est.“ cf. *Flori* l. c. *Appian.* c. 47. καὶ τῶν αὐτῶν ἡμερῶν Ἀντώνιος περὶ τὴν Ἰλλυριδα ἤσσαντο ὑπὸ Ὀκταούϊου, Πομπηϊῶ στρατηγοῦντος. Accusatus *Dio* 41, 40. ἐν ᾧ δὲ δὴ ταῦτα ἐν τῇ ἰώμῃ καὶ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ ἐγίνετο, Μάρκος μὲν Ὀκταούϊος καὶ Λούκιος Σκριβώνιος Λίβων, Πουπλιον Κορηΐλιον Δολοβέλλαν, τὰ τε τοῦ Καίσαρος κρᾶττοντα, καὶ ἐν τῇ Δαλματία ἔντα,

rum devenit potestatem; P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Calvinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, praeterquam bis, dimicavit: semel ad Dyrrhachium, ubi pulsus, non instante Pompejo, negavit, eum vincere scire: iterum in Hispania ultimo proelio, quam, desperatis rebus, et-

ἐξήλασαν ἐξ αὐτῆς, τῷ τοῦ Πομπηίου ναυτικῷ χρώμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο Ἰάκινθον Ἄντωνιον ἐπαμύναί οἱ ἐπέλεξαντα, ἕς γὰρ νησιδίων τι κατέτελλεσαν. κατὰ ταῦτα πρὸς τε τῶν ἐπιχωρίων ἐγκαταλειφθέντα καὶ λιμῷ πεισθέντα, πασσοῦσι πλὴν ὀλίγων εἶλον. cf. *Oros.* 6, 15. *Lucan.* 4, 402.

P. Dolabella] v. *Dion.* l. modo cit. *Oros.* l. c. „At vero Dolabella partium Caesaris, in Illyrico per Octavium et Libonem victus, copiisque exutus, ad Antonium fugit. Basillus et Sallustius dividentes singulas legiones, quibus praeerant, similiter et Antonius, Hortensius quoque ab infimo mari cum classe concurrens, omnes pariter adversus Octavium et Libonem profecti et victi sunt. Antonius quum se Octavio cum 15 cohortibus decidisset, omnes ad Pompejum a Libone deducti sunt.“

Cn. Domit. Calv.] contra Pharnacem. v. cap. sup.

ad *Dyrrhachium*] v. *Caes.* 3, 58 - 71. ubi ipse: „duobus his unius diei proeliis *Caesari* desideravit milites DCCCCLX sequ.“ *Plut.* *Caes.* 39. *Pomp.* 65. *Appian.* 61, 62. *Dio* 41, 50.

negavit, eum vincere scire] *Plut.* *Caes.* l. c. οὕτως δ' ἀπίγνω τὰ κατ' αὐτόν, ὡς τ', ἐπεὶ Πομπηίος, ὑπ' εὐλαβείας τινός ἢ τύχης, ἔργῳ μεγάλῳ τέλος οὐκ ἐπέθηνεν, ἀλλὰ καθεύξας εἰς τὸν χάρακα τοὺς φεύγοντας ἀνεχώρησεν, εἶπεν ἄρα πρὸς τοὺς φίλους ἀπίων ὁ Καῖσαρ· Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον. *Appian.* l. c. ὅτι σήμερον ἂν ὁ πόλεμος ἐξειργαστο τοῖς πολεμίοις, εἰ τὸν νικῶν ἐπιστάμενον εἶχον.

ultimo proelio] ad *Mundam.* *Vell.* 2, 55. „nullum unquam atrocius periculosiusque ab eo initum proelium, adeo ut plus quam dubio Marte descenderet equo sequ.“ *Florus* 4, 2, 78. sequ. egregio pugnam, in qua ipsi veterani jam pedem retulerant, describit, addens: „dicitur in illa perturbatione et de extremis agitate secum, et ita manifesto vultu fuisse, quasi occupare manu mortem vellet sequ.“ Ita etiam *Eutrop.* 6, 18. „ultimum apud *Mundam* civitatem (proelium fuit), in quo adeo *Caesar* paene victus est, ut, fugientibus suis, se voluerit occidere, ne post tantam rei militaris gloriam in potestatem adolescen-

iam de consciscenda nece cogitavit. [37] Confectis bellis, quinque triumphavit, post devictum Scipionem quater eodem mense, sed interjectis diebus: et rursus semel, post superatos Pompeji liberos. Primum et excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, novissimum Hispanicensem, diver-

tium, natus annos sex et quinquaginta, veniret." cf. *Oros.* 6, 16. Auctore etiam *Plut. Caes.* 56. ἀπὸν μετὰ τὴν μάχην πρὸς τοὺς Φίλους εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀγωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς, quod repetit *Appian.* 104. (qui tamen urbem, ad quam pugnatum est, Cordubam dicit, de qua varietate v. Schweigh. ad *Appian.* l. c. Xyland. et Reimar. ad *Dion.* 45, 53. Tzschucke ad *Eutrop.* l. c.) — Ceterum clades militum Caesarianorum per varia bella recenset etiam *Appian.* Civ. 2, 150. in comparatione Caesaris cum Alexandro.

quinque] Addunt al. *quinquennio* vitiose, ex ejusdem vocis iteratione, ut credo cum Wolfio, quod cui minus placuerit, substituat *Barm.* conjecturam *biennio* vel *Oudend.* *unoque anno v. uno pacis anno.* Quatuor enim priores triumphos egit A. U. 708. rediit ex Africa, quintum sequenti anno, quum mense Octobri (*Vell.* 2, 56.) in Urbem revertisset. Descriptionem triumphorum v. apud *Hor.* 4, 2, 88. sequ. *Vell.* 2, 56. *Plut. Caes.* 55. *Appian.* Civ. 2, 101. *Dion.* 45, 19.

interjectis diebus] *Dio* l. c. τὰ ἐπιτίμια τῶν τε Γαλατῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου τοῦ τε Φαρνάκου καὶ τοῦ Ἰέβου τετραχὴ χωρὶς τέσσαρσιν ἡμέραις ἐπιτέμψε. *Hor.* l. c., primum de Gallia triumphum transmiserat Rhenus et Rhodanus et ex auro captivus Oceanus; altera laurus Aegyptia; tunc in ferculis Nilus, Arsinoe, et ad simulacrum ignium ardens Pharus; tertius de Pharnace currus et Ponto; quartus Jubae et Mauros et bis subactam ostendebat Hispaniam (sc. post praeturam, quum illo tempore ob petitionem consulatus triumpho abstinuisset, v. c. 18., et devictis Pompeji legatis primo anno belli civilis). Pharsalia et Thapsus et Munda nusquam; et quanto majora erant, de quibus non triumphabat! ubi Flori errerem quis non videt, quum sequenti demum anno Pompeji filios ad Mundam debellaverit?

Africanum] *Plut.* l. c. τὸν Λιβυκόν, οὐκ ἀπὸ Σικιτίας, ἀλλ' ἀπὸ Ἰέβα ὄψεν τοῦ βασιλέως. Idem narrat, actum fuisse in hoc triumpho Jubae filium, qui postea inter historicos Graecos inclaruit.

Hispanicensem] anno post, U. 709. de quo *Plut. Caes.* 56. ἔδ' ἐπ' αὐτοῦ (ex ultimo bello Hisp.) καταχθεις θρίλαμος, ὡς εἶδεν

so quemque apparatu et instrumento. Gallici triumphi die Velabrum praetervehens, paene curru excussus est, axe diffracto: ascenditque Capitolium ad lu-

ἀλλο, Ἰταλοὺς ἠγάσεν κ. τ. λ. Dio 43, 42. qui non ipsum modo de civibus triumphasse dicit, sed eundem honorem concessisse legat s Fabio et Quinto (Q. Fabio Maximo et Q. Pedio). Haud liuuisse autem ex civili bello neque ovationem, neque triumphum, docet *Istor. M.* 2, 8, 7. quem citavit etiam ad h. l. Reinesius.

dir. qu. apparatu et inst.] Ad ferula maxime spectat, quibus simulacra urbium locorumque suspensa terebantur, ut patet e *Istor. l. c.* et *Vell.* 2, 56. „Gallici apparatus ex citro (nisi leg. cedro, quod placuit etiam Torrent. ad h. l.), Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit.“

Velabrum praetervehens] pro *praetervectus*. v. ind. *Al. praevectus*, quod commendat Burm. — *Velabrum* erat inter Forum Rom., Palatium et Aventinum, prope forum boarium. v. *Barth. Marlian.* urbis Romae topograph. 5, 14. *Al. Donat.* de urbe Roma 2, 15. *Fam. Nardin.* Roma vetus 5, 10.

axe diffracto] Hoc omnino praefendum alteri *defracto*: Recte docet Casaub., illud esse διακλῆν v. κατακλῆν, hoc ἀποκλῆν. Medius axis sub ipso curru in partes, duas an plures, nihil refert, fractus fuisset necesse est, si Caesar paene curru excutiebatur. Ita praefendum etiam *guberna ulo diffracto* infra Aug. 17. aliorum *defracto*. Rem narrat Dio 43, 21. ἐν δ' οὖν τῇ πρώτῃ τῶν νικητηρίων τέρας οὐκ ἀγαθὸν αὐτῷ ἐγένετο. ὁ γὰρ ἄξων τοῦ ἄρματος τοῦ κομπικοῦ παρ' αὐτῷ τῷ Τυχαίῳ, τῷ ὑπὸ τοῦ Δουκουλλοῦ οἰκοδομηθέντι, συνετριβή, ὥστε ἐφ' ἑτέρου αὐτὸν τὰ λοιπὰ ἐπιτελεσθαι. *Plin.* 28, 4. ed. Hanz. „Caesarem Dicitorem post unum ancipitem vehiculi casum ferunt semper, ut primum conuulsisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem inimicum aucupari solitum.“

ascenditque Capit. — ge tantibus] Diverse Dio 43, 22. τὰς μὲν δὴ οὖν ἄλλας τῶν νικητηρίων ἡμέρας, ὡς περ ἐνεβρίστο, διηγαγε· τῇ δὲ τελευταίᾳ, ἐπειδὴ ἐν τοῦ δείπνου ἐγένοντο, εἰς τε τὴν αὐτοῦ ἀγορὰν ἐσηλθε, βλαυτὰς ὑποδεδόμενος, καὶ ἀνδραὶ παντοδαποῖς ἐστεφανωμένους· καὶ ἐκείθεν οἴκαδε, παντός μὲν ὡς εἰπεῖν τοῦ δήμου παραπέμποντος αὐτὸν, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων ἐκομίσθη. Utur scriptor veriora narret, decernere non audeo, merito minus mutare *ascenditque in descenditque* cum *Cyropo Exercit. de elephantis* (Thes. nov. Ant. Rom. Salengr. T. III. p. 74.), quum mense Octobri fractoque curru varias tantam

mina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompae fercula trium verborum praetulit titulum, VENI. VIDI. VICI: non acta belli significantem, sicut ceteris, sed celeriter confecti notam. [38] Veteranis legionibus praedae nomine in pedites singulos super bina sestertia, quae initio civilis tumultus numeraverat, vicena millia nummum dedit. Assigna-

pompam usque ad luminum necessitatem impedire potuerint morae. v. Oudend. et Ern. ad h. l., Duker. ad *Flor.* 2, 2, 10. *Lychnuchi* (cl. *lychnos* h. l. exhibent) erant candelabra, elephanterum dextra atque sinistra pompae incedentium proboscibus imposita (λαμπάδες Dionis), ut docet Wolf. e *Spanhem.* de usu et praest. num. diss. 3. p. 170. Ita *lychnuchi* sunt i. q. lampades infra *Domit.* 4. et *lychnuchus ligneolus* candelabrum apud *Cic.* ad *Qu.* Fr. 3, 7. — De primo triumphū die notat adhuc *Dio* 43, 21. καὶ τότε μὲν καὶ τοὺς ἀναβασμοὺς τοὺς ἐν τῇ Καπιτωλίῳ τοῖς γόνασιν ἀνερέχισατο, unde male h. l. pro *ad lumina* maluere *ad limina*.

trium verborum praet. tit.] Flor. 4, 2, 63: „nec vana de se praedicatio est Caesaris, ante victum hostem esse, quam visum.“ Auctore *Plut.* *Caes.* 50. πρὸς τινὰ τῶν φίλων, Ἀμίτιον, ἔγραψε τρεῖς λέξεις ἡλθον, εἶδον, ἐνίκησα, eumque sequitur, ut semper, *Apprian.* 91. ἐς δὲ Ῥώμην περὶ τῆς αὐτῆς μάχης ἐπέστειλεν ἔγῳ δὲ ἡλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Ex *Dione* nihil efficias. Is 42, 48. dicit, non ulla magis victoria Caesarem fuisse elatum, ὅτι ἐν ταῖς αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἡλθον πρὸς τὸν πολέμιον, καὶ εἶδον αὐτόν, καὶ ἐνίκησεν, et sic Antonius etiam in oratione funebri 44, 46. προσηγγέλη τε ἅμα αὐτῷ προσιών, καὶ ἄφθνη παρών, καὶ συνέβαλεν αὐθημερόν, καὶ ἐνίκησεν. — Postea in *sicut ceteris* subint. triumphis acta belli ferculis significantur. Al. *ceteri*.

vicena millia nummum dedit] Quod ab aliis praemittitur *in equites*, omittendum esse ut ineptum, docuere jam *Graev.* et *Oudend.*, quum constet, summae peditibus datae duplum dari solitum Centurionibus, triplum equitibus, quadruplum Tribunis et Praefectis equitum, adeo ut equitum mentione, aequae ac reliquorum, Suetonius posset supersedere. Porro praep. *super* ostendit, sermonem esse de addito peditibus novo praenuntio. *Dio* 43, 21. τοῖς στρατιώταις πεντακισχιλίας ἔλας (δραχμάς) ἔνειμε, et *Apprian.* 102. ἀφ' ὧν (ex 60000 talentis cum dimidio, et 2822 colonis aureis, quae 20,14 pondo efficiebant, quae omnino in triumpho transvexerat. cf. *interpr.* ad *Tell.* 2, 50. et

vit et agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo praeter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoque nummos,

Lips. de magnit. Rom. 2, 8.) εὐθὺς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ δίδειμι, τὰ ὑπεσχημένα πάντ' ὑπερβάλλων, στρατιότη μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς Ἀττικὰς, λοχαγῶ δ' αὐτοῦ τὸ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἑπάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον, quae loca ostendant, omittendum etiam esse cum Oudend. *qualerna*, quod est in vulg. post *viconia*. Quum 5000 drachmae sint in Graecis, denarius autem, qui drachmas convenit, quatuor sestertios s. nummos contineat, efficitur summa 20000 nummum. Haud nimium pro Caesaris facultate fuisse hoc donativum, patet ex loc. supra laud., et docuit Casaubonus, qui tamen, vera quidem ad rem, sed nimia emendatione locum ita constituit: „*veteranis legionibus praedae nomine, in pedites singulos (super bina sestertia, quae initio civilis tumultus numeraverat) viconia, in equites quadragena millia nummum dedit.*“ Citavit locum, ut nos edidimus, etiam Fabric. ad Dion. l. c.

assignavit et agros] Sueton. totam Caesaris largitionem uno loco complectens, hic refert assignationem agrorum, prius factam, nempe A. U. 707. ante bellum Africanum, de qua *Dio* 47, 54. καὶ χώραν ἐν τε τῆς δημοσίας, καὶ ἐν τῆς ἑαυτοῦ δὴ πᾶσι σφίσι ἐνεικμεν, ἄλλους ἄλλη, καὶ πάντ' ἐξέσω ἀπ' ἀλλήλων, ἀπαρτήσας. ὅστε μήτε τοῖς ἑμοχαιροῖς σφᾶς φοβερούς, μήτ' αὐτὸς πρὸς νεωτεροῦσιν ἐτοίμοις, καδ' ἐν περ συνοικοῦντας, γενέσθαι. Eam autem ad seditiosos tantum milites spectasse, patet ex *Appian.* Civ. 2, 133. ubi Antonius: τοὺς τὰ γνητήρια λαβέντας, καὶ κατὰ πλῆθος ἄμα τοῖς ὅπλοις, ὡς ἐστρατεύοντο, ὑπὸ τῇ αὐτῇ συντάξει, συνφισιμένους ὑπὸ Κλαύδου, (ὧν ἔτι πολλὰι μυριάδες εἰσὶν ἐν τῇ πόλει) τί νομίζετε πράξειν, ἀφαιρουμένους, ἢ εὐκρίθασιν ἢ προσδοκᾶσι λήψεσθαι, πόλεων τε καὶ χωρίων; cf. *Ej.* c. 119. Atque omnino in more olim fuisse, ut universae legiones deducebantur, cum Tribunis et Centurionibus, et sui cuiusque ordinis militibus, ut consensu et caritate remp. efficerent, docet *Tac.* Ann. 14, 27.

Populo] *Dio* 43, 21. τὸν τε δῆμον λαμπρῶς εἰστίσας, καὶ σίτον ἐξω τοῦ τεταγμένου καὶ ἔλαιον προσέδωκεν αὐτῷ.

trecenos quoque nummos] Promisisse eos Caesarem narrat *Dio* 41, 16. A. U. 705. quum primum Romam, fugatio ex Italia Pompejo, venisset. Verba sunt: καὶ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἐνάστῳ δώσειν ὑπέσχετο. *Jam* 43, 21. καὶ τῷ μὲν σιτοδοτοῦμένῳ ὄχλῳ τὰς τε ἑβδομήκοντα καὶ πέντε δραχμὰς, ἃς προὔπισχετο, καὶ ἑτέρας πέντε καὶ εἴκοσι sc. ἔνειμεν. Drachmae autem 75 sunt 300 nummi s. sestertii, adeoque 25 drachmae 100 nummi. *Appian.* 102. καὶ τοῖς δημόταις (δίδειμι) ἐνάστῳ μὲν Ἀττικὴν ἰ. ε. 100 drachmas s. 400 nummos.

quos pollicitus olim erat, viritim divisit; et hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romae usque ad bina millia nummum, in Italia non ultra quingenos sestertios remisit. Adjevit epulum ac viscerationem, et post Hispaniensem

*Annua et habitatio] i. e. mercedem habitationis annuam a conductoribus solvendam (Mietzins, ἐνοίκιον). Ita Terent. Heautont. I, 1, 92. „inscripti illico aedes mercede“ de locatis aedibus. Jam quum illis temporibus haec merces ad insanam magnitudinem pervenisset, quod patet ex *T ell.* 2, 10. ubi, si quis sex millibus habitet, vix ut Senator agnoscere dicitur, et *Plut. Sall. 1.*, ubi Sulla juvenis in magna pauperie 3000 nummis habitationem conduxisse fertur, in angusta re familiari constituti videbantur, qui 2000 nummum vel minus pro habitatione solvebant Romae, et 500 nummos vel minus in Italia, ubi vilior necessario erat merces. Illis igitur saepius consulere student, ant homines ambitiosi. Ita M. Caelius absente Caesare legem tu erat, „qua mercedes habitationum annuas conductoribus donaret“ (*Caes. B. Civ. 3, 21. Dio 42, 22. τοῖς ἐν ἀλλοτρίων οἰκῆσι τὸ ἐνοίκιον ἀφήσειν ἐπηγγέλλετο.*) similemque promiserat Dolabella (*Dio l. c. 32.*); unde apparet, hanc rem cum novis tabulis conjungi solitam fuisse. Cui expectationi ut satis faceret Caesar, nunc post triumphum unius anni mercedem iis, qui 2000 vel minus nummum Romae, et in Italia non ultra i. e. usque ad 500 solverent, pauperioribus adeo remisit, iacta pro iis solutione, quod *Dio 42, 51. καὶ τὸ ἐνοίκιον, ὅσον ἐς πεντακοσίας δραχμὰς ἦν, ἐνιαυτοῦ ἐνὸς ἀφείει* (sc. τοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο). Idem habitationes Italiae addit altero loco, ubi de eodem beneficio Octaviani *l. 48, 9. ὥστε — καὶ τὸ ἐνοίκιον, τοῖς μὲν ἐν τῷ ἄστει μέχρι πεντακοσίων δραχμῶν εἰκοθεῖν, πᾶν, τοῖς δ' ἐν τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ, κατὰ τὸ τέταρτον, ἐνιαυτοῦ ἐνὸς ἀφεῖναι*, ubi ex eo, quod opponit πᾶν et κατὰ τὸ τέταρτον, manifestum, fefellisse Dionem scriptorem, quem sequebatur, Latium, quum, quod de annua mercede in Italia etiam, sed quarta parte minore, remissa dictum erat, de quarta totius mercedis parte s. de trium mensium mercede intelligeret, quod monco, quum haud recte defensum videam Dionem *l. c.* a Reimaro contra Casaubonum, ad n. l. eundem errorem arguentem.*

epulum ac viscer.] Plut. Caes. 55. ἐστίασας ἐν διςμυρίοις καὶ διςχιλίοις τρακίνοις ὁμοῦ συμπαντας. Ad coenas Caesaris triumphales C. IIIIUS sex millia muraenarum mutuo appendisse dicitur a *Plin. 9, 81. Idem 14, 17.* „quid? non et Caesar Inceptor triumphae suae coena vini Falerni amphoras, Chii ca-

victoriam duo prandia. Nam quum prius parce, neque pro liberalitate sua praebitum iudicaret, quinto post die aliud largissimum praebuit. [39] Edidit spectacula varii generis: munus gladiatorium: ludos etiam regionatim Urbe tota, et quidem per omnium linguarum histriones: item Circenses, athletas, nax-machiam. Munere in Foro depugnavit Furius Leptinus, stirpe praetoria, et Q. Calpurnus, Senator quondam, actorque causarum. Pyrrhicham saltaverunt

dos in convivia distribuit? idem Hispaniensi triumpho Chium et Falernum dedit. Epulo vero in tertio consulatu suo Falernum, Chium, Lesbium, Mamertinum, quo primum tempore quatuor genera vini apposita constat." *Visceratio* crudae carnis est divisio, κρεανομία. v. Casaub. ad h. l.

ludos] scenicos. v. c. 10. Per omnium linguarum histriones editos puto cum Casaub. propter magnam hominum copiam ex omnibus provinciis, ut nullius non voluptati consideretur.

in Foro] *Plin.* 19, 1. „Caesar Dictator totum Forum Rom. intexit, viamque sacram ab domo sua ad clivum usque Capitolinum, quod munere ipso gladiatorio mirabilius visum tradunt." *Dio* 43, 24. ἵνα μηδένα τῶν θεωμένων ὁ ἥλιος λυπήσῃ, παραπετάσματα ὑπὲρ αὐτῶν σφαιρά, ὡς γέ τινες φασιν, ὑπερεπέτασε.

Furius Leptinus] *Dio* l. c. 23. ἐμάχοντο δὲ ἐν πᾶσι τοῖς ἀγῶσιν οἱ τε αἰχμάλωτοι, καὶ οἱ θάνατον ὠφληκότες· καὶ τινες καὶ τῶν ἱππέων, οὐχ ὅτι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐστρατηγηκότες τινὲς υἱός, ἐμονομάχησαν. καὶ βουλευτὴς δὲ τις Φουλοῦσιος Σέτινος ἠθέλησε μὲν ὀπλομαχῆσαι, ἐκωλύθη δέ. ἐπεινο μὲν γὰρ ἀτηύξατο ὁ Κοῦσαρ μὴ ποτε συμβῆναι τοὺς δ' ἱππέας περιεῖδε μαχομένους. Post pro nomine: *Calpurnus* conjicit Reins. *Calpetanus*.

Pyrrhicham] *Plin.* 7, 56. „Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrrhichen Pyrrhus, utramque in Creta." ubi v. Hard. et Dalech. De saltationis modo v. *Dionys.* Archaeol. 2, 70 et l. 7, 72. ubi: Ἑλληνικὸν δ' ἄρα καὶ τοῦτο ἦν ἐν τοῖς πάσι παλαιῶν ἐπιτήδευμα, ἐν ὅπλοις ὄρχησις ἢ καλουμένη Πυρρήϊχη, εἴτ' Ἀθηναῖς πρώτης ἐπὶ Τιτάνων ἀφανισμῶν χορεύειν καὶ ὄρχεῖσθαι σὺν ὅπλοις τὰ πινυῖα ὑπὸ χαρᾶς ἀρξομένης, εἰς παλαιότερον ἐπὶ Κουρήτων αὐτῆν καταστησαμένων, ὅτε τὴν Δία τιθροῦμενοι θέλγον ἐβούλοντο κτύπῃ τε ὅπλων καὶ κινήσει μελῶν, καὶ ἑυθμῶ, καθάπερ ὁ μῦθος ἔχει. v. Onuphr. *Papviri.* de ludis Circens. 2, 2. (Thes. Graev. Tom. VIII. p. 343.) ibique not. Joh. Argoli. cf. Fabric. ad *Dion.* 60, 7.

Asiae Bithyniaeque principum liberi. Ludis Decimus Laberius, Eques Romanus, minimum suum egit: donatusque quingentis sestertiis et anulo aureo, sessum in quatuordecim e scena per orchestram transiit. Circensibus, spatio Circi ab utraque parte producto, et in gyrum Euripo addito, quadrigas bigasque et equos desultores agitaverunt nobilissimi juvenes.

Decimus Laberius] Macrobi. Saturn. 2, 7. „Laberium, asperae libertatis Equitem Rom., Caesar quingentis millibus invitavit, ut prodiret in scenam, et ipse ageret mimos, quos scriptitabat; sed potestas non solum, si invitet, sed etiam si supplicet, cogit; unde se et Laberius a Caesare coactum in prologo testatur sequ.“ cf. Ej. 2, 5. De eodem agit Gellius 8, 15. Fragment. l. 17, 14. Idem Laberii laudat Gemellos 1, 7. Salinatorem 5, 12. Resurrectionem 10, 17. Alexandream 16, 7. Cicero eum commemorat ad Div. 7, 11. et 12, 18. De mimis copiosissime egit Iul. Caes. Bulenger. de theatro 1, 48. Thes. Graev. Tom. VIII. p. 920. sequ. De anulo aureo et sede in quatuordecim v. ad c. 33.

e scena per orchestram] In scena egerat mimum, transiit per orchestram, ubi sedes erant Senatorum, proximam scenae, ad 14 ordines.

in gyrum Euripo addito] Euripus maxima erat fossa, qua Circus maximus in gyrum i. e. undique cingebatur. De Circo et Euripo Dionys. 5, 68. μήκος μὲν γὰρ τοῦ ἵπποδρόμου τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐστὶ σταδίων· εὐρὸς δὲ τεττάρων πλέθρων· περίεθρον δὲ αὐτοῦ κατὰ τὰς μείζους πλευράς, καὶ κατὰ μίαν τῶν ἐλαττέρων, εὐρεπὸς εἰς ὑποδοχὴν ὕδατος ὀρώρεται, βάθος τε καὶ πλάτος δεινότεος. μετὰ δὲ τὸν εὐρίπου φησὶ δόμῃται στοαὶ τριστεγαί. Plura de Euripis omnino et de Circensi dat Bulenger. de Circo Rom. ludisque Circens. c. 21. (Thes. T. VIII. p. 658 sequ.) cf. Alex. Donatus de urbe Roma 5, 14. (Th. T. III. p. 727.) Pancirolli descript. urbis Romae regio XI. (Ibid. p. 366.) Circum a Tarquinio Prisco extractum adeo exornavit Caesar, ut extruxisse eum dicatur a Plin. 36, 15. Id. 8, 7. Euripis arenam circumdedisse Caesarem narrat, ne ferre eruptionem tentarent, quod alio tempore non sine vexatione populi fecerant.

equos desultores] Desultores erant, qui duobus equis iunctis vecti magna velocitate ab uno in alterum transiiebant. v. Bulenger. l. c. (Thes. T. VIII. p. 732. et 740.) Liv. 44, 9. „Mos erat tum, nondum hac effusione inducta, bestiis omnium gentium Circum complendi, varia spectaculorum conquerere

Trojam Iusit turma duplex, majorum minorumque puerorum. Venationes editae per dies quinque, ac novissime pugna divisa in duas acies; quingenis pedibus, elephantis vicens, tricenis equitibus hinc et inde commissis. Nam quo laxius dimicaretur, sublatae metae, inque earum locum bina castra ex adverso constituta erant. Athletae, stadio ad tempus

genera; nec (lege et vel nam) semel quadrigis, semel desultoribus misso, vix unius horae tempus utrumque curriculum complebat.“

Trojam Iusit] *Lusus Trojae* erat certamen equestre a juvenibus nobilibus commissum. Descriptionem v. apud *Virgil. Aen. 5, 545.* sequ. coll. Heyn. excurs. *Plut. Cat. min. 3.* τὴν παιδιὴν καὶ ἱερὰν ἵπποδρομίαν, ἣν καλοῦσι Τροίαν, δicit. *Dio 5, 27.* τὴν τε ἵππασίαν τὴν Τροίαν καλουμένην οἱ παῖδες οἱ εὐπατριῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐποίησαντο· καὶ ἐφ' ἀρμάτων οἱ νεανίσκοι οἱ ὁμότιμοι αὐτοῖς ἡμιλλήσαντο. v. *Onuphr. Panvin. de ludis Circens. 2, 9.* (Thes. T. VIII. p. 422. sequ.)

Venationes] *Dio 43, 22.* καὶ πολλοὺς γε ἐπ' αὐτοῖς καὶ παντοδακοὺς ἀγῶνας ἔθνηκε, θέατρον τι κυνηγετικὸν ἰκρυώσας, δὲ καὶ ἀμφιθέατρον, ἐν τοῦ περὶ ἅπανταχόθεν ἔδρας ἀνευ σιμνῆς ἔχειν, προσερέθει καὶ ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ καὶ θηρίων σφαγὰς καὶ ἀνδρῶν ὄπλομαχίας ἐποίησεν. v. ad c. 10.

pugna divisa] *Dio l. c. 23.* τοὺς δ' ἀνδρας συνέβαλλε μὲν καὶ ἕνα ἐνὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὡς περ εἰδιστο· συνέβαλλε δὲ καὶ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ κλείους, καὶ ἵππεας ἵππεῦσι, καὶ πεζοὺς πεζοῖς, ἄλλους τε ἀναμιξὶ ἀλλήλοις ἴσους. καὶ τινες καὶ ἀπ' ἐλεφάντων τεσσαρτηκοντα ἔμαχέσαντο. *Appian. c. 102.* ἐπέδωκε δὲ καὶ θέας ποιήσας, ἵππων τε καὶ μουσιῆς, καὶ πεζομαχίας, ἀνδρῶν χιλίων πρὸς ἑτέρους χιλίους, καὶ ἵππομαχίαν διακοσίων πρὸς ἴσους· καὶ ἀναμιξὶ ἄλλων πεζῶν τε καὶ ἵππέων ἀγῶνα· ἐλεφάντων τε μάχην εἴκοσι πρὸς εἴκοσι. *Kell. 2, 56. Plin. 8, 20.* Caesarem quadriingentorum etiam leonum pugnam dedisse narrat. Auctore eodem c. 27. et *Dione l. c.* primum etiam illo tempore Romani camelopardalum viderunt.

metae] „Int. cum tota Circi spina, cujus in extremitatibus metae erant.“ *Ernesti.*

Athletae] qui alias in Circo pugnas edebant, nunc aliis ludicris occupato. v. *Onuphr. Panvin. l. c. p. 278.* sequ., qui p. 285. „et quamquam sthletarum nomine omnes, qui corporibus suis quavis ratione decertarent, apud Graecos dicebantur, tamen apud Romanos athletae proprie tantum vocabantur *Pugil-*

extracto, in regione Martii campi certaverunt per triduum. Navali proelio, in minore Codeta defosso lacu, biremes ac triremes quadriremesque Tyriae et Aegyptiae classis magno pugnantium numero conflixerunt. Ad quae omnia spectacula tantum undique confluit hominum, ut plerique advenae aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis positos manerent; ac saepe prae turba elisi exanimatique sunt plurimi, et in his duo Senatores. [40] Conversus hinc ad ordinandum Republicae statum, fastos correxit, jam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeo

Ios et Luctatores; caetera enim athletarum sive gymnycorum genera propria nomina habebant, ut *Cursores*, *Saltatores*, *Gladiatores*, et alii ejusmodi.“

in minore Codeta] Inepti alii: *in morem cochleae*. *Codeta* erat ager trans Tiberim, de quo v. *Nardin*. Roma vetus 7, 11. (Thes. T. III. p. 1412.) — *Dio* l. c. καὶ τέλος ναυμαχίαν οὐκ ἐν τῇ θαλάσῃ, οὐδὲ ἐν λίμνῃ τινί, ἀλλ' ἐν τῇ ἠπείρῳ ἐποίησε. χωρίον γάρ τι ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ κοιλάνας, ὕδωρ τε ἐς αὐτὸ ἐσήκε, καὶ ναῦς ἐσήγαγεν. *Appian*. l. c. καὶ ναυμαχίαν (sc. ἔδωκε) ἱερέων τετρακισχιλίων, ἐπιβεβηκίτων ἐς μάχην χιλίων ἐκατέρωθεν. De naumachiis omnino v. *Onuphr. Panvin*. l. c. 2, 11. p. 430 sequi. Ceterum h. l. Tyriam Aegyptiamque classem intellige ad morem Tyriorum et Aegyptiorum armis virisque instructam. Ita *Claud. 21*. „hoc spectaculo classis Sicula et Rhodia concurrerunt.“ al.

fastos correxit] A. U. 708, quum Dictator esset III. et Consul III. cum M. Lepido Mag. Equ. Cons. III. qui annus dicitur est *annus confusionis*, ut sequens *primus Iulianus*. *Plut. Caes. 59*. *Dio* 43, 26. *Appian*. Civ. 2, 154.

per intercalandi licentiam] Ejus licentiae exemplum dat *Dio* 40, 62. ubi Curio ἤξιεν, μῆνα ἄλλον πρὸς τὰς αὐτῶν νομοθεσίας ἐπιμβλητέον. τοῦτο δὲ ἐγίγνετο μὲν, ὁσάκις γέ καὶ καθήκειν ἔσται. ubi v. *Fabric. Cic. de Leg. 2, 12*. „diligenter habenda ratio et intercalandi est, quod institutum perite a Numa, posteriorum Pontificum negligentia dissolutum est.“ *Plut. Caes. 59*. περὶ τὴν τότε οὖσαν ἡλιακὴν οἱ μὲν ἄλλοι παντάπασι τοῦτων ἀσυλλογίστως εἶχον, οἱ δ' ἱερεῖς μόνοι τὸν καιρὸν εἰδότες, ἐξαίφνης, καὶ προησθημένου μηδενός, τὸν ἐμβόλιμον προέγραφον μῆνα, Μερκηδόσιον ἀναμάζοντες, ἐν Νομάς ὁ βασιλεὺς πρῶτος ἐμβαλεῖν λέγεται κ. τ. λ. *Macrobd. Saturn. 1, 14*. „nonnunquam per gratiam sacerdotum, qui publicanis proferri vel imminui consulto anni dies volebant

turbatos, ut neque messium feriae aestati, neque vindemiarum autumnino competerent. Annunquē ad cursum solis accommodavit, ut trecentorum sexaginta

modo auctio, modo retractio dierum proveniebat, et sub specie observationis emergebat major confusionis occasio. Nimirum quum Numa annum ita constitueret, ut alternis annis mensis intercalaretur, (v. interpr. ad *Liv.* 1, 19.) Pontifices, quibus id erat permissum, diebus vel pluribus vel paucioribus intercalatis, annoque ita vel prolongato vel deminuto, prouti magistratui vel viderent vel obessent, omnem ordinem mutarent. v. *Jac. Guther.* de veteri jure pontificio 1, 22. (*Theſ. Gr. T. V.* p. 42.)

aestati] Al. aestate, ut competerent intrans. esset dictum, ut *Aug.* 51. „si cujusquam competeret aetas,“ diverso tamen sensu.

ad cursum solis] quum Numa ad lunae cursum accommodasset more Graecorum, ubi quum singulis annis decissent decem dies et quod excurrit, mensem illum intercalarem, de quo dixi, secundo quolibet anno instituerat 22 vel 23 dierum. Mercedonium dicitur. *Plut. Num.* 18. Ῥωμύλου γὰρ βασιλεύοντος, ἀλόγως ἐχρῶντο τοῖς μηνὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν οὐδ' εἰκοσὶν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ τριάκοντα, τοὺς δὲ πλείωνων λογιζόμενοι τῆς δὲ γενομένης ἀνωμαλίας περὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν ἥλιον ἐυσίαν οὐκ ἔχοντες, ἀλλ' ἐν φυλάττοντες μόνον, ὅπως ἐξήκοντα καὶ τριακοσίων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται. Νουμῶς δὲ τὸ παράλλαγμα τῆς ἀνωμαλίας ἡμερῶν ἑνδεκα γίνεσθαι λογιζόμενος, ὡς τοῦ μὲν σεληνικοῦ τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντος, τοῦ δὲ ἡλιακοῦ τριακοσίας ἐξήκοντα πέντε, τὰς ἑνδεκα ταύτας ἡμέρας διπλασιάζων, ἐπήγαγε παρ' ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῷ Φεβρουαρίῳ μὴν τὸν ἐμβόλιμον, ὑπὸ Ῥωμαίων Μερσιδίνον καλούμενον, εἰκοσι καὶ δυοῖν ἡμερῶν ὄντα. καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῦ τὸ ἴαμα τῆς ἀνωμαλίας μείζονων ἐμελλεν ἰαμάτων δεῖσθαι. Quod quum re vera accidisset, Pontificum maxime licentia, Caesar anni emendationem suscepit. *Appian.* 154. τὸν ἐνιαυτὸν, ἀνώμαλον ἔτι ὄντα διὰ τοὺς ἔσθ' ὅτε μῆνας ἐμβολίμους, (κατὰ γὰρ σελήνην αὐτοῖς ἠρίθμειτο) ἐς τὸν τοῦ ἡλίου δρόμον μετέβαλεν, ὡς ἦγον Αἰγύπτιοι, quocum consentiunt *Dio l. c.* τοῦτο δὲ ἐν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διατριβῆς ἔλαβε, et *Plin.* 18, 57. (ed. Franz.) ubi: „tres autem fueret sectae, Chaldaea, Aegyptia, Graeca. His addidit apud nos quartam Caesar Dictator, annos ad solis cursum redigens singulos, Sosigene perito scientiae ejus adhibito.“ et *Macrob.* I. c. „posthaec imitatus Aegyptios, solos divinarum rerum omnium conscios, ad numerum solis, qui diebus triconis sexaginta quinque et quadrante cursum conficit, annum dirigere

ta quinque dierum esset, et intercalario mense sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Kalendis Januariis novis temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem mensem interjecit duos alios: fuitque is annus, quo haec constituebantur, quindecim mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat. [41] Senatum supplevit: patricios allegit: Praetorum, Aedilium, Quaestorum, minorum

---

contendit.“ *I. d. 1, 16.* „Nam Iulius Caesar ut siderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis disciplinis hausit; ita haec quoque ex eadem institutione mutuatus est, ut ad solis cursum finiendi anni tempus extenderet.“ Plura de his Caesaris libris astronomicis dat *Plin. l. c. c. 64. sequ.* De astronomia Aegyptiorum v. *Dio 57, 18.* et *Fabric. ad h. l.*

interjecit duos alios] *Dio 45, 27.* ἐπὶ καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας. *Macrobi. l. c.* „C. Caesar exordium novae ordinationis initurus, dies omnes, qui adhuc confusionem poterant lacere, consumsit; eaque re factum est, ut annus confusionis ultimus in 445 dies protenderetur.“ *Censorin. de die natali c. 20.* Caesarem dicit duos menses intercalarios dierum 67. in (inter) mensem Novembrem et Decembrem interposuisse, cum jam mense Februario dies 25. intercalasset (rectius *Sueton.* „qui ex consuetudine“ sequ. *Mercedonium* dicit), fecisseque eum annum dierum 445. Qui recentiores de anni Iuliani ratione egerunt, eos laudavit *Fabric. ad Dion. l. c. cf.* etiam *Hugo Lehrb. der Gesch. des Röm. Rechts not. 2. ad §. 112.*

Senatum supplevit] Trecenti fuerant Senatores usque ad Sullae tempora, qui primus post restitutam Romae libertatem numerum auxit. *Cic. ad Att. 1, 14.* Jam Caesar partim, quod multi bello civili perierant, partim, gratiam multis pro beneficiis redditurus, ad nongentos fere numerum ampliavit. *Dio 45, 47.* παμπληθεῖς μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν, μηδὲν διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρατιώτης, μήτ' εἴ τις ἀπελευθέρου παῖς ἦν, ἐπέγραψεν, ὡς τε καὶ ἐνακροσίους τὸ κεφάλαιον αὐτῶν γενέσθαι. Postea numerus ad millenarium accrevit, donec in ordinem rem redegit Augustus. v. ad *Aug. 35. cf. ad Caes. c. 76.* et *So. Cic. ad Div. 6, 18. Macrobi. 2, 3.* „Cicero facilitatem Caesaris in eligendo Senatu irrisit palam sequ.“

allegit] *Tac. Ann. 11, 25.* „paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum et L. Brutus minorum gentium appellaverant; exhaustis etiam, quas Dictator Caesar lege Cas-

etiam magistratum numerum ampliavit: nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu con-

sua, et Princeps Augustus lege Saenia sublegere.“ Ceterum id monendum, differra *Patricios* i. e. a primis, qui sub regibus fuerant, *Patribus oriundos*, a *Senatoribus*, qui e plebe etiam erant, postquam quaestura functi fuerant. v. Lips. ad Tac. l. c. et Anton. Augustin. de legibus (Thes. Gr. T. II. p. 1186.) et Sigon. de ant. jur. civ. Rom. 1, 7: p. 102.

Praetorum — ampliavit] *Dio* 42, 51. ἵνα πλείους αὐτῶν ἀμείψῃται, στρατηγούς τε ὄσκα (cum octo antea fuissent) ἐς τὸ ἐπιόντος ἀπέδειξε, καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νενομισμένον. τοῖς τε γὰρ κοντίφίξι, καὶ τοῖς οἰωνισταῖς (ὧν καὶ αὐτὸς ἦν) τοῖς τε πεντεκαίδεκα καλουμένοις ἕνα ἐνάστεις προσέειπε. Id. 45, 47. ad annum 709. ἀριθμῶν δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ὅσοιπερ καὶ πρότερον, στρατηγοὶ δὲ τεσσαραεκαίδεκα (denuo aucto numero) ταμίαι τε τεσσαράκοντα ἀπέδειχθησαν (cum antea lege Sullae viginti tantum fuissent, v. Fabric. ad h. l. ci interpr. ad Tac. Ann. 11, 22.) πολλοῖς γὰρ δὴ πολλὰ ὑπεσχημένος, οὐκ εἶχεν ὅπως σφῶς ἄλλως ἀμείψεται. Sequenti anno Praetorum numerum ad sedecim auxit. *Dio* l. c. 49. στρατηγοὶ τε ἐκαταίδεκα ἦσαν, καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη. et c. 51. καὶ ἐς μὲν τὸ πρῶτον ἔτος ταμίαι τεσσαράκοντα προεχειρίσθησαν, ὡς περ καὶ πρότερον· καὶ ἀγορανόμοι τότε πρῶτον δύο μὲν καὶ ἐξ εὐπατριδῶν, τεσσαρες δὲ ἐν τοῦ πλήθους· ὧν οἱ δύο τὴν ἀπὸ τῆς Δήμητρος ἐπίκλησιν φέρουσιν (ὅπερ περ καὶ ἐς τότε ἐξ ἐκείνου καταδείχθεν ἐμμεμένηη.) Duos igitur addidit Aediles e plebe, *Cereales* dictos, de quibus v., quos laudat Fabric. ad Dion. l. c. — *Magistratus minores* dicebantur, quibus neque auspicia servare neque obnunciare comitiis licebat, sique vel *ordinarii*, ut Tribuni pl., Aediles pl., Quaeitores, vel *extraordinarii*, ut praefecti annonae al. v. *Rosini* Ant. Rom. 7, 2. p. 487.

nudatos opere censorio] i. e. ejectos, exutos ordinibus vel senatorio vel equestri, eorumque insignibus nudatos ob facta, quae notam censoriam mercebantur. Pro *nudatos* al. conj. cere *notatos*, quod sana facilius. Illud exquisitius. *Cic.* ad Att. 1, 16. maculosi Senatores, *nudi* equites, i. e. nudati. Ita *Caes. B. C.* 1, 7. „*nudata* omnibus rebus tribunicia potestate.“ *Opus censorium* est factum nota censoria dignum, in quo Censoris opus s. negotium versatur. *Cic.* de Orat. 2, 90. *Gell.* 4, 12. et l. 14, 7. — De re v. *Dio* 43, 27. ἔτι δὲ δὴ τῶν φευγόντων ἐν δικαστηρίου πολλοὺς διὰ δημάρχων δὴ τιμῶν κατήγαγε, καὶ ὅτι τοῖς δεκάσμοῦ ἐπ' ἀρχῆς ἀποδείξει ἀλοῦσιν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διακίτθαι ἐπέτρεψεν, ἔτι τε ἐς τὴν βουλὴν αἴσις οὐκ ἀξίους τινὰς αὐτῆς ἐγκατέλεξε, πολλὰ καὶ παντοδαπὰ ἐθρολλεῖτο. et c. 47. εὐθυνομένους τε ἐπὶ

denmatos; restituit. Comititia cum populo partitus est: ut, exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur; pro parte altera, quos ipse edidisset. Et edebat per libellos, circum tribus missos, scriptura brevi: *Caesar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum, et illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant.* Admisit ad honores et proscriptorum liberos. Judi-

δώροις τινὰς καὶ ἐξελεγχομένους γε ἀπέλυσεν, ὥστε καὶ αἰτίαν ὀμωδοκίας ἔχειν.

Comitia] i. e. magistratuum electionem, comitiis centuriatis antea factam. *Dio* 43, 45. τὰς τε γὰρ ἀρχὰς αὐτῷ καὶ τὰς τοῦ πλήθους (magistratus a populo tribuitis comitiis dari solitos) ἀνέθεσαν. et c. 47. οἱ δὲ δὴ ἄλλοι ἄρχοντες (praeter Consules, de quibus proximo diximus) λόγῳ μὲν, ὑπὸ τῷ τοῦ πλήθους καὶ ὑπὸ τοῦ δήμου, κατὰ τὰ πάτρια (τὴν γὰρ ἀπόδειξιν αὐτῶν ὁ Καῖσαρ οὐκ ἐδέξατο), ἔργῳ δὲ ὑπ' ἐκείνου κατέστησαν, καὶ ἐξ γε τὰ ἔδωκ ἀκληρωτῶ ἐξεπέμφθησαν. et c. 51. ἤρεϊτο μὲν γὰρ τῷ λόγῳ τοὺς ἡμίσεις ὁ Καῖσαρ, (ἐν νόμῳ δὲ τινι τοῦτο ποιησάμενος), ἔργῳ δὲ, πάντας.

competitoribus] Ipsi A. U. 708. consulatus decretus fuerat in decennium cum dictatura. Collegas sibi inde elegit e competitoribus suo arbitrio. Valeat igitur, quod alii sine codd. dederunt, *petitoribus*.

pronuntiarentur] Creatum in comitiis magistratum Consul pr. dicebatur *renunciare*. *Vellej.* 2, 92. „juravit, ctiamsi factus esset Consul suffragiis populi, tamen se eum non renunciaturum.“ *Liv.* 7, 26. „Consulem renunciavit.“ Unde accedo illis, qui h. l. *renunciarentur* legendum iudicant. Postea pro *edidisset* vulgo est *dedisset*. Praepositionem absorpsisse videtur praecedens *ipse*.

per libellos] quod imitatus est postea Augustus, ut narrat *Dio* 55, 34. τούτῳ δὲ (ἔρει) καὶ τοῖς ἔπειτα, γράμματὰ τινὰ ἐκτεθεῖς, συνίστη τῷ τε πλήθει καὶ τῷ δήμῳ ὅσους ἐσπούδαζε.

proscriptorum liberos] contra legem Corneliam Sullae Dictatoris A. U. 673. *Vell.* 2, 43. Aedili adhuc Caesari hoc tribuit verbis: „et restituta in aedilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii, simulque revocati ad jus dignitatis proscriptorum liberi.“ Bene Burm. ibi monet, perfectisse Dictatorem, quod Aedilis molitus fuerat. *Plutarch.* post priorem ex Hispania reditum factum narrat, c. 57 αἰρεθεῖς δὲ δικτάτωρ ἐπὶ τῆς βουλῆς, φυγάδας τε κατήγαγε, καὶ τῶν ἐπὶ Σύλλῃ

cia ad duo genera iudicium redegit, equestris ordinis ac senatorii: Tribunos aerarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more,

δυστυχιστάτων τοὺς παῖδας ἐπιτίμους ἐποίησε, quod *Dio* 41, 18. ad A. U. 75., quum Brundisio Caesar Romam venisset, hisce verbis: καὶ τοῖς παισὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλου ἐπισηρυχθέντων ἀρχὰς αὐτῶν ἐφίμει. Nimirum repetita videtur lex haec Iulia de proscriptorum liberis, vel sua voluntate Caesar in integrum restituit multos, lege nondum lata, quam Dictator demum edidit. Ceterum a Caesare ita restitutum commemorat *Dio* 45, 17. C. Vibium Pansam, et ab Augusto patris exemplo l. 51, 21. C. Carinam.

Judicia] quae lex Sempronia C. Gracchi a Senatu transtulerat ad Equites, (*Vell.* 2, 6.) Senatu reddiderat Sulla, postea L. Aurelius Cotta, Praeter A. U. 685. Cn. Pompejo M. et M. Crosso Coss., diviserat tribus ordinibus, Senatu, Equitibus et plebi, e qua tribuni aerarii iudicia habebant. (v. interpr. ad *Vell.* 2, 52.) Denno mutavit Caesar, his sublati. *Dio* 43, 25. τὰ — δικαστήρια τοῖς τε βουλευταῖς καὶ τοῖς ἰκπεῦσι μόνοις ἐπέστρεψεν, ὅπως τὸ καθαρώτατον μάλιστα αἰεὶ δικάζοι· πρότερον γὰρ καὶ ἐκ τοῦ ἐμίλου τινες συνδιεγίνωσκον αὐτοῖς. v. Clav. Cicer. ind. leg. de lege Aurelia. *Sigon.* de ant. jur. civ. Rom. 2, 13. p. 415. et Id. de iudiciis 2, 6. p. 550.

Recensum populi] i. e. plebis, quae singulis mensibus ex aerario frumento sustentabatur, priori tempore modico pretio, (ceu patet etiam e *Liv.* 2, 34. „magna vis frumenti ex Sicilia advecta, agitatumque in Senatu, quanti plebi daretur“), constituto postea variis legibus frumentariis, de quibus v. Ern. Cl. Cicer. ind. leg., donec lex Clodia P. Clodii Tr. pl. sanxit, ut gratis plebi frumentum daretur. Ea largitione urbs pessima hominum faece implebatur, ut recte iudicat *Appian.* Civ. 2, 120. τὸ σιτηρέσιον, τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, τὸν ἀργὸν καὶ πτωχεύοντα καὶ ταχυεργὸν τῆς Ἰταλίας λεῖον ἐς τὴν Ῥώμην ἐπάγεται. Vorsatus fuerat ante Caesarem in ordinanda frumenti divisione Pompejus A. U. 698. (*Dio* 39, 24. *Plut.* Pomp. 50.) Jam Caesar numerum eorum, qui participes ejus essent, ad dimidiam fere partem deminuit. *Dio* 43, 21. τὰ τε ἄλλα διηκριβοῦτο, καὶ τοῦ πλήθους τοῦ τὸν σῖτον φέροντος, ἐπὶ μακρότατον, οὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὡς που ἐν ταῖς στάσεσιν εἴωθε γίγνεσθαι, ἐπαυξηθέντος, ἐξέτασιν ἐποίησατο· καὶ τοὺς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι (i. e. circiter) αὐτῶν προαπῆλειψε. Ceterum errasse reliquos scriptores, qui censum populi universi a Caesare habitum tradiderunt, ut *Plut.* Caes. 55. qui: μετὰ δὲ τὰς θείας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δεῦν καὶ τριάκοντα μυριάδων ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα. τη-

nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipiendum frumentum e publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui novi coetus recen-

δικαύτην ἢ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀπανήλωσι τοῦ δήμου μέρος, et *Appian. Civ. 2, 102.* ubi: τὸ δὲ τοῦ δήμου πλῆθος ἀναγραφάμενος, ἐς ἡμῖσι λέγεται τῶν πρὸς τοῦδε τοῦ πολέμου γενημένων εὐρεῖν, *Epitomatorem denique Liv. 115.* narrantem: „recensum egit, quo censa sunt civium capita GL millia“ notare *Rualdus Animadv. ad Plur., Torrent. et Casaubonus ad h. l.* Ipse *Dio*, qui loco supra laudato de recensu plebis ejusque causa recte exposuerat, vel immemor sui, vel utramque relationem composuitis, c. 25. censum praeterea habitum contendit, cui verissime opponit *Rualdus monumentum Ancyranum*, ubi *Augustus*: „in consulatu sexto censum populi collega *M. Agrippa* egi, *Iustrum novit annum alterum et quadragesimum feci sequi.*“ unde proximum ante *Augustum* censum in *A. U. 683.* s. primum *Cn. Pompeji* et *M. Crassi* consulatum cadere, idem *Ruald.* docet.

nec more, nec loco solito] *Locum* omnes campum *Martium* intelligunt. *Morem* ad *Censores* et *scribas publicos*, in tali recensu adhiberi solitos, referunt *Casaub.* et *Rualdus l. c.* Sed quum tales largitiones frumentariae fuerint prius, quam *Censores Romae* essent, melius *Erneti* *Senatum* ex arbitrio curam rei, cuicumque placeret, mandasse statuit.

per dominos insularum] *Insulae* pr. aedes erant a reliquis aedificiis sejunctae, via tanquam *insulae* mari cinctae. Sub *Imperatoribus* distinguuntur *domus* et *insulae*, (v. *Nor. 16.* et *58.*) ubi aedes mercede locandae s. *domus* *conducticiae*, pauperum adeo *habitacula*, *insulae*, nobiliorum et ditiorum *domus* appellari solebant. Qui illas possidebant et locabant, *domini insularum*, qui habitabant, *inquilini* et *insularii* audiebant. Eum loquendi morem *Suetonius h. l.* secutus est.

ex vig. trec. — retraxit] i. e. deduxit, subtraxit ab numero 320000 ad i. e. circiter (v. c. 20. et ind.) 150000, ut superessent, quibus frumentum e publico i. e. ex *acerario* daretur, fere 170000, (*Dio l. c.* καὶ τοὺς γε ἡμίσεισι ὁμοῦ τι αὐτῶν προακήλειψε), quae unice vera est interpretatio *Oudend., Rubinon., Wolfii.* *Eurm.* subintelligit numerum, *Ern.* ad recensum refert, explicantes adeo uterque *retraxit* pro *redegit* ad numerum 250000, quod *Galli* efferrent: il *reduisoit* le nombre à 150000. Patet, *Plutarchi* etiam, et qui eum secuti sunt, errorem ex

sionis causa moveri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex iis, qui recensiti non essent, subsortitio a Praetore fieret. [42] Octoginta autem civium millibus in transmarinas colonias distributis, ut exhaustae quoque Urbi frequentia suppeteret, sanxit, Ne quis civis major annis viginti, minorve quadraginta, qui sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abesset: neu quis Senatoris filius, nisi contubernalis aut comes

h. l. vel communi aliquo fonte male intellecto fluxisse. Simile Augusti institutum narrat *Dio* 55, 10. ubi est: τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτουμένου πλήθος, ἀρίστον ἐν, ἐξ εἰκοσι μυριάδας κατέλειψε.

[qui recensiti non essent] i. e. qui in reconsu Caesaris admisi ad frumentationem non essent. Casaub. Alii h. l. recensiti, quae forma etiam infra *Vespas.* 9. a multis probatur.

[in transmarinas colonias] Corinthum maxime et Carthaginem, quas restituit Caesar. *Plut. Caes.* 57. *Dio* 45, 50. *Strabo* 17, 3, 15. (p. 670. ed. Tzschuck.) ἡρημωμένης δ' αὖν ἐπὶ πολὺν χρόνον τῆς Καρχηδόνος, καὶ σχεδὸν τι τὸν αὐτοῦ χρόνον, ἔμπρ καὶ Ἰβηρίδος, (*Vell.* 1, 13. „eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum — funditus eruit“) ἀνελήθη πάλιν περὶ τοὺς αὐτοὺς πῶς χρόνους ὑπὸ Καίσαρος τοῦ Θεοῦ, πέμψαντος ἐποίκους Ῥωμαίων τοὺς προαιρουμένους, καὶ τῶν στρατιωτῶν τινάς· καὶ νῦν εἴ τις ἄλλη καλῶς οἰκεῖται τῶν ἐν τῇ Διβύη πόλει. *Appiani* Punic. lib., Caesarem in Africa bellantem somnio ad restituendam Carthaginem excitatum narrat, rem ab eo inceptam perfecisse Augustum. *Pausan.* 2, 1, 3. Κέρουλον δὲ ἀνάστατον Μομμίου ποιήσαντος — ἕστερον λέγουσιν ἀνοίξαι Καίσαρα, ὃς πολιτείαν ἐν Ῥώμῃ πρῶτος τὴν ἐφ' ἡμῶν κατεστήσατο· ἀνοίξαι δὲ καὶ Καρχηδόνα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοῦ. *Id.* c. 3, 1. Καίσαρα τὸν οἰκιστὴν Κορίνθου τῆς νῦν dicit. De coloniis Rom. et Caesaris singulatum agit *Onuphr. Panvin.* Imper. Rom. c. 11. (*Thes. Gr. Tom. I.* p. 364. sequ.)

Urbi] Ita suaserat Casaub. pro *Urbis*, probavit Wolf. in nota, quamquam in textu per errorem reliquit *Urbis*. Hoc defendit Burm. usu absoluto verbi *suppetere* sine dativo, quem uti concedo, ita *frequentiam exhaustae Urbis* concoquere nequeo.

[quadraginta] Vulg. *decem* vitiose. Sermo est de aetate soboli procreandae apta, qua nonnisi militibus abesse liceret. Oadend. conjicit: *minorve L*, ut Casaub. praeciverat *LX*, utrumque satis probabiliter.

[contubernalis aut comes] De contubernalibus dixi ad c. 2.

magistratus, peregre proficisceretur: neve hi, qui pecuariam facerent, minus tercia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. Omnesque medicinam Romae professos, et liberalium artium doctores, quo libentius et ipsi Urbem incolerent, et ceteri appeterent, civitate donavit. De pecuniis mutuis, disjecta novarum tabularum expectatione, quae crebro movebatur, decrevit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent per aestimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparassent, deducto summae aeris alieni, si quid usurae nomine numeratum aut perscriptum fuisset: qua conditione quarta pars fere crediti

Comites erant apud magistratus sine imperio, vel officii, vel amicitiae, non militiae causa. Ceterum haud improbabili conjectura legendum: „no quis Senator Senatorisve filius“ censet Lips. ad Tac. A. 12, 25. ubi de comitatu Senatorum docte exponentem vide.

neve hi — haberent] sc. ut remanerent in Italia ingenui, qui liberos procrearent, quum militibus uxores ducere haud liceret. Niti hanc Caesaris legem Casaub. docet lege Licinia, Licinii Stolonis, de qua Liv. 6, 35. et Appian. Civ. 1, 8. ἐπιγυραν, μηδένα ἔχειν τῆςδε τῆς γῆς πλείωρα πεντακισίω πλείω, μηδὲ προβατεύειν ἑνατὸν πλείω τὰ μείζονα, καὶ πεντακισίαν τὰ ἐλάσσονα. καὶ ἐς ταῦτα δ' αὐτοῖς ἀριστῶν ἐλευθέρων ἔχειν ἐπίταξαν, εἰ τὰ γιγνόμενα φυλάξουσιν τε καὶ μηνύουσιν ἐμελλον, quod non primum ex Casaub. sententia fuit consilium, sed id potius, quod Sueton. notat, ut exhaustae bellis Urbis per pacis artes et matrimonia ingenuorum copia suppeteret.

disjecta — movebatur] Moverant maxime per Caesaris absentiam Coelius A. U. 706. et Dolabella A. 707. Dio 42, 22. et 32. Caes. B. C. 3, 21. „M. Coelius Rufus Praetor — ad hominum excitanda studia — duas leges promulgavit, unam, qua mercedes habitationum annuas conductoribus donavit; alteram tabularum novarum.“

decrevit — perscriptum fuisset] Instituerat hoc Caesar prius A. U. 705. redux ex Hispania, ut ipse narrat B. Civ. 3, 1. „quum fides tota Italia esset angustior, neque creditae pecuniae solverentur, constituit, ut arbitri darentur, per eos fierent aestimationes possessionum et rerum, quanti quaeque illarum ante bellum fuissent, atque eas creditoribus transferentur. Hoc et ad

deperibat. Cuncta collegia, praeter antiquitus con-

timorem novarum tabularum tollendum minuendumque, qui fere bella et civiles dissensiones sequi consuevit, et ad debitorem tuendam existimationem esse aptissimum existimavit.⁶⁶ cf. *Plut. Caes.* 37. *Dio* 41, 37, 38. *Appian.* 2, 48. ubi: διὰ τὸ πολέμους καὶ στασεις καὶ τὴν ἐν τῶνδε τοῖς πιπραστικομένοις ἐπιῦσαν εὐανίαν, τὰς μὲν ἀποκοπὰς (novas tabulas) οὐκ ἔδωκε, τιμητὰς δὲ τῶν ἰσίων ἀπέφηνεν, οἷς (lege ἄν, quod visum etiam Schw. igh., vel εἰ οἷς cum Musgrav.) εἶδει τοὺς χρήστας τοῖς δανείσασιν αὐτῶν τῶν χρημάτων διδόναι. Jam quum eo absente Coelius et Dolabella, de quibus modo dixi, ex illa lege turbarum ansam cepissent, de victo Pharnace Romam reversus A. U. 707. rem ordinavit, de quo h. l. sermo. Id refert *Dio* 42, 51. τοῖς—πολλοῖς ἐχαρίσατο τὸν τε τόκον τὸν ἐποφειλόμενον σφίσι, εἴ οὐ πρὸς τὸν Πορθητὸν ἐξεπελεμώθη, πάντα, καὶ τὸ ἐνείκιον ὅσον ἐς πεντακυσίας ὄραχμὰς ἦν, ἐνιαυτοῦ ἑνὸς ἀφ᾽ οἷς, (v. ad c. 38.) καὶ προσέτε καὶ τὰς τιμήσεις τῶν κτημάτων, ἐν οἷς τὴν ἀπόδοσιν τῶν δανεισμάτων κατὰ τοὺς νόμους (leges, quas A. 705. τίθειται) γίνεσθαι εἶδει, πρὸς τὴν ἐν τῷ χρόνῳ ἀξίαν ἐπαναγαγῶν. ἐπὶ δὲ τῷ πλήθει τῶν δεδημοσιωμένων πολὺ πάντα ἐπευώνιστο. Jam locum Sueton. ita intellige: Concesserat Caesar debitoribus, quod ICI dicunt, beneficium cessionis bonorum, et *possessionum* i. e. fundorum, agrorum, villarum etc. et *rerum*, quas addit Caes. l. c. Illarum ante bellum civile majus pretium fuerat, quam eo tempore, de quo sermo, quo multi pecuniae penuria vendebant, multae quoque possessiones per proscriptionem venibant. v. *Dio* l. c. Jam id datum est debitoribus, ut cederent bona creditoribus eo pretio, quod ante bellum habuissent, et detraheretur praeterea de capite, quicquid usurarum vel *numeratum* esset praesenti pecunia, vel *perscriptum* (verschrieben), quod, sive per argentarios, sive alio modo factum fuerit, opponitur omnino pecuniae numeratae. Quamquam igitur et nimio pretio pro hujus temporis ratione possessiones creditoribus tradebantur, ac foenus insuper deperibat, melius tamen ita illis erat consultum, quam novis tabulis, quibus priora debita prorsus abolentur.

collegia] Collegia a Numa fuerant constituta sacerdotum et augurum, et artificum atque operarum omnis generis, quod maxime laudat *Plut. Num.* 17. Postea tamen res in Reip. detrimentum vertit. Nam, ut *Ascon. in Cornel.* 1. „frequenter coetus factiosorum hominum sine publica auctoritate, malo publico, fiebant; propter quod postea collegia Senatusconsultis (A. U. 680. L. Caccilio, Q. Martio Cae.) et legibus pluribus

stituta, distraxit. Poenas facinorum auxit: et quum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exsulabant, parricidas, ut Cicero scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multavit. [43] Jus laboriosissime ac severissime dixit.

sunt sublata praeter pauca atque certa, quae utilitas civitatis desiderasset sequi. Inde restituerat ea P. Clodius. Cic. in Pison. 4. pro Sext. 15. et 25. post red. in Sen. 15. Dio 38, 13. καὶ τὰ ἐταιρικὰ κολλήγια ἐπιχωρίως καλούμενα, ὅσα μὲν ἐκ τοῦ ἀρχαίου, καταλυθέντα δὲ χρόνον τινα, ἀνεκάλυπτο. Comparaveris ea cum iis coetibus, quos *Clubs* nostra aetas appellavit. Publii igitur suaeque securitatis causa Caesar sequentesque Imperatores ea dissolverunt. v. Joseph. 14, 17. qui solis Judaeis, tales conventus agere, a Caesare concessum fuisse, narrat. cf. Sigon. de ant. jur. civ. Rom. 2, 12. p. 555. sequ. et Fabric. ad Dion. l. c. et ad 60, 6. ubi: ἐταιρείας ἐπαναχθείσας ἐπὶ τοῦ Γαίου (a C. Caligula) διέλυσεν (Claudius.)

facinorum] Gewaltthatigkeiten. Adjecisse nonnulla videntur ad legem Corneliam de sicariis.

quum locupletes — multavit] Libera fuerat civibus Rom. ante iudicium cum rebus suis Urbe decedendi, potestas. Eam coercuit Caesar, publicae securitatis restitutor, ac pertinet sine dubio hic locus ad legem ejus de vi publica, de qua v. Sigon. de iudiciis 2, 55. p. 678. *Parricidas* intelligo, qui civem pacis tempore interfecerant, ut in lege illa Numa: „Si quis hominem liberum dolo sciens morti duit, parricida esto.“ *Indique* non sunt, quos Torrent. putat, qui non occidendi animo, tamen occiderant, sed omnino omnes, qui facinus s. vim, sed sine nece, erga civem patravertant. De verbis: „ut Cicero scribit,“ quae Burm. loco mota et post *exulabant* ponenda, ut spectetur locus pro Caecin. 34. „exilium non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii; nam qui volunt poenam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo solum vertunt,“ Wolfius cum aliis suspecta censet, ambigo. Magis tamen ad alterum sententiam inclino.

Jus — dixit] *Jurisdictio* ad causas privatas, *quaestiones* ad publicas pertinebant. Illa in urbe a Praetoribus duobus, urbano et peregrino, hae post constitutas quaestiones perpetuas inde a lege Calpurnia de repetundis A. U. 605. a quatuor reliquis Praetoribus habebantur. Quamquam igitur Caesar et sequentes Imperatores jurisdictionem ordinariam reliquerant Praetoribus, exercuere tamen eam, ubi a magistraticis ordinariis ad ipsos fuerat provocatum, et in quibusdam causis, quas

Repetundarum convictos etiam ordinē senatorio movit. Diremit nuptias praetorii vini, qui digressam a marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium portoria instituit. Lecticarum usum, item conchyliatae vestis, et margaritarum, nisi certis personis et aetatibus, perque certos dies, ademit. Legem praecipue sumtuariam exercuit, dispositis circa macellum custodi-

singulari cognitioni suae reservaverant. Haec est summa eorum, quae disputavit de jurisdictione Ern. in Cl. Cicer. et in excurs. ad h. l. Ceterum, quod idem vir doctus hoc comma post movit transjiciendum censet, quum poena de repetundis non ad jurisdictionem pertineat, id propterea non admitto, quod Sueton. note suo universum sequentis narrationis argumentum praemississe, dein promiscue varias, in quibus severitas Caesaris elucebat, causas subjecisse videtur; eo jurisdictionis nomine cogniciones nonnumquam comprehendī, ex Aug. 33. ipse Ern. concedit in excursu modo cit., in nota sui inmemor.

Repetundarum] De legibus huc pertinentibus dixi ad c. 4. Julia a Caesare Consule lata, nuac repetita, superioribus erat severior. Nam, quam illae exitium tantum et pecuniae acceptas aestumationem constituissent, haec ordine etiam deiecit reos et iudices ad litem aestumandam statuit. v. Lips. ad Tac. Ann. 14, 28: cf. de hac lege Sigon. de judiciis 2, 27. p. 618. sequ. et Heinecc. Ant. Rom. 4, 18. §. 75.

post biduum] De divortiorum licentia v. *Juvenal.* 6, 228: „fiunt octo mariti quinque per autumnos.“ *Martial.* 6, 7.

probri] i. e. adulterii cum uxore, quam postea duxit, commissi.

Lecticarum — ademit] Auctore *Eusebio* in Chron. iis ademit, quae nec maritos, nec liberos haberent, et minores essent annis 55. Legem de vestibus conchyliatis s. purpura repetit *Augustus*. *Dio* 49, 16. τὴν ἐσθήτα τὴν ἀλούργῃ μηδένα ἄλλον, εἰς τῶν βουλευτῶν, τῶν (Casaub. verissime suadet τῶν τε) ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντων, ἐνδύεσθαι ἐκέλευσεν.

Legem praec. sumtuariam] Commemorat eam *Cic.* ad *Div.* 7, 26. et *Q.* 15. et ad *Att.* 15, 7. ubi Caesar ex Hispania scripsisse dicitur, „sibi certum esse, Romae manere — ne se absente leges suae negligerentur, sicut esset neglecta sumtuaria.“ Agit de legibus Rom. sumtuariis *Gellius* 2, 24. qui tamen Italiani Augusto tribuit verbi: „postremo lex Julia ad populum per-

bus, qui opsonia contra vetitum relinere, deportarentque ad se, summissis nonnunquam lictoribus atque militibus, qui, si qua custodes fecerissent, iam opposita e triclinio auferrent. [44] Jam de ornanda instruendaque Urbe, item de tuendo ampliandoque imperio, plura ac majora in dies destinabat: in primis Martis templum, quantum nusquam esset, exstruere, repleto et complanato lacu, in quo naumachiae spectaculum ediderat, theatrumque summae

---

venit Caesare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur, Kalendis, Idibus, Nonis et aliis quibusdam festivis trecenti, nuptiis autem et repotiis HS mille.“ Nimirum auctor legis fuit Caesar, teste *Dion.* 43, 25. καὶ τὰ ἀναλώματα τῶν τι ἐχόντων, ἐπὶ πλείστον ὑπ’ ἀσπῆρας ἐξηγμένα, οὐκ ἐν νόμῳ μόνον ἐμετρίασέν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἔργῳ ἰσχυρῶς ἐν Φυλακῇ ἐποιήσατο. Neglectam confirmavit Augustus, ut *Dio* 54, 2. τῶν συσσιτίων τὰ μὲν παντελῶς κατέλυσε, τὰ δὲ πρὸς τὸ σωφρονέστερον συνέστειλε. cf. quae de hac lege contra Manutium disputat Ernesti in Cl. Cic. ind. leg.

Jam] Ita ed. Casaub. — Codd. vel carent prima litera, vel exhibent *nam*, quod praeterunt Oudend., Ern., Wolfius, equidem vereor, ut dici queat in transitu ad argumentum prorsus diversum. Adhibetur quidem saepe, ut Graec. γάρ, in responsione vel disputatione, sententia aliqua ante subintellecta; alia res est in narratione, ubi sequentia cum superioribus non cohaerent, quod contra est in locis ab Oudend. citatis, ut *Flor. prooem.* 2. et l. 4, 12, 13. et a Duker. ad *Flor. prooem.*, ut *Liv.* 29, 8.

plura — destinabat] De rebus, quas perficere Caesar meditabatur, v. *Plut. Caes.* 58. Dicuntur τὰ βεβουλευμένα Καίσαρι *Appian.* 132. et τὰ ἐγνωσμένα αὐτῷ c. 135. et ὅσα γενέσθαι βεβούλευτο *Civ.* 3, 5. lb. dicit, Antonium habuisse τὰ ὑπομνήματα τῶν βεβουλευμένων, coll. 2, 125. τὰ ὑπομνήματα τῆς ἀρχῆς ἐς τὸν Ἀντωνίου μετεκομίζετο. Ex his ὑπομνήμασι a Caesare ipso conscriptis hausisse scriptores videntur.

naumachiae] v. c. 39.

theatrumque] *Dio* 43, 49. Σέατρον τέ τι κατὰ τὸν Πομπηίου οἰκοδομήσαι ἐβελήσας, προκαταβάλετο μὲν, οὐκ ἐξέτελεσε δέ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁ Αὐγουστος μετὰ ταῦτα ἐποιήσας, ἀπὸ Μάρκου Μαρκιέλου τοῦ ἀδελφίδου ἐπωνομάσει. cf. infra *Aug.* 29. *Dio* 54, 26. De alio consilio, Urbem augendi, prolato pomoerio, quod tacet *Suet.*, commemorat *Dio* l. c., v. *Manut. ad Cic. ad Att.* 13, 55. et *Gell.* 13, 14.

magnitudinis, Tarpejo monti accubans: jus civile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusa-que legum copia, optima quaeque et necessaria in paucissimos conferre libros: bibliothecas Graecas et Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparandarum ac digerendarum: siccare Pomptinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam mnuire a mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim usque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se

jus civile — libros] Hujus rei periculum antea fecerat Cicero, cujus librum laudat *Gell.* 1, 22. Verissime *Heineccius* Ant. R. prooem. §. 12. „in primis dolendum, Caesari, huic operi quam maxime pari, per fata non licuisse, tam praedare de Rom. jurisprudentia mereri.“ De senioribus collectionibus, maxime de edicto perpetuo Salvii Iuliani, Hadriano Imper. edito, v. *Id.* §. 14 sequi.

M. Varroni] De hoc *Plin.* 7, 31. „M. Varronis in bibliotheca, quae prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romae est, unius viventis posita imago est: haud minore (ut equidem reor) gloria, principe oratore et cive ex illa ingeniorum, quae tunc fuit, multitudine uni hanc coronam dante, quam quum eidem Magnus Pompejus piratico ex bello navalem dedit.“ Errorem *Ernestii*, qui in *Cl. Cic.* hunc Varronem, quem *Cic. ad Att.* 13, 13. πολυγραφέατατον dicit, confundit cum adolescentulo, M. Bruti Quacstore (ad *Div.* 15, 10.), Manutium male secutus, jure arguit *Schütz.* ad h. l. Ad nostrum sunt epistolae Ciceronis, quae continentur libro 9. ad *Div. Publicare* in nostro et *Plin.* 1. est publici usus facere. Privata jam Lucullo antea fuerat bibliotheca, de qua v. *Plut. Lucull.* 42.

siccare Pomptinas paludes] Mandatum hoc ei est honoris causa a Senatu sec. *Dion.* 44, 5. τὰ τς ἔλη εἰ τὰ Πόντινα χῶσαι, καὶ τὸν Ἴσθμὸν τὸν τῆς Πελοποννήσου διορύξαι, βουλευτήριόν τε τι καινὸν ποιῆσαι προσέταξαν. *Plutarch.* l. c. ut proprium tantum consilium commemorat verbis: πρὸς τοῦτοις τὰ μὲν ἔλη τὰ περὶ Πωμητικῶν καὶ Σητίων ἐντρέψας, πεδίον ἀποδείξαι (ἐπεχειρεῖν) πολλαῖς ἐνεργῶν ἀνδρῶπων μυριάσι. Saepius haec res deinceps est tentata, semper frustra, nostrae fortasse aetati servata.

emittere Fucinum lacum] in Marsis. Idem tentavit *Claudius* (v. ad *Claud.* c. 20.), perfecit *Hadrianus*.

perfodere Isthmum] *Plut.* l. c. διὰ μέσου ἐς τῆς στρατείας, de qua proximo, τὸν Ἰσθμὸν ἐπεχειρεῖν διασκέπτειν. v.

in Pontum et Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec, nisi ante expertos, aggredi proelio. Talia agentem atque meditantem mors praevenit: de qua priusquam dicam, ea, quae ad formam habitum et cultum et mores, nec minus, quae ad civilia et bellica ejus studia pertinent, non alienum erit, summam exponere. [45] Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore,

Dion. l. c. Plin. 4, 5. „perfordere navigabili alveo angustias eas tentavere Demetrius rex (Poliortetes), Dictator Caesar, Cajus princeps (v. Calig. 21.), Domitius Nero (v. Ner. 29.) infausto (ut omnium patuit exitu) incepto.“ Nempe fatalem existimabant fuisse illis nefariam termini a Diis constituti destructionem.

et Thraciam] Ern. rescripsit ex uno cod. *per Thraciam*, quoniam haec terra peragrandia erat Dacis Pontum potentibus. Sed monet Wolf., in talibus ne optimos quidem scriptores ordinem quendam satis sollicite servare.

Parthis inferre bellum] *Plut. l. c.* παρασκευή δὲ καὶ γνώμη, στρατεύσειν μὲν ἐπὶ Παρθοῦς, καταστρεφάμενῃ δὲ τοῦτους, καὶ δι' Ἑρκανίας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὸν Καϊκάσιον ἐπιπεριελθόντι τόπον, εἰς τὴν Σουδικὴν ἐμβαλεῖν· καὶ τὰ περὶ χώρα Γερμανοῦς, καὶ Γερμανίαν αὐτὴν ἐπιδραμόντι, διὰ Κιλτικῶν ἐπαυελθεῖν εἰς Ἰταλίαν, καὶ συναΐσαι τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἡγεμονίας τῷ πανταρχέθεν Ὀκταωνῷ περιορισθείσης. — Postea nec nisi ante expertos passivo dixit, h. e. postquam velitando periclitatus esset, quo genere belli facillime possent vinci, qua ipsa prudentia et cautione dux belli peritissimus praetulget prae imperito eodemque temerario Crasso. Apparatus ad bellum Parthicum describit *Dio 45, 51. Apprian. 2, 110. ad A. U. 710.* ἐπενέει στρατείαν μακρὰν ὅς τις Γέτας καὶ Παρθουαίους· Γέταις μὲν αἰσθητῶ καὶ φιλοπολέμῳ καὶ γείτονι εἶναι προεπιβουλευῶν Παρθουαίους δὲ τιννομένους τῆς ἐς θηράσσαν παρασπονδύσεως. Στρατίαν δὲ προῦπεμπεν ἡὸν τὸν Ἰόνιον περὶν, ἐκκαίδεκα τέλη πεζῶν, καὶ ἰππείας μυρίους. Antonius in oratione funebri apud *Dion. 44, 40.* de iusto Pharnace protinus hanc expeditionem agitasse Caesarem dicit.

quae ad formam — pertineant] *Forma* ad naturalem corporis figuram, *habitus* ad modum illud habendi (Haltung), *cultus* ad modum, *mores* ad animum, *studia* ad vitam vitaeque artes pertinent.

ore paulo pleniore] si cum reliquo corpore comparaveris macilentus. Ad enim notant *membra teretia*. *Plut. 17.* dicitur

nigris vegetisque oculis, valetudine prospera; nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atque etiam per somnum exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res agendas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter ac raderetur, sed velleretur etiam, ut quidam exprobraverunt; calvitii vero deformitatem iniquissime ferret, saepe obtrectatorum jocos obnoxiam expertus. Ideoque et deficientem capillum revocare a vertice assuevit, et ex

---

τὴν ἕξιν ἰσχνός, καὶ τὴν σάρκα λευκός καὶ ἀπαλός, καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν νοσῶδης, καὶ τοῖς ἐπιληπτικοῖς ἐνοχος.

per somnum exterreri] quod accidere solet vindictam oppressorum metuentibus. Jugurtha apud *Sallust.* 72. „intordum somno excitus arreptis armis tumultum facere.“

Comitiali — morbo] *Plut.* 17. Cordubae primum dicit τοῦτο τὸ πάθος αὐτῷ προσπεσεῖν (sine dubio Propractori Hispaniae), et c. 51. ubi de proelio ad Thapsum exponit: οἱ δ' οὐ φασὶν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ γενέσθαι, συντάττοντες δὲ τὴν στρατιάν καὶ διακασμοῦντος ἀψασθαι τὸ σύνηθες νόσημα. *Appian.* 2, 110. νεσήματα τοῦ σωματος dicit ἐπιληψίαν καὶ σπασμὸν, αἰφνιδίου ἐμπίπτουτα αὐτῷ μάλιστα παρὰ τὰς ἀργίας.

tonderetur] forfice, *raderetur* novacula. *Vellere* est pilos evellere adhibita *volsella*, quem hominum mollium morem notat Scipio apud *Gell.* 7, 12. verbis: „nam qui quotidie unguentatus adversum speculum ornetur, cujus supercilia radantur, qui barba volsa feminibusque subvolsis ambulet — eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinaedi facere solent?“ *Martial.* 8, 47. „pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est, pars vulsa est; unum quis putet esse caput?“ Atque *Clemens Alex.* *Paedag.* 3, 11. εἰ δὲ τις καὶ κείραϊτό τι τοῦ γενείου, οὐ μέντοι παντελῶς ψιλωτέον αὐτό· αἰσχρὸν γὰρ τὸ θέαμα, καὶ κατέγνωσται ἢ τοῦ γενείου ἐν χερῶν κουρά, παρατίλσει καὶ λειότητι γειτυῶσα.

obtrectatorum jocos] v. ad c. 51.

revocare a vertice] i. e. illos capillos, qui naturaliter a vertice in occipitium et cervicem inclinant, continua cura retorque ac reducere, et compellere in priorem capitis partem, quâ praecipue erat calvus, ut interpretatur Oudend. *Senec.* de brev. vit. c. 12. „quid? illos otiosos vocas, quibus apud tonsorem multae horae transmittuntur, dum decerpitur, si quid proxima nocte succrevit, dum de singulis capillis in consilium

omnibus decretis sibi a Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepit aut usurpavit libentius, quam jus laureae coronae perpetuo gestandae. Etiam cultu notabilem ferunt. Usumentiam lato clavo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter quam super eum cingeretur,

itur, dum aut disjecta coma restituitur, aut deficiens hinc atque illinc in frontem compellitur? Schulting. conjiciebat: in verticem, quod probavit Ernesti. Repugnat locus Senecae laudatus.

non aliud] οὐδὲν ἄλλο, et saepissime nihil aliud, noto neutrius usu. Male alii correxerunt: non alium.

laureae coronae] Coronae a multis omittitur, ut c. 2. v. c. 79. Ceterum de luxuria Caesaris conferendus locus Dionis 43, 45. αὐτὸς δὲ τὴν τε στολὴν τὴν ἐπινίκιον ἐν πάσαις ταῖς πανηγύρεσι κατὰ δόγμα ἐνεδύετο, καὶ τῷ στεφάνῳ τῷ δαφνίνῳ αἰεὶ καὶ πανταχοῦ ὁμοίως ἐσοσμεῖτο. καὶ πρόφασιν μὲν ἐποιεῖτο τοῦτο, ὅτι ἀναφαιλάντιας ἦν· παρεῖχε δὲ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐκείνου λόγον τινά, (inse-re ὅτι) καὶ τότε ἔτι, καίπερ παρηβηκῶς, ἐς κάλλος ἤσει. τῇ τε γὰρ ἐσθῆτι χαυνοτέρα ἐν πᾶσιν ἐνηβρύνετο· καὶ τῇ ὑποδέσει καὶ μετὰ ταῦτα (leg. καὶ ταύτῃ μὲν) ἐνίστε καὶ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ, κατὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι περὶ γενόμεους, ὡς καὶ προσήκων σφίσι διὰ τὸν Ἰούλιον, ἐχρήτο.

lato clavo — fimbriato] i. e. tunica laticlavata, manicas ad manus usque habente, easque fimbriatas, χιτῶνι πλατισήμων, χειρῖδας ἔχοντι μέχρι τῶν καρπῶν κροσσωτάς, ut interpr. Casaub. Ita Lucullus sec. Plut. Luc. 28. gerebat κροσσωτὴν ἐφ'εστριάδα. Hominam erat delicatiorum, tunicas gerere manicatas s. chiridotas (χειριδωτοὺς χιτῶνας Herodian. 513, 13.). Gell. l. c. „qui in conviviiis — cum chiridota tunica inferior accubuerit.“ Id. eod. cap. init. „Tunicis uti virum prolixis ultra brachia et usque in primores manus ac prope in digitos, Romae atque omni in Latio indecorum fuit. Eas tunicas Graeco vocabulo nostri chiridotas appellaverunt, feminisque solis vestem longe lateque diffusam decoram existimaverunt, ad ulnas cruraque adversus oculos protegenda sequ.“ Qui gerebant eas, manuleati dicebantur. v. Calig. 52.

nec ut unquam — cingeretur] Disputavere de interpretatione hujus loci Octav. Ferrarius de re vestiaria 1, 12, 13. (Thes. Graev. T. VI. p. 642. sequ.) Albert. Rubenius de re vestiaria 2, 13. (Thes. Vol. c. p. 1025. sequ.) cui respondit Ferrarius in Analectis de re vestiaria c. 44. (Thes. Vol. c. p. 1140.). Adde Ald. Manutium de toga Romanorum (Thes. Vol. c. p. 1197.), Rosini Ant. Rom. 5, 52. p. 399. et interpretes ad h. l., in primis Graevium

et quidem fluxiore cinctura. Unde emanasse Sullae dictum, optimates saepius admonentis, *ut male praecinctum puerum caverent*. [16] Habitavit primo in Subura modicis aedibus: post autem pontificatum maximum in Sacra via domo publica. Munditiarum lautitiarumque studiosissimum multi prodiderunt: villam in Nemorensi a fundamentis inchoatam, ma-

et Ernestium. Singulorum opiniones recensere, longius foret. Ad veritatem proxime accedere viderar haec interpretatio: Cingulo constringebatur toga, superjecta tunicae. circa femora, ita ut latus clavus tunicae, quo insigni Senatores utebantur, conspiceretur. Jam Caesar, quum *super latum clavum* i. e. alius se cingeret, et tegebat cingulo clavum, et efficiebat, ut inferior pars togae laxius deflueret, quae erat *fluxior cinctura* usitata hominibus mollibus. *Cinctus enim, praecinctus, succinctus* i. q. expeditus, gnavus, industrius. Sic *Horat.* Sat. 1, 5, 31. de homine morum inconditorum: „Rusticius touno toga defluit.“

emanasse Sulla edictum] vulgatam esse antea minus notum. Addunt alii *constat* e glossa inutili, quum praecesserit *ferunt*. De re *Dio* 43, 43. τὸ δ' οὖν χαῦνον τοῦ ζώματος αὐτοῦ ὃ μὲν Σύλλας ὑπετόπησεν, ὥστε καὶ ἀποκτεῖναι αὐτὸν ἐβελήσαι, τοῖς τε ἐξαιτησαμένοις εἶπεν (ισελ. εἶπειν), ὅτι Ἐγὼ μὲν χαρισῶμαι τοῦτον ὑμῖν, ὑμεῖς μὲντοι καὶ πάνυ τοῦτον τὸν κακῶς ζωννύμενον Φυλάττεσθε· ὃ δὲ Πικέρων οὐ συνενόησεν, ἀλλὰ καὶ σφαλεῖς ἔφη, ὅτι Οὐκ ἂν ποτε προσεδόκησα τὸν κακῶς οὕτω ζωννύμενον Πομπηίου κρατήσειν. cf. *Macrobi.* Saturn. 2, 3.

in Subura] *Barthol. Marlian.* urbis Romae topographia 4, 20. (Thes. Gr. T. III. p. 156.) „Suburra, quae inter Esquilias et Viminalem jacet, principium habuit a foro Romano s. a foro Nervae Imp., finem vero ad clivum Suburratum, dicta, ut Junius scribit, ab eo quod fuerit sub antiqua urbe.“ Plura dat *Alex. Donatus* de urbe Romae 3, 10. (Thes. V. c. p. 703. sequ.) Rectius scribi *Subura*, docent monumenta. v. Ovidend. — De *via sacra* v. *Onuphr. Panvini* descriptio urbis Romae (Thes. III. p. 269.) et *Pancirolli* (Ibid. p. 359.).

domo publica] *Dio* 43, 44. inter reliquos honores Caesari decretos refert οἰκίαν, ὥστε ἐν τῷ δημοσίῳ οἰκεῖν. Pertinuisse autem ad pontificatus honores domum publicam, idem *Dio* dicit 34, 27. ὅτι τὸν ἀρχιέρεων ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἔχεθην.

Munditiarum] *τρυφῆς*. *Sall. Jug.* 63. „non Graeca facundia neque urbanis munditiis se exercuit.“

in Nemorensi] sc. agro prope Ariciam, ubi Dianae erat

gnoque sumtu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quamquam tenuem adhuc et obaeratum: in expeditionibus tessellata et sectilia pavimenta circumtulisse. [47] Britanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus: gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse: servitia rectiora politioraque immenso pretio, et cujus ipsum etiam pu-

templum, cui a Iulo circumjacente *Nemoris* nomen erat. Commemorat hanc Caesaris villam Cic. ad Att. 6, 1. „Caesarem in *Nemorensi* aedificando diligentiorum fore,“ et 15, 4. „L. Caesar, ut veniam ad se, rogat in *Nemus*.“

tessellata et sectilia pavimenta] Pavimenta h. l. sunt materia pavimentorum, quae circumlata in expeditionibus, ubi castra ponerentur, ad ornandum praetorium artificiose componebatur. *Tessellae* calculi erant quadrati variisque coloribus tincti, quibus solum stratum fuisse, patet ex Senec. Nat. Quaest. 6, 31. *Sectilia*, Λιθόστρωτα, crustae marmoris varii coloris et formae, et ipsae ad artem iuncta, emblemata vermiculata. *Lithostrota* in pavimento ac solo mansisse, *tessellata* ad camerae translata et *musivi operis* nomine appellata fuisse, docet *Salmasius* Exerolit. Plin. p. 1214. quem sequitur *Graev.* ad h. l. Qui plura quaerit (meam enim in his rebus ignorantiam ingenue fateor), adeat Nicol. *Bergier.* de publicis et militaribus imperii Rom. viis 2, 12. et 21. (Thes. Graev. T. X. p. 116. et 139), qui *tessellata* majorum lapidum, *sectilia* minorum intelligit pavimenta, et *Hennini* not. ad *Bergier.* (Ibid. p. 373.), et *Casaub.* et *Ern.* ad h. l.

Britanniam] Tac. Agric. 12. „Fert Britannia aurum et argentum et alia metalla, pretium victoriae. gignit et Oceanus margarita, sed subfusca ac liventia. sequ.“ Contra *Plut.* Caes. 25. dicitur in expeditione Britannica κακῶσαι τοὺς ποσειδίους μάλλον, ἢ τοὺς ἰδίους ἀφελῆσαι (οὐδὲν γάρ, ὃ τι καὶ λαβεῖν ἦν ἄξιον ἀπ’ ἀνθρώπων κακοβίων καὶ πνητῶν). Cic. etiam ad Att. 4, 16. „etiam illud iam cognitum est, neque argenti scripulum esse ullum in illa insula, neque ullam spem praedae, nisi ex mancipiis.“

rectiora politioraque] i. e. in quorum forma et habitu nihil reprehendendum, nihil vitii erat. Ita *Catull.* 10. „non possem octo homines parare rectas,“ ubi v. Is. *Vossius,* *Horat.* Sat. 1, 2, 82. „cuius rectius“ et v. 125. „candida rectaque sit.“ Eadem metaphora infra c. 56. commentarii dicuntur *nudi, recti et veni-*

deret, sic ut rationibus vetaret inferri. [48] Convivatam assidue per provincias duobus tricliniis, uno, quo sagati palliative, altero, quo togati cum illustrioribus provinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in parvis ac majoribus rebus diligenter adeo severeque rexit, ut pistorem, alium quam sibi panem convivis subjicientem, compedibus vinxerit; libertum gratissimum, ob adulteratam Equitis Romani uxorem, quamvis nullo querente, capitali poena affecerit. [49] Pudicitiae ejus famam nihil quidem praeter Nicomedis contubernium laesit, gravi tamen

---

sti. Vulg. h. l. *recentiora*, quod frustra defendit Casaub., alii mutavere in *decentiora* (quae Lipsii est conjectura), *teretiora* (quae Nic. Heinsii), *laetiora*, *vegetiora*, *eruditiora*. Nisi inutilis esset h. l. conjiciendi opera, adderem: *erectiora*. Ceterum ut *rectiora* dicuntur servitia ob corporis formositatem, ita *politoria* sunt artibus exulta, literarum, carminum, saltationis perita.

sagati palliative] „Sagati sunt milites Caesariani alicujus dignationis, ut de cohorte praetoria; *palliatii* autem comites Graeci, philosophi, rhetores, quos illis temporibus illustriores Romani in comitatu suo habere solebant. v. *Cic.* pro Mil. 10. Hoc triclinium respondet ei, quod in principum aulis *dis Marschallstafel* vocant. *Togati* sunt Romani, Legati, Quaeitores, tum Senatores Equitesque Rom. illustres, qui forte per provinciam iter facientes ad ipsum devertebant.“ Ita Ernesti ad h. l. Apud Sallust. Jug. 21. *togati* sunt, qui negotiandi aut itineris causa erant in provincia. v. ibi Cert. *Palliatii* semper Graeci dicuntur. *Cic.* pro Rabir. Post. 9. Phil. 5, 5. „Graeculi judicis, modo palliatii, modo togati.“ Ita *comedia* v. *fabula palliata*, in qua Graecum habitum histriones gerunt.

nihil quidem praeter] Quum sequentia capita continuum libidinum ejus historiam texant, *pudicitia* h. l. angustiori natione flagitia, quae contra naturam sunt, spectat. Ita c. 2. prostratae regi *pudicitiae*. Similiter Aug. 71. *impudicitia* distinguitur a *libidinibus*. cf. Vespas. 13. „Licinium Mucianum, notae *impudicitiae*.“

Nicomedis contubernium] v. c. 2. *Aurel. Victor* c. 82. „quum saepe ad Nicomedem regem Bithyniae commearat, *impudicitiae* infamatus est.“

et perenni opprobrio, et ad omnium convicia exposito. Omitto Calvi Licinii notissimos versus:

Bithynia quicquid

Et paedicator Caesaris unquam habuit.

Praeterea actiones Dolabellae et Curionis patris, in quibus eum Dolabella *pellicem reginae, spondam interiorem regiae lecticae*, ac Curio *stabulum Nicomedis*, et *Bithynicum fornicem* dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam suum *Bithynicam reginam: eique Regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum*. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octavius etiam quidam, valetudi-

Calvi Licinii] De eo v. Cic. Brut. 81. ubi dicitur a magistris parum institutus, naturam habuisse admirabilem ad dicendum. Satyricum ejus carmen commemoratur ab eodem Cic. ad Div. 7, 24. Erat filius Licinii Macri, a Cicerone Praetore condemnati. Plut. Cic. 9. Val. Max. 9, 12, 7.

actiones Dolabellae] Dolabellam patrem, accusatum a Caesare, (v. supra c. 4.) intelligit Ernesti, Torrentius filium, qui post necem Caesaris Consul fuit. *Actiones* h. l. non sunt forenses, sed orationes in Senatu habitae. Ita Cic. ad Div. 1, 9. „in illis autem meis a *tiosibus* sententiisque omnibus“ et postea: „recreati enim boni viri consulatu tuo, et constantissimis atque optimis *actionibus* tuis excitati.“ v. Clav. Cic. in *actio*. De Curione patre diximus ad c. 9.

spondam interiorem] *Sponda* sec. Isidorum exterior erat pars lecti, *pluteus* autem interior. Dicitur deinde de lecto ipso, ut Virgil. Aen. 1, 697. „*aulaeis* jam se regina superbis Aurea composuit *sponda* mediamque locavit.“ H. l. *sponda interior regiae lecticae* pro uxore, quae in interiore lecti parte jacebat, quod muliebria passus esse Caesar dicebatur. Gell. 7, 12. quem locum supra jam citavimus, „qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum *chiridota tunica inferior* (praefendum puto *interior*, ut h. l.) accubuerit, qui non modo vinosus, sed virosus quoque sit; cumne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod *cinacdi* facere solent?“

edicta Bibuli] v. c. 20. *Proscribere* est literis publicis al. proponere, h. l. igitur publice appellare. Vocabula dignationi consulari parum congrua explicare, pudet taedetque.

M. Brutus] sine dubio percussor Caesaris, sed in quo libro, nescio. Varios tamen scripsisse, auctor Cicero pluribus

ne mentis liberius dicax, conventu maximo quum Pompejum regem appellasset, ipsum reginam salutavit. Sed C. Memmius etiam, ad cyathum et vinum Nicomedi stetisse, objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, accubantibus nonnullis urbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero vero non contentus, in quibusdam epistolis scripsisse, a satellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, veste purpurea decubuisse, floremque aetatis a Venere orti in Bithynia contaminatum: quondam etiam in Senatu defendenti Nysae causam, filiae Nicomedis, beneficiaque regis in se commemoranti, *Remove*, inquit, *istaec, oro te; quando notum est, et quid ille tibi, et quid illi tute dederis.* Gallico denique triumpho milites ejus inter cetera carmina,

---

locis. v. (1. Cic. De Octavio nihil constat, neque refert, quare de homine obscuro.

C. Memmius] qui Praetor Caesarem Consularem postulavit. v. c. 23.

ad cyathum — stetisse] ad quod ministerium pueri adhibebantur nobiles iique formosi. *Horat. Od. I, 29, 7.* „puer quis ex aula capillis ad cyathum statuatur unctis?“ ubi v. Mitscherlich. *Plaut. Menaechm. 2, 2.* *cyathissare* dicit. Verba et vinum mihi, ut Oudend. et Wolf., e glossis venisse videntur.

eductum] e triclinio vel e conclavi suo s. hospitali cubiculo. Torrent. et Graev. praeferunt *deductum*.

a Venere orti] v. ad c. 6. de hac Caesaris origine.

Nysae] *Maffei Antiqu. Aquit. ep. 1.* e numo, cui inscriptum nomen Μούσης βασιλίσσης, probare voluit, scribendum *Musae*. Politianus dedit lectionem *Mysae*. v. quae plura de hoc nomine disputat Oudendorp. Ceterum orationem C. Caesaris, quam pro Bithynis dixit, commemorat *Gell. 5, 15.* eandemque, de qua Suet., dici, patet ex argumento, cujus principium Gellius dedit.

inter cetera carmina] *Dionys. Archaeol. 7, 72.* ἐφεΐται τοῖς κατάγουσι τὰς νίκας, λαμβίξεν τε καὶ κατασκώπτειν τοὺς ἐπιφανιστάτους ἀνδρας κ. τ. λ. *Liv. 39, 7.* „carminaque a militibus ea in Imperatorem dicta, ut facile appareret, in duce indulgentem ambitiosumque ea dici.“ *Vell. 2, 67.* „inter jocos militares — usurpabant hunc versum sequ.“ *Martial. 1, 5.* „Consuevere jocos vestri quoque ferre triumphii; materiam dictis nec

qualia currum prosequentes joculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronunciaverunt:

Callias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem.

Ecce Caesar nunc triumphat, qui subegit Gallias:

Nicomedes non triumphat, qui subegit Caesarem.

[50] Pronum et sumptuosum in libidines fuisse, constans opinio est, plurimasque et illustres feminas corrupisse: in quibus Postumiam Servii Sulpicii, Lolliam Auli Gabinii, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeji Muciam. Nam certe Pompejo, et a Curionibus patre et filio, et a multis exprobratum est, quod, *cujus causa post tres liberos exegisset uxorem, et quem gemens Aegisthum appellare consuesset, ejus postea filiam potentiae cupiditate in matrimonium receperisset.* Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem, Serviliam: cui et proximo suo consulatu

---

puudet esse ducem.“ v. *Onuphr. Panvin.* de triumpho (Thes. Tom. VIII. p. 1373.). Acclamationes militum ad laudem Imperatorum vel per jocum pronunciatas collegit *Brissonius* de formulis l. 4. pag. 349. sequ. — Ceterum genuina Suetonianis dat *Dio* 43, 20. καὶ τὴν παρὰ τῷ Νικομήδει τῷ τῆς Βιθυνίας βασιλεύσαντι διατριβὴν, ὅτι μειράκιόν ποτε παρ' αὐτῷ ἐγγεγένει, διεκερτόμησαν ὥστε καὶ εἶπειν, ὅτι Καῖσαρ μὲν Γαλάτας ἐδουλώσατο, Καίσαρα δὲ Νικομήδης, additque alia ejusmodi carmina, quae tantum abfuisse *Caesarem* dicit, ut aegre ferret ut militum potius licentia gauderet, πλὴν καὶ ὅσον τὴν συνουσίαν τὴν πρὸς τὸν Νικομήδην διέβαλλον· ἐπὶ γὰρ τούτῳ πάνυ τε ἐδυσκόλαινε, καὶ εὐδηλος ἦν λυπούμενος ἀπολογεῖσθαι τὰ ἐπεχείρει, καὶ κατώμνους ἤκν τούτου καὶ γέλωτα προσεπωφίστανεν

Gallias Caesar subegit] Versus sunt trochaici tetrametri catalectici, de quo genere v. *Hermann Handb. der Metrik* p. 54. sequ. et *Oudendorp.* ad *Nostr.* c. 51.

Postumiam] quae commemoratur a *Cic.* ad *Div.* 4, 2.

Cn. Pomp. Muciam] *Plutarch.* *Pomp.* 42. ἐξύβρις — ἡ Μουκία παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ κ. τ. λ.

Serviliam] *Catonis* ex matre sororem, (v. *Plut. Cat.* 24. ubi accepisse dicitur *Caesar* in *Senatu* *Serviliae* ἐπιστέλιου ἀπόλαστον κ. τ. λ.), unde multi *Brutum* *Caesaris* filium existimant. v. ad c. 82. cf. *Bayle* diction. sub v. *Servilie*.

proximo suo cons.] i. e. proxime insecuto, eoque primo. Nam ex *Plut.* loco modo cit. patet, *Caesarem* Praetorem desi-

sexagies sestertio margaritam mercatus est, et bello civili super alias donationes, amplissima praedia ex auctionibus hastae nummo addixit: quum quidem, plerisque vilitatem mirantibus, facetissime Cicero, *Quo melius*, inquit, *emtum sciatis, Tertia deducta est*: existimabatur enim Servilia etiam filiam suam Tertiam Caesari conciliare. [51] Ne provincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho ap-

---

gnatum turpem illam cum Servilia consuetudinem habuisse. Id. Brut. 5. *νεανίαν ἔτι* illo tempore fuisse dicit. Est igitur proximus consulatus, quem paucis annis post praeturam primum administravit. Ita etiam Casaub. „eum accipe, qui proxime tempora illa secutus est, quibus Serviliam amare coepit.“ Sic *proxima nocte* Neron. 7. est: proxime inceptam Neronis disciplinam insecuta. Sed durior haec ratio visa est Torrent. Ern. et Oudendorpio, qui e cod. Ursini scribere maluerunt primo suo cons. v. Burm. ad h. l. et Jac. Gronov. ad Liv. 2, 35., ubi voces *proximus* et *primus* saepius in libris confundi docet.

super alias donationes] Agit de iis Dio 43, 47.

nummo addixit] Al. *minimo*. Idem est *nummo*. Ita Cic. pro Rabir. Post. 17. „ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirii Postumi *nummo sestertio* sibi addici velit?“ Senec. epist. 95. „quae maxima inter vos habentur — *sestertio* nunc aestimanda sunt.“ Neque improbabilis emendatio Bentleji apud Horat. Sat. 1, 4, 14. „Crispinus *nummo* me provocat“ ubi vulg. *minimo*. cf. Ernest. in Cl. Cic. sub *addicere*. Ita Angli: for a farthing. — Ante *nummo* nonnulli addunt *ei*, quod etsi saepius a Suetonio sine necessitate adjicitur, h. l. minore nititur codicum auctoritate, claudamque orationem reddit.

Quo melius] i. e. *vilius*, quod dant alii e glossa. In verbis Ciceronis lusus est in duplici significatione vocabulorum *tertia* sc. pars et *Tertia*, et *deducere* i. q. subtrahere, et tradere ad usum obscenum. Narrat autem idem Macrob. Saturn. 2, 2. „Mater M. Bruti Servilia, quum pretiosum aere parvo fundum abstulisset a Caesare, subjiciente hastae bona civium, non effugit dictum tale Ciceronis: Equidem *quo melius emtum sciatis*, comparavit Servilia hunc fundum *Tertia deducta*. Filia autem Serviliae erat Junia Tertia, eademque C. Cassii uxor, lasciviente Dictatore tam in matrem, quam in puellam sequ.“ De factiis Ciceronis et temerario fere, ubique effundendi eas, pruritu v. Plut. Cic. 5, 7, 25. sequ. 38. Dio 38, 12.

paret, jactato aequae a militibus per Gallicum triumphum:

Urbani, servate uxores, moechum calvum adducimus.

Aurum in Gallia effutuisti: at hic sumsisisti mutuum.

[52] Dilexit et reginas, inter quas Eunoën Mauram, Bogudis uxorem: cui maritoque ejus plurima et immensa tribuit, ut Naso scripsit: sed maxime Cleopatram, cum qua et convivia in primam lucem saepe protraxit, et eadem nave thalamego paene Aethiopia tenus Aegyptum penetravit, nisi exercitus sequi recusasset: quam denique accitam in Urbem, non

Urbani] De carminis genere v. ad c. 49. Solutius metrum quamvis militum ἀποσχεδίου condones, tamen ex Ms. Medic. 3. at ante *hic* inserendum erat, quod suaserat Oudend., fecit Wolf. Ille, omisso etiam *at*, coniecit *Gallias*, ut in quarto pede esset anapaestus. Dactylus in tertio, ut hic, est etiam in simili versu c. 80. Ernesti, qui duos versus non simul cantatos, sed aliis interpositis, autumat, neglexit, Suetonium de *disticho* loqui. Ceterum pro *effutuisti* ante Casaub. vulgo erat: *auro in Gallia stuprum emisti*. Glossam delevit Casaub. e codd. Illud licentiae militari magis convenire, notat etiam Reines. ad h. l.

Bogudis uxorem] Mauritaniae regnum divisum erat illo tempore inter Bocchum et Bogudem. *Dio* 41, 42. ὁ τε Βόκχος καὶ ὁ Βαγούας βασιλεῖς, ὅτι ἐχθροὶ αὐτῶν, (Pompeji et Pompejanorum, max. Juba) ἀντιπρομάσθησαν. *Id.* 45, 36, ubi de bello Hispanico, Βόκχος μὲν γὰρ τοὺς υἱεῖς τῆ Πομπηίου ἐπέμφε, Βαγούας δὲ αὐτὸς τῆ Καίσαρι συνεστράτευσεν, qui sec. c. 38. momentum ad Caesaris victoriam fecit. Bogud commemoratur etiam ab *Hirt.* B. Alex. 29, 62. B. Afric. 25. Pluribus de utroque agit *Fabric.* ad *Dion.* 43, 3. et de Bogude ad 48, 45.

Naso] M. Actorius Naso, quem laudavit jam c. 9.

penetravit] pro *penetravisset* Gr. καὶ διέβησαν μετ' αὐτῆς μέχρῃς Αἰθιοκίας, εἰ μὴ sequi. Ita infra c. 58: „neque in Britanniam transvexit, nisi — explorasset“ *Galb.* 10. „servi — transvexit, nisi expressa cruciatiu confessio esset.“ *Tac.* A. 16, 32. „in amplexus occurrentis filiae ruebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent“ al.

accitam in Urbem] *Dio* 45, 27. πλείστην δ' οὖν ὁμῶς αἰτίαν ἐπὶ τῷ τῆς Κλεοπάτρας ἔρωτι, οὐ τῷ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ (ὅτι γὰρ ἐκεῖνος

nisi maximis honoribus praemiisque auctam remisit, filiumque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli Graecorum similem quoque Caesari et forma et incensu tradiderant. M. Antonius, agnatum etiam ab eo, Senatui affirmavit: quae scire C. Matium, et C. Oppium, reliquosque Caesaris ami-

ήμοις), ἀλλὰ τῷ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ, παρὰ πάντων ἔσχευ. ἤλθε τε γὰρ ἐς τὸ ἄστυ μετὰ τοῦ ἀνδρός (i. e. cum Ptolemaeo, fratre minore, cui nupserat. *Dio* 42, 44.), καὶ ἐς αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος ἐσηκίσθη, ὥστε καὶ ἐκείνου ἐπ' ἀμφοτέρους σφίσι καιῶς ἀνοῦσαι. οὐ μὴν καὶ ἐμελέν οἱ οὐδέν, ἀλλὰ καὶ ἐς τοὺς φίλους σφᾶς τοὺς τε συμμάχους τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἐτέγραψε. De consuetudine cum eadem in Aegypto v. *Plut. Caes.* 49. *Dio* 42, 34 et 44.

maximis honoribus] v. *Dion.* l. c. et *Appian.* Civ. 2, 102. Κλεοπάτρας τε εἰκόνα καλὴν τῇ Σεφ (Veneri Genitrici) παρεστήσατο, ἣ καὶ νῦν συνέστηκεν αὐτῇ.

filiumque] *Plut.* l. c. καταλιπὼν — τὴν Κλεοπάτραν βασιλεύουσαν Αἰγύπτου, καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν Ἀλεξανδρεῖς Καισαρίωνα ὑπηγόρευσαν. Sed *Dio* 47, 51. a Triumviris Cleopatram impet. asse dicit, τὸν υἱόν, ὃν Πτολεμαῖον μὲν ὠνόμαζεν, ἐπλάττετο δὲ ἐκ τοῦ Καίσαρος τέτοκέναι, καὶ κατὰ τοῦτο Καισαρίωνα προσηγόρευε, βασιλέα τῆς Αἰγύπτου κληθῆναι. Eundem 49, 41. Antonium βασιλέα βασιλέων dixisse, 50, 1. Caesarionem appellasse et in Caesaris familiam reversisse (coll. c. 3.), 51, 6. inter ephebos recepisse narrat. Interiectus est tandem ab Augusto. v. infra ad Aug. 17. Ceterum, sive veré Caesarionem Caesaris filium prodiderit omnium virorum mulier, sive falso, alii Caesari filii non fuere, quo magis *Dio* 45, 44. Senatus taxat adulationem, qui omnibus ejus finis nepotibusque Imperatoris nomen aequae atque ipsi decreverat. — Postea reddidit *Caesari*, quod est in antiquis codd., pro *Caesaris*, quamquam discrimen, quod in constructione voc. *similis* grammatici finire, nullum esse scio.

M. Antonius] ut officeret Octavio, adoptato Caesaris filio. v. *Dion.* locis cit., maxime 50, 5. ὅπῃ: τῷ Καισαρίωνι ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Καίσαρος ὄντως γεγονότι ἐμμεμαρτυρηκεῖ (Antonius testamento).

C. Matium, et C. Oppium] *Tac. Ann.* 12, 60. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Caesaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac et Vedios et cetera Equitum Rom. praevalida nomina referre, nihil attinuerit, ubi v. Lips. *Cic. ad Div.* 7, 15. C. Matium suavissimum doctissimumque hominem dicit. *Id.* 6, 15. Pansam, Hirium,

cos: quorum C. Oppius, quasi plane defensione ac patrocínio res egeret, librum edidit, *Non esse Caesaris filium, quem Cleopatra dicat.* Helvius Cinna, Tribunus plebis, plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Caesar ferre jussisset, quum ipse abesset, uti uxores liberorum quaerendorum causa, quas et quot vellet, ducere liceret. Atque ne cui dubium omnino sit, et impudicitiae eum, et adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione *omnium mulierum virum, et omnium virorum mulierem* appellat. [53] Vini parcissimum ne inimici quidem negaverunt. Verbum M. Catonis est: *Unum ex omnibus Caesarem ad evertendam Rempublicam sobrium ac-*

Balbam, Oppium, Matium, Postumium inter Caesaris familiares nominat. Plura vide apud Lips. l. c. et in Cl. Cicer. suis locis.

Non esse] Non deletum voluit Glareanus contra auctoris sententiam. Oppius eo libro testimonii, quod a se fieri voluerat Antonius pro Caesarione, amovere studuit invidiam. *Defensionem* ad ipsum Oppium refero ob testimonium ei obtrusum, *patrocínium* ad Octavium, cujus jura contra filium Caesaris spurium vindicabat. Postea pro *quem Cleopatra dicat* al. *quem de Cleopatra dicant* sc. natum s. editum:

Helvius Cinna] de cujus morte v. c. 85.

vellet] Sibi hoc privilegium postulabat Caesar, ut haberet, qui in imperio sibi succederent, ferrique legem jusserat se absente, ad declinandam rei invidiam. Dio 44, 7. ἀμέλει καὶ γυναιξίν, ὅσαις ἂν (ὁποίαις καὶ ὅταις suadet Casaub.) Σελήση, συνεῖναι οἱ ἐτόλμησάν τινες ἐπιτρέψαι, ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ἂν, ἐχοῖτο. Al. *vellent* contra Dionis auctoritatem et Latini sermonis rationem, quam restituero conatus est Oudend., conjiciens: *quas quis et quot vellet.* Polygamiam apud Romanos prohibitam lege stabilire voluisse Caesarem, falsa etiam est opinio Heinecc. Ant. Rom. 1, 10. §. 18. Antea in verbis: *quam Caesar ferre jussisset*, ne quis legendum putet *ferri*, supple *se* ex antecedentibus, de quo usu v. Drakenb. ad Liv. 27, 24. et Ern. ad Tac. Hist. 1, 38.

Atque] Reposui, quod est in edd. ant., pro *ac*. Al. *at*.

Vini parcissimum] Vell. 2, 41. „Magno illi Alexandro, sed sobrio neque iracundo simillimus.“

cessisse. Nam circa victum C. Oppius adeo indifferenter docet, ut quondam ab hospite conditum oleum pro viridi appositum aspernantibus ceteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiae, aut rusticitatis videretur arguere. [54] Abstinentiam neque in imperiis, neque in magistratibus

ab hospite conditum oleum] Plut. Caes. 17. Τῆς δὲ περὶ τὴν διαίταν εὐκολίας κἀκείνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι, τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου, Οὐαλερίου Λέντου, παραδόντος ἀσπάργον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου κατοχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἐθαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν. Ἦρκει γάρ, ἡσθ, τὴ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσιουσιν ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτὸς ἐστὶν ἀγροικος. Qui locus non dubitare me jubet, qui intelligam cum Casaub. oleum conditum (penult. producta) i. e. myrrha infectum, κεκατηλευμένον, (angemachtes Öl.) Usus myrrhae erat etiam in condiendo vino, ut docet Plin. 14, 15. qui tamen ad lautissima vina myrrhae odore condita refert. Alii, ut Burm. et Ern., intelligunt conditum a condere, ut sit oleum *vetus*, *nimis diu servatum*, quomodo interpr. etiam Reines. ad h. J. allegans Salm. ad Simpl. p. 22. 25. et quae ipse notaverat ad Plut. Caes. Quod vero ad firmandam hanc interpretationem dicunt, oleum myrrha conditum lautius fuisse et elegantius, nedum hospitis negligentiam et rusticitatem arguisse, id refellit Plutarchus, qui de ἀγροικίᾳ loquitur, optime sine dubio gnarus, quid sui temporis hominum palato placeret. Consentit mecum Kaltwasser ad vers. german. Plutarchi.

Abstinentiam] Eam Val. Max. 4, 5. et ipse opponit avaritiae et pecuniae cupidini. Est ἐγκράτεια χρημάτων. De rev. Dio 42, 49. τὸ τε σύμπαν εἰπεῖν, χρηματοποιὸς ἀνὴρ ἐγένετο, δύο τε εἶναι λέγων τὰ τὰς δυναστείας παρασκευάζοντα καὶ φυλάσσοντα καὶ ἐπαύξοντα, στρατιώτας καὶ χρήματα, καὶ ταῦτα δι' ἀλλήλων συνεστηκέναι. τῇ τε γὰρ τροφῇ τὰ στρατεύματα συνέχεσθαι, καὶ ἐκείνην ἐκ τῶν ὀπλῶν συλλέγεσθαι καὶ ἰσχυρότερον ὁποτέρου αὐτῶν ἐνδεὲς ἦ, καὶ τὸ ἕτερον συγκαταλυθῆσεσθαι. περὶ μὲν οὖν τούτων οὕτω καὶ ἐφθρόνει καὶ ἄλεγεν αἰεὶ. Recenset deinde c. 50., quae in Urbe ἡργυρολόγει. cf. loca infra excitanda, ad voc. *sacrilegiis*.

neque in imperiis, neque in magistratibus] Ita infra c. 75. „magistratusque et imperia capere.“ *Imperia* in provinciis gessit ubi exercitibus praefuit (erat enim imperium rei militaris administrandae facultas, uti Sigon. ad Liv. 28. 58.) *magistratus* in Urbe. v. omnino Sigon. l. c. et de ant. jure provinc. 3, 5. et 6. p. 291. sequi.

praestitit. Ut enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania Proconsule et a sociis pecunias accepit, emendicatas in auxilium aeris alieni, et Lusitanorum quaedam oppida, quamquam nec imperata detrectarent, et adveniēti portas patefacere, diripuit hostiliter. In Gallia fana templaque Deūm donis referta expilavit, urbes diruit, saepius ob praedam, quam ob delictum: unde factum, ut auro abundaret, ternisque millibus nummūm in libras promerciale per Italiam provinciasque divideret. In pri-

---

Proconsule] i. e. Proconsul; antiqua dicendi forma, optimis scriptoribus usitata, (v. Cort. ad *Sallust.* Cat. 19. Jug. 36. et 37.) et repetita a Nostro Galb. 7. coll. Tib. 5. et Neron. 40. ubi est *Propraetore*. Fuit quidem Caesar in Hispania pro Praetore i. e. ex praetura. c. 13. Sed Proconsules saepe dicuntur, qui vera erant Propraetores. Laudat Ernesti Manutium ad *Cic.* Verr. 5, 91. et de Leg. 1, 26. Duker. ad *Liv.* 37, 46. et 39, 29. Wolfius praetulit alteram lectionem a *Proconsule*, ut Caesar sive Quaestor, sive ex praetura Hispaniae praefectus Proconsuli, cui succedebat, pecuniam extorserit, injecto calumniarum i. e. criminis repetundarum metu, de qua re nondum persuaderi mihi potuit, praesertim quum librarii, qui usum voc. *Proconsule* ignorabat, facillime fuerit lapsus, repetita ultima litera ex *Hispania*. v. etiam *Walther.* Observ. c. mecum consentientem.

et a sociis] *Et non est etiam, sed respondet sequens: et Lusitanorum*, quomodo intellexit etiam Oudend. *Socios* auctor dicit civitates Hispaniae socias, quibus non magis pepercit Caesar, quam hostibus Lusitanis. Burm. parum commode *publicanos* dici existimat, quos quidem socios saepissime appellari ob societates negotiandi causa initas, satis notum, (v. Burm. de vectigal. c. 9. Ern. Cl. *Cicor.* in *sociis*) a Caesare tamen male habitos vix crediderit, qui ambitiosum, Equites sibi adiungendi, studium, quod Consul maxime ostendit (v. c. 26.), reputat.

Lusitanorum] v. quae notavimus ad c. 13.

ternisque millibus — divideret] Explicant Budaeus de asso p. 269. et Gronov. de Sestert. p. 156. h. l. ita, ut, quum libra argenti mille asses, auri ut decuplo gravior decem millia assium valeret, quae, sestertio s. numo ad duo asses cum dimidio exacto, 4000 nummum effecissent, Caesar minori pretio, quarta nempe parte remissa s. 3000 nummis, aurum vendendum dede-

mo consulatu tria millia pondo auri furatus e Capitulo, tantundem inaurati aeris reposuit. Societates ac regna pretio dedit, ut qui uni Ptolemaeo prope sex millia talentorum suo Pompejique nomine abstulerit. Postea vero evidentissimis rapinis ac sacrilegiis et one-

rit. Recte tamen monet Ern., Caesaris tempore sestertium quatuor assibus aestimatum fuisse, 5000 HS. s. nummum effecisse adeo 12000 assium, ut adeo non assium numerum, sed pondus sestertiorum in eo negotio spectatum pateat. — *promerciale dividere aurius* est: venales. ad vendendum distribuere procuratoribus, et quibuscunque hoc negotium dare Caesar voluit. Al. *divenderet*, quod jam est in voc. *promerciale* et glossam sapit. Consensit Reinesius.

furatus e Capitolio] *Lucan.* 3, 156. „eruitur templo multis non tactus ab annis Romani census populi — tristi spoliantur templa rapina, pauperiorque fuit tunc primum Caesare Roma.“ *Graev.* ad *Cic.* in *Vatin.* 12. opera *Vatini*, cui *Cicero* tribuit, hoc furtum peregisse Caesarem suspicatur.

uni Ptolemaeo] *Auletae*, quem a civibus regno expulsam Pompejus et Caesar restituere receperant. v. *Dio* 59, 17. sequi ubi haec de Ptolemaeo, nostrum locum illustrantia: πολλά τις τῶν Ῥωμαίων χρήματα, τὰ μὲν οἴμοθεν, τὰ δὲ καὶ δανεισάμενος, ὅπως τὴν τε ἀρχὴν βεβαιώσῃται, καὶ φίλος καὶ συμμαχος ἐνομασσοῦ, κατηναλάνκει, καὶ αὐτὰ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων βιαίως ἠργυρολόγει. *Idem* sec. *Plut.* *Caes.* 48. ὤφειλε Καίσαρι χιλίας ἑπτακοσίας πενήκοντα μυριάδας, fortasse ex pactione auri pro patrocinio.

rapinis ac sacrilegiis] Dicit maxime pecunias ex aetario desumptas, quas ne quis attrectaret, execratione erat prohibitum. *Plut.* *Caes.* 35. *Appian.* *Civ.* 2, 41. τῶν τε ἀψαύστων εἶναι χρημάτων, ἃ φασι ἐπὶ Κελτοῖς πάλαι σὺν ἀρᾷ δημοσίᾳ τοῦθ᾽ εἶναι, μὴ σαλεύειν εἰς μηδέν, εἰ μὴ Κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι. ὁ δὲ ἔφη, Κελτοὺς αὐτὸς εἰς τὸ ἀσφαλέςτατον ἐλάν, λευκίνας τῇ πόλει τὴν ἀράν. cf. *Dio* 41, 17. ubi v. *Fabric.* Quum reliqui scriptores fortes aetarii effractas a Caesare dicunt, satis lepide Caesar ipse *B. Civ.* 1, 14. „tantus repente terror invasit, ut, quum *Lentulus* Consul ad aperiendum aetarium venisset, ad pecuniam Pompejo ex S. C. proferendam, protinus, aperto sanctiore aetario, ex Urbe profugeret.“ De ablata pecunia ipse nihil. Sed *Flor.* 4, 2, 21. „Aetarium quoque sanctum, quia tardius aperiiebant Tribuni, jussit effringi; censumque et patrimonium populi Romi. ante rapuit, quam imperium.“ Secundum *Plin.* 35, 17. (ed. *Frenz.*) protulit tum ex aetario „laterum aureorum XXV millia, argenteorum XXXV. et in numerato HS. quadri-

ra bellorum civilium, et triumphorum ac munerum sustinuit impendia. [55] Eloquentia militarique arte aut acquavit praestantissimorum gloriam, aut excessit. Post accusationem Dolabellae haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutum, oratores enumerans, negat *se videre, cui*

genties"; auctore Oros. 6, 15. „auri pondo quatuor millia centum triginta quinque, argendi pondo prope DCCCC millia.“ — Deinde post priorem reditum ex Hispania, sustulit sec. Dion. 41, 39. τὰ ἀναθήματα, τὰ τε ἄλλα, καὶ τὰ ἐν τοῦ Καπιτωλίου πάντα. In Aegypto praeter reliquas exactiones μηδὲ τῶν ἱερῶν ἀπέιχετο. Id. 42, 34. postea τὰ ἀναθήματα τοῦ ἐν τῇ Τύρῳ Ἑρακλῆους πάντα ἀνείλετο. Ib. c. 49. ultimo denique bello Hispanico ἡραγρολόγησεν, ὥστε μηδὲ τῶν τοῦ Ἑρακλῆους ἀναθημάτων τῶν ἐν τοῖς Γαδείροις ἀνακειμένων Φείσασθαι. Id. 45, 39.

militarique arte] Haec Heinsii est emendatio, recepta a Wolfio. Vulg. *militari*, qua re v. quare, unde Lips. coniecit *militarique re*, quod omnes fere editores adoptarunt. More suo Suet. argumentum universum sequentis narrationis praemittit, et proximo agit de Caesaris eloquentia, inde a c. 57. de arte militari.

aut acquavit — aut excessit] *Quinctil.* 10, 1, 114. „C. Caesar si tantum foro vacasset, non alius ex nostris contra Ciceronem nominaretur; tanta in eo vis est, id acumen, ea concitatio, ut illum eodem animo dixisse, quo bellavit, appareat; exornat tamen haec omnia mira sermone, cujus proprie studiosus fuit, elegantia.“ Idem *vim Caesaris* in dicendo laudat 10, 2, 25. et 12, 10, 11. Auctor dialogi de orator. 21. „Concedamus sane C. Caesari, ut propter magnitudinem cogitationum et occupationes rerum minus in eloquentia effecerit, quam divinum ejus ingenium postulabat.“ Ibid. Caesaris liber commemoratur pro Samnite, cui lentitudo ac tempor tribuitur. Ab eod. c. 25. Caesar *splendidior* dicitur. cf. *Plut. Caes.* 3. qui: Λέγεται δὲ καὶ Φύσαι πρὸς λόγους πολιτικούς ὁ Καῖσαρ ἀριστα, καὶ διαπονεῖσαι φιλοτιμώτατα τὴν φύσιν, ὡς τὰ δευτερεῖα μὲν ἀδελφίως ἔχειν, τὸ δὲ πρῶτον, ὅπως τῇ δυνάμει καὶ τοῖς ὅπλοις πρῶτος εἴη μᾶλλον, ἄλλοις ἀσχοληθεὶς ὕφαινει, πρὸς ὅπερ ἡ φύσις ὑφηγεῖτο τῆς ἐν τῷ λέγειν δεινότητος ὑπὸ στρατειῶν καὶ πολιτείας, ἣ κατεκτήσατο τὴν ἡγεμονίαν, οὐκ ἐπιτόμενος, unde ipso dixisse fertur Anticationem suum στρατιωτικῷ λόγον ἀνδρός.

accusat. Dolabellae] v. c. 4. *Plut. Caes.* 4. ἐν Ῥώμῃ πολλὴ ἐπὶ τῷ λόγῳ περὶ τὰς συνηγορίας αὐτοῦ χάρις ἐξέλαμπε.

Cicero ad Brutum] c. 75. „Caesar rationem adhibens, con-

Caesar debeat cedere: aitque, eum elegantem, splendidam quoque, atque etiam magnificam ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere: et ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiae duntaxat adolescens adhuc Strabonis Caesaris secutus videtur: cujus etiam ex oratione, quae inscribitur *Pro Sardis*, ad verbum nonnulla transtulit in *Divinationem suam*. Pronunciasset autem dicitur voce acuta, ardenti motu gestuque, non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quaedam feruntur. *Pro Q. Metello* non immerito Augustus existimat magis ab actua-

---

suetudinem vitiosam et corruptam pura et incorrupta consuetudine emendat. Itaque quum ad hanc elegantiam verborum Latinorum (quae, etiamsi orator non sis, et sis ingenuus civis Romanus, tamen necessaria est) adjungit illa oratoria ornamenta dicendi; tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. Hanc quum habeat praecipuam laudem in communibus, non video, cui debeat cedere. Splendidam quandam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu, forma etiam magnifica et generosa quodammodo.“ Suetonius minus accurate, forsitan ex memoria verba reddidit. Ceterum pro *aitque* Müller. in sched. Mss. suadet: *additque*, quod verissimum puto.

Strabonis Caesaris] qui *Cic. Brut.* 48. „orator non vehementis, sed festivissimus“ dicitur. cf. *Vell.* 2, 9. Oratio ejus *pro Sardis* commemoratur ab eodem *Off.* 2, 14. et *Divin.* in *Caecil.* 19. v. Cl. Cicero. *Pro adolescens* n. l. alii *adolescentis*; parum commode, sive ad *Strabonis*, sive ad *eloquentiae* retuleris.

in Divinationem suam] quam habuit ante ipsam in *Dolabellam* actionem. Hunc autem pluribus orationibus a Caesare petatum esse, docent *Ascon. Pedian.* ad orat. pro M. Scauro et *Gell.* 4, 16. qui actionem ejus tertiam in *Dolabellam* laudat. Male inter fragmenta Caesaris (ed. Oberlin. p. 799.) liber ejus *de divinatione* refertur. Quid sit divinatio, e *Ciceronis* in *Caecilium* divinatione satis notum. v. *Gell.* 2, 4.

Pro Q. Metello] *Trib. pl.*, de quo v. ad c. 16. Al. ut *pro Q. Metello, quam.* Nostrum ex optimis libris reddide-

riis exceptam, male subsequentibus verba dicentis, quam ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus invenio, ne inscriptam quidem *Pro Metello*, sed, *quam scripsit Metello*; quum ex persona Caesaris sermo sit, Metellum seque adversus communium obtractatorum criminationes purgantis. *Apud milites quoque in Hispania*, idem Augustus [orationem esse] vix ipsius putat: quae tamen duplex fertur: una, quasi priore habita proelio; altera, posteriore; quo Asinius Pollio ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione. [56] Reliquit et rerum suarum commentarios, Gallici civilisque belli Pompejani. Nam Alexandrini, Africique et Hispaniensis, incertus auctor est. Alii Op-

---

runt Oudend. et Wolf. Supple ex superioribus: *orationem*. Id vocabulum infra etiam post: *in Hispania idem Augustus* ejiciendum censent Gronov. Oudend. Wolf.

ab actuariis] i. e. ταχυγράφοις, qui notis excipere solebant publice dicta, s. notariis, de quibus *Martial.* 14, 208. „Curant verba licet, manus est velocior illis; nondum lingua suum, dextra peregit opus.“ *Plut. Cat. min.* 23. σημειογράφους, eosque primum a Cicerone ad excipiendam Catonis de conjuratis orationem, (de qua v. ad c. 14.) institutos, dicit. Plura de *actuariis* v. apud Lips. exc. ad *Tac. A.* 5, 4.

quum ex persona] Hunc locum plerique male ceperunt; Lipsius adeo legi voluit: *ex persona Metelli*, prorsus contra auctoris sententiam, quae ita se habet: Falsa illa est inscriptio: *quam scripsit Metello*. Ita enim Metellus in ea verba fecisset, auctore orationis Caesare, *quum* i. e. quum tamen ex persona Caesaris sermo sit i. e. quum Caesar ipse suo nomine in ea pro Metello loquatur. Verum vidit Oudend.

posteriore] v. de proelio Mundensi ad c. 36., de Asinio Polione ad c. 30.

Nam Alexandrini — auctor est] v. quae Morus et Oberlin. ante singula haec bella monuerunt, et *Voss.* de histor. Lat. et *Dadwell.* dissertatione de auctore l. 8. de bello Gall., et Alex. Afric. atque Hispan. — Mox pro *suppleverit* Müller. in obs. c. legendum censet *supplevit*, quum ex sequ. *de eisdem commentariis Hirtius ita praedicat*, auctorem de Hirtio non dubitasse patet. At h. l. scriptor in recensendis aliorum opinionibus adhuc versatur; suam in sequentibus prodit.

pium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli novissimum imperfectumque librum suppleverit. De commentariis Cicero in eodem Bruto sic refert: *Commentarios scripsit, valde quidem probandos: nudi sunt, recti et venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta: sed dum voluit, alios habere parata, unde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volent calamistris inurere, sanos quidem homines a scribendo deterruit.* De iisdem commentariis Hirtius ita praedicat: *Adeo probantur omnium iudicio, ut praerepta, non praebita, facultas scriptoribus videatur. Cujus tamen rei major nostra, quam reliquorum, est admiratio. Ceteri enim, quam bene atque emendate, nos etiam, quam facile atque celeriter eos perscripserit, scimus.* Pollio Asinius, parum diligenter, parumque integra veritate compositos, putat,

---

Bruto] Ita scribendum visum est Torrentio, Casaubonio aliisque, et edidero Gronov., Burm., Oudend., pro libro. Codd. auctoritatem laudat Oudend. Ceterum locus extat Brut. 75. statim post supra excitatum.

detracta] Multi hic et in Cicero contra libros edunt detractio ex vulgari syntactico regula. Sed rarius dicendi genus defendit Oudend. locis *Cornel. Thom. 7.* „nam illorum urbem ut propugnaculum esse oppositum barbaris.“ *Liv. 1, 21.* „castra, non urbem, positam in medio.“ Plura exempla dant interpretes ad l. c., et grammatici ad figuram, quam Zeugma appellant. Postea pro *parata* al. *paratam*.

calamistris inurere] Ita infra Aug. 86. Maecenatis dicuntur *cincinnati*, quos Auctor de Orator. 26. *calamistros* Maec. dicit i. e. verba comta, ad nitorem et decorem artificiose efformata.

Hirtius] in praefat. ad l. 8. de bello Gall. Ibi postea *perfectit* pro *perscripserit*. De re *Plin. 7, 25.* „Animi vigore praestantissimum arbitror genitum C. Caesarem Dictatorem. Nec virtutem constantiamque nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quae coelo continentur; sed proprium vigorem celeritatemque quodam igne volucrem. Scribere aut legere, simul dictare et audire solitum accepimus, epistolas vero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare, aut, si nihil aliud ageret, septenas.“

Pollio Asin. — putat] Veritatem hujus iudicii Pollionis de

quum Caesar pleraque et quae per alios erant gesta, temere crediderit, et quae per se, vel consulto, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimatque, rescripturum et correcturum fuisse. Reliquit et *De Analogia* libros duos, et *Anticatones* totidem,

Caesaris commentariis examinat Bayle not. G. sub v. *César*, eorundem αὐθεντίαν not. S.

De Analogia] Gell. 1, 10. „atque id, quod a C. Caesare, excellentis ingenii ac prudentiae viro, in primo *de Analogia* libro scriptum est sequ.“ Id. 4, 16. „C. Caesar — in libris quoque *Analogicis* omnia istiusmodi (*ornatu, dominatu* aliosque dativos quartae declin.) sine i litera dicenda censet.“ 9, 14. „C. Caesar in libro *de Analogia* secundo *hujus die* et *hujus specie* dicendum putat.“ 19, 3. „C. Caesar ille, perpetuus Dictator — vir ingenii praecellentis, sermonis praeter alios suae aetatis castissimi, in libris, quos ad M. Ciceronem *de Analogia* conscripsit sequ.“ Laudantur iidem libri a Cicer. Brut. 72. Quintil. Inst. 1, 7, 34. Macrob. Saturn. 1, 5. Charisio et Prisciano var. locis. Extitisse eos adhuc saec. XV. p. Chr. n., Müllerus Observ. p. 6. probat ex Aeneae Sylvii lib. de educatione liberorum (ep. 451.), ubi plura inde loca citantur, in script. ant. non obvia.

Anticatones] quos opposuit Ciceroni, qui laudem Catonis conscripserat. Cic. ad Att. 12, 40. „qualis futura sit Caesaris vituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis.“ coll. 12, 41, 44, 45 et l. 13, 50. Topic. 25. Tac. Ann. 4, 34. Quintil. 3, 7, 28. Juvenal. 6, 337. et Scholiast. ad h. l. Gell. 4, 16. „C. Caesar, gravis auctor linguae Latinae, in *Anticatone* sequ.“ Plutarch. Caes. 3. ἐν τῇ πρὸς Κικέρωνα περὶ Κάτωνος ἀντιγραφῆς, et c. 54. ἔγραψε Κικέρων ἐγκώμιον Κάτωνος, ὄνομα τῷ λόγῳ Σέμενος Κάτωνα. καὶ πολλοῖς ὁ λόγος ἦν διὰ σπουδῆς, ὡς εἰκός, ὑπὸ τοῦ δεινοτάτου τῶν ῥητόρων εἰς τὴν καλλίστην πεποιημένος ὑπόθεσιν. τοῦτ' ἦν ἡ Καίσαρα, κατηγορίαν αὐτοῦ νομίζοντα τὸν τοῦ τεθνηκότος δι' αὐτὸν ἔπαινον. ἔγραψεν οὖν πολλὰς τινὰς κατὰ τοῦ Κάτωνος αἰτίας συναγαγὼν, τὸ δὲ βιβλίον Ἀντικατῶν ἐπιγέγραπται. καὶ σπουδαστὰς ἔχει τῶν λόγων ἐνάτεμος διὰ Καίσαρα καὶ Κάτωνα πολλούς. Id. Cat. min. 11, 36, 52. Cic. 39. Appian. Civ. 2, 99. Dio 43, 15., ex quibus locis recte videtur probasse Müller. l. c., legendum n. l. *Anticatōnis*, nisi duo libri de *Anticatone* aequè dici potuerunt *Anticatones*, atque *Alaudae* dicti sunt milites legionis *Alaudae*.

ac praeterea poëma, quod inscribitur *Iter*. Quorum librorum primos in transitu Alpium, quum ex citiore Gallia, conventibus peractis, ad exercitum rediret; sequentes sub tempus Mundensis proelii fecit; novissimum, dum ab Urbe in Hispaniam ulteriorem quarto et vicesimo die pervenit. Epistolae quoque ejus ad Senatum exstant, quas primus videtur ad paginas et formam memorialis libelli convertisse, quum antea Consules et duces nonnisi transversa charta scriptas mitterent. Exstant et ad Ciceronem, item ad

poëma] De reliquis Caesaris poematibus, et nonnullorum fragmenta v. ed. Caesaris. Oberlin. p. 801. sequ.

quarto et vicesimo die] Casaub. legendum censet *septimo et vic. die ex Strabon. 3, 4.* (ed. Siebenk. T. I. p. 429.) ubi: *Φασὶ δ' οἱ συγγραφεῖς, ἐλθεῖν καὶ Καίσαρα ἐν Ῥώμῃς ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμέραις εἰς τὴν Ὀβούλκωνα, καὶ τὸ στρατόπεδον τὸ ἐνταῦθα, ἥνικα ἔμελλε συνάπτειν εἰς τὸν περὶ τὴν Μούνδαν πόλεμον.* Consentit *Appian. Civ. 2, 103.* ὁ δὲ Καῖσαρ ἦκε μὲν ἀπὸ Ῥώμης ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμέραις, βαρυτάτῳ στρατῷ μακροτάτην ὁδὸν ἐπελθών. Res in eo versatur, quem itineris terminum accipias. Nihil igitur mutandum. *Dio 45, 52.* nonnisi: *τεσσούτῳ τῷ τῆς πορείας τάχει ἐχρήσατο, ὥστε καὶ τοῖς οἰκείοις ἄμα καὶ τοῖς ἐναντίοις ὀφθῆναι, πρὶν ἔτι καὶ ὄλως ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ γέγονεν ἀκουσθῆναι.* Auctor B. *Hisp. 2.* „quum celeri festinatione ad bellum conficiendum in Hispaniam venisset“ et postea: „ad quos celerius, quam ipsi opinati sunt, appropinquavit.“

ad paginas] i. e. complicatas, ita ut plures fierent paginae, quales sunt librorum nostrorum, unde epistolae etiam *libelli* dictae sunt et *codicilli*. Tales antea fuerant *libri memoriales e. diaria*, privato usui destinata. Epistolae publicae scriptae fuerant *transversa charta*, quod recte Gujet. „du haut en bas du papier“ Ern. *in forma patente* i. e. ut versus super omnem chartam transverse dirigantur, eaque postea convolvatur. Quam Casaub. et Breminus dant interpretationem, ut *ad paginas sit ad marginem*, ea huic l. non convenit. Nam de *totis* epistolis sermo est, quas profecto non scripsit ad marginem, non de aliqua epistolae parte, quae impleta pagina superesset. — Ceterum, quae restant Caesaris epistolae, et quicquid de iis traditum est, extant in Caesaris ed. Oberlin. p. 781. sequ. Launat eas *Appian. Civ. 2, 79.* ubi v. Schweigh., moremque, per epistolas s. codicillos (Billets) in Urbe etiam cum amicis res communicandi, a Caesare inventum dicit *Plut. Caes. 17.*

familiares domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic stracto literarum ordine, ut nullum verbum effici posset: quae si quis investigare et persequi velit, quartam elementorum literam, id est, *d* pro *a*, et perinde reliquas commutet. Feruntur et a puero et ab adolescentulo quaedam scripta: ut *Laudes Herculis*, *Tragoedia Oedipus*, item *Dicta collectanea*. Quos omnes libellos vetuit Augustus publicari, in epistola, quam brevem admodum ac simplicem ad Pompejum Macrum, cui ordinandas bibliothecas de-

---

per notas] *Gell.* 17, 9. „Libri sunt epistolarum C. Caesaris ad C. Oppium et Balbum Cornelium, qui res ejus absentis curabant. In his epistolis quibusdam in locis inveniuntur literae singulariae sine coagmentis syllabarum; quas tu putes positas incondite; nam verba ex his literis confici nulla possunt. Erat autem conventum inter eos clandestinum de commutando situ literarum; ut in scripto quidem alia aliae locum et nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus et potestas restitueretur; quatenam vero litera pro qua scriberetur, ante iis, sicut dixi, placebat, qui hanc scribendi latebram parabant. Est adeo Probi grammatici commentarius satis curiose factus de occulta literarum significatione epistolarum C. Caesaris scriptarum.“ *Dio* 40, 9. εἰώθει δέ, ὅποτε τι δι' ἀπορήτων τινὶ ἐπέστειλε, τὸ τέταρτον αἰεὶ στοιχεῖον ἀντὶ τοῦ καθήκοντος ἀντεγγράφειν, ὅπως ἀνάγνωστα τοῖς πολλοῖς ἢ τὰ γραφόμενα. Augusti simile commentum narrat *Nasser Aug.* 88. et *Dio* 51, 5.

investigare et persequi velit] Illud est arcanum sensum indagando eruere, hoc ordine perlegere, quo sensu etiam dicitur *percurrere, transire*, Gr. παρακολουθεῖν, ἐπισσαι, διερχεσθαι. γ. *Casaub.* Postea dedit *velit* cum *Bipont.* ex correctione *Ernestii*. Alii correxerunt *vellet*. Si stat vulg. *vellet*, infra leg. *commutaret*. Eadem est sententia *Mülleri* in *Observ. cit.*, qui idonea confusorum ita per epitomen scribendi temporum exempla affert p. 6.

Dicta collectanea] Haud dubie sunt ἀποφθέγματα illa, quorum volumina confecisse Caesarem, auctor *Cic.* ad *Prietum* (ad *Div.* 9, 16.). Ejusmodi collectiones haud repente confiunt; quam inceperat igitur adolescens, Caesar deinceps continuavit, novisque, quae notatu digna vel audivisset vel legisset, auxit. Ea est etiam sententia *Burmanni*.

Pompejum Macrum] Idemne sit, quem *Praetorem* comme-

Iegaverat, misit. [57] Armorum et equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat: in agmine nunquam equo, saepius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus, meritoria rheda, centena passuum millia in singulos dies: si flu-

morat Tac. Ann. 1, 72, an nostri filius, dubitat Glandorp. Onomast. Rom. p. 694. Ad alteram tamen sententiam propendit. Idem ad nostrum datam existimat Ovid. Amor. 2. eleg. 18. V. Broukhus. ad Tibull. 2, 6. et Tzschuck. ad Strabon. 13, 2, 4. (Tom. V. p. 430.) et qui ab illis citantur.

Armorum et equitandi perit.] cf. Plut. Caes. 17. totum. De arte ejus equitandi ib. τὸ μὲν οὖν ἵππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥᾶθιδιον· εἰθιστο γὰρ εἰς τοῦπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων, καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων, ἀνὰ κράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον. ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ στρατείᾳ (Gallica) προσεξήσησεν ἵππαζόμενος τὰς ἐπιστολάς ὑπαγορεύειν, καὶ δυσὶν ὁμοῦ γράφουσιν ἐξαρκεῖν, ὡς δ' Ὀππίος Φησι, καὶ πλείοσι.

incredibili celeritate] Cic. ad Att. 8, 9. „sed hoc téρας horribili vigilantia, celeritate, diligentia est.“ Id. pro Marcell. 2. — Plena sunt scripta Caesaris ipsius et reliquorum historicorum testimoniis de hac celeritate. Collogit ea diligenter Bayle Diction. crit. et hist. sub v. César.

expeditus] sine sarcinis s. impedimentis, nota significatio. Ern. tamen, quem sequitur Bremi, interpretatur: „ita vestitus, ut statim paratus esset, si vis hostilis ingrueret“ Bremi: „gerüstet, mit allem versehen, was er zu dem jedesmaligen Zweck seiner Reise bedurfte. Wenn er gegen den Feind zog, war alles in einer solchen Ordnung, dafs er sich gerade mit ihm schlagen konnte“ quam interpr. defendere ego haud reciperem. In ed. Hal. est: *expediens mer. rh. centena passuum millia*, aliqua auctoritate, an ex conjectura, nescio. Haud inepta tamen est lectio. *Expedire* saepius enim i. q. *perficere*, et Liv. 38, 2. „per invias atque ignotas rupes iter fugae non expedientes“ quamquam ibi difficultatis alicujus vincendae inest notio.

meritoria rheda] Plut. Caes. 17. ἐποιμάτο μὲν γὰρ τοὺς πλείστους ὑπνοὺς ἐν ὀχθήμασιν ἢ Φορείοις, εἰς πρᾶξιν τὴν ἀνάπαυσιν κατατιθέμενος. ὠχέτο δὲ μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὰ Φρούρια καὶ τὰς πόλεις καὶ τοὺς χάρακας, ἐνὸς αὐτῷ συγκαθήμενου παιδὸς, τῶν ὑπογράψαι ἅμα διώκοντος εἰθισμένων, ἐνὸς δ' ἐξόπισθεν ἐφεστηκότος στρατιώτου, ξίφος ἔχοντος. συντόμως δ' ἤλαυνεν οὕτως, ὥστε τὴν πρώτην ἔξοδον ἀπὸ Ἰώμης ποιησάμενος, ὀχθαῖος ἐπὶ τὸν Ῥοδανὸν ἐλθεῖν.

mina morarentur, nando trajiciens, vel imixtus inflatis utribus, ut persaepe nuncios de se praeveniret. [58] In obeundis expeditionibus dubium, cautior an audentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britanniam transvexit, nisi ante per se portus et navigationem et accessum ad insulam explorasset. At idem, obsessione castrorum in Germania nunciata, per stationes hostium Gallico habitu pene-

inflatis utribus] Xen. Anab. 3, 5, 10. Liv. 21, 27. „Hispani, sine ulla mole in utres vestimentis coniectis, ipsi cetris suppositis incubantes, flumen tranavere.“ Curt. 7, 5, 28. „utres quam plurimos stramentis refertos dividit; his incubantes tranavere amnem, quique primi transierant, in statione erant, dum trajicerent ceteri,“ ubi v. Freinshem. Caes. B. C. 1, 48. „quod consuetudo eorum omnium est, ut sine utribus ad exercitum non eant.“ v. Oberlin. ad h. l. et Casaub. ad n.

praeveniret] v. Dion. locus 43, 32. ad cap. superius excitatus. Plut. Caes. 26. ὅπου ἀγγελεῖν, ἢ γραμματοφόρον διαδύναμι παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολλῶν ἢ ἀπιστεῖν, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐπιφάνοι τῆς στρατιᾶς.

per se] Caes. B. G. 4, 21. „Ad haec cognoscenda, prius quam periculum faceret, idoneum esse arbitratus C. Volusenum, cum navi longa praemitit.“ Sed hoc non impedit, quo minus et *per se* i. e. ipso (ἑὶ ἑαυτοῦ) locum perspeculatus fuerit. Ex Caesaris silentio nondum Nostrum erroris arguerim. Al. correxere *persaepe* v. *per suos*, Ern. nisi ante quam sequi. Al. Imperatori tribui dicunt, quae per legatos administraverit. Sed ita auctor non diserte addidisset: *per se*.

in Germania] in Eburonibus. De eadem re supra auctor c. 25. „in Germanorum finibus.“ Eutrop. 6, 14. „in Germania“ unde non corrigendum cum Ern. *in Gallia*. Solent enim scriptores finitimarum regionum nomina ut certis finibus non discretarum permutare. Hactenus recte omnia Oudend., qui tamen errat, pro *at idem* suadens *itidem*, quum de uno Caesare sermo sit. Nempe auctor ante exemplum dederat, ubi *contius* egerat Caesar, nunc alia addit, ubi *audentius*. Bene igitur opponit: *at idem*. Ita Aug. 67. dicitur Aug. non minus severus, quam facilis et clemens. Post clementiae exempla pergit auctor ad severitatem voce *Idem* sequi. et Cic. ad Div. 15, 4, 32. „idem post injuriam acceptam“ sequi. ubi diversam agendi rationem priori opponit,

travit ad suos. A Brundisio Dyrrhachium inter oppositas classes hieme transmisit. Cessantibusque copiis, quas subsequi jusserat, quum ad arcessendas frustra saepe misisset, novissime ipse clam noctu parvulum navigium solus obvoluto capite conscendit, neque aut, quis esset, ante detexit, aut gubernatorem cedere adversae tempestati passus est, quam pae-
ne obrutus fluctibus. [59] Ne religione quidem ulla a quoquam incepto absterritus unquam vel retardatus est. Quum immolanti aufugisset hostia, profe-

A Brundisio] Ita c. 4. ab Rhodo, ubi v. n. c. 35. ab Alexandria. De traiectione in Graeciam hieme facta v. ad c. 35.

Cessantibusque copiis] i. e. adventum differentibus. Ita Terent. Heautont. 1, 2, 1. „haudquaquam etiam cessantibus“ ubi Calpurn. „id est, nondum differunt adventum.“ Plut. Caes. 57. ἐπορευόντο σχολαίως εἰς τὸ Βρενθησίον, indignantes Caesari ob continuas expeditiones, cumque Brund. venissent, jam profectum eum acceperunt. Subduxit ac postea Antonius. Plut. 59. ἐκ τούτου κατέπλευσε μὲν Ἀντώνιος ἀπὸ Βρενθησίου τὰς δυνάμεις ἄγων.

novissime ipse — fluctibus] Rom a Caesare in commentariis praetermissam variant Flor. 4, 2, 37. „positisque ad Oricum castris, quum pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio relicta Brundisii moram faceret, adeo impatiens erat, ut ad arcessendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, speculatorio navigio, solus ire tentavit. Extat ad trepidum tanto discrimine gubernatorem vox ipsius: Quid times? Caesarem vehis.“ Valer. Max. 9, 8, 2. Lucan. 5, 504—677. Plut. Caes. 30. ubi Caesar: Ἴσι, εἶφη, γενναίε, τόλμα καὶ δέδιδι μηδέν· Καίσαρα φέρεις, καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσιν. Appian. Civ. 2, 57. qui verba ejus ita retert: Θάρρῶν Ἴσι πρὸς τὸν κλύδωνα, Καίσαρα φέρεις καὶ τὴν Καίσαρος τύχην, et Dio 41, 46. qui: ἐξέφηεν ἑαυτὸν, καὶ σάπερ ἐκ τούτου καὶ τὸν χειμῶνα παύσων, καὶ εἶφη· Θάρρει· Καίσαρα γὰρ ἄγεις. τοσοῦτον μὲν δὴ φρένημα καὶ τσιαύτην ἐλπίδα ἦτοι τηναλλως, ἢ καὶ ἐκ μαντείας τινος, εἶχεν· ὡστε καὶ παρὰ τὰ φαινόμενα πίστιν τῆς σωτηρίας ἐχέγγυον ποιῆσαι. οὐ μέντοι καὶ ἐπαιρώθη· ἀλλ' ὡς ἐπὶ πολὺ μάτην πονήσας ἀνέπλευσε.

*aufugisset hostia] Cic. de Divinat. 24. „quid? ipse Caesar, quum a summo haruspice moneretur, ne in Africam ante biu-
mam transmitteret, nonne transmisit? quod ni fecisset, uno in loco omnes adversariorum copiae convenissent.“ Profectionem eam suscepit A. U. 707. τοῦ χειμῶνος μεσοῦντος, Dio 42, 56. ubi*

ctionem adversus Scipionem et Jubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu navis, verso ad melius omine, *Teneo te*, inquit, *Africa*. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix et invictum in ea provincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectissimum quendam ex Corneliorum genere, cui

v. Fabric. — Alia sprotae a Caesaro religionis exempla laudabo ad c. 77.

Prolapsus — Africa] *Dio* 42, 58. ἐκβάντι δὲ αὐτῶ τῆς νεῆς συντυχία τοιαύτη ἐγένετο, ὅφ' ἦς εἰ καὶ τι φοβερὸν ἐπὶ τοῦ δαιμονίου σφίσιν ἐσημαίνετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ γε ἐκεῖνο ἐς ἀγαθὸν ἔτρεψεν. ἐπειδὴ γὰρ ἄμα τῇ τῆς γῆς ἐπιβῆναι προσέπταίσε, καὶ αὐτὸν περὶντα ἐπὶ στόμα οἱ στρατιῶται ἰδόντες ἠδύμησαν, καὶ θυσανασχητήσαντες ἐβορέβησαν· οὐ διχορήγη, ἀλλ' ἐπτείνας τὴν χεῖρα, τὴν τε γῆν, ὡς καὶ ἐκὼν δὴ περὶν, περιέλαβε καὶ κατεψίλησε· καὶ ἀναβοήσας εἶπε· ἔχω σέ, Ἀφρικῆ. Paullo aliter *Frontin.* 1, 12, 2. „C. Caesar, quum forte conscendens navem lapsus esset, Teneo te, terra mater, inquit, qua interpretatione effecit, ut repetiturus illas, a quibus proficiscebatur, terras videretur.“

Ad elud. a. vatic.] *Plut. Caes.* 52. πυρσανόμενος δὲ χρησμάτῃ τινι παλαιῷ θαρρεῖν τοὺς πολεμίους, ὡς προσήκον ἀεὶ τῷ Σικιτίωνος γένει κρατεῖν ἐν Λιβύῃ, χαλεπὸν εἶπειν, εἶτ' ἐπιφλαριζῶν ἐν παιδῆσι τινι τὸν Σικιτίωνα στρατηγούντα τῶν πολεμίων, εἶτε καὶ σπουδῇ τὸν οἰωνοῦ εἰκειούμενος, (ἦν γὰρ παρ' αὐτῷ τις ἀσθρῶπος, ἀλλως μὲν ἐκκαταφρόνητος καὶ παρημελημένος, οἰκίας δὲ τῆς Ἀφρικανῶν, Σικιτίων δ' ἐναλείτο Σαλλουτίων) τοῖτον ἐν ταῖς μάχαις προσέειπεν, ὡς περ ἠγερόμενα τῆς στρατιᾶς. cf. *Dio* 42, 57. qui h. l. philosophus non χρησμένον, ut *Plut.*, sed ἀλογόν τινα πίστιν confirmasse dicit Caesaris hostes, μηδένα ἂν Σικιτίωνα ἐν τῇ Ἀφρικῇ κινῆσαι πράξαι. *Id.* c. 58. πρόσκαρέλαβέ τινα ἐκ τε τοῦ γένους τοῦ τῶν Σικιτίωνων ὄντα, καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην φέροντα (ἐπεκαλείτο δὲ Σαλαττων). Plurima de hoc cognomine, sive *Salutio*, sive *Salvito* scribendum, vel corrigendum cum *Lipsio* in *Salacio* (a verbo *salar*, libidinosus) vel cum *Grenov.* in *Salaco* v. *Salpito*, vel cum *Is. Voss.* in *Salicippius*, disputant viri docti ad h. l. et *Plin.* 7, 10. (ed. Franz.) et 35, 2. sine fructu. In priorē enim loco *Plinius*: „Ejusdem familiae Scipioni post eum (Scipionem Scipionem) cognomen *Salutio* mimus dedit,“ unde patet, non nostro demum ad opprobrium vitas hoc cognomen venisse, sed unā ex ejus majoribus ob oris cum nullo *Salutione* similitudinem. cf. *Sigon.* de nominibus Roman. (Thes. Graev. T. II. p. 1982.)

ad opprobrium vitae Salvationi cognomen erat, in castris secum habuit. [60] Proelia non tantum destinato, sed ex occasione sumebat; ac saepe ab itinere statim, interdum spurcissimis tempestatibus, quum minime quis moturum speraret: nec nisi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est; quo saepius vicisset, hoc minus experiendos casus, opinans, nihilque se tantum acquiriturum victoria, quantum auferre calamitas posset. Nullum unquam hostem fudit, quin castris quoque exueret: ita nullum spatium perterritis dabat. Ancipiti proelio equos dimittebat, et in primis suum, quo major permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugae erepto. [61] Utebatur autem equo insigni, pedibus prope

sumebat] Tac. Ann. 2, 45. „Cherusci — *sumsere* bellum.“ 15, 34. „bellum acriter *sumitur*.“ Hist. 2, 42. „Othoniani, quamquam dispersi, pauciores, fessi, *proelium* tamen acriter *sumsere*.“

speraret] Al. *putaret*. Promiscuum est. Calpurn. ad Terent. Heaut. 1, 1, 107. „*spero* pro *credo* usitatum est, sive de praesenti loquamur, sive de praeterito.“ Ita Gall. *esperer*.

cunctantior] Al. *cunctatior*. Ita Tac. Hist. 3, 4. pro *cunctator* al. *cunctatior*.

Nullum unquam — dabat] Lucan. 1, 145. sequi. Ita in proelio Pharsalico, ubi Pompejus animo dejectus: οὐκ εἶν καὶ ἐπὶ τῆν παρεμβολήν; Pompej. 72. Caes. B. C. 3, 95. Ita etiam in bello Africano, Plut. Caes. 53. B. African. 35. cf. Bayle Diction. sub v. César.

equos dimittebat] Caes. B. G. 1, 25. ubi de pugna cum Helvetiis: „Caesar primum suo, deinde omnium ex conspectu remotis equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus suos, proelium commisit.“ Idem Plut. Caes. 18. ὡς ἵππος αὐτῷ προσήχθη· Τούτῳ μὲν, εἶφη, νικήσας χρήσομαι πρὸς τὴν δίωξιν, νῦν δ' ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους· καὶ περὶ ὁρμήσας ἐπέβαλε. Fecit idem in summo discrimine proelio Mundensi. Flor. 4, 2, 82. Vell. 2, 55. Dio 45, 57. Polyæn. 3, 23, 16. Frontin. 2, 8, 13.

equo insigni] Auctore Dione 57, 54. quo tempore primum consulatum perebat, ἵππος τις αὐτῷ διφυῶς ἐν ταῖς τῶν προσιῶν ποδῶν ὄπλαις ἔχων ἐγεννήθη· καὶ ἐκείνου μὲν γαυρούμενος ἔφερον, ἄλλον δὲ ἀναβάτην οὐδένα ἀνεδέχετο. Plin. 8, 42. (64.) „nec Caesaris Dictatoris quemquam alium recepisse dorso equus traditur, idemque humanis similes pedes priores habuisse, hac effligit

humanis, et in modum digitorum unguulis fissis: quem natum apud se, quum haruspices, imperium orbis terrae significare domino, pronuntiassent, magna cura aluit; nec patientem sessoris alterius primus ascendit: cuius etiam instar pro aede Veneris Genetricis postea dedicavit. [62] Inclinatam aciem solus saepe restituit, obsistens fugientibus, retinensque singulos, et contortis faucibus convertens in hostem: et quidem ad eo plerumque trepidos, ut aquilifer moranti se cu-

---

locatus ante Veneris Genetricis aedem.“ Ita etiam Alexandri celeberrimus Bucephalus „neminem alium, quam Alexandrum, regio instratus ornatus, recepit in sedem,“ ut *Plin.* eod. l. — Ceterum deletum malum n. l. et ante in modum sequi, nisi est ἔξηγητικόν.

ascendit] Graev. praeferebat *ascendit*, quod de re ardua, ad quam enititur, dici, bene monet Oudend. Equum ascendere, equitandi peritissimo haud nimis arduum fuerit.

Ven. Genetricis] Edidi *Genetr.* pro *Genitr.* Burmannum secutus et Oudend., qui ad lapidam auctoritatem provocat. Aedem hanc Veneri *Genetrici* (ὡς καὶ ἀρχηγίτιδι τοῦ γένους αὐτοῦ οὖσα, ut *Dio* 43, 22.) vel *Fictici* voverat ante pugnam Pharsalicam. *Apprian.* Civ. 2, 68. Σωμένος τε νεπτός μέσης, τὸν Ἄρη κατακάλει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρόγονον Ἀφροδίτην — νεῶν τε αὐτῆ νικηφόρῳ χαριστήριον ἐν Πάμφῳ ποιήσειν εὐχετο κατορθώσας. et c. 102. ἀνέστης καὶ τῆ γενετείρα τὸν νεῶν, ὡς περ εἴξατο μέλλων ἐν Φαρσάλῳ μαχεῖσθαι. v. supra ad c. 26. et *Fabric.* ad *Dion.* 43, 22.

contortis faucibus] *Plut.* Caes. 52., ubi de bello Africano, ἔστι δ' ὅτε καὶ καὶ ἑτέραν μάχην ἐπλεονέκτησαν οἱ πολέμιοι, συμπλοκῆς γενεμένης, ἐν ἣ Ἥαισαρ τὸν ἀετοφόρον Φεύγοντα λέγεται, κατασχῶν ἐκ τοῦ αὐχένος, ἀναστρέψαι, καὶ εἰπεῖν· Ἐνταῦθα εἰσὶν οἱ πολέμιοι. *Apprian.* 95. αὐτὸς δὲ λέγεται παρὰ τὴν φυγὴν, ἐγχερίπτων ἅπασιν, ἐπιστρέφειν αὐτούς· καὶ τινα τῶν τὰ μέγιστα σημεῖα, τοὺς ἀετούς, φερόντων τῆ ἑαυτοῦ χειρὶ περιστάσας, μετενοηθεῖν ἀπὸ τῆς φυγῆς εἰς τὸ πρόσω. *Valer. Max.* 5, 2, 19.

ut aquilifer] Factum id in proelio ad Dyrrhachium. *Plut.* Caes. 39. Ἥαισαρ δ' ὑπαντιάζων ἐπιτάττει μὲν ἀναστρέφειν τοὺς Φεύγοντας, ἑτέρας δ' οὐδέν· ἀλλ' ἐπιλαμβάνουσι τὸν σημεῖον ἀπεχρίπτουσι οἱ νομίζοντες, ὥστε δύο καὶ τριάκοντα λαβεῖν τοὺς πολέμιοις, αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. ἀνδρὶ γὰρ μεγάλῳ καὶ ῥωμαλέῳ, Φεύγοντι παρ' αὐτόν, ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα, μένειν ἐκέλευσε, καὶ στρέφειν πρὸς τοὺς πολέμιοις. ὁ δὲ μισθὸς αὐτῷ παραχρῆς παρὰ τὸ θεινόν, ἐπήρατο τὴν μάχαιραν, ὡς καὶ Σιζέμιος· Φθάσει δ' ὁ τοῦ Ἥαισα-

spide sit comminatus; alius in manu detinentis reliquerit signum. [63] Non minora illa constantiae ejus, immo majora etiam, indicia fuerint. Post aciem Pharsalicam, quum, praemissis in Asiam copiis, per angustias Hellesponti vectoria navicula trajiceret, C. Cassium, partis adversae, cum decem rostratis

ρος ὑπασπιστῆς ἀποκόψας αὐτοῦ τὸν ὄμρον. Magis ad Suetonii narratiōnem accedit *Appian.* 62. εἰς δὲ καὶ στρέψας τὸ σημεῖον ἀνέτεινε τὸν οὐρίαχον (i. e. cuspidem, στύρακα) εἰς τὸν αὐτοκράτορα· καὶ τόνδε μὲν οἱ Καίσαρος ὑπασπιστὰὶ κατέκπτον. Ceterum haec loca ostendunt, ineptam esse aliorum lectionem: *aquiliferō moranti se.* Pro *detinentis* mallet cum *Burm.* *retinentis.*

Non minora — fuerint] Totam commā ab aliena manu intrusum videtur *Torrentio* aliique, nescio an bene. Non solet enim auctor, ubi de eadem re agit, orationem ita interrumpere. Sed potuit hic recedere a more vulgari. Talia igitur singulorum sensibus relinquenda. *Fuerint* (dürsten, möchten seyn, ἂν εἶεν,) praestat omnino vulgari *fuerunt.* Postea pro *vectoria navicula* vulg. erat *victor navicula*, quod rejectum a plerisque reddidit *Burm.*

C. Cassium] vulg. *L. Cass.* Ita etiam est *Dion.* 42, 6. οὕτω δ' οὖν ἐν τύχῃ πάντα αὐτῷ προύχουσι, ὥστε καὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἐν πορθμείῳ τινί (vectoria navicula) περαιούμενος, ἐνέτυχεν μὲν τῷ τοῦ Πομπηίου ναυτικῷ μετὰ τοῦ Κασσίου τοῦ Λευκίου πλέοντι· οὐ μόνον δὲ οὐδὲν δεινὸν ὑπ' αὐτῶν ἔπαθεν, ἀλλὰ καὶ προσκαταπλήξας σφᾶς προσεπείσαστο, ad quem locum *Xylānder* censet scribendum Γαῖου aut certe Δογγίνου, et n. l. *Cajum* pro vulg. *Lucium*, quum tres omnino Cassii Longini hoc tempore essent, *Quintus*, qui Hispaniae a Caesare praefectus ibi perit; (*Caes.* B. C. 2, 21. B. Alex. 48 sequ. *Dio* 42, 15, 16.) *Lucius*, qui et ipse in partibus erat Caesaris ante proelium Pharsalicum, (*Caes.* B. C. 5, 54. sequ.) n. l. igitur intelligi nequit; *Cajus* denique, qui Crassi Quaestor fuerat in expeditione contra Parthos, (*Plut.* Crass. 18. 20.) Pompejanus postea praefectusque navibus Syriacis (*Caes.* B. C. 5, 5 et 101.) — Jam hunc *Cajum* n. l. intelligendum esse, probat et rerum gestarum ordo, et testimonium *Appian.* 6. 87. Κασσῖος μὲν εἰς τὸν Πόντον ἐπλεῖ πρὸς Φαρνάκην, ὡς ἀναστήσων αὐτὸν ἐπὶ Καίσαρα. σι. c. 88. τῇ τρίτῃ (post proelium Pharsalic.) δ' ἐξήλασεν (ἐλάσας) ἐπὶ τῇ ἐν κατὰ πυστινῆς Πομπηίου Φυγῆς, καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ἀπορία τριηρῶν, σιἀφασιν ἐπεραιῶν τὸ μικροῖς. Κασσῖος δὲ σὺν τῷ μέρει τῶν τριηρῶν ἐπιφαίνεται μεσοποροῦντι, πρὸς Φαρνάκην ἐπιχειρούμενος· καὶ δυναθεῖς ἂν πολλαῖς τριήρεσι

navibus obvium sibi, neque refugit: et cominus tendens, ultro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit. [64] Alexandriae, circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eodem praecipitantibus, quum desiluisset in mare, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elata laeva, ne libelli, quos

κατὰ σκαφῶν μικρῶν, ὑπὸ ὄρους τῆς Καίσαρος εὐτυχίας, περιπτύστου δὴ καὶ ἐπιφόβου τότε οὐσης, ἐξεπλάγη καὶ νομίσας οἱ τὸν Καίσαρα ἐπίτηδες ἐπιπλεῖν, τὰς χεῖρας ὤρεγεν ἐς αὐτὸν ἀπὸ τριηρῶν ἐς σκάφη, καὶ συγγνώμην ἤτει, καὶ τὰς τριήρεις παρείδου, denique c. 111. ubi diserte Γάιος Κάσσιος, ὁ τὰς τριήρεις κατὰ τὸν Ἑλλησποντον ἐγχειρίσας τῷ Καίσαρι. Itaque emendationem Alexandri probaverunt Lounclav. ad Dion., Casaub. aliiquo ad n. l. Schweighäuser. ad Appian. 2, 86., et ipse eam h. l. recepi, rei veritati obsecutus, quamquam, Suetonium per errorem *Lucium* dixisse, suspicor. In Dione enim sine dubio legendum τοῦ Λουκίου, non quod duos Lucios Cassios sumam cum Fabricio ad l. c. parum probabiliter, sed quod manifestus error scriptoris, qui Caji Cassii deditionem serius demum c. 15. narrat, librario tribui non potest. Si dicendum, quod sentio, Dionem a Suetonio deceptum credo, et hic etiam reliquendam *Lucium* cum omnibus libris. cf. tamen, quae continuator *Rollin. hist. Rom.* initio l. 45. de hoc Cassio monuit.

cum decem rostr. nav.] Appian. 88. ἐβδομήκοντα τριήρεις nominat. Idem hunc Cassium postea percussorem fuisse Caesaris dicit, ac fuere uterque, Cajus et Lucius Cassii.

*no libelli — madefierent] Plut. Caes. 49. ἐπιπλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν Αἰγυπτίων, ῥίψας αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀπενήξατο μόλις καὶ χαλεπῶς. ὅτε καὶ λέγεται βιβλίδια κρατῶν πολλά, μὴ προέσθαι βαλλόμενος καὶ βαπτιζόμενος, ἀλλ' ἀνέχων ὑπὲρ τῆς θαλάσσης τὰ βιβλίδια, τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ νήχεσθαι. Dio 42, 40. μηδὲν τῶν γραμμάτων βρέξας, ἀπολλὰ ἐν τῇ δεξιτερᾷ χειρὶ ἀνέχων ἐνήξατο. Oros. 6, 15. „per ducentos passus ad navem una manu elevata, qua chartas tenobat, natando pervenit.“ Sed *Voltaire*, gravis auctor, rem in dubium vocat (Fironisme de l'histoire ante vitam Carol. XII.) verbis: „ne croyez pas un mot de ce conte, que vous fait Plutarque. Croyez plutôt César, (Auctorem dicit Bell. Afric. 21.) qui n'en dit mot dans ses commentaires, et soyez bien sûr, que, quand on se jette dans la mer, et qu'on tient des papiers à la main, on les mouille.“ Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων;*

tenebat, madefierent; paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. [65] Militem neque a moribus, neque a fortuna probabat, sed tantum a viribus; tractabatque pari severitate atque indulgentia. Non enim ubique ac semper, sed quum hostis in proximo esset, coërcerat: tum maxime exactor gravissimae disciplinae, ut neque itineris, ne-

paludamentum — hostis] Dio l. c. narrat, Caesarem paludamentum purpureum, ne natantem deprimeret vel hostium jaculis exponeret, abjecisse atque ita nando evasisse: τὴν δὲ ἐσθῆτα αὐτοῦ (ita pergit) οἱ Αἰγύπτιοι λαβόντες, πρὸς τὸ τρέπαιον, εἰ ἐσθῆσαν τῆς τροπῆς ταύτης, ἀνεκρέμασαν, ὡς καὶ αὐτὸν ἐνεῖνον ἤρημότες. Consentit Appian. 90. ἔβη καὶ Φρύγων ἐς τὴν Σάλασσαν ἐξήλατο, καὶ ἐς πολὺ ἐν τῷ βυθῷ διεμήξατο. Καὶ τὴν χλαμύδα αὐτοῦ λαβόντες οἱ Ἀλεξάνδρειοι περὶ τρέπαιον ἐκρέμασαν. Flor. 4, 2, 59. „inde depulsus in maria mira felicitate ad proximam classem enatavit, relicto quidem in fluctibus paludamento, seu fato, seu consilio, ut illud ingruentibus hostium telis saxisque peteretur.“ — Postea pro *potiretur* Cod. Memm. *poteretur*, ut Tiber. 57. *oreretur*, Claud. 13. *adoreretur*, quas formas probavit Ruhnken., auctore Wolfio ad h. l. cf. Drakenb. ad Liv. 7, 9. et Ernest. ad Tac. A. 11, 25. Sed quum idem codex alibi det *potiretur*, recte videtur Ernest. ad Tiber. 57. has formas ad librarios magis revocare, quam ad usum scriptoris, cujus nulla in libris est constantia. Idem valet de forma *desiliisset*, paullo superius in plerisque libris repertiunda, et mutata a Gronov. in *desiluisset*, ex nostri et optimi cujusque scriptoris usu.

neque a moribus, neque a fortuna prob.] Inepte al. a majoribus. Oppon. exactor gravissimae disciplinae, et illustratur res c. 67. Verba a fortuna Casaub. interpretatur a censu. Gr. πλουτιδὴν δοκιμάζειν. Ita etiam Oudendorp. „Fortuna hic significat fortunas, censum et patrimonium, a quo legebatur miles“, laudans Cornel. Chabr. 3. et Phaedr. 4, 4, 8. Sic sermo esset de dilectu militum, et probare opponeretur τῷ rejicere, removere a militia. Quid, si intelligas fortunam bellicam, ut militibus non sua ipsorum culpa, sed adversa fortuna superatis, id non succensuerit. v. c. 68. „ut consolandos eos magis Imp., quam puniendos habuerit.“ coll. Caes. B. C. 3, 75. Ita Liv. 42, 49. „ad magnum nobilemque aut virtute aut fortuna hostem“ et postea: „utrius mentis, utrius fortunae Consulem ad bellum mittant.“ Vires ita non sunt corporis, sed animi, ἑώμη, ἀνδρεία, ut Horat. Carm. 4, 2, 22. „et vires animumque moresque aureos educit in astra“ al.

que proclii tempus denunciaret, sed paratum et intentum momentis omnibus, quo vellet, subito educeret. Quod etiam sine causa plerumque faciebat, praecipue pluviis et festis diebus. Ac subinde, observandum se, admonens, repente interdiu vel nocte subtrahebat; augebatque iter, ut serius subsequentes defatigaret. [66] Fama vero hostilium copiarum perterritos non negando minuendove, sed insuper amplificando ementiendoque, confirmabat. Itaque quum exspectatio adventus Jubae terribilis es-

---

paratum et intentum] Sall. Jug. 46. „*intento* atque infesto exercitu“ ubi Cort. *intentus* dicitur exercitus, qui animum in bellum, non ad omnia alia intendit. Liv. 24, 55. „quam poterat maxime *intentus* atque agmine ad omnes casus composito ibat.“

observandum se] Nimirum jussit eos attendere ad se ipsum, observare, quid ipse ageret vel susceperet, ut repente profectum statim subsequerentur. *admonens* ἐφορτιστικῶς ἢ q. κελεύσας. *Subtrahebat* sc. se, proficiscebatur, ut ἀποστρέψαι, ὑποστρέψαι. Pro *defatigaret* Gronov. edidit e Cod. Memm. *defetigaret*, forma antiquiori. Sed quis nostra aetate librum ferret ex omnium linguae nostrae aevorum formis compositum? Assentior Lurmanno, qui se foetoribus illis antiquitatis delectari negat.

non negando min.] ut Cyrus suadet apud Xen. Cyrop. 6, 5, 17. μηδὲν ἐλάττω τοῦ ἀληθοῦς, μηδὲ μείου τὰ πάν πολεμίων. Ἡρεϊττον γὰρ, μείζω οἰσθέντας μείονα ἰδεῖν, ἢ μείω ἀνούσαντας μείζονα εὐρίσκειν. De Caesare autem idem narrat Polyæn. 8, 23, 19. Ἠπίσασ εἰ τελοδοξημένους εἴρα τοῖς στρατιώτας, ὡς προσδοκωμένης τοῖς πολεμίοις μείζονος δυνάμεως, αὐ μένον ἔξαρτος οἰκ ἦν· ἀλλ' εἰ καὶ πλέονα ἔγχευ προσιθίης, καὶ μεγαλύων, ἐθάρσυνεν, ὡς πρὸς πλείονας χρῆ γενναίωτερον ἀγωνίζεσθαι.

adventus Jubae] Sec. Appian. 96. adducebat ille πεζοὺς ἄλλους ἀμφὶ τριμυριάδας, καὶ ἵππας Νομάδας ἐς διαμυριάδας, καὶ ἀνούτισκας πολλοὺς, καὶ ἐλέφαντας ἐξήκοντα ἑτέρους, cum Scipio jam octo legiones praeter reliquas copias haberet. Bell. Afric. 1. „quum praesertim ab incolis ejus provinciae nunciarentur adversariorum copias, equitatus inhiatus, legiones regiae quatuor, levis armaturae magna vis, Scipionis legiones decem, elephantum centum et viginti, classesque esse complures.“ c. 19 dicuntur „regia auxilia, elephantum centum et viginti, equitatusque innumerabilis, deinde legiones conscriptae ex cujusque modi genere amplius duodecim.“ et c. 48. ad Scipionem profe-

set, convocatis ad concionem militibus, *Scitote, inquit, paucissimis his diebus regem affuturum cum decem legionibus, equitum triginta, levis armaturae centum millibus, elephantis trecentis. Proinde desinant quidam, quaerere ultra aut opinari, mihi que, qui compertum habeo, credant: aut quidem vetustissima nave impositos, quocumque vento, in quascumque terras, jubebo avchi.* [67] Delicta neque observabat omnia, neque pro modo exsequebatur: sed desertorum ac seditiosorum et inquisitor et

ctus dicitur „cum tribus legionibus, equitibusque frenatis octingentis, Numidis sine frenis peditibusque levis armaturae grandi numero, elephantisque triginta.“ In quantum verus sit copiarum numerus n. l. vel in quantum auctus ab ipso Caesare, ego non definierim.

vetustissima nave] Casaub. maluit dativum. Sed verbi imponere constructionem cum ablat. asserit Oudend., quem v. ad h. l. et ad *Caes. B. Civ. 3, 14. Bell. Afric. 54.* Poësis etiam impositos absolute dictum censere et jungere *vetust. nave avchi.* — Ceterum hoc poenae genus Casaub. illustrat plurimis exemplis, e quibus laudabo *Plin. Panegy. 54.* „Congesti sunt in navigia raptim conquisita, ut tempestatibus dediti abirent, fugerentque vastatas delationibus terras, ac, si quem fluctus ac procellae scopulis reservassent, hinc nuda saxa et inhospitalo litus incoleret, ageret duram et anxiam vitam, relictaeque post tergum totius generis humani securitate mœreret.“ *Heineccius* autem (*Ant. Rom. I. tit. 16. §. 11.*) n. l. non *deportationem* proprie sic dictam, inventam demum ab Augusto, suadente Livia, (*Dion. 55, 18.*) sed poenam quandam extraordinariam intelligendam esse, verissime docet.

observabat] non adjiciebat in ea animum, ea non curabat, neque puniebat (id enim est *exsequebatur*) pro magnitudine culpae et poenae iis constitutae (verhältnißmäßsig, à proportion).

seditiosorum] *Dio 42, 55.* Φιλανθρωπότατος τε γὰρ ὤν, καὶ πολλὰ κεχαρισμένα τοῖς τε ἄλλοις καὶ τοῖς στρατιώταις μάλιστα ποιῶν, δεινῶς τοὺς στασιάζοντας σφῶν ἐμίσει, καὶ ἰσχυρότατα αὐτοὺς ἐπέλαζε. Locum nostrum vertit fere *Polyaen. 8, 25, 21.* Καίσαρ τὰ ἁμαρτήματα τῶν στρατιωτῶν οὐ πάντα παρεφύλασεν (*observabat*) ἀλλὰ οὐδὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας κατὰ τὴν ἄξιαν ἐτιμωρεῖτο, (*pro modo exsequebatur*) τὴν συγγνώμην ἀνδρείας ποιητικῆν ἠγοῦμενος.

punitor acerrimus, connivebat in ceteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam atque victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciviendi permittebat; jactare solitus, *militēs suos etiam unguentatos bene pugnare posse*: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine *commilitones* appellabat; habebatque tam cultos, ut argento et auro politis armis ornaret, simul et ad speciem, et quo tenaciores eorum in proelio essent metu damni. Diligebat quoque usque adeo, ut, audita clade Tituriana, barbam capillumque summisserit, nec ante demserit, quam vindicasset. Quibus rebus et devotissimos sibi, et fortissimos reddidit. [68] Ingresso civile bellum Centuriones cujusque legionis singulos equites e viatico suo obtulerunt; universi milites gratuitam et sine frumento stipendioque operam, quum

εἰ μέντοι τις ἐστασίασεν, ἢ τὴν τάξιν ἔλειπεν, οὐκ ἂν τοῦτον ἀτιμώρητον παρήκειν.

officiorum] castrensiū, ut stationum, excubiarum. Opp. *passim* i. e. sine ordine lascivire.

commilitones] Polyæn. 8, 23, 22. Καῖσαρ τοὺς στρατιώτας ἐνόλει συστρατιώτας, τῷ ἰσότητι τοῦ ἐνόματος προσημοτέρους ποιῶν ἐς τὰς μάχας.

tam cultos] Polyæn. l. c. §. 28. Καῖσαρ τοῖς στρατιώταις παρήγγειλεν, ὅπλα ἔχειν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ πεποιημένα. μάλιστα μὲν κόσμου χάριν οὐχ ἥμιστα δὲ, ὅπως καὶ οἱ στρατιῶται τὰ πολύτιμα περιμάχητα ἠγοῦντο.

diligebat — reddidit] Polyæn. §. 23. Καῖσαρ πυθόμενος ἐν Γαλατία κατακοπῆναι Φάλαγγας στρατιωτῶν, ὤμοσε μὴ πρότερον ἀποκείρασθαι, κριν ἐπιτελευτῶν τιμωρῆσαι τοῖς ἀνκρημένοις. τοῦτο πλείστην εὐνοίαν αὐτῷ παρὰ πάντων ἐπεσπάσατο. De clade Tituriana v. ad c. 25. Ceterum ad vitandum hiatum: *quoque usque adeo* Müller. in schedis Mss. suadet: *quoque eos adeo*. At scribenti ejusmodi κελύφωνα facile excidunt, et *usque adeo, ut Suetonio nimis est familiare*, quam ut mutare audeam.

e viatico suo] i. e. ex peculio, quod sibi in militia comparaverant. Horat. Ep. 2, 2, 26. „Luculli miles collecta viatica multis Aferumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem Perdidit.“ De stipendio et frumento militum Rom. v. ad c. 26. Post ante: *universi* omisi et cum Oudend. Idem voc. ejiciendum post *gratuitam*, vel legendum *id est*, monet Müller. Observ. c. p. 8.

tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino desivit: plerique capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare adversus eum vellent, recusarunt. Famem et ceteras necessitates, non quum obsiderentur modo, sed et si alios ipsi obsiderent, tanto opere tolerabant, ut Dyrhachina munitione Pompejus, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, *cum*

tenuiorum tutelam] i. e. pauperiorum sustentationem. Ita erat *tenuis et obaeratus* supra c. 46. *Tueri* autem ita Aug. 49. „ut — sumtus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret.“ *Macrob.* Saturn. 2, 2. „interrogavit, quia autorem sciebat, quo artificio se tueretur.“

plerique capti — recusarunt] *Valer. M.* 3, 8, 7. „T. Pontius pro Caesaris partibus excubans, Scipionis praesidio interceptus, cum uno modo salus ab eo daretur, si se futurum Cn. Pompeji, generi ipsius, militem affirmasset, ita respondere non dubitavit: Tibi quidem, Scipio, gratias ago; sed mihi uti ista conditione vitae non est opus. Sine ullis imaginibus nobilem animum!“

panis ex herba] *Caes. B. C.* 3, 43. „Est etiam genus radicis inventum ab iis, qui fuerant cum Valerio, quod appellatur *chara*, quod admixtum lacte multum inopiam levabat. Id ad similitudinem panis efficiebant. Ejus erat magna copia. Ex hac effectos panes, quum in colloquiis Pompejani famem nostris objectarent, vulgo in eos jaciebant, ut spem eorum minuerent.“ *Plin.* 19, 8. (41. ed. Franz.) „nec non olus quoque silvestre est trium foliorum, (al. *triumphorum*, quod pertineret ad sequens comma) Divi Julii carminibus praecipue jocisque militaribus celebratum; alternis quippe versibus exprobravere, *lapsana* se vixisse apud Dyrhachium, praemiorum parsimoniam cavillantes; (in quo errat *Plin.*) est autem id *cyma silvestris*,“ ubi v. *Harduin.*, uti ad *Caes. l. c.* *Morus*, et *Oberlin.* in *mantissa observ.* *Plut. Caes.* 39. ῥίζαν τινὰ κύπτοντες οἱ στρατιῶται καὶ γάλακτι φυρῶντες προσφέροντο, καὶ ποτὲ καὶ διακλάσαντες ἐξ αὐτῆς ἄρτους, καὶ ταῖς προφυλακαῖς τῶν πολεμίων ἐπιδραμόντες, ἔβαλλον εἰςω καὶ διερρίπτουν, ἐπιλέγοντες, ὡς, ἄχρῃς ἂν ἡ γῆ τοιαύτας ἐνφέρῃ ῥίζας, οὐ παύσονται πολιτροκοῦντες Πομπηίου. ὁ μὲν τοι Πομπηῖος οὔτε τοὺς ἄρτους, οὔτε τοὺς λόγους εἶα τούτους ἐκφέρεισαι πρὸς τὸ πλῆθος. ἡθύμου γὰρ οἱ στρατιῶται, τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν ἀπάθειαν τῶν πολεμίων, ὡς περ θηρίων, ἐρήνωδῶντες. *Appian.* 61. τὴν πόαν ἡτροποίου. *Polyaen.* 8, 23, 24. Καῖσαρ ἐν λιμῷ ταῖς στρατιώταις ἄρτους διέδωκε, σκευάσας ἐκ βοτάνης κ. τ. λ.

feris sibi rem esse, dixerit, amoverique ocius; nec cuiquam ostendi jusserit, ne patientia et pertinacia hostis animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicariint, testimonio est, quod, adverso semel apud Dyrrhachium proelio, poenam in se utro de-
 poposcerunt: ut consolandos eos magis imperator, quam puniendos, habuerit. Ceteris proeliis innumeras adversariorum copias, multis partibus ipsi pauciores, facile superarunt. Denique una sextae legionis cohors, praeposita castello, quatuor Pompeji legiones per aliquot horas sustinuit, pacae omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum centum ac triginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum facta respiciat, vel Cassii Scaevae Centurionis, vel C. Acilii militis: ne de pluribus referam. Scaeva, excusso oculo, transfixus

consolandos] *Caes. B. C. 3, 73. Appian. 65. Polyacn. 1. c. §. 26.*

centum ac triginta] *Caes. B. C. 3, 53.* „milia sagittarum circiter triginta, in castellum conjecta, Caesari renumeraverunt,“ quem locum alii ex Suetonio, alii Suetonium ex Caesare corrigendum censent, in quibus Oberlin. ad *Caes.*, Ern. Oudendorp. et Wolf. ad h. l. Mihi Suetonii numerus probabilior videtur, quum is quatuor legionibus omnes pharetras contra oppugnatos exonerantibus magis congruat.

Scaeva] *Caes. l. c.* „scutoque ad eum relato Scaevae Centurionis, inventa sunt in eo foramina CXX,“ ubi vulg. CCXXX. Sed Cellar. et Oberlin. minorem numerum praetulerunt, hic probabilior sane, quam loco, de quo modo diximus. Ita etiam Duker. ad *Flor. 4, 2, 41.* qui: „quo tempore egregia virtus Scaevae centurionis emicuit, cujus in scuto centum atque viginti tela sedere“ (al. CXXX.). *Valer. M. 5, 2, 25.* „cujus capite, humero, femore saucio, et oculo eruto, scutum centum et viginti ictibus perfossum apparuit.“ Idem *Scaeva Plac. Caes. 16.* dicitur ἐν τῇ περὶ Δυρρήχιον μάχῃ τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκοπίσας τοῦ σκουτοῦ, τὸν δ' ὤμῳ ὑσσῶ καὶ τὸν μηρὸν ἀτέρῳ διεληλαμένον, τῷ δὲ θυρεῷ βελῶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα πληγὰς ἀναδειγμένον κ. τ. λ. *Appian. 60.*, postquam virtutem Scaevae narravit, et aliter addit: πολλὰ καὶ τοῦ Φρουράρχου Μισσοκίου παύσαντος, ᾧ γὰρ Φασί τὴν μὲν ἀσπίδα ἑκατὸν καὶ εἰκοσὶν ἀναδείξασθαι

femore et humero, centum et viginti ictibus scuto perforato, custodiam portae commissi castelli retinuit. Acilius navali ad Massiliam proelio, injecta in puppem hostium dextra, et abscisa, memorabile illud apud Graecos Cynaegiri exemplum imitatus, transsiluit in navem, umbone obvios agens. [19] Seditiōnem per decem annos Gallicis bellis nullam omnino moverunt, civilibus aliquas; sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quam auctoritate. Non enim cessit nunquam tumultuantibus, atque etiam obviam semper iit. Et nonam quidem legionem apud Placentiam, quamquam in armis

βέλη, τὸ δὲ σῶμα ἔξ τραύματα, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἑμοίως ἐκκοπήναι. cf. *Lucan.* 6, 140. sequ.

Acilius] v. *Valer. Max.* 3, 2, 22. „Acilius quum decimae legionis miles pro C. Caesaris partibus maritima pugna proelineretur, abscisa dextra, quam Massiliensium navī injecerat, lacva puppim apprehendit, nec ante dimittere destitit, quam captam profundo mergeret.“ *Plut.* l. c. ubi plura ejusmodi exempla narrantur. De *Cynaegiro* v. *Herodot.* 6, 114. ibique *Weseling.* et *Valckenar.*

umbone obvios agens] *Plut.* l. c. τῇ δ' ἀριστερᾷ τὸν θυρεὸν οὐκ ἀφῆκεν, ἀλλὰ τύπτων εἰς τὰ πρόσωπα τοῦς πολεμίους, ἀπέστρεψε πάντας, καὶ τοῦ σκάφους ἐπεκράτησε. Antea pro *transsiluit* in multis *transilivit*, ut *desiliisset* c. 64.

redierint] Al. *redirent*. Exempla illius usus collegi ad c. 6.

Non enim cessit] *Dio* 41, 26. οὐχ ὑπέϊξεν. Idem de Augusto 49, 15. ἀλλ' οὗτοι καὶ ὑπέϊξεν αὐτοῖς, νομίζων μηδὲν δεῖν τὸν ἀρχοντα παρὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τῶν στρατιωτῶν βίας ποιεῖν, ὡς καὶ ἄλλο τι αὐθις σφῶν διὰ τοῦτο πλεονεκτήσαι ἐβελησόντων.

apud Placentiam] Plura de hac seditiōne, quae accidit A. U. 705. post priorem ex Hispania reditum, devictis *Afrenio* et *Petrejo*, silentio praetermissa a Caesare in commentariis, nisi exposita fuit in parte hujus libri deperdita, (v. ad c. 39.) dant *Dio* 41, 26 sequ. et *Appian.* Civ. 2, 47. Postea: „*quamquam adhuc esset in armis Pompejus*“ omnino intelligo: quamquam durante adhuc bello, ut opus esset hac legione, et inconsultius videretur, eam missam facere. *Cel. Mäller.* *Observ.* p. 8 sequ. vel leg. censet *Domitius* pro: *Pompejus*, vel aliud quid, quod contineat laudem hujus legionis alias fortissimae (*Caes. B. C.* 1, 45. et l. 3, 67. 89.) ut: *quamquam adhuc in armis prompta* v. *promptissima esset* v. *fuisset*.

adhuc esset Pompejus, totam cum ignominia missam fecit: aegreque, post multas et supplices preces, nec nisi exacta de sontibus poena, restituit. [70] Decumanos autem Romae, cum ingentibus minis, summoque etiam Urbis periculo, missionem et praemia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque ad-

missam fecit] Dio 41, 55. ἐπεκλήρωσεν αὐτοὺς ἐπὶ Σανάτῳ. καὶ τοὺς μὲν Λρασυτάτους (οὗτοι γὰρ ἐκ παρασιειῆς ἔλαχον) εἰδίωξε, τοὺς δ' ἄλλους, ὡς οὐδὲν σφῶν δεόμενος, οἰήκει καὶ ἐπινοεῖ μὲν, μετανοήσαντες ἐφ' οἷς ἔπραξαν, ἀναστρατεύεσθαι ἐμελλόν. Caesar apud Appian. l. c. χρήσασθαι τῷ πατρὶος νόμῳ, (ita corrigendum vitiosum Πιτρεῖος νόμῳ monuerant Casaub. ad n. l. et interpr. ad Dion. l. c.), et correxerit Schweighäuser, quem v.) καὶ τοῦ ἐνάτου τέλους (ἐπειδὴ μάλιστα τὴν στάσιος κατήραξε) τὸ ἑκάτον διακληρώσω Σανῶν. (De decimatione, poena militari apud Rom. satis usitata, v. Rosin. Ant. Rom. p. 749.) Θρήνον δὲ (ita pergit Appian.) ἀθρόως ἐξ ἅπαντος τοῦ τέλους γενουμένου, οἱ μὲν ἀρχόντες αὐτοῦ προσπεσόντες ἰκέτευον· ὁ δὲ Καῖσαρ μόλις τε καὶ κατ' ὀλίγον ἐνδοιδοὺς, ἐς τοσοῦτον ἔρκως ἵΦηκεν, ὡς ἑκατὸν καὶ εἰκοσι μόνους (οἱ κατάρχει μάλιστα ἐδόκουν) διακληρώσαι, καὶ δεῦτερα αὐτῶν τοῖς λαχόντας ἀνελεῖν. cf. Lucan. 5, 237. sequ.

Decumanos] i. e. decimae legionis milites. Ita *quintadecumani Tac. Ann. 1, 25. unactvicesimani quintanisque c. 51. 57. quartadecumani 57. al. tertiadecumani Hist. 2, 67. secundani H. Alex. 54. unetvicesimani Ib. c. 57. ubi al. corrupto undevicesimani.* — Decumanos prae reliquis semper militibus Caesar distinxerat. *Caes. B. Gall. 1, 40. coll. Dion. 38, 47. 48. Frontin. 1, 11, 3.*

Romae — flagitantes] Plut. Caes. 51. Dio 42, 52. sequ. Appian. Civ. 2, 92. Polyæn. 8, 25, 15. Frontin. 1, 9, 4. coll. 4, 5, 2. Accidit haec seditio A. U. 707. ante bellum Africanum.

ardente tunc in Afr. bello] Praepos. in delotam mallent Burm., Oudend., Wolf., excitatis locis Liv. 28, 45. „ardere bello Africam.“ Flor. 3, 5. „novis motibus ardere Asiam,“ aliisque, quibus addo Sallust. Hist. 1. fr. „ardebat omnis Hispania citerior,“ ubi v. Cort. p. 955. Sed Cic. pro Sull. 19. „quum arderet acerrime conjuratio.“ Forsan ardente est pro exardescente, ut Tac. Hist. 2, 66. in nonnullis: „proelium atrox arsisset,“ in qua sententia mire me confirmavit Müllerus, Observ. p. 10. suadens: exardente v. exardescente. Idem vir doctissimus ad defendendam lectionem vulgatam attulit loca Liv. 9, 20. „in civitate odium et ira arde:“ et 51, 11. ubi nonnulli legunt: *flagrante bello in Italia.* His accedit W. alker. Obs. p. 11.

ire cunctatus est, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed una voce, qua *Quirites* eos pro militibus appellarat, tam facile circumegit et flexit, ut ei, *militēs esse*, confestim responderint, et quamvis recusantem ultro in Africam sint secuti: ac sic quoque seditiosissimum quemque et praedae et agri destinati tertia parte multavit. [71] Studium et fides erga clientes ne juveni quidem defuerunt. Masinatham, nobilem juvenem, quum adversus Hiem-

neque adire] Sallustium Praetorem, auctore *Dione* l. c., praene interfecerant, qui quum Romam profugisset, ἐφείποντο αὐτῷ συχνοὶ μηδεὸς φειδόμενοι, καὶ ἄλλους τε τῶν ἐντυχόντων σφίσι, καὶ βουλευτὰς δύο ἐσφαζαν. Postea cum Caesare ipso agere postulabantibus ἐπέτρηψε αὐτοῖς ἐς τὴν πόλιν ἀνευ τῶν ὀπλῶν, πλὴν τῶν ξιφῶν, ἐξελθεῖν, ibique obviam iis processit. *Apprian.* 92. αὐτὸς δὲ, πάντων δεδιότων, καὶ παραινούντων αὐτῷ τὴν ἐρμὴν τοῦ στρατοῦ φυλάσσειν, μάλα θρασέως αὐτοῖς ἐπιστασιάζουσιν ἐς τὸ Ἄρειον πεδίον ἐπήλθει οὐ προμηγύσας, καὶ ἐπὶ βήματος ἄφθνη.

una voce — appellarat] *Apprian.* l. c. 93. ἀφθῆναι τῆς στρατείας ἀνεβόησαν· ἐλπίσαντες, στρατοῦ δεόμενον ἐς τοὺς ὑποκόπους πολέμους αὐτῷ, ἐρεῖν τι καὶ περὶ τῶν δωρεῶν. Ὁ δὲ παρὰ τὴν ἀπάντων δέξαν, οὐδὲ μελλήσας, ἀπεκρίνατο· Ἄφθῆμι. et postea: Πολίτας ἀντιστρατιωτῶν προσεῖπεν ὅπερ ἐστὶ σύμβολον ἀφθιμῆναι τῆς στρατείας καὶ ἰδιωτευόντων. *Dio* c. 53. Κατεπληγθησαν ἔκ τε τῆς ἄλλης αὐτοῦ διανοίας, καὶ μάλιστα ὅτι Κυρίτας, ἀλλ' οὐ στρατιώτας, αὐτοὺς ἀνέμασε. cf. *Plutarch. Polyæn. et Frontin.* l. c. Eodem modo tumultuantes milites compescuit Alexander Severus. *Lamprid.* 53.

multavit] De hac poena nihil, imo diversa, *Apprian.* et *Dio.* Pecuniam agrosque post bellum daturum se iis, teste utroque, Caesar promisit, unam legionem decimam dimisit. *Apprian.* 94. τὸ δέκατον ὑπερήλγει τέλος, ἐς μόνον αὐτὸ τοῦ Καίσαρος ἀδιαλλάντου φανέντος. καὶ σφᾶς αὐτὸν ἠξίουσαν διακληρωσαί τε, καὶ τὸ μέρος θανάτῳ ζημιῶσαι. ὁ δὲ οὐδὲν αὐτοὺς ὑπερεξίζειν ἐπιδομενος ἀκριβῶς μετανοῶντας, συνηλλάσσετο ἅτασι, καὶ εὐθὺς ἐπὶ τὸν ἐν Διβύῳ πόλεμον ἐξῆει.

Masinatham] Sequor Casaubonum, qui e regia stirpe ortum hunc putat; ab eo Hiempsalem (patrem Jubae, qui postea cum Caesare bellum gessit, *Dio* 41, 41.) stipendia s. tributa dari sibi voluisse; re ad Senatum relata, Masinatham Romam venisse, Hiempsalem misisse filium Jubam; ibi post magnam contentionem vicisse Jubam, et Masinatham pronunciatum stipendiarium

psalem regem tam enixe defendisset, ut Jubae, regis filio, in altercatione barbam invaserit, stipendiarium quoque pronunciatum et abstrahentibus statim eripuit, occultavitque apud se diu: et mox, ex praetura proficiscens in Hispaniam, inter officia prosequentium, fascesque lictorum, lectica sua avexit. [72] Amicos tanta semper facilitate indulgentiaque tractavit, ut C. Oppio, comitanti se per silvestre iter, correptoque subita valetudine, et deversoriolo, quod unum erat, [loco] cesserit, et ipse humi ac

i. e. qui certis temporibus Hiempsali tributa penderet, nequicquam contra nitente Caesaro. In reliquis scriptoribus de Masintha et hac re altum silentium.

[*abstrahentibus*] vel in iudicium, vel e iudicio in custodiam. Ita Cic. ad Div. 7, 52. „trahantur per me pedibus omnes rei,“ ubi v. Cort.

[*inter officia pros.*] Prosequi solebant, cum imperio, paludatum, comitantibus lictoribus, ex Urbe proficiscentem, multi, maxime ex amicis. Liv. 42, 49. ubi „contrahit enim (prosequentes) non officii modo cura, sed etiam studium spectaculi sequ.“ *Inter officia prosequentium* h. l. inter eos, qui officii causa prosequerentur, s. in turba prosequendum, ut recte interpretatur Heusinger. ad Plin. ep. 3, 12. *Lictores* Praetorem extra Urbem sex comitabantur. v. *Florentini* Ant. Rom. 7, 42. p. 535.

[*deversoriolo, quod unum erat, [loco] cesserit*] Haec est Casauboni emendatio, recepta a Wolfio. Vulg. *et in diversorio loco, quod unum erat, cesserit*, durissima verborum conjunctione et vix commodum sensum efficiente. Burm. edidit Stephani correctionem: *in diversorio, quod unum erat, loco cesserit*. Oudend. cum Heinsio dedit: *deversoriolo eo, quod unum erat, cesserit*. Reliquas virosum doctorum emendationes v. apud Burm. et Oudend., quas si augere operae pretium esset, scriberem, mutata interpunctione: *deversorio, quod unum erat loco, cesserit*, vel, servata etiam praepositione, *in deversorio, loco quod unum erat, cesserit*, ubi praeter comma nihil in vulg. mutatur. Cel. Müller. Observ. p. 11. locum ita constituit: „*in deversorio loco, qui unus erat, cesserit*.“ Voc. *locus* sensu intelligit latissimo, ut Hebr. עֵינָן, Gr. τόπος, ut sit: quicquid continet ac servat aliquid, adeo pars etiam domus, conclave, cubiculum. Postea revocandam censet veterem lectionem: *accubuerit* ex signif. primaria, qua est *juata cubare*, παρακλιθεῖσαι.

sub divo cubuerit. Jam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores pre-
 vexit. Quum ob id culparetur, professus est palam,
si grassatorum et sicariorum ope in tuenda sua di-
gnitate usus esset, talibus quoque se parem gratiam
relaturum. [73] Simultates contra nullas tam gra-
 ves excepit unquam, ut non occasione oblata libens
 deponeret. C. Memmii, cujus asperrimis orationi-
 bus non minore acerbitate rescripserat, etiam suffra-
 gator mox in petitione consulatus fuit. C. Calvo,
 post famosa epigrammata de reconciliatione per ami-
 cos agenti, ultro ac prior scripsit. Valerium Catul-
 lum, a quo sibi versiculis de Mamurra perpetua
 stigmata imposita non dissimulaverat, satisfacientem,

Ceterum rem *Plut. Caes. 17.* ita narrat: ἐν ἐδόϕ' δὲ ποτὲ συναλα-
 σθεις ὑπὸ χειμῶνος εἰς ἑπαυλίῳ ἀνδρώπου πένητος, ὡς οὐδὲν εὔρε πλείον
 οἰκήματος ἑνός, γλίσχρως ἕνα δέξασθαι δυναμένου, πρὸς τοὺς φίλους
 εἰπών, ὡς τῶν μὲν ἐντίμων παραχωρητέον εἶη τοῖς κρᾶτίστοις, τῶν
 δ' ἀναγκαίων τοῖς ἀσθενεστάτοις, Ὀππιον ἐκέλευσεν ἀναπαύσασθαι
 μετὰ δὲ τῶν ἄλλων αὐτὸς ἐν τῷ προστεγίῳ τῆς Σύρας ἐκάθευδεν.

excepit] i. e. cepit, suscepit. Oppon. enim *deponere*. *Curt.*
 6, 10. „quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si inson-
 tes læsissem.“ v. Oudend. ad h. l. *Cort.* ad *Cic.* ad *Div.* 10, 7. —
 Pro nullas vulg. nullos, ut contra praepositionis vim teneat.

C. Memmii] De hoc v. c. 23. de Licinio Calvo c. 49.

Val. Catullum] Carmen est in *Catullianis* 27. „Quis hoc
 potest videre, quis potest pati — Mamurram habere, quod
 comata Gallia Habebat, et cuncta ultima Britannia? sequ.“
Mamurram amaverat Caesar ingentibusque impensis coluerat,
 quam insanam libidinem et luxuriam mordet poeta. *Mamurrae*
 divitias commemorat etiam *Cic.* ad *Att.* 7, 7. cf. *Plin.* 36, 7.
 „Hic namque est Mamurra, Catulli Veronensis carminibus
 proscissus sequ.“

satisfacientem] i. e. se excusantem, deprecantem. *Tibēr.*
 27. *Claud.* 38. *Frontin.* 1, 9, 4. „exactoratos poenitentia
 coegit *satisfacere* Imperatori.“ *Id.* 4, 5, 2. de eadem re: „eos-
 dem, quos exactoraverat, *ignominiam deprecantes* restituit.“
Flor. 4, 12, 45. „barbarus — Caesari *satisfecit*.“ v. ind. *Flor.*
Tac. Ann. 13, 44. „tum, ut adsolet in amore et ira, jurgia, preces,
 exprobratio, *satisfactio*.“ Satisfactionis formulam v. *Terent.*
Adeph. 2, 1, 8.

eadem die adhibuit coenae, hospitioque patris ejus, sicut consueverat, uti perseveravit. [74] Sed et in ulciscendo natura lenissimus. Piratas, a quibus captus est, quum in deditionem redeisset, quoniam, suffixurum se cruci, ante juraverat, jugulari prius jussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitae, cujus quondam nocturnas insidias aeger ac latens, ne perduceretur ad Sullam, vix praemio dato evaserat, nunquam nocere sustinuit. Philemonem, a manu servum, qui necem suam per venenum inimicis pro-

---

hospitioque — perseveravit] i. e. hospitium ei non renun-
ciavit, quod fiebat formula: „hospitio tuo non utor.“ Ita Er-
nesti interpretatur. Scaliger ad Euseb. Chron. no. 1960. erro-
ris Suetonium arguit, suffragante Casaub., nempe, quum scri-
ptum sit epigramma post Caesaris triumphos, isque brevi
post Hispanicum, de cujus praeda sermo, caesus fuerit, non
potuisse eum uti patris Catulli hospitio, qui domum in regione
Transpadana haberet. Id Voss. ad Catull. l. c. et Coter. ad h.
l. ita diluunt, ut epigramma illud ante bellum civile scriptum,
Ponticam, quae ibi commemoratur, praedam, rapinas ex Asia-
tica expeditione et Bithynico Nicomedis contubernio correptas,
Hibram manubias et spolia ab Hispanis Lusitanisque post
Praeturam capta esse dicant. His tamen non convenit magni-
tudo praedarum, quam Catullus in versiculis carpit, eaque
excusatio scriptoris est, non interpretatio. Praeferenda igitur
ratio Ernestii.

Piratas — suffigi] v. c. 4. Vell. 2, 43. „omnes, quos
cepérat, suffixit cruci.“ Plut. Caes. 2. προαγαγὼν τοὺς ληστὰς
ἐπαντὰς ἀνεκταύρωσεν. Unus Fenestella apud Diomed. l. 1. p.
361. decollavisse Caesarem piratas dicit, quod Wesseling. Ob-
serv. 1, 20. non securi percussisse esse ostendit, sed decepisse,
fefellisse. Equidem fraudem illam a Fenestella dictam puto,
qua piratas a Caesare deceptos narrat Polyæn. 8, 23, 1. — De
phrasi: in deditionem redigere, cui h. l. etiam Ern. substituit
in ditionem, v. ad c. 34.

Cornelio Phag.] v. c. 1. — aeger, morbo quartanae aggra-
vante, ut c. 1. Alii aegre, sine dubio per errorem.

a manu servum] i. e. amanuensem. Torrent., et alii damnant
additum servum, Casaub. defendit loco Cic. de Orat. 3, 60.
„quem servum ille sibi habuit ad manum.“ Major est auctori-
tas inscriptionum, ad quam provocat Oudend., ubi saepe ser-
vus a rationibus, servus ab epistolis al.

miserat, non gravius, quam simplici morte, punit. In P. Clodium, Pompejæ uxoris suæ adulterum, atque eadem de causa pollutarum ceremoniarum reum, testis citatus, negavit, se quicquam comperisse; quamvis et mater Aurelia, et soror Julia, apud eosdem iudices omnia ex fide retulissent: interrogatusque, cur igitur repudiasset uxorem, *Quoniam*, inquit, *meos tam suspitione, quam crimine, judico carere oportere.* [75] Moderationem vero clementiamque, quum in administratione, tum in victoria belli civilis, admirabilem exhibuit. Denunciante

simplici morte] Servi enim sub furca caesi in crucem agi solebant. *Veneficium* autem jam legibus XII tabularum ad parricidium erat relatum; in quibus ita: „qui malum carmen incantassit, malum venenum faxit duitve, parricida esto.“ v. Liv. epit. 48. Legem Corneliam de veneficiis commemorat Cic. pro Cluent. 56., cujus capita v. apud Sigon. de judiciis 2, 31. p. 666.

in P. Clodium] v. ad c. 6. et quos auctores ibi excitavi. *mater Aurelia]* Plut. Caes. 9. ἡ μήτηρ τοῦ Καίσαρος, Ἀυρηλία, γυνὴ σώφρων, quæ maxime impuris Clodii conatibus antea obstiterat, postea, quum muliebri veste sacras ceremonias invasisset, foedum hominem detexerat. Plut. 10.

interrogatusque] Plut. l. c. ὁ δὲ Καίσαρ ἀπεπέμψατο μὲν εὐθὺς τὴν Περμηΐαν· μάρτυς δὲ πρὸς τὴν δίκην κληθεῖς, οὐδὲν εἶφη τῶν λεγομένων κατὰ τοῦ Κλωδίου γιγνώσκειν. ὡς δὲ, τοῦ λόγου παραδόξου Φανέντος, ὁ κατηγορὸς ἠρώτησε· Πῶς εἶν ἀπεπέμψω τὴν γυναῖκα; Ὅτι, εἶφη, τὴν ἐμὴν ἡξίου μὴδ' ὑπονοηθῆναι. Id. Cicer. 29. ὁ μέντοι Καίσαρ οὐ κατεμαρτύρησε κληθεῖς ἐπὶ τὸν Κλώδιον, εἰδ' εἶφη μοιχείαν κατεγνώκηναι τῆς γυναικὸς· ἀφεικέναι δ' αὐτὴν, ὅτι τὸν Καίσαρος εἶδε γάμου οὐ πράξεως αἰσχροῦς μόνον, ἀλλὰ καὶ Φήμης καθαρόν εἶναι. cf. Dio 37, 45.

Moderationem] v. Caes. ep. ad Opp. (ad Att. 9, 8.)

quum] Recepi pro cum cum Burm. et Oudend., quem vide.

Denunciante] Caes. B. C. 1, 33. „Pompejus discedens ab Urbo in Senatu dixerat, eodem se habiturum loco, qui Romæ remansissent, et qui in castris Caesaris fuissent.“ Plut. Pomp. 61. Appian. 37. Dio 41, 6. προσηῆρε (Pompejus) — προειπών, ὅτι τὸν ὑπομείναντα ἐν τε τῷ ἴσῳ καὶ ἐν τῷ ἐμοίῳ τοῖς τὰ ἐναντία σφίσι πράττουσιν ἕξει. Nostrum autem more suo reddidit Polyæen. 8, 23, 27. Καίσαρ Πομπηίου κηρύξαντος ἔχθραν καὶ τοῖς μηδετέρῳ

Pompejo, pro hostibus se habiturum, qui Reipublicae defuissent; ipse, medios et neutrius partis suorum sibi numero futuros, pronunciavit. Quibus autem ex commendatione Pompeji ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Herdam deditionis conditionibus, quam, assiduo inter utrasque partes usu atque commercio, Afranius ac Petrejus deprehensos intra castra Iulianos subita poenitentia interiecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamavit, *ut civibus parceretur*: deincepsque nemini non suorum, quem vellet, unum partis adversae servare, conces-

προστιθεμένοις, ἀντεκήρυξε, καὶ Φίλους ἠγήσεσθαι κατ' ἴσου τοῖς αὐτῶν συμμαχήσασιν.

medios] quos Graeci dicunt ἐν τοῦ μέσου καθῆσθαι vel ἔζεσθαι, Herodot. 3, 85. l. 4, 118. l. 8, 72. 73. vel ἐν μέσου ἀμφοῖν ἵστασθαι, ut Dio 41, 9. vel μεσεδύνειν καὶ ἐσεδρείειν τοῖς πράγμασιν, id. 41, 46. Noster infra etiam Ner. 2. „Consultante Cn. Pompejo de mediis et neutram partem sequentibus, (Cn. Domitius) solus consuit, hostium numero habendos.“

quibus — ordines dederat] i. e. centurias s. quos centuriones fecerat. Ita Caes. B. G. 6, 40. „centuriones, quorum nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum legionum virtutis causa in superiores erant ordines hujus legionis transducti.“ B. C. 1, 3. „multi undique ex veteribus Pompeji exercitibus spe praemiorum atque ordinum evocantur.“ c. 77. „Centuriones in ampliores ordines“ (sc. constituit o sequ. restituit) et 3, 53. „quem Caesar — ab octavis ordinibus ad primum pilum se transducere pronunciavit.“

Motis apud Herdam d. c.] in Hispania, quum bellum gereret contra Afranium et Petrojum. Auctor perfidiae maximo Petrejus. v. Caes. B. C. 1, 75. 76. 77. Polyæn. l. c. §. 28.

Acie Phars. proclamavit] Appian. 80. Κήρυκας ἐς τὰς τάξεις πανταχοῦ περιέπεμπεν, εἰ τοῖς νικῶσιν ἐπέλεον ἀψαυστῆν τῶν ὁμοειδῶν, ἐπὶ δὲ τοὺς συμμαχοὺς μόνους χωρεῖν. Polyæn. §. 29. Σαυόμενος τοὺς ἰδίους στρατιώτας ἀμέντως τῇ νίκῃ χρωμένους, ἀνέκραγε Φεῖδεσθαι τῶν πολεμίων (an πολιτῶν ἢ ἰππίοιο, quod video placere etiam Freinshemio ad Flor. 4, 2, 50.). Locus Vellej. 2, 52, ubi de eadem re sermo, mutilus est. Flor. 4, 2, 50. „Voces quoque obequitantis exceptae, altera ciuenta, sed docta, et ad victoriam efficax: Miles, faciem feri; altera ad jactationem composita: Parce civibus, quum ipse sequeretur.“

sit: nec ulli perisse nisi in proelio reperiuntur, exceptis duntaxat Afranio et Fausto et L. Caesare juvene; ac ne hos quidem voluntate ipsius interemtos putant;

nec ulli perisse] *Vellej.* 2, 52. „nihil illa victoria mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem nisi acia consumptum civem patria desideravit.“ Laudibus extollit hanc Caesaris clementiam *Cic.* pro M. Marcello 3. cf. pro Ligar. 6 „quis non eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus?“ pro Dejotaro 12. cf. *Dio* 41, 62. (ubi v. Fabric.) 43, 50, et ita Antonius apud eundem 44, 46. οὔτε γὰρ ἀπέθανεν, οὔτε ἐφύγεν, ἀλλ' οὐδ' ἠτιμώθη τοπαράπαν ἐξ ἐκείνων τῶν πραγμάτων οὐδεὶς· οὐχ ὅτι οὐ δικαιότατα ἂν πολλοὶ ἐκολάσθησαν, ἀλλ' ὅτι τοὺς μὲν πολεμίους ἀφειδῶς ἀπολλύναι, τοὺς δὲ δὴ πολίτας σώζειν, καὶ Φαῦλοι τινες ὄσιν, ἠγείτο δεῖν.

Afranio et Fausto] *B. Afric.* 95. „Paucis post diebus, disensione in exercitu orta, Faustus et Afranius interficiuntur; Pompejæ cum Fausti liberis Caesare incolumitatem suaque omnia concessit.“ *Contra Flor.* 4, 2, 90. „Reliqua pax incruenta, pensatumque clementia bellum. Nemo caesus imperio præter Afranium; satis ignoverat semel; et Faustum Sullam; didicerat generos timere; filiumque Pompeji cum parvulis (ita legum Perizon. pro *patruelibus*) ex Sulla; hic posteris cavebatur.“ *Europ.* 6, 18. „Faustus, (Sullæ quondam Dictatoris filius) Pompeji gener, a Caesare interfectus est.“ *Oros.* 6, 16. „Caesar Pompeji M. nepotes filiamque Pompejam, simulque cum his Faustum Sullam et Afranium et Petrejum filium jussit occidi.“ *Dio* 43, 12. Ἀφράνιος δὲ καὶ Φαῦστος ἐόντες μὲν εἰς ἤλαρον πρὸς αὐτόν· καὶ γὰρ εὐ ἤθεσαν ἀπολούμενοι· φυγόντες δὲ εἰς Μαυριτανίαν, συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Σιπτιῶν. καὶ ἐκείνους μὲν ἀκρίτους ὁ Καῖσαρ, ὡς καὶ αἰχμαλώτους, ἀπέσφαξε. cf. *Appian.* 100. *Plut.* 55. qui plures a Caesare interemtos esse dicunt.

L. Caesare] Filius is erat L. Caesaris, legati C. Caesaris. *B. G.* 7, 65. Noster commemoratur *B. C.* 1, 8. *Dion.* 41, 5. — Jam, quod ad sortem ejus post bellum civile, diversa dant auctores. Auctor *B. Afric.* 89. „Cui (Caesari) in itinere fit obvius L. Caesar et subito se ad genua projecit, vitamque sibi, neque amplius quidquam, deprecatur; cui Caesar facile et pro sua natura et pro instituto concessit.“ Sed *Dio* 45, 12. τὸν δὲ δὴ Καῖσαρ τὸν Λούκιον, καίπερ ἐν γένει οἱ ὄντα καὶ ἐθελούσιον ἱκετεύσαντα, ἕως ἐπειδὴ διαπαντός αὐτῷ προσεπεπολεμήκει, τὸ μὲν πρῶτον ἀποδιμήσαι ἐπέλευσεν, ὥστε ἐν δίκῃ τινὶ κατεψηφίσθαι αὐτοῦ δέξαι· ἄπειτα δὲ ἐκνήσας αὐτόν τῇ ἑαυτοῦ Φωνῇ θανατῶσαι, τότε μὲν ἀνεβάλετο, ὕστερον δὲ καὶ κρύφα ἀπέκτεινε. Consentit *Cic.* ad *Div.* 9, 7. ubi v. *Cort.* Haud satis accurate de eo agit *Glandorp.* *Onomast.* p. 424.

quorum tamen et priores post impetratam veniam rebellaverant; et Caesar, libertis servisque ejus ferro et igni crudelem in modum enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidaverat. Denique tempore extremo etiam, quibus nondum ignoverat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratusque et imperia capere. Sed et statuas L. Sullae atque Pompeji, a plebe disjectas, reposuit. Ac, si qua posthac aut cogitarentur gravius adversus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quam vindicare. Itaque et detectas conjurationes conventusque nocturnos non ultra arguit, quam ut edicto ostenderet, esse sibi notas; et acerbe loquentibus satis habuit pro concione denunciare, ne perseverarent; Aulique Caecinae criminosisimo libro, et Pitholai carmini-

Denique tempore — capere] *Plut. Caes. 57.* καὶ γὰρ ἀφῆκε πολλοὺς τῶν πεπολεμηκότων πρὸς αὐτὸν, ἐνίοις δὲ καὶ τιμὰς καὶ ἀρχάς, ὡς Βρούτῳ καὶ Κασσίῳ, προσέθηκεν. *Dio 43, 50.*

statuas] *Eversae* hae fuerant, cum primum victoriam Caesaris apud Pharsalum Romae accēpissent, auctore *Dion. 42, 18.* τὰς μὲν εἰκόνας τοῦ τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Σύλλου τὰς ἐπὶ τῷ βήματι ἐστῶσας ἀνίηλον, ἄλλο δὲ οὐδὲν τότε ἐπραξάν. Restitutas eas a Caesare narrat *Id. 43, 49. Plut. Caes. 57.* et *Cicer. 40.* qui Ciceronis dictum servavit, ὅτι ταύτη τῇ Φιλαδέλφειᾳ Καίσαρ τοὺς μὲν Πομπηίου ἴσθησι, τοὺς δ' αὐτοῦ πήγνυσιν ἀνδριάντας. *Polyaen. 8, 23, 31.*

cogitarentur] Puto, hoc ad adversas de Caesare sententias privatim prolatas pertinere, contra *dicerentur* ad orationes, carmina aliasque, quibus animi sententiam prae se ferre quis poterat, occasiones publicas, quod patet e sequ., ubi *conjurationes et conventus noct.* commemorantur, habiti a gravius adversus Caesarem cogitantibus, et *acerbe loquentes.* Eo sensu *opinari* supra c. 66. v. Casaub. ad Aug. 51.

notas] *Al. nota.* Illud multis exemplis defendunt *Burm. et Oudend.,* e quibus reddam Suetoniana. Aug. 66. Tiber. 49. Calig. 13. Ner. 29. quamquam huc minus pertinent, ubi pluribus nominibus neutrum subjungitur, solenniori usu, ut Aug. 66. cf. *Oudend. ad Caes. B. G. 2, 7. B. Afr. 26.* et quos ad h. l. laudavit, *Cort. ad Sall. Catil. 11.* „corpus animamque virilem effeminat,“ et ad *Cic. ad Div. 5, 21.*

Auli Caecinae] *Volaterrani,* pro quo Cicero orationem

bus maledicentissimis laceratam existimationem suam, civili animo tulit. [76] Praegravant tamen cetera facta dictaque ejus, ut et abusus dominatione, et jure caesus existimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut continuum consulatum, perpetuam

habuit. Hunc saltem intelligit Burm. cum aliis. v. Ern. Cl. Cicer., qui incertum se profitetur. *Glandorp.* Onomast. p. 175. De libro isto criminosisimo agunt epistolae Cic. ad Div. 6, 5, 6, 7, 8.

Pitholai] Apposite Torrent. excitat locum Macrobr. 2, 2. „M. Otacilius Pitholaus, cum Caninius Rebilus uno tantum die Consul fuisset (v. ad c. 76.), dixit: Ante Flamines, nunc Consules *Diales* fiunt.“ v. *Glandorp.* p. 649. *Bentl.* ad Horat. Sat. 1, 10, 21. qui Pitholeontem ibi commemoratum eundem autumat.

civili animo] i. e. leniter. Tac. Ann. 4, 21. „quao in praesens Tiberius *civiliter* habuit.“ et 2, 34. „Tiberius hactenus indulgere matri *civile* ratus.“ Eutrop. 7, 5. „*civilissima* vixit.“ v. Casaub. ad Aug. 51. et ind. n.

honores — perpetuam dictaturam] De honoribus Caesari tributis v. *Plut.* Caes. 57. *Appian.* 106. *Dio* 42, 20. et 43, 14. — Consulatum primum Caesar gesserat A. U. 695. cum Bibulo (v. c. 20.), alterum cum Servilio Isaurico A. U. 706. (v. c. 35.) Post victoriam Pharsalicam, auctore *Dione* 42, 20. ὑπατος ἔτη πέντε ἐφεξῆς γινέσθαι, καὶ δικτάτωρ οὐκ ἐς ἔτη μινον, ἀλλ' ἐς ἐνιαυτοῦ ὄλον λελθῆναι ἔλαβε τὴν τα ἐξουσίαν τῶν δημάρχων διὰ βίου, ὡς εἰπεῖν, προσέθετο. Tertium consul. ingressus est A. U. 708. cum Lepido (*Dio* 43, 1.), quo anno, teste *Dion.* 43, 45., ὑπατον αὐτὸν ἐπὶ δέκα ἔτη προεχειροῦσαντο, quem *continuum* consulatum i. e. qui per plures annos continuaretur, Sueton. dicit distinguens a *perpetua* dictatura. *Appian.* autem, postquam c. 106. narravit: ἀνερέθη δὲ καὶ — ὑπατος ἐς δέκα ἔτη, addit c. 107. τὰς δὲ ἄλλας τιμὰς, χωρὶς τῆς δεκαετοῦς ὑπατείας, προσέμενος, ὑπατους ἐς τὸ μέλλον ἀπέφηνες αὐτὸν τα καὶ Ἀντώνιον, τὸν ἱππαρχον ἑαυτοῦ. Plura v. apud *Pighium* Annal. T. III. p. 457. — *Dictator primum* factus fuerat post reditum ex Hispania, devictis Afranio et Petrejo (v. ad c. 35.). *Secunda* dictatura delata ei est anno sequenti post victoriam Pharsalicam, *Dio* 42, 21. ubi Magistrum equitum assumpsit M. Antonium. In decem annos eam accepit A. U. 708. auctore *Dione* 43, 14. καὶ δικτάτωρα ἐς δέκα ἐφεξῆς (ἔτη) εἶλοντο, tandem *perpetuam* 44, 8. καὶ δικτάτωρ διὰ βίου μετὰ ταῦτα ἀπέχεισθαι ἠνάσχετο. cf. 46, 17. *Plut.* Caes. 57. δικτάτωρα αὐτὸν ἀπέδειξαν διὰ βίου. τοῦτο δ' ἦν ἐμολογουμένη μὲν τυραννίς, τῷ ἀνεπευδύμῳ τῆς μοναρχίας τὸ ἀκατά-

dictaturam, praefecturamque morum, insuper praenomen Imperatoris, cognomen Patris patriae, statuam inter reges, suggestum in orchestra; sed et am-

παυστον προςλαβούσης. *Flor.* 4, 2, 91. „ad hoc Pater ipse patriae perpetuusque Dictator.“

praefecturam morum] *Dio* 43, 14. τῶν τε τρόπων τῶν ἐνάστου ἐπιστάτην (οὕτω γὰρ πως ὠνομάσθη, ὡς περ οὐκ ἀξίας αὐτοῦ τῆς τοῦ τιμητοῦ προσρήσεως οὐσης) ἐς τρία αὐτὸν ἔτη (ἔειλοντο). *Idem* 44, 5. καὶ αὐτὸν μὲν ἱτιμητὴν καὶ μόνου καὶ διὰ βίου εἶναι — ἐψηφίσαντο. Ita *Cic.* ad *Div.* 9, 15. „quamdiu hic erit noster hic praefectus moribus.“ Ceterum quod *Casaub.* non ob causam a *Dione* relatum, sed per speciem potius modestiae Censoris nomen declinasse Caesarom dicit, coll. *Aug.* 27., id jure negat *Fabric.* ad *Dion.* 43, 14. Profecto non nimis modestus erat, quia ceteros honores; de quibus *Sueton.*, receperat.

praenomen Imperatoris] Quod nomen antea duces ob res bello bene gestas a militibus accipere soliti fuerant, Caesar etiam prius eo sensu gesserat, et sequentes Caesares ob victorias vel ipsi sumserunt, (quomodo Augustus in lapide: *Imperator vicies appellatur*), vel in duces contulerunt, (v. *Lips.* ad *Tac. Ann.* 5, 74.) sed ita, ut nomini semper subjiceretur, id ab hoc tempore summum imperium ac regnum noiare coepit, praenominis loco usurpatum. *Dio* 43, 44. τὸ τε τοῦ αὐτοκράτορος ὄνομα, οὐ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔτι μόνου, ὡς περ ἄλλοι τε καὶ ἐκείνος ὡς πολλάκις ἐν τῶν πολέμων ἐπικλήθησαν, οὐδ' ὡς εἰ τινα αὐτοτελή ἡγεμονίαν ἢ καὶ ἄλλην τινα ἐξουσίαν λαβόντες ὠνομάζοντο, ἀλλὰ καθάπαξ τοῦτο δὴ, τὸ καὶ νῦν τοῖς τὸ κράτος ἔχουσι διδομένου, ἐκείνῳ τότε πρώτῳ τε καὶ πρῶτον, ὡς περ τι κύριον, προσέθεσαν. Postea addit: ἔθεν περ καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς μετὰ ταῦτα αὐτοκρατορας ἢ ἐπίκλησις αὐτῆ (ita lego cum *Leuncl.* pro τῆ ἐπίκλησει αὐτῆ), ὡς περ τις ἰδία τῆς ἀρχῆς αὐτῶν οὐσα, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ Καίσαρος, ἀφίετο. cf. *Id.* 52, 41. et 55, 17. *Casaub.* ad h. l.

cogn. Patris patriae] quod Cicero antea tulerat post disjectam conjurationem Catilinariam. *Appian.* *Civ.* 2, 7. ubi plura de hoc nomine dicit. Caesari tributum illud referunt *Dio* 44, 4. *Appian.* *Civ.* 2, 106. *Flor.* 4, 2, 91. *Epitomator Liv.* 116. In nummis etiam legitur *Caesar Parens patriae*. v. *Fabric.* ad *Dion.* l. c.

statuam inter reges] *Dio* 43, 45. καὶ τότε μὲν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐλεθάντινον, ὕστερον δὲ καὶ ἄρμα ὄλον, ἐν ταῖς ἵπποδρομίαις μετὰ τῶν θεῶν ἀγαλμάτων κέμπασθαι ἐγινωσαν. ἄλλην τε τινα εἰκόνα ἐς τὸν τοῦ Κυρίνου ναὸν θεῶ ἀνικτῶν ἐπιγράφαντες, καὶ ἄλλην ἕς τὸ Καπιτώλιον παρὰ τοῦς βασιλεύσαντάς ποτε ἐν τῇ Πρώμῃ

pliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in Curia et pro tribunali, tensam et ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra juxta Deos, pulvinar, Flaminem, Lu-

ἀνέθεσαν. Talis constituta etiam fuerat Bruto, primo Consuli. Dio ibid. Plut. Brut. 1.

suggestum in orchestra] ubi sedes erant Senatorum, (v. c. 39.) datae iis a P. Cornelio Scipione majore, Consule A. U. 559. v. Liv. 34, 54. *Suggestus* ille Imperatorum (de quo conferendus etiam Plin. Panegy. 51.) dicitur *cubiculum* Neron. 12. *papilio*, (unde Gall. *pavillon*;) a Lamprid. in Alex. Sev. 51. 61. et Spartian. in Pesc. Nigr. 11. Plura v. apud Bulenger. de Circo Rom. c. 34. (Thes. Graev. Tom. VIII. p. 666.)

sedem auream] Dio 44, 6. δίφρος τέ οἱ ἐπίχρυσος, καὶ στολή (ita corrigunt vulg. στήλη Ruben. de re vestiaria 1, 21., Graev. et Ern. ad h. l.), ἧ̄ ποτε οἱ βασιλεῖς ἐπέχρηστο, φρευρά τῆ ἐκ τῶν ἰππέων καὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν ἐδόθη.

tensam et ferculum] quibus in pompa Circensi, cujus descriptionem vide apud Dionys. 7, 72., Deorum simulacra transvehiebantur. *Tensa* Glossar. ἄρμα θεῶν. Diomed. *deorum vehiculum*. Dicitur auctore Ascon. *a tensis loris*. v. Scheffer. de re vehicul. 2, 24. — De Caesare idem narrat Dio 44, 6. ἐς τὰ τεὰ θεάτρα τὸν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον, καὶ τὸν στέφανον τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον, ἐξ ἴσου τοῖς τῶν θεῶν, ἐσκομίζεσθαι, ἂν ταῖς ἰπποδρομίαις ὄχον (ita Casaub. pro ὄχλον) ἐσάγεσθαι ἐψηφίσαντο.

templa] Dio 44, 6. καὶ τέλος Δία τε αὐτὸν ἄντικρυς Ἰούλιον προσηγόρευσαν, καὶ ναὸν αὐτῶ τῆ τ' ἐπιεικίᾳ αὐτοῦ (inserendum enim puto τε cum Reimaro) τεμενισθῆναι ἐγνώσαν, ἱερέα σφίσι τὸν Ἀντώνιον, ὡς περ τινὰ διάλιον, προχειρισάμενοι. Appian. 106. καὶ νεὸς ἐψηφίσαντο πολλοὺς αὐτῶ γενέσθαι καθάπερ θεῶν, καὶ κοινοῦ αὐτοῦ καὶ Ἐπιεικείας, ἀλλήλους δεξιουμένων.

simulacra juxta Deos] Dio 45, 14. ἀρμά τέ τι αὐτοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀντιπρόσωπον τῷ Διὶ ἰδρυσθῆναι, καὶ ἐπὶ εἰκόνα αὐτὸν τῆς οἰκουμένης χαλκοῦν ἐπιβιβασθῆναι, γραφὴν ἔχοντα, ὅτι Ἡμίθεός ἐστι, sc. ἐπέλευσαν, et 44, 4. τὰ τε γενέθλια αὐτοῦ δημοσίᾳ Σύειν ἐψηφίσαντο, καὶ ἐν ταῖς πόλεσι, τοῖς τε ναοῖς τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ πᾶσιν, ἀνδριάντα τινὰ αὐτοῦ εἶναι ἐπέλευσαν. Flor. 4, 2, 91. „circa templa imagines; in theatro distincta radiis corona.“

pulvinar] Pr. erat lectus, in quo simulacrum alicujus Dei accumbebat, qui divinus honos nunc Caesari etiam datus.

Flaminem] v. locum Dionis modo cit. Fuerant Flamines antea Dialis, Martialis, Quirinalis. Cic. Phil. 2, 45. „Quem is

percos, appellationem mensis e suo nomine. Ac nullos non honores ad libidinem cepit, et dedit. Tertium et quartum consulatum titulo tenus gessit, contentus dictaturae potestate, decretae cum consulatibus simul: atque utroque anno binos Consules substituit sibi in ter-

maorem honorem consecutus erat, quam ut haberet pulvinar, simulacrum, fastigium (de quo v. ad c. 81.), Flaminem? Est ergo Flamen, ut Jovi, ut Marti, ut Quirino, sic Divo Julio M. Antonius? "

Lupercos] Duas antea fuerant *Lupercorum*, i. e. sacerdotum Panis, sodalitates, nempe *Fabianorum* et *Quintilianorum*, de quibus Festus. Tertia addita *Lupercorum Iulianorum*. Dio 44, 6. καὶ τούτου καὶ πενταετηρίδα οἱ ὡς ἡρωῖ, ἱεροποιούς τε ἐς τὰς τοῦ Πανὸς γυμνοπαιδίας, τρίτην τινὰ ἑταιρίαν, ἣν Ἰουλίαν ἀνόμισαν, (sc. ἐνόμισαν). v. ibi Fabric.

appell. mensis] Dio 44, 5. novam Curiam Iuliam dictam esse refert, ὡς περ ποὺ καὶ τὸν τε μῆνα, ἐν ᾧ ἐγενένητο, Ἰούλιον, καὶ τῶν φυλῶν μίαν, τὴν κλήρω λαχοῦσαν, Ἰουλίαν ἐπενόμισαν. Confirmasse id Augustum, idem auctor 45, 7. cf. *Plut. Num.* 19. *Apprian. Civ.* 2, 106. ἕξ τε τριμῆν τῆς γενέσεως αὐτοῦ τὸν Κεῖντιλίον μῆνα Ἰούλιον ἀντὶ Κεῖντιλίου μετωνόμισαν εἶναι. *Id. Civ.* 5, 97. *Flor.* 4, 2, 91. *Macrob. Saturn.* 1, 12. „(Quintilis) postea in honorem Iulii Caesaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio M. filio Consule, Iulius appellatus est; quod hoc mense a. d. III. Idus Quintiles Iulius procreatus sit.“ Alios auctores laudat Fabric. ad *Dion.* 44, 5.

nullos non honores] Al. non nullos, quod probat Wolf., et sane est verius, quamquam illud etiam stare potest, modo ne verbum presseris, et cepit ad superiora, ubi omnes fore magistratus enumerantur, dedit ad sequentia retuleris, quomodo sensit etiam Müllerus in sched. Mss. Ceterum, quod ad rem attinet, M. Antonium ita Magistrum equ. fecit Caesar, μηδὲ ἐστρατηγηκέντα (Dio 42, 21.), et Dolabellam Consulem, neque ipsum Praetura functum (Id. 42, 33.), M. Lepidum triumpho ornavit μήτε τινὰς νικήσαντα, μήτ' ἀρχὴν μαχεσάμενόν τισιν, eundemque Consulem et Mag. equ. fecit. (13. 1.) De licentia Caesaris in capiendis dandisque honoribus prolixius agit 43, 46 sequ.

utroque anno] v. quae Pighius disputat de h. l. in *Annal. Tom. III. p. 457. Dio*, ubi de *secunda* Dictatura A. U. 707. agit, id refert 42, 55. ταῦτα ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει, ἐν ᾧ δικτάτωρ μὲν ὄντως αὐτὸς τὸ δεύτερον ἤρξεν, ἔπατοι δὲ ἐπ' ἐξέδῳ αὐτοῦ ἀποδειχθέντες, ὃ τε Καλῆνες καὶ ὁ Οὐατίνιος (Q. Fufius Calenus et P. Vatinius)

nōs novissimos menses; ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, praeter Tribunorum et Aedilium plebis; Praefectosque pro Praetoribus constituerit, qui praesente se res urbanas administrarent. Pridie au-

ἐλέγοντο εἶναι, ἐποίησε. (v. *Macrob.* 2, 5. *Pighius* Tom. III. p. 448. sequ.) et ubi de quarta, conjuncta cum quarto consulatu, 45, 46. τὴν δ' οὖν ἀρχὴν τὴν ὑπατον παραχερῆμα μὲν, καὶ πρὶν ἐς τὴν πέλιον ἐξελεῖν, ἀνέλαβεν· οὐ μέντοι καὶ διὰ τέλους ἔσχευ, ἀλλ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γενόμενος, ἀπέπε τε αὐτὴν, καὶ τῷ Φαβίῳ τῷ Κυϊντῷ, τῷ τε Τρεβονίῳ τῷ Γαῖῳ ἐνεχείρισε. καὶ ἐπειδὴ γὰρ ὁ Φάβιος τῇ τελευταίᾳ τῆς ὑπατείας ἡμέρᾳ ἀπέθανεν, εὐθύς αὐτ' αὐτεῦ ἄτερον πρὸς τὰς περιλοιπούς ἡρας Γαίου Κανίνιου ἀνθεῖλετο. v. c. 80. *Cic.* ad Div. 7, 30. *Macrob.* l. c. *Plin.* 7, 53. (54. ed. Franz.) *Tac. Hist.* 3, 37. *Plut.* *Caes.* 58.

Praefectosque] *De Praefectis Urbi s. feriarum Latinarum* i. e. for. Lat. causa creatis, ut absentium Consulū vices gererent, v. *Tac.* Ann. 6, 11. et interpr. ad h. l., de magistratu novo, hoc nomine inde a Caesaris tempore creari solito, *Rosin.* Ant. Rom. 7, 14. p. 504. *Dio* 43, 28. οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς ἐξστράτευσε, τὴν πόλιν τῷ Λεπίδῳ καὶ πολιανόμοις τισὶν οὐτῶ, ὡς τισὶ δοκεῖ, ἢ ἔξ, ὡς μᾶλλον πεπίστυται, ἐπιτρέψας. Loquitur ibi de expeditione Hispanica. Auctore eodem 43, 48. ἐπὶ τῆς διοικήσεως δύο τῶν πολιανομοῦντων, ἐπειδὴ ταμίας οὐδεὶς προεχειροτόνητο, ἐγένοντο, i. e. aerarium administrabant. Erant adeo hi Praef. U. pro Praetoribus, Quaestoribus, omnique magistratu curuli, absente in Hispania Caesare, sive, ut *Dio* ibid., οἱ πολιανόμοι πάντα τὰ ἐν τῷ ἄστει πράγματα μετὰ τοῦ Λεπίδου ἱππαρχοῦντος ἔσχον.

praesente se] *Dio* 43, 48. ἐν τῇ ἀποδημίᾳ τῇ τοῦ Καίσαρος, unde nullus dubito, quin corrigendum sit vel cum *Torrentio absente se*, vel cum *Lips. pro se*, vel, quod malim, *pro absente se*. *Fabric.* ad *Dion.* 43, 28. nostrum locum ita excitat: „qui pro praesente se sequ.“ sine dubio ex conjectura. *Perizon.* suasit proficiscente se (quod esse deberet profecto se), *Burm. praescribente se*, *Ern. praeunte se* i. e. ad praescriptum suum, *Oudend. praesentes*, *Bremi: etiam praesente se*, diversa prorsus a ceteris interpr. sententia ideo novum et singulare institutum ab auctore memorari opinatus, quod, quum antea absentium magistratuum munera Praefecti Urbi administravissent, hi praesente etiam Caesare electi fuissent. Meliora eum docere poterat *Dio.* *Reinesius* ad marg. l. n. excitat *Cic.* ad Div. 6, 8. ubi: „quod omnibus in rebus perspexeram, quae *Balbus* et *Oppius* absente Caesare egissent, ea solere illi rata esse.“ Haud puto tamen, hos ipsos Praefectos fuisse.

tem Kalendas Ianuarias repentina Consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia, spreto patriae more, magistratus in plures annos ordinavit: decem praetoriis viris consularia ornamenta tribuit: civitate donatos, et quosdam e semibarbaris Gallorum, recepit in Curiam: Praeterea monetae publicisque vectigalibus peculiares servos praeposuit. Trium legionum, quas Alexandriae relinquebat, curam et imperium Rufioni, li-

Pridie autem — dedit] C. Caninio Rebilo, de quo supra diximus.

in plures annos] cum expeditionem contra Parthos meditaretur. Dio 45, 51. ὅπως ἐκείνος πλείοσιν ὑπηρέταις χρῆσθαι ἔχη. καὶ ἢ τε πόλις μὴτ' ἄνευ ἀρχόντων ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ γένηται. μὴτ' αὐ καθ' ἑαυτὴν αἰρουμένη τινὰς στασιάζῃ, διεννοῦντο μὲν καὶ ἐς τρία ἔτη αὐτοὺς προκαταστῆσαι (τοσούτου γὰρ χρόνου πρὸς τὴν στρατείαν χρῆζειν ἐδόκουν). οὐ μὲντοι καὶ πάντας προαπέδειξαν. Arrian. autem Civ. 2, 128. in oratione Antonii: ἐς γὰρ πενταετὲς (ὡς ἴστε) καὶ τὰ ἀστυκὰ ὑμῖν, καὶ τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο.

recepit in Curiam] v. ad c. 41. et infra ad c. 80. Cic. ad Div. 9, 15. „ego autem — mirifice capior facetiis, maxime nostratibus, praesertim cum eas videam primum oblitas Latio tum, cum in urbem nostram est infusa peregrinitas, nunc vero etiam braccatis et Transalpinis nationibus sequ.“ *Gibbon History* c. 3. de hac re: „the door of the assembly had been designedly left open for a mixed multitude of more than a thousand persons, who reflected disgrace upon their rank, instead of deriving honour from it.“

monetae — praeposuit] Monetae proprie triumviri monetales s. treviri auro, argento, aeri, flando, feriundo (de quibus v. Rosin. p. 515.), vectigalibus equites publicani praeerant. Servi peculiares opponuntur publicis. Ita est peculiaris Caesaris servus in Inscript. Fabretti p. 307 et 336. v. Oudend. Infra Galb. 12. est: ο peculiaribus oculis suis i. e. privatis, propriis. — Gronov. conjiciebat peculiosos v. peculiatos, quod probatum Ernestio.

Trium legionum] Idem legionum, Aegyptum tenentium, numerus sub Augusto et initio imperii Tiberii, a quo ad duas deminutus est. v. Tac. Ann. 4, 5. „Cetera Africae per duas legiones, parique numero Aegyptus,“ et Hist. 2, 6. „Aegyptus duaeque legiones“ ubi v. Lips.

Rufioni] Al. Rufini liberti sui filio.

berti sui filio, exoleto suo, demandavit. [77] Nec minoris impotentiae voces propalam edebat, ut T. Ampius scribit: Nihil esse Rempublicam, appellationem modo sine corpore ac specie. Sullam nescisse literas qui dictaturam deposuerit. Debere homines consideratius jam loqui secum, ac pro legibus habere, quae dicat. Eoque arrogantiae progressus

T. Ampius] Commemoratur id a *Caesare* B. C. 3, 105. Ad eum est epistola Ciceronis (ad Div. 6, 13.), ex qua patet, eum studium suum consumsisse in virorum fortium factis memoriae prodendis. v. Cl. Cicer.

ac specie] Salmas. et Graev. suaserunt *speciem*, quod in textum recepero Burm. et Oudend. Sed ita, opinor, scripsisset auctor: *ac speciem sine corpore*, quod viderunt Graev. et Ernesti, conjicientes: *ac sine corpore speciem*. Equidem persevero in vulgata lectione, fietus locis Cic. ad Att. 4, 16. „Amisimus — omnem non modo succum ac sanguinem, sed etiam colorem et speciem pristinam civitatis; nulla est respublica sequ.“ et pro domo 53. „o speciem dignitatemque populi Romani“ et post: „illa fuit pulchritudo populi Rom., illa forma“ et infra Tiber. 24. „vi et specie dominationis assumta.“ Atque ita unice probanda Tunstalli lectio apud Cic. ad Att. 10, 4. „plane fatabatur nullam speciem reliquam“ sc. reipublicae, ubi vulg. „nullam spem.“ Proprie dicitur pro Rosc. Amer. 22. „esse aliquem humana specie et figura.“ Est Ebraic. תֹּמָר et מְרִיָּה.

nescisse literas] i. e. non intellexisse veram vim vocis *dictator*, quae pr. eum significat, qui *dictata* i. e. praecepta dat, magistrum populi, quam si bene cepisset, de deponenda cogitaturum non fuisse, v. haud idoneum eum fuisse Grammaticum ludique magistrum (qui literas scire et dictata dare pr. dicebantur), qui discipulos maturius e schola sua dimisisset. Illud potius. Potest etiam *nescire literas* dictione proverbiali esse i. q. *stultum, ineptum esse*. Ita esset nostrum: „Sulla sey ein Narr gewesen, que Sulla étoit un sot sequ.“ — Aliam interpretationem, sed parum probabilem, hujus dicti dat interpres Germ. *Hollin. hist. Rom. T. X. p. 339.* Sperasse populum fore, ut Caesar Sullae exemplo dictatura se abdicaret, auctor etiam *Appian. Civ. 2, 107.*

pro legibus h. q. dicat] Pertinet id ad eam potestatem, quae postea contineri coepta est *lege regia*, de qua Ulpianus: „quod principi placuit, legis habet vigorem, utpote quum *lege regia*, quae de imperio ejus lata est, populus ei et in eum

est, ut, haruspice tristia et sine corde exta sacro quodam nunciante, futura diceret laetiora, quum vellet; nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset. [78] Verum praecipuam et inexpiabilem sibi invidiam hinc maxime movit. Adeuntes se cum plurimis honorificentissimisque decretis universos Patres conscriptos sedens pro aede Veneris Genetricis

omne suum imperium et potestatem conferat.“ v. *Heinocc. Ant. Rom. I, 2. §. 62 sequ.*

[*sacro quodam*] i. e. in sacrificio quodam. Ouidend. omisso *sacro* cum *codd.* reponendum censet *quodam*. Probat *Wollfius*.

[*futura dic. laetiora*] *Polyaen. 8, 23, 32.* καὶ μὴν ἀμείνω ἔφη γενήσεσθαι, ἐπειδὴν αὐτὸς ἐθελήσῃ. Ex additamento: καὶ οὕτως ἐπέρρωσε τοὺς στρατιώτας, patet, in expeditione aliqua id factum. Nimirum bis exta sine cordo, ἄλοβα, Caesari sacrificanti fuerunt, prius in bello Hispanico, de qua re *Polyaen.* et *Sueton. l. l.*, postea mortis die, de qua v. c. 81. Docet hoc *Apprian. Civ. 2, 152 et 153.* cf. *Plin. 11, 71.* qui minus accurate rem efferre videtur, narrans: „Caesari Dictatori, quo die primum veste purpurea processit atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis cor in extis defuit.“

[*si pecudi cor defuisset*] Ex hoc dicto *Polyaen. l. c. §. 33.* novam narrationem fingit. Is enim: Καίσαρ, ἀκαρδίου σύματος εὐρεθέντος, καὶ τί παράδοξον, ἔφη, εἰ ἀλογοῦ ζῶου καρδίαν οὐκ ἔχει; οἱ στρατιῶται, τοῦτ' ἀκούσαντες, ἐθάρρῃσαν.

[*Adeuntes se*] *Dio 44, 8.* ἐπειδὴ ἐν μιᾷ ποτε ἡμέρᾳ — προσήλθον αὐτῷ ἐν τῇ τοῦ Ἀφροδισίου προναῖ καθήμενῳ, ὡς καὶ πάντες ἅμα τὰ δεδογμένα σφίσι ἀπαγγελοῦντες — καθήμενος σφᾶς, εἶτ' οὐν Σεοβλαβία τινί, εἶτε καὶ περιχαρία, προσεδέξατο· καὶ ὀργὴν ἐν τούτου πᾶσιν, οὐχ ὅτι τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις, τσαύτην ἐνέβαλεν, ὡςτ' ἐν τοῖς μάλιστα πρόφασιν τῆς ἐπιβουλῆς τοῖς ἀποκτείναςιν αὐτὸν παρασχεῖν. Addit, nonnullos eum excusasse, ὅτι τῆς τε κοιλίας ἀκαρτῆς ὑπὸ διαρροίας ἐγγεγόνει, καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ ἐξιδίση, κατέμεινεν· οὐ μόντοι καὶ πείθειν τοὺς πολλοὺς ἐδύνατο, διὰ τὸ μετ' οὐ πολὺ ἐξεγεγρόντα αὐτὸν αὐτοποδία οἶκαθε νομισθῆναι· ἀλλ' ὑπετόπου γὰρ αὐτὸν ὑπεραυχεῖν, καὶ διεμίσου ὡς ὑπερῆφανον, ἐν αὐτοῖ ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν τιμῶν ὑπέρφρονα ἐπιποιήσαν. cf. *Plut. Caes. 60. Apprian. 107.*

[*pro aede Ven. Gen.*] *Liv. Epit. 116.* „Senatui deferentibus honores, quum ante aedem Veneris Genetricis sederet, non assurrexit.“ *Plut. l. c.* ἔτυχε ὑπὲρ τῶν ἐμβέλων καθεζόμενος, ubi rostra non vetera, sed nova Iulia intelligenda esse, monet Fa-

exceptit. Quidam putant, retentum a Cornelio Balbo, quum conaretur assurgere: alii, ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, ut assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idque factum ejus tanto intolerabilius est visum, quod ipse, triumphanti et subsellia tribunicia praetervehenti sibi unum e collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeo indignatus sit, ut proclamaverit, *Repete ergo a me, Aquila, Rempublicam Tribunus*; et nec destiterit per continuos dies, quicquam cuiquam, nisi sub exceptione polliceri, *si tamen per Pontium Aquilam licuerit*. [79] Adjecit ad tam insignem despecti Senatus contumeliam multo arrogantius factum. Nam quum sacrificio Latinarum revertente

---

bric. ad *Dion.* l. c., qui ἐν τῷ τοῦ Ἀφροδισίου προνάφ. *Appian.* πρὸ τῶν ἐμβόλων. De aede *Veneris Genetr.* v. ad c. 61.

a *Cornelio Balbo*] *Plut.* l. c. καὶ πάνυ βουλόμενον αὐτὸν ὑπεξαναστήναι τῇ βουλῇ λέγουσιν ὑπὸ τοῦ τῶν Φίλων, μᾶλλον δὲ κολάκιαν, Κορυηλίου Βάλβου, κατασχεθῆναι, φήσαντος· Οὐ μεμνήσῃ Καῖσαρ ὦν, οὐδ' ἀξιῶσεις ὡς κρείττονα θεραπεύεσθαι σεαυτὸν;

subsellia trib.] „Subsellia sunt Tribunorum, Triumphorum, Quaestorum et hujusmodi minora judicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subselliis considebant.“ *Ascon.*

Pontium Aquilam] Fuit is postea inter percussores Caesaris. *Dio* 46, 38. *Appian.* *Civ.* 2, 113. Brutique legatus T. Munatium Plancum devicit, et periit in proelio Mutinensi. *Dio* l. c. 38 et 40.

Latinarum] De feriis Latinis, institutis a Tarquinio Sup., v. *Dionys.* 4, 49. et 6, 95. Celebrabantur quotannis a Consulibus in monte Albano cum magistratibus Latinis, neque prius illis paludatis exire Urbe in provincias licebat, quam rite eas obiissent, tanta hujus festi sanctitate, ut nonnunquam haud rite celebratum reversi illi instaurare juberentur, cujus rei dat exempla *Liv.* 52, 1. l. 37, 3. l. 40, 45. *Fabric.* ad *Dion.* 39, 30. Absentibus hujus solennitatis causa Consulibus, Praefecti Urbi administrabant *Remp.* v. *Rosini* *Ant. Rom.* p. 296. — Caesari Consuli singularis honos erat datus, μετὰ τὰς ἀνοχὰς τὰς Λατίνας ἐπὶ κέλητος ἐς τὴν πόλιν ἐκ τοῦ Ἀλβανοῦ ἐξελαύνειν, auctore *Dion.* 44, 4. Ceterum eandem rem, quam Noster, narrant *Plut.* *Caes.* 61. *Appian.* 106. *Dio* 44, 9. 10. *Vell.* 2, 68. *Epit. Liv.* 116. *Valer. M.* 5, 7, 2.

eo, inter immodicas ac novas populi acclamationes quidam e turba statuæ ejus coronam lauream candida fascia praeligatam imposuisset, et Tribuni plebis Epidius Marullus Caesetiusque Flavius coronæ fasciam detrahi, hominemque duci in vincula jussissent; dolens seu parum prospere motam regni mentionem, sive, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos graviter increpitos potestate privavit: neque ex eo infamiam afflectati etiam regii nominis discutere valuit, quamquam et plebi regem se salutanti, *Caesarem se, non regem esse*, responde-

candida fascia praeligatam] Al. *praeligata*, ut statua antea redimita fuerit diademate. Illud reddidi cum Burm. et Oudend. *Plut.* 61. ὠφθῆσαν ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς. Idem postea fasciam ab Antonio oblatam διάδημα dicit στεφάνῳ δάφνης περιπελεγμένον. *Appian.* 108. magis ad Nostri orationem: εἰκόνα δ' αὐτοῦ τις τῶν ὑπερβιζόντων τὸ λογοποιήμα τῆς βασιλείας ἐστεφάνωσε δάφναις, ἀναπελεγμένης ταινίας λευκῆς. *Dio* 44, 9. τὴν εἰκόνα αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τοῦ βήματος ἐστῶσαν διαδήματι λάθρα ἀνέδησαν. Consentiunt auctores, ab inimicis ad augendam Caesaris invidiam institutam rem fuisse. De fascia s. diademate, insigni regio, v. Lips. ad *Tac. Ann.* 6, 37.

Epidius Mar. Caesetiusque Fl.] *Cajum* illi, huic *Lucium* prænomen addit *Dio* l. c., qui, tum demum punitos eos a Caesare, dicit, quum ei, qui primus regem eum appellaverat, diem dixissent. Quod ad poenam, idem c. 10. ita: παραγαγὼν σφᾶς ἐς τὸ βουλευτήριον, κατηγορίαν τε αὐτῶν ἐποίησατο, καὶ ψῆφον ἐπήγαγε. καὶ οὐκ ἀπέκτεινε μὲν αὐτούς, (καίτοι καὶ τούτου τιμωρῶντων σφίσι,) προαπαλλάξας δὲ ἐκ τῆς δημοκρατίας διὰ Ἐλευθίου Κίνου συνέρχοντος αὐτῶν, ἀπήλειπεν ἐκ τοῦ συνεδρίου. *Appian.* l. c. κατηγορήσεν ἐπὶ τῆς βουλῆς τῶν περὶ τὸν Μάρυλλον, ὡς ἐπιβουλευόντων οἱ μετὰ τέχνης ἐς τυραννίδος διαβολήν. καὶ ἐπήνεγκεν, ἀξιῶν μὲν αὐτούς εἶναι θανάτου, μόνης δ' αὐτούς ἀφαιρεῖσθαι καὶ παραλύειν τῆς τε ἀρχῆς καὶ τοῦ βουλευτηρίου. cf. *Plut.* et *Vellej.* l. c.

valuit] Al. *voluit*. Sed voluisse, patet e sequ. Pro plebi s. plebei al. plebejo. Sed omnes auctores consentiunt, plures fuisse. *Plut. Caes.* 60. καὶ καταβαίνοντος ἐξ Ἄλβης Καίσαρος εἰς τὴν πόλιν, ἐτόλμησαν αὐτὸν ἀσπασσάσθαι βασιλέα. *Appian.* 108. ἐτέρων δ' αὐτὸν ἀμφὶ τὰς πύλας ἰόντα ποσὲν βασιλέα προεπιόντων κ. τ. λ. *Dio* 44, 10. μετὰ τοῦτο ἐσιπτεύοντα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ἄλβανου βασιλέα αἰσῆς τινος ὠρέμασαν.

Caesarem se, non reg. esse] *Plut.* et *Dio* οὐκ ἔφη βασιλεύς,

rit; et Lupercalibus, pro Rostris a Consule Antonio admotum sacpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Jovi Optimo Maximo miserit. Quin etiam valida fama percrebruit, migraturum Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus imperii, exhaustaque Italia dilectibus, et procuratione Urbis amicis permissa: proximo autem Senatu, L. Cottam Quindecimvirum sententiam dicturum, ut,

ἀλλὰ Καῖσαρ, καλεῖσθαι. *Appian.* εὐμηχάνως εἶπε τοῖς ἀσπασαμένοις. Οὐκ εἰμὶ βασιλεὺς, ἀλλὰ Καῖσαρ· ὡς δὴ περὶ τὸ ὄνομα ἐσφαλμένοις.

Lupercalibus] quae a. d. XV. Kal. Mart. in Panis honorem celebrari solebant. Festi rationem describit *Plut. Caes.* 61. cf. *Dionys.* 1, 80. — Rem ita narrat *Dio* 44, 11. ἐπειδὴ ἐν τῇ τῶν Λυκαίων γυμνοπαιδίᾳ ἕξ τε τὴν βασιλείαν (quid pro inepto hoc vocabulo ponendum, ἀγοράν, ἀπ βουλείαν aliudne, nescio) ἐσήλθε, καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος, τῇ τε ἐσθῆτι τῇ βασιλικῇ κεκοσμημένος, καὶ τῷ στεφάνῳ τῷ διαχρύσῳ λαμπρυνόμενος, ἐπὶ τὸν δίφρον τὸν κεχρυσωμένον ἐκασίζετο, καὶ αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος βασιλεῖα τε μετὰ τῶν συνιερέων (cum reliquis Lupercis) προσηγόρευσε, καὶ διαδήματι ἀνέδησεν, εἰπὼν ὅτι· Τοῦτο σοὶ ὁ δῆμος δι' ἐμοῦ δίδωσιν, ἀπεκρίνατο μὲν, ὅτι Ζεὺς μόνος τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἶη (ἀπ ἐστὶ?), καὶ τὸ διάδημα αὐτὸ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐπέμψεν· οὐ μὲντοι καὶ ὄργην ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ ἐς τὰ ὑπομνήματα ἐγγραφῆναι ἐποίησεν, ὅτι τὴν βασιλείαν παρὰ τοῦ δήμου διὰ τοῦ ὑπάτου δεδομένην (ἀπ δεδομένην?) οἱ εὖν ἐδόξατο, ὑπωπτεύθη τε οἷν ἐν συγκειμένον τινὸς αὐτὸ πεποιημέναι, καὶ ἐφίεσθαι μὲν τοῦ ὀνόματος, βούλεσθαι δὲ ἐκβιασθῆναι πως λαβεῖν αὐτό· καὶ δεινῶς ἐμισήθη. cf. *Plut. Caes.* 61. *Anton.* 12. *Appian.* 109. *Vell.* 2, 56. „cui magnam invidiam conciliarat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, imponendo capiti ejus Lupercalibus sedentis pro Rostris insigne regium; quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus videretur.“ *Flor.* 4, 2, 91. „novissime, dubium an ipso volente, oblata pro Rostris ab Antonio Consule regni insignia; quae omnia, velut infulae, in destinatam morti victimam congeriebantur.“ *Cicer. Philipp.* 2, 34. 3. 5. 5, 14. 13, 8, 15.

valida] *Al. varia.* De consilio, opes Ilium transferendi, v. interpr. ad *Horat. Carm.* 3, 3.

Quindecimvirum] De *Quindecimviris* v. *Onuphr. Panvin.* de civitate Romana c. 55. (Thes. Graev. Tom. I. p. 242.). Is de iis ita: „Horum munus erat, libros Sibyllinos custodire, quum ex S. C. adeundi essent, adire, et, quae legissent, Senatui renunciare, et ea S. C. decreta procurare, ludos saecula-

quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a rege non posse vinci, Caesar rex appellaretur. [80] Quae causa conjuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur, dispersim antea habita, et quae saepe bini ternive ceperant, in unum omnes contulerunt: ne populo quidem jam praesenti statu laeto, sed clam palamque detrectante dominationem, atque assertores flagitante. Peregrinis in Senatum allectis, libellus propositus est: *Bonum factum: ne quis Senatori novo Curiam monstrare velit*: et illa vulgo canebantur,

---

res celebrare, et postremo omnia peragere, quae Sibyllinorum carminum jussu facienda erant.“ Eorum numerum ad XV. auxisse videtur Sulla, quum Tarquinius *Duumviris* tantum librorum Sibyll. curam tradidisset, *Dionys.* 4, 62., postea, auctore *Livio* 6, 37. C. Licinius Stolo cum collegis rogationem promulgasset, „ut pro *Duumviris* sacris faciundis *Decemviri* crearentur, ita ut pars ex plebe, pars ex patribus fieret,“ et secundum c. 42. eam legem pertulissent. Iis *sextum decimum* addidisse Caesarem, quod monere oblitus est Onuphrius l. c., auctor *Dio* 42, 51 et 43, 51. Hoc tamen institutum non stetisse, ostendit locus *Tac. Ann.* 11, 11.

libris fatalibus] i. e. Sibyllinis, ut qui *fata* populi Rom. s. voluntatem fati de populo Rom. continere credebantur. De expeditione contra Parthos v. ad c. 44. De hoc effato carminum Sibyll. *Plut. Caes.* 60. καίτοι καὶ λόγον τινὰ κατέσπειραν εἰς τὸν δῆμον οἱ ταύτην Καίσαρι τὴν τιμὴν προξενούντες, ὡς ἐκ γραμμάτων Σιβυλλείων ἀλώσιμα τὰ Πάρθων φαίνετο Ῥωμαίοις σὺν βασιλεῖ στρατευομένοις ἐπ' αὐτούς, ἄλλως ἀνέφικτα ὄντα. *Appian.* 110. *Dio* 44, 15. cf. *Cic. de divinat.* 2, 54.

destinata negotia] Vocab. *negotia*, quamquam abesse posset, tamen retinendum duco cum Gronov. et Oudend. Saepe auctores addunt nomina, quorum ellipsis solennior. v. quae interpretes ad *Nostri* c. 2. de addito voc. *corona*.

Bonum factum] Haec formula edictis praemitti solita. *Vitell.* 14. *Plaut. Poen. prolog.* „bonum facturum; edicta ut servetis mea.“ *Joseph. Archaeol.* 14, 17. 19, 4. exprimit: καλῶς ἔχει. *Polyaen.* 8, 23, 15. ἀγαθῇ τύχῃ, quomodo etiam *App. Civ.* 4, 11, 31. Notatur signis B. F. et Q. B. F. cf. *Brissonius* de formulis l. 3. init.

Gallos Caesar in triumphum ducit, idem in Curiam.

Galli bracas deposuerunt, latum clavum sumserunt.

Q. Maximo suffecto, trimestrique Consule theatrum introëunte, quum lictor animadverti ex more jussisset, ab universis conclamatum est, *Non esse Consullem eum.* Post remotos Caesetium et Marullum Tribunos, reperta sunt proximis comitiis complura suffragia, Consules eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuae: *Utinam viveres.* Item ipsius Caesaris:

Gallos Caesar] v. ad c. 49 et 51. In *sumpserunt* penultima corripitur, ut *stetērunt, abstulērunt, defuērunt, absuērunt* apud Virgil. et Ovid. v. *Heinsius* ad Ovid. Heroid. 7, 166.

Q. Maximo] Q. Fabio Maximo. Dio 43, 46. v. ad c. 76.

animadverti] sc. consullem adesse. Verecundiam Consuli praestare jubebantur a lictore occurrentes via cedendo, equo descendendo, capite nudando, assurgendo. *Senec.* ep. 64. „Si Consullem videro aut Praestorem, omnia, quibus honor haberi honori solet, faciam, equo desiliam, caput adaperiam, semita cedam.“ *Plin.* Panegy. 61. *solemnem illum lictorum et praenunciium clamorem dicit.*

L. Bruti statuae] *Plut.* Brut. 9. Βροῦτον δὲ πολλοὶ μὲν λόγοι παρὰ τῶν συνηθῶν, πολλαῖς δὲ φήμαις καὶ γράμμασιν ἐξεκαλοῦντο καὶ παρώρων ἐπὶ τὴν πράξιν οἱ πολῖται. τῷ μὲν γὰρ ἀνδριάντι τοῦ προπάτορος Βροῦτου, καὶ καταλύσαντος τὴν τῶν βασιλέων ἀρχήν, ἐπέγραψον· Εἶθε νῦν ἦν Βροῦτος· καὶ Ὡφελε ζῆν Βροῦτος. τὸ δ' αὐτοῦ Βροῦτου βῆμα στρατηγεῦντος εὐρίσκειτο μεθ' ἡμέραν ἀνάπλεων γραμμάτων τοιούτων· Βροῦτε, καθεύδεις; καὶ· Οὐκ εἶ Βροῦτος ἀληθῆς. *Id.* *Caes.* 62. *Appian.* 112. πολλὰ γὰρ τοῖς ἀνδριάσι τοῦ πάλαι Βροῦτου, καὶ τῷ δικαστηρίῳ τοῦδε τοῦ Βροῦτου, τοιαῦδε ἐπεγράφετο λάθρα· Βροῦτε ὄψοδεκεῖς; Βροῦτε νεκρὸς εἶ; ἢ Ὡφελές γε νῦν περιεῖναι ἢ Ἀνάξιά σου τὰ ἔκγονα ἢ· Οὐδ' ἔκγονος εἶ σὺ τοῦδε. *Dio* 44, 12. Ceterum de origine Bruti varia veterum etiam est sententia. Descendere eum a primo Consule ejusdem nominis, contendunt *Plut.* Brut. 1. et *Caes.* 62. *Appian.* 112. *Eutrop.* 6, 29., negant *Dionys.* 5, 18. et *Dio* 44, 12. ubi v. *Fabric.*, qui pro Plutarcho cum Dione suo pugnat. Potior Dionysii et Dionis auctoritas videtur *Glandorpio* *Onomast.* p. 496. v. etiam *Ernesti* Cl. *Cicer.* in *L. Brutus*, et *Bayle* diction. sub voc. *Brutus* not. K.

ipsius Caesaris] Quod sequebatur *statuas*, ejeci cum *Oudend.* Ita censuerant jam *Torrent.* et *Gruterus*, in *Mss.* abesse

Brutus, quia reges ejecit, Consul primus factus est:

Hic, quia Consules ejecit, rex postremo factus est.

Conspiratum est in eum a sexaginta amplius, C. Cassio, Marcoque et Decimo Bruto principibus conspirationis. Qui primum cunctati, utrumne illum in campo, per comitia tribus ad suffragia vocantem, partibus divisim e ponte dejicerent, atque exceptum

hanc vocem, testantes, probavit Wolf. in nota, sed in textu eam reliquit. — In sequentium versuum priori anapaestus est in altero pede, in altero versu dactylus in primo pede.

LX amplius] *Eutrop.* 6, 20. „conjuratum est in eum a LX vel amplius Senatoribus Equitibusque Romanis. Praecipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romae Consul fuerat, et reges expulerat, C. Cassius et Servilius Casca.“ *P. Orosius* 6, 17. „in qua conjuratione fuisse amplius LX conscios ferunt.“ Multos conjuratorum nominat *Cic. Phil.* 2, 11., multos *Appian.* 113. Catalogum eorum, quorum nomina ad nos venerunt, dedit Casaub. ad *h. l.*, sed ex *Appiano* supplendum et corrigendum. cf. *Fabric.* ad *Dion.* 44, 14. *Tzschuck.* ad *Eutrop.* l. c.

Marcoque et Decimo Bruto] De *Marco* modo diximus et dicemus ad c. 82. *Decimo* cognomen erat *Albini*. De eo v. *Plut.* *Caes.* 64. et *Brut.* 12. *Appian.* 111. συνεστήσαντο δὲ τὴν ἐπιβουλὴν μάλιστα δύο ἄνδρες, Μάρκος τε Βρούτος, ὁ Καιπίων ἐπίκλην, Βρούτου τοῦ κατὰ Σύλλαν ἀνηρημένου παῖς, αὐτῷ τε Καίσαρι προσφυγάν ἐν τοῦ κατὰ Φάρσαλον ἀτυχήματος· καὶ Γάιος Κασσιός, ὁ τὰς τριήρεις κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον ἐγχειρίσας τῷ Καίσαρι· οἶδεν μὲν ἄμφω τῆς Πομπηίου μοίρας γεγονότες τῶν δ' αὐτῷ Καίσαρι Φιλτάτων, Δείκιμος Βρούτος Ἀλβίνος· ἅπαντες αἰεὶ παρὰ Καίσαρι τιμῆς καὶ πίστεως χρηματίζοντες ἄξιοι· οἷς γε καὶ πράξεις ἐνεχείρισεν μεγίστας, καί, ἐπὶ τὸν ἐν Διβύῃ πόλεμον ἀπίων, στρατεύματα ἔδωκε, καὶ τὴν Κελτικὴν ἐπέτρεψε, τὴν μὲν ὑπὲρ Ἀλπεων Δειίμων, τὴν δ' ἐντὸς Ἀλπεων Βρούτω (sc. Μάρκῳ). v. *Schweighäuser.* ad *h. l.* — Ceterum, quin n. i. legendum sit *Brutis*, cum *Graevio* nullus dubito.

in campo — dejicerent] Quum de campo *Martio* sermo sit, ubi comitia centuriata habebantur, hic etiam locus notandus ob *tribuum* mentionem, ut c. 15 et 41. Magistratum, qui comitiis praeseret, sella curuli pro tribunali sedisse, patet e *Liv.* 39, 32. cf. *Gruchius* de comitiis Rom. 1, 4. (*Thes. Graev.* T. I. p. 610 sequ.). *Pons s. ponticulus* erat via, qua suffragia laturi e campo in *septum* s. *ovile* transibant, ideoque *dejici ponte* et *de-pontani* dicebantur senes sexaginta vel plurium annorum, qui suffragia cum reliquis edere ob senium cessabant. Quomodo

trucidarent; an in Sacra via, vel in aditu theatri adorirentur: postquam Senatus Idibus Martiis in Pompeji Curiam edictus est, facile tempus et locum praetulerunt. [81] Sed Caesari futura caedes evidentibus prodigiis denunciata est. Paucos ante menses, quum in colonia Capua deducti lege Julia coloni ad exstruendas villas sepulcra vetustissima disjicerent, idque eo studiosius facerent, quod aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant; tibia aenea in monumento, in quo dicebatur Capys, conditor Capuae, sepultus, inventa est, conscripta literis verbisque Graecis, hac sententia: *Quandoque ossa Capyis detecta essent, fore, ut Iulo prognatus*

igitur Caesar, qui comitia habebat, de ponte dejici potuerit, nisi tribunal juxta pontem fuisse sumseris. cum aliis ignoro.

in Pompeji Curiam] *Plut. Brut. 14.* ἐδόκει δὲ καὶ τὸ τοῦ τόπου θεῖον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτῶν. στοὰ γὰρ ἦν, μία τῶν περὶ τὸ θέατρον, ἐξέδραν ἔχουσα, ἐν ἣ Ἰομπηίου τις εἰκὼν εἰστήκει, τῆς πόλεως στησαμένης, ὅτε ταῖς στοαῖς καὶ τῷ θεατρῷ τον τόπον ἐκείνον ἐκόσμησεν. εἰς ταυτην οὖν ἡ σύγκλητος ἐκαλείτο, τοῦ Μαρτίου μηνος μελλιστα μεσοῦτος· Εἰδοῦς Μαρτίας τὴν ἡμέραν Ὀυμαῖοι καλοῦσιν ὤντε καὶ δαίρων τις ἐδόκει τὸν ἄνδρα τῆ Ἰομπηίου δίνῃ προσάξειν. *Arrian. autem c. 115.* θέαι δ' ἦσαν ἐν τῷ Ἰομπηίου θεατρῷ, καὶ βουλευτήριον ἔμελλε τῶν τις περὶ αὐτὸ οἰκῶν ἐσεσθαι, εἰςδὸς ἐπὶ ταῖς θέαις ὄδῃ γίγνεσθαι. De Pompeji theatro, porticu, ba ilica et curia v. *Alex. Donat. de urbe Roma 3, 8.* (*Theos. Gr. T. III. p. 695.*) et *Fabric. ad Dion. 39, 38.*

prodigiis] De ostentis atque prodigiis ante Caesaris mortem v. *Plut. Caes. 63.* et *Dion. 44, 17.*

lege Julia] Caesaris primum Consulis. v. c. 20.

Capys, conditor Capuae] *Virgil. Aen. 10, 143.* „et Capys; hinc nomen Campanae ducitur urbi.“ ubi v. *interpr. Liv. 4, 57.* narrat, „Vulturnum Etruscorum urbem, quae nunc Capua est, ab Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capye, vel (quod propius vero est) a campestri agro appellatam.“

Iulo] *Wolf. provocat ad Virgil. Aen. 1, 288.* „Iulius, a magno demissum nomen Iulo,“ defendens hanc lectionem. *Al. Ilo,* qui cum Trojanorum rex et ipse e Caesaris majoribus esse ferretur, res eodem redit. Mox *consanguineos* intelligere licet de Bruto ejusque sociis, ita ut a duce reliquis nomen detur, vel, quod veri similis, de Romanis, ex uno Trojanorum

manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiae cladibus vindicaretur. Cujus rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Caesaris. Proximis diebus equorum greges, quos in trajiciendo Rubicone flumine consecravit, ac vagos et sine custode dimiserat, comperit pertinacissime pabulo abstinere, ubertimque flere. Et immolantem haruspex Spurinina monuit, caveret periculum, quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdem Idus avem regaliolum, cum laureo ramulo Pompejanae Curiae se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore persecutae ibidem discerpserunt. Ea vero nocte, cui illuxit dies caedis, et ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, alias cum Jove dextram jungere; et Calpurnia uxor imaginata

---

sanguine natis. Postea probant, quod in membranis nonnullis superscriptura legitur: *fabulosum* aut *commenticiam*, Casaubonus, Burm., Ruhnken.

consecravit] absolute i. q. usu humano exemerat, quomodo auctor interpretatur: *vagos et sine custode dimiserat.* Non opus est addito Dei alicujus, cui consecrati erant, nomine, neque emendatione Turnebi: *Rubiconi flumini*, ubi in trajiciendo suspensum reliquitur. Torrent. et Ernesti Marti consecratos putant. Ille, quod ad rem attinet, comparat loca *Virg. Ecl. 5, 25. Aen. 11, 89. Plin. 8, 42.*

immolantem] v. infra sub fin. cap. Ceterum auctore *Plin. 18, 25. (65. ed. Franz.)* Caesar ipse in libris astronomicis „Idus Martias ferales sibi annotaverat Scorpionis occasu,“ quamquam hunc l. cum *Fabric. ad Dion. 44, 18.* ita etiam interpretari potes: „Caesar etiam annotavit, Idibus Martiis, qui dies feralis ipsi exitit, occidere Scorpionem.“ v. *Plut. 63.*

regaliolum] *trochilum*, ut *Plin. 10, 74. (95.)* vocat, ubi: „dissent — aquilae et trochilus, si credimus, quoniam rex appellatur *αὐλῆμ*.“ Dicitur etiam *regaviolus* i. e. rex avium, Graec. *βασιλικός*. Gall. *roitelet*. v. *Salmas. Exerc. Plin. p. 444* sequi. Nomen autem proximum est platanorum, quibus cincta erat porticus Pompeji, ut plurimis poetarum locis ostendit *Alex. Donat. de urbe Roma 5, 17. cf. Nardini Roma vetus 6, 3.*

Ea vero nocte — jungere] *Dio 44, 17. ἐν τῇ νυκτί, ἐν ᾗ ἐσφάγη,* (Leuncl. supplet *πρὸ τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ ἐσφ.*, quod non neces-

est, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob haec simul et ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an se contineret, et, quae apud Senatum proposuerat, agere differret, tandem Decimo Bruto adhortante, ne frequentes ac jam dudum experientes destitueret, quinta fere hora progressus est: libellumque insidiarum indicem, ab obvio quodam porrectum, libellis ceteris, quos sinistra manu

sarium puto; oratione, ut dicunt, praegnantem nox sequentem diem comprehendit) ἢ τε γυνὴ αὐτοῦ τὴν τε οἰκίαν σφῶν συμπεπτικέναι, καὶ τὸν ἀνδρᾶ συντετρῶσθαι τε ὑπὸ τινων, καὶ ἐς τὸν κόλπον αὐτῆς καταφυγεῖν ἔδοξε. καὶ ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τε τῶν νεφῶν μετέωρος αἰωρεῖσθαι, καὶ τῆς τοῦ Διὸς χειρὸς ἄπτεσθαι. *Appian.* 115. *Valer. M.* 1, 7, 2. *Vellej.* 2, 57. „et uxor Calpurnia territa nocturno visu, ut ea die domi subsisteret, orabat.“

collabi fastigium domus] Id erat pr. templorum; ita *Tac. Hist.* 3, 71. „sustinentes fastigium aquilae,“ ἀετοί. Erat autem inter honores divinos Caesari decretum *fastigium in domo.* *Flor.* 4, 2, 91. *Plut. Caes.* 65. ἦν γὰρ τι τῇ Καίσαρος οἰκίᾳ προσκείμενον, εἶον ἐπὶ κόσμῳ καὶ σεμνότητι, τῆς βουλῆς ψηφισαμένης, ἀκρωτήριον, ὡς Δίβιος ἱστορεῖ τοῦτ' ὄναρ ἢ Καλπουρνια θεασαμένη καταρῆγγυμένον, ἔδοξε ποτιᾶσθαι καὶ δακρύειν.

ac subito — patuerunt] *Dio l. c.* καὶ αἱ θύραι τοῦ δωματίου, ἐν ᾗ ἐκἀθεύδεν, αὐτόματα ἠνεψῆχθησαν. *Plut.* πασῶν ἅμα τῶν θυρῶν τοῦ δωματίου καὶ τῶν θυρίδων ἀναπετανημένων, διαταραχθεῖς ἅμα τῷ κτύπῳ, καὶ τῷ φωτὶ καταλαμπούσης τῆς σελήνης ἤσθετο τὴν Καλπουρνιαν βαθεῶς μὲν καθεύδουσαν, ἀσαφεῖς δὲ φωνὰς καὶ στεναγμούς ἀνάρθρους ἐν τῶν ὕπνων ἀναπέμπουσαν.

Dec. Bruto adhortante] *Dio* 44, 18. χρονίζοντος δ' οὖν διὰ ταῦτα τοῦ Καίσαρος, δεῖσαντες οἱ συνωμόται, μὴ ἀναβολῆς γενομένης (θροῦς γὰρ τις διῆλθεν, ὅτι οἰκοὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μινεῖ) τό τε ἐπιβούλευμα σφίσι διαπέση, καὶ αὐτοὶ φωραθῶσι, πέμποσι τὸν Βροῦτον τὸν Δένικμον, ὅπως ὡς καὶ πένυ φίλος αὐτῷ δοιῶν εἶναι, ποιήσῃ αὐτὸν ἀφικέσθαι. καὶ ὅς, τὰ τε προτάξεντα ὑπ' αὐτοῦ Φαυλίσας, καὶ τὴν γερούσιαν σφίδρα ἐπιθυμῆιν ἰδεῖν αὐτὸν ἐπισπᾶν, ἐπεισε προελθεῖν. cf. *Plut. Caes.* 64. *Appian.* 115.

ab obvio quodam] Fuit is, auctore *Plut.* 65. Ἀρτεμίδωρος, Κινίδιος τὸ γένος, Ἑλληνικῶν λόγων σοφιστής, καὶ διὰ τοῦτο γαργυρῶς ἐνίοις συνήσης τῶν περὶ Βροῦτον, ὥστε καὶ γινῶναι τὰ πλείεστα τῶν πραττομένων. Postea vero addit: ἐνιοὶ δὲ Φασιν, ἄλλον ἐπιδοῦναι τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸν δ' Ἀρτεμίδωρον αὐτὸ ὅλως προελθεῖν.

tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis caesis, quum litare non posset, introiit Curiam, spreta religione, Spurinnamque irridens, et ut falsum arguens, quod sine ulla sua noxa Idus

ἀλλ' ἐνθλιβῆναι παρὰ πᾶσαν τὴν ὁδόν. Secundum *Appian.* 116. τῶν οὐσιῶν τις αὐτῶ, περὶ τῆςδε τῆς ἐπιβουλῆς μαθάν, εἶδει μηνύσειν ὃ ἔμαθεν. καὶ ὁ μὲν ἐς Καλπουρνιαὴν ἦλθε, καὶ τοσόνδε μόνον εἰπών, ὅτι χεῖραί Καίσαρος ὑπὲρ ἔργων ἐπειγόντων, ἀνέμμεν αὐτὸν ἐπανελεῖν ἀπὸ τοῦ βουλευτηρίου· οὐκ εἰς τέλος ἄρα τὰ γινόμενα πάντα τεπισμόνος. Ὁ δ' ἐν ἡμεῶν γερονῶς αὐτῶ ξένος Ἀρτεμίδωρος, ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσθραμῶν. εἶπεν ἄρτι ἀναγορεύμενον Ἰπὸ δ' ἄλλου καὶ βιβλίον περὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἐπίδοσεν αὐτῶ προσημένῳ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ εὐθὺς ἐσιόντι, μετὰ χεῖρας εὐρέσθη τεθνεώτος. *Dio* 44. 18. h. minem non nominat, non magis *Flor.* 4. 2, 94 qui: „quanta vis fati! inanaverat late conjuratio; libellus etiam Caesari datus eodem die.“ nec *Fl.* 2, 57. „et libelli, conjurationem nunciantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.“

commiscuit] *Dio*: οὐκ ἀνέγνω, νομίσας ἄλλο τι αὐτὸ τῶν οὐκ ἐπειγόντων ἔχειν. Cui non in mentem venit dicti *Atchias* Spartani apud *Plut.* *Pelopid.* 10. οὐκοῦν εἰς αἴριον τὰ σπουδαία.

pluribus hostiis—posset] *Appian.* 115. τῶν ἱερῶν ἦν τῶ Καίσαρι τὸ μὲν πρῶτον ἀνευ καρδίας, ἢ, ὡς ἕτεροι λέγουσιν, ἢ κεφαλὴ τοῖς σπλάγχθοις ἔλειπε. καὶ τοῦ μάντιος εἰπόντος, θανάτου τὸ σημεῖον εἶναι, γελᾶσας εἶπεν, τοιοῦτον αὐτῶ καὶ περὶ Ἰβηρίαν γενέσθαι πολεμοῦντι *Περσικῶν*. v. quae diximus ad c. 77. Eodem in de *Alex.* morum sprete religione occubuisse, narrat idem *Appian.* *Civ.* 2, 153. cf. *Plut.* *Caes.* 63. *Flor.* 1. c. „nec perlitare centum (i. e. pluribus) victimis potuerat.“ *Litare* et *perlitare* est *Graec.* καλλιερεῖν. *Appian.* 1. c. αὐτίς αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐκέλευε λύεσθαι. καὶ οὐδενὸς οὐδ' ὡς καλλιερουμένου, τὴν βουλὴν βραδύνουσαν αἰδούμενος, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς φίλων, ἐπειγόμενος, ἐξῆι, τῶν ἱερῶν καταφρονήσας.

Spurinnamque irridens] v. supra. *Dio* 1. c. οὕτως ἐθάρσει, ὥστε καὶ πρὸς τὸν μάντιν, τὸν τὴν ἡμέραν ἐκείνην φιλάσσεσθαι ποτα αὐτῶ προαγορεύσαντα, εἰπεῖν ἐπισκώπτων· Πού δῆτα σοῦ τὰ μαντεύματα; ἢ οὐχ ὀρέας, ὅτι τε ἡ ἡμέρα, ἦν ἐδεδίεις, πάρεστι, καὶ ἐγὼ ζῶι καὶ ἐκείνος τοσοῦτον, ὡς φασί, μόνον ἀπακρίνατο, ὅτι Πάρεστιν, οὐδέπω δὲ παρελήλυθεν. cf. *Valer. M.* 8, 11, 2.

sine ulla sua noxa] i. e. damno. Laudat locum *Calpurn.* ad *Torent.* *Heautont.* 2, 2, 57. ubi addit: *sua*, quod est etiam in

Martiae adessent: quamquam is, venisse quidem eas, diceret, sed non praeterisse. [8.] Assidentem conspirati, specie officii, circumsteterunt: illicoque Cimber Tillius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit; renuentique et gestu in aliud tempus differenti ab utroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, *Ista quidem*

plerisque codd., repudiatum a Graevio, Burmanno et sequentibus.

specie officii, circumst.] ὡς θεραπεύοντες. *Apprian.* 117. ἐπὶ τοῦ θρόνου προκαθίσαντα περιέστησαν, οἷα φίλοι, σὺν λεληθῆσι ξιφιδίοις. Anthonium Trebonius extra curiam colloquio detinuerat, Lepidus apud exercitum erat in suburbio, auctoribus Plutarcho, Appiano, Dione. οἱ δὲ δὴ ἄλλοι, ita pergit *Dio* 44, 19. τὸν Καίσαρα ἐν τούτῳ ἀθρόοι περιστάντες εὐπρόσδός τε γὰρ καὶ φιλοπροσέγγερος ἐς τοῖς μάλιστα ἦν) οἱ μὲν ἐμυθολόγουν, οἱ δὲ ἐκέλευον δῆθεν αὐτόν, ὅπως ἤμιστά τι ὑποπέυσῃ. *Plut. Brut.* 17. οἱ μὲν ἄλλοι τὸν οὐφρον τοῦ Καίσαρος περιέστησαν, ὡς ἐντυγχάνειν τι μέλλοντες αὐτῷ.

Cimber Tillius] Plerique Tullius. Apprian. Civ. 2, 113 et 117. vitiose legebatur Ἀτίλιος v. Ἀττίλιος ante Schweigh., qui emendavit nomen, reddiditque Τίλλιος. v. ejus not. ad c. 113. *Plut. Caes.* 66. Μετίλλιος Κίμβρος et *Brut.* 17. Τύλλιος Κίμβρος scribitur. v. interpr., maximo Kaltwasser. ad vers germanic. *Plut. Caes.* 66. cf. *Fabric.* ad *Dion.* 44, 19. et *Reimar.* ad 47, 31. Ernest. in Cl. Cic., et qui ab illis laudantur. *Senec.* de ira 3, 30. inter amicos, qui Caesarem interfecere, nominat Cimbrum Tillium v. Tullium, „acerrimum paullo ante partium ejus defensorem.“

quasi aliquid rogaturus] Apprian. 117. ἐντυχῶν ἐς πρόσωπον, ἀδελφῶν Φυγάδι κάθουον ἤτει. Contra *Dio* 44, 19. προσῆλθε τις αὐτῷ, ὡς καὶ χάριν τινα γνώσκων. Ille sequitur *Plutarchum Caes.* 66. et *Brut.* 17.

renuentique] Plut. Brut. 17. ἀποτριβομένου τὰς δεῖσεις τὸ πρῶτον, εἶθ' ὡς οὐκ ἀνίσταν, ἐξανισταμένου βίβ. et *Caes.* 66. ὡς καθίσας διεκρούστο τὰς δεῖσεις, καὶ προσκειμένων βιαίτερον, ἠγανακτεῖ. *Apprian.* l. c. ἀνατιθεμένου καὶ ἀντιλέγοντος ὅλως τοῦ Καίσαρος.

ab utroque hum. togam appr.] Plut. Caes. τὴν τήβεννον αὐτοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις συλλαβῶν, ἀπὸ τοῦ τραχήλου κατήγευ' ὅπερ ἦν σύνθημα τῆς επιχειρήσεως. *Brut.* ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐκ τῶν ὤμων κατέσπασε τὸ ἱμάτιον. *Apprian.* αὐτοῦ τῆς πορφύρας, ὡς εἶπε δόμενος, ἐλάβετο, καὶ τὸ εἶμα περισπάσας ἐπὶ τὸν τράχηλον (ἀπὸ τοῦ τρα.) εἶλες, βοῶν· Τί βραδυνετο, ᾧ φίλοι; ubi v. Schweigh

vis est, alter e Cascis aversum vulnerat, paulum infra jugulum. Caesar Cascae brachium arreptum graphio trajecit; conatusque prosilire, alio vulnere tar-

Dio: καὶ τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὤμου καθεῖλκυσε, σημείον τοῦτο κατὰ τὸ συγκείμενον τοῖς συνωμόταις αἴρων.

e Cascis] Ita emendandum vulg. *alter Cassius* v. *e Cassiis*, ut mox *Cascae* pro *Cassii*, jam censuerat Beroald., secuti Ruhnr. et Wolf. Faveri etiam Oudend. *Plut.* Caes. πρῶτος δὲ Κασκας ξίφος παῖσι παρὰ τὸν κύχλια, πληγὴν οὐ θανατηφόρον, οὐδὲ βαρύναν. ἀλλ', ὡς εἰκός, ἐν ἀρχῇ τολμήματος μεγάλου παραχθείς ὥστε καὶ τὸν Καίσαρα μεταστραφέντα τοῦ ἐγχειριδίου λαβέσθαι καὶ κατασχεῖν. ἅμα δὲ πως ἐξεφώνησαν, ὁ μὲν πληγείς, 'Ρωμαῖστὶ Μιαρῶτατε Κασκας, τί ποιεῖς; ὁ δὲ πλήξας, 'Ελληνιστὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν· 'Αδελφέ, βοήθει. *Brut.* Κασκας δὲ πρῶτος (εἰστήκει γὰρ ἔπισθεν) ἀνασπάσας τὸ ξίφος διελαύνει αὐν εἰς βάθος παρὰ τὸν ὤμον. ἀντιλαμβάνομένου δὲ τῆς λαβῆς τοῦ Καίσαρος, καὶ μέγα 'Ῥωμαῖστὶ ἀνακραγόντος· 'Ανόσιε Κασκας, τί ποιεῖς; ἐπέειπε 'Ελληνιστὶ τὸν ἀδελφὸν προσαγορεύσας, ἐπέλεισε βυθισεῖν. et in cod. *Brut.* c. 45. Πόπλιος Κασκας, ὁ πρῶτος Καίσαρα κατάξας. *Appian.* Κασκας δ' ἐφεστώς ὑπὲρ κεφαλῆς, ἐπὶ τὴν σφαγὴν τὸ ξίφος ἤρεισε πρῶτος· παρολισθῶν δὲ ἐνέτεμε τὸ στήθος κ. τ. λ. Erant nimirum duo *Servilii Cascae* inter percussores Caesaris, *Publius* et *Cajus*, (*Cic. Phil.* 2, 11. v. *Ern.* Cl. *Cicer.* in *P. Servilius Casca*, et *Wesseling.* *Observ.* 2, 16.) ut duo *Cassii*, *Cajus* et *Lucius*. v. (*Mandorp.* *Onomast.* p. 797. De utroque *Casca* v. etiam *Dio* 44, 52.

aversum] Ita legendum pro *adversum*, docent loci citati. Quidni aversi etiam *jugulum* (id enim objicit Oudend.) vulnerare potuit admoto brachio? Caesar autem μεταστραφείς, ut diserte *Plut.*, brachium ejus *arreptum* (al. *abreptum* et *abrepto* et *arrepto*) trajecit graphio. De *graphiis*, quibus ferreis vel aeneis iisque acutis saepe ad caedem abutebantur (v. *Calig.* 28.), v. *Casaub.* ad h. l. et *Fabric.* ad *Dion.* 44, 16., ubi percussores dicuntur *gladios ἐν κρηπίδαις* (s. *thecis graphiariis*, ut *Noster Claud.* 35.) ἀπὸ γραμματείων τῶν ἐν curiam secum attulisse. Rectius enim γραμματεῖα *graphia*, quam *Casaub.* ad h. l. *libellos*, interpretatur *Fabr.*

conatusque prosilire] *Appian.* καὶ ὁ Καίσαρ τὸ τῆς ἱματίου ἀπὸ τοῦ Κίμβερους ἐπισπάσας, καὶ τῆς χειρὸς τοῦ Κασκας λαβόμενος, καὶ καταδραμῶν ἀπὸ τοῦ θρόνου, καὶ ἐπιστραφείς, τὸν Κασκας εἰλκυσε σὺν βίᾳ πολλῇ. οὕτω δ' ἔχοντες αὐτοῦ, τὸ πλευρὸν ἕτερος, ὡς ἐπὶ συστροφῇ τεταμένον, διελαύνει ξιφιδίῳ. καὶ Κασκας ἐς τὸ πρόσωπον ἐπλήξει, καὶ Βρούτος ἐς τὸν μηρὸν ἐπάταξε, καὶ Δουκολιανὸς ἐς τὸ μετὰ θρόνον.

datum est. Utque animadvertit, undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvitur: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus et viginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, Καὶ σὺ, τέκνον; Exanimis, diffugientibus cunctis, ali-

Utque anim. — obvolvitur] *Dio* l. c. ὡς δ' ὑπὸ τοῦ πλήθους αὐτῶν μὴτ' εἰπεῖν μῆτε πράξαι τι τὸν Καίσαρα δυνήσθηναι, ἀλλὰ συγκαλυψάμενον σφαγῆναι πολλοῖς τραύμασι. *Plut. Brut.* ὡς εἶδε Βροῦτον ἐλιόμμενον ξίφος ἐπ' αὐτόν, τὴν χεῖρα τοῦ Κέσσια κρατῶν ἀφῆκε καὶ τῷ ἱματίῳ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος, παρέδωκε τὸ σῶμα ταῖς πληγαῖς. *Caes.* ὅτε Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐφεικνύσατο κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, καὶ παρέθηκεν ἑαυτόν. *Appian.* ὡς τὰ τὸν Καίσαρα ἐπὶ μὲν τι σὺν ὀργῇ καὶ βοῇ, κατὰ τὴν Σηρίον, ἐς ἑκαστον αὐτῶν ἐπιστρέφουσαι μετὰ δὲ τὴν Βρούτου πληγὴν, εἴτε ἀπογιγνώσκοντα ἤδη, τὸ ἱμάτιον περικαλύψασθαι, καὶ πεσεῖν εὐσχημένως παρὰ ἀνδριάντι Πομπηίου. *Idem etiam Pompejus apud Plut. Pomp.* 79. ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφεικνύσμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μὴδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, μὴδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάχας μόνον, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, et *Cassius apud eundem Brut.* 43. τὰς χλαμύδας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀναγαγὼν, καὶ γυμνάσας τὸν τράχηλον ἀποκόψαι παρέσχευ.

sinistra — velata] *Demisit laciniam togae, quae subducta sinistrum humerum alias tegebat, solutoque cingulo effecit, ut sinus deflueret.* v. quos excitavi ad c. 45. *Valer. M.* 4. 5. 2. „ne tribus quidem et viginti vulneribus, quin verocundiae obsequeretur, absterri potuit. Siquidem utraque togam manu demisit, ut inferior pars corporis tecta collaberetur.“

tribus et viginti] *Valer. l. c. Appian.* οἱ δὲ καὶ ὡς ἐνύβριτον αὐτῷ πεσόντι, μέχρι τριῶν ἐπὶ εἴκοσι πληγῶν πολλοὶ δὲ διωσσομένοι μετὰ τῶν ξιφῶν, ἀλλήλους ἀπληξάν. *Tantum omnium in cadaver furorem fuisse, ut gladios inferentes se invicem plures sauciarent, narrat etiam Plut. Caes. et Brut. l. c.*

Καὶ σὺ, τέκνον;] *Praemittunt alii: Καὶ σὺ εἰ ἐμείνων, quod ignorat Dio, qui l. c. ἤδη δὲ τινες καὶ ἐμείνω εἶπον, ὅτι πρὸς τὸν Βροῦτον τὸν ἰσχυρῶς πατάξασθαι εἶπε. Καὶ σὺ, τέκνον; Ceterum de consuetudine Caesaris cum matre Bruti Sorvilia, Catonis sorore, Noster supra c. 50.; inde illo jam tempore multi Brutum Caesaris filium habuerunt, et credit Caesar ipse, testibus Plut. Brut. 5. ἐπέπειστό τις εἶπε, ἑαυτοῦ γεγονέναι. Appian. 2. 112. καὶ γὰρ αὐτῷ καὶ παῖς ἐνομιζέτο εἶναι, Σερουιλίας τῆς Κάτωνος ἀδελφῆς ἐρασθείσης τοῦ Καίσαρος, ὅτε ὁ Βροῦτος*

quamdiu jacuit, donec lecticae impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, letale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fnerat animus conjuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonii Consulis, et Ma-

ἐγίνετο Collegerunt id maxime ex anxia cura, qua post pugnam Pharsalicam Brutum inter captivos non repertum quiesci Cæsar jussit, *Plut. Caes.* 46. ubi: πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀδελφῶν ἔδωκεν ὧν καὶ Βρούτος ἦν ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον, ἐφ' ᾧ λέγεται μὴ θαινομένου μὲν ἀγωνίασαι, συνθέντος δὲ καὶ παραγενομένου πρὸς αὐτὸν ἡσθῆναι διαφερόντως. *Id. Brut.* l. c. *Appian.* l. c. De itinasse Caesarem Bruto imperii successione, apparere videtur ex *Plut. Caes.* 62. De patre Bruti, vel potius de Serviliae marito, M. Bruto Caepione, interfecto in bello Sullano a Cn. Pompejo, v. *Plut. Pomp.* 16 et 64. *Appian.* *Civ.* 2, 111.

diffugiētibz cunctis] *Plut. Caes.* 67. κατειργασμένου δὲ τοῦ ἀνδρός, ἡ μὲν γερουσία, καίπερ εἰς μέσον Βρούτου ἐλθόντος, ὡς τι περὶ τῶν πεπραγμένων ἐροῦντος, οὐκ ἀνασχομένη διὰ τῶν θυρῶν ἐξέπιπτε, καὶ Φεύγουσα κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους ἀπόρου τὸν δῆμον, ὥστε τοὺς μὲν τὰς οἰκίας κλείειν, τοὺς δ' ἀπολείπειν τραπέζας καὶ χημητιστήρια ἄδραν δὲ χωρεῖν, τοὺς μὲν ἐπὶ τὸν τόπον, ὀφθόμενους τὸ πάθος, τοὺς δ' ἐκείθεν, ἐωρακότας. *Eadem in Brut.* 18. cf. *Appian.* 118. *Dio* c. 20.

jacuit] *Appian.* παρὰ ἀνδριάντι Πομπηίου. *Plut. Caes.* εἶπ' ἀπὸ τύχης, εἴτε ὑπὸ τῶν κτεινάντων ἀπωσθεῖς πρὸς τὴν βᾶσιν, ἐφ' ἧς ὁ Πομπηίου βέβημεν ἀνδριάς.

tres servuli] *Appian.* 118. ὧν ἀθρόως διαφυγόντων, τρεῖς θεράποντες μόνου παρέμειναν, οἱ τὸ σῶμα ἐς τὸ φορεῖον ἐνθέντες, διεκόμισαν οἴκαδε ἀνωμάλως (verto: magno discrimine, magna relictis mutatione), οἷα τρεῖς τὸν πρὸ ὀλίγου γῆς καὶ θαλάσσης προσταγν.

corpus occisi in T. trahere] *Dio* 44, 35. καὶ τινες καὶ ἀταφον τὸ σῶμα αὐτοῦ εἶναι ἐνεόου. Pertinebat hoc ad supplicii hostium praeterea ignominiam. Antonius in oratione apud *Appian.* 2, 154. τὸ δὲ σῶμα τοῦ Καίσαρος συρόμενον καὶ ἐκινεζόμενον καὶ ἀταφον ῥιπτούμενον (καὶ γὰρ ταῦτα ἐκ τῶν νόμων τοῖς τυράννοις ἐπιτέτακται) περιόψεσθαι νομίζετε τοὺς ἐστρατευμένους αὐτῷ; cf. *id.* 3, 18. v. *Kirchmann.* de funer. Rom. append. c. 4. p. 474.

M. Antonii] Eum post Caesarem interficere, reliqui conjurati constituerant. Sed prohibuit ejus caedem Brutus, ma-

gistri equitum Lepidi, destiterunt. [83] Postulante ergo L. Pisone socero, testamentum ejus aperitur, recitaturque in Antonii domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lavicano suo fecerat, demandaveratque virgini Vestali maximae. Q. Tubero tradit, heredem ab eo scribi solitum, ex consulatu ipsius primo usque ad initium civilis belli, Ca. Pompejum; idque militibus pro concione recitatum. Sed novissimo testamento tres instituit heredes, sororum nepotes, C. Octavium ex dodrante, et L. Pinarium et Q. Pedium

ximo suo et reip. detrimento. *Plut. Brut. 18. Anton. 15. Dio 41. 19.* Caesare interempto, Antonius et Lepidus, vestibus mutatis, in alienas aedes fugerunt, conjurati in Capitolium processerunt. Sequenti die Senatus, Ciceronis maxime suasu, ἀμνηστίαν omnium ante factorum, Caesaris divinos honores, Bruto cum sociis provincias decrevit. Restitutam ita pacem turbavit apertum Caesaris testamentum funusque ab Antonio habitum. *Plut. Caes. 67. Brut. 18, 19. Anton. 14. Appian. 119 sequ. Dio c. 21 sequ.*

L. Pisone] de quo dictum ad c. 21. *Appian. etiam 2, 136.* narrat, auctore Pisone decretum a Senatu fuisse, τὰς τὰ διαθήκας ἐς τὸ μέσον προφέρειν, καὶ θάπτειν τὸν ἄνδρα δημοσίᾳ.

quod *Id. Sept. prox. in Lavicano s. fec.*] sc. redux ex Hispania, priusquam triumpho urbem intraret. *Lavicum* (s. *Laticium* more scribendi Graec.) erat oppidum in agro Tusculano. v. *Cluver. Ital. ant. 3, 4, 23.*

virgini Vestali maximae] Solebant Romani testamenta aliaque instrumenta vel pacis vel foederis deponere in templis, maximo Vestae. v. *Aug. c. 101. Tac. A. 1, 8.* ubi v. *Lips. Appian. Civ. 5, 73. Dio 48, 12. et c. 57.* — *Maxima Vestalis* est, quae *Tac. Ann. 11, 32. Vestalium vetustissima, Dion. 54, 24.* ἡ πρεσβύουσα τῶν ἀειπαρθένων dicitur. v. *Lipsius* de *Vesta et Vestalibus* c. 7. (*Thes. Graev. T. V. p. 657.*). De testamento Caesaris v. *Appian. 2, 143. Dio 44, 35.*

Q. Tubero] historicus, laudatus a *Liv. 4, 23 et 10, 9. Gell. 6, 5 et 4. Plut. Lucull. 39.* ὁ Στωϊκῆς Τροβήρων dicitur. v. *Ern. Cl. Ciceron.*

ex dodrante] i. e. ex tribus totius rei familiaris quadrantibus.

Q. Pedium] *Plin. 35, 4. (7.)* „consularis dicitur triumphalisque, a Caesare Dictatore cohaeres Augusto datus.“ Idem anno sequenti Consul creatus est cum Octaviano *App. 5, 94.* mor-

ex quadrante reliquo: in ima cera C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit: plerosque percussorum in tutoribus filii, si quis sibi na-

tuus in ea dignitate 4, 6. Lex Pedia ejusdem contra percussores Caesaris memoratur Neron. 3. v. Cl. Cicer. et Glandorp. p. 667. — De *Pinariorum* familia satis vetusta v. *Liv.* 1, 7. Noster cum Pedio haeres Caesaris dicitur etiam *Appian.* Civ. 3, 22. ab Antonio praefectus legioni Civ. 4, 107. Eum cum fratre Tito intelligendum putat *Manut. Cic. ad Qu. fr.* 3, 1.

ex quadr. reliquo] Haec Lipsii est emendatio. Vulg. „ex quadrante, reliquos in ima cera.“ Adstipulati sunt Lipsio omnes, praeter *Salmas.* de modo usurarum c. 11. p. 466.

in ima cera] i. e. parte testamenti extrema. Ita *Cic. Verr.* 1, 36. „in codicis extrema cera.“ *Cerae* enim omnino dicebantur testamenta, ut tabulis ceratis inscripta.

C. Octavium — adoptavit] De hacre *Heinecc.* Ant. Rom. 1. tit. 11. §. 18. ita: „Erat et modus adoptandi per testamentum, non ab Imperatoribus demum, ut vulgo putant, inventus, sed jam tum libera adhuc republica receptus. Jam ab antiquissimis enim temporibus solenne erat Romanis, heredes suos non in bona tantum, sed et nomen adsciscere. *Adsciscere* autem erat vocabulum adoptionis.“ Exemplum dat e *Cic. de Offic.* 3, 18. *Brut.* 58. *Cornel. Attic.* 5. e Nostro Aug. 101. *Tiber.* 6. *Galb.* 17., quae maximam partem occupaverat *Torrent.* ad h. l. Quum tamen haud legitima ea esset adoptio, confirmandam eam Octavius curavit a populo lege curiata. *Appian.* Civ. 3, 11. et 14. ἔνθα Γάϊον Ἀυτῶνιον, τὸν ἀδελφὸν Ἀυτῶνιου, στρατηγούτα τῆς πόλεως, ὑπαντιάσας, εἶθ' ἄρχεσθαι τὴν δέσιν τοῦ Καίσαρος. Ἰσὸς γὰρ τι Ῥωμαίοις, τοὺς θετούς ἐπὶ μάρτυσι γίγνεσθαι τοῖς στρατηγοῖς. ἀπογραφαμένων δὲ τῶν δημοσίων τὸ ῥῆμα κ. τ. λ. et c. 94. ἀπὸ δὲ τῶν θυσιῶν ἑαυτὸν εἰσποιεῖτο τῷ πατρὶ αὔθις κατὰ νόμον Περσῆτιον ἔστι δ' ἐπὶ τοῦ δήμου, γίγνεσθαι τὴν δέσιν sequi. *Dio* 44, 35. l. 45, 5. τὸν νόμον τὸν Φρατριάτικόν, καθ' ὃν τὴν ἐσποίησην αὐτοῦ τὴν ἐς τὰ τοῦ Καίσαρος γενέσθαι εἶδει. coll. 46, 47. v. *Sigon. de ant. jure civ. Rom.* 1, 10. p. 139. et *de judiciis* 1, 12. p. 450. *Jac. Cujacii* Observat. 7, 7. *Brisson.* de formulis l. 7. p. 602. *Hugo* Lehrb. der Gesch. des Röm. R. not. 1. ad §. 156. et quos alios laudavit *Fabricius* ad *Dion.* l. c.

plerosque] i. e. multos. Ita *Tac. Ann.* 4, 9. l. 6, 5, 7. l. 11, 8. et *plerumque* pro *saepe* *Ann.* 4, 57. v. ind. nostr. *Al. pluresque.*

in tutoribus] *Errorem Dionis*, hos tutores Octavio constitutos tradentis 44, 35. ubi: ὅτι τε τὸν Ὀκταβίου εἶδὸν πεποιήται, καὶ τὸν Ἀυτῶνιον, τὸν τε Δέκιμον, καὶ τινὰς ἄλλους τῶν σφα-

sceretur, nominavit; Decimum Brutum etiam in secundis heredibus. Populo hortos circa Tiberim publice, et viritim trece nos sestertios legavit. [84] Funere indicto, rogos exstructus est in Martio campo juxta Juliae tumulum: et pro Rostris aurata aedes ad

γένων ἐπιτρόπους τε αὐτοῦ (Octavii) καὶ κληρονόμους τῆς οὐσίας, ἀνε μὴ εἰς ἐκείνων ἔλθοι, καταλέλοιπε, notarunt *Cujac. Observ. 7, 6. Casaub. ad h. l. Reimar. ad Dion. l. c.*

Dec. Brutum et. in sec. her.] Plut. Caes. 64. Δέκιμος Βροῦτος, ἐπίκλην Ἀλβίνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ Καίσαρος, ὡς τε καὶ δευτέρος ὑπ' αὐτοῦ κληρονόμος γεγράφθαι. Flor. 4, 4. Antonium etiam secundum heredem Caesaris dicit. Nimirum scribere solebant Romani v. substituere secundos et tertios heredes, qui succederent in hereditatem, si primo loco instituti hereditatem cernere et adire noluisent, vel ante aetatem maturam obiissent. Appian. 2, 147. οἰκιστον δὲ ἐφάνη μάλιστα αὐτοῖς, ἔτι τῶν ἀνδροφόνων Δέκιμος ὁ Βροῦτος ἐν τοῖς δευτέροις κληρονόμοις ἐγγεγραπτο παῖς. ἔθος γάρ τι Ῥωμαίοις, παραγράφειν τοῖς κληρονόμοις ἑτέρους, εἰ μὴ κληρονομῶεν οἱ πρότεροι. Sall. Jug. 65. „quem Micipsa testamento secundum heredem scripserat.“ ubi v. Cort. Tac. Ann. 1, 8. in spem secundam et tertio gradu heredes scribere dicit. Horat. Sat. 2, 5, 48. v. Heinecc. l. c. 2, 15. §. 2.

Populo hortos c. T. publicis] Dio l. c. καὶ τῇ πόλει τοὺς τε κήπους τοὺς παρὰ τὸν Τίβεριν. Appian. τῷ δήμῳ δὲ ἦσαν ἐνδιαίτημα οἱ κήποι δεδομένοι. Plut. Brut. 20. οἱ πέραν τοῦ ποταμοῦ κήποι dicuntur. Publice igitur est ad communem omnium usum; oppon. viritim, ut apud Appian. τῷ δήμῳ et κατ' ἀνδρα.

trece nos sestertios] Plut. Brut. 20. δεδομένων κατ' ἀνδρα Ῥωμαίοις πᾶσι δραχμῶν ἑβδομήκοντα πέντε. Eandem summam, convenientem 300 sestertiis, habet Appian. Sed Dio l. c. καὶ δραχμᾶς, ὡς μὲν αὐτὸς ὁ Ὀκταούτις γράφει, τριάκοντα, ὡς δὲ ἕτεροι, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἐνάστω σφῶν δοθῆναι κεκέλευεν.

Funere indicto] per praconem, quod fiebat in nobilium funeribus. Tacita dicebantur vulgaria s. communia i. e. hominum de plebe. Haec noctu deducebantur. v. Kirchmann. de fun. Rom: 1. p. 19.

in Martio campo] ubi cremandus erat mortuus post laudationem in foro, quod postea secus accidit.

juxta Juliae tumulum] filiae Caesaris, uxoris Pompeji, de cujus morte v. c. 26. De funere ejus Dio 59, 64. αὐτήν, εἴτε διαπραξαμένων τῶν τε ἐκείνου (Pompeji) καὶ τῶν τοῦ Καίσαρος φίλων, ἢ καὶ ἄλλως πως χαρίσασθαι τινες αὐτοῖς ἐβελήσαντες, συνήρπασαν, ἐπειδὴ ἐτάχιστα τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπαίων ἐτυχε, καὶ ἐν τῷ

simulacrum templi Veneris Genetricis collocata; intraque lectus eburneus, auro ac purpura stratus, et ad caput tropaeum cum veste, in qua fuerat occisus. Praeferentibus munera, quia suffecturus dies non videbatur, praeceptum est, ut, omisso ordine, quibus quisque vellet itineribus Urbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quaedam ad miserationem et

ἀρείφ πειδίφ ἔθαψαν, καίτοι τοῦ Δομιτίου ἀνδισταμένου, καὶ λέγοντος ἄλλα τε, καὶ ὅτι οὐχ ὁσίως ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ δνευ τινὸς ψηφίσματος θάπτετο. cf. *Plut. Lucull. 43.*

ad simulacrum] i. e. ad similitudinem, ad formam. Ita *Flor. 4, 2, 88.* „ad simulacrum ignium ardens Pharus,“ ubi v. Duker. Ceterum pertinebat hoc ad Caesaris ἀποθνήσκων.

lectus] qui alias *feretrum* dicitur v. *torus* v. *lectica*. Ad caput huius lecti erat *tropaeum* s. lignum, cui vestis suspensa. Tropaea enim veterum erant ligna vel lapides, quibus victorum arma suspendebantur. *Appian. 2, 146.* κοτόν dicit. Ibi de Antonio: τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος ἐγύμνου, καὶ τὴν ἐσθῆτα ἐπὶ κοντοῦ φερομένην ἀνίσσει, λαλακισμένην ὑπὸ τῶν πληγῶν, καὶ πεφυρμένην αἵματι αὐτοκράτορος. Idem addit c. 147. ἀνέσχε τις ὑπὲρ τὸ λέχος ἀνδρείκελον αὐτοῦ Καίσαρος ἐκ κηροῦ τεποιημένον· τὸ μὲν γὰρ σῶμα, ὡς ὑπτιον ἐπὶ λέχους, οὐχ ἐωρᾶτο· τὸ δὲ ἀνδρείκελον ἐκ μηχανῆς ἐπεστρέφετο πάντη, καὶ σφαγαὶ τρεῖς καὶ εἰκοσι ἠΐθεσαν, ἀνά τε τὸ σῶμα πᾶν καὶ ἀνά τὸ πρόσωπον θηριωδῶς ἐς αὐτὸν γενόμεναι.

munera] δῶρα, ἐντάφια, quae in rogam conjici in mortui honorem et cum eo cremari solebant, v. c. vestimenta, arma, ornamenta, maxime odores. *Appian. 148.* τὴν κομπὴν δαψιλεστάτην dicit. v. *Kirchmann. l. c. 3, 5. p. 221.*

suffecturus] Ita *Plut. Pomp. 45.* τοῦ θριάμβου τῷ μεγέθει ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρηκεν.

omisso ordine] i. e. non pompae funebri se adstringentes, cui alias dies non suffecisset. Constituire v. ordinare solebant hanc pompam *designatores* s. *domini funeris*. v. *Rosini Ant. Rom. p. 229 et 352.*

Inter ludos] *Appian. 146.* ὡς δ' ἐπὶ τοῖς λόγοις ἕτεροι θρήνοι μετὰ ψῆθης κατὰ πάτριον ἔθος ὑπὸ χορῶν ἐς αὐτὸν ἄδοντο, καὶ τα ἔργα αὐθις αὐτοῦ καὶ τὸ πάθος κατέλεγον, καὶ πού τῶν θρήνων αὐτὸς ὁ Καίσαρ ἐδόκει λέγειν, ὅσους εὔποιήσει τῶν ἐχθρῶν, ἐξ ἐνόματος, καὶ περὶ τῶν σφαγῶν αὐτῶν ἐπέλεγει ὡς περ ἐν θαύματι· Ἐμὲ δὲ καὶ τοὺςδε περιῶσαι τοὺς κτενοῦντάς με; οὐκ ἔφερον· ἐπὶ ὁ δῆμος κ. τ. Δ. Moreni, funera etiam ludis scaenicis celebrandi, quem invenimus adhuc *Tiber. 57. Vesp. 19.* illustrat *Kirchmann. l. c. 2, 7. p. 100 sequ.* Infra commemorantur ideo *tibicines et scenici arti-*

invidiam caedis ejus, accommodata ex Pacuvii Ar-
morum judicio:

Men' servasse, ut essent, qui me perderent?

et ex Electra Attilii alia, ad similem sententiam. Laudationis loco Consul Antonius per praeconem pronuntiavit Senatusconsultum, quo omnia ei divina simul atque humana decreverat: item jusjurandum, quose cuncti pro salute unius astrinxerant: quibus per-

locos. Reines., postquam *ludos* ad marg. h. l. explicuit per: *naenias, cantilenas*, addit postea: Melius ludi hic exponuntur pro mimorum, qui funeribus etiam aderant, ut dicta lactaque defuncti repraesentarent; actionibus.

Pacuvii] tragicus, Ennii aequalis, tempore belli Punici secundi, cujus frequens mentio in scriptoribus Latinis. Agebat tragoedia, de qua hic sermo, de contentione Ajacis et Ulyssis de armis Achillis. Verba Ajacis de Achivorum injuria conquerentis esse videntur, nisi Ulysem proxime spectant.

Men' servasse] Ineptiunt, qui legunt: *Men' me servasse*, interpretantes: *Mene me ipsum servasse, ut essent* sequ. De vero sensu nulla esse potest dubitatio, si quis consilium funeris reputaverit, quo invidia crearetur ingratis erga Caesaris clementiam percussoribus, et comparaverit παράφρασιν *Appiani* modo citatam, locumque *Cic. Phil. 2, 5*. qui ad hunc versum spectare videtur: „qui illum interfecerunt, a quo erant servati.“ Si mutanda est vulg. lectio, quae senarium mutilum exhibet, vel leg. cum Grutero: *Me, me servasse* v. *Men', me servasse*, repetito ad movendum dolorem pronomine subjecti, vel cum Burm. *Servasse mene* v. *men', ut essent*, restituto senario. Oudend. trochaicum trimetrum catalecticum esse putat, ubi nihil sane deest. Sed cum non expectas in hoc carmine.

Attilii] veteris poetae, qui Sophoclis Electram Latinam fecerat, memorati a *Cic. de Fin. 1, 2*. et ad *Att. 14, 20*. a *Vulcatio Sedigito* apud *Gell. 15, 24*. et a *Varrone* de lingua lat. l. 5 et 6. Conatus *Torrentii* et *Casauboni*, ejciendi ejus nomen ex l. 1. et scribendi: *Attii* v. *Atli*, jure castigavit *Bayle* in *diction. hist. et crit.* sub v. *Attilius*.

Senatusconsultum] v. c. 76 et 78. *Appian. 144. jusjurandum. Appian. 145.* καὶ αὖθις ἀνεγίγνωσκε τοὺς ὄρκους, ἧ μὴν Φυλάξειν Καίσαρα καὶ τοῦ Καίσαρος σῶμα παντὶ σθένει πάντας ἧ, εἰ τις ἐπιβουλεύσειεν, ἐξώλεις εἶναι τοὺς οὐκ ἀμύναντας αὐτῷ.

pauca a se verba addidit. Lectum pro Rostris in Forum magistratus et honoribus functi detulerunt. Quem quum pars in Capitolini Jovis cella cremare, pars in Curia Pompeji, destinaret, repente duo quidam, gladiis succincti, ac bina jacula gestantes, ardentibus cereis succenderunt: confestimque circumstantium turba virgulta arida, et cum subselliis tribunalia, quicquid praeterea ad manum aderat, con-

---

perpauca a se verba add.] Dio longam Antonii orationem exhibet 44, 36—50., quam falsam et ad arbitrium confictam judicat Casaub. ex h. l. et *Appian.* 145. Malim tamen cum Fabric. ad Dion. l. c., praecunte Reines. Var. lect. 1, 21., ex *Cicer.* Phil. 2, 36. ubi: „tua illa pulchra laudatio, tua miseratione, tua cohortatio“ coll. *Plut.* Brut. 20. et Anton. 14. ipsaque Appiani narratione, quae instar orationis satis longae Antonii verba apud funus fuisse ostendit, statuere, fuisse quidem ejus orationem, interruptam variis artibus spectaculisque ad miserationem comparatis, exornatam tamen a Dione et in eam formam, qua apud eum legitur, antiquorum historicorum more compositam.

Lectum pro Rostris — detulerunt] i. e. detulerant et pro Rostris s. ante Rostra in Foro deposuerant v. *lectum pro Rostris* ἔντα), qui ante Rostra postea erat, magistratus — detulerunt. Ἀρριστος v. absolute, ut Wolf., scriptor haec narrat, non relative ad praecedentia. Videntur tamen haec a scriptore alieno loco narrati; nam lectum in foro fuisse collocatum, supra jam dixerat. Quod ad rem attinet. ita Augustus „*Senatorum humeris delatus in campum*“ (Aug. 100.) et Germanici *vinceres Tribunorum Centurionumque humeris portati* a Tac. Ann. 5, 2. dicuntur, cum plerumque a propinquis v. heredibus v. libertis fieri id soleret.

pars in Capit. — destinaret] Dio 44, 50. καὶ τοῦτου τὸ τε σώμα αὐτοῦ ἀρπάσαντες, οἱ μὲν ἐς τὸ οἶκημα, ἐν ᾧ Ἀπίσθατος, (Pompeji curiam) οἱ δὲ ἐς τὸ Καπιτώλιον κομίσει τε ἐβούλοντο, καὶ ἐκεῖ καῦσαι. κωλυθέντες δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν (Appian. 148. ὑπὸ τῶν ἱερέων) Φέβω τοῦ μὴ καὶ τὸ θέατρον τοὺς τε ναοὺς συγκυκαταπρησθῆναι, αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὡςπερ εἶχον, ἐπὶ πύραν ἐπέθηκαν.

repente duo quidem] procul dubio ad id instituti, ut Castoris et Pollucis speciem gererent.

ad manum] Al. *ad donum*, eadem fere codicum auctoritate, ad sensum probabilitate. Illud praefero, quod tumultuarium in foro cremandi consilium melius exprimit. Qui dona ferebant, jussi quidem fuerant procedere in campum Martium, sed

gessit: deinde tibicines et scenici artifices vestem, quam ex instrumento triumphorum ad praesentem usum induerant, detractam sibi atque discissam injecere flammae, et veteranorum militum legionarii arma sua, quibus exculti funus celebrabant: matronae etiam pleraeque ornamenta sua, quae gerebant, et liberorum bullas atque praetextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim,

adesse multi adhuc poterant, et adfuisse multos, docent loca Graecorum, ut bene disputat Oudendorp., tuens: *ad donum*. Idem sine justa causa conjicit: *odorum*, ut Nic. Hains. et Graev. *idoneum*. Appian. 148. ἐς τὴν ἀγορὰν αὔσις ἔθεσαν, ἔνθα τὸ πάλαι Ῥωμαίσις ἐστὶ βασιλείον, καὶ ξύλα αὐτῶ καὶ βάρβα, ἕσα πολλὰ ἦν ἐν ἀγορᾷ, καὶ εἴ τι τοιοῦτότρόπου ἄλλο (quicquid ad manum aderat), συνενεγκόντες, καὶ τὴν πομπὴν θαψιλευστάτην εὔσαν (ad donum) ἐπιβαλόντες, στεφάνους τε ἐνιοὶ παρ' αὐτῶν, καὶ ἀριστεῖα πολλὰ ἐπισθέντες, ἐξῆψαν, καὶ τὴν νύκτα πανδημεὶ τῇ πυρᾷ παρέμενον. Vides, ex Appiano utramque lectionem officii posse. Plut. Caes. 68. οὐκ ἔτι νόσμον εἶχεν, οὐδὲ τάξιν αὐτῶν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ τῷ μὲν νεκρῷ περιωρεύσαντες ἐξ ἀγορᾶς βάρβα καὶ κικλιδας καὶ τραπέζας, ὑψῆσαν αὐτοῦ καὶ κατέκυσαν. cf. Brut. 20. Eodem modo combustus fuerat Clodius. Plut. Brut. 1. c. Appian. 2, 21. Dio 40, 49.

tibicines] Al. *siticines* surserunt, de quibus v. Gell. 20, 2, sine codd. v. Kirchmann. l. c. 2, c. 4 et 5.

vestem, quam — induerant] cf. Plut. Lucull. 39.

veteranorum mil. legion.] Appian. 2, 120. τὸ πλῆθος τῶν ἀποστρατευομένων, ἰνκῆν, οὐ διαλυόμενον ἐς τὰς πατρίδας ἔτι, — ἀθροὺν τότε ἐστάθμευεν ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ τεμένεσιν, ὅφ' ἐνὶ σημείῳ καὶ ὅφ' ἐνὶ ἀρχοντι τῆς ἀποικίας τὰ μὲν ὄντα σφίσιν ὡς ἐπὶ ἔξοδον ἤδη διαπεπρακότες, εὐωνοὶ δ' ἐς ὃ τι μισθοῖντο.

bullas atque praetextas] quas gerere solebant usque ad vitae annum septimum decimum. Antea pleraeque i. q. multae. v. c. 83. Male al. *pleraque*.

circulatim] Torrent. *per vices* interpretatur, melius alii: *in circulos cocuntes*, se congregantes, eosque pro diversis nationibus plures institutisque varios. Ita Caes. B. G. 1, 64. „totis vero castris milites *circulari* et dolere.“ Judaei Caesarem colebant ob devictum Pompejum, sanctae urbis expugnatorem, aliaque beneficia, de quibus v. Joseph. Archaeol. l. 14. De honoribus a Judaeis defunctis tribui solitis v. Geyer. de luctu Hebr. c. 6., maxime, quae §. 26. dicit de visitatione sepulcri, et Nicolai de sepulcris Hebraeor. 1, 3.

suo quaeque more, lamentata est: praecipueque Judaei, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt. [85] Plebs statim a funere ad domum Bruti et Cassii cum facibus tetendit: atque aegre repulsa, obvium sibi Helvium Cinnam, per errorem nominis, quasi Cornelius is esset, quem graviter pridie concionatum de Caesare requirebat, occidit: caputque ejus praefixum hastae circumtulit: postea solidam columnam prope viginti pedum lapidis Numidici in Fo-

Plebs — tetendit] *Plut. Brut.* 20. ὡς δὲ τὸ πῦρ ἐξέλαμψεν, ἀλαχόθεν ἄλλος προσφερόμενοι, καὶ θαλοὺς ἀνασπῶντες ἡμιφλέκτους, διέθεντο ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκότων αὐτοῦ, ὡς ἐμπρήσουσες. ἀλλ' ἐκείνοι μὲν εἰ πεφραγμένοι πρότερον, ἀπειρούσαντο τὸν κίνδυνον. cf. *Caes.* 68. *Appian.* 147. τὸ βουλευτήριον, ἐνθα ὁ Καῖσαρ ἀνήρητο, κατέσχεσαν, καὶ τοὺς ἀνδροφόνους, ἐκφυγόντας πρὸ πολλοῦ, περιθιόντες ἐζήτουν.

Helvium Cinnam] quem *Tribunum pl.* commemoravit *Notester* c. 52. *Dio* 44, 50. ἐπὶ τε τὰς οἰκίας τῶν σφαγῶν ὄρμησαν, καὶ ἄλλοις τε ἐν τούτῳ καὶ Ἐλευθίου Κίνναν δημαρχοῦντα ματῆν ἀπέκτειναν: οὐ γὰρ ὅπως ἐπεβούλευσε τῷ Καίσαρι, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μάλιστα αὐτὸν ἠγάπα ἐπλανήθησαν δὲ, ὅτι Κορνήλιος Κίννας ὁ στρατηγὸς συμμετέσχε τῆς ἐπίσεως. *Appian.* 147. οὐκ ἀνασχήμεσσι τι περὶ τῆς ὁμιλιμίας οὐδ' ἀποῦσαι, διέσπασαν θηριωδῶς, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ μέρος ἐς ταφήν εὐρέθη. cf. *Plut. Caes.* 68. *Brut.* 20. (ubi *poieticus* ἀνηρ dicitur, quod *Xylander* mutat in πολιτικός, *Male.* v. *Gell.* 19, 9 et 13.) *Valer. Max.* 9, 9, 1.

Cornelius — requirebat] *Appian.* 121. πρῶτος ἐπιφαίνετα Κίννας στρατηγός, οἰκίος οὖν εἰς ἐπιγαμίας τῷ Καίσαρι, καὶ παρὰ ὄψαν ἐπελθὼν ἐς μέσους, τὴν τε ἐσθῆτα τὴν στρατηγικὴν ἀπεδύσατο, ὡς παρὰ τυράννου δεδομένης ὑπεροῶν, καὶ τὸν Καίσαρα τύραννον ἐκάλει, καὶ τοὺς ἀνελέντας τυραννοκτόνους: καὶ τὸ πεπραγμένον ἐσήμουνεν, ὡς ὁμοίωτατον μάλιστα τῷ προγονικῷ: καὶ τοὺς ἄνδρας, ὡς εὐεργέτας, καλεῖν ἐκέλευεν ἐν τοῦ Καπιτωλίου καὶ γυραίρειν.

solidam columnam] v. *Cic. ad Div.* 12, 1. et 9, 14. ad *Att.* 14, 15. ubi laudatur *Dolabella*, qui eam evertit. *Id. Phil.* 1, 2. ubi: „*versio illius execratae columnae*“ et 2, 42. *bustum in foro* appellat. *Dio* et *Appian.* *aram* in busto extractam narrant. *Ille* 44, 51. βωμῶν δὲ τινα ἐν τῷ τῆς πυρᾶς χωρίῳ ἰδρυάμενοι (τὰ γὰρ ὀστᾶ) αὐτοῦ οἱ ἐξελεύθεροι προανέλκοντο, καὶ ἐς τὸ πατρῶον μνημεῖον κατέθεντο) θύειν τε ἐπ' αὐτῷ, καὶ κατάρχεσθαι τῷ Καίσαρι, ὡς καὶ θεῷ, ἐπεχείρουν. οἱ οὖν ὑπατοὶ (*On. Dolabella*) ἐκείνῳ τε ἀντίρριψαν, καὶ τινὰς ἀγανακτῆσαι τὰς ἐπὶ τούτῳ ὀλοάσαν.

ro statuit, scripsitque: PARENTI PATRIAE. Apud eandem longo tempore sacrificare, vota suscipere, controversias quasdam interposito per Caesarem jurejurando distrahere, perseveravit. [86] Suspicionem Caesar quibusdam suorum reliquit, neque voluisse se diutius vivere, neque curasse, quod valetudine minus prospera uteretur: ideoque, et quae religiones monerent, et quae renunciarent amici, neglexisse. Sunt qui putent, confisum eum novissimo illo Senatusconsulto ac jurejurando, etiam custodias Hispanorum, cum gladiis sectantium se, removisse. Alii e diverso, opinatum, insidias undique imminen-

Appian. 148. ἐνθα (in busto Caesaris) βωμὸς πρῶτος (πρῶτον) ἐτέθη, ἣν δ' ἐστὶ νῦν αὐτοῦ Καίσαρος, θείων τιμῶν ἀξιούμενος (ἀξιοῦμένου, quomodo video locum etiam citari a Fabric. ad Dion. l. c.). Videtur ara posita fuisse juxta columnam ad cultum Caesaris; nam Dio 47, 18. καὶ ἠρώδην οἱ (Caesari) ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἐκέλευτο, προκατεβάλλοντο (Triumviri). De marmore Numidico v. Plin. 5, 3. (2.)

Parenti Patr.] Cic. ad Div. 12, 5. „(Antonius) primum in statua, quam posuit in Rostris, inscripsit: Parenti optimo merito, ut non modo sicarii, sed jam etiam parricidae iudicemini.“

apud eandem — perseveravit] Wolf. vel errasse Sueton., vel restitutam a plebe columnam putat. Sed perivit manere loco, ubi fuerat columna, sanctitas quaedam, donec Augustus, teste Appiano, templum ibi extruxit.

custodias Hispanorum — removisse] Appian. 109. λέγεται τοῖς φίλοις αὐτὸν ἐντείλασθαι φυλάσσειν — πιθομένων δ' ἐκείνων, εἰ συγχωρεῖ παλιν αὐτὸν σωματοφυλακεῖν τὰς ἰβηρικὰς σπειρας. Οὐδὲν ἀτυχέστερον, εὐχῆ, διηγεοῦς Φιλικῆς· ἐστὶ γὰρ αἰεὶ δεδιότος. Idem c. 118. ἀμφὶ δὲ αὐτῷ Καίσαρι (cum occideretur) στρατιωτικὸν μὲν οὐκ ἦν· οὐ γὰρ δορυφόροις ἠρέσκειτο, τῇ δὲ τῆς ἡγεμονίας ὑπερσεία μόνῃ.

sectantium] Haec Casauboni est emendatio. Vulg. insectantium, pro quo Torrent. insectantium, Jac. Gronov. adinsectantium, Lips. ad id sectantium, Heinsius stipantium v. circumstantium v. speculantium, Oudend. septantium conjecterunt.

opinatum] sc. putant ex superioribus. Haec Torrentii et Graevii emendatio post Buim. edita est ab Oudend. et Wolfio. Vulgo: „alii e diverso opinantur, insidias u. i. s. s. confessum

tes subire semel satius esse, quam cavere semper. Alii ferunt, dicere solitum, non tam sua, quam Reipublicae interesse, uti salvus esset: se jam pridem potentiae gloriaeque abunde adeptum: Rempublicam, si quid sibi eveniret, neque quietam fore, et aliquanto deteriore conditione civilia bella subituram. [87] Illud plane inter omnes fere constitit, talem ei mortem pacis ex sententia obtigisse. Nam et quondam, quam apud Xenophontem legisset, Cyram ultima valetudine mandasse quaedam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremque optaverat. Et pridie quam occideretur, in sermone nato super coenam apud M. Lepidum, quisnam esset illis vitae commodissimus, repentinum inopinatumque praetulerat. [88] Perit sexto et

satius esse, qu. c. s.“ Alii alia vel addunt vel demunt. v. Burm. et Oud. cf. etiam *Walther. Observ. p. 11 sequ.*, cujus ratio tamen et ipsa orationem valde difficilem reddit. Ceterum cf. *Appian. l. c. et Plut. Caes. 58.* τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτὸν δορυφόρεῖσθαι, καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτούς, οὐχ ὑπέμεινεν, εἰπὼν, ὅτι βέλτιόν ἐστιν ἅπασι ἀποθανεῖν, ἢ αἰεὶ προσδοκᾶν, θ quibus locis nostroque probabili conjectura Oudend. *Vell. 2, 57.* „ille dictitans, mori se quam timori malle“ corrigiit *timere.*

abunde adeptum] *Sall. Jug. 65.* „alia omnia abunde erant.“ *Tac. Hist. 2, 95.* „abunde ratus, si etc.“

Rempublicam] *Senec. de clement. 1, 4.* „Olim enim ita se inauit Reip. Caesar, ut seduci alterum non possit sine utriusque pernicie. nam ut illi viribus opus est, ita et huic capite.“

apud Xenophontem] *Cyropaed. 8, 7.* maxime §. 25.

super coenam] *Flor. 4, 2, 69.* „super mensas et pocula.“

Nos: über Tische.

apud M. Lepidum] *Plut. Caes. 65.* πρὸ μιᾶς δ' ἡμέρας, Μάρκου Λεπίδου δειπνίζοντος αὐτόν, ἔτυχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφῳ, ὡς περ εἴδει, κατακειμένος ἐμπειρόντος δὲ λόγου, ποῖος ἄρα τῶν θανάτων ἀριστος, ἅπαντας φθάσας ἐξέβησεν. Ὁ ἀπροσδοκῆτος Παύλο αὐτὸς *Appian. 115.* πρὸ μιᾶς τοῦδε τοῦ βουλευτηρίου χωρῶν ἐπὶ δεῖπνον ἐς Λεπίδον τὸν ἵππαρχον, ἐπήγατο Δέκιμον Βροῦτον Ἀλβίου ἐς τὴν πότον καὶ λόγου ἐπὶ τῇ κυλικῇ προῦδῃσι, Τίς ἀριστος ἀνθρώπων θάνατος; αἰρουμένων δὲ ἕτερα ἕτερων, αὐτὸς ἐν πάντων ἐπήγει τὸν αἰφνίδιον.

quingagesimo aetatis anno: atque in Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei heres Augustus edebat, stelia crinita

sexto et quinqu.] Natus erat Id. Quintil. A. U. 654. periit Id. Mart. A. U. 710.; doerant igitur quatuor menses 66 annis, quos vixisse dicitur. *Plut. Caes. 69.* θνήσκει δὲ Καῖσαρ, τὰ μὲν πάντα γεγενηὰ ἔτη πενήκοντα καὶ ἕξ, Περμπήϊφ δ' ἐπιβιώσας οὐ πολὺ πλέον ἔτων τεσσάρων. *A Dione 44, 7.* numero totiusmo πεντηκονταυτης; dicitur. Eodem aetatis anno obiisse Scipionem Africanum minorem, Virgilium et Plinium, notat Torrent.

primo consecratos ei] i. e. ab eo, Caesare, (v. c. 20) Veneri Genetrici, sed non editos. *Dio 45, 6.* καὶ μετὰ τοῦτο τὴν παρήγουσαν τὴν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἀφροδισίου ἐπιποιήσει καταδαχθεῖσαν, ἣν ὑπόκει μάλιστα τινες ζῶντος ἐπὶ τοῦ Καίσαρος ἐπιτελέσειν, ἐν ὀλιγωρίᾳ, ὡς περ ποὺ καὶ τὴν τῶν Παριλίων ἵπποδρομίαν, ἐποιούντο, αὐτὸς (Augustus) ἐπὶ τῇ τοῦ πλήθους θεραπείᾳ, ὡς καὶ προσήκουσαν διὰ τὸ γένος, τοῖς δικαίοις τέλεσι διέδραχε. *Arrian. Civ. 3, 28.* ἐν ταῖς θείαις, ἃς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ (Augustus) ἐτέλει, ἀνακειμένας ἐκ τοῦ πατρὸς Ἀφροδίτῃ γενετήρα, ὅτε περ αὐτῇ καὶ τὸν νεῶν ὁ πατὴρ τὸν ἐν ἀγορᾷ ἄμα αὐτῇ ἀγορᾷ ἀνετίθει. *Plin. 2, 25 (23)* „ludis, quos faciebat Veneri Genetrici, non multo post obitum patris Caesaris.“ v. Aug. 10. Errant igitur, qui praeferunt n. l. *primos consecratos ei.* Decepit librarior, auctores hujus lect., datus ei.

stella crinita] *Plin. l. c.* „Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romae, admodum faustus Divo Augusto iudicatus ab ipso, qui, incipiente eo, apparuit ludis, quos faciebat Ven. Gen. — Namque his verbis id gaudium prodidit: Iis ipsis ludorum meorum diebus sidus crinitum per septem dies in regione coeli, quae sub septemtrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque et omnibus e terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Caesaris animam inter Deorum immortalium numina receptam; quo nomine id insigne simulacro capitis ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est.“ Narratio igitur Sustonii desumpta est ex ipso Augusti scripto. *Dio 45, 7.* ἄστρον τι παρά πάσας τὰς ἡμέρας ἐνεῖνας ἐκ τῆς ἀρκτου πρὸς ἐσπέραν ἀνεφάνη καὶ αὐτὸ κομήτην τε τινῶν καλούντων, καὶ προσημαινῖν οἶά ποὺ εἶωθε λεγόντων, οἱ πολλοὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἐπίστεον τῷ δὲ δὴ Καίσαρι αὐτό, ὡς καὶ ἀπηθανατισμένῳ, καὶ ἐς τὸν τῶν ἀστρων ἀριθμὸν συγκατελεγμένῳ, ἀνετίθεισαν. (1) *Plut. Caes. 69.* τῶν δὲ θειῶν (sc. Σαυμασιώτατον) ἢ τε μέγας κομήτης (ἐφάνη γὰρ ἐπὶ νύκτος ἑπτὰ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγῆν διατρεπῆς, εἰτ' ἠφανίσθη)

per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumque est, animam esse Caesaris in coelum recepti: et hac de causa simulacro ejus in vertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit, Idusque Martias *parricidium* nominari, ac, ne unquam eo die Senatus ageretur. [89] Percussorum autem fere neque triennio quisquam amplius supervixit, neque sua morte defun-

καὶ τὸ περὶ τὸν ἥλιον ἀμαύρωμα τῆς αὐγῆς. Senec. Nat. Quaest. 7, 17. Serv. ad Virg. Ecl. 9, 47. et quos alios laudat Fabric. ad Dion. l. c. Solis eclipsin narrat etiam Aurel. Vict. 82. qui: „cujus corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.“ v. Heyn. ad Virg. Georg. 1, 466.

Curiam] Appian. 147., quem s. ad c. 85. citavimus, incensam eam a plebe narrat. Consentit cum Nostro Dio 47, 19. τὸ εἶκημα, ἐν ᾧ ἐσφάγη, παραχρῆμά τε ἐκλεισαν, καὶ ὕστερον ἐς ἀφοδὸν μετεσειύασαν. καὶ τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰούλιον ἀπ' αὐτοῦ κληθεὶν παρὰ τῷ Κερκιτιῷ ἀνομασμένῳ ψευδομένῳ, ὡς περ ἐφήφιστο.

Idusque Martias] Dio ib. τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἐφονεύθη, κυρίαν αἰεὶ ποτε ἔδραν βουλῆς ἔχουσαν ἀποφράδα ἐπέμισαν. Idem c. 18 et 19, alios honores a Triumviris Caesari datos reconset.

Percussorum] Dio 48. init. ὁ μὲν οὖν Βροῦτος ὁ τε Κάσσιος οὕτως ἀπώλοντο τοῖς Ξίφεισιν, οἷς τὸν Καίσαρα ἀπεχρήσαντο, σφαγάντες· οἱ δὲ ἄλλοι οἱ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐπιβουλῆς μετασχόντες, οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ τότε, οἱ δὲ μετὰ ταῦτα, πλὴν πάνυ ὀλίγων, ἐσφάθησαν (nempe bello Mutinensi, ut Dec Brutus, Pontius Aquila, vel Philippensi, ut Brutus et Cassius, vel postea conjuncti cum Sexto Pompejo): ὡς που τὸ τε δίκαιον ἔφερε, καὶ τὸ δαιμόνιον ἤγειν, ἄνδρα αὐτοὺς εὐεργέτην σφῶν, ἐς τοσοῦτον καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τύχης προχωρήσαντα, ἀποκτείναντας παθεῖν. Effecit id, uti Plut. Caes. 99. ὁ μέγας αὐτοῦ (Caesaris) δαίμων, ᾧ παρὰ τὸν βίον ἐχρήσατο, καὶ τελευτήσαντος ἐπηκολούθησε τιμωρὸς τοῦ φόνου, δια τε γῆς πατρὸς καὶ θαλάσσης ἑλαυνῶν καὶ ἀνιχνεύων, ἄχρι τοῦ μηδένα λιπεῖν τῶν ἀπεικονιστῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατ' ὀτιοῦν, ἢ χειρὶ τοῦ ἐργοῦ θίγοντας, ἢ γνώμῃ μετασχόντας, ἐπεξελεθεῖν. Appian. 2, 154 συνέβη δὲ αὐτῷ, καὶ τῶν ἐς τὸ σῶμα ἐπιβουλευσάντων μηδένα διαφευγεῖν, ἀλλὰ τῷ παιδί δοῦναι δίκην ἀξίαν, καθάπερ Ἀλεξάνδρῳ τοὺς Φιλίππου ἀνιστάτας. cf. Hell. 2, 99.

sua morte] i. e. naturali s. fatali, ut Senec. „bella res est, μοιῖ sua morte.“ Comparat Casaub. Graeca ἴδιος θάνατος, αὐτόματος θάν., εἰκασία τελευτή.

etus est. Damnati omnes, alius alio casu perit: pars naufragio, pars proelio: nonnulli semet eodem illo pugione, quo Caesarem violaverant, interemerunt.

Damnati omnes] lege Pedia. Dio 46, 48. αὐτοὶ τε πύρρος καὶ Ἰδαρος σίχθησαν, καὶ αἱ εὐσῖαι αὐτῶν ἐδημεύθησαν. *Vell.* 2, 69., „et lege Pedia, quam Consul Peditus collega Caesaris (Octavii) tulorant, omnibus, qui Caesarem patrem interfecerant, aqua ignique damnatis interdictum erat.“ v. Ner. c. 3. — *perit*. Notabilis loquendi modus, si refert *perit* ad *damnati omnes*, quem contra Ernest. postulantem *perierunt* Bremius fulsit exemplo Cic. de Off. 41. „ut enim pictores, et ii, qui signa fabricantur, et vero etiam poetae, suum quisque opus a vulgo considerari vult“ ubi unus cod. *volunt*. cf. supra c. 34. „praeferentibus munera sequi.“ Potes etiam post *omnes* supplere *sunt*, atque ita interpungi.

C. IULIUS CAESAR

OCTAVIANUS AUGUSTUS.

---

[1] GENTEM Octaviam Velitris praecipuam olim fuisse, multa declarant. Nam et vicus celeberrima parte oppidi jam pridem Octavius vocabatur: et ostendebatur ara Octavio consecrata, qui bello dux finitimo, quum forte Marti rem divinam faceret, nunciata repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit, atque ita proelium ingressus, victor rediit. Decretum etiam publicum exstabant, quo cavebatur, ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur, reliquiaeque ad Octavios referrentur. [2] La gens a Tarquinio Prisco rege inter

---

Velitris] De hoc Volscorum oppido v. Cellarii Geogr. Ant. 2, 9. p. 813. — Dio 45, 1. ὁ δὲ δὴ Γάιος ὁ Ὀκταύσιος — ἦν μὲν ἐξ Οὐελίτρων τῶν Οὐολσκιδῶν.

ara Octavio consecrata] Sunt, qui *aram* monumentum lapideum esse putent, in Octavii honorem statutum, in his Ernesti et Bromi. Sed quum talis honor homini tributus illi antiquitati vix conveniat, neque *ara* pro quovis monumento apud Suet. occurrat, melior est ratio Burm. Oudend. Wolfii, qui cum Lips. ad Tac. A. 2, 50. *aram* intelligunt *ab Octavio* sine dubio Marti consecratam, quae conditoris Octavii nomen retinebat, Hic usus dativi notatus est Caes. 20. et 88. ubi: *campum majoribus consecratum et ludi ei consecrati*. Ita sensit etiam Reitzius.

prosecuit] i. e. quamquam nondum satis cocta dissecuit, et *proscias*, ἀπαρχάς, arae imposuit. De voc. *prosecare* in sacrificiis solenni v. Brisson. de formulis p. 24. — Marti, qui illegitima sacra tamen probaverat victoria data, ara postea est consecrata.

quoque] Al. addunt *anno*. Burm. conjecit *quoquo anno in posterum*, i. e. singulis annis. Sed *anno* glossam olet. Postea *redderentur* est i. q. darentur, quae vox alias de sacrificiis usurpatur, (v. Brisson. l. c.), ut *referrentur* pro *ferrentur*. *Reliquiae* non sunt extorum, sed carnes victimae reliquae praeter exta.

Romanas gentes allecta, [in Senatum] mox a Ser. Tullio in patricias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magno intervallo per D. Iulium in patriciatum rediit. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is quaestorius, Cneum et Cajum procreavit: a quibus duplex Octaviorum familia defluxit, conditione di-

in Senatum] Totum comma variis impeditum est difficultatibus. Varietatem lectionis et virorum doctorum conjecturas v. apud Burm. et Oudend. Sententia integra videtur, abjectis verbis: *in Senatum*, quibus originem dedit, quod conjungi solet, proximum verbum *allegere*, vel, quod sequitur, *ad plebem*, cui sciulus dare voluit quod responderet. Id quidem certum, alterutrum abundare, *in Senatum*, aut *in patricias*, quum regum tempore Senatorum et Patriciorum nullum adhuc esset discrimen, de quo dixi ad Caes. 41. cf. Paul. *Manut.* de Senatu Rom. c. 1. et ad *Cib.* ad Div. 9, 21. Ernest. minus bene delere maluit *in patricias*. Sed his verbis respondere postea *in patriciatum*, monent *Bremi* et *Wolf. Walther.* *Obsorv.* p. 12. interpungit post: *a Ser. Tullio*. Sequentia: *In patricias transducta* sequi interpretatur: quum antea in patricias transducta esset, np. eo ipso, quod Ser. Tull. in Sen. allegorat, proced. t. sequi. Sed hoc inutilem ejusdem rei infert repetitionem, a brevitate Suetoniana valde alienam. Ceterum, quod gens Octavia, a Tarqu. Prisco Romam prius Velitris transducta et civitate donata, inter patricias lecta dicitur a Servio Tullio, quum Senatum ab hoc rege auctum nullus scriptor memoret praeter *Zonaram* 7, 9. excitatum ab Oudendorp., puto factum id esse ob divitias hujus gentis, per instituti census occasionem.

ad plebem se cont.] - vel per adoptionem, vel, quod verisimilius, quum censum senatorium amisisset, *ad pudendam inopiam delapsa*, ut *Tac. A.* 2, 58.

magno intervallo] i. e. diu post. *Reitz.* confert *Cic.* pro *Rosc.* 5. pro *Arch.* 4. al. Inapte al. *magna vi.* Burm. suadet *magno*, repetito e superioribus tempore, ut *magnum tempus* sit pro longo, durissima ratione.

per D. Iulium] *D. O.* 45, 2. ἐξ αὐτῶν τούτων ὁ Καῖσαρ μεγάλα ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας, ἐξ τε τοῦς εὐπατρίδας αὐτὸν ἐξήγαγε, καὶ ἐκὶ τὴν ἀρχὴν ἤσκει (Octavium) κ. τ. λ. Factum id, quum lego Cassia Caesar multos patricios allegeret. v. *Caes.* 41.

C. Rufus] De gente Octavia omnino plura v. apud *Glandorp.* p. 634 sequ. et *Kuperti* tabul. geneal. p. 149 sequ.

versa. Siquidem Cneus, et deinceps ab eo reliqui omnes, functi sunt honoribus suavis. At Cajus ejusque posterum, seu fortuna, seu voluntate, in equestri ordine constiterunt, usque ad Augusti patrem. Proavus Augusti secundo Punico bello stipendia in Sicilia Tribus militum fecit, Aemilio Papo imperatore. Avus municipibus magistris contentus, abundante patrimonio, tranquillissime senescit. Sed haec alii. Ipse Augustus nihil amplius quam equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, et in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proavum exprobrat, restionem, e pago Thurino: avum argentarium. Nec quicquam ultra

Cneus, et deinceps — reliqui] qui omnes *Cneum* praenomen tenuisse videntur, ut alteri familiae *Cajum* haesit. v. praeter jam laudatos *Ernest. Cl. Cic. in Cn. Octavius*. *Cneum*, auctorem nobilitatis familiae Octaviae, commemorat *Cic. Phil. 9. 2. ubi: „Cn. Octavii, clari et magni viri, qui primus in eam familiam, quae postea viris fortissimis floruit, attulit consulatum, statuam videmus in Rostris.“*

ad Augusti patrem] de quo v. cap. sequ.

Aemilio Papo Imper.] Lucio, qui Praetor fuit Siciliae P. Scipione Africano et P. Licinio Crasso *Ces. Lit. 28, 38. v. Pighii Ann. T. II. p. 213. ad A. U. 518*. Imperatorem h. l. nihil esse, nisi summum ducem cum imperio, docet Oudend. contra Pighium, qui l. c. suadet legi apud Nostrum: *Practore*.

munic. magistris] vicorum, collegiorum etc. ut interpr. *Ernest*. Ita *magistri e plebe* infra c. 30. distinguuntur ab annuis magistratibus. *Casaub. et Oudend. ἀρχαί* municipales intelligunt, magistratum nemine a Romanis haud dignas habitas, quales erant Duumvirorum, Aedilium etc. Est etiam lectio: *ministeris*, si vel maxime reciperetur, sensus aequo incerti.

Ipse Augustus] sine dubio in libris de vita sua, de quibus v. c. 85.

M. Antonius] in edictis, in quibus maledicta in Octavianum congestisse, eique ignobilitatem objecisse dicitur *Cic. Phil. 5. 6. et 13. 9. vel epistolis, quas „falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate“* habuisse, dicit *Crenutius Cordus* apud *Tac. Ann. 4, 34*.

de paternis Augusti majoribus reperi. [3] C. Octavius pater a principio aetatis et re et existimatione magna fuit: ut e quidem mirer, hunc quoque a nonnullis argentarium, atque etiam inter divisores operasque campestris, proditum. Amplis enim inuitus opibus, honores et adeptus est facile, et egregie administravit. Ex praetura Macedoniam sortitus, fugitivos, residuam Spartaci et Catilinae manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere delevit, negotio sibi in Senatu extra ordinem dato. Provinciae praefuit non minore justitia, quam fortitudine. Namque Bessis ac Thracibus magno proelio fuis, ita socios tractavit, ut epistolae M. Tullii Ciceronis ex-

C. Octavius pater] *Vell.* 2, 59. „Fuit C. Octavius, ut non patricia, ita admodum speciosa equestri genitus familia, gravis, sanctus, innocens, dives.“ *Nicol. Damasc.* de vit. Aug. πατήρ μὲν αὖν ἦν αὐτῷ Γάιος Ὀκταούσιος ἀνὴρ τῶν ἐκ τῆς συγγλῆτου. *Plutarch. Cicer.* 44. ἦν δὲ πατὴρ Ὀκταούτου τῶν οὐκ ἄγαυ ἐπιφανῶν, Ἀπτίας δὲ μητρός, ἀδελφιδῆς Καίσαρος.

hunc quoque a nonnullis] ab auctoribus versiculi: „pater argentarius, ego Corinthiarius,“ quem Noster profert c. 70.

divisores] qui in campo Martio candidatorum nomine tribubus pecunias dividebant. v. *Rosini* Ant. Rom. 7, 8. et *Ernesti* Cl. Cic. sub v. *divisor*, ubi tamen malo divisores eosdem existimat, qui *diribitores tabularum* alias dicuntur. *Operae campestris* omnino sunt, quorum opera candidati ad comparanda vel emenda suffragia utebantur. Cic. *Verr.* 3, 69. *jurem ac divisorem* conjungit.

Macedoniam sort.] Successit C. Antonio, cum Cicerone Consuli A. U. 691., inde Macedoniae praefecto et ad repetundarum crimen reverso Caesare et Bibulo Coss. A. U. 695. — *Vell.* l. c. „Hic Praetor inter nobilissimos viros creatus primo loco, quum ei dignatio Iulia genitam Atiam conciliasset uxorem, ex eo honore sortitus Macedoniae, appellatusque in ea Imperator, decedens ad petitionem consulatus obiit, praetextato relicto filio.“

Bessis ac Thracibus] *Bessi*, Gr. Βησσοί et Βεσσοί, ferocissima Thraciae natio ad montem Haemum, nominantur priore loco, ut gravissima pars totius gentis. v. *Cellar.* Geogr. Ant. 2, 15. p. 1523. et *Fabr.* ad *Dion.* 47, 25.

epistolae M. Tull. Cic.] ad Qu. Fr. 1, 1, 7. „His rebus nuper C. Octavius jucundissimus fuit, apud quem primum (ita

stent, quibus Quintum fratrem, eodem tempore parvam secunda fama proconsulatum Asiae administrantem, hortatur et monet, imitetur in promerendis sociis vicinum suum Octavium. [4] Decedens Macedonia, priusquam profiteri se candidatum consulatus posset, mortem obiit repentinam, superstitibus liberis, Octavia maiore, quam ex Ancharia, et Octavia minore, item Augusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo et Iulia, sorore C. Caesaris, genita est. Balbus, paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatoriis imaginibus, a matre Magnum

recte, opinor, edidit Schütz. pro *primus*) licitor quievit, tacuit accensus; quoties quisque voluit, dixit, et quam voluit diu." Quinti ingenium difficile et iracundum saepius vituperat ipse frater. Postea *proconsulatus Asiae* solenni permutatione dicitur pro *praetura*. Ex praetura enim Q. Cicero administravit Asiam.

profiteri] Vocabulum hac de re proprium ex paucis codd. restituerunt editores. Vulg. *confiteri*. v. Cort. ad *Sallust. Cat.* 18., qui et ipse, nostrum locum excitans, dat: *profiteri*.

mortem obiit rep.] v. *Vell.* l. c. *Cic. Phil.* 3, 6. „Ignobilitatem objicit (Antonius) C. Caesaris filio, cujus etiam naturalis pater, si vita suppeditasset, Consul factus esset." Ceterum bene restituit e codd. Graevius accusativum *mortem* pro *morte*. Hic enim constans est usus scriptoris nostri. v. ind. NOTAE.

M. Atio Balbo] *Cic. l. c.* „hujus sanctissimae feminae (matris Augusti) atque optimae pater, M. Atius Balbus, in primis honestus, praetorius fuit." Adulatur Augustum *Virg. Aen.* 5, 568. „Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini, Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo," artificiose amicitiam inter juvenes, qui Caesaris et Augusti majores forebantur, fingens. *Dio* 45, 1. Augustum τῆς Ἀττίας τῆς τοῦ Καίσαρος ἀδελφῆς υἱόν dicit, ubi cum Κεῖμαιο ἀδελφὴν de sororis filia intelligo, ita ut opus non sit correctione ἀδελφίδης, nisi scriptoris ibi est error, quod in tanto reliquorum consensu vix credendum. Omnes hos locos neglexit *Glandorp.*, ubi de Atia familia agit *Onomast.* p. 131.

Aricinus] De *Aricia* v. *Cellar.* 2, 9, p. 799. *Cic. l. c.* municipium Aricinum dicit „vetustate antiquissimum, jure foederatum, propinquitate paene finitimum, splendore municipum honestissimum."

Pompejum artissimo contingebat gradu; functusque honore praeturae inter Vigintiviros agrum Campanum plebi Julia lege divisit. Verum idem Antonius, despiciens etiam maternam Augusti originem, proavum ejus Atri generis fuisse, et modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Ariciae exercuisse, objicit. Cassius quidem Parmensis quadam epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum: *Materna tibi farina*

inter Vigintiviros] v. Caes. c. 20.

idem Antonius] v. Cic. l. c. Servius ad Virgil. l. c. Voc. *idem* male omisit Burm. Est idem Antonius, qui paternum Augusti genus contempsisse dictus fuerat c. 2.

Cassius qu. Parmensis] qui fuit ex percussoribus Caesaris, commemoratus ab *Appian.* Civ. 5, 2. Κάσσιος, ὁ Παρμησίος ἐπίκλην, ὑπέλελειπτο ὑπὸ Κασσίου καὶ Βρούτου περὶ τὴν Ἀσίαν ἐπὶ νεῶν καὶ στρατοῦ, χρήματα ἐκλέγειν. Idem c. 159. cum aliis a Sexto Pompejo ad Antonium transiisse dicitur. v. *Glandorp.* Onom. p. 208. *Ruhaken.* ad *Fell.* 2, 88.

ut pistoris — nummularii nep.] pistoris a matre, nummularii i. e. argentarii, τραπεζίτου, a patre.

Materna tibi farina] Ineptum siquidem post *farina*, quod deest in multis, omisi cum aliis. Oudend. edidit si. Magis mihi placet, quod conjicit, *scilicet.* Postea *crudissimum* pistr, non intelligo *recentissimum* cum Graevio, quo sensu fere hoc voc. apud Tacitum occurrit, sed *rude*, nullis moribus excultum (ut nostr. *roh*). Exprobrat enim Augusto genus servile, ab ingenuorum elegantia alienum. Ita apud *Persium* Sat. 1, 93. *numerus crudis* opponitur *decor et junctura.* Pro *fixit* reddidsem e nonnullis codd. *pinsit* v. *pinsuit*, quod praeplacui etiam *Torrentio*, nisi ab illo staret antiquissimorum codd. auctoritas. Pro *Nerulonensis* lubentissime admitterem lectionem antiquissimae *Lugdun.* edit., a *Casaubono* allatam: *Nemorensis* i. e. Aricinus (v. ad Caes. c. 46.), nisi sermo esset de avo paterno, ad quod miror non attendisse doctissimos viros, *Perizonium*, *Ernestium*, *Wolfium*. Contra quum *Nerulum* s. *Neruli* oppidum esset Lucaniae prope *Thurios*, (de quo v. *Cellar.* p. 908.), cui, quod apud nos etiam nonnullis oppidulis accidere solet, contemptus aliquis atque ludibrium adhaesisse videtur, acquiesco in ea lectione, et salse *Nerulonensem* dictum pro *Thuriano* puto. Aliorum conjecturas maximam partem ineptas v. apud *Burm.* et *Oudend.*

ex crudissimo Ariciae pistrino: hanc finxit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius. [5] Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone et Antonio Consulibus, VIII Kalendas Octobres, paulo ante solis exortum, regione Palatii, ad Capita bubula, ubi nunc sacrarium habet, aliquanto post, quam excessit, constitutum. Nam ut Senatus actis continetur, quum C. Laetorius, adolescens patricii generis, in deprecanda graviore adulterii poena, praeter aetatem atque natales, hoc quoque Patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem ac velut aedituum soli, quod prius D. Augustus nascens attingisset; peteretque donari quasi proprio suo ac peculiari Deo: decretum est, ut ea pars domus consecraretur. [6] Nutrimentorum ejus ostenditur adhuc locus in avito suburbano juxta Velitras permodicus, et cellae penuriae instar: tenetque vicinitatem opinio, tanquam et natus ibi sit. Huc introire, nisi necessario et caste,

Natus est — Consulibus] A. U. 691. *Vell.* 2, 36. „Consulatus Ciceronis non mediocre adjecit decus natus eo anno Div. Augustus, abhinc annos LXXXII., omnibus omnium gentium viris magnitudine sua inducturus caliginem.“ De die ejus natali controverso v. quae disputat et quos laudat Burmannus.

ad Capita bubula] qui locus erat in regione X. Urbis Romae. v. Onuphr. *Panvin.* descript. urb. Rom. (Thes. Graev. T. III. p. 304).

graviore adulterii poena] quae qualis fuerit, incertum. v. c. 54. ubi de lege Julia de adulteriis sermo injicitur. Apte ad n. 1. comparat *Walther.* *Observ.* p. 15. similem *Taciti* A. 2, 50. „adulterii graviorem poenam deprecatus sequ.“

aedituum] Aeditui locorum sacrorum erant custodes, de quibus v. *Rosini* *Ant. Rom.* 3, 51. p. 219. De vocabulo ipso v. *Gell.* 12, 10.

donari — Deo] i. e. ignosci sibi in gratiam Dei. Ita Gr. $\chi\alpha\rho\ \xi\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$. *Flor.* 3, 5, 10. „in gratissimos — hominum in honorem tamen mortuorum, sacris suis famaeque donavit,“ ubi plurimis exemplis locutionem illustrat *Dukerus.* cf. *Freinshem.* *ind.* *Flor.* in *donare*.

vicinitatem] Laudat *Reitzius Sall.* *Cat.* 56. „vicinitatem armis exornat,“ et *Cort.* ad h. l., item *Horat.* *Epist.* 1, 16, 44. „videt hunc omnis domus et vicinia tota.“

religio est: concepta opinione veteri, quasi temere addeuntibus horror quidam et metus obijciatur: sed et mox confirmata est. Nam quum possessor villae novus, seu forte, seu tentandi causa, cubitum se eo contulisset; evenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi et incerta, paene semianimis cum strato simul ante fores inveniretur. [7] Infanti cognomen THURINO inditum est, in memoriam majorum originis: vel quod regione Thurina, recens eo nato, pater Octavius adversus fugitivos rem prospere gesserat. Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam ejus aeream veterem, ferreis ac paene jam exolescentibus literis, hoc nomine inscriptam: quae dono a me Principi data, inter cubicularia colitur. Sed et a M. Antonio in epistolis per contumeliam saepe Thurinus appellatur: et ipse nihil amplius quam *miserari se* rescribit, *pro opprobrio sibi prius nomen ob-*

---

cognomen Thurino] Dio 45, 1. dat ei etiam cognomen *Καίριας*, de quo v. Fabr. ad h. l. Nisi idem, modo corrupte, extaret in Mss. Zonarae, putarem ortum e *Καίσαρ*, quod nomen Dio fortasse per prolepsin Octavio dedisset.

in memoriam maj. orig.] quae scilicet a nonnullis ferebatur c. 2. Varias causas dat auctor, non omnes suas.

recens eo nato] Quum natus esset A. U. 691., Octavius autem pater, Antonii in provincia Macedonia successor A. U. 695. (v. c. 3.), in itinere rem contra fugitivos gesserit, Augustus tertium aetatis annum illo tempore excesserit necesse est. recens igitur capiendum de longiore intervallo. v. Oudend.

ferreis] injectis per eam artem, quam *ἐμπαιστικὴν* dictam, notat Casaub.

Principi] Hadriano, cui epistolarum magister Suetonius. Torrent.

inter cubiculares] i. e. quae in cubiculo constitutae simul cum Laribus colebantur. Lipsii conjecturam: *inter cubiculi Lares* ex Domit. 17. ubi *Lares cubiculi*, probarunt Oudend. Ruhnken. et Wolf. Ernest. comparat ad morem illustrandum exemplum Alexandri Severi e *Lamprid.* Alex. Sev. c. 29.

jici. Postea CAESARIS, et deinde AUGUSTI cognomen assumpsit: alterum, testamento majoris avunculi; alterum, Munatii Planci sententia: quum, quibusdam consentibus, Romulum appellari oportere, quasi et ipsum conditor in Urbis, praevallisset, ut Augustus potius vocaretur, non tantum novo; sed etiam ampliore cognomine. [quod loca quoque religiosa, et in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab avium gestu gustave, sicut etiam Livius docet, scribens:

Caesaris] Delevi cum Wolf. praenomen C., quum de additis cognominibus sermo sit, h. l. prorsus ineptum, si vel maxime Augustus, assumpto hoc nomine, Cajum praenomen usurpare perlexerit, quod et ipsum negat numerorum auctoritate Oudend.

Augusti] De eo *Dio* 53, 16. οὕτω δὲ καὶ τὸ τοῦ Αὐγούστου ὄνομα καὶ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ παρὰ τοῦ δήμου ἐπέθετο· βουλευθέντων γὰρ σφῶν ἰδίως πως αὐτὸν προσειπεῖν, καὶ τῶν μὲν τὸ, τῶν δὲ τὸ καὶ ἐξηγουμένων καὶ αἰρουμένων, ὁ Καῖσαρ ἐπεθύμει μὲν ἰσχυρῶς Ῥωμύλος ὀνομασθῆναι· αἰσθόμενος δέ, ὅτι ὑποπτεύεται ἐν τούτῳ τῆς βασιλείας ἐπιθυμῆν, οὐκέτ' αὐτοῦ ἀντεπίησατο, ἀλλὰ Αὐγούστος, ὡς καὶ πλείον τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὦν, ἐπεκλήθη· πάντα γὰρ τὰ ἐντιμέτατα καὶ τὰ ἱεράτατα αὐγούστα προσαγορεύεται· ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν αὐτὸν καὶ ἐλληρίζοντες πως, ὡς περ τινα σεπτόν, ἀπὸ τοῦ σεβάζεσθαι, προσειπεν. De die, quo hoc nomen sibi imposuit Octavianus, variant scriptores. *Ovid.* *Fast.* 1, 587. Idus Januarias (A. U. 727.), *Censorin.* c. 22. XVI. Kal. Februar., *Oros.* 6, 20. VIII. Id. Januar., et tabula votiva a Narbonensibus Augusto A. U. 764. posita, quam dat *Gruterus* p. 229., VII. Id. Januar. exhibet. Vide, quomodo conciliet ea *Fabric.* ad *Dion.* l. c. Annum fuisse U. C. 727. Caesare ipso VII. et M. Agrippa III. Css., e *Dione* et *Censorino* l. c. constat.

alterum testamento] v. ad *Cses.* c. 85.

Munatii Planci] *Vell.* 2, 91. „quod cognomen illi [viro] Planci sententia consensus universi Senatus populiq[ue] Romani indidit.“ *Censorin.* l. c.

Romulum] *Flor.* 4, 12, 66. „Tractatum etiam in Senatu, an, quia condidisset imperium, Romulus vocaretur; sed sanctius et reverentius visum est nomen Augusti. ut scilicet iam tum, dum colit terras, ipso nomine et titulo consecraretur,“ ubi v. *Duker.* cf. *Dio* l. c.

quod loca — Roma est] Verum sine dubio viderunt, qui

Augusto augurio postquam inclita condita Roma est.]

[8] Quadrimus, patrem amisit: duodecimum annum agens, aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit. Quadriennio post virili toga sumta, militaribus

ex Festo haec verba assuta censent. Uncis igitur inclusi cum Oudend., quem vide, et Wolfio.

C. 8. Secutus sum in digerendo in annos rerum ordine Oudendorpiam, quo accuratius nihil esse potest. Idem, qui de annis Augusti disputarunt, ad h. l. enumeravit. v. interpr. ad *Flor.* 4, 4, 2. *Vell.* 2, 61, 1. et ad monum. Ancyr.

Quadrimus] A. U. 695. Natus enim erat A. U. 691. Pater ne totum quidem annum in provincia Macedonia transegisse videtur, (v. c. 3.) maturius inde profectus ad comitia consularia, nisi mors ejus referenda ad A. 695., quod fecit *Kraus.* ad *Vell.* 2, 59, 2. Ita aliquot menses ad quatuor Augusti annos accederent.

aviam Iuliam] v. c. 4. De more defunctos pro concione laudandi v. ad *Caes.* 6. Orationem hanc habuit Augustus A. U. 702. *Agebat enim annum duodecimum. Quintil.* 12, 6. pleno numero: „Caesar Augustus duodecim natus annos aviam pro Rostris laudavit.“ *Discedit Nicol. Damasc.* l. c. 3. *ὅτι Καῖσάρ περι ἑννέα ἔτη μάλιστα γεγωνώς θαῦμά τε οὐ μικρὸν παρέσχε Ῥωμαίοις, φύσεως ἀειρότητα δηλώσας ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ, καὶ τοῖς ἀνδράσι πολὺς ἐγγίνεται θέρμερος ἐν πολλῷ ὀμίλῳ δημηγοροῦντι, (nisi leg. δημηγοροῦντος, vel ex emendatione *Vales.* καὶ ὅπου τοῖς ἀνδράσι πολὺς ἐγγίνεται θέρμερος, ἐν πολλῷ ὀμίλῳ δημηγορήσας) quod de oratione hac funebri intelligendum, patet e proxime sequentibus: ἀπαθανούσης δ' αὐτῶ τῆς τησῆς. Jam ex h. l. et mox sequenti, ubi dicitur *περὶ ἑτη μάλιστα γεγωνώς τεσσαρακαίδεκα* togam virilem sumsisse, *Vales.* ad *Nicol.*, *Gronov.* et *Ryck.* ad *Tac. Ann.* 12; 41., *Ferrar.* de re vestiariar. 2; 1. *Graeviusque* ad n. probare voluerunt, legendum hic esse: *decimum annum agens*, quos satis, opinor, refutavit *Oudend.* ex tota temporum ratione.*

Quadriennio post] A. U. 706. quum annum vitae quintum decimum absolvisset. Quod *Gronov.* ad *Tac.* l. c. *quintum decimum* solennem ac legitimum tirocinii annum fuisse contendit, id haud scio, an minus sit exploratum, quum plurima diversi usus apud scriptores exempla inveniantur. Videtur potius pro varia juvenum maturitate, omnique ingeniorum reliquaeque conditionis diversitate et ob alias causas vel maturius, vel serius solennis ille ad virilem aetatem et vitam transitus institu-

donis triumpho Caesaris Africano donatus est, quamquam expers belli propter aetatem. Profectum mox avunculum in Hispanias adversus Cn. Pompeji liberos, vixdum firmus a gravi valetudine, per infestas hostibus vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus, magno opere demeruit, approbata cito etiam morum indole super itineris industriam. Caesare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, et inde in Parthos, destinante, praemissus Apol-

tus fuisse, eandemque sententiam video fuisse Cel. Reitzii ad h. l., qui pluribus hac de re egisse se dicit ad *Nieuport. Ant. Rom. p. 513*. Qui plura cupit de re admodum incerta, adeat scriptores de re vestiaria Rom., qui *Thez. Graev. Tom. VI. continentur. cf. Rosini Ant. Rom. p. 401*.

mil. donis — donatus est] Triumphus Caesaris Africanus incidit in annum 708. Conjungit igitur Suet. plurimum annorum res uno commate, et confirmat hic locus rationem Wesselingii, de qua diximus ad *Caes. 1. De donis militariibus v. c. 25. et Tiber. 52*. Ceterum idem narrat de Augusto *Nicol. Damasc. c. 8. ἐκέλευσε τῷ ἑαυτοῦ ἄρματι ἕπεσθαι, κόσμοις αὐτὸν στρατηγικαῖς ἀσκήσας (an κοσμήσας), ὡς ἂν αὐτοῦ σύσκηνον ἐν πολέμῳ γεγυότα, ubi v. Vales., qui tamen temere de anno Suetonio litem impingit, moris hujus scriptoris modo notati immemor.*

avunculum] majorem, ut dixerat sup. cap. Ita *Eutrop. 7, 1. Octavianum dicit Caesaris nepotem.*

in Hispanias] A. U. 708. quum annos natus esset 17. quem numerum reposuerunt *Vell. 2, 59. Oudend. ad h. l. et Kraus. ad Vell.* — Octavianum Caesaris in expeditione Hispanica comitem fuisse, narrat etiam *Dio 45, 41. De morbo ejus atque itinere v. Nicol. Dam. c. 10. sequi. qui: πολλὰν δ' αὐτῷ συνιδόμενῳ σπουδαζόντων διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ ἐλπίδας, πᾶστας παρεσάμενος καὶ τὴν μητέρα αὐτὴν, τοὺς σικυάτους τῶν οἰκιστῶν καὶ ἐρρωμενεστάτους ἐκλεξάμενος (paucissimis comitibus), συνέτεινε τὴν πορείαν, καὶ ἀπίστῳ τάχει χρησάμενος διέδραμε τὴν μακρὰν ὁδὸν (super itineris industriam). Idem tamen tacet de naufragio. Vell. l. c. „quem C. Caesar, major ejus avunculus, educatum apud Philippum vicum, dilexit ut suum, natumque annos XVII. Hispanionensis militiae, assecutum se, postea comitem habuit, nunquam aut alio usum hospitio, quam suo, aut alio vectum vehiculo; pontificatusque sacerdotio puerum honoravit.“*

in Dacos, et inde in P.] v. *Caes. 44. Dio 45, 5. ὁ Ὀκταούτιος ἔτυχε μὲν τότε, ἕτε ὁ Κλαῖσαρ ἐσφάγη, ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ ἐτι*

Ioniam, studiis vacavit. Utque primum occisum eum, heredemque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium ut praepos immaturumque omisit: ceterum, Urbe repetita, hereditatem adiit, dubitante matre, vitrico vero Marcio Philippo consulari multum dissuadente. Atque ab eo tempore exercitiis comparatus, primum cum M. Antonio Marcoque Lepido, dein tantum cum Antonio, per duodecim fere annos, novissime per qua uor et quadraginta solus Rempublicam tenuit. [9] Pro-

προς τῷ Ἰονίῳ ὡν κόλπω, ἐπὶ παιδείᾳ· κατὰ γὰρ τὴν στρατείαν αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τοὺς Παρθούς ἐκείσε προσπέμπετο. *Appian.* 3, 4. μισθάνιον δὲ ἔτι ὡν, ἐς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰονίου, παιδεύεσθαι τε καὶ ἀσκεῖσθαι τὰ πολέμια, ἐπέμπετο ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ὡς ἐς τοὺς πολέμους (in ed. Schweigh. vitiose, puo, est πολεμίους) ἐψόμενος αὐτῷ. *Plut. Brut.* 22. *Vell.* l. c. „et patris bellis civilibus, ad erudiendum liberalibus disciplinis singularis indolis juvenem, Apolloniam eum in studia miserat, mox belli Getici“ (Getae enim, ut ejusdem stirpis natio, saepissime cum Dacis confunduntur, ut *Appian.* 5. 25) „ac postea Patris habiturus communitonem.“ *Liv. Epit.* 117.

hereditatem adiit] *Dio* l. c. περιαιθεῖς δὲ ἐς τὸ θρυστέσιον, καὶ τὰς τε διαθήκας ἅμα καὶ τὴν γνῶμην τοῦ δήμου τὴν δευτέραν μάσων, οὐκέτ' ἀναβολὰς ἐποίησατο, καὶ μέγιστα ὅτι καὶ χρήματα πολλὰ καὶ στρατιώτας συχνούς συμπροπεμφθέντας εἶχεν· ἀλλὰ τὸ τε ὄνομα τοῦ Καίσαρος παραχρῆμα ἀνέλαβε, καὶ τοῦ κληροῦ αὐτοῦ διεδόξατο, τῶν τε πραγμάτων εἶχετο. Antea autem consilium ei dabant fuisse, ad exercitium in Macedoniam confugiendi, narrat *Appian.* 3, 10. idque non improbatum ab Agrippa et Salvidiano, *Vellejus* l. c.

dubitante matre — dissuadente] *Vell.* c. 60: „Non placebat Aetiae matri Philippoque vitrico, adiri nomen invidiosae fortunae Caesaris.“ Idem *Appian.* l. c. *L. Marcius Philippus*, vitricus Augusti, apud quem educatus fuerat post patris mortem (*Dio* 45, 1. *Nicol. Dam.* c. 3. qui eum ἀπόγονον dicit τῶν τὸν Μακεδόνα Φιλίππον κειρωμένων) Consul fuerat cum Cn. Cornelio Lentulo A. U. 698. v. *Ern.* Cl. Cic.

per duodecim f. annos] ab A. U. 711, quo iniiit societatem cum Antonio et Lepido, de qua c. 13, usque ad prociuum apud Actium A. U. 723.

per quatuor et quadr.] usque ad A. U. 767. Exscripsit *Notstrum Eutrop.* 7, 4:

posita vitae ejus velut summa, partes singillatim, neque per tempora, sed per species, exsequar, quo distinctius demonstrari cognostique possint. Bella civilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac novissimum adversus M. Antonium: secundum adversus Brutum et Cassium: tertium adversus Luc. Antonium, Triumviri fratrem: quartum adversus Sex. Pompejum, Cn. filium. [10] Omnium bellorum initium et causam hinc sumsit. Nihil convenientius ducens, quam necem avunculi vindicare, tuerique acta, confestim ut Apollonia rediit, Brutum Cassiumque, et vi nec opinantes, et, quia praevisum

singillatim] Origo hujus formae ex *singulatim* ansam mihi dedit emendationis versus corrupti Aeschylei, quem latinum dat Cicero Tusc. Qu. 2, 10. Ibi Prometheus de Jovis alite: „sublime avolans, Pinnata cauda nostrum *adulat* sanguinem,“ quod nullum sensum exhibet, vel satis ineptum. Quid si legas: *stillat*? tum omnia plana. Ex *st* factum *ad*, ex *ill* *ul*, levissima permutatione, ut in nostra voce. Paucis virorum doctorum, quod aliquando in membra mihi venit inter ipsam illius loci lectionem, h. l. proposui.

necem av. vindicare] Sec. Appian. 3, 13. regessorat dissuadenti matri versum Homer. ἀδίκη τεθναίνην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρων κτεινομένων ἐπαρμόνειν.

tuerique acta] quae Senatus servaturum se juraverat. Appian. 3, 5. Cic. Phil. 2, 59.

et vi nec opin.] Oppon. *vi et legibus*, atque *nec opinantes et quia praev. peric. subterfugerant*. Praevisum autem magis mihi placuit, quam provisum. Providisse i. e. cavisse eos periculum, quo nec opinantes opprimere speraverat, est jam in verbo *subterfugerant*, id autem fecerant, quod *praecisum* i. e. ante visum vis erat periculum. L. Ges ne intelligas cum Bernecc. et Durm. legem Podiam, latam demum in primo Augusti consulatu a collega Podio, sed cum Casaub. et Ern. Corneliam de sicariis, Iuliam de vi publica, aut Iuliam majestatis et id genus alias. — Ceterum quod subterfugisse dicit Brutum et Cassium, id de eo intelligendum, quod, quamvis Praetores, ante finitum magistratus tempus in provincias a Senatu sibi decretas discesserant. Flor. 4, 7, 4. Dio 47, 20. ὃ τὰ γὰρ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος τὸ μὲν πρῶτον, μετὰ τὴν ὁμολογίαν τὴν πρὸς τὸν Ἀντώνιον τοὺς τε ἄλλους σφίσι γενομένην, καὶ εἰς τὴν ἀγο-

periculum subterfugerant, legibus aggredi, reosque caedis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriae Caesaris non audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo constantius cetera quoque exsequeretur, in locum Tribuni plebis forte demortui candidatum [petitorem] se ostendit, quamquam patricius, necdum Senator. Sed adversante

ῥάν ἐξήσαν, καὶ τὰς στρατηγίας ἐν τῷ αὐτῷ, ᾧ καὶ πρὶν, κόσμῳ διώκουν· ἐπεὶ δ' ἤρξαντό τινες ἐπὶ τῇ τοῦ Καίσαρος σφαγῇ χολεπαίνειν, ἐξεχώρησαν, ὡς καὶ ἐπὶ τὰς ἐξῆς ἀρχάς, ἃς προσετετάχαστο, ἐπειγόμενοι. cf. Cic. Phil. 10, 3.

Ludos] v. Caes. 88. ubi locos huc pertinentes allegavi.

in locum Tr. pl. f. d.] Dio 45, 6. diserte Helvii Cinnae interfecti in funere Caesaris (v. Caes. 85.) locum petisse dicit. Ibi enim: ἐπιχείρησε μὲν δημαρχῆσαι, πρὸς τε τὴν τῆς δημαγωγίας ἀφορμὴν, καὶ πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς ἐξ αὐτῆς δυναστείας καὶ διὰ τοῦτο τῆς τοῦ Κίνου χώρας κενῆς οὐσῆς ἀντεποιήσαστο Appian. 3, 31. nil nisi: τῶν δὲ δημάρχων τινὸς ἀποθανόντος κ. τ. λ.

candidatum [petitorem]] Voc. *petitorem*, quod in plurimis codd. abest, teste Oudend., ut manifestum glossema uncis inclusi cum Wolfio. Oudend. proterus eiecit. Gronovium, illud dependentem Observ. 2, 24. ita, ut *candidatum* pro adjectivo additum sit, refutat Burm., „voc. *candidatus* ex illo genere adjectivorum esse docens, quae ita substantivorum naturam assumerint, ut consuetudine et usu semper pro iis habeantur.“ Contra pugnat Walther. Observ. p. 14., qui addidisse *candidatum* putat Suetonium, ut rationem indicaret, qua in tribunatu petendo usus esset Octav., sc. quod non invasisset, ut consulatum postea, sed *candidatus* et rite petisset. Quod voc. *candidatus* pro adjectivo dici, adstruit ex c. 98., ubi *vectores nauetaeque candidati*, abuti videtur eo loco, quo res ipsa et additum *coronatique* adjectivum ostendunt. Ubi de petendis honoribus sermo, semper substantive dicitur, subintellecto jani alio nomine, ut: *vir, homo*, ut adeo inhaerendum sit Burmanni sententiae.

quamquam — Senator] De discrimine patriciorum et Senatorum v. Caes. 41. Patriciis tribunatum pl. non patuisse, ideoque v. c. Clodium adoptione ad plebem transiisse, ut particeps potestatis illius fieret, nota res est. Ut autem Senatores tantum iique plebeji ad eam admitterentur, Sullae fuerat in mentum, quamquam dubitat Appian 1, 100. Civ. verbis: καὶ οὐκ ἔγω σαφῶς εἶπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστίν, εἰς τὴν βουλήν

conatibus suis M. Antonio Consule, quem vel praecipuum adiutorem speraverat, ac ne publicum quidem et translaticium jus ulla in re sibi sine pactione gravissimae mercedis impertiente, ad optimates se contulit: quibus eum invisum sentiebat, maxime quod Decimum Brutum obsessum Mutinae, provincia a Caesare data, et per Senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornavit, ac fraude deprehensa, peri-

ἀπὸ τοῦ δήμου μετήνευεν. cf. *Lips. Elect.* 2, 13. et *Fabric. ad Dion.* 54, 30.

advers. — M. Antonio] v. *Dio et Appian.* I. supra cit. *Plut. Anton.* 16. δημαρχίαν ἐπέστη μετόντι.

ne publicum qu. et translaticium jus] *Jus publicum* est, quod ad omnes cives pertinet, ut interpretatur Ern. in *Cl. Cic.* sub v. *jus* no. 9. *Translaticium* pr. est desumptum, translatum ex aliorum edictis et formulis, inde i. q. *usitatum, ordinarium.* v. ind. n. Voc. *jus* ante Glareanum et Ursinum desiderabatur. Injurias Antonii ita paucis complectitur *Florus* 4, 4. „praelatum sibi Octavium furens, inexpiabile contra adoptionem acerrimi juvenis susceperat bellum. Quippe quum intra decem et octo annos tenerum, obnoxium, et opportunum injuriae juvenem videret, ipse plenae ex commilitio Caesaris dignitatis; lacerare furtis hereditatem, ipsum insectari probris, cunctis artibus adoptionem Iuliae gentis inhibere. [non desineret] denique ad opprimendum juvenem palam arma moliri sequ.“ cf. *Cic. Phil.* 2, 42. et 3, 12.

ad optimates se contulit] *Plut.* I. c. Κικέρωνι θεὸς ἑαυτὸς ἐ νεανίας, καὶ τοῖς ἄλλοις, ἔσει τὸν Ἀντώνιον ἐμίσειεν, δι' ἐκείτων μὲν ὤκειοτο τῇ βουλή.

Dec. Brutum] Consul fuerat designatus a Caesare in annum 711. et provinciam acceperat Galliam citeriorem. *Dio* 44, 14. Eam ereptum illi ibat Antonius, ut Caesaris exemplo cum exercitu finitimae Italiae immineret. *Appian.* 3, 27. *Dio* 45, 9. *Vell.* 2, 60. „idem provinciam D. Bruto designato Consuli decretam, Galliam occupare statuit.“ *Flor.* I. c. „et jam parato exercitu in Cisalpina Gallia resistentem motibus suis Dec. Brutum obsidebat.“ cf. *Cic. Phil.* 3.

percussores ei suborn.] quod alii verum, alii fictum ab Antonio credebant, ut invidiam Octavio faceret, et in pecuniam adolescentis impetum faceret. v. *Cic. ad Div.* 12, 23. *Senec. de clement.* 1, 9. *Plut. Ant.* 16. *Appian.* 3, 39. *Dio* 45, 8. quo.

culum invicem metuens, veteranos simul in suum ac Reipublicae auxilium, quanta potuit largitione, contraxit. Jussusque comparato exercitui Propraetore praesesse, et cum Hirtio ac Pansa, qui consulatum acceperant, Decimo Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus proeliis.

rum diversas sententias de hac re jam comparaverunt Casaub. ad h. l. et Kraus. ad *Vell.* 2, 60. mendacii Antonium diserte arguentem verbis: „mox etiam, velut insidiis ejus petitus, scelereste insimulare coepit; in quo turpiter deprehensa ejus vanitas est.“ Idem fin. cap. „C. Caesarem juvenem quotidianis Antonii petitus insidiis“ contra affirmat, quod regessisse Antonii criminibus Octavium, auctor etiam est *Appian.* l. c. Noster: *periculum invicem metuens sequi. — ac fraude*] recepi cum Wolfio pro: *hac.*

veteranos — contraxit] *Vell.* c. 61. „primumque a Calatia, mox a Casilino, veteranos excivit paternos; quorum exemplum secuti alii, brevi in formam justae coiere exercitus. Mox quum Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis provinciis Brundisium venire jusserat, *legio Martia et Quarta*, cognita et Senatus volentate et tanti juvenis indolo, sublatis signis ad Caesarem se contulerunt.“ cf. *Cic. Phil.* 3, 2. sequ. et 5, 2, 8, 16. ad *Att.* 16, 8. *Liv.* 117. *Monum. Ancy.* in., *Appian.* 3, 40 sequ. *Dio* 45, 7, 12 et 13.

Jussusque — praesesse] *Vell.* „eum Senatus, honoratum equestri statua, — pro Praetore una cum Consulibus designatis, Hirtio et Pansa, bellum cum Antonio gerere jussit.“ cf. *Liv.* 118. *Cic. Phil.* 5, 16 sequ. *Appian.* c. 48. narrat, imperium ei prius a militibus delatum fuisse (τῷ Καίσαρι δ' ὁ στρατὸς πελέκας τε καὶ ῥαβδοφόρους ἐσκευασμένους προσαγαγόντες, ἤξιον αὐτὸν ἀντιστρατήγον ἀποφῆναι, πόλεμον τε ἡγεμονεύοντα καὶ σφᾶν, αἰεὶ ὑπ' ἀρχαῖσι ταχθέντων. Ὁ δὲ τὴν μὲν τιμὴν ἐπήνει, τὸ δὲ ἔργον ἐς τὴν βουλὴν ἀνετίθετο), deinde c. 51. decretum a Senatu super aliis honoribus, τοῖς ὑπάτοις Ἰερῶν καὶ Πάνσῃ Καίσαρα συστρατηγεῖν οὐ νῦν ἔχει στρατοῦ, quod c. 64. brevius, ἀντιστρατήγον creatum eum, dicit. cf. *Ej.* c. 75. *Dio* 46, 29. τὸν τε πόλεμον τὸν πρὸς αὐτὸν (Ἀυτώνιον) τοῖς ὑπάτοις καὶ τῷ Καίσαρι, στρατηγὸς οὐ τινα ἀρχὴν δόντες, προσέταξαν, eodemque modo Tiberius in oratione funebri apud *Eund.* 56, 36. διὰ ταῦτα καὶ στρατηγὸν αὐτὸν εἶλεσθε.

duobus proeliis] quorum descriptionem lege apud *Appian.* 3, 67—71. et *Dion.* 46, 37. qui vicisse quidem in priore Antonium narrant, sed tacent de fuga Octavii. cf. *Cic.* ad *Div.* 1.

Priore Antonius eum fugisse scribit, ac sine paludamento equoque post biduum demum apparuisse: sequenti, satis constat, non modo ducis, sed etiam militis functum munere, atque in media dimicatione, aquilifero legionis suae graviter saucio, aquilam humeris subisse, diuque portasse. [11] Hoc bello quum Hirtius in acie, Pansa paulo post ex vulnere perissent, rumor increbruit, ambos opera ejus occisos, ut, Antonio fugato, Republica Consulibus orbata, solus victor tres exercitus occuparet. Pansao

10, 11, 14, maxime 30. l. 11, 13. ad Brut. 3. Phil. 14, 3, 9, 10. *Vell.* l. c.

legionis suae] Casaub. nomen legionis, ut IV. vel tale quid excidisse putat. Melius Ern. interpretatur *suas* per: unius de legionibus, quas mercede conduxerat, quibusque praecerat. Fortasse etiam intelligitur, quae *App.* 3. 66. commemoratur *Καίσαρος στρατηγὸς τέλει* vel τὸ ἄρχειν τέλος. Omnino, quaecumque ea fuerit, de ea est capiendam, apud quam forte erat Octavius.

aquilam — portasse] Idem *Florus* 4, 4, 5. „Tum quidem etiam manu pulcher apparuit; nam cruentus et saucius aquilam, a moriente signifero traditam, suis humeris in castra referebat.“

quum Hirtius — perissent] *Vell.* l. c. „Consulum autem alter in acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit.“ De vulnere Pansae *App.* c. 69. μέχρι Πάνσας ἐβλαψὲ τὴν λαγύνα πρῶθεις, ἐς Βουωνίαν ἐξέφερετο. Ejus mortem habitumque a moribundo colloquium cum Octavio narrat c. 75 et 76. Hirtius autem (ut Id. c. 71.) καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐδήλατο τοῦ Ἀντωνίου, καὶ περὶ τὴν στρατηγίδα σκηπὴν μαχόμενος ἔπεσε. Utriusque ultimos honores curasse Octavium, dicit *fin.* c. 76. Ἰρτιον δὲ καὶ Πάνσαν ὁ Καίσαρ ἐπιφανῶς θάπτε, καὶ ἐς Ῥώμην ἐπέμπε μετὰ τιμῆς. Rumorem de Caesare mortis eorum auctore refert *Tac.* A. 1, 10. „mox ubi decreto Patrum fasces et jus Praetoris invaserit, caesis Hirtio et Pansa, (sive hostis illos, seu Pansam venenum vulnere affusum, sui milites Hirtium, et machinator doli Caesar abstulerat) utriusque copias occupavisse.“ *Dio* 46, 39. συνέβη — τὸν τε Ἰρτιον ἐν τῇ τοῦ Ἀντωνίου στρατοπέδου καταλήψει, καὶ τὸν Οὐίδιον (Vibium Pansam) ἐκ τῶν τραυμάτων, οὗ πολλῶ ἕστερον φθαρῆναι. ἔθεν αἰτίαν τοῦ θανάτου αὐτῶν πρὸς τὴν σῆς ἀρχῆς διαδοχὴν ἔσχευ.

solus victor tres ca. occ.] Ita edidi cum Oudend. o cod. *Vindob. Eutropius*, qui solet reddere Suetonium, 7, 1. „quaro

quidem adeo suspecta mors fuit, ut Glyco medicus custoditus sit, quasi venenum vulneri indidisset. Adjicit his Aquilius Niger, alterum e Consulibus Hirtium in pugnae tumultu ab ipso interentum. [12] Sed ut cognovit, Antonium post fugam a M. Lepido receptum, ceterosque duces et exercitus consentire pro partibus, causam optimatum sine cunctatione dese-

tres exercitus uni Caesari paruerunt.“ *Vulg. solus victores ex. ecc.*, pro quo *victor* esse legendum, omnes fere interpr. consentiunt, cum Pansae legiones fusas esse constet.

ut Glyco medicus] Defendit eum Brutus in ep. ad Cicero-
nem (ad Brut. 6.) ita: „Tibi Glycona, medicum Pansae, qui sororem Achilleos nostri in matrimonio habet, diligentissime commendo. audimus, eum venisse in suspicionem Torquato de morte Pansae, custodiri que ut parricidam. nihil minus credendum est. quis enim majorem calamitatem morte Pansae accepit? praeterea est modestus homo et frugi, quem ne utilitas quidem videatur impulsura fuisse ad facinus sequi.“

Aquilius Niger] v. *Voss.* de histor. Lat. 3, 11.

a M. Lepido receptum] vel potius ab ejus exercitu, cui dux accedere coactus est. v. *Vell.* c. 63. *Appian.* 3, 83 sequ. *Plut.* Ant. 18.

ceterosque duces] *Asinium Pollionem* dicit et *Plancum*, de quibus *Appian.* c. 97. διὰκοντι δὲ τῷ Ἀντωνίῳ Δέκιμον προσγίγνεται Πολλίων Ἀσίνιος, ἄγων δύο τέλη. καὶ Πλάγκιον μὲν Ἀσίνιος ἐπραξέ διαλλαγῆς καὶ ὁ Πλάγκιος σὺν τρισὶ τέλεσι μεθίστατο εἰς τὸν Ἀντωνίον, ὥστε ἕξη βαρυτάτης δυνάμεως ἤρχεν ὁ Ἀντωνίος. Ceterum ad societatem cum Antonio ineundam movisse Caesarem ipsum Pansam moribundum, auctor *Appian.* c. 75.

pro partibus] Inepta prorsus altera lectio est: *patribus* et contra omnem historiam. *Partes* intellige adversariorum, qui tribus Caesarisque plebis amici nomen praetexentes percussores ejus persequabantur. *Partes pro parte adversa* saepissime apud *Tacitum*, ut *Hist.* 2, 87. „a Vespasiano ducibusque *partium*,“ et c. 95. „sane adventu ejus *partes* convalescerant,“ et iterum 3, 60. „duces *partium*.“ Ita *Flor.* 4, 7, 10. „quum — staret tamen *pro partibus* invicta fortuna sequi.“ et c. 9. init. „quamvis in Cassio et Bruto *partes* sustulisset, in Pompejo totum *partium* nomen abolesset sequi.“ Et ipsa de re nostra *Cic. Phil.* 13, 18. „istas tu *partes* potius, quam a populo Rom. defectionem vocas?“ et c. 20. „quodsi *partium* certamen esset, quarum omnino nomen extinctum est sequi.“ cf. *ind. nostr.* et *Freinsk. ind. Flor.* Eo-

ruit, ad praetextum mutatae voluntatis dicitur facta-
que quorundam calumniatus: quasi alii se *puerum*,
a i *ornandum tollendumque* iactassent, nec aut sibi,
aut veteranis par gratia referretur. Et quo magis
poenitentiam prioris sectae approbaret, Nursinos

dem seni huc modo simpliciter dicitur ἡ μοῖρα de partibus Cae-
saris *Appian.* 3, 76. et c. 86. et l. 4, 51.

alii se puerum] *Dio* 46, 41. ἐκεῖνος δὲ ἐπὶ τε τοῖς ἄλλοις, καὶ
ἐπ' αὐτῷ τούτῳ, ἐπιπαῖς ἦκευ, δεινῶς ἀγαπητῶν, οὐκ ἐτ' ἀναβο-
λὰς (primo enim, ἐξαπαβολὰς ortum e praecedente et) ἐποίησται
sequi. Voc. *puer*, cum omnino adolescentem significaret, non
magis contumeliosum Caesari poterat videri, in ea aetate ver-
santi, quam similia παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, a Fabr. ad *Dion.*
l. c. congesta, atque ita nominat eum *Cicero* saepius inter ma-
ximas laudes, ut *Phil.* 3, 2. „C. Caesar adolescens, paeue pot-
tius *puer* sequi.“ et 4, 2. „laudo vos, Quirites, quum gratissimis
animis prosequimini nomen clarissimi adolescentis, vel *puer*
potius sequi.“ Sed a nonnullis contemtim usurpatum fuerat,
quod patet e *Phil.* 13, 11. „*puerum* appellat, quem non modo
virum, sed etiam fortissimum virum sensit et sentiri.“ Ita
Brutus semper, v. c. op. *Brut.* 16. „commendandus *puero* illi
fuerim?“ — Decretum autem a Senatu, ne quis postea *Octa-
vium* *puerum* diceret, tradit *Serv.* ad *Virgil.* *Ecl.* 1, 44.

ornandum tollendumque] *Vell.* c. 62. „Hoc est illud tem-
pus, quae *Cicero*, inuito amore Pompejanarum partium, Cae-
sarem laudandum et tollendum conserbat, quum aliud diceret,
aliud intelligi vellet.“ cf. *Cic.* ad *Div.* 11, 20.

nec — par gratia referretur] *Nec* legendum pro *ne*, contex-
tus clarissime docet, et ita ediderunt jam *Oudend.* et *Wolf.*
Hoc ad *facta*, quae calumniabatur *Octavius*, superiora ad *di-
cta* pertinere, monuit iam *Ern.* Nimirum *Suet.* more suo sum-
mam sententiae praeposit, exempla singula subnectit. — De
re v. *Vell.* 2, 62. *Liv.* 19. „*Caesarem*, qui solus e
tribus ducibus superari, parum gratius Senatus fuit.“ *Appian.*
c. 80. et 86. ὁ δὲ Καῖσαρ ἤδη τὸν στρατὸν ἐς ὄργην, ὑπὲρ τε αὐ-
τοῦ, ὡς συνεχῶς ὑβρίζομενος, ἀνεκίνει, καὶ ὑπὲρ σφῶν ἐκείνων. *Dio*
46, 40. τὸν δὲ διήλαισαρα οὐχ ὅτι μεγάλου τινὸς ἐτ' ἤξιωσαν, ἀλλὰ
καὶ καταλυεῖν ἐπαχείρησαν, πάντ' ὅσα ἐκεῖνος ἤλπιζε ληψέσθαι, τῇ
Δεικίμῳ ὁμοίως.

Nursinos] De *Nursia*, oppido Sabinorum ad radices *Apen-
nini*, v. *Cellar.* *Geogr.* A, 2, 9, p. 780. — Rem in bello *Peru-
sino* accidi se, narrat *Dio* 18, 15, ubi: *Νουρσῖνοι* δὲ ἐς μὲν ὁμο-
λογίαν μῆθεν κακῶν παύσαντες ἦλθον· ἐπεὶ μάλιστα τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τῷ

grandi pecunia, et quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido, quod Mutinensi acie interemtorum civium tumulo publice exstructo ascripserant, *Pro libertate eos occubuisse.* [13] Inita cum Antonio et Lepido societate, Philippense quoque bellum, quamquam invalidus atque aeger, duplici proelio transegit: quorum priore castris exutus, vix ad Antonii cornu fuga evaserat. Nec successum

πρὸς τὸν Καίσαρα σφίσι γεννημένη πρῶτος Σάφαντες. ἐπέγραψαν τοῖς μνημείοις αὐτῶν, ὅτι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι ἐτελεύτησαν, παντόλλοις χρήμασιν ἐζημιώθησαν, ὥστε καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἀμὰ πᾶσαν ἐκλιπεῖν, cuius ad rationem et prouidorem se confutetur Casaubonus, et ut ipse contra Suetonii auctoritatem accedam, praeter reliquam veri similitudinem facit maxime locorum situs. Quid enim ad Sabinorum oppidum poelio Mutinensi interemtorum sepultura?

Inita — societate] *Vell.* c. 65. De loco, ubi conventu habito Triumviratum constituerunt, v. Graev. et Duker. ad *Flor.* 4; 6, 3. et *Cellar. Geogr. A. T.* 1. p. 671. cf. *Fabric.* ad *Dion.* 46, 55. et *Schweigh.* ad *Appian.* 4; 2.

Philippense qu. bellum] contra Cassium et Brutum, cuius descriptionem lege apud *Vell.* 2, 70. *Flor.* 4, 7. *Liv.* 124. *Plutarch.* Anton. 22. Brut. 36 sequ. *Appian.* 4, 105 sequ. *Dion.* 47, 37 sequ. al.

quamquam inval. a. aeger] *Vell.* l. c. „Nam ipse Caesar, etiamsi infirmissimus valitudine erat, obibat munia ducis sequ.“ ubi v. *Kraus. Plin. H. N.* 7, 45. „Philippensi proelio morbus, fuga, et triduo in palude latebrae aegroti, et, ut fatentur Agrippa et Maecenas, aqua subter cutem fusa turgida latera.“ cf. *Dio* 47, 37. ubi ὁ οὖν Καῖσαρ — ἠπειχθη, καίπερ καὶ τότε εἶσι ἀρρώστῳ. coll. c. 41.

castris exutus] *Flor.* l. c. „capta sunt hinc Caesaris castra, inde Cassii.“ *Appian.* 4, 110. *Plutarch. Ant.* l. c. Ἀντωνίου μὲν ἐπιτεταγμένου Κασσίου, Βρούτῳ δὲ Καίσαρος, οὐδὲν ἔργον ἐβόνη μέγα τοῦ Καίσαρος, ἀλλ' Ἀντώνιος ἦν ὁ νικῶν πάντα καὶ καταρῥῶν. τῆ μὲν γε προτέρα μάχῃ Καῖσαρ ὑπὸ Βρούτου κατὰ κράτος ἠττηθεῖς, ἀπέβαλε τοὺς στρατόπεδον, καὶ μικρὸν ἐβόνη τοὺς διώκοντας ὑπερφυγῶν. ὡς δ' αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνημασι γέγραφε, τῶν φίλων τινὸς ὄναρ ἰδούτος, ἀνεχώρησε πρὸ τῆς μάχης. De hoc somnio Antonii medici v. ad c. 91.

successum] Addere solet Noster accusativum verbo *moderari.* v. ind. Ita *Liv.* 42, 62. „moderare animos in secundis.“

victoriae moderatus est; sed capite Bruti Romam misso, ut statuae Caesaris subjiceretur, in splendidissimum quemque captivum non sine verborum contumelia saeviit; ut quidem uni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, *Jam istam volucrum fore potestatem*: alios, patrem et filium, pro vita rogantes, sortiri vel micare jussisse, ut alterutri concederetur: ac spectasse utrumque morientem, quum

Al. *successu*, quod esset i. q. in *successu*, rebus bene succedentibus, quod probabat Graev. ob usum ablat. absol. Suetonio frequentem (v. ad Caes. 2. et ind.), Ern. dativum censebat contractum pro *successui*, qui casus et ipse huic verbo convenit. Sed scriptoris consuetudo observanda.

subjiceretur] Recepti hoc cum Casaub. et Oudend., probante etiam Wolfio. Al. *submitteretur*. Recte monent Burm. et Oudend., *submitti* esse supplicis et venerantis, *subjici* victi et quasi calcati. Ita Dolabella Trebonii caput Caesaris statuam subjecerat, auctore Dion. 47, 29. καὶ ἐκείνου ἀποικτείνας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος εἰκόνα εἰρήσει. Ceterum Bruti caput Romam non est perlatum. Idem enim Dio 47, 49. καὶ αὐτοῦ (Bruti) τὸ μὲν ἄλλο σῶμα ταύτης ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐτίχεν· ἢ δὲ ὅη κεφαλὴ ἐπέμψθη μὲν ἐς τὴν Γόρμην, χειρῶν δὲ ἐν τῷ ἀπὸ τοῦ Δυρράχίου διάπλω περιπεσοῦσα, ἐς τὴν Σάλασσαν ἐρρίφη.

saeviit] Al. *secuit*, omisso antea *in*, quod occasionem dat Casaub., crudelissimum supplicii genus multis illustrandi. Sed de tanta atrocitate reliqui historici non tacuissent, et, quomodo *saevierit* Caesar, proximis exemplis auctor docet.

Jam istam vol. f. pot.] Haec cod. Memmiani lectio probata est Casaub. recepta a Graev. Gron. Ern. Wolf. — Sed Oudend. servavit: *Jam istam in volucrum fore potestatem*, antiquiore dicendi modo saepius obvius, ubi esse *in* c. acc. respondet Graeco: γενέσθαι εἰς. v. Cort. ad Sallust. Cat. 19. ubi nostrum locum excitat, et ad Jug. 112. ubi optimi libri: „quum talem virum in potestatem haberet,“ et Freinsh. ad Curt. 5, 5. Morus ad Cass. B. C. 1, 25. Al. *in vol. fore potestate*.

patrem et filium] Hoc de Aquiliis Floris post proelium Actiacum narrat Dio 51, 2.

sortiri vel micare] Al. *dimicare*. De v. *micare* v. Heusing. et Gernhard. ad Cic. de Offic. 3, 19. Eadem lectionis varietas est ib. c. 25. ubi pro: *quasi sorte aut micando victus* al. *dimicando*.

patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque voluntariam occubisset necem. Quare ceteri, in his M. Favonius, ille Catonis aemulus, quum catenati producerentur, Imperatore Antonio honorifice salutato, hunc foedissimo convicio coram prosciderunt. Partitis post victoriam officiis, quum Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos et municipalibus agris collocandos recepisset; neque ve-

qui se obt.] Optimi codd. *quia*, receptum a Burm. Oudend. Wolf. Sed non ideo occisus est, *quia se obtulerat*, morti et antea destinatus. Alia res esset, si auctor dedisset: *patre, quia se obt., prius occiso*. Postea al. *voluntaria nece*. Utrumque rectum. v. Schaeferi glossar. Liv. in *occubare* et *occumbere*. Noster constanti usu accusat. ponit. v. ad c. 4. de *moxtem obire*.

M. Favonius] *Plut. Caes. 21.* ζηλιτῆς Κάτωνος δicitur, et c. 41. Φαώνιος, τὴν Κάτωνος παρρησίαν ὑποποιούμενος. Pomp. το. ἀνήρ τ' ἄλλα μὲν οὐ ποιητής, αὐθαδέϊα δὲ καὶ ἔβριε πολλὰκις τὴν Κάτωνος οἴμενος ἀπεμιμῆσθαι παρρησίαν. Etiam Dio 47. fin. inter eos eum nominat, qui capu perierunt. Alios viros clarissimos reconset *Vell. 2, 71.*

partitis post vict. off.] *Dio 48, 1.* τὴν τε γὰρ ἀρχὴν αὐτίκα ἀνεδάσαντο, καὶ Καίσαρι μὲν ἢ τε Ἰβηρία καὶ ἢ Νουμιδία. Ἀντωνίῳ δὲ ἢ τε Γαλατία καὶ ἢ Ἀφρικὴ ἐγένετο καὶ συνέβητο, ὡς τ' ἀν τινα ἀγανάκτησιν ὁ Δέπιδος ἐπὶ τούτῳ ποιήσεται, τῆς Ἀφρικῆς αὐτῷ ἐπιστήναι. c. 2. ταῦτα δὲ δὴ μόνον διέλαχον, ὅτι Σαρδῶν μὲν καὶ Σικελίαν ὁ Σέξτος ἔτι κατείχε, τὰ δ' ἄλλα τὰ ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐν παραχῆ ἔτι ἦν. Postea, quum Italiam partitione eos exemissee narravit, ut ne de ea, sed pro ea dimicasse viderentur, pergit: Ἀντώνιος μὲν τὴν τε κατάστασιν τῶν ἀντικολεμησάντων σφίσι, καὶ τὴν ἀργυρολογίαν τὴν ἐς τὰ χρήματα τοῖς στρατιωταῖς ἐπαγγελθέντα ἀνεδέξατο. Καίσαρ δὲ, τὸν τε Δέπιδον, ἀν τι παρακινή. κωλύσαι, καὶ τῷ Σέξτῳ προσπολεμήσαι, τὴν τε χώραν, ἣν τοῖς σιστρατευομένοις σφισιν ὑπέσχητο, κατανεῖμαι τοῖς ἔξω τῆς ἡλικίας αὐτῶν οὔσιν, οὓς καὶ εὐθύς διήμην. cf. *Eutrop. 7, 2.*

Orientem] *Vell. c. 74.* *transmarinas provincias dicit, Appian. 5, 3.* τὰ πέραν ἔθνη.

municipalibus agris] Destinatas veteranis a Triumviris τῶν Ἰταλικῶν πόλεων οἰκονομικῶς, auctor *Appian. 4, 3.* De colonis ab Augusto deductis v. *Onuphr. Panvin. Imper. Rom. (Thes. Graev. T. I. p. 383 sequ.)*

teranorum neque possessorum gratiam tenuit; alteris, peti se, alteris, non pro spe meritorum tractari, querentibus. [14] Quo tempore L. Antonium, fiducia consulatus, quem gerebat, ac fraternae potentiae, res novas molientem, confugere Perusiam coëgit, et ad deditionem fame compulit; non tamen sine magnis suis, et ante bellum, et in bello discriminibus. Nam quum spectaculo ludorum gregarium

neque veteranorum — querentibus] v. *Dio* 48, 6 sequ. Is c. 7. ὡστε ταχὺ ἐν τούτων συνέθει, Καίσαρα μὲν, ἄτε καὶ βίᾳ πῶν κερτημέων τι ἀφαιρούμενον, καὶ πένους ὑπὲρ αὐτῶν καὶ κινδύνους πᾶσιν ὁμοίως προσάγοντα, ἀμφοτέροις αὐτοῖς προσκροῦσαι, et c. 8. ἀμφοτέροις μὲν γὰρ ἀδύνατον ἦν αὐτῶ χαρίζεσθαι· οἱ μὲν γὰρ ὑβρίζειν, οἱ δ' ἀπαθεῖς εἶναι, καὶ οἱ μὲν τὰ ἀλλότρια λαβεῖν, οἱ δὲ τὰ ἑαυτῶν ἔχειν ἠθέλον. cf. *Appian.* 5, 12 sequ.

L. Antonium] De hoc v. *Cic. Phil.* 5, 7. 6, 5. 7, 6. 12, 8. 14, 5. ubi „gladiator, mirmillo Asiaticus, latro Italiae, insigne odium omnium hominum, vel, si etiam Diis oderint quos oportet, omnium Deorum“ dicitur. *Vell.* c. 74. „Caesar in Italiam se recepit, eamque longe quam speraverat tumultuosiorum reperit. Quippe L. Antonius Consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quae interdum in illo erant, expertus, modo apud veteranos criminatus Caesarem, modo eos, qui justa divisione praediorum, nominatisque coloniis agros amiserant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. Ex altera parte uxor Antonii (Marci) Fulvia, nihil muliebri praeter corpus gerens, omnia armis tumultuque miscebat.“ De *bello Perusino* cf. adhuc *Flor.* 4, 5. qui insigni errore ante triumviratus bellique Philippensis historiam illud posuit. *Liv. Epit.* 125, 126. *Eutrop.* 7, 2. *Appian.* 5, 14—49. *Dio* 48, 4—16.

consulatus, qui. ger.] A. U. 713. cum P. Servilio Isaurico, *Perusiam*] Τυρσηνίδα πόλιν dicit *Dio* 48, 14.

ad ded. fame compulit] A. U. 714. Cn. Domitio Calvino II. et Asinio Pollione Coss., ut diserte monet *Dio* c. 15. — *Flor.* l. c. „intra Perusiae muros redegit, compulitque ad extrema deditionis turpi et nihil non experta fame.“ *Perusina fames* in proverbium cessit. v. *Lucan.* 1, 41.

Nam quum spectaculo] Id discrimen ante bellum fuit, *verbis: circa Perus. aut. murum aliud, quod in bello accidit, narrat.* Rom *Appian.* 5, 15. ita narrat: ἐν γὰρ τοῖς τῆς Σεάτρης, παρόντος αὐτοῦ, στρατιώτης ἀπορῶν οἰκίας ἔδρας, παρήλασεν ἐς τοὺς καλουμένους ἰπκίας (in quart. ord. sedentem). καὶ ὁ μὲν δῆμος ἐπιστημή

militem, in quatuordecim ordinibus sedentem, excitari per apparitorem jussisset, rumore ab obrectatoribus dilato, quasi eundem mox et discruciatum necasset; minimum astitit, quin periret concursu et indignatione turbae militaris. Saluti fuit, quod, qui desiderabatur, repente comparuit incolumis ac sine injuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans paene interceptus est a manu gladiatorum, quae oppido eruperat. [15] Perugia capta, in plurimos animadvertit; orare veniam, vel excusare se conantibus una voce occurrens, *Moriendum esse*. Scribunt quidam, trecentos ex dediticiis electos, utriusque ordinis, ad aram Divo Iulio exstructam Idibus Martiis

νατο, καὶ ὁ Καῖσαρ τὸν στρατιώτην ἀνέστησεν. (excitari per apparit. juss.) ὁ δὲ στρατὸς ἠγαράκτησε καὶ περιστάντες αὐτὸν ἀποχωροῦντα τοῦ θεάτρου, τὸν στρατιώτην ἀπήτουν, οὐχ ἐρώμενον ἠγούμηναι διεψάρασαι ἐπελόντα δὲ ἐνόμιζον ἐν τοῦ δεσμοκτηρίου νῦν προαχθῆναι ἀρνούμενόν τε καὶ τὰ γεγονότα διηγούμενον, ψεύδεσθαι διδαχθέντα ἔλεγον, καὶ ἐλειδύρου ὡς τὰ κοινὰ προδιδόντα.

in quat. ordinibus] *Ordin. omittitur* Caes. 59. et *deleri* h. l. nonnulli voluere. Sed arbitrarium fuit scriptori, addere vel omittere hoc voc. Vide, quae diximus de addito voc. *corona* Caes. 2 et 45.

occurrens] i. e. respondens, ut recte interpr. Reitzius, comparans *Virgil. Aen. 12, 625.* „talibus occurrit dictis,“ *Tac. A. 14, 55.* „quod meditatae orationi tuae statim occurram,“ et *Cic. de fato 18.* „illi rationi — sic occurrit“ i. e. respondit, refutavit. Addo similem usum Gr. ἀπαντῶν.

ad aram Divo Iulio exstr.] ut his quasi inferiis Manes Caesaris placarentur, quem barbarorum morem plurimis exemplis illustrat Casaub., e quibus reddo *Iustin. 11, 2.* ubi n. l. comparavit Bernecc., *Tac. A. 1, 61. Valer. M. 9, 2, 1.* cf. Freinsh. ad *Flor. 2, 5, 5.* Ara sine dubio est, de qua diximus ad Caes. 85. Eandem Octavii saevitiam narrat *Dio 48, 14.* καὶ αὐτὸς μὲν, (L. Antonius) ἄλλοι τὲ τινες ἄδειαν εὗροντο, οἱ δὲ δὴ πλείους τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων (utriusque ordinis) ἐφθάρησαν, καὶ λόγος γε ἔχει, ὅτι οὐδ' ἀπλῶς τοῦτο ἔπαθον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν βωμὸν τὸν τῷ Καίσαρι τῷ προτέρῳ ὠσιωμένον ἀχθέντες ἱππεῖς τριακόσιοι (ita Medic. al. τετρακόσιοι), καὶ βουλευταὶ ἄλλοι τε καὶ ὁ Καννοῦτιος ὁ Τιβέριος (ὃς ποτε ἐν τῇ δημοαρχίᾳ τὸ πλῆθος τῷ Καίσαρι τῷ Ὀκταουϊανῷ ἤθερσεν) ἐτύθησαν. Dicit has *Perusinas aras Senec. de clement. 11.* Diversus est *Appian. 5, 48.* ubi: τοὺς δὲ

hostiarum more maciatis. Exstiterunt, qui tradere-
rent, consulto eum ad arma isse, ut occulti adver-
sarii, et quos metus magis quam voluntas confineret,
facultate L. Antonii ducis praebita, detegerentur; de-
victisque his et confiscatis, promissa veteranis prae-
mia persolverentur. [16] Bellum Siculum inchoavit
in primis, sed diu traxit, intermissum saepius; mo-

Περυσίους, ἀπὸ τοῦ τείχους παρακαλοῦντας, ἐκέλευσεν ἦκειν, ἄνευ τῆς
βουλῆς μόνῃς· καὶ ἐλθούσι συνέγων. εἰ δὲ βουλευταὶ τότε μὲν Φύλαξι
παρεδόθησαν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀνῆρέθησαν, χωρὶς ἑμιλίου Λευκίου
sequ. et c. 49. τῆς δ' ἐπιούσης, ὁ μὲν Καῖσαρ ἐσπένδeto ἅπασιν. ὁ
δὲ στρατός οὖν ἐπαύετο ἐπὶ τισὶ Σορεβῶν, ἕως ἀνῆρέθησαν καὶ ἦσαν
εἰ μάλιστα Καίσαρος ἐχθροὶ, Πανούτιος τε καὶ Γεῖος Φλαβίος καὶ
Κλωδῖος ὁ Βιδυνικός, καὶ ἕτεροι, atque eo modo Caesarem Octav.
in Commentariis suis, ex quibus hausit Appianus, saevitiae
culpam amoliturum a se videri, docta est sententia Schweigh.
ad l. c. Eandem excusationem asfert *Vellej.* c. 74. „in Perusinos
magis ira militum, quam voluntate saevitum ducis.“ Scilicet
Vellejo ex Augusti Commentariis, non ex rerum fide historia
narranda erat, ut fieri solet adempta libertate.

consulto] In maxima varietate memorandae maxime lectio-
nes: *consulto*, *e conspectu*, *conspicato*, *ex consulto*, *ex propo-
sito*, quae ortae fere ex erroribus et glossis. *Lipsius* Elect. 1,
12. emendavit *compacto* s. *compecto*, quod probarunt *Gronov.*
ad *Liv.* 5, 11. *Oudend.*, qui in textum recepit, et *Wolf.*, ut
conveniret de bello sumendo inter Antonium et Caesarem, ob
causam mox memoratam. Equidem, ut hoc credorem, non
magis a me impetrare potui, quam ut emendationem optimo-
rum librorum lectioni praeferrem, quae commodum sensum
exhibet. *Consulto* ostendit, non coactum ad hoc bellum *eum*
(i. e. Augustum; cur enim haerent, quis intelligendus sit, in-
terpretes, ut Ernest. conjiciens *itum ad arma esse*, et, qui ad-
stipulatur ei, *Bremius*, non video) isse, quam facile potuis-
set, pactione facta cum inimico, eo supersedere, sed consi-
lium ei fuisse, occultas per armorum furores perspicendi homi-
num sententias. Consentientem fere postea inveni *Walther.*
Observ. p. 14.

Bellum Siculum] quod gessit cum Sexto Pompojo, Magni
filio. Describunt illud *Flor.* 4, 8. *Liv. Epit.* 127 sequ. *Vall.* c.
72 sequ. *Appian.* 4, 84 sequ. *Dio* 48, 15 sequ.

sod diu traxit] per septem annos. Nam A. U. 711. Pompe-
jus Siciliam occupavit (*Appian.* l. c. *Dio* 47, 12.) et 718. pro-
sus devictus est.

do reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, et quidem per aestatem, amiserat; modo pace facta, flagitante populo, ob interclusos commeatus, famemque ingravescentem: donec navibus ex integro fabricatis, ac viginti servorum millibus manumissis, et ad remum datis, portum Iulium apud Bajas, inmisso in Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit. In quo quum hieme tota copias exercuisset, Pompejum inter Mylas et Naulochum superavit; sub horam pugnae tam arto repente somno de-

quas tempestatibus — amiserat] *Dio* 48, 45—49. *Appian.* 5, 80 sequ., qui c. 100. Pompejum se maris Neptunisque filium jactasse dicit, *παιθόμενον, οὐκ ἄνευ θεοῦ δις οὕτω θέρους παῖσι τοὺς πολεμίους.* Accidit ea calamitas Octaviano A. U. 716., isque hunc annum et sequentis initium reparandis classibus insumsit. *Vell.* c. 79. „Aedificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque asuscendo certaminibus atque exercitationibus, praefectus est M. Agrippa sequ.“

pace facta] Mutat hic auctor rerum ordinem. Pacis enim foedus initum inter Antonium, Caesarem et Pompejum A. U. 715. colloquio habito apud Misenum, de quo ut de pacis conditionibus v. *Vell.* 77. *Appian.* 5, 71 sequ. *Dio* 48, 36.

flagitante populo] *Vell.* l. c. „expostulante consensu populi, quem gravis urebat, infesto mari, annona.“ *Appian.* 67. ‘*Ρωμαίους δ’ ὁ λιμὸς ἐκίεζεν, οὐτε τῶν ἐσθίων ἐμπόρων ἐπιπλεόντων, δέει Πομπηίου καὶ Σικελίας, οὐτε τῶν ἐν δύσεως, διὰ Σαρδῶν καὶ Κύρην ἐχομένων ὑπὸ τῶν Πομπηίου, οὐτ’ ἐν τῆς περαιᾶς Λιβύης, διὰ τοὺς αὐτοὺς ἐκατέρωθεν ναυκρατοῦντας.*

donec — datis] *Dio* 48, 49. *Κἂν τούτῳ πλοῖά τε κατὰ κᾶσαν, ὡς εἶπειν, τὴν Ἰταλίαν ἐναυπηγεῖτο καὶ ἐρέτας τὰ μὲν πρῶτα παρὰ τῶν Φίλων, ὡς καὶ ἐκόντων διδόντων, ἔπειτα δὲ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἰππέων, τῶν τε δημοτῶν τῶν εὐπέρων, δοῦλους συνέλεγε, ὀπίστας τε κατελέγετο, καὶ χρήματα παρὰ τε τῶν πολιτῶν, (ita legendum puto pro τῶν πολιτικῶν cum Leunclav.) καὶ παρὰ τῶν σιμμάχων, τῶν τε ὑπηκόων, τῶν τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῶν ἔξω πάντων, ἤθροιζε.*

portum Iulium] ejus descriptionem lege apud eundem *Dion.* c. 50. ubi v. *Fabric.* cf. *Cluver.* *Ital. ant.* 4, 2. et quos alios laudat *Fabricius.*

Pompejum — superavit] non ipse, sed Agrippa; Caesar enim magna clade a Pompejo apud Tauromenium affectus est, Cornificium etiam cum legionibus hostibus fere praedam reliquit. v. *Appian.* 5, 106. sequ. *Dio* 49, 3, 4. *Vell.* 79. *Liv.*

vinctus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur: Unde praebitam Antonio materiam putem improbandi, *Ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructam aciem: verum supinum, coelum intuentem, stupidum cubuisse; nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum fuisse, quam a M. Agrippa fugatae sint hostium naves.* Alii dictum factumque ejus criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamaverit, *etiam invito Neptuno victoriam se adepturum*, ac die Circensium proximo sollemni pompae simulacrum Dei detraxerit. Nec temere plura ac majora pericula ullo alio bello adiit. Trajecto in Siciliam exercitu, quum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improvise a

129. Alterum proelium, quo res Pompeji afflictas, accidit prope Artemisium, Dio l. c. 9. Appian. 119., utrumque A. U. 718.

devinctus] Al. *devictus*, solenni utriusque vocabuli confusione. Bene monet Burm., illud magis convenire *arto somno*, quo quasi vinculo alligatus jacebat.

supinum] Intelligit Casaub. de *δεισιδαιμονίᾳ* Octavii, quod supinus coelum intuens vota solum Diis faderit, collato Horat. Od. 5, 25, 1. „*coelo supinas si tuleris manus.*“ Verum h. l., ubi de somno sermo, quo sopitus torpebat, potius conferendus Horat. Sat. 1, 8, 19. „*stertitque supinus,*“ et Nost. Claud. 33. „*supino ac per somnum hianti.*“

in conspectum fuisse] *γινέσθαι*. Ita enim saepissime *γινέσθαι* cum *εἰς* et *πρός* aliisque praepositionibus vel adverbis conjunctum notat *venire*. v. Sturzii Lex. Xenoph. in *γινέσθαι* no. 12—22. Nostratum etiam idiotismus, improbandus tamen, dicit *werden* pro *gehen*, *kommen*. cf. dicta ad c. 13. et quae Burm. ad Ovid. Heroid. 16, 138. et ad h. l. Ex exemplis citatis reddam Cic. ad Att. 15, 4. „*quo die in Tusculanum eram futurus.*“ Alii tamen n. l. *venisse*, quod praeferrem, quoniam Noster Caes. 35. „*in conspectum venit,*“ nisi Antonii verba commemorarentur, quae servasse auctor videtur.

quum partem rel. cop. continenti repeteret] Al. „*quum ad partem reliquam copiarum (sc. trajiciensium) continentem repeteret.*“ Ceterum adiit hoc periculum Caesar post cladem apud Tauromenium. Tangit rem Vell. 79. „*neque ab ipso periculum abfuit.*“ Fugientis ex adverso proelio aerumnas narrat Appian. c. 112.

Demochare et Apollopheane, praefectis Pompeji, uno demum navigio aegerrime effugit. Iterum, quum praeter Locros Rhegium pedibus iret, et prospectis biremibus Pompejanis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, paene exceptus est. Tunc etiam per devios tramites refugientem servus Aemilii Pauli, comitis ejus, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, et quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeji fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium evocarat, superbientem viginti legionum fiducia, summasque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliavit exercitu: supplicemque, concessa

a Demochare et Apollopheane] quorum ille in proelio mox insecuto ad Artemisium se ipsum interemit, hic Caesari se dedit. *Dio* 49, 10.

patrem Paulum] Hunc esse L. Paulum, Consulem A. U. 703., proscriptum a fratre Lepido Triumviro, eorumque patrem fuisse M. Lepidum Q. filium, Consulem cum Q. Catulo, notat Oudend. ex *Perizon*. *Animadv. hist.* p. 121. sequ. v. *Flor.* 4, 6, 4. *Dio* 47, 6. ibique *Fabric*.

M. Lepidum — evocarat] *Vell.* 80. „Acciverat, gorem contra Pompejum bellum, ex Africa Caesar Lepidum cum XII. semiplenis legionibus.“ Postea: „inflatus (Lepidus) amplius XX. legionum numero, in id furoris processerat, ut inutilis alienae victoriae comes, quamdiu moratus erat, dissidendo in consiliis Caesari, et semper diversa his, quae aliis placebant, dicendo, totam victoriam ut suam interpretaretur; audebatque denunciare Caesari, excederet Sicilia.“ *Appian.* 125. ὁ δὲ, (Lepidus) σὺν τούτοις (Plennii militibus, quos in deditionem receperat) ἔχων δύο καὶ εἴκοσι τέλη πεζῶν καὶ ἰππέας πολλούς, ἀπῆλθε καὶ κρατήσῃν ἐδόκει Σικελίας, πρόφασιν ἔχων, ὅτι πρῶτος ἐπιβραίη τῆς νήσου, καὶ πλέονας πόλεις ἐπαγάγοιτο. sequ.

spoliavit exercitu: supplicemque] Ingressus castra Lepidi Caesar legiones sibi adjunxit. *Vell.* „decimoque anno, quam ad dissimillimam vitae suae potentiam pervenerat, Lepidus et a militibus et a fortuna desertus, pulloque velatus amiculo, inter ultimam fluentium ad Caesarem turbam latens, genibus ejus advolutus est.“ *Appian.* 126. τὸ σχῆμα ἀλλάξας, ἔδει πρὸς τὸν Παισαρα. *Dio* 49, 12. ἴδια δὲ κατ' ἐλίγους ὡς ἕλαστοι ἐγκατέλιπον αὐτόν. καὶ μεδίσταντο· καὶ οὕτω καὶ ἐκεῖνος ἠναγκάσθη ἐθελοντῆς ἐν ἐσθῆτι Φαίᾳ ἰκέτης αὐτοῦ γενέσθαι.

vita, Circejos in perpetuum relegavit. [17] M. Antonii societatem semper dubiam et incertam, reconciliationibusque variis male focillatam, abruptit tandem. Et quo magis, degenerasse eum a civili more, approbaret, testamentum, quod is Romae, etiam de Cleopatra liberis inter heredes nuncupatis, reliquerat, aperiendum recitandumque pro concione cu-

concessa vita — relegavit] *Liv.* 129. „M. Lepidus — relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore, vitam impetravit.“ *Vell.* l. c. „vita rerumque suarum dominium concessa ei sunt; spoliata, quam tueri non poterat, dignitas.“ *Dio* l. c. καὶ ὁ μὲν ἐκ τούτου τῆς τε ἔξουσίας πάσης παρελύθη, καὶ διαίταν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οὐκ ἄνευ Φιλακῆς εἶχε. *Contra Appian.* l. c. ἐπεμψεν ἐς Ῥώμην, ἐφ' ᾧπερ ἦν σχήματος, ἰδιώτην ἀπ' αὐτοκράτορος, οὐδὲν ἔτι πλὴν ἱερῆα ἧς εἶχεν ἱερωσύνης. *Serius* tamen A. U. 756. invitum, et ut omnium contumeliae exponeretur, (ἔπως ὅτι πλείστην καὶ εὐασίαν καὶ ὕβριν πρὸς τε τὴν τῆς ἰσχύος καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀξιώσεως μεταβολὴν ὀφλισιάνη), ex agro in Urbem a Caesare accessitum esse, auctor idem *Dio* 54. 15.

semper dubiam] *Appian.* 5, 52. sequ. c. 93. et 94. in cuius fine: οὕτως αὐτοῖς ἦν συνεχῆς ἢ μεταβολὴ πρὸς τε τὰς ὑπονοίας διὰ Φιλαρχίαν, καὶ ἐς τὰς πίστεις ὑπὸ χρείας. *Reconciliare* eos solebat Octavia, soror Caesaris Octaviani, nupta Antonio.

male focillatam] Hoc voc. derivat Casaub. a *faucibus*, ut sit: aegras fauces lana apposita fovere; Gujet. a *fovere*, laudans *Onomast. focillo, or, ἀναλαμβάνω*, et *foculo, τιθηνίω*; Bernecc. a *focus, foculus*, ut *foциllare* sit diminutivum ex *foculare* h. e. fovere, blando calore permulcere ac reficere. Hanc probabiliozem etymologiam censuit etiam Reitz., excitans *Senec. epist.* 13. „pudet me — tam levibus remediis te focillare,“ addiditque: „hinc et *focale* vestis valetudinariorum, de qua *Fromond.* ad *Senec.* *Quaest. Nat.* l. 4. pag. ult.“ Sed hoc cum optimis lexicographis derivandum a voc. *fauz*.

testamentum — reliquerat] De hoc *Plutarch.* *Anton.* 58. qui depositum fuisse dicit apud virgines Vestales, more solito, de quo dixi ad *Caes.* 83. Addit idem: ἔλαβεν οὖν ἐλθῶν (Caesar testamentum) καὶ πρῶτον μὲν αὐτὸς ἰδίᾳ τὰ γεγραμμένα διήλθε, καὶ παρεσημῆνατο τόπους τινὰς εὐνατηγορήτους· ἔπειτα τὴν βουλήν ἀθροίσας ἀνεγίνωσκε, τῶν πλείστων ἀηδῶς ἐχόντων· ἀλλόκοτον γὰρ ἔδοξεν εἶναι καὶ δεινόν, εὐθύνας τινὰ διδόναι ζῶντα, περὶ ὧν ἐβουλήθη γενέσθαι μετὰ τὴν τελευταίην. cf. *Dio* 50, 3. qui et ipse testamentum proditum narrat Caesari a Titio et Planco, qui obsignerant illud, postea ab Antonio transfugis. Idem παραγομῶ-

ravit. Remisit tamen hosti judicato necessitudines amicosque omnes, atque inter alios C. Sositium et Cn. Domitium, tunc adhuc Consules. Bononiensibus quoque publice, quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit conjurandi cum tota

τατον πρᾶγμα dicit, quod Caesar illud publicaverat. Capita autem ejus indicat haec: τῷ τε Καισαρίῳ ὡς καὶ ἐκ τοῦ Καίσαρος ἔντως γεγυῖται ἐμεμαρτυρήκει, καὶ τοῖς πασι τοῖς ἐκ τῆς Αἰγυπτίας οἱ τρεφομένοις ὑπερόγκους δὴ τινὰς δωρεὰς ἐδεδώκει· τὸ τε σῶμα τὸ αὐτοῦ ἐν τε τῇ Ἀλεξάνδρῳ καὶ σὺν ἐνεῖνη ταφῆναι ἐνεκελεύσει. Ceterum, quod ad n. l. attinet, recepi emendationem Gronovii, codice Salmasii comprobata, ubi de Cleopatra liberi sunt liberi ex Cleopatra ab Antonio procreati. Vulg. de Cleopatrae liberis. Freinsl. emendavit: de Cleopatra et liberis, Casaub. quod is Romae etiam de Cleopatra et de Cleopatrae liberis rel. Miuto alia. Id mihi certum videtur, ex duabus particulis et atque etiam alteram alterius fuisse interpretationem, unde in verbis etiam a me editis pro etiam malle et, sed illius sensu, porro fraudem fecisse librariis de dictum pro ex sine participio.

C. Sositium et Cn. Domitium] Domitio h. l. libri Titum dant praenomen; sed quum constet de Cnejo praenomine, cum Wolfio id restitui, atque ita tacite jam correxit Fabr. excitans nostrum locum ad Dion. 48, 7. ubi diserte Γναῖος Δομίτιος Ἀγνώστουβος dicitur. Fuit filius L. Domitii, acerrimi Caesaris hostis (v. Caes. 23 et 34.), qui post pugnam Pharsalicam periit, (Ner. 2.) addictus Antonii partibus, nunc Consul cum C. Sositio A. U. 722. Dio 50, 2. ὁ τε Δομίτιος ὁ Γναῖος καὶ ὁ Σόσιος ὁ Γάιος, ἀμφοτέρω τῆς τοῦ Ἀντωνίου μερίδος ἔντες, ὑπάτευσαν, (ubi Fabr. parum sibi constans n. l. iterum excitato dedit T. Domitium). Ibidem Dio Consulum narrat cum Caesare contentiones; tandem: οἱ οὖν ὑπάτοι μὴτ' ἀντιπεῖν αὐτῷ θαρσοῦντες, μήτε σιωπῆσαι ὑπομένοντες, τῆς τε πόλεως λάθρα προεξεχώρησαν· καὶ μετὰ τοῦτο πρὸς τὸν Ἀντωνίου ἀπῆλθον, καὶ σφίσι καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οὐκ ὀλίγοι συνεφέποντο. μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Καῖσαρ, ἐκὼν τε αὐτοῦς ἐκπεπομφεῖναι ἔφασκεν, ἵνα μὴ καὶ ὡς ἀδικῶν τι ἐγκαταλελειφθῆναι ὑπ' αὐτῶν δοκῆ, καὶ ἐπιτρέπειν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐθέλουσι πρὸς τὸν Ἀντωνίου μετὰ ἀδείας ἀπῆραι. Rediit Cn. Domitius postea ad Caesarem, relicto Antonio. v. Dio 50, 14. Vell. 2, 84. Noster Ner. 3. — Ceterum remisit h. l. Ern. interpretatur concessit, condonavit; malim intelligere pro ἀφίη i. e. ἀπίσσει ἐπέτρεπε.

Bononiensibus — gratiam fecit] i. e. conjurare remisit. v. ind. n. Dio 50, 6. Caesarem Bononienses adjunxisse suis par-

Italia pro partibus suis. Nec multo post navali proelio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, ut in navi victor pernoctaverit. Ab Actio quum Samum in hiberna se recepisset, turbatus nunciis de seditione militum, praemia et missionem poscentium, quos ex omni numero, confecta victoria, Brundisium praemiserat, repetit Italiam, tempestate in trajectu his conflictatus: primo inter promontoria Peloponnesi atque Aetoliae, rursus circa montes Ceraunios,

tibus affirmat. Ibi enim de Caesare: πάντας γὰρ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἀποικοισθέντας, τὰ μὲν ἐπιφοβήσας, ἅτε ὀλίγους ὄντας, τὰ δὲ καὶ εὐεργετήσας, προσετέθειτο. τὰ τε γὰρ ἄλλα, καὶ τοὺς τὴν Βοιωτίαν ἐποικοῦντας, αὐτὸς αὖθις, ἵνα δὴ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ ἀπικρίσθαι δοκῶσι, προσκατεστήσατο. Dissensus utriusque scriptoris patet, neque dixerim, uter veriora dederit. Alium errorem, cujus accusavit Dionem Casaubonus, eum verba: *in clientela al. antiquius esse*, non satis intellexisse existimans, recte, puto, ab eo removit Bernegger. ad h. l., assentiente etiam Reimaro ad Dion. l. c.

apud Actium vicit] a. d. III. Non. Sept. A. U. 723. s. ut Dio 51, 1. τῇ δευτέρῃ τοῦ Σεπτεμβρίου. Descriptionem pugnae v. apud Vell. 84 sequ. Flor. 4, 11. Plutarch. Anton. 64 sequ. Dion. 50, 12 ad fin. l.

Samum] Dio 51, 4. τὰ τε ἐν τῇ Ἑλλάδι διώκησε, καὶ τῶν τοῦν Σεοῦν μυστηρίων μετέλαβεν (v. infra c. 93.) ἔς τε τὴν Ἀσίαν κομισθεῖς, καὶ ἐκεῖνα προσκαδίστατο, τὰ τε τοῦ Ἀντωνίου ἅμα ἐκαραδέκει. Nimirum Samus ad Asiam provinciam pertinebat. Appianus autem Civ. 4, 42., quem locum jam citavit Casaub., de Metello: καὶ ἐστρατηγήκει καὶ ὅδε περὶ τὸ Ἰταλιον. ἐν δὲ Σάμῳ διακρίνοντι τῷ Καίσαρι τοὺς αἰχμαλώτους κ. τ. λ.

turbatus — militum] Dio l. c. Σερβησάντων δ' αὐτῶν ἐν τούτῳ Φανερώς, ἅτε καὶ πολὺ ἀπὸ σφῶν ἀπαρτάντος αὐτοῦ, ἐφοβήθη μή τι καιρὸν προστάτου λαβόμενοι δράσωσι. καὶ διὰ τοῦτο Ἀντωνίου μὲν ἄλλοις ἀναζητήσασαι προσέταξεν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἠπειχθή. μεσοῦντος τοῦ χειμῶνος, ἐν ᾧ τὸ τέταρτον μετὰ Μάρκου Κρασσου ἤρχεν (A. U. 724.).

quos — praemiserat] Et suos et Antonianos, qui ad suas partes accesserant, unde addit auctor: *ex omni numero*. Rem narrat Dio 51, 5. ὁ δ' ὄμιλος τῶν Ἀντωνειῶν στρατιωτικῶν ἐς τὰ τοῦ Καίσαρος στρατόπεδα κατετάχθη, καὶ ἔπειτα τοὺς μὲν πολίτας τοὺς ἔξω τῆς ἡλικίας ἀπ' ἀμφοτέρων, μηδὲν μηδενὶ δούς, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀπέπεμψε, τοὺς δὲ δὴ λοιποὺς δίσπειρεν.

utrobique parte Liburnicarum demersâ; simulque ejus, in qua vehebatur, fuis armamentis, et gubernaculo diffracto. Nec amplius quam septem et viginti dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii commoratus, Asiae Syriaeque circuitu Aegyptum petit: obsessaque Alexandria, quo Antonius cum Cleopatra confugerat, brevi potitus est. Et Antonium quidem, seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum. Cleopatrae, quam

gubernaculo diffracto] Al. *defracto*. v. Caes. 37.

Nec ampl. qu. septem et vig. d.] Dio c. 5. ἐς τε τὴν Ἑλλάδα αὖθις τριακοστῇ μετὰ τὴν ἀφίξιν ἡμέρᾳ ἀπῆρε, numero rotando. Substitit Brundisii, ibique Senatam, Equites, magnamque partem populi obviam prodeuntes excoeperat.

donec desid. mil. ordin.] Dio l. c. καὶ αὐτῶν ὁ Καῖσαρ τοῖς μὲν ἄλλοις χρήματα ἔδωκε, τοῖς ὅς διὰ παντὸς αὐτῷ συστρατεύσασιν καὶ γῆν προσκατένειμε. τοὺς γὰρ δήμους τοὺς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τοὺς τὰ τοῦ Ἀντωνίου φρονήσαντας ἐξομίσας, τοῖς μὲν στρατιώταις τὰς τε πόλεις καὶ τὰ χωρία αὐτῶν ἐχαρίσατο· ἐκείνων δὲ δὴ τοῖς μὲν πλείοσι τὸ τε Δυρράχιον καὶ τοὺς Φιλίππους, ἄλλα τε ἐποιεῖν ἀντέδωκε· τοῖς δὲ λοιποῖς ἀργύριον αὐτὶ τῆς χώρας τὸ μὲν ἔνειμε, τὸ δ' ὑπέσχετο.

Asiae Syr. circ. Aeg. petit] Dio c. 5. καὶ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ τῆς Πελοποννήσου τὰς ναῦς ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ὑπερενεγκίω, οὕτω ταχέως ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεομίσθη, ὥστε καὶ τὸν Ἀντώνιον, τὴν τε Κλεοπάτραν, ἐκίστρων ἄμα, καὶ ὅτι ἀφωρμήθη, καὶ ὅτι ἐπαυλλθε, μαθεῖν. Mox Paraetonio et Pelusio, claustris Aegypti, proditione praefectorum et Cleopatrae, potitus est. c. 9. cf. *Plut. Anton.* 74.

obsessaque Alexandria] ubi proelio equestri ab Antonio fusus est. *Plut.* l. c. ἰδρυθέντος δ' αὐτοῦ περὶ τὸν ἰππόδρομον, Ἀντώνιος ἐπεξελθὼν ἠγωνίσαστο λαμπρῶς, καὶ τροπὴν τῶν Καίσαρος ἰππέων ἐποίησε, καὶ κατεδίωξεν ἄχρι τοῦ στρατοπέδου. Dio c. 10. Sed victus postea Antonius a pedite, factaque classis reliquarumque corporiarum proditione, de morte cogitavit. *Plut.* 76. Dio l. c. Ceterum cepisse Caesarem Alexandriam mense Sextili, annotavit jam Ernst. e SCTO, quod extat apud *Macrob.* Saturn. 1, 12.

viditque mortuum] Sive miserationis causa, sive crudelitatis vidisse dicatur, amovere rem ex h. l. non audeo, quamquam Plutarchus, ut saepe, a Nostro diversus, c. 78. nil nisi, cruentum Antonii mucronem non sine lacrymis accepisse Caesarem, narrat. Alii praeferunt lectionem plurium eodd. *viditque mortuam Cleopatram, quam sequi*, quae convenit sane verbis Dio-

servatam triumpho magno opere cupiebat, etiam Psyllos admovit, qui venenum ac virus exsugerent; quod perisse morsu aspidis putabatur. Ambobus

nis c. 14. τὸ τε σῶμα αὐτῆς εἶδε, καὶ Φάρμακα αὐτῷ καὶ ψύλλους, εἴ πως ἀνασφύλλει, προσήνεγκεν, ubi tamen sequ. etiam Psyllos admovit noxu destituuntur et perit manifesta oppositio membrorum: *et Antonium quidem (μέν) — Cleopatrae (δέ).* Oudend. coniecit: *ultroque morienti v. moriuae Cleopatrae,* ita ut spontanea mors Cleopatrae opponeretur coactae Antonii, mutatione arbitraria neque nimis facili. Nihili prorsus est Gronovii: *mixitque mortuum.*

quam servatam — cupiebat] Plut. l. c. ἐκ δὲ τούτου τὸν Προκλήϊον ἐπεμψε κελεύσας, ἣν δύνηται μάλιστα, τῆς Κλεοπάτρας ζωσῆς κρατῆσαι. καὶ γὰρ ἐφοβεῖτο περὶ τῶν χρημάτων, καὶ μέγα πρὸς δόξαν ἠγάειτο τοῦ Στραμβου, καταγαγεῖν ἐκεῖνον. Idem Dio c. 11. Καῖσαρ δὲ ἐπεθύμει μὲν καὶ τῶν Σησαυρῶν ἐγκρατῆς γενέσθαι, καὶ ἐκεῖνον ζωσάν τε συλλαβεῖν, καὶ ἐς τὰ νικητήρια ἀγαγαγεῖν. et c. 15. καὶ ἐν ἐπιμελείᾳ αὐτὴν ἐποιεῖτο, ὅπως οἱ τὰ ἐπινίκια ἐπιλαμπρύνῃ.

Psyllos admovit] De morte Cleopatrae v. Plutarch. Anton. 86. Dio 51, 14. — Psylli, gens Africae, vim serpentium veneno contrariam habere credebantur, unde in poemate Cinnae apud Gell. 9, 12. „somniaculosam ut Poenus aspidem Psyllus.“ Plin. H. N. 7, 2. „Similis et in Africa gens Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, a Psyllo rege dicta, cujus sepulcrum in parte Syrium majorum est. Horum corpori ingentura fuit virus excitiale serpentibus, ut cujus odore sopirent eas.“ Dio l. c. οἱ δὲ δὴ Ψύλλοι οὗτοι ἄνδρες μὲν εἰσι, (γυνὴ γὰρ οὐ γίνεται Ψύλλα), δύνανται δὲ πάντα τε ἰσὺ παντὸς ἔρπετοῦ παραχρῆμα, πρὶν Σήσκειν τινά, ἐκμυζῶν, καὶ αὐτοὶ μηδέν, ὑπὸ μηδενὸς αὐτῶν δεχθέντες, βλέπτεσθαι. φύονται δὲ ἐξ ἀλλήλων, καὶ δοκιμάζουσι τὰ γεννηθέντα, ἣτοι μετ' ὀφείων που εὐθὺς ἐμβληθέντα, ἣ καὶ τῶν σπαργάνων αὐτῶν ἐπιβληθέντων τισίν. οὕτε γὰρ τῷ παιδίῳ τι λυμάνονται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐσθῆτος αὐτοῦ ναρκῶσι. cf. Celsus 5, 28. Lucan. 9, 925. — Plura v. apud Fabric. ad Dion, l. c, et Cellar. Geogr. ant. 4, 2. p. 114.

morsu aspidis] Dio l. c. καὶ τὸ μὲν σαφές οὐδεὶς οἶδεν, ὧ τρόπῳ διεφάρη κεντήματα γὰρ λεπτὰ περὶ τὸν βραχίονα αὐτῆς μόνα εὐρέθη. λέγουσι δὲ οἱ μὲν, ὅτι ἀσπίδα ἐν ὕδατι ἢ καὶ ἐν ἄσθεσι τισιν ἐσκομισθεῖσάν οἱ προσέθετο· οἱ δὲ, ὅτι βελόνην, ἢ τὰς τρίχας ἀναῖρεν, ἰῶ τιμὴ, δύναμις τοιαύτην ἔχοντι, ὥστε ἄλλως μὲν μηδὲν τὸ σῶμα βλέπτειν, ἂν δ' ἀφματος καὶ βραχυτάτου ἀψῆται, καὶ τάχιιστα καὶ ἀλυπτότατα αὐτὸ φθεῖρειν, χρίσασα, τῶς μὲν αὐτὴν ἐν τῇ κεφαλῇ ἐφῆρει, ὥσπερ εἰώθει, τότε δὲ, κρονατανύσσέ τι τὸν βραχίονα. ἐς τὸ αἷμα ἐνέβαλεν. οὕτω μὲν, ἢ ὅτι ἐγγύτατα, μετὰ τῶν δύο Σεραπεινῶν

communem sepulturae honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici jussit. Antonium juvenem, majorem de duobus Fulvia genitis, simulacro D. Iulii, ad quod post multas et irritas preces

ἀπώλετε. Alias de mortis ejus causa et modo suspiciones profert *Plut.* l. c. Valuit tamen, de aspidis morsu fama, quam praeter alios tradiderunt *Vell.* 87. *Flor.* 4, 10. et *Horat.* *Od.* 1, 57, 26. ubi dicitur Cleopatra „fortis et asperas tractare serpentes, ut atrum corpore combiberet venenum.“ Plura dant *Fabric.* ad *Dion.* l. c. et interpr. ad *Aelian.* H. A. 9, 11.

comm. sepult. hon.] *Dio* l. c. c. 15. ἐν τε τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἐταριχεύθησαν, κὰν τῇ αὐτῇ θῆκῃ ἐτάφησαν. *Plut.* l. c. Καίσαρ — ταφῆσαι τὸ σῶμα σὺν Ἀντωνίῳ λαμπρῶς καὶ βασιλικῶς ἐκέλευσεν.

Antonium juvenem] *Dio* c. 15. τῶν δὲ δὴ παίδων αὐτῶν, Ἀντυλλος μὲν, καίτοι τὴν τε τοῦ Καίσαρος συγκατέρα ἐγγεγενημένος (v. *Nostr.* *infr.* c. 65.), καὶ ἐς τὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἡρώων, ὃ ἡ Κλεοπάτρα ἐπεποιήκει, καταφυγών, εὐθὺς ἐσφάγη. *Plutarch.* 87. Ἀντωνίου δὲ γενεὰν ἀπολιπόντος ἐν τριῶν γυναικῶν (ex Fulvia, Octavia et Cleopatra) ἑπτὰ παῖδας, ὃ πρεσβύτατος, Ἀντυλλος, ὑπὸ Καίσαρος ἀνῆρέθη μόνος. et c. 81. τῶν δ' Ἀντωνίου παίδων ὃ μὲν ἐκ Φουλβίας, Ἀντυλλος, ὑπὸ Θεοδώρου, τοῦ παιδογωγοῦ, παραδοθεὶς ἀπέθανε κ. τ. λ. Scilicet eum cum Caesario Antonius in viros retulerat, (*Dio* 51, 6. *Plut.* 71.) post fugam Actiacam Aegyptium reversus, ἐν' οἷ τε Αἰγύπτιοι, (ita *Dio* l. c.) ὡς καὶ ἄνδρες τινος ἤδη βασιλεύοντος σφῶν προσημειώσι, καὶ οἱ ἄλλοι προστάτας ἐκείνους, ἂν γέ τι δαινόν σφίσι συμβῆ, ἔχοντες καρτερήσωσι. καὶ τοῖς μὲν μειρακίοις καὶ τοῦτο αἴτιον τοῦ ὀλέθρου ἐγένετο. οὐδετέρου γὰρ αὐτῶν ὃ Καίσαρ, ὡς καὶ ἀνδρῶν ἔντων, καὶ πρόσχημά τι προστασίας ἐχόντων, ἐφείσατο.

simulacro D. Iulii] Nescio, quomodo Doctissimus *Fabr.* ad *Dion.* 51, 15. in eum errorem incidit, ut cogitaret h. l. de ἑρώῳ Iulii Caesaris, *Romae* in ejus honorem extracto, de quo *Dio* 47, 18., quod omnibus etiam reis et fugitivis loco asyli esse Romani decreverant (47, 19.), ornato postea et dedicato ab Augusto (51, 19. et 22.). Imo sermo est de monumento, Alexandriae Iulio a Cleopatra condito, ac diserte *Dio* l. c. ἡρώων, ὃ ἡ Κλεοπάτρα ἐπεποιήκει, cui tamen et ipsi asyli inerat religio ob divinos honores Caesaris decretos. Constat enim, non Romam fugisse Antonium juvenem, sed Alexandriae, cujus regnum speraverat, interemptum. Ceterum morem, ad statuas et aras Deorum heroumque confugiendi, illustravit *Lips.* *excurs.* ad *Tac. Ann.* 3, 56. ubi nostri loci non est oblitus.

confugerat, abreptum interemit. Item Caesarionem, quem ex Caesare patre Cleopatra concepisse praedicabat, retractum e fuga supplicio affecit. Reliquos Antonii reginaeque communes liberos, non secus ac necessitudine junctos sibi, et conservavit, et mox pro conditione cujusque sustinuit ac fovit. [18] Per idem tempus, conditorium et corpus Magni Alexan-

Caesarionem] De eo dixi ad Caes. 52. De morte ejus *Dio* l. c. Καισαρίων δὲ ἐς Αἰθιοπίαν Φεύγων, κατελήφθη τε ἐν τῇ ἑσπέρῃ, καὶ διεφθάρη. *Plut. Anton.* 81. Καισαρίωνα δὲ, τὸν ἐκ Καίσαρος εἰ-
και λεγόμενον, ἣ μὲν μήτηρ ἐξέπεμψε μετὰ χρημάτων πολλῶν εἰς τὴν Ἰνδιάν δι' Αἰθιοπίας ἕτερος δὲ παιδαγωγός, ὁμοίος Θεοδώρῳ, Ῥό-
δων, ἀνέπεισεν ἐπανελθεῖν, ὡς Καίσαρος αὐτὸν ἐπὶ βασιλείαν καλοῦν-
τος. βουλευόμενου δὲ Καίσαρος, Ἄρειον εἰπεῖν λέγουσιν· Οὐκ ἀγα-
θὸν πολυκαισαρίῃ. c. 82. τοῦτου μὲν οὖν ἕστερον ἀπέκτεινε μετὰ τὴν Κλεοπάτρας τελευτήν. — Postea cum Oudend. et Wolf. addidit
voc. *patre*, a plerisque editoribus male omissum. Non est pleonasticum, sed *Caesar pater* opponitur juveni Caesari, Octaviano.

Reliquos — liberos] Susceperat Antonius e Cleopatra tres liberos, auctore *Dione* 49, 32. πρεσβυτάτους μὲν, Ἀλέξανδρον καὶ Κλεοπάτραν (καὶ δίδυμοι γὰρ ἐτέχθησαν), νεώτατον δὲ, Πτολεμαῖον, τὸν καὶ Φιλάδελφον ἐπικληθέντα. (*Liv. Epit.* 132. filios tantum nominat, Philadelphum et Alexandrum. Honores, quos Antonius liberis suis vel tribuerat vel destinaverat, enarrat *Dio* 49, 41.) De iis 51, 15. ἣ τὰ Κλεοπάτρα Ἰόβρα τῷ τοῦ Ἰόβρου παιδὶ (filio Jubae, qui post bellum Africanum contra Caesarem gestum perierat, eruditione Graeca postea celebri. v. *Plut. Caes.* 55. *Anton.* 87.) συνώκησε. τούτῳ γὰρ ὁ Καῖσαρ τραφέντι τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ συστρατευσαμένῳ οἱ, ταύτην τε καὶ τὴν βασιλείαν τὴν πατρῴαν ἔδωκε, καὶ αὐτοῖς καὶ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν τε Πτολεμαῖοῦ ἐχαρίσατο. De reliquis liberis iisdem locis *Dio* et *Plutarchus* exponunt. *Julius Antonius*, minor ex *Fulvia* filius, Marcellam duxit postea, Marcelli ex Octavia, Augusti sorore, filiam, dimissam ab Agrippa, Juliam Augusti ducturo, Consul A. U. 744., ob adulterium cum Julia commissum structasque Augusto insidias ab eo interemtus A. U. 752. (*Dio* 55, 10. *Vell.* 2, 100.) Duae ex Octavia filiae, *Antonia major* Domitio Aenobarbo, avo Neronis (Ner. 5.), *Antonia minor* Druso, Liviae filio, Tiberii fratris, patrique Germanici et Claudii, nupsērunt.

conditorium et corpus] i. e. λάρνακα, θήκη, simul cum corpore e penetrali prolatam. *Dio* 51, 16. καὶ μετὰ ταῦτα τὸ μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου σῶμα εἶδε, καὶ αὐτοῦ καὶ προσήψατο, ὥστε τί τῆς

dri, quum prolatum e penetrali subjecisset oculis, corona aurea imposita ac floribus aspersis veneratus est; consultusque, num et Ptolemaeum inspicere vellet, *Regem se voluisse, ait, videre, non mortuos.* Aegyptum in provinciae formam redactam, ut fera-

ἐνός, ὡς Φασι, Στρασεῖναι. Funus Alexandri maxima pompa deductum fuerat Babylone Aegyptum (de qua re copiosissime exponit *Diodor.* 18, 26 sequ.), ubi positus eo est Ptolemaeus. *Strabo* 17, 1, 8. (T. VI. p. 504. ed. Tzschuck.) μέρος δὲ τῶν βασιλείων ἐστὶ καὶ τὸ καλούμενον Σήμα, ὃ περίβολος ἦν, ἐν ᾧ αἱ τῶν βασιλέων ταφαί, καὶ ἡ Ἀλεξάνδρου ἄφθη γὰρ τὸ σῶμα ἀφελόμενος Περδίκκων ὁ τοῦ Λάγου Πτολεμαῖος, κατανομίζοντα ἐκ τῆς Βαβυλώνας — τὸ δὲ σῶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου κομίσας ὁ Πτολεμαῖος ἐκίθησεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου νῦν ἐτι κεῖται· οὐ μὴν ἐν τῇ αὐτῇ πυλῶν· ὑαλίνη γὰρ αὕτη, ἀκείνος δ' ἐν χρυσῇ κτετέθηκεν.

aspersis] Id cum Oudend. et Wolf. praefendum duxi vulg. *aspersum*. Veneratus est corpus et corona aur. imposita, et floribus aspersis. Sic modo oratio bene procedit, singulis nominibus suis participiis adjunctis. Pro aurea Bernecc. sine causa conjec. *laurea*.

Ptolemaeum] i. e. Ptolemaeorum corpora et conditoria. Ita post plures interpretes Suet. etiam Fabr. ad *Dion.* l. c., ubi plane e Nostro: τὰ δὲ δὴ τῶν Πτολεμαίων, καίτοι τῶν Ἀλεξανδρέων σπουδῇ βουλευθέντων αὐτῶν δεῖξαι, οὐκ ἐθεάσατο, εἰπὼν ὅτι „Βασιλέα, ἀλλ' οὐ νεκροὺς ἰδεῖν ἐπεθύμησα.“ Scilicet illum unum regem, hos, quamvis πορφυρογεννήτους, communi mortuorum vulgo accensendos existimabat. Oudend. conjectura *Ptolemaeum* v. *Ptolemaesium* sc. conditorium (Πτολεμαεῖον) nimis a Graecis discedit. Occupatam tamen eam a Bernecc. probavit *Freinsh.* ind. Flor. sub v. *Mausoleum*.

Aegyptum in pr. f. redactam] *Dio* c. 17. ἐκ δὲ τούτου τὴν τε Αἴγυπτον ὑποτελῆ ἐποίησε, καὶ τῷ Γάλλῳ τῷ Κορινθίῳ ἐπέτερεψε. Nimirum praeposuit tantum *praefectum Augustalem*, eamque modo, ne in valentioris hominis potestatem perveniret ea regio, Italiae imminens, cavit. *Tac.* A. 2, 59. v. ad Caes. 56. De gubernatione Aegypti *Strabo* 17, 1, 12. (p. 517. ed. cit.) haec: ἐπαρχία δὲ νῦν ἐστι, Φόρως μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπαρχῶν ἀεί. Ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει ταξίν· ὑπ' αὐτῷ δ' ἐστὶν ὁ δικαίος οδοῦτης, ὃ τῶν πολλῶν κρίσεων κύριος· ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος Ἰδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότην καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ἐφελόντων ἐξεταστής ἐστὶ· παρέκονται δὲ τούτοις ἀπελεύθερο

ciorem habilioremque annonae urticae redderet, fossas omnes, in quas Nilus exaestuatur, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. Quoque Actiacae victoriae memoria celebratior in posterum esset, urbem Nicopolin apud Actium condidit: ludosque illic Quinquennales constituit; et ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum navalibus spoliis, Neptuno ac Marti consecravit. [19] Tumultus post haec, et rerum

Καίσαρος καὶ οἰκονόμοι, μείζω καὶ ἐλάττω πεπιστευμένοι πράγματα. Plura v. apud Fabr. ad *Dion.* l. c.

fossas omnes — detersit] *Dio* c. 18. τὰς τε διώρυχας, τὰς μὲν ἐξεκάλυψε, τὰς δὲ ἐκ καινῆς διώρυξῃ.

urbem Nicopolin — condidit.] *Dio* 5, 1. πῆλιν τινα ἐν τῷ στρατοπέδῳ τότε, τοὺς μὲν συναγείρας, τοὺς δ' ἀναστήσας τῶν πλησιοχώρων, συνήμισε, Νικόπολιν αὐτῇ ὄνομα δούς. Exponit de hujus urbis origine *Strabo* 7, 7, 6, additque: ἡ μὲν οὖν Νικόπολις εὐανδρεῖ, καὶ λαμβάνει κατ' ἡμέραν ἐπίδοσιν. *Pausan.* 5, 2. Ἀμβρακικῶτας δὲ καὶ Ἀνακτορίου ἀποίκους Κορινθίων ὄντας, ἐπηγάγετο ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐς Νικόπολιν συνοικισμὸν πρὸς τῷ Ἀκτίῳ. cf. *Id.* 7, 18, 6. et 10, 38, 2. — v. *Serv.* ad *Virgil.* *Aen.* 3, 274. *Harduin.* ad *Plin.* H. N. 4, 1. *Cellar.* *Geogr.* Ant. 2, 13. p. 1089 sequ.

ludosque — constituit] *Dio* l. c. ἀγῶνά τε τινα καὶ μουσικὸν καὶ γυμνικὸν, ἵπποδρομίας τε, πεντετηρικὸν, ἱερὸν (οὕτω γὰρ τοὺς τῆν σίτησιν ἔχοντας ὀνομάζουσι, i. e. sacros ludos appellant, in quibus victores s. hieronicae de publico coenabant, ut Fabric.) κατέθειξεν, Ἀκτία αὐτὸν προσαγορεύσας. Frequens ludorum Actiacorum apud scriptores mentio. Loca collegit Fabric. ad l. c.

vetere Apollinis templo] Memorat illud *Thuc.* 1, 29. ἐν Ἀκτίῳ τῆς Ἀνακτορίας γῆς, οὗ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν, et *Polyb.* 4, 63. τὸ τῶν Ἀναρράνων ἱερὸν, καλούμενον Ἀκτίου, citat a Fabr.

locum castrorum — consecravit] Paulo diversus *Dio* l. c. τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Ἀκτίῳ τριήρη τε καὶ τετρήρη, τὰ τε ἄλλα τὰ ἔξῃς, μέχρι δεκίηρος, ἐκ τῶν αἰχμαλώτων νεῶν ἀνέθηκε καὶ κατὰ μείζω ᾤκοδόμησεν (*vetus Ap. templum ampliavit*). Postea: τὸ τε χωρίον, ἐν ᾧ ἐσκήνησε, λίθοις τετραπέδοις ἐκρηπίδωσε, καὶ τοῖς ἀλοῦσι ἐμβόλοις ἐκόσμησεν, ἕδος τι ἐν αὐτῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπαίθριον ἰδρυσάμενος. *Strabo* autem l. c. καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος ἐναυθῆ ἐστι, πλησίον τοῦ στόματος, λόφος τις, ἐφ' ᾧ ὁ νεῶς, καὶ ὑπ' αὐτῷ πεδίῳ ἄλλος ἔχον καὶ νεῶρια· ἐν οἷς ἀνέθηκε

novarum initia, conjurationesque complures; priusquam invalescerent, indicio detectas compressit, alias alio tempore: Lepidi juvenis, deinde Varronis Murenae et Fannii Caepionis, mox M. Egnatii, exin

Καίσαρ τὴν δεκανέαν ἀκροβίνιον, ἀπὸ μονοκρότου μέχρι δεκῆρους. Epigramma *Philippi* (Anthol. Jacobs. Vol. 2. p. 203. Ej. Animadv. Vol. 2. P. 2. p. 170.) hunc locum spectans, laudavit jam Casanbonus.

et rerum] Al. *et etiam rerum* vel vitiose *ac etiam*. Delevi *etiam* cum Ouidend., postea *et ante alias*.

alias alio tempore] Recenset eas Livia apud *Senec.* de element. 1, 9. „Salvidienum Lepidus secutus est, Lepidum Murena, Murenam Caepio, Caepionem Egnatius, ut alios taceam, quos tantum ausos pudet.“ Ib. „quam annum quadragesimum transisset, et in Gallia moraretur, delatum est ad eum indicium, L. Cinna, stolidi ingenii virum, insidias ei struere.“ Fuit hic Cinna *Cn. Pompeji nepos*. A *Dione* 55, 14. Γυναῖος Κορνήλιος dicitur, Σαγατεῖδοῦς τοῦ μεγάλου Πομπηίου, ubi v. Fabr., qui *Cneum* praenomen ut rectius defendit.

Lepidi juvenis] A. U. 725. *Vell.* 2, 88. „Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinoque Caesar imponit manum, M. Lepidus juvenis forma quam mente melior, Lepidi ejus, qui Trinvir fuerat Reip. constituendae, filius, Junia Bruti sorore natus, interficiendi, simul in Urbem revertisset, Caesaris consilia inierat. Tunc Urbis custodiis praepositus C. Maecenas. — Hic speculatus est per summam quietem ac dissimulationem praecipitis consilia juvenis, et mira celeritate, nullaque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane novi ac resurrectari belli civilis restinxit initium.“ cf. *Liv. Epit.* 153. *Senec.* l. c. et de brev. vit. 5. *Appian.* 4, 50. *Dio* 54, 15.

Varronis Murenae] A. U. 752. *Vell.* c. 91. „L. Murena“ (adoptatus a L. Terentio Varrone) „et Fannius Caepio, diversis moribus (nam Murena sine hoc facinore potuit videri bonus, Caepio et hoc ante pessimus) quum inissent occidendi Caesaris consilia, oppressi auctoritate publica, quod vi facere volebant, jure passi sunt.“ *Dio* 54, 3. Φάννιος μὲν γὰρ Καίσιον ἀρχηγὸς τῆς ἐπιβουλῆς ἐγένετο, συνελαβόντο δὲ καὶ ἄλλοι· καὶ σφίσι καὶ ὁ Μουρένας συνομιλωμέναι, εἴτ' οὖν ἀληθῶς, εἴτε καὶ ἐν διαβολῆς, ἐλέχθη, ἐπειδὴ καὶ ἀκράτῳ καὶ κατανορεὶ παρόρησιᾳ πρὸς πάντας ὁμοίως ἐχρήτο. καὶ (οὐ γὰρ ὑπέμειναν τὸ δικαστήριον) ἐρήμην μὲν ὡς καὶ Φευξόμενοι ἤλωσαν, ἀπεσφάγησαν δὲ οὐ πολλῶ ὕστερον. cf. *Noster Aug.* 56. *Tib.* 8. *Macrob.* Sat. 1, 11.

M. Egnatii] *Rufi*, Aedilis A. U. 728., in quo magistratu

Plautii Rufi, Luciique Pauli progeneri sui: ac praeter has L. Audasii, falsarum tabularum rei, ac neque actate, neque corpore integri: item Asinii Epicadi, ex gente Parthina, hybridae: ad extremum Telephi, mulieris servi nomenclatoris. Nam ne ultimae quidem sortis hominum conspiratione et pe-

---

των Ἀγροστον ὑπερφρονῆσαι dicitur *Dion.* 53, 24. Consulatum profiteri vetuit eum C. Sentius Saturninus, auctore *Vell.* c. 92. *Egnatianum* sedes erupisse triennio post Murenæ Caepionisque conjurationem, patet ex eodem *Vell.* c. 53, qui c. 91. de eo ita: „Neque multo post Rufus Egnatius, per omnia gladiatorii, quam Senatorii, propior, collecto in aedilitate favore populi, quem extinguendis privata familia incendiis in dies auxerat, in tantum quidem, ut ei praeturam continuaret, (de qua *Deo* l. c.) mox etiam consulatum petere ausus, quam esses omni flagitiorum scelerumque conscientia mensus, nec melior illi res familiaris, quam mens, foret, aggregatis simillimis sibi, interimere Caesarem statuit. — Neque hic prioribus in occultando felicior fuit; abditusque carceri cum consensu facinoris, mortem dignissimam vita sua obiit.“

Plautii Rufi] *Dion.* 55, 27. *Publius* quidam *Rufus* populum ad res novas concitasse dicitur. Eum *Fabric.* ad h. l. eundem putat cum homine hic memorato. Res, forsan etiam lectio incerta.

Luciique Pauli] *Paulus* duxerat *Iuliam*, neptem *Augusti* ex *Agrippa* et *Iulia*. Consul fuit A. U. 754. V. de eo *Glandorp.* p. 51.

ex gente Parthina] *Parthini* s. *Partheni* gens erant *Illyriacae*, de quibus v. *Cellar.* Geogr. Ant. 2, 15. p. 1027. Devicerat *Parthinos* *Asinius Pollio* A. U. 715, auctore *Dion.* 48, 41., et inter reliquos captivos *Romam* secum duxerat *Epicadam*, libertum postea suum ideoque nomine suo appellatum, ex quo matrisque *Itala* natus videtur hic *Asinius Epicadus*, ob parentes diversae gentis *hybrida* appellatus.

mulieris servi nomenclatoris] *Nomenclatorum* non ad prensationes tantum candidatorum pertinuisse ministerium, sed ad salutationes matutinas, dispositionem convivarum aliaque talia, monet ad h. l. *Casaubonus*. *Servus nomenclator* autem eodem modo dicitur *πλεοναστικῶς*, quo *Caes.* 74. a manu *servus*. Ut enim *ultimae sortis* hominem ostendat, *servum* dicit, et *mulieris* *servum*, quamquam hoc ipsum voc. *mulieris* multi suspectum habuerunt, Oudend. etiam coniecit *muliebris*, quod nemini facile placebit.

riculo caruit. Audasius atque Epicadus Italiam filiam et Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere ad exercitus: Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, et ipsum et Senatum aggredi destinarant. Quin etiam quondam juxta cubiculum ejus lixa quidam ex Illyrico exercitu, janitoribus deceptis, noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus; imposne mentis, an simulata dementia, incertum; nihil enim exprimi quaestione potuit. [20] Externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum, adolescens adhuc; et Antonio devicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit, una acie, dextrum genu lapide ictus; altera, et crus et utrumque brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per lega-

imposne] Al. *inopsne*, quod recepit Burm. Illud recte, opinor, servavit Oudend., dictum docens pro *mente capto*, quum mens ex hominis potestate abiit, uti Festus.

Dalmaticum] A. U. 719. adolescens 28 annorum. De hoc bello v. *Flor.* 4, 12. *Liv.* 132. *Appian.* Illyr. 16. sequ. *Dio* 49, 58. ἐπὶ δὲ δὴ τοὺς Δαλμάτας πρότερος μὲν ὁ Ἀγρίππας, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Καῖσαρ ἐπεστράτευσεν.

Cantabricum] *Flor.* 4, 12, 46 sequ. *Vell.* 2, 90. *Oros.* 6, 21. *Dio* 55, 25. ubi: αὐτὸς δὲ ὁ Ἀγρίππας πρὸς τε τοὺς Ἄστυρας καὶ πρὸς τοὺς Κανταβροὺς ἄμα ἐπολέμησεν. Gestum id bellum A. U. 729. Huc pertinent carmina *Horat.* 3, 14. et 4, 5. v. infra c. 81.

Dalmatico — consauciatus] *Dio* 49, 58. τοὺς μὲν πλείους σφῶν, αὐτοὶ πλεῖστα καὶ δεινὰ παθόντες, ὥστε καὶ τὸν Καῖσαρα τραυθῆναι — κατεστρέψαντο. De altero autem vulnere, in ponte obsidionali accepto, idem c. 35. ubi de bello cum Japydibus: τὸ γὰρ Μάτουλαν, τὴν μεγίστην σφῶν πόλιν, κρατυνάμενοι (Japydes), πολλὰς μὲν προσβολὰς τῶν Ῥωμαίων ἀπεκρούσαντο, πολλὰ δὲ μηχανήματα κατέφλεξαν· αὐτὸν τε ἐκείνον ἀπὸ πύργου τινὸς ξυλίνου ἐπιβῆναι τοῦ περιβόλου πειρώμενον κατέτρωσαν. Consentit *Appian.* Illyr. 20, ubi cum tribus comitibus, in quibus Agrippa, paucisque satellitibus, pontem obsidionalem in oppugnatione Metuli ascendisse dicitur. ἤδη δ' αὐτοῦ, ita pergit, τὴν γέφυραν περῶντος, ἐν αἰδοῦ γενόμενος ὁ στρατὸς ἀνεπήδησεν ἄθρους. καὶ πάλιν ἡ γέφυρα βαρησεισα καταπίπτει, καὶ οἱ ἄνδρες ὑπ' αὐτῆς ἄθροοι κατεχώννυτο. καὶ οἱ μὲν ἀπέθανον αὐτῶν, οἱ δὲ συντριβέντες ἐφέροντο. ὁ δὲ Καῖσαρ ἐπλήγη μὲν το σιέλως τὸ δεξιόν, καὶ τοὺς βραχίονας ἄμφω κ. τ. λ. Contra *Flor.* 4, 12, 7. in trajectu fluminis (error in varia signi-

tos administravit; ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longe abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquilejam usque ab Urbe progrediens. [21] Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis, Cantabriam, Aquila-

ficatione voc. *pons* fuit) factum id narrat hisce verbis: „in hos (Illyrios) expeditionem ipse sumpsit, fierique pontes imperavit. Hic se et aquis et hoste turbantibus, cunctanti ad ascensum militi scutum de manu rapuit; et in via primus, tunc agmine secuto, quum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus, speciosior sanguino et ipso periculo augustior, terga hostium percecidit.“ Ceterum, quod *bello Dalmatico* Augustum hoc vulnus accepisse Suetonius dicit, quod in pugna cum Japydibus, Illyriae populo, tulit, (quo nomine etiam reprehensus est a P. Candido ad marg. Appian. l. c. v. Schweigh. ed.) fecit id more veterum, qui gentes regionesque vicinas laud nimis accurate nominibus distinguere solent, et gentem saepissime pro singulis nationibus ejusdem originis dicunt. Latiori etiam nomine *Plin.* H. N. 7, 45. ad res Augusti adversas „*Pannonici belli* ruinae e turri“ refert.

Pannonicis] A. U. 719. quo Illyricum bellum gessit. *Dio* 49, 36. ἐπὶ Παννονίου ἐστράτευσεν κ. τ. λ.

aut non longe abesset] Huc pertinet, quod *Dio* 55, 34. ad A. U. 761. πρὸς μέντοι τὰς τῶν πολέμων διαχειρίσεις οὕτως ἔφρωντο, ὥστ' ἐν ἔγγυθεν καὶ ἐπὶ τοῖς Δαλμάταις καὶ ἐπὶ τοῖς Παννονίοις πᾶν ὃ, τι χρὴ συμβουλεύειν ἔχη, πρὸς Ἀρίμινον ἐξώρμησε. Ita A. U. 758. Galliam petierat, belli Germanici causa. *Dio* 54, 19. Dicitur etiam *Tac. Ann.* 1, 46. fessa aetate saepius in Germanias commeasse.

partim ductu, partim auspiciis suis] *Plin.* H. N. 3, 20. exhibet inscriptionem e tropaeo Alpium, ubi: „quod ejus ductu auspiciisque gentes Alpinae omnes — sub imperium P. R. sunt redactae.“

Cantabriam] Devicit Cantabros A. U. 725. missus ab eo Statilius Taurus, auctore *Dione* 51, 20. — A. U. 729. expeditionem contra eos ipse suscepit, de qua superiori capite. Rebelles post ejus abitum compescuit anno sequenti (730.) L. Aemilius (*Dio* 53, 29). Denuo bellum inferentes perdomiti sunt a T. Carisio et C. Furnio legatis A. U. 752. (*Dio* 54, 5). Denique finem fecit huic bello Agrippa A. U. 755. qui, narrante eodem *Dione* 54, 11. τοὺς τε ἐν τῇ ἡλικίᾳ πολεμίους πάντας ὀλίγου διέφθειρε, καὶ τοὺς λοιποὺς τὰ τε ὄπλα ἀφείλετο, καὶ ἐς τὰ πεδία ἐν τῶν ἔρυμνῶν κατεβίβασεν.

niam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Raetiam, et Vindelicos, ac Salassos, gentes Inalpinas. Coërcuit et Dacorum incursiones, tribus

Aquitaniam] Ad provincias, quas Augustus belli armorumque causa sibi servaverat, discrete referuntur apud *Dion.* 53, 12. Γαλάται πάντες, οἱ τε Ναρβωνήσιοι καὶ οἱ Δουγδουνήσιοι, Ἄκυϊ-
τανοὶ τε καὶ Κελτικοί, αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἄποικοι σφῶν Celebrat
M. Valerii Messalae triumphum Aquitanicum, actum A. U.
727. *Tibull.* Eleg. 1, 8, 3. et 2, 1, 33. ubi: „gentis Aquitanae
celeber Messala triumphis.“ cf. l. 4. carmen 1.

Pannoniam] Pannonios bello ipse petiit A. U. 719. v. cap.
sup. Rebelles vicit Geminus A. U. 720. (*Dio* 49, 38.) Sed ab
anno 735. (v. interpr. ad *Vell.* 2, 96.) perpetua fere bella gesta
sunt cum hac gente, (*Dio* 54, 20, 24.) quibus post mortem
Agrippae praefuit Tiberius (*Dio* 54, 31, 34. Nost. *Tibul.* 9.),
a quo tandem post variam belli fortunam perdomita est A. U.
759. usque ad 761. *Vell.* 2, 110. et 114. *Dio* 55, 29. et 34.

Dalmatiam cum Illyr. omni] v. cap. sup. Bellum Dalmati-
cum et ipsum confecit Tiberius. *Flor.* 4, 12, 8 sequ. ubi *Tiberium*
pro *Vibio* reponendum, viri docti consuerunt. *Vell.* 2, 90. *Liv.*
139. *Dio* 54, 34, 36. Provinciam eam factam, narrat *Vell.* 2, 39.
„At Tiberius Caesar, quam certam Hispanis parendi confessio-
nem extorserat parens, *Illyriis Dalmatisque* extorsit.“

Raetiam, et Vindelicos] *Vell.* loco proxime citato: „*Rae-
tiam* autem et *Vindelicos ac Noricos*, Pannoniamque et Scordi-
scos, novas imperio nostro subjunxit provincias (Tiberius).“
Dio 54, 22. ubi Ραιτούς, εἰκοῦντας μεταξύ τοῦ τε Νωρικού καὶ τῆς
Γαλατίας, debellatos dicit a Druso et Tiberio (A. U. 739.). *Ho-
rat.* Od. 4, 4, 17. et 4, 14, 14. „major Neronum mox grave proe-
lium commisit, immunesque Raetos auspiciis pepulit secundis.“
cf. infra *Tib.* 9. — Scribendum autem: *Raetiam* sine h, e la-
pidibus vetustissimisque Mss., docuerant Drakenb. et Duker.
ad *Liv.* Ep. 136. et Oudendorp. ad h. l.

Salassos] *Dio* 53, 25. οἰκοῦσι δὲ (οἱ Σάλασσοι) ὑπὸ τὰς Ἄλ-
πεις. Ibid. devictos eos dicit a Terentio Varrone A. U. 729.
post Valerium Messalam, qui domuerat eos A. U. 720. (*Dio* 49,
38.) *Liv.* 135. „Salassi, gens Alpina, perdomiti.“ *Strabo* 4, 6,
7. (Tom. II. p. 83. ed. Tzschuck.) ὕστερον μάντοι κατεστρέψατο
αὐτοὺς ἄρδην ὁ Σεβαστός, καὶ πάντας ἐλαφροπόλησε. — Τῶν μὲν
εὖν ἄλλων σωματῶν τρεῖς μυριάδες ἐξητάσθησαν ἐπὶ τοῖς ἑξακισχίλιοις,
τῶν δὲ μαχίμων ἀνδρῶν ἑπτακισχίλιοι· πάντας δ' ἐπόλησε Τερέντιος.
Οὐαῖρῶν ὑπὸ δόρυ, καταστρεψάμενος αὐτοὺς στρατηγός κ. τ. λ.

Dacorum] *Flor.* 4, 12, 18. „Daci montibus inhaerent. Co-
tisonis regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxe-

eorum ducibus cum magna copia caesis, Germanosque ultra Albim fluvium summovit: ex quibus Ubios et Sygambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. Alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine justis et necessariis causis bellum intulit, tantumque afuit a cupiditate, quoquo modo imperium

---

rat ripas, decurrere solebant, et vicina populari. Visum est Caesari Augusto, gentem aditu difficillimam summovere. Misso igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citra praesidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summotata atque dilata est." cf. *Dio* 51, 22, 25. qui de alia expeditione sub M. Crasso contra Dacos exponit. *Eutrop.* 7, 5. „vicit autem proeliis Dacos." In provinciae formam postea Dacia redacta est a Trajano.

Germanosque — summovit] E Nostro *Eutrop.* l. c. „Germanorum ingentes copias cecidit; ipsos quoque trans Albim fluvium summovit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen bellum per Drusum privignum suum administravit, sicut per Tiberium, privignum alterum, Pannonicum. Quo bello CCC millia captivorum ex Germania transtulit, et supra ripam Rheni in Gallia collocavit." v. not. prox. De Drusi expeditione in Germaniam v. *Hör.* 4, 12, 23. *Dion.* 55, 1. Noster *Claud.* 1.

ex quibus — collocavit] Duplicem *Eutropii* errorem, et quod ad numerum, et quod ad captivos Germanos attinet, corrige e Nostri *Tiber.* 9. „Germanico (bello) quadraginta millia deditivorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit." *Ubios* ex *codd.* *Ursini* post *Casubonum* ediderunt omnes pro: *Sueres*. Illam enim gentem traduxit *Agrippa A. U.* 717. (v. *Tac. A.* 12, 27. ibique *Lips. Strabo* 4, 5, 4. (T. II. p. 49. ed. *Tzschuck.*) πέραν δὲ ὤκειον Οὐβιοὶ κατὰ τοῦτον τὸν τόπον εὗς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἐκόντας εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου.) *Sygambros* autem *Tiberius A. U.* 746. (v. *Tiber.* l. c. *Tac. A.* 2, 26. ibique *Lips. Dio* 55, 6. *Strabo* 7, 1, 5. (T. II. p. 521.) ubi: ταύτης δὲ (χώρας) τὰ μὲν εἰς τὴν Κελτικὴν μετήγαγον Ῥωμαῖοι, τὰ δ' ἐφῄθη μεταστάντα εἰς τὴν ἐν βάσει χώραν, καὶ σάπερ Μαρσοὶ λοιποὶ δ' εἰσὶν ἕλιγοι, καὶ τῶν Σουγάμβρων μέρος.) De orthographia nominis *Sygambrorum* v. *Duker.* ad *Hör.* 4, 12, 24. et quos ille laudat, et *Oudend.* ad h. l.

tantumque afuit] *Tac. A.* 1, 11. „addideratque consilium (Augustus) coercendi intra terminos imperii, incertum metu, an per invidiam." v. *Fabric.* ad *Dion.* 54, 9. et 56, 55.

vel bellicam gloriam augendi, ut quorundam barbarorum principes in aede Martis Ultoris jurare coegerit, mansuros se in fide ac pace, quam peterent; a quibusdam vero novum genus obsidum, feminas, exigere tentaverit, quod negligere marium pignora sentiebat. Et tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties vellent, obsides recipiendi. Neque aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes graviore unquam ultus est poena, quam ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione servirent, neve intra tricesimum annum liberarentur. Qua virtutis moderationisque fama Indos etiam ac Scythas, auditu modo

in aede Martis Ultoris] quam ab ipso Augusto conditam, narrat *Dio* 54, 8. ubi v. Fabr. v. ad c. 29.

novum gen. obs.] h. e. quod *Romani* huc usque non exegerant. Apud alias enim gentes jamdudum hic mos obtinuerat. v. interpr. ad h. l. et Lips. ad *Tac. Germ.* 8. ubi: „captivitatē longē impatientius feminarum suarum nomine timent; adeo, ut efficacius obligentur animi civitatum, quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperantur,“ ex quo loco, *Germanos* ita ab Augusto coercitos maxime fuisse, apparet. — Postea pro *marium* al. *marum*, non improbante Oudend., ut distinguatur a *marium* a *mare*: pro *pignora* al. *pignera*, ut in v. *pigneror*.

ultus est] Ita teste Casaub. optimi libri, et hoc praetulerunt Graev. Gronov. Oudend. Wolf. Reitz. Al. *multatus est*, quod analogia potest defendi, exemplis destituitur. Probarunt tamen Burm. et Ernestius, quos vide.

neve intra tric. a. lib.] Laudavit jam Casaub. *Dion.* 53, 25. ubi de bello Varionis contra Salassos: συνέλαβέ τε τοὺς ἐν τῇ ἡλικίᾳ, καὶ ἀπέδοτο, ἐφ' ᾧ μηδεὶς σφῶν ἐντὸς εἰκοσίων ἐτῶν ἐλευθερώσειν, unde suspicatus est, n. l. quoque legendum *vicesimum*.

Indos] *Eutrop.* 7, 5. „Scythae et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera et legatos ad eum miserunt.“ *Flor.* 4, 12, 61. „illi quoque reliqui, qui immunes imperii erant, sentiebant tamen magnitudinem, et victorem gentium populum Romanum reverebantur. Nam et *Scythae* miserere legatos, et *Sarmatae*, amicitiam petentes. *Seres* etiam habitantesque sub ipso sole *Indi*, cum gemmis et margaritis, elephantes quoque inter munera trahentes, nihil magis quam longinquitatem viae imputabant, quam quadriennio impleverant; et tamen

cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam. Parthi quoque

ipse hominum color ab alio venire coelo fatebatur.“ *Oros.* 6, 21. „apud Tarraconem citerioris Hispaniae urbem legatos indorum et Scytharum, toto orbe transmiso, tandem invenisse Caesar in,“ narrat, quorum consentit *Eusebius* in *Chronico*. Contra *Dio* 54, 9. Semi A. U. 754. convenisse eum Indos scribit (cf. *Strabo* 15, 1, 73. T. VI. p. 54. ed. cit.), unde recte, ut puto, Casaubonus duplicem eorum legationem statuit. Celebrat rem *Horat.* Od. 4, 14, 41. „te Cantaber non ante domabilis, Medusque et Indus, te profugus Scythes miratur,“ et 4, 15, 23.

Parthi] *Eutrop.* l. c. „Armeniam a Parthis recepit; obsides, quod nulli antea, Persae ei dederunt; reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso victo ademerant.“ *Flor.* 4, 12, 65. *Liv.* 139. *Mon. Ancyr.* „Parthos trium exercituum Romanorum spolia et signa restituere mihi, supplicesque amicitiam Populi Romani petere coegi, ea autem signa in penetrali, quod est in templo Martis Ultoris, reposui.“ *Vell.* 2, 91. „cum pascatur Occidens, ab Oriente ac rege Parthorum signa Romana, quae Crasso oppresso O odes, quae Antonio pulso filius eius Phraates ceperant, Augusto remissa sunt.“ *Justin.* 42, 5. *Oros.* 6, 21. *Dio* 55, 35. ἐπειδὴ ὁ μὲν Τηριδάτης αὐτὸς, παρὰ δὲ δὴ τοῦ Φραάτου πρέσβεις, ἐφ' οἷς ἀντεκάλου ἀλλήλοις ἀφίκοντο, ἐς τὴν βουλὴν αὐτοὺς ἐνήγαγε· καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιτραπείς παρ' αὐτῆς τὴν διάγνωσιν, τὸν μὲν Τηριδάτην τῷ Φραάτῃ οὐκ ἐξέδωκε, τὸν δὲ υἱὸν αὐτῶ, ὃν πρότερον παρ' ἐκείνου λαβὼν εἶχεν, ἀπέπεμψεν ἐπὶ τῷ τοὺς τε αἰχμαλώτους, καὶ τὰ σημεῖα τὰ στρατιωτικὰ τὰ ἐν τῇ τοῦ Κράσσου καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἀντωνίου συμφορᾷ ἀλόντα κομίσασθαι, quod factum A. U. 731., et 54, 8. Κἀν τούτῳ (A. U. 734.) ὁ Φραάτης, Φοβηθεὶς μὴ καὶ ἐπιστρατεύσῃ οἱ, ὅτι μὴδέπω τῶν συγκειμένων ἐπεποιθεῖται, τὰ τε σημεῖα αὐτῷ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, πλὴν ὀλίγων, οἱ ὑπ' αἰσχύνῃς σφᾶς ἐφθείραν, ἧ καὶ κατὰ χώραν λαβόντες εἰμειναν, ἀπέπεμψε καὶ αὐτοὺς ἐκείνος, ὡς καὶ πολέμῳ τινὶ τὸν Παρσον νευνηκῶς, ἔλαβε. *Strabo* l. 6. fin. et 16, 1, 28. (T. VI. p. 297.) Multi sunt poetae Romani istius aevi de hac Augusti laude. Ceterum cf. Jo. Gottl. *Lindneri* dissert. de signorum militarium, Augusto reposcente, facta a Parthis restitutione. Arnstad. 1765. — De *Armenia*, quam vindicasse dicitur Augustus, v. Oudend. ad h. l., Fabric. ad *Dion.* 54, 9. et 55, 11., interpr. ad *Flor.* 4, 12, 15., ad *Vell.* 2, 94, 102. et 122., et ad *Tac.* A. 2, 5. Justo brevior h. l. Suetonius. Intelligitur enim expeditio Tiberii, qua Tigranem in Armeniae regnum deduxit A. U. 734., Romanisque pristinum jus, reges hujus terrae constituendi, vindicavit. v. Tiber. 9. Alia Caji Caesaris in Armeniam fuit expeditio A. U.

et Armeniam vindicanti facile cesserunt, et signa militaria, quae M. Crasso et M. Antonio ademerant, repositenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique, pluribus quondam de regno concertantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt. [22] Janum Quirinum, semel atque iterum a condita Urbe

755., quum mortuo Tigrae Phraates Armeniam occupasset, quam h. l. per ὕστερον πρότερον a Suetonio commemorari, falso credidit Casaubonus, ad cuius sententiam accessit Fabr. ad Dion. 55, 11., quamquam prius loco nostro ad 54, 9. excitato, ubi de Tiberii expeditione sermo.

obsidesque ins. obtulerunt] Vell. 94. „quin rex quoque Parthorum tanti nominis fama territus, *liberos suos ad Caesarem misit obsides.*“ Tac. A. 2, 1. „Nam Phraates, quamquam depulisset exercitus ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, *partemque prolis firmandae amicitiae miserat, haud perinde nostri metu, quam fidei popularium diffisus.*“ Justin. l. c. „sed et filii nepotesque Phraatis obsides Augusto dati.“ Strabo 16. l. c. ὁ δ' ἐνεῖεν διαδεξάμενος Φραάτης τοσοῦτον ἐσπούδασε περὶ τὴν Φιλίαν τὴν πρὸς Χαίσαρα τὸν Σεβαστόν, ὥστε καὶ τὰ τρόπαια ἐπέμφεν, ἃ κατὰ Ῥωμαίων ἀνέστησαν Παρθυαῖοι καὶ καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας ἰγγησίους ἐνεχείρισεν ἄμνηρα αὐτῶν, Σερασπαδάην, καὶ Ῥωδάσπην (al. Κερροσπαδὴν), καὶ Φραάτην, καὶ Βονώνην, καὶ γυναῖκα τούτων δύο, καὶ υἱεὶς τέτταρας, δεδιώς τὰς στάσεις καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους αὐτῶν κ. τ. λ.

pluribus — concertantibus] Contentiones dicit inter Phraatem et Teridatem, quarum arbitrium Augusto est delatum. v. Dion. 53, 53. quem locum supra excitavimus. — Postea servari *comprobaverunt*, quamquam Oudend. et Wolf. praetulerunt *simplex probaverunt* ex nonnullis codd., quoniam amat omnino Noster uti hoc compositorum genere, et hoc ipso verbo, ubi de plurium consensu sermo est. Ita Aug. 53. „et universi quasi de ipso dictum exsultantes *comprobassent.*“ Galb. 16. „eligerent ipsi, quem cuncti exercitus *comprobarent.*“

Janum Quirinum] De eo v. Liv. 1, 19. Plut. Num. 20. Flor. 4, 12, 64. „Aususque tandem Caesar Augustus, septingentesimo ab Urbe condita anno, Janam Geminum cludere, *bis* ante se clusum, sub Numa rege, et victa primum Carthagine.“ Liv. l. c. „bis deinde post Numae regnum clausus fuit; semel T. Manlio Consule (Plut. l. c. ὑπατευόντων Μάρκου Ἀτιλίου καὶ Τίτου Μαλλίου), post Punicum primum perfectum bellum; iterum, quod nostrae aetati Dii dederunt ut videremus, post bel-

memoriam ante suam clausum, in multo brevioris temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit. Bis ovans ingressus est Urbem, post Philippense, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandri-

um Actiacum, ab Imperatore Caesare Augusto, pace terra marique parta.“ *Vell.* 2, 38. „immane bellicae civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio Consule, tertium Augusto Principe, Janus Geminus clausus dedit.“ — Ceterum, *ter* ab uno Augusto clausum esse Janum, auctores etiam sunt *Oros.* 6, 22. et *Dio* 51, 20. A. U. 725. post devictum Antonium, 53, 26. A. U. 729 post superatos Cantabros, et 54, 36. ubi ad A. U. 744. ἐψηφίσθη μὲν οὖν, τὸν Ἰανὸν τὸν Γέμινον, ὡς καὶ πεπαυμένων τῶν πολέμων, (ἀνέφικτο γὰρ) κλεισθῆναι· οὐ μόνου καὶ ἐκλείσθη. Id autem vere factum esse A. U. 752., affirmat *Oros.* l. c., et probare studuit *Jo. Masson* de templo Jani reserato Roterod. 1700. cf. *Fabr.* ad Dionis locos citatos. Nunc plerisque viris doctis est persuasum, decretum quidem fuisse a Senatu, sed propter continua cum Dacis, Pannoniis, Germanis bella non factum. In monumento saltem Ancyrano, uti nunc restitutum legitur, nil nisi: „Quinque a condita Urbe Janum Quirinum bis omnino clausum fuisse prodatur, *cum Senatus per me Principem ter claudendum esse jussit*,“ ubi v. interpr. cf. *Duker.* ad *Flor.* l. c. et quos laudat *Fabric.* l. c. De senioribus temporibus egit *Casaub.* ad h. l. Quod autem nonnulli vel rejiciendum *ter* existimarunt n. l., vel mutandum in *tertio* vel *tertium*, id refellitur ipsis verbis a scriptore additis: *in multo brevioris temporis spatio*, quibus rem sub uno Augusti imperio *ter* repetitam toti historiae Romanae intervallo, quo bis tantum idem acciderat, opponere cum, patet.

Bis ovans] *Dio* *ter* factum id narrat, *primum* 48, 31. post bellum Philippense simul cum Antonio, *alterum* 49, 15. post bellum Siculum, de quibus ovationibus h. l. *Suetonius*, et *tertium* 54, 8. post pactionem cum Phraate factam et signa recepta. Ibi enim: καὶ προσέτι καὶ ἐπὶ κέλκτος ἐς τὴν πόλιν ἐσῆλασε. Dissensus scriptorum tolli nequit, ac jure, puto, *Wesselingii* rationem, quam protulit *Observ.* 2, 4., hunc honorem Augusto a Senatu quidem fuisse decretum, sed ab eo non usurpatum, repudiavit *Fabric.* ad *Dion.* 54, 8., quum diserte hic scriptor: ἐσῆλασε. Ceterum duplicem ovationem confirmant *Fasti Capitolini.* v. *Casaub.*

Curules triumph. tres egit] *Dio* 51, 21. ἐώρτασε δὲ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ τὰ τε τῶν Παννονίων καὶ τὰ τῶν Δαλματῶν, τῆς τε

num, continuo triduo omnes. [23] Graves ignominias cladesque duas omnino, nec alibi quam in Germania, accepit, Lollianam et Varianam: sed Lollianam majoris infamiae, quam detrimenti; Varianam paene exitiabilem, tribus legionibus cum duce legatisque et auxiliis omnibus caesis. Hac nunciata, excubias per Urbem in-

Ἰαπυδίας, καὶ τῶν προσχώρων σφίσι, Κελτῶν τε καὶ Γαλατῶν τι-
νων. — ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἢ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ ναυκρατία διεσπράσθη), καὶ
τῇ τρίτῃ ἢ τῆς Αἰγύπτου καταστροφῇ. Egit hos triumphos A. U. 725.

Lollianam] A. U. 738. *Vell.* 2, 97. „Sed dum in hac parte imperii (Pannonia) omnia geruntur prosperrime, accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniae, quam recte faciendi cupidioro, et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo; amissaque legionis quintae aquila, vocavit ab Urbe in Gallias Caesarem.“ *Dio* 54, 20. ὁ δὲ δὴ μέγιστος τῶν τότε συμβάντων τοῖς Ῥωμαίοις πολέμων, ὅσπερ ποῦ καὶ τὸν Αὐγουστον ἐκ τῆς πόλεως ἐξήγαγε, πρὸς τοὺς Κελτοὺς ἐγένετο, Σύγαμβροὶ τε γὰρ καὶ Οὐσιπέται τε καὶ Τέγκητροι τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ σφετέρᾳ τινας αὐτῶν συλλαβόντες ἀνεσταύρωσαν· ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Ῥῆνον διαβάντες, τὴν τε Γερμανίαν καὶ τὴν Γαλατίαν ἐλεηλάτησαν· τό τε ἵππιόν τὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπελθόν σφίσι ἐνήδρευσαν· καὶ φεύγουσιν αὐτοῖς ἐπισπῶμενοι, τῷ τε Λολλίῳ ἀρχοντι αὐτῶν ἐνέτυχον ἀνέλπιστοι, καὶ ἐνίκησαν καὶ ἐκεῖνον. Memorat et *Tac.* A. 1, 10. *Lollianus Varianusque clades.* De dissensu *Eusebii Chron.* p. 155. et *Jul. Obsequent.* de prodig. c. 131., qui prius a Lollio Germanos devictos produunt, v. *Lips.* ad *Tac.* l. c., *Ruhnken.* et *Kraus.* ad *Vell.* l. c., *Oudend.* ad h. l.

Varianam] De hac v. *Flor.* 4, 12, 30 sequ. *Vell.* 2, 117. sequ. *Dio* 56, 18. sequ. cf. *Tac.* A. 1, 55. sequ. Accidit A. U. 763. *Vell.* l. c. trucidatas dicit cum Varo tres legiones totidemque alas, et sex cohortes. *Tac.* Germ. 37. „Varum tresque cum eo legiones, etiam Caesari abstulerunt (Germani).“ *Flor.* l. c. „undique invadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur.“

Hac nunciata] Describit Augusti dolorem *Dio* 56, 25. ubi: τότε δὲ μαθὼν ὁ Αὐγουστος τὰ τῷ Οὐάρῳ συμβεβηκότα, τὴν τε ἐσσή-
τα (ὡς τινὲς Φασι) περιεῤῥήξατο, καὶ πένθος μέγα ἐπὶ τε τοῖς ἀπο-
λωλόσι, καὶ ἐπὶ τῷ περι τε τῶν Γερμανῶν καὶ περὶ τῶν Γαλατιῶν
δέει, ἐποίησατο· τό τε μέγιστον, ὅτι καὶ ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν τὴν τε Ῥώ-
μην αὐτὴν ὀρήσειν σφᾶς προσέδοκῃσε. καὶ οὕτω πολιτικῇ σὶ ἡλικίᾳ
ἀξιόλογος ὑπέλειπτο, καὶ τὰ συμμαχικά, ἧν τι καὶ ὄφελος ἦν, ἐκε-
κάνητο. Deinde, collecta maxima veteranorum, libertorum,

dixit, ne quis tumultus existeret: et praesidibus provinciarum propagavit imperium, ut et a peritis et assuetis socii continerentur. Vovit et magnos ludos Iovi Optimo Maximo, SI RESPUBLICA IN MELIOREM STATUM VERTISSET: quod factum Cimbrico Marsicoque bello erat. Adeo denique conslernatum ferunt, ut per continuos menses, barba

et recens conscriptorum multitudine, eum Tiberium in Germaniam misisse, narrat.

propagavit] Al. *prorogavit*. Illud sat multis exemplis tuitus est Oudend. h. l. et Calig. 29. ubi: „*propagari sibi commeatum*“ Assentiuntur Reitzius et Wolf. Contra Caes. 24. iidem ob codicum auctoritatem ediderunt: „ut in quinquennium sibi imperium *prorogaretur*,“ quos secutus sum.

magnos ludos] Ita Camillus *Liv.* 5, 19. „ludos magnos ex Senatusconsulto vovit Vejis captis se facturum.“ *Ib.* 4, 27. „Dictator, praeeunte A. Cornelio pontifice maximo, ludos magnos tumultus causa vovit.“ et 22, 9. „Decemviri inspectis fatalibus libris (v. ad Caes. 79.) retulerunt Patribus: — *Iovi ludos magnos — vovendos esse*,“ o quibus locis, ob diras clades vel tetra prodigia, omnino ad avertendam Deorum iram, voveri eos solitos fuisse, patet. Formulam nuncupati a Consule voti exhibet *Id.* 36, 2. Institutos autem eos, *Romanos* quoque appellatos, a Tarquinio Prisco, tradit *Id.* 35. Copiose de his ludis egerunt *Bulenger.* de Circo Rom. ludisque Circens. cap. 7. (*Thes. Graev. T. VIII. p. 607. sequ.*) et *Rosin Ant. Rom.* 5, 19. p. 541. Celebrari solent a prid. Non. Sept. in honorem trium Deorum, Jovis, Junonis et Minervae. Ceterum *Dio.* 55, 31. alio tempore, A. U. 760., et per aliam occasionem, ob dira mulieris vaticinia, Augustum hos ludos vovisse, prodit. Ibi enim: κατά τε τῆς πανηγύρεως τῆς μεγάλης ἤξῃατο, ὅτι γυνή τις ἐς τὸν βραχίονα ἄττα ἐντεροῦσα, ἐξείασέ τινα. Id tamen non impedit, quo minus post cladem Varianam idem fecerit.

si Respublica] Al. *Rempublicam*, ex ignorantia usus verbi *vertere* intransitivi. v. quos laudat Duker. ad *Flor.* 3, 3, 3. et indicem nostrum sub v. *vertere*.

Adeo denique] *Aurel. Vict. Epit. c. 1.* „quod in tantum percoluit, ut cerobri valido incussu parietem pulsaret, veste capilloque ac reliquis lugentium indiciis deformatis.“ *Oros.* 6, 21. „quam Reip. cladem Caesar Augustus adeo graviter tulit, ut saepe per vim doloris caput parieti collidens, clamaret: Quinctili Vare, redde legiones.“

capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, *Quinctili Vare, legiones redde*; diemque cladis quotannis moestum habuerit ac lugubrem. [24] In re militari et commutavit multa, et instituit: atque etiam ad antiquum morem nonnulla revocavit. Disciplinam severissime rexit: ne legatorum quidem cuiquam, nisi gravate, hibernisque demum mensibus, permisit uxorem intervisere. Equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus, causa detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum bonaque subiecit hastae: quem tamen, quod imminere emtioni publicanos videbat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem, contumacius parentem, cum ignominia totam dimisit: item alias, inmodeste missionem

diemque cladis] Male Beroaldum e *Flor.* 4, 12, 35. „Varus perditas res eodem, quo Cannensem diem Paulus, et fato est et animo sequutus“ Varianam eodem die, quo Cannensem, nempe a. d. III. Non. Sextil. accidisse cladem, coniecisse, docuit Casaub. ad h. l. v. Monum. Paderborn. p. 35.

Equitem Romanum] Sine dubio factum est post cladem Varianam, quo tempore Augustus maxima severitate cives ad stipendia coegit. *Dio* 56, 25. καὶ ἐπειδὴ μηδὲς τῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἔχόντων καταλεχθῆναι ἠθέλησεν, ἐκλήρωσεν αὐτοῦς, καὶ τῶν μὲν μηδέπω πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονότων τὸν πέμπτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων τὸν δέκατον αἰὶ λαχόντα, τὴν τε εἰσίαν ἀφείλετο καὶ ἠτίμωσε· καὶ τέλος, ὡς καὶ πάνυ πολλοὶ οὐδ' οὕτω τι αὐτοῦ προσέτιμων, ἀπέκτεινέ τινας. Simile exemplum dedit *Valer. Max.* 6, 5, 5., ubi C. Vettienum, qui sinistrae manus digitos, ne bello Italico militaret, absciderat, Senatus decreto, *publicatis bonis, aeternis vinculis punitum* narrat. Seriori tempore exilium v. deportationem contra sacramenti detrectationem constituerunt. v. *Torrent.*

quod imminere—videbat] studio ordinis sui, ut Equitem emtum sub hasta statim dimitterent. Addixit igitur in auctione liberto, qui pro libero quidem eum haberet, i. e. non servilibus operibus vexaret, ut recte *Burm.*, in agro tamen relegatum teneret, ἐς χωρίον κατατιθέμενον, ut *Livia* apud *Dion.* 55, 18. vel ἐν ἀγρῷ κατακλιθεῖσέντα, ut c. 20.

cum ignominia totam dimisit] exemplo Caesaris, v. *Caes.* 69. et 70. Ceterum plures militum Augusti seditiones a scripto-

postulantes, citra commoda emeritorum [praemiorum] exauctoravit. Cohortes, si quae cessissent loco, decimatas hordeo pavit. Centuriones, statione deserta, itidem, ut manipulares, capitali animadversione puniit: pro cetero delictorum genere variis

ribus commemorantur. H. l. autem intelligenda videtur, quae accidit post bellum Siculum, de qua *Appian.* 5, 128 sequ., qui c. 129. εἰδίδου τοῖς θέλουσιν ἀποστρατεύεσθαι καὶ γενομένους ἐς διαμυρίους εὐθὺς ἀπέλυε, καὶ ἐξέπεμπε τῆς νήσου, μὴ διαφθείραιεν ἐτάρους, atque *Dio* 49, 13. sequi. coll. c. 34.

citra commoda emeritorum [praemiorum] Infra Aug. 49. est: „quicquid ubique militum esset, ad certam stipendiorum praemiorumque formulam adstrinxit, definitis pro gradu cujusque et temporibus militiae, et commodis missionum,“ et Calig. 44. dicuntur „*commoda emeritae militiae.*“ Ita sunt *emerita stipendia Liv.* 59, 19. et saepius (v. *Schaeferi Glossar. Liv.*). *Emeritum* etiam et *emerita* simpliciter i. q. praemia emeritae militiae. Sed *commoda emeritorum praemiorum* tautologia dicerentur non ferenda. Itaque vel inserendum et ante *praemiorum*, quo tamen parum consulitur loco, vel cum Wolf. aliisque ejiciendum *praemiorum*, ita ut *emeritorum* sit masculinum, et *commoda* s. praemia intelligantur eorum, qui emeriti sunt stipendia. *Bremius* tueri cenatur locum simili c. 10. ubi *candidatus petitor*. Sed ibi eadem labes ex inepto glossomate.

decimatas hordeo pavit] pro tritico. v. *Polyb.* 6, 38. ubi agit de *decimatione* manipulorum, qui hosti cesserunt, additque: τούτους ἐν πάντων κληροῦται τῶν ἀποδεδειακόντων· καὶ τοὺς μὲν λαχόντας ξυλοκοπεῖ κατὰ τὸν ἀρτι ῥηθέντα λόγον ἀπαραιτήτως (ὁ χιλιάρχος) τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ μέτρημα κρισῶς δύο ἀντὶ πυρῶν, ἔξω κελύει τοῦ χάρακος καὶ τῆς ἀσφαλείας ποιῆσθαι τὴν παρεμβολήν. Ita auctore *Dione* 49, 27. in expeditione contra *Parthos Antonius* καὶ κρισὴν πᾶσιν αὐτοῖς (militibus suis) ἀντὶ τοῦ σίτου ἔδωκε, καὶ ἐυεκάτευσέ τινας, et ib. c. 58. in bello Augusti contra *Dalmatas* A. 720. multa pertulisse Romani dicuntur, αἵ τε καὶ τῶν στρατιωτῶν τισὶ κρισὴν ἀντὶ τοῦ σίτου δεσθῆναι, καὶ ἑτέρους τὴν ταξιν ἐυλιπόντας δεκατεσθῆναι, et *Appian.* Illyr. 26. τὴν δὲ σπεῖραν, ἣ τὸ Φυλάνιον ἐξέλιπε, διακλήρωσας, ἐζημίωσε θανάτῳ τὸ δέκατον· καὶ λοχαγοὺς ἐπὶ τῇ δεκάτῳ δύο· καὶ τοῖς λοιποῖς ἐκέλευεν ἐκείνου τοῦ θέρους κρισὴν ἀντὶ σίτου τραφῆναι διδόνσαι. cf. *Polyaen.* 8, 24, 1 et 2.

capit. animadv.] v. *Appian.* loc. modo cit. καὶ λοχαγοὺς κ. τ. λ.

ignominia affecit, ut stare per totum diem juberet ante Praetorium, interdum tunicatos discinctosque, nonnunquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes. [25] Neque post bella civilia aut in concione, aut per edictum, ullos militum *commilitones* appellabat, sed *milites*: ac ne a filiis quidem aut privignis suis, imperio praeditis, aliter appellari passus est; ambitiosius id existimans, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suae majestas postulare. Libertino milite, praeterquam Romae incendiiorum causa, et si tumultus in graviore amona metueretur, bis usus est: semel ad praesidium coloniarum, Illyricum contingentium; iterum ad tutelam ripae Rheni fluminis: eosque servos adhuc viris reminisque pecuniosioribus indictos, ac sine

stare per totum diem jub.] Sunt στάσεις επνεϊδιστοι, de quibus Livia apud Dion. 55, 18. Hoc poenae genus multis illustravit Casaub. ad h. l. V. omnino Gerhard. Sichtermann. de poenis militaribus Romanorum c. 14., jam citatus a Fabric., et Franc. Robertell. de poenis militum et ignominia (Thes. Graev. T. X. p. 1482.).

tunicatos discinctosque] i. e. positis sagis omniq. habitu militari. Polyae. 8, 24, 3. Σεβαστὸς τοὺς ἐπὶ στρατοπέδου διαμαρτόντας ἐκέλευσε πρὸ τοῦ στρατηγείου λυσιζώνους ἐστάναι ἔστι δὲ ὅτε καὶ πλινθοφορεῖν δι' ὅλης ἡμέρας.

ambitiosius] i. e. ad conciliandum multitudinis favorem nimis comparatum, inde *humilius, indecentius*, quamobrem opponitur *sua domusque suae majestas*. v. Graev. et Cort. ad Cic. ad Div. 5, 7. Ern. ad Tac. Hist. 1, 83. ubi: „vulgus et plures, seditionibus et *ambitioso imperio* laeti,“ et ind. nostr.

incendiiorum causa] v. c. 30. et Dio 55, 26.

semel a praes. coloni.] A. U. 760. Dio 55, 51. πέμπει τὸν Γερμανιόν, — στρατιώτας οἰοῦν εὐγενεῖς μόνου, ἀλλὰ καὶ ἐξελευθέρους δούς, ἄλλους τε, καὶ ὄσους παρά τε τῶν ἀνδρῶν καὶ παρὰ τῶν γυναικῶν δούλους, πρὸς τὰ τιμήματα αὐτῶν, σὺν τροφῇ ἐμμήνῳ λαβὴν ἡλευθέρωσεν. Fell. 2, 111. „habiti itaque delectus, revocati undique et omnes veterani; viri feminaeque ex censu libertinum coactae dare militem.“

iterum ad tut. rip.] post cladem Varianam A. U. 763. Dio 56, 23. ἀποκληρώσας δὲ ἂν τε τῶν ἐστρατευμένων ἤδη, καὶ ἐκ τῶν ἐξελευθέρων, ὄσους ἠδυνήθη, κατέλειπε καὶ εὐθύς σπουδῇ μετὰ τοῦ Τιβερίου εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπεμφέν.

cosque servos adhuc] Nisi servos adhuc additamentum sunt

mora manumissos, sub priore vexillo habuit, neque aut commixtos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria, aliquanto facilius phaleras et torques, et quicquid auro argentoque constaret, quam vallares ac murales coronas, quae honore praecellarent, dabat: has quam parcissime, et sine ambitione, ac saepe etiam caligatis, tribuit. M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam caeruleo ve-

glossatoris, qui, quum praecessisset *libertino milite*, monere voluit, eos, quum servi adhuc nequedum manumissi essent, *indictos* i. e. imperatos edicto *pecuniosioribus* (al. *peculiosioribus*, al. etiam vitiose *periculosioribus*) i. e. *ex censu*, ut *Vallej.*, πρὸς τὰ τιμήματα αὐτῶν, ut *Dio*, fuisse; eadem perspicuitatis ratio auctorem ad adjicienda ea, non necessaria, commovit. Sed praefenda tamen ea emendationi Oudend. *eosque, ad hoc servos* i. e. praeterea, ἐπὶ τούτῳ, quo sensu sane *ad hoc* saepissime occurrit. Postea *sub priore vexillo* cum Tormentis pato esse: sub eo vexillo, quod prima acie collocaret, s. quod in prioribus esset vexillis, adeoque hostibus maxime expositum, nisi mavis intelligere id, sub quo Romae jam fuerant in prioro ministerio. Sed ipse auctor, modo manumissos eos, dixit. Auget autem momenta, quibus, abhorruisse a libertinorum militum usu Augustum, ostendat, dum *bis* tantum usum, et in summa Reip. necessitate, et hostibus concidendos exposuisse propter periculum pacis tempore ab iis metuendam, et loco armisque ab ingenuis secrevisse, addit. Ceterum al. conjece-
runt *privo vel proprio pro priore*. Sed hoc idem esset, quod: *neque commixtos* sequi. De *vexillariis* doctus est excursus *Fruensti* ad *Tac.*, quo varias virorum eruditorum de iis sententias in disquisitionem vocavit. H. l. milites levis armaturae intelligendi videntur, ut *Tac. Hist.* 2, 66., quo loco etiam ad eandem de hoc genere militum sententiam usus est *Salmas.* de re milit. Rom. c. 19. (Thes. Graev. T. X. p. 1427.)

Dona militaria] Genus, absolute praepositum more Graecorum; *phalerae* et *torques* etc. sunt species, generi subjunctae. v. *Perizon.* ad *Sanctii Minerv.* p. 708.

et quicquid auro arg. const.] *Polyaen.* 8, 24, 5. Σεβαστὸς τοῖς ἀνδραγαθοῦσιν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ μεγάλας εἰδίδου δωρεάς.

sine ambitione, ac — caligatis] De voc. *ambitio* v. supra et ind. nostr. *Caligati* sunt i. q. gregarii, manipulares. v. *Calig. g.* Ita est βουλὴ καλίγας ἀπὸ τῆς τῶν στρατιωτικῶν ὑποδημάτων χρήσεως apud *Dion.* 48, 12.

M. Agrippam] Secundum *Dion.* 51, 21. post pugnam Actiacam.

killo donavit. Solos triumphales, quamquam et socios expeditionum, et participes victoriarum suarum, nunquam donis impertiendos putavit; quod ipsi quoque jus habuissent tribuendi ea, quibus vellent. Nihil autem minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque, convenire arbitrabatur. Crebro itaque illa jactabat: *Σπεῦδε βραδέως*. Et:

Ἄσφαλῆς γάρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Ibi enim: μετὰ δὲ τοῦτο τοὺς τε ὑποστρατήγους καὶ ἐπήγεσσι καὶ ἐτίμησεν, ὡς περ εἶθιστο. καὶ τὸν μὲν Ἀγρίππαν ἄλλοις τέ τισι καὶ σημείῳ κυανοειδῆ ναυκρατητικῷ προσεπεσέμνυνε. Post bellum Siculum eidem coronam navalē in dederat praemii loco, testibus Dion. 49, 14. τοῖς τε ὑποστρατήγοις ἄλλοις τε ἄλλα, καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσημένον ἐδωρήσατο, *Vell.* 2, 81. „imigne coronae classicae, quo nemo unquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit,“ *Liv. Epit.* 129. *Senec. de benef.* 3, 32. *Plin.* 16, 4. et *Serv. ad Virgil. Aen.* 8, 682. qui coronam rostratam eam dicunt. Videtur igitur utramque rem confudisse Suetonius, quod fortasse originem dedit h. l. lectioni in *Cilicia*, substitutae ab eo, qui post pugnam Actiacam Asiam Augustum petiisse, sciebat.

quod ipsi quoque] Affectabant enim civile ingenium Imperatores, ducibus hoc dona militaria tribuendi jure relicto. v. *Tiber.* 32. *Tac. A.* 3, 21.

in perfecto duce] Convenire absolute positum, ut vere Wolfius, neque mutanda dictio in: *perfecto duci* v. *in perfectum ducem*, ut nonnullis temere placuit. Est autem i. q. *utile, idoneum esse*, ut Gr. προσήκειν pro συμφέρειν. v. *Lex. Xen.* in προσήκειν no. 13. et no. 14. ὡς περ ἐν τυραννίδι προσήκει.

Σπεῦδε βραδέως] *Polyaen.* 8, 24, 4. Σεβαστὸς τοῖς εὐτοῦ στρατηγοῖς παρήγγειλεν, ἀσφαλείας πεφροντικένας μάλιστα, καὶ συνεχῶς ἐπέλεγε τό, *Σπεῦδε βραδέως*, καὶ τό, *Ἄσφαλῆς γάρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης*. *Gell.* 10, 11. „Illud vero Nigidianum (Nigidii interpretationem voc. *mature* dicit) rei atque verbi temperamentum Divus Augustus duobus Graecis verbis elegantissime exprimebat. nam et dicere in sermonibus et scribere in epistolis solitum esse ajunt: *Σπεῦδε βραδέως*, per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur et *industriac celeritas et diligentiae tarditas*; ex quibus duobus contrariis fit *maturitas*.“

Ἄσφαλῆς] Verba sunt Polynicis apud *Euripid. Phoeniss.*

Et, *Sat celeriter fieri, quicquid fiat satis bene.* Proelium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi quum major emolumentum spes, quam damnum metus, ostenderetur. Nam *minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus: cujus abrupti damnum nulla captura pensari posset.* [26] Magistratus atque honores et ante tempus, et quosdam novi generis perpetuosque cepit. Consulatum vicesimo aetatis anno invasit, admotis hostiliter ad Urbem legionibus, missisque, qui sibi nomine exercitus deposcerent: quum quidem, cunctante Senatu, Cornelius

612. Sententiam dat etiam *Appian.* Civ. 5, 84. ubi suadentibus, ut Pompejum classe aggrediretur, amicis respondisse dicitur Augustus, οὐκ εὐβουλον εἶναι τὸ ῥιψοκινδύνον, ἐνθα συμμαχίαν ἄλλην προσδοκῆν. Diversum Caesaris fuerat ingenium (*Caes.* 58.), qui non nisi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus est (*Caes.* 60.). Sed illo imperium expugnabat, Augustus, ingenio animique vi longe inferior, partum tuebatur.

Nam minima commoda] *Polyaen.* 8, 24, 6. Σεβαστὸς τοὺς ἀνευ λυσιτελείας ῥιψοκινδύνους ἔλεγε μὴδὲν διαφέρειν τῶν χρυσοῖς ἀγρίστοις ἀλιευομένων.

et ante tempus] v. supra c. 10. *Cic. Phil.* 5, 16; sequ., ubi censet, legum annalium in Caesare rationem non habendam, atque ita de eo decernendum: „C. Caesarem, Caji filium, Pontificem, Praetorem, Senatorem esse, sententiamque loco praetorio dicere; ejusque rationem, quemcumque magistratum appeteret, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Praetor fuisset.“ cf. *Fabric.* ad *Dion.* 46, 46.

vicesimo aetatis anno] *Eutrop.* 7, 1. ut semper, Nostrum secutus: „Romam cum exercitu profectus est, extorsitque, ut sibi vicesimo anno consulatus daretur.“ *I. ell.* 2, 65. „Consulatumque iniiit Caesar pridie, quam viginti annos impleret, X. Kal. Octobres, cum collega Q. Pedio, post Urbem conditam annis DCCXI.“ (ubi v. maxime de mense iniiit consulatus *Kraus.*). *Liv. Epit.* 119. „quum annos novemdecim haberet, Consul creatus est,“ ubi *Sigon.* integros novemdecim annos intelligendos, docet, viginti imperfectos. cf. *Oudendorp.* ad *Aug.* 8. et quos ille laudat, *Fabr.* ad *Dion.* 46, 46.

admotis—deposcerent] v. *Appian.* 5, 86—94. *Dio* 46, 42 sequ., qui c. 45. τῶν τε εὐν πόλιν οὕτως ὁ Καίσαρ ἀμαχίᾳ κατέ-

Centurio, princeps legationis, rejecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitasset in Curia dicere, *Hic faciet, si vos non feceritis.* Secundum consulum post novem annos, tertium anno interjecto gessit: sequentes usque ad undecimum continuavit: multisque mox, quum deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est septemdecim annorum intervallo, et rursus tertiumdecimum biennio post ultro petiit,

σχε, καὶ ὑπατος καὶ πρὸς τοῦ δήμου ἀπεδείχθη, δύο τινῶν ἀντὶ ὑπάτων πρὸς τὰς ἀρχαιεσίας αἰρεθέντων.

Cornelius Centurio] *Dio* 46, 42. quadringentos legatos e militibus suis Caesarem misisse dicit; postea c. 45. εὐπρεπῶς πως διεκρούσθησαν· οἱ τε ἄλλοι φανερῶς ἀργίζοντο, καὶ εἰς τις αὐτῶν ἐξῆλθε τε ἐν τοῦ βουλευτηρίου, καὶ τὸ ξίφος λαβών, (ἄσπλοι γὰρ εἰσεληλύθεσαν) ἤψατό τε αὐτοῦ, καὶ εἶπεν, ὅτι, ἂν ὑμεῖς τὴν ὑπατείαν μὴ δῶτε τῷ Καίσαρι, τοῦτο δώσει· καὶ αὐτῷ ὁ Κικέρων ὑπολαβών, ἂν οὕτως, εἶπε, παρακαλῆτε, λήψετε αὐτήν· *Alia a Centurionibus in Senatu dicta refert Appian.* 3, 88. Ceterum idem narrat de alia occasione *Plutarch.* *Caes.* 29., ubi: Λέγεται, τινὰ τῶν ἀφιγμένων παρ' αὐτοῦ (a Julio Caesare) ταξιαρχῶν, ἐστῶτα πρὸ τοῦ βουλευτηρίου, καὶ πυθόμενον, ὡς οὐ δίδωσιν ἢ γερούσια Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς· Ἄλλ' αὐτῇ, φάναι, δώσει· κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν λαβὴν τῆς μαχαίρας. Error videtur Plutarchi, ortus ex nomine Caesaris, rei que similitudine, repetitus tamen paulo diverso colore ab *Appian.* 2, 25., qui, negata absentis consulum petitione a Marcello, Φασὶ τὸν Καίσαρα τῷ μνηύοντι ἀποκρίνασθαι, κόπτοντα τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους· ἦδε μοι δώσει.

Secundum consulatum] *A. U.* 721. *Dio* 49, 43. ὁ δ' οὖν Καίσαρ τὴν ὑπατείαν (ἤρξε γὰρ μετὰ Δουκίου τοῦ Τούλλου, cum L. Volcatio Tullo, δεύτερον) τῇ πρώτῃ εὐθὺς ἡμέρᾳ κατὰ τὸν τοῦ Ἀντωνίου τρόπον ἀπέειπε. Novem autem Suetonii anni a finito primo consulatu computandi sunt.

tertium] *A. U.* 723. cum M. Valerio Messala Corvino. *Dio* 50, 10. Continuavit postea consulatus usque ad *A. U.* 731. *duodecimum*] *A. U.* 749. cum L. Sulla.

tertiumdecimum] *A. U.* 752. Hic ultimus Augusti fuit consulatus. Consentiant *Tac. A.* 1, 9. qui: „numerus etiam consulatum celebrabatur, quo Valerium Corvum et C. Marium simul aequaverat,“ (Valerius sex, Marius septem consulatus gesserant.) et *Stattius Silv.* 4, 1, 31. „ter Latios deciosque tulit, labentibus annis, Augustus fasces.“ Quod enim quartum decimum Augusto etiam tribuunt *A.* 754., id ortum ex vitiosa le-

ut Cajum et Lucium filios, amplissimo praeditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in Forum. Quinque medios consulatus a sexto ad undecimum annos gessit: ceteros aut novem, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus; secundum vero, paucissimis horis. Nam die Kalendarum Ianuarii, quum mane pro aede Capitolini Iovis paululum curuli sella praesedisset, honore abiit, suffecto alio in locum

ctione elenchi ante *Dion.* l. 55., ubi leg. Γ. Καῖσαρ τοῦ Αὐγ. υἱ., intelligendumque C. Caesarem, Augusti e Iulia et Agrippa nepotem, jameudum viderunt viri docti ad *Dion.* l. c., monuitque Oudendorp. ad h. l.

Cajum et Lucium] nepotes ex Agrippa, de quibus v. c. 64 et 65.

suo quemque tir. — Forum] ut togam virilem iis daret. *Tirones* enim erant, qui hanc togam sumebant. v. Ern. Cl. Cic. sub v. *toga* et ind. n.

a sexto] ab A. U. 726. usque ad 731.

ceteros aut novem, aut sex] Al. vitiose: *ceteros autem sex aut novem* etc. Ita primo statim consulatu se abdicavit post initium cum Antonio et Lepido foedus, suffecto P. Ventidio. *Dio* 47, 15. De summa autem ex eo tempore in sufficiens Consulis licentia idem *Dio* 48, 55. ubi: ὑπάτους δὲ οὐδὲ δύο ἐτησίους, ὡς περ εἶριστο, ἀλλὰ πλείους τότε πρῶτον εὐθὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖαισι εἶλοντο· καὶ πρότερον μὲν γὰρ μεθ' ἑτέρους τινὲς μὴτ' ἀποθανόντας, μὴτ' ἐπ' ἀτιμίᾳ, μὴτε ἄλλως πως παυθέντας, ἤρξαν· ἀλλ' ἐκείνοι μὲν, ὡς που τοῖς ἐς ὄλον τὸν ἐνιαυτὸν χειροτονηθεῖσιν ἔδοξεν, κατέστησαν· τότε δὲ ἐνιαύσιος μὲν οὐδεὶς ἤρξθη, πρὸς δὲ ὅη τὰ τοῦ χρόνου μέρη ἄλλοι καὶ ἄλλοι ἀπεδείχθησαν. καὶ οἱ μὲν πρῶτοι καὶ τὸ ἔνομα τῆς ὑπατείας διὰ παντὸς τοῦ ἔτους (ὡς περ καὶ νῦν γίγνεται) ἔσχον· τοὺς δ' ἑτέρους αὐτοὶ μὲν οἱ ἐν τῇ πόλει τῇ τε ἄλλῃ Ἰταλίᾳ ἐν ἑκάστῃ τῶν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν χρόνῳ ἀνάμαζον· (ὃ καὶ νῦν ποιῆται) οἱ δὲ λοιποὶ ἢ τινὰς αὐτῶν ἢ οὐδένας ἤδεσαν, καὶ διὰ τοῦτο σμικροτέρους σφᾶς ὑπάτους ἐπεκάλουν. cf. Id. c. 55. Initium autem hujus moris fecerat Iulius Caesar. v. Caes. 76.

paucissimis horis] *Dio* 49, 43., quem locum jam supra excitavi: τὴν ὑπατείαν τῇ πρώτῃ εὐθὺς ἡμέρᾳ ἀπέπε. v. *Appian.* loco mox laudando.

pro aede Cap. Iovis] Nam Consules Kal. Jan. magistratum auspiciati solenni pompa in Capitolium procedebant, votisque nuncupatis sacra Jovi Capitolino faciebant.

suffecto alio] Eum fuisse P. Antonium, docet Fabr. ad

suum. Nec omnes Romae, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octavum et nonum Tarracone iniiit. [27] Triumviratum Reipublicae constituendae per decem annos administravit: in quo restitit quidem aliquamdiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroque acerbius exercuit. Namque illis in multorum saepe personam per gra-

Dion. 49, 43. Sententiam eorum, qui P. *Aurionium Paetum* successisse conterdunt, secutus est etiam Schweigh. in edit. *Appian.* *Illyr.* 28. νομηνία δ' ἔτους ἀρχαίμενος ὑπατεύειν, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡμέρας παραδοὺς Αὐτρωνίῳ Παίτῳ, εὐθὺς ἐξέθουρεν αὐτῆς ἐπὶ τοὺς Δαλμάτας, ἀρχῶν ἔτι τὴν τῶν Τριῶν ἀρχὴν, ubi al. Ἀντωνίῳ, sine dubio rectius, quamvis contra pugnante *Pighio* *Ann.* Tom. III. p. 497.

quartum cons. in Asia] post devictum Antonium A. U. 724.

v. *Dio* 51, 4. Collega erat M. Licinius Crassus.

quintum] A. U. 725. cum Sexto Apulejo.

octavum et nonum] A. U. 728. cum T. Statilio Tauro et 729. cum M. Junio Silano *Dio* autem 53, 25. anno 729. demum in Hispaniam eum ad bellum Cantabricum profectum et Tarracone aegrotum decubuisse, narrat.

Triumvir. Reip. const.] *Tresviros Reip. constituendae* eos appellat etiam Epitomator *Liv.* 120., et *Appian.* *Civ.* 4, 2. καινὴν ἀρχὴν ἐς διορθῶσιν τῶν ἐμφυλίων, c. 7. καινὴν ἀρχὴν ἐπὶ καταστάσει τῶν παρόντων, ubi comparat eos cum Harmosis Lacedaemoniorum, et c. 95. τοὺς τὴν πόλιν ἀρμόσαι καὶ διορθῶσαι τὰ κοινὰ κεραιροτονημένους, *Dio* denique 47, 55. ἐπιμελητὰς καὶ διορθωτὰς πρὸς τὰ διοικήσιν καὶ καταστάσιν τῶν πραγμάτων. Nos nunc idem fere dicimus verbis: die neue Staatsverfassung organisiren.

per decem annos] Susceperant A. U. 711. in quinquennium, *Dio* l. c. *Appian.* 4, 2., et A. 717., illud toto jam biennio transgressi, in alterum quinquennium prorogarunt. *Dio* 48, 54. ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐς ἄλλα ἔτη πάντε, ἐπειδὴ τὰ πρότερα ἐξελήλυθει, ἐπέτρεψαν.

in quo restitit] Defendunt Octavianum etiam *Flor.* 4, 6, 6. „haec scelera in Antonii Lepidique tabulis. Caesar percussoribus patris contentus fuit. Haec quoque, nisi multa fuisset, etiam justa caedes haberetur.“ et *Dio* 47, 7. Proscriptionis crudelitatem describunt *Appian.* *Civ.* 4, 1—51. *Dio* l. c. *Vell.* 2, 66, 67., qui et ipse: „repugnante Caesare, sed frustra adversus duos, instauratum Sullani exempli malum, proscriptio.“

tiam et preces exorabilibus, solus magno opere contendit, ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eundemque collegam patris sui Octavii in aedilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit: Quum peracta proscriptione M. Lepidus in Senatu excusasset praeterita, et spem clementiae in posterum fecisset, quoniam satis poenarum exactum esset; hunc e diverso professum, ita modum se proscribendi statuisset, ut omnia sibi reliquerit libera. In cujus tamen pertinaciae poenitentiam postea T. Vinium Philoemenem, quod patronum suum

solus — parceretur] Contra Dio l. 6. καὶ τότε δὲ οὐχ ὄσον πολλοὺς οὐκ ἔφθειρεν, ἀλλὰ καὶ ἔσωσε πλείστοις. τοῖς τε προδοῦσι τοὺς δεσπότας ἢ τοὺς φίλους, χαλεπώτατα, καὶ τοῖς συναραμένοις τισίν, ἐπιεικέστατα ἐχρήσατο.

C. Toranium] Appian. Civ. 4, 12. ἦν δὲ καὶ Θωράκιος ἐν τοῖς προγεγραμμένοις, λεγόμενος ὑπὸ τινῶν ἐπιτροπεῦσαι Καίσαρος. v. etiam Schweigh. ad 4, 18. et Fabric. ad Dion. 55, 27. Glandorp. p. 844.

Iunius Saturninus] qui scriptor Hadriani tempore vixit, aequalis Suetonii. v. Burm.

T. Vinium Philoemenem] Dio 47, 7. Ταυουσία, γυνὴ ἐπιφανής, τὸν ἄνδρα Τίτον Οὐίνιον ἐπιηρυχθέντα, τὸ μὲν πρῶτον ἐς κιβωτὸν παρὰ ἀπελευθέρῳ τινὶ Φιλοποίμην κατακρυψεν, ὥστε καὶ πίστιν τοῦ τεθυγμένῳ αὐτὸν παρασχεῖν· μετὰ δὲ τοῦτο δημοτελεῖ εὐρτήν, ἣν συγγενὴς τις αὐτῆς ποιήσειν ἐμελλε, τηρήσασα, τὸν τε Καίσαρα διὰ τῆς Ὀκταουσίας τῆς ἀδελφῆς ἐς τὸ θέατρον μόνον τῶν τριῶν ἐξελεθεῖν διεπράξατο· κἀνατὰθα ἐκπηθήσασα, τὸ τε πραχθέν ἀγνοοῦντι οἱ ἐμήνυσε, καὶ τὴν κιβωτὸν αὐτὴν ἐκκομίσασα, ἐπέδειξεν τὸν ἄνδρα ἐξηγαγεν· ὥστε τὸν Καίσαρα θαιμοσαντα, πάντας μὲν αὐτοὺς ἀφείναι, (καὶ γὰρ τοῖς συγκρύψασί τινα θάνατος προεῖρητο) τὸν δὲ δὴ Φιλοποίμην καὶ ἐς τὴν ἰκπάδα κατατάξαι, qui locus confirmat rationem eorum, qui n. l. T. Vinium rescribendum censuerunt pro T. Iunium. Ita etiam iudicavit Schweigh. ad Appian. 4, 44. ubi: Ἰουνίου δὲ ἀπελευθέρου αὐτοῦ Ἰουνίου, Φιλήμων, οἰκίαν κεντημένος λαμπρὰν, ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῆς οἰκίας ἔκρυψεν ἐν λάρνακι, ἃς ἀπὸ σιδήρου ἐς χρημάτων ἢ βιβλίων ἔχουσι Φυλακῆν· καὶ κρυπτοῦς ἔστρεψε μίχρη τῶν σπονδῶν. Censuit enim nomen scribendum: Οὐίνιος cum Casaub. ad l. n., et postea Φιλοποίμην pro Φιλήμων, quod nomen exhibent etiam nonnulli codd. Suetonii. Postea pro honoravit al. decoravit, quod edidit Burm. Sed constantem usum voc. honorare apud Suetonium docet index.

proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate honoravit. In eadem hac potestate multiplici flagra- vit invidia. Nam et Pinarium, Equitem Romanum, quum, concionante se, admissa turba paganorum, apud milites, subscribere quaedam animadvertisset, curiosum ac speculatorem ratus, coram contodi im- peravit: et Tedium Afrum, Consulem designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsis- set, tantis conterruit minis, ut is se praecipitaverit. Et Q. Gallium, Praetorem, in officio salutationis tabellas duplices veste tectas tenentem, suspicatus gladium occulere, nec quicquam statim, ne aliud in- veniretur, ausus inquirere, paulo post per Centurio- nes et milites raptum e tribunali, servilem in modum torsit; ac fatentem nihil jussit occidi, prius oculis ejus

---

Pinarium] L. Pinarius heres fuit Caesaris cum Octavio. Caes. 83. ubi v. Eum h. l. intelligit Bernecc. Sed ad augendam facinoris Augusti invidiam, coheredem ejus diserte, puto, au- ctor dixisset, ut antea *C. Toranium tutorem suum*. Quum non- nisi *Equitem Rom.* appellet, nullo alio nomine insignis fuisse videtur. Ceterum junge: *concionante se apud milites*.

paganorum] *Pagani* opponuntur *militibus*, atque inde Chri- stiani paganos appellarunt, qui militiae Christi non essent ad- scripti. Ita praeter alios hoc gentitium nomen ex ipso Latini- tatis gremio explicuit magister quondam meus, *I. A. Wolfius* in disp. de Latinitate ecclesiast. in codice Theodosiano. Lips. 1774. Alias recensuit de eodem voc. sententias *Schroeckh.* Hist. ecclesiast. Tom. VII. p. 223.

subscribere] i. e. clam notare, quam vim *sub* habet in compositis, ut Graec. ὑπό. v. Burm. ad h. l. et Ern. ad Tac. Agric. 45. ubi: „*quum suspiria nostra subscriberentur.*“

praecipitaverit] Non opus erat, ut Ern. h. l. Latinitatem hujus temporis impugnaret, quum omnis fore pagina hunc Suet. morem ostendat. v. quae diximus ad Caes. c. 6.

ne aliud inveniretur] Miror, Reitzium sensu obsceno hoc intellexisse, collato *Justin.* 38, 1. Imo saevitia Augusti notatur, qui, quem sublatum cuperet, ne facta inquisitione innocens reperiretur, timebat.

oculis — effossis] Heinsius emendavit *effusis*, quod pro- bavit Oudend. Ita *Wall.* 2, 52. „*effossumque* alterum Romani

sua manu effossis: quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, conjectumque a se in custodiam, deinde Urbe interdicta dimissum, naufragio vel latronum insidiis perisse. Tribuniciam potestatem per-

imperii lumen," ubi Junt. *effusum*. V. interpr. ad h. l., max. Burm.

quem tamen scribit] haud dubie in ὑπομνήμασι, (v. c. 15.) ex quibus hausit *Appian*. Civ. 3, 95. ad primum Octaviani consulatum A. U. 711. rem ita narrans: ἔδοξε δὲ ταῖςδε ταῖς ἡμέραις Κίτυντες Γάλλιος, ἀδελφὸς Μάρκου Γαλλίου συνέντος Ἀντωνίου τὴν πολιτικὴν στρατηγίαν ἀρχῶν, αἰτῆσαι παρὰ Καίσαρος τὴν στρατηγίαν τῆς Διβύης, καὶ οὕτω τυχῶν (*Schweigh.* conjicit οὕτως ἐντυχῶν e *Nostri: colloquio petito*; malletm αὐτῷ ἐντυχῶν) ἐπιβοῶν λεῖσαι τῷ Καίσαρι. καὶ αὐτοῦ τὴν μὲν στρατηγίαν περιεῖλον εἰ σύναρχοι, τὴν δ' οἰκίαν διήρπασεν ὁ δῆμος, ἣ δὲ βουλή κατεγίνωσκε θάνατον. ὁ δὲ Καίσαρ ἐς τὸν ἀδελφὸν ἐκέλευσε χωρεῖν, καὶ δοκεῖ νεὼς ἐπιβάς οὐδαμοῦ ἐπὶ Φαινηναί. (Sic hodie Galli, si quis tyranni scelere οὐδαμῶ ἐπιφαίνεται, dicere solent: „il est à l'oubli v. il est mis en oubli.“)

Tribuniciam potestatem] Post devictum Antonium A. U. 704. decretum a Senatu narrat *Dio* 51, 19. καὶ τὸν Καίσαρα τὴν τε ἐξουσίαν τὴν τῶν δημάρχων διὰ βίου ἔχειν, καὶ τοῖς ἐπιβοηθούμενοις αὐτὸν καὶ ἐντὸς τοῦ πωμηρίου καὶ ἔξω μέχρι ἰγδόου ἡμισταδίου ἀκύνειν, (ἢ μηδὲν τῶν δημαρχούντων ἐξῆν.) Sed recepta domum est haec potestas ab Augusto A. U. 731. a. d. V. Kal. Jul., quod patet e *Dion.* 53, 32. ubi denuo: καὶ — ἡ γερουσία δημάρχων αὐτὸν διὰ βίου εἶναι ἐψηφίσατο, et *Tac. A.* 1, 9. ubi: „continuata per septem et triginta annos tribunicia potestas,“ numero rotundo pro 36 annis et aliquot mensibus, nempe ab A. 731. usque ad mortem A. 767. Ceterum de vi tribuniciae potestatis ab Imperatoribus assumptae agunt *Tac. A.* 3, 56. „id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, no *Regis* aut *Dictatoris* nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret“ (coll. 1, 2.) et *Dio* 53, 17. ἣ τε ἐξουσία ἡ δημαρχικὴ καλουμένη, ἣν οἱ πάντες ἀνθρώποις (Tribuni valentissimi tempore libertae Reip.) ἔσχον, διδοσασίαισι (Imperatoribus) τὰ τε ἐπιγιγνώμενα ὑφ' ἑτέρου τινός, ἀν μὴ συνεπαίνωσι, παύειν, καὶ μὴ καθυβρίζεσθαι. (jus vetandi et personae sacrosanctae) καὶ ἄρα τι καὶ το βραχυτάτου μὴ ὅτι ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ ἀδικεῖσθαι δοξῶσι, καὶ ἀκριτον τὸν ποιήσαντα αὐτὸ ὡς καὶ ἐναγῆ ἀπολλύναι δημαρχεῖν μὲν γὰρ, ἅτε καὶ ἐς τοὺς εὐπατριδας πάντως τελοῦντες, οὐχ ὅσιον νομίζουσι εἶναι τὴν δὲ δὴ δύναμιν τὴν τῶν δημάρχων πᾶσαν, ὅση περ τὰ μάλιστα ἐγένετο, προστίθενται, καὶ δι' αὐτῆς καὶ ἡ ἐξαρίθμησις τῶν ἐτῶν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ὡς καὶ κατ' ἔτος αὐτῶν μετὰ τῶν αἰεὶ δημαρχούντων λαμβανόντων, προβαίνει.

petuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit. Recepit et morum legumque regimen aequè perpetuum: quo jure, quamquam sine censurae honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, me-

semel atque iterum — colleg. sibi coopt.] A. U. 756. *M. Agrippam*, auctore *Dion.* 54, 12. ἔπειτα δὲ καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ ἄλλα τε ἐξ ἰσοῦ πη ἑαυτῷ, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν δημαρχικὴν ἐς τὸν αὐτὸν χρόνον (in quinquennium, s. *lustrum*; ut *Suet.*) ἔδωκε, εὐὶ ποτὲτα γένεσθαι hanc dignitatem A. U. 741. in alterum quinquennium, αὐτὸν *Dio* 54, 28. καὶ τούτῳ τὸν Ἀγρίππαν ἐκ τῆς Συρίας ἐλθόντα, τῇ δημαρχικῇ ἐξουσίᾳ αὐθὶς ἐς ἄλλα ἔτη πέντε ἐμεγάλυνε, id quod *Suetonius* silentio transiisse videtur, quoniam *Agrippa* proximo anno obiit; et A. U. 748. *Tiberium*, quod *Dio* 55, 9. τῷ Τιβερίῳ τὴν ἐξουσίαν τὴν δημαρχικὴν ἐς πέντε ἔτη ἔναιμε, *Noster* *Tiber.* 9. *tribuniciam* potestatem in quinquennium accepit. Eidem *Dio* 55, 15. eam pot. in decennium datam dicit A. U. 757., eoque fere exacto in novum quinquennium A. U. 766. l. 56, 28.

morum legumque regimen] *Dio* 54, 10. ἐπιμελητῆς τῶν τρόπων ἐς πέντε ἔτη παρακληθεὶς διεχειροτονήθη, (A. U. 755.) et c. 50. μετὰ τοῦτο ὁ Αὐγουστος ἐπιμελητῆς τε καὶ ἐπανορθωτῆς τῶν τρόπων ἐς ἕτερα πέντε ἔτη αἰρέθεις (A. U. 742.) κ. τ. λ. *Perpetuum* tamen habuisse illud dicit *Suetonius*, quoniam post singula quinquennia vel per alias occasiones prorogandum sibi a Senatu aequè curavit, atque imperium ipsum post decennia. De praefectura morum *Caesaris* v. *Caes.* 76.

sine censurae honore] *Dio* 54, 2. postquam dictaturam oblatam non recepissa eum narravit: τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ τιμητὴν αὐτὸν διὰ βίου χειροτονησάι βουλομένων ἐποίησεν· οὔτε γὰρ τὴν ἀρχὴν ὑπέστη, καὶ εὐθὺς ἑτέρους τιμητὰς — ἀπέδειξεν. Sed eo tempore 52, 42. dicitur τιμητεύσας σὺν τῷ Ἀγρίππᾳ, et 54, 16. τιμητεύων, et 53, 10. καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν τῶν τιμητῶν ἐς τὸν αὐτὸν χρόνον (in quinquennium) ἔλαβεν. Nimirum iuribus ei Censurae nomen, quum potestatem revera haberet. De illo autem 53, 18. τὴν γὰρ δὴ τιμητείαν ἔλαβον μὲν τινες καὶ τῶν αὐτοκρατίων κατὰ τὸ ἀρχαῖον, ἔλαβε δὲ καὶ *Δομιτιανὸς* διὰ βίου· οὐ μόντοι καὶ νῦν ἔτι τοῦτο γίγνεται· τὸ γὰρ ἔργον αὐτῆς ἔχοντες, οὔτε ἀφοῦνται ἐπ' αὐτῇ, οὔτε τὴν πρόσκλησιν αὐτῆς, πλὴν ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς, κτῶνται, de potestate 53, 17. ἐκ δὲ τοῦ τιμητεύειν, τοὺς τε βίους καὶ τοὺς τρόπους ἡμῶν ἐξετάζουσι, καὶ ἀπογραφὰς ποιῶνται· καὶ τοὺς μὲν καταλέγουσι καὶ ἐς τὴν ἰππάδα καὶ ἐς τὸ βουλευτικόν, τοὺς δὲ καὶ ἀπαλείφουσι, ὅπως ἂν αὐτοῖς δόξῃ.

censum tam. pop. ter egit] Ipse de se idem prodit *Augu-*

dium solus. [28] De reddenda Republica bis cogitavit: primo post oppressum statim Antonium, memor, objectum ab eo sibi saepius, quasi per ipsum staret, ne redderetur: ac rursus taedio diuturnae valetudinis; quum etiam, magistratibus ac

stus in *Monum. Ancyr.* „In consulatu sexto (A. U. 726.) censum populi *conlega M. Agrippa* egi, lustrum post annum alterum et quadragesimum feci, quo lustrum civium Romanorum censa sunt capita quadragens centum millia et sexaginta tria millia. Alterum consulari cum imperio lustrum censumque *solus feci* Censorino et Asinio Cos. (A. U. 746.), quo lustrum censa sunt civium Romanorum capita quadragens centum millia et ducenta triginta tria millia. Tertium consulari cum imperio lustrum *conlega Tib. Caesars* feci Sex. Pompejo et Sex. Appulejo Cos. (A. U. 757.), quo lustrum etiam censa sunt Romanorum capitum quadragens centum millia triginta et septem millia.“ Tres census commemorat etiam *Dio*, sed diversis annis. De primo habito cum collega Agrippa A. 726. consentit 53, 1. Sed alterum 54, 55. ad A. 743., tertium 55, 13. ad A. 757. refert; in hoc, narrat et ipse, assumisise Augustum ἀνδύπατον ἐξουσίαν πρὸς τε τὸ τέλος τῶν ἀπογραφῶν καὶ πρὸς τὴν τοῦ καθαρσίου ποίησιν, addita causa: ὅπως μὴ δόξουσιν ὡς τιμητῆς αὐτὸ ποιεῖν.

primo post oppr. st. Antonium] A. U. 725. *Dio* 52, 1. dicit βουλευσασθαι τὰ τε ἔπλα καταθέσθαι, καὶ τὰ πράγματα τῆ τε γερούσια καὶ τῆ δῆμῳ ἐπιτρέψαι, instituta autem cum Agrippa et Maecenate deliberatione, ad retinendum imperium ab hoc fuisse commotum, dissuadente Agrippa. Orationem, qua Senatum de consilio reddendae Reip. certiore fecit ipse Augustus, exhibet 53, 1—10. De ea vide, quae judicarunt Fabric. l. c. et *Ferguson* Hist. Rom. l. 6. c. 1. p. 314. vers. Germ. Prius etiam, devicto Pompejo, idem consilium eum prae se tulisse, affirmat *Appian.* 5, 132. καὶ τὴν ἐντελῆ πολιτείαν ἐλεγεν ἀποδώσειν, εἰ παραγένοιτο ἐκ Παρθυαίων Ἀντώνιος.

taedio diuturnae valet.] Falso, ut mihi videtur, huc referunt orationem ad Senatum modo commemoratam, quae ad tempus post devictum Antonium pertinet, Casaubonus, ipse tamen dubius, et Fabric. ad 53, 8. ubi Augustus: αὐτὸς τε γὰρ πεπόνημαι καὶ τιταλαιπώρημαι, καὶ οὐδέτ' οὔτε τῆ ψυχῆ οὔτε τῆ σώματι ἀντέχειν δύναμαι. Potius comparandus est locus 53, 30. ὁ δ' Αὐγουστος, ἐνδέκατον μετὰ Καίπουρνίου Πείσωνος ἀρχῆς (A. U. 731.) ἠερώστησεν αὐτοῖς, ὥστε μηδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας σχεῖν. πάντα γοῦν ὡς καὶ τελευταίων διεθετο, καὶ τὰς γε ἀρχῆς, τοὺς τε ἀλ-

Senatu domum accitis, Rationarium imperii tradidit. Sed reputans, et se privatum non sine periculo fore, et illam plurimum arbitrio temere committi, in retinenda perseveravit; dubium, eventu meliore, an voluntate. Quam voluntatem quam prae se identidem ferret, quodam etiam edicto hic verbis testatus est: *Ita mihi salvam ac sospitem Rempublicam sistere in sua sede liceat, atque ejus rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status auctor dicar; et moriens ut feram mecum spem, mansura in vestigio suo fundamenta Reipublicae, quae jecero.* Fecitque ipse se compotem voti, nisus omni modo, ne quem novi status poeniteret. [29] Urbem, neque pro majestate imperii ornatam, et inundationibus incendiisque obnoxiam, excoluit adeo, ut jure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam latericiam

λους τοὺς πρώτους καὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων ἄφροίσας, διάδοχον μὲν οὐδένα ἀπέδειξε, καίτοι τὸν Μάρκελλον πάντων προκριθήσεσθαι ἐς τοῦτο προσδοκῶντων· διαλεχθεὶς δὲ τινα αὐτοῖς περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, τῷ μὲν Πείσανι τὰς τε δυνάμεις καὶ τὰς προσόδους τὰς κοινὰς ἐς βιβλίον ἐγράψας ἔδωκε, τῷ δ' Ἀγρίππᾳ τὸν δικητύλιον ἐνεχείρισε. Ex hoc Dionis loco Burm. et Oudend. praeferrant lectionem codicis Torrentiani *e Senatu pro ac Senatu*. Sed quamvis ille, non omnes Senatores, sed primores tantum, domum Augusti accitos esse, ostendat, hi tamen ipsi, ut pars potior, Senatus nomine possunt designari. De *rationario imperii* v. c. 101. Ceterum, „non desiisse eum quietem sibi precari, vacationem a Rep. petere,“ testatur etiam *Senec. de brev. vitae* c. 5.

illam — temere committi] v. quo Noster de Caesare c. 86. cf. *Senec. de benef.* 2, 20.

Urbem, neque] His verbis novum caput incipiendum esse, quod vulgo a verbis: *Publica opera* exordiantur, docet argumentum a superiori prorsus diversum, et cum sequentibus cohaerens. Ineptum namque pro *neque*, quod in vulg. legitur, plerique interpretes jam repudiarunt. Exornatio Urbis sola efficere non poterat, ne quem novi status poeniteret.

marmoream se relinquere] *Dio* 56, 50. τοὺς τε ἑταίρους συναλέσειε (ante mortem), καὶ εἰπὼν αὐτοῖς ὅσα ἐχρηζε, τέλος ἔφη, ὅτι Τὴν Ῥώμην γῆϊνην παραλαβών, λιθίνην ὑμῖν καταλείπω. Sed diversam hujus dicti addit interpretationem: τοῦτο μὲν οὖν οὐ

accepisset. Tutam vero, quantum provideri humana ratione potuit, etiam in posterum praestitit. Publica opera plurima exstruxit: ex quibus vel praecipua, Forum cum aede Martis Ultoris, templum Apollinis in Palatio, aedem Tonantis Iovis in Capitolio. Fori exstruendi causa fuit hominum et judiciorum multitudo, quae videbatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantius, necdum perfecta Martis aede, publicatum est, cautumque, ut separatim in eo publica judicia et sortitiones judicium fierent. Aedem Martis, bello Philippensi pro ultione paterna suscepto, voverat. Sanxit ergo, ut de bellis triumphisque hic consuleretur Senatus: pro-

---

πρὸς τὸ τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῆς ἀκριβές, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν ἐνεδείξατο, eandemque profert *Iulianus*, apud quem in *Caesaribus* Augustus: ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων στάσειν τὴν Ῥώμην ὄρων εἰς ἐσχατον ἐλαύνουσαν πολλὰν κίνδυνον, εὖτα διεθέμην τὰ περὶ αὐτὴν, ὥστε εἶναι δι' ἡμᾶς, ὧ θεοί, τὸ λοιπὸν ἀδαμάντινον, v. *Casaubon*, ad h. l. et *Fabric.* ad *Dion.* l. c.

Forum] De *Foro Augusti* v. *Barthol. Marliani Urbis Romae topogr.* 3, 9., *Ge. Fabricii* *descript. Urb. Rom.* c. 7. et *Alex. Donat.* de *Urbe Roma* 2, 22. (*Thes. Graev. Tom. III.*) Inter *Urbis miracula* refert *Plin.* 36, 15.

non sufficientibus duobus] Romano et Iulii Caesaris, (de quo v. *Caes.* 26.) — *Scriptores Romanos*, quum de tribus *Foris* loquuntur, Romanum, Caesaris, et Augusti intelligere, docet *Ge. Fabric.* l. c.

aedem Martis] *Genit. Martis* praetuli cum *Oudend.* et *Wolf.* vulg. *Marti*. Non pendet a verbo *voverat*, sed est, ut *Wolf.* jam notavit, *aedem Martis modo memoratam*. Supra enim publica opera ejus uno commate nominaverat; nunc de singulis exponit. De hoc autem templo *Dio* 54, 8. νεῶν Ἀρεῶς Τιμωροῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, (id falsum esse, quum in *Foro Augusti* fuisset, et noster, et alii loci ostendant, docet ibi *Fabric.*) κατὰ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Φερετροῦ ζήλωμα, πρὸς τὴν τῶν σημείων (signorum a Parthis receptorum) ἀνάσσειν, καὶ ψηφισθῆναι ἀπέλευσε, καὶ ἐποίησε. v. *Ovid. Fast.* 6, 545 sequ.

bello Philippensi — suscepto] *Ovid.* l. c. 569. „Voverat hoc juvenis tunc, quum pia sustulit arma.“ Postea v. 577. „Templa teres, et me victore vocaberis Ultor. Voverat; et fuso lae-

vincias cum imperio petituri hinc deducerentur: qui-
que victores redissent, huc insignia triumphorum in-
ferrent. Templum Apollinis in ea parte Palatinae
domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari a Deo
haruspices pronunciarant. Addidit porticus cum bi-
bliotheca Latina Graecaque: quo loco jam senior saepe
etiam Senatum habuit, decuriasque judicum reco-
gnovit. Tonanti Iovi aedem consecravit, liberatus
periculo, quum expeditione Cantabrica per noctur-
num iter lecticam ejus fulgur praestrinxisset, servum-

tus ab hoste redit.“ *Perfecit, redditis a Parthis Romanorum
signis (Ovid. 579 sequ. Dio l. c.), A. U. 734.*

hinc deducerentur] a-prosequentibus paludatos. v. Caes. 71.

Templum Apollinis] *Dio* 49, 15. τὸν τόπον, ὃν ἐν τῷ Παλα-
τίῳ (vulg. cor upte Στατίῳ, v. interpr.), ὡς τ' οἰκοδομησαί τινα,
ἐώνητο, ἐδημοσίωσε, καὶ τῷ Ἀπόλλωνι ἱέρωσεν, ἐπειδὴ κεραυτὸς ἐς
αὐτὸν ἐγκατέσκηψε, et 55, 1. τὸ τε Ἀπολλώνειον τὸ τε ἐν τῷ Παλα-
τίῳ, καὶ τὸ τεμένισμα τὸ περὶ αὐτό, τὰς τε ἀποθήκας τῶν βιβλίων,
ἐξεποίησε καὶ καθιέρωσε. (A. U. 726.) *Fell.* 2, 81. „templum Apol-
lini, et circa porticus, facturum promisit (devicto Pompejo),
quod ab eo singulari exstructum magnificentia est.“ Dedic-
tionem hujus templi dicit *Horat.* Od. 1, 31. init., bibliothecam
autem *Epist.* 1, 3, 16. „et tangere vitet scripta, *Palatinus* quas-
cunque recepit *Apollo*.“

Senatum habuit] Ita etiam *Tiberius.* *Dio* 58, 9.

decurias judicum] quae tres quum fuissent, quartam addi-
dit ipse Augustus. v. c. 32. et ind. — *Sigon.* de judic. 2, 18. p.
407. „Judices vero in decurias distributi feruntur fuisse, quas
Praetores urbani non sorte, sed judicio jurati confecerunt;
quoniam autem ex ordinibus iis, apud quos judicia essent, se-
ligebantur, selecti iudices appellati sunt.“ De voc. *recognosce-
re* v. ind.

Tonanti Iovi] *Dio* 54, 4. καὶ τὸν τοῦ Διὸς τοῦ Βροντῶντος
ἐπιμαλυνμένου ναὸν καθιέρωσε· περὶ οὗ δύο ταῦτα παραδέδοται, ὅτι
τότε τε ἐν τῇ ἱεροουργίᾳ βρονταὶ ἐγένοντο, καὶ μετὰ ταῦτα ὄναρ τῷ
Αὐγούστῳ τοιόνδε ἐπέστη, de quo somnio v. c. 91. Dedicacionem
Dio refert ad A. 732. De templo v. *Alex. Donat.* de Urbe Ro-
ma 2, 11.

praestrinxisset] *Al. perstrinxisset.* Illam veram lectionem
esse, docent sequentia, ex quibus patet, ictum fulminis juxta
lecticam decidisse. *Transcursum fulguris* dicit c. 90. Pro *prae-
lucentem al. perducentem et praeducentem.* v. *Oudend.*

que praecluentem exanimasset. Quaedam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet et uxoris sororisque, fecit: ut porticum basilicamque Caji et Lucii; item porticus Liviae et Octaviae, theatrumque Marcelli. Sed et ceteros principes viros saepe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis vel

porticum bas. Caji et Lucii] filiorum Agrippae e Iulia, de quibus c. 64. Alia fuit porticus, in honorem Caji et Lucii defunctorum extracta, de qua *Dio* 56, 27. ad A. 765.

porticus Liviae] ubi domus antea fuerat Pollionis, qui, herede Augusto scripto, in testamento postulaverat, τῷ δήμῳ περιμαλλᾶς ἔργον οἰκοδομηθῆναι, ut *Dio* 54, 25. ὁ οὖν Αὔγουστος τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐς ἑδάφος, προφάσει τῆς ἐκείνου κατασκευῆς, ὅπως μηδὲν μνημόσυνον ἐν τῇ πόλει ἔχῃ, κατοβαλῶν, περιστρεφὸν ὑποδομήσατο, καὶ οὐ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ Πολλίωνος, ἀλλὰ τὸ τῆς Λιουΐας ἐπέγραψε. v. *Ovid.* 6, 639. *Plin.* 14, 1. Haec exstructa est A. U. 759. De alia porticu Livia, ἐς τιμὴν τοῦ τε Γαίου καὶ τοῦ Λουκίου τῶν Καيسάρων, de qua *Dio* 56, 27., proximo loco dixi. cf. *Pancirolli* descriptio U. Rom. reg. 3. (Thes. T. III. p. 334.) et *Alex. Donat.* l. c. 2, 21. (p. 651.)

et Octaviae] *Dio* 49, 43. ἐπειδὴ δὲ οἱ Δαλμάται παντελῶς ἐνεχρίρωντο, τὰς τε στοὰς ἀπὸ τῶν λαφύρων αὐτῶν, καὶ τὰς ἀποθηκὰς τῶν βιβλίων, τὰς Ὀκταουιανὰς ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ κληθεΐσας, κατεστυέασεν. (A. U. 721.) Commemorantur a *Vell.* 1, 11. *Plin.* 36, 5. Conflagrarunt cum bibliotheca Imperatore Tito A. U. 833. auctore *Dione* 66, 24. cf. *Marliani* l. c. 3, 11. *Alex. Donat.* l. c. 3, 17.

theatrumque Marcelli] filii Octaviae, a poetis illius aevi multis laudibus celebrati. Exstruxit illud Augustus in honorem mortui. *Dio* 55, 30. καὶ αὐτὸν ὁ Αὔγουστος δημοσίᾳ τε θύσας, ἐπαινέσας ὡς περ εἶδιστο, καὶ ἐς τὸ μνημεῖον ὃ ὑποδομᾶτο (puto leg. ὑποδόμητο) κατέθετο, τῇ τε μνήμῃ τοῦ θεάτρου τοῦ προκαταβληθέντος μὲν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, Μαρκελλοῦ δὲ ἀνομασμένου, ἐτίμησε. (A. U. 751.) Dedicacionem hujus theatri narrat *Id.* 54, 26. ad A. 741. v. *Liv. Epit.* 138. *Plutarch.* Marcell. 50. εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ μνήμην Ὀκταβία μὲν ἡ μήτηρ τὴν βιβλιοθήκην ἀνέθηκε, (in quo errare videtur *Plutarchus.* v. not. sup.) Καίσαρ δὲ θεάτρον, ἐπιγράψας Μαρκελλοῦ. cf. *Marlian.* 3, 11. et *Donat.* de Urbe R. 3, 7.

Sed et ceteros principes viros] *Dio* 54, 18. τοῖς τὰ ἐπινίκια πέμπουσιν ἔργον ἐν τῶν λαφύρων ἐς τὴν τῶν πράξεων μνήμην ποιεῖν προσέταξε. *Tac. Ann.* 3, 72. „nec Augustus arcuerat Taurinum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias aut exundantes opes portatum ad urbis et posterum gloriam conferre.“

novis, vel reffectis et excultis, Urbem adornarent. Multaque a multis exstructa sunt: sicut a Marcio Philippo aedes Herculis Musarum; a L. Cornificio aedes Dianae; ab Asinio Pollione atrium Libertatis; a Munatio Planco aedes Saturni; a Cornelio Balbo theatrum; a Statilio Tauro amphitheatrum; a M.

a *Marcio Philippo*] Vitricum Augusti cum aliis intelligit *Donat.* l. c. 3, 14. ubi de hoc templo agit; alium, qui materam Augusti duxerat, *Masson. Vit. Ovid. ad A.* 767. — De *Hercule Musarum* i. e. Μουσηγέτη (inepto alii: *Herculis et Musarum*) v. quae *Torrent. ad h. l., Marlian. l. c. 5, 9. Donat. l. c.* Has aedes dicit *Ovid. Fast.* 6, 779. sequ.

a *L. Cornificio*] sine dubio eodem, qui interclusas in Sicilia copias Augusti pedestres servaverat, Consule A. U. 719. Templum Dianae *Berneccer. intelligit*, quod fuit in monte Aventino, memoratum a *Martial. 6, 64.*, de quo *Pancicoll. in descript. U. R. ad reg. 13. (Thes. T. III. p. 371.)*

atrium *Libertatis*] Fuerat jam antea in monte Aventino templum Libertatis cum atrio, cujus frequens mentio apud *Liviam*. Incendio absumtum splendidius restituisse *Asinius* videtur, et adjunxisse bibliothecam, de qua *Plin. 7, 30. et 35, 2. Ovid. Trist. 3, 1, 71.* Ita sentiunt, qui copiose hac de re egerunt, *Nardin. Rom. vet. 7, 9. (Thes. Graev. Tom. III. p. 1395.)* et *Borrighius* in libro: *Antiqua Urbis Rom. facies* c. 15. (*Ibid. p. 1604.*)

a *Munatio Planco*] cujus magnae partes in bello Mutinensi (v. *Clav. Cic. et Glandorp. Onomast. p. 613.*), Consule A. U. 712. cum *Lepido*. De templo Saturni ab eo exstructo v. *Alex. Donat. l. c. 2, 14. (Thes. T. III. p. 609.)*

a *Cornelio Balbo*] Fuit is Gaditanus, inamensis divitiis nobilis, qui primus ex exteris consulatum adeptus est. *Plin. 7, 43. Dio 48, 32.* Idem, dedicationem theatri ejus in reditum Augusti e Gallia A. U. 741. incidisse, narrat *54, 25. v. Donat. l. c. 3, 8. (Thes. T. III. p. 694.) Bellor. in Fragm. vestig. veter. Rom. (Tom. III. p. 17.)*

a *Statilio Tauro*] qui ex clarissimis Augusti fuit ducibus. v. *Fabr. ad Dion. 49, 14.* De hoc amphitheatro *Dio 51, 23. τοῦ δὲ οἱ Καίσαρος τὸ τέτατον ἐπι ὑπατεύοντος (A. U. 724.), ὁ Ταῦρος ὁ Στατίλιος θεάτρον τι ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ κυνηγετικὸν λίθινον καὶ ἐξεποίησε τοῖς ἑαυτοῦ τέλεσι, καὶ καθιέρωσεν ὀπλομαχίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο στρατηγὸν ἕνα κατὰ τοῦ δήμου κατ' ἔτος αἰρεῖσθαι ἐλάμβαν.* Plura v. apud *Marlian. 4, 9. (T. III. p. 139.)* et *Donat. 3, 7. (Ibid. p. 690.)*

vero Agrippa complura et egregia. [30] Spatiūm Urbis in regiones vicosque divisit: instituitque, ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistrī e plebe cujusque vicinia lecti. Adversus incendia excubias nocturnas vigilesque commentus est. Ad

Agrippa complura et egregia] Huc refer, quae de restitu-
tis ductibus aquae Marciae Plin. 36, 15. Dio 49, 42. Hic porro
c. 43. τῷ δ' ὑπέρφ' ἔται (A. 721.) ἀγορανόμος ὁ Ἀγρίππας — πάντα
μὲν τὰ οἰκοδομήματα τὰ κοινά, πασας δὲ τὰς ὁδοὺς, μηδὲν ἐκ τοῦ
δημοσίου λαβάν, ἐπεσκεύασε τοὺς τε ὑπονόμους ἐξεκάθηρε, καὶ ἐς
τὸν Τίβεριν δι' αὐτῶν ὑπέπλευσε. Ab eodem Agrippa dedicata Se-
pta in Campo Martio παρταί 55, 25 et c. 27. porticum Neptuni,
balneumque Laconicum extracta, et, quod temporis injuriam
vicit, Pantheon, de quo praeter alios v. Nardin. 5, 4. (Tom.
III. p. 1267.)

in regiones vicosque] regiones 14. v. quae de Urbis regio-
nibus Onuphr. Panvin. in descript. Urb. Rom. (Thes. T. III.
p. 230. sequ.) Vicorum numerus est incertus propter dubiam
apud Victorem et Rufum lectionem. v. quae Panvin., Panciroll.
et Nardin. libris citatis.

instituitque — lecti] Annuos magistratus intellige ordina-
rios, Aediles, Tribunos et Praetores; magistrī e plebe, vico-
rum magistrī vel vicomagistrī appellati, quatuor praecant sin-
gulis vicis, ut recte docet Panvin. l. c. De toto hoc Augusti in-
stituto Dio 55, 8. ita exponit: οἱ δὲ δὴ στενωποὶ (vici) ἐπιμελη-
τῶν τινῶν ἐκ τοῦ δήμου (ἐπιτοχοί), οὓς καὶ στενωπάρχους καλοῦμεν καὶ σφί-
σι καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἀρχικῇ καὶ βαβδούχοις δυο, ἐν αὐτοῖς τοῖς χαρίσις
εἶν' ἂν ἀρχωσιν, ἡμέραις τισὶ χρῆσθαι ἐδόθη, ἣ τε δουλεία, ἣ τοῖς
ἀγορανόμοις τῶν ἐμπιπραμένων ἐνεκα συνείσα, ἐπετραπῆ· καίτοι καὶ
ἐκείνων (τῶν ἀγορανόμων), καὶ τῶν δημάρχων τῶν τε στρατηγῶν, πᾶ-
σαν τὴν πόλιν, εἰς δεκατέσσαρα μέρη κερμαῖσαν, κλήρω προσταχθέν-
των· ὃ καὶ νῦν γίγνεται.

excubias noct. vigilesque] Excubias non ipsos excubitores,
sed certas stationes per Urbem dispositas, in quibus major pars
excubitorem nocte maneret, recte sine dubio interpretatur Bur-
mann. Praefectus his vigilibus νεκτοφύλαξ dicitur Dion. 52, 24.
De ipso instituto Id. 55, 26. ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ πολλὰ
τῆς πόλεως πυρὶ διεφθόρη, ἀνδρας τε ἐξελευθέρους (hic est miles li-
beritinus, quo Romae incendiorum causa Augustum usum esse,
Noster dixit c. 25.) ἑπταχῆ πρὸς τὰς ἐπικουρίας αὐτῆς κατελέξατο,
καὶ ἀρχοντα ἰππέα αὐτοῖς προέταξεν, ὡς καὶ δι' ὀλίγου σφᾶς διαλύ-
σων. οὐ μόντοι καὶ ἐποίησε τοῦτο. καταμαθῶν γὰρ ἐκ τῆς πείρας καὶ χρη-
σιμωτάτην καὶ ἀναγκαιωτάτην τὴν παρ' αὐτῶν βοήθειαν εἶσαν, ἐτήρησεν

coërcendas inundationes alveum Tiberis laxavit ac repurgavit, completum olim ruderibus, et aedificiorum prolapsionibus coartatum. Quo autem facilius undique Urbs adiretur, desumta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Ae-

αυτούς. καὶ εἰς καὶ ὅν οἱ νεκροφύλακες οὗτοι ἰδίον τινα τρόπον οὐκ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων ἔτι μένον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων στρατευόμενοι καὶ τείχη τε ἐν τῇ πόλει ἔχουσι (haec sunt *excubiae* Suetonii, Corps de Garde), καὶ μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέρουσι. Dicit autem sunt hi vigiles a reliquis militibus *sparteoli*, de quo nomine v. Casaub. ad h. l. cf. Fabric. ad Dion. l. c.

ad coërcendas inundationes] Crebra harum est mentio apud scriptores. Ita Dio 53, 20. ὁ Τίβερις πελαγίσας πᾶσαν τὴν ἐν τοῖς πεδίοις Ῥώμην κατέλαβεν, ὥστε πλεῖσθαι (A. U. 727.). c. 53. ὃ τε Τίβερις αὐξηθεὶς τὴν τε γέφυραν τὴν ἑλληνικὴν κατέσυρε, καὶ τὴν πόλιν πλωτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐποίησεν (A. U. 751.). idem narrat accidisse insequenti anno 54, 1. et c. 25. ad A. 741., l. 55, 22. ad A. 753. et 56, 27. ad A. 765., ut in imperio Augusti subsistam, eamque calamitatem pro prodigio habitam, saepius monet, quod patet etiam ex *Horat.* Od. 1, 2, 13. sequ. ubi γ. interpr.

prolapsionibus] Al. *prolationibus*, quod edidit Oudendorp., probatum etiam a Graevio, qui interpretatur de molibus in Tiberim jactis ad proferenda domuum spatia. Mihi praeplacet *prolaps.*, quod intelligendum de singulorum aedificiorum ruina, quum *rudera* universae Urbis vel magnae partis eversiones prioribus temporibus factas, per Gallos, crebraque incendia aliasque occasiones, spectent. Nam, quod hoc vocab. hoc uno loco ea potestate legi, objiciunt, id ad proscribendum illud haud sufficit.

desumta sibi Flam. via] Dio 53, 22. ἐν τῷ προσηρημένῳ ἔτει (U. C. 727.), τὰς ὁδοὺς τὰς ἔξω τοῦ τείχους δυσπορεύτους ὑπ' ἀμελείας ὀρῶν εὐσας, τὰς μὲν ἄλλας ἄλλοις τισὶ τῶν βουλευτῶν ἐπισκευάσας, τοῖς οἰκειοῖς τέλεσι προσέταξε τῆς δὲ δὴ Φλαμινίας αὐτός, ἐπειδήπερ ἐκστρατεύειν δι' αὐτῆς ἔμελλεν, ἐπεμεληθῆ. καὶ ἡ μὲν εὐθύς τότε ἐγένετο, καὶ διὰ τοῦτο καὶ εἰκόνες αὐτῆς ἐπ' ἀψίδων ἐν τε τῇ τοῦ Τιβέριδος γεφύρᾳ καὶ ἐν Ἀρμίνῳ ἐποιήθησαν. αἱ δ' ἄλλαι ὕστερον, εἴτ' οὖν πρὸς τοῦ δημοσίου (ἐπειδὴ μηδεὶς τῶν βουλευτῶν ἠθέως ἀνήλπισεν), εἴτε καὶ πρὸς τοῦ Λύγουστου τις εἰπεῖν ἐβόησεν, ἐπισκευάσθησαν. cf. Nicol. Bergier. de publicis et militaribus Imperii Romani viis sect. 15. et 21. (Thes. T. X.) et Cellar. Geogr. Ant. 2, 9. p. 955. Nomen habebat haec via a C. Flaminio Censore, qui eam muniverat, auctore *Liv.* Epit. 20.

des sacras, vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit; easque et ceteras opulentissimis donis adornavit, ut qui in cellam Capitolini Iovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingentias HS. una donatione contulerit. [31] Postquam vero pontificatum maximum, quem nunquam vivo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit, quicquid fatidicorum librorum Graeci Latini-que generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgo ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavit: ac solos retinuit Sibyllinos; hos quoque dilectu habito; condiditque duobus forulis auratis sub

aedes sacras] Addit *sacras*, ut c. 100. in *aedium sacrarum* maxima, et *Deorum aedes* Cal. 21. et Ner. 58., quoniam voc. *aedes* in plur. numero dictum intelligi posset de aedificiis humano usui destinatis.

in cellam Cap. Iovis — contulerit] post triumphum A. U. 725., ut docet *Dio* 51, 22. ubi de pluribus templis ab Augusto dedicatis exponit, additque: συχνά γάρ καὶ ἐς ἐκείνο (sacrarium Iulii Caesaris) ἀνετέθη, καὶ ἕτερα τῶν τε Διὸς τῶν Ἡρατιωλίων καὶ τῆς Ἥρας τῆς τε Ἀθηνῶν ἱερῶσθαι. De templis ab Augusto extractis donisque ibi consecratis v. etiam Monum. Ancyr. tabul. I. a dextra.

quem nunquam vivo Lep. auf. sust.] *Dio* 49, 15. τὴν τοῦ Δεπίδου ἱερωσύνην δίδομένην οἱ οὐκ ἔλαβεν· οὐδὲ γὰρ εἴη ζῶντα τινα ἀφελίσθαι, et 54, 15. πολλὰ καὶ ἰδία καὶ κοινῇ τῆς ἱερωσύνης ταύτης ἀξιούμενος, οὐκ ἐδικαίωσε ζῶντος τοῦ Δεπίδου λαβεῖν αὐτήν. *Appian.* 5, 131. τοῦ δὲ δήμου τὴν μεγίστην ἱερωσύνην ἐς αὐτὸν ἐκ Δεπίδου μεταφέροντος, ἦν ἕνα ἔχειν γινώσκονται μέχρι θανάτου, οὐκ ἐδέχεται. *Souvc.* de *element.* 1, 10. Recepit A. U. 741., quod *Dio* 51, 27. τοῦ Δεπίδου μεταλλάξαντος ἀρχιερεῖς ἀπέδειχθη. De pontificatu maximo Imperatorum Romanorum v. *Dio* 55, 17. et *Fabric* atque *Reimar.* ad h. l. cf. libelli Jo. Andr. *Bosii* de Pontifice maximo Romae veteris, et de pontificatu maximo Imperatorum Romanorum, qui *Thesauri Graeviani* Tom. V. continentur.

ac solos retinuit Sibyllinos] *Dio* 54, 17. καὶ τὰ ἔπη τὰ Σιβύλλεια, εἴτιθλα ὑπὸ τοῦ χρόνου γεγούνα, τοὺς ἱερέας αὐτοχειρῶς ἐνγράφασθαι ἐπέλευσεν, ἵνα μηδὲς ἕτερος αὐτὰ ἀναλέξηται. De Sibyllis et libris Sibyllinis v. interpr. ad *Gell.* 1, 19.

dilectu habito] *Tac.* A. 6, 12. „Simul commonefecit (Tiberius): quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, san-

Palatini Apollinis basi. Annum a D. Julio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cujus ordinatione Sextilem mensem e suo cognomine nuncupavit, magis quam Septembrem,

xisse Augustum, quem intra diem ad Praetorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret; quod a majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quaesitis Samo, Illo, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam et Italicas colonias, carminibus Sibyllae, una seu plures fuerent, datoque Sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere." Similem dilectum instituit A. 772. ipse Tiberius, auctore *Dion.* 57, 18. ὁ οὖν Τιβέριος ταῦτά τε τὰ ἔκη, ὡς καὶ ψευδῆ ὄντα, διέβαλε, καὶ τὰ βιβλία πάντα τὰ μαντεία τινὰ ἔχοντα ἐπεσκέψατο· καὶ τὰ μὲν ὡς οὐθένος ἄξια ἀπικρινε, τὰ δὲ ἐνέκρινε.

Annum a D. Julio ordin.] v. Caes. 40.

negligentia conturbatum atque confusum] Macrob. Saturn. 1, 14. „Sic annum civilem Caesar, habitis ad lunam dimensionibus, constitutum edicto palam posito publicavit. Et error hucusque stare potuisset, nisi sacerdotes sibi errorem novum ex ipsa emendatione fecissent. Nam quum oporteret diem, qui ex quadrantibus confit, quarto quoque anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare; illi quarto non peracto, sed incipiente, intercalabant. Hic error sex et triginta annis permansit; quibus annis intercalati sunt dies duodecim, quum debuerint intercalari novem. Sed hunc quoque errorem sero deprehensum correxit Augustus, qui annos duodecim sine intercalari die transigi jussit; ut illi tres dies, qui per annos triginta et sex vitio sacerdotalis festinationis excreverant, sequentibus annis duodecim, nullo die intercalato, devorarentur. Post hoc, unum diem secundum ordinationem Caesaris, quinto quoque incipiente anno, intercalari jussit; et omnem hunc ordinem aerae tabulae, ad aeternam custodiam, incisione mandavit.“

Sextilem — nuncupavit] Dio 55, 6. τὸν μῆνα τὸν Σεξτίλιον ἐπικαλούμενον, Αὐγουστον ἀντωνόμασε. τῶν γὰρ ἄλλων τὸν Σεπτέμβριον οὕτως, ἐπειδὴ περ ἐν αὐτῷ ἐγεγέννητο, προσαγορεύσαι ἐθελήσαντων, ἐνεῖνον αὐτὸς προετίμησεν, ὅτι καὶ ὕπατος ἐν αὐτῷ τὸ πρῶτον ἀπεδέδεικτο, καὶ μάχας πολλὰς καὶ μεγάλας ἐνενημίκει. Locus autem de ea re palmarius est apud *Macrob.* 1, 12. „Augustus deinde est, qui Sextilis ante vocatus est, donec honori Augusti daretur ex Senatusconsulto, cujus verba subjeci: Quum Imperator Caesar Augustus mense

quo erat natus; quia hoc sibi et primus consularis, et insignes victoriae obtigissent. Sacerdotum et numerum et dignitatem, sed ei commoda auxit, praecipue Vestalium virginum. Quumque in demortuae locum aliam capi oporteret, ambirentque multi, ne filias in sortem darent; adjuravit, si cuiusquam neptium suarum competeret aetas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiam ex antiquis ceremoniis, paulatim abolita, restituit: ut Salutis augu-

Sextili et primum consulatum inierit, et triumphos tres in Urbem intulerit, et ex Janiculo legiones deductae secutaeque sint ejus auspicia ac fidem, sed et Aegyptus hoc mense in potestatem Populi Romani redacta sit, finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit, atque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere Senatui, ut hic mensis Augustus appelletur. Item plebiscitum factum ob eandem rem, Sexto Pacuvio Tribuno plebem rogante. Ceterum hic honor datus est Augusto A. U. 746. Marcio Censorino et C. Asinio Gallo Coss., quod notat etiam *Censorinus* c. 22.

Quumque in demortuae locum] Huc pertinet, quod *Dio* 55, 22. ἐπειδὴ τε ἐν ῥαδίως οἱ πάντες εὐγενεῖς τὰς θυγατέρας ἐς τὴν τῆς Ἑστίας ἱερατεῖαν ἐπαίδουσαν, ἐνομοθετήθη καὶ ἐξ ἀτελευτήτων γεγεννημένας ἱεράσθαι, καὶ ὁ μὲν κληρὸς αὐτῶν, ἐπεὶ πλείους ἠμφισβήτησαν, ἐν τῷ συνεδρίῳ, παρόντων τῶν πατέρων σφῶν, ἐγένετο, οὐ μόντοι καὶ τοιαύτη τις ἀπεδείχθη. De modo, capiendi virginis Vestales, v. *Gell.* 1, 12. — Postea Oudend. mallet cum nonnullis: *ne* — daret sc. Augustus.

Salutis augurium] *Dio* 57, 24. τὸ οἰώνισμα τὸ τῆς ὑγείας (rectius τῆς σωτηρίας dixisset, ut monet ad h. I. Casaub.) diu intermissum repetitum narrat A. U. 691. Cicerone et Antonio Consulibus, describit autem ita: τοῦτο μαυρίας τις τρόπος ἐστὶ, πύστιν τινα ἔχων, εἰ ἐπιτρέπει σφίσι δὲ θεοὺς ὑγίαν τῷ δήμῳ αἰτῆσαι ὡς οἰχθίσιον οὐδὲ αἰτησὶν αἰτῆς, πρὶν σιγῶν ἰσθῆναι, γινώσθαι. καὶ ἐτελείτο κατ' ἕτος ἢ ἡμέρα, ἐν ἣ μῦθον στρατόπεδον μήτε ἐπὶ κόλεμον ἐξήει, μήτ' ἀντικατετάττετό τις, μήτε ἐμάχετο. καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς συνεχεῖσι κινδύνοις, καὶ μάλιστα τοῖς ἐμφυλίαις, οὐκ ἐποιεῖτο. ἄλλως τε γὰρ παγχάλεπον σφίσι ἦν, καθάραν ἀπὸ πάντων αἰτῶν ἡμέραν ἀκριβῶς τηρῆσαι, καὶ προσέτι καὶ ἀσπατάτων, κατὰ αὐτοῖς ἐν ταῖς στασεσὶν ἐκκισίαις ἀμύθητα ἀλλήλοις παρέχοντας, καὶ μέλλοντας, ἂν τε ἠττηθῶσιν, ἂν τε καὶ νικήσωσι, κοινοῦσθαι, ἔπειτα σωτηρίαν παρὰ τοῦ θεοῦ προσαιτεῖν. Instaurasse illud aicit Augustum simul cum clavis Jani portis A. U. 729. l. 51, 20. ubi: καὶ τὸ

rium, *Diale flaminium*, *sacrum Lupercale*, *ludos* *Seculares* et *Compitalicios*. *Lupercalibus* vetuit currere imberbes: item, *Secularibus ludis* juvenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. *Compitales Lares* ornari bis anno instituit, ver-

οιάνισμα τὸ τῆς ὑγιείας ἐποίησαν· καὶ γὰρ τότε δι' ἅπαρ εἶπον διελέλιπτο. Denuo repetitum Imperatore Claudio, auctore Tac. A. 12, 23. qui: „Salutis augurium, quinque et viginti annis omis- sum, repeti ac deinde continuari, placitum,“ ubi vel error in numero sit necesse est, vel intercederit in scriptoribus celebrati inter Augusti et Claudii tempora mentio. v. Lips. ad Tac. l. c., Fabric. ad Dion. 57, 24., Politian. Miscell. c. 13., Bulenger. de auguriis et auspiciis etc. 2, 17. (Thes. Graev. Tom. V. p. 440.)

Diale flaminium] Dio 54, 36. κὰν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ (A. U. 743.) ὁ ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μεροῦλαν ἀπέδειχθη. v. quae diximus ad Caes. 1. et Lips. ad Tac. A. 3, 58.

sacrum Lupercale] cujus paucis ante necem Caesaris celebrati mentio Caes. 79. ubi plura de eo vide. Videtur intermissum postea ob ea, quae ibi acciderant.

ludos seculares] Dio 54, 18. ad A. 757. C. Furnio et C. Siliano Coss. τὰ τε σαικιολάρια τὰ πέμπτα ἐπέτέλεσε. v. quae Fabric. ad h. l., interpr., inque primis Mitscherlich., ad Horatii carmen seculare, al. ad Censorin. c. 17. et Zosim. 2, 5. Onuphr. Panvin. de ludis secular. (Thes. Graev. Tom. VIII. p. 1078.) et Petr. Tassin. de veterum Romanorum anno seculari, ejusque celebritate potissimum per ludos seculares (Thes. Tom. VIII. pag. 567. sequ.).

Compitalicios] quos ludos ex viis compitorum, in quibus agitabantur, *Compitalia* appellaverunt, ut *Macrob.* Saturn. 1, 7. quem vide. cf. interpr. ad *Cell.* 10, 24. *Dionys.* 4, 14. et *Rosin.* Ant. Rom. 4, 9. p. 271. et 276. et l. 5, 20. p. 341.

Compitales Lares] i. e. statuas Larium, quae in compitis erant constitutae. Alii praefereunt lectionem: *Compitaliciis*, quae efficta videtur ad similitudinem praecedentis: *Lupercalibus*. Neque dies ludorum *Compitaliciorum*, incertus quidem, agi tamen solitus, ut *Dionys.* l. c. ὀλίγαις ἕστερον ἡμέραις τῶν Ἰερουίων, quocum consentiunt loca Cic. ad Att. 6, 7. et in *Pison.* c. 4., quae modo in III. Non. Januar., modo in III. Kal. Januar. incidisse illum docent, congruere videtur *vernīs floribus et aestivis*, de quibus Noster. Singularis igitur hic honor fuit Larium statuis habitus, a ludis illis sejunctus. Ita etiam judicaverunt Scheffer., Burmann., Oudendorp.

nis floribus et aestivis. Proximum a Dis immortalibus honorem memoriae ducum praestitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque et opera cujusque, manentibus titulis, restituit, et statuas omnium triumphali effigie in utraque Fori sui porticu dedicavit; professus edicto, *commentum id se, ut illorum velut ad exemplar et ipse, dum viveret, et insequentium aetatum Principes exigerentur a civibus.* Pompeji quoque statuam, contra theatri ejus regiam, marmoreo Iano superposuit, translata e Curia, in qua C. Caesar fuerat occisus. [32] Pleraque pessimi exempli correxit, quae in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam existerant. Nam et grassatorum plurimi palam se fere-

manentibus titulis] i. e. inscriptis adhuc nominibus eorum, qui primi opera illa extruxerant, vel imperfecta reliquerant. Id Dio 53, 2. οὐ μέντοι καὶ τὴν δόξαν τῆς οἰκοδομῆσεως σφῶν ἐσφετερίσατο, ἀλλ' ἀπέδωκεν αὐτοῖς τοῖς κατασκευάσασι αὐτούς.

triumphali effigie] Recte interpretatur Oudend. triumphalibus ornamentis et vestitu insignes.

theatri ejus regiam] i. e. basilicam, quae cum theatro erat conjuncta. v. ad Caes. c. 80.

marmoreo Iano superposuit] Hanc lectionem jam receperunt Oudend. et Wolf. pro vulg. *supposuit*. Tali enim statuæ hujus collocutione sub fornice transitionem et perspectum pervii Jani impediisse Augustum, recte ille monuit. Contra statuæ arcubus superimpositæ in monumentis sæpe conspiciuntur.

e Curia — occisus] Ad hanc ipsam statuam interemti Caesaris corpus diu jacuisse, ex Appiano et Plutarcho notavi ad Caes. 82.

Pleraque — correxit] Dio 53, 2. ἐπειδὴ τε πολλὰ πάνυ κατὰ τε τὰς στάσεις, καὶ τοῖς πολέμοις, ἄλλως τε καὶ ἐν τῇ τοῦ Ἀντωνίου τοῦ τε Δεπίδου συναρχίᾳ, καὶ ἀνέμῳ καὶ ἀδίκῳ ἐτετάχει, πάντα αὐτὰ δι' ἑνὸς προγράμματος κατέλιπον, ἕρον τὴν ἕατην αὐτοῦ ὑπατείαν προςθεῖς. Pro *pleraque* Ernest. cum uno MS. maluit *pluraque*. At illud est i. q. *multa*. v. ad Caes. 85. ubi etiam pro *plerisque* al. *pluresque*. cf. ind.

grassatorum] v. Tiber. 37. „in primis tuendae pacis a grassatoris ac latrocinii seditio numque licentia curam habuit sequ.“

bant succincti ferro, quasi tuendi sui causa: et rapti per agros viatores sine discrimine, liberi servique, ergastulis possessorum supprimebantur: et plurimae factiones, titulo collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognovit: collegia, praeter antiqua et legitima, dissolvit. Tabulas veterum aerarii debitorum, vel praecipuam calumniandi materiam, exussit. Loca in Urbe publica juris ambigui possessoribus adjudicavit. Diurnorum reorum, et ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur, nomina abolevit, conditione proposita, ut, si quem quis repetere vellet, par periculum poenae subiret. Ne quod autem maleficio negotiumve impunitate vel mora elaboretur, triginta amplius dies, qui honorariis ludis occupabantur, actu rerum accommo-

ergastula recognovit] adhibito ad hanc curam Tiberio. v. Tib. §.

collegia — dissolvit] quod Caesar jam fecerat. v. ad Caes. 42.

Tabulas — exussit] Dio 53, 2. καὶ τὰς ἐγγύας τὰς πρὸς τὸ δημόσιον πρὸ τῆς πρὸς τῷ Ἀντίφ μάχης γενομένης, πλὴν τῶν περὶ τὰ εὐοδομήματα, ἀπῆλλαξε· τὰ τε παλαιὰ συμβόλαια τῶν τῷ κοινῷ τε ἰσχυροτέρων ἔτασε, qui locus confirmat emendationem Beroaldi, quem plerique secuti sunt, *exussit* pro vulg. *excussit* i. e. examinavit. De voc. *calumnias* sensu juridico dixi ad Caes. 20. cf. Domitian. 9. „*fiscales calumnias*, magna calumniantium poena, repressit.“

Loca in Urbe publica — adjud.] i. e. quae utrum publica essent, an eorum, qui illo tempore ea tenebant, ambigebatur.

Diurnorum reorum] Eadem benignitas Domitiani traditur c. 9. „reos, qui ante quinquennium proximum apud aerarium pependissent, universos discrimine liberavit; nec repeti, nisi intra annum, eaque conditione permisit, ut accusatori, qui causam non teneret, exilium poena esset.“ *Sordes reorum* dicuntur ob togam sordidam, quam gerobant. Est igitur intelligenda afflicta eorum conditio. *Abolevit e catalogo reorum*, qui in aerario servatus est, ut docet locus Domit.

triginta — accommodavit] Nimirum, quum dierum *nefastorum* i. e. quibus judicia haberi non licebat, numerus nimis crevisset, ita ut tempus, intra quod peti poterant rei, facile

davit. Ad tres judicum decurias quartam addidit ex inferiore censu, quae ducenariorum vocaretur, judicaretque de levioribus summis. Iudices a vicesimo aetatis anno allegit, id est, quinquennio maturius,

posset elabi, iis triginta detraxit, eosque inter *fastos* retulit s. *actui rerum* i. e. habendis judiciis *accommodavit*, qui occupabantur *ludis honorariis* h. e. non publicis s. ad Dei alicujus cultum celebratis, sed ad Praetorum aliorumve magistratum honorem in muneris auspiciis plebis delectandae causa editis. Quicquid enim non a tota Republica institutum erat, sed ab aliis vel honore aliquo ornatis, vel honore aliquem ornatis, *honorarium* dicebatur. Ita edicta Praetorum continebant *jus honorarium*, et *arbiter honorarius* est apud *Cic. Tusc. Qu. 5, 41. v. Cl. Cic. in honorarius*. Ceterum *Reitz. ad h. l. monuit, amplius* hic non esse *plus quam trig.*, sed *praeter solitos judiciorum dies hos trig.* Augustum adjunxisse, citato *Flor. 2, 2, 19. ubi* tamen est oppositio: „*et haec, et trecenta amplius castella vastata sunt.*“ Nostro loco *amplius* eo sensu prorsus abundaret, quam id ipsum, *alios trig. dies* destinatos esse judiciis, totum comma exponat. Imo obtinet suam significationem *amplius* duobus nominibus inclusum, et, quod *Oudend. vere* monuit, aliquando plures, aliquando pauciores, ultra triginta tamen, dies iis ludis, nequaquam statis, occupatos fuisse, ostendit.

judicum decurias] v. ad c. 29. Tertiam decuriam tribunorum aerariorum sustulerat Caesar, auctore *Sueton. Caes. 41. ubi* vide. Postea legem de nova decuria, ex Alaudis et Centurionibus composita, tulerat quidem Antonius in consulatu, sed hostis judicatus rem non perfecerat. Jam, quum tres h. l. *judicum* centuriae commemorentur, tertia tribunorum aerariorum restituta interea videtur. Ita sentiunt *Torrent. ad h. l. et Franc. Liobortell. de judiciis (Thes. Graev. Tom. III. p. 13.)*. Sed *Paul. Manut. de legibus Romanis c. 15.* Antonii legem de tribus decuriis prorsus non abrogatam, quum hostis judicatus ille esset, existimat. Quintam decuriam postea addidit *Caligula*. (*Cal. 16. „ut levior labor judicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit.*“) *Judicibus, sextam decuriam* adjici praeantibus, negavit *Galba* (c. 14.).

ducenariorum] quia lecti erant ex hominibus inferioris census, qui tantum duceña sestertia possidebant, non, ut ceteri, quadringena, ut vera est interpretatio *Graevii*. Errat igitur *Heinecc. Ant. Rom. 4, 17, 2.*, dictos ita existimans, „quia de minoribus summis judicabant, quae CC millia nummum non excederent.“

a vicesimo aetatis anno] Haec est emendatio *Cujaci* Ob-

quam solebant. Ac plerisque judicandi munus detrectantibus, vix concessit, ut singulis decuriis per vi-
ces annua vacatio esset, et ut solitae agi Novembri
ac Decembri mense res omitterentur. [33] Ipse jus
dixit assidue, et in noctem nonnunquam; si parum
corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel
etiam domi cubans. Dixit autem jus non diligentia
modo summa, sed et lenitate: siquidem manifesti par-
ricidii reum, ne culeo insueretur, quod non nisi con-
fessi afficiuntur hac poena, ita fertur interrogasse:
Certe patrem tuum non occidisti? Et quum de tal-
so testamento ageretur, omnesque signatores lege
Cornelia tenerentur, non tantum duas tabellas, da-

---

serv. 21, 32. probata a Casaubono ad h. l. et *Bynkershoek*.
Observ. Juris 6, 17. ac plerisque reliquis, pro vulg. *tricesimo*,
quum annum 25. muneri judicis obeundo legitimum fuisse, ali-
unde constet. Haud inepte tamen comma: *id est — solebant*,
glossam existimat Oudend., Augustumque non quinque annos
solito citius, sed serius iudices allegisse, ubi staret, quod in
omnibus Mss. est, *tricesimo*.

Novembri ac Decembri] qui menses toti fere ludis feriisque
dati paucos dies fastos antea etiam habuerant. *Res agi* enim eodem
sensu dicuntur, quo supra *actus rerum*, de habitis scilicet judiciis.

jus dixit assidue] v. ad Caes. 45. De jurisdictione Augu-
sti cf. *Dio* 53, 21.

pro tribunali] Non est loco tribunalis, sed ante tribunal,
ut saepissime apud optimos scriptores, quamquam in iis ipsis
id aequae reprehendendum puto, atque, quod multi nostratum
particulas *vor* et *für* discernere nesciunt.

ne culeo insueretur] ex lege *Pompeja*, cujus clausula haec
est: „is (qui parricidium vel patravit, vel tentavit) si confes-
sus erit, virgis sanguineis verberatus, deinde culeo insuetur
cum cane, gallo gallinaceo, et vipera, et simia, deinde in
mare profundum culeus jactetur.“ v. Anton. *Augustin.* de legi-
bus (Thes. Tom. II. p. 1250.) et *Sigon.* de judiciis 2, 31. (Ibid.
p. 1792.). Diserte igitur additur in hac lege, *non nisi confessos*
afficiendos hac poena. Effugium Augustus ipsa interrogandi
ratione reo suppeditavit, quum non quaereret: Nem tecisti
parricidium, cujus reus ageris? sed: Nonne verum est, te
patrem non occidisse?

omnesque sign. lege Cornelia ten.] Verba hujus legis, latae
a Cornelio Sulla, haec sunt: „Praetor, qui ex hac lege quae-

mnatoriam et absolutoriam, simul cognoscentibus dedit; sed tertiam quoque, qua ignosceretur iis, quos fraude ad signandum vel errore inductos constilisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum Praefecto delegavit Urbis; at provincialium consularibus viris, quos singulos cujusque provinciae negotiis praeposuisset. [34] Leges retractavit, et

---

ret, de ejus capito quaerito, qui testamentum amoverit, celeriter, eripuerit, deleverit, interleverit, subjecerit, resignaverit, quique testamentum falsum scripserit, signaverit, recitaverit dolo malo, cujusve dolo malo id factum erit, sequ. v. *Sigon de judic.* 2, 52. Sed inde ab Augusti demum temporibus eos, qui dolo malo, et qui aliorum fraude, vel errore inducti crimen falsi commisissent, distinctos fuisse, ex n. l. viri docti probaverunt. cf. *Heinecc. Ant. Rom.* 4, 18, 63.

Appellationes] De appellationibus doctus est excursus *Lipsii ad Tac. A.* 14, 28. Pertinebant illae ad praecipuas imperii firmandi artes, quibus Augustus usus est, quum judicium de gravissimis rebus ita ad ipsum rediret, ideoque suadet ei Maecenas apud *Dion.* 52, 33. δικάζει δὲ καὶ αὐτὸς ἰδίᾳ τὰ τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀνακόμπιμα, ὅσα ἂν παρὰ τε τῶν μισθίων ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων, τοῦ τε πολιάρχου, καὶ τοῦ ὑποτιμητοῦ, καὶ τῶν ἐπάρχων, τοῦ τε τανσίτου ἐπισκοπεύοντες, καὶ τοῦ νεκτοφυλακοῦτος, ἀφικνήται. μήτε γὰρ αὐτόνομος μήτ' αὐτοτελής οὕτω τις τὸ παράπαν ἔστω, ὥστε μὴ οὐκ ἐφέσιμον ἀπ' αὐτοῦ δίχην γίνεσθαι. Ceterum hunc Dionis locum cum nostro non pugnare, satis ostenderunt *Fabric. ad eundem*, et *Lips. l. c.*, quum ultimam et in gravioribus rebus ad sese provocationem ab Augusto perpetuo servatam, constat. cf. *Calig.* 16. et *Ner.* 17.

Praef. deleg. Urbis] Num ita scribendum esset, timide ambigere se dicebat *Lips. l. c.* Recepta postea est ea emendatio vulgati *Praetori urbano*, vel comprobata saltem a *Casaub., Ern., Oudend., Wolfio*; assensus est etiam *Reitzius*, quia Praefecti Urbis potestas sub Principibus maxima. Maecenas apud *Dion.* 52, 21. judicium de causis, in quibus a reliquis magistratibus provocatum ad ipsum fuerat, Praefecto Urb. diserte tribuit. v. ad cap. 57. Error exstitit e compendio *PR. URB.* Quod autem quotannis delegasse eam provinciam Praefecto Urb. dicitur, id, acuto *Oudendorp.* vidit, factum, ne tantam potestatem semel in perpetuum illi traderet, quod cauto et circumspecto Augusti intento optime convenit. In provinciis ob crebram magistratum permutationem minus erat periculum.

quasdam ex integro sanxit, ut sumtuariam, de adulteriis et de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc quum aliquanto severius quam ceteras emendasset, prae tumultu recusantium perferre

sumtuariam] Retractavit sumtuariam Iulii Caesaris, unde *Gell.* 2, 24., ubi de legibus sumt. „Postremo lex Iulia ad populum pervenit Caesare Augusto imperante sequ.“ v. ad *Caes.* 43. *Dio* 54, 2. τῶν συσσιτίων τὰ μὲν παντελῶς κατέλυσε, τὰ δὲ πρὸς τὸ σωφρονέστερον συνέστειλε. (A. U. 732.) cf. 54, 16. ubi sermo de inhibito foeminarum ornatu.

de adulteriis et de pudicitia] Hanc celebrat *Horatius* *Od.* 4, 5, 22 sequ. „Nullis polluitur casta domus stupris;
Mos et lex maculosum edomuit nefas;
Laudantur simili prole puerperae;
Culpam poena premit comes.“

et 4, 15, 10. „ordinem Rectum evaganti frena Licentiae Injecit, emovitque culpas, Et veteres revocavit artes.“ Constat, primum severis poenis libidines coercuisse Augustum, quae tamen quales fuerint, incertum. v. quae disputat de hac lege *Heinecc.* *Antiqu.* 4, 18, 51. cf. *Anton. Augustin.* de legibus (Thes. Tom. II. p. 1207. sq.) et in primis *Lips.* exc. ad *Tac. Ann.* 4, 42. Ceterum n. l. *pudicitia* flagitia spectat cum maribus commissa, quae saepius *impudicitiae* nomine notantur, cum *libidines* stupra et adulteria comprehendant. v. ad *Caes.* 49. et ind. nostr.

de ambitu] *Dio* 54, 16. τοὺς δεκάσαντας τινὰς ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐς πάντε ἐτη αὐτῶν εἶρε, et 55, 5. τοὺς σπουδαρχιωῦντας χρηματα πρὸ τῶν ἀρχαιρσιῶν, ὡς περ τι ἐνέχυρον, προήγησεν, ἐπὶ τῷ μηδὲν τοιοῦτον αὐτοὺς ποιῆσαι, ἢ στερηθῆναι τῶν δεδομένων. cf. *Augustin.* I. c. p. 1215.

de maritandis ordinibus] *Dio* 54, 16. τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε· καὶ ἑμπαλιῶν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιίας ἄλλα εἶρηκεν. *Horat.* *Carm. secul.* v. 17. „Diva, producas subolem, Patrumque Prosperes decreta super jugandis Feminis, prolisque novae feraci Lege marita.“ Tulit hanc legem A. 736., eamque male observatam secuta est *Papia Poppaea* A. 762. v. *Lips.* excurs. ad *Tac. Ann.* 3, 25., *Anton. Augustin.* I. c. p. 1211. sequ., *Heinecc.* *Ant.* 1, 25, 6. sequ. et *Ejusd.* *Comment.* ad *Leg. Jul. et Pap. Popp.* qui de capitibus harum legum copiose egerunt.

emendasset] Defendit Ern. hanc lectionem contra *Heineccii* conjecturam: *mandasset*, prolatam in *Comment.* ad *Leg. Pap. Popp.* 2, 3. p. 46. quod ante Augustum jam leges ejusdem argumenti fuerant, severius tantum ab eo repetitae. Orationem *Q. Metelli* *de prole augenda* *Noster* diserte commemorat infra cap. 89.

non potuit, nisi adempta deinum lenitate parte poenarum, et vacatione triennii data, auctisque praemiis. Sic quoque abolitionem ejus publico spectaculo pertinaciter postulante Equite, accitos Germanici liberos, receptosque partim ad se, partim in patris gremium, ostentavit; manu vultuque significans, ne gravarentur imitari juvenis exemplum. Quumque etiam immaturitate sponsarum, et matrimoniorum crebra mutatione, vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartavit, divortii modum imposuit. [35] Senatorum affluentem numerum deformi et incondita turba,

vacatione triennii data] sc. a novo matrimonio post mortem conjugis. Augustus in oratione apud *Dion.* 56, 7. καὶ οὐδὲ ἐς ταῦτα μέντοι κατήκειξα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὄλα πρὸς παρασκευὴν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο.

auctisque praemiis] Praeter alia huc maxime pertinet *jus trium et quatuor liberorum*, quod tamen datum saepius etiam innuptis, vel orbis prole, atque sterilibus. v. *Heinecc.* l. c. §. 8.

Equite] i. o. Equitibus s. ordine equestri. Ita c. 44. „*militem* secrevit a populo,“ et saepissimo alibi.

immaturitate sponsarum] Initio immaturas sponsas Augustus ipse concessisse videtur, quod exprobrat in oratione apud *Dion.* 56, 7. καίτοι καὶ μνηστεύειν ὑμῖν ἀπαλὰς ἐτι κίρας καὶ μηδέπω γάμων ὄφραϊας ἐπέτρεψα, ἵνα τὸ ὄνομα τῶν μελλοῦμφίων ἔχοντες, οἰκωφελῶς βιῆητε. Sed hac venia in abusum versa, de hac ipsa re cavit lege supra dicta A. U. 736. Id *Dio* 54, 16. ὡς δ' οὖν βρέφη τινὲς ἐγγυῶμενοι, τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκῶτων ἐκαρποῦντο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἐγγυὴν ἰσχύειν, μεθ' ἧν οὐδὲ δυοῖν ἐτοῖν διελεύθωντων γαμήσει τις, τουτέστι, δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι τὸν γέ τι ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύσουσα. δῶδεκα γὰρ ταῖς κίραις ἐς τὴν τοῦ γάμου ὄφραν ἔτη πλήρη νομίζεται. Hoc tantum modo *Dio* a contradictione vindicari potest. Ceterum ob varias causas postea etiam sponsalia ultra biennium sunt prolata. v. *Cujac.* *Observ.* 16, 35.

divortii modum imposuit] adempta dote, cujus culpa divortium factum esset. v. *Lips.* l. c. et *Commentar.* I. C. ad *Leg. Pap.* *Popp.*

affluentem numerum] v. *Caes.* 41. coll. *Dion.* 43, 47. quem locum ibi excitavi us. Sub *Triumviris* auctum esse Senatorum numerum, tradit *Dio* 48, 34. ἐς τὸ βουλευτήριον πλείστους ὄσους οὐχ ὅτι τῶν συμμαχῶν, ἢ καὶ στρατιώτας, παῖδάς τε ἀπελευθέρων, ἀλλὰ καὶ δουλοὺς ἐνέγραψαν. De examinato ab Augusto

(erant enim super mille, et quidam indignissimi, et post necem Caesaris per gratiam et praenium allecti, quos Orcinos vulgus vocabat,) ad modum pristinum et splendorem redegit duabus lectionibus:

Senatu exponit Id. 52, 42. καὶ μετὰ ταῦτα τιμηθεύσας σὺν τῷ Ἀγρίππᾳ (A. U. 725.), ἄλλα τέ τινα διώρῳσα, καὶ τὴν βουλὴν ἐξήτασε. πολλοὶ μὲν γὰρ ἰπτεῖς, πολλοὶ δὲ καὶ πεζοὶ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐβούλευον, ὥστε καὶ ἐς χιλίους τὸ πλήρωμα τῆς γερουσίας αὐξηθῆναι.

Orcinos] *Plutarch. Anton. 15.*, ubi de Antonii post necem Caesaris impotentia, haec de novis ab eo lectis Senatoribus: πολλοὺς δὲ βουλευτὰς (ἀπεδείκνυε), ἐπιούς δὲ καὶ κατῆγε πεφυγαδευμένοις, καὶ καθεργμένους ἔλυσεν, ὡς δὴ ταῦτα τῷ Καίσαρι δόξαντα. διὸ τούτους ἅπαντας ἐπισκώπτοντες οἱ Ῥωμαῖοι Χαρωνίτας ἐκάλουον. *Orcini* proprie vocabantur liberti, herorum testamentis manumissi, tanquam liberati literis ex Orco datis, quod translatum ad lectos post necem Caesaris Senatores ex ejus ὑπομνήμασι, quorum auctoritatem Antonius jactabat. N. loco ante Casaub. vulgo legebatur: *abortivos*. Al. probant formam *Orcinos*, quam jure repudiat Oudendorp.

duabus lectionibus] *Monum. Ancy.*, Consul quintum (A. 725) jussu Populi et Senatus Senatium ter legi. De hujus anni lectione *Dio* 52, 42. τούτους οὖν ἐκκρίναι βουλευθεῖς, αὐτὸς μὲν οὐδένα αὐτῶν ἀπῆλειψε, προτρεψάμενος δὲ σφᾶς ἐκ τοῦ συνειδότος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ βίου διαστάς ἑαυτοῖς γενέσθαι, τὸ μὲν πρῶτον πεντηκοντὰ πού ἔπεισεν ἐθελοντὰς ἐκστῆναι τοῦ συνεδρίου, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλους ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα μιμήσασθαι σφᾶς ἠνάγκασε. καὶ αὐτῶν ἠτίμωσε μὲν οὐδένα, τὰ δ' ὀνόματα τῶν δευτέρων ἐξέθηκε. τοῖς γὰρ προτέροις, ὅτι μὴ ἐχρόνισαν, ἀλλ' εὐθὺς ἐπειθάρχησάν οἱ, ἀφῆκε τὸ ἐνείδισμα, ὥστ' αὐτοὺς μὴ ἐκδημοσιευθῆναι. οὗτοι μὲν οὖν ἐκούσιοι δῆθεν ἰδιώτευσαν. *Alteram* narrat Id. 54, 13. ad annum 736. Ibi *vir virum legit*, reliquosque Augustus ipse proprio delectu addidit, donec *sexcentorum* Senatorum numeras efficeretur. Notat enim *Dio* c. 14. ἐβουλευσατο μὲν γὰρ τριακοσίους αὐτοὺς κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιῆσαι, καὶ πάνυ ἀγαπητὸν νομίζων εἶναι, τοσοῦτους ἀξίους τοῦ συνεδρίου σφᾶν εὐρεθῆναι. δυσχερανάντων δὲ πάντων ὁμοίως (τῷ γὰρ πολὺ πλείους τῶν ἐμμενούτων ἐν αὐτῷ τοὺς διαγραφησομένους ἔσσεσθαι, φοβείσθαι μᾶλλον αὐτούς, μὴ ἰδιωτεύσωσιν, ἢ προσδοκᾶν, ὅτι καὶ βουλευσοῦσι, συνέβαινε) τοὺς ἑξακοσίους κατέλεξετο. Et haec quidem sunt, de quibus Suetonius. *Dio* autem tertiam quoque memorat 54, 26. ad A. U. 741. quartam 54, 35. ad A. 743. quintam denique 55, 13. ad A. 757. ubi: διαδόχους καὶ βοηθούς ἔχων (Tiberium et Germanicum), διαλέξει τὴν

prima, ipsorum arbitrato, qua vir virum legit; secunda, suo et Agrippae: quo tempore existimatur lorica sub veste munitus ferroque cinctus praesedis, decem valentissimis senatorii ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quemquam Senatorum, nisi solum et praetentato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compulit: servavitque etiam excusantibus insigne vestis, et spectandi in orchestra epulandique publice jus. Quo autem lecti

γερουσίαν αὔθις ἠθέλησε· καὶ δέκα βουλευτάς, οὓς μάλιστα ἐτίμα, προβαλλόμενος, τρεῖς ἀπ' αὐτῶν ἐξεταστὰς ἀπέδειξε, οὓς ὁ κληρὸς εἴλετο. οὐ μέντοι καὶ πολλοὶ οὔτε προκατέγνωσαν σφῶν, ἐξουσίας αὐτοῖς δοθείσης, ὡς περ καὶ πρότερον, οὔτε ἀκούτες ἀπηλείψθησαν. Ut dicam, quod de hoc Suetonii et Dionis dissensu juuico, videtur ille, accuratissimus scriptor, eas tantum lectiones memorasse, quibus Augustus Senatum a deformi et incondita verba liberavit, hic eas confudisse, quae ad solenne pristini Censoris s. magistri morum officium pertinebant. Quintam i^{te} praetermisit, quoniam, ut ipse Dio fatetur, successu caruit. In monumenti autem Ancyranis verbis, uti nunc leguntur, mentum esse suspicor, quum id quidem exploratum sit, Augustum quintum Consulem Senatum legisse, sed eodem anno ter hoc factum, vix sit credibile.

lorica sub veste munitus] Hic etiam magis credo Suetonio, quam Dionī, qui 54, 12. θώρακα ὑπὸ τῆ στολῆ πολλάνις καὶ ἐς αὐτὸ τὸ συνέδριον ἐσιῶν εἶχεν.

Cordus Cremutius] de quo historico v. Calig. 16. et Tac. Ann. 4; 54. coll. Nostr. Tiber. 61. et Oudend. ad h. l.

excusandi se] id quod Dio l. c. ἐκ τοῦ συνειδότητος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ βίου δικαστὰς; ἑαυτοῖς γενέσθαι, ἐξελουτὰς ἐκστῆναι τοῦ συνεδρίου, προκαταγνῶναι σφῶν. Apud Tac. Ann. 11, 25. excusati mox dicuntur sponte cedentes, ut moti Senatu et iudicium Censorum sibi respondent.

insigne — epul. publ. jus] Insigne vestis est tunica laticlavata s. latus clavus. Jus spectandi in orchestra datum est Senatoribus a Consule Scipione Africano A. 558., auctore Liv. 34, 54. Publice denique epulabantur Senatores in Capitolio in coena Diali s. epulo Jovis. v. Fabric. ad Dion. 48, 52. ubi: ἐν τῇ πανηγύρει τῆ τῶν Ῥωμαίων οὐδεὶς τῶν βουλευτῶν ἐν τῷ ἱακτιτωλίῳ, ὡς περ εἰδιστο, εἰσιτέθει, quod pro prodigio habitum, et ad 54, 14. ubi de data hac motis etiam ab Augusto venia auctor ita:

probatique; et religiosius et minore molestia senatoria munera fungerentur, sanxit, ut priusquam consideret quisque, thure ac mero supplicaret apud aram ejus Dei, in cujus templo coiretur: et ne plus quam bis in mense legitimus Senatus ageretur, Kalendis et Idibus: neve Septembri Octobrive mense ullos adesse alios necesse esset, quam sorte ductos, per quorum numerum decreta confici possent:

αὐτοῖς καὶ συναέσασθαι καὶ συνασιτιάσασθαι τοῖς βουλευούσι, τῇ αὐτῇ σκευῇ χρωμένοις, συναχώρησε, καὶ ἐς τὸ ἔπειτα τὰς ἀρχὰς αἰτεῖν ἐπέτρεψε. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν πλείους ἐπανήλθον χρόνῳ ἐς τὸ συνέδριον, ὀλίγοι δὲ τινες ἐν τῷ μέσῳ, μήτε τῆς γερουσίας μήτε τοῦ δήμου νομιζόμενοι, κατελείφθησαν. cf. Gell. 12, 8.

et religiosius et minore molestia] Illud pertinet ad: ut prius — coiretur, hoc ad: et ne plus sequ., more Suetonii saepius notato, primo membro complectendi, quae deinde singillatim edisserit.

ut prius — coiretur] Dio 54, 30. μετὰ δὲ τοῦτο ὁ Αὐγουστος, ἐπιμελητῆς τε καὶ ἐπανορθωτῆς τῶν τρόπων ἐς ἕτερα πέντε ἐτη αἰεσεῖς (A. U. 742.) — Συμῶν τε τοὺς βουλευτὰς ἐν τῷ συνέδριῳ, ὅσα μιν ἂν ἔδρα αὐτῶν ἦ, καὶ τὴν ἀφιξίαν πρὸς ἑαυτὸν οὐ ποιεῖσθαι, τὸ μὲν, ἵνα θεοσεβῶσι, (ut religiosius — fungerentur), τὸ δὲ, ἵνα ἀπονητὶ συνίωσι, ἐκέλευσε, quomodo editus nunc est locus ex verissima emendatione Casauboni ad h. l. Ceterum, Senatum in varia templa fuisse convocatum, nota res est. Pro senatoria munera al. dant usitatius: senatorio munere, sine dubio ex inutili correctione. Ita Cornel. Datam. 1. „Datames militare munus fungens primum.“ Eadem varietas infra c. 45.

ne plus quam bis] Bis terve singulis mensibus antea habitum fuisse Senatum legitimum (qui opponitur indicto v. edicto per singulares occasiones), ostendit ad h. l. Boxhorn. ex veteri Kalendario, inserto etiam cum notis Petri Lambecii Tom. VIII. Thes. Graev. Instituisse autem aliter rem Augustum non tam, ut aliqua molestia liberaret Senatores, quam ut rerum protestantem ad se unum magis traheret, acute vidit idem Boxhorn. Pro ageretur al. haberetur.

Septembri Octobrive mense] ob vindemias.

per quorum numerum — possent] Dio 54, 55. ἑρῶν δὲ οἷοι οὐκ αἰεὶ συχνοὶ συνελέγοντο, ἐκέλευσε τὰ δόγματα αὐτῆς καὶ ἐν ἐλάττωσιν ἢ τετρακοσίαις γίνεσθαι. οὐ γὰρ ἐξῆν τινα ἐκ τοῦ πρὶν ἄλλως κυρεῦσθαι. cf. 55, 3. ubi: τὸν ἀριθμὸν τὸν εἰς τὴν κύρωσιν τῶν δογμάτων ἀναγκαῖον, καὶ ἕναστον εἶδος αὐτῶν — διευνομοθέτησε. Alio

sibique instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis ad frequentem Senatam referendis ante tractaret. Sententias de majore negotio non more atque ordine, sed prout libuisset, perrogabat, ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis, quam assentiendum esset. [36] Auctor et aliarum rerum fuit: in quibus, ne acta Senatus publicarentur: ne magistratus, deposito honore,

tempore, gravi Romam vexante fame, permisissa eum refert 55, 26. ut Senator's etiam Urbe discederent, additque: καὶ ὅπως γ' ἂν μὴδὲν ἐκ τούτου τὰ δόγματα ἐμποδίζηται, κύρια πάντα τὰ γιγνυσκόμενα ὑπὸ τῶν αἰεὶ παρόντων εἶναι ἐκελεύσθη.

consilia sortiri semestria] Dio 53, 21. ad A. 727. τοὺς τε ὑπάτους, ἢ τὸν ὑπατον, ὅποτε καὶ αὐτὸς ὑπάτατος, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἕνα παρ' ἐκάστων, ἐκ τε τοῦ λοιποῦ τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα τοὺς κληρῶ λαχόντας, συμβούλους ἐς ἐξόμνησι παρελάβανεν· ὡς τε δὲ αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι κοινοῦσθαι τρόπον τινα τὰ νομοθετούμενα νομίζεσθαι. ἐπέφερε μὲν γάρ τινα καὶ ἐς πᾶσαν τὴν γερουσίαν· βέλτιον μὲντοι νομίζων εἶναι μετ' ὀλίγων καθ' ἡσυχίαν τὰ τε πλείω καὶ τα μείζω προσιοπεῖσθαι, τοῦτό τε ἐποίησε, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ἐδίκαζε μετ' αὐτῶν. Αἴτιον 56, 28. ad A. 766., hoc est ante mortem Augusti proximum: καὶ συμβούλους, ὑπὸ τοῦ γήραος, (ὑφ' οὐπὲρ οὐδὲ ἐς τὸ βουλευτήριον ἔτι, πλὴν σπανιώτατα, συνεφοίτα) εἰκόσιν ἐτήσιους ἤτησατο. πρότερον γὰρ καθ' ἕκαστον μῆνα πεντεκαίδεκα προσετίθετο. καὶ προσεψηφίσθη. πάνθ' ἔσα ἂν αὐτῷ μετὰ τε τοῦ Τιβερίου καὶ μετ' ἐκείνων, τῶν τε αἰεὶ ὑπατεούντων, καὶ τῶν ἐς τοῦτο ἀποδεδειγμένων, τῶν τε ἐγγόνων αὐτοῦ τῶν ποιητῶν δηλονότι, τῶν τε ἄλλων ἔσους ἂν ἐκάστοτε προσταραλαβῆ, βουλευσόμενῃ δόξῃ, κύρια, ὡς καὶ πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ἀρέσαντα, εἶναι.

non more atque ordine] de quo diximus ad Caes. 21. Quum ii, ad quos vulgaris rogandi ordo non descendebat, ad eorum, qui prius sententiam meditati dixerant s. *censuerant*, verba accedere v. *assentiri* iis voce, vel manu, vel pedibus per discessionem, solerent, novo instituto id efficit Augustus, ut omnes, exspectantes, ut ipsi fortasse primi interrogarentur, et preparati Curiam intrarent, et in ipsa deliberatione ad rem, quae ageretur, *animum intenderent*.

ne acta Sen. publicarentur] De his actis v. Caes. 20. Ad h. l. facit locus Dionis 53, 19. ubi dicit, in historia liberae Reip. condenda adiri posse τὰ ὑπομνήματα τὰ δημόσια, et deinde addit: ἐκ δὲ δὴ τοῦ χρόνου ἐκείνου τὰ μὲν πλείω κρυφα καὶ δι' ἀποξήτων γιγνέσθαι ἤρξατο. εἰ δὲ του καὶ τινα δημοσιουδεῖν, ἀλλὰ ἀνεξέλεγκτά γε ὄντα ἀπιστεῖται. καὶ γὰρ λέγεσθαι καὶ

statim in provincias mitterentur: ut Proconsulibus ad mulos et tabernacula, quae publice locari solebant, certa pecunia constitueretur: ut cura aerarii a Quaestoribus urbanis ad Praetorios Praetoresve transiret: ut centumviralem hastam, quam quaestura functi consueverant

πράττεσθαι πάντα πρὸς τὰ τῶν ἀγὶ κρατούντων τῶν τε παραδυναστευόντων σφίσι βουλήματα ὑποπτεύεται. καὶ κατὰ τοῦτο πολλὰ μὲν οὐ γιγνόμενα θρυλλεῖται. πολλὰ δὲ καὶ πάνυ συμβαίνοντα ἀγνοεῖται· πάντα δέ, ὡς εἰπεῖν, ἄλλως πως ἢ ὡς κρᾶττεται, διαθροεῖται!

ne magistratus — mitterentur] *Dio* 53, 14. κοινῇ δὲ δὴ πᾶσιν αὐτοῖς ἀπηγόρευσε, μηδένα πρὸ πάντε ἐτῶν μετὰ τὸ ἐν τῇ πόλει ἄρξαι κληροῦσθαι, id quod jam Pompejus Consul III. A. 702. lego sanxerat, auctore eodem *Dion.* 40, 55.

ut Proconsulibus] i. e. omnino praesidibus provinciarum. Pecunia illa, quae *vasarium* dicta, jam antea dari nonnunquam magistratibus ad vasa comparanda solebat (v. *Clav. Cicer.* sub v. *vasarium*); saepius praebenda ea ituris in provincias mancipis publice redimobant, ut recte interpretatur ad h. l. *Casaubonus* locum *Dionis* nostro παράλληλον l. 53, 15. καὶ τὴν μισθοφορὰν καὶ ἐκείνοις (nempe τοῖς ἐπιτρόποις, καὶ τοῖς ἀνθυπάτοις, τοῖς τε ἀντιστρατηγοῖς, quos Proconsulum nomine complectitur *Suetonius*) καὶ τοῖς ἄλλοις δίδοσθαι, τότε ἐνομίσθη. τὸ μὲν γὰρ πάλαι ἐργολαβοῦντές τιμες παρὰ τοῦ δημοσίου, πάντα σφίσι τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα παρεῖχον· ἐπὶ δὲ δὴ τοῦ Καίσαρος πρῶτον αὐτοὶ ἐκείνοι τακτὸν τι λαμβάνειν ἤρξαντο. καὶ τοῦτο μὲν οὖν ἐκ τοῦ ἴσου πᾶσι σφίσι, ἀλλ' ὡς περὶ καὶ ἡ χρεια ἀπήτει, ἐτάχθη. καὶ τοῖς γὰρ ἐπιτρόποις καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀξιώματος ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀρεῖσθαι τῶν δίδομένων αὐτοῖς χρημάτων προσγίγνεται. *Datum id consilium Augusto a Maecenate, refert Dio* 52, 23.

ut cura aerarii — transiret] *Dio* 53, 2. πρὸς τὴν διοίκησιν (τῶν χρημάτων ἐν τῷ δημοσίῳ) δύο κατ' ἔτος ἐν τῶν ἐστρατηγησίων αἰρεῖσθαι ἐκέλευσε. cf. *Ej. libri* c. 52. Reddidit collegio Quaestorum curam aerarii Saturni *Claudius Imperator*, (v. *Claud.* 24.) unde *Quaestores aerarii apud Tac.* A. 13, 28.

ut centumviralem hastam — Decemviri cogerent] i. e. ut *judicium Centumvirorum*, ab hosta loco, ubi habebatur, praefixa ipso *hastae* nomine appellatum, quod *Quaestorii* antea convocaverant (v. *Dio* 39, 7. ubi: οὐτα γὰρ οἱ ταμίαι, δι' ὧν τὴν ἀποκλήρωσιν τῶν δικαστῶν γενέσθαι ἐχρῆν, ἤρηντο), *Decemviri litibus judicandis* (s. antiquius *stilitibus judicandis*) postea convocarent eique praesiderent. *Dio* 54, 26. eos τοὺς δέκα, τοὺς ἐπὶ τῶν δικαστηρίων τῶν ἐς τοὺς ἐκατὸν ἄνδρας κληρουμένων ἀποδεικνυμένους, et simul cum *Triumviris rerum capitalium*, *Quatuorviris viarum*

cogere, Decemviri cogent. [37] Quoque plures partem administrandae Reipublicae caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populi di-

curandarum, et Triumviris monetalibus ex Equitibus Senatus-consulto A. U. 741. facto, lectus dicit. v. *Sigon.* de judic. 1. c. 8. et c. 28. *Siccama* de centumvirali iudicio (Thes. Graev. Tom. II. p. 1827.) *Heinecc.* Ant. Rom. 4, 6, 9. et *Ern.* Cl. Cic., ubi de *Decemviris* et *centumvirali iudicio* suis locis exponit.

Quoque plures] *Compara* jam *Casaub.* verba *Masconatis* apud *Dion* 52, 25. πρὸς δ' ἔτι καὶ καλῶς ἔχει, διὰ τὸ πάντα τὰ τῆ ἀρχῆ προσηκόντα διαγεσθαι, ὅπως καὶ ἀφειδύονται ἀπὸ ἀρχαίων, καὶ ἔμπειροι τῶν πραγμάτων γίνωνται. οὕτω γὰρ οἱ τε ἀρχόμενοι μᾶλλον εὐνοήσουσί σοι, πολυειδῆ ἀπολαύσειν τῶν κοινῶν ἀγαθῶν ἀρκετούμενοι, καὶ σὺ ἀφθονώτατα τοῖς ἀεὶ ἀρίστοις πρὸς πάντα τὰ ἀναγκαῖα χρέσθῃ.

curam operum publicorum] De his *Curatoribus operum publ.* v. *Panciroll.* de magistratibus municipalibus c. 14. (Thes. Tom. III. p. 3.) ubi laudat *Ulpian.* „Cura extruendi vel reficiendi operis in civitate munus publicum est,“ et eundem, de officio Proconsulis ita exponentem: „Aedes sacras et opera publica circumire inspiciendi gratia, an sarta tectaque sint, vel an aliqua refectione indigeant, et si qua coepta sint, ut consummentur, prout vires ejus Reip. permittunt, curare debet, *Curatoresque operum* diligentes sollemniter praeponere.“ Quod enim in provinciis, idem in Urbe horum *Curatorum* munus fuit, administratum antea a Censuribus atque Aedilibus. *Vitellium* curam operum publicorum administrasse, auctor est *Noster Vitell.* 5.

viarum] *Censurum*, deinde *Quatuorvirorum* id munus fuisse, docet *Lips.* excurs. ad *Tac.* Ann. 3, 51. Idem, perpetuum certumque munus id fecisse *Augustum*, censet. *Dio* 54, 8. (quem locum *Lipsius* praetormisit) τότε δὲ αὐτὸς τε προσταγῆς τῶν περὶ τὴν Ῥώμην ὁδῶν αἰρεθεῖς, (A. 754.) καὶ τὸ χρυσοῦν μίλιον κεκλημένον ἔστησε, καὶ ὁδοποιούς αὐταῖς ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων, ῥαβδούχοις δύο χρωμένους, προσέταξε, et 54, 26. inter *Vigintiviros* τοὺς τέσσαρας, τοὺς τῶν ἐν τῇ ἄστει ὁδῶν ἐπιμελουμένων fuisse dicit, additque: οἱ γὰρ δὴ δύο οἱ τὰς ἔξω τοῦ τείχους ἰδοὺς ἐγχειριζόμενοι, οἱ τε τέσσαρες οἱ ἐς τὴν ἑμπορικὴν κίματα καταλέλυτο. (cf *Nicol. Bergier.* de publicis et milit. Imp. Rom. viis sect. 4. (Thes. Graev. Tom. X. pag. 22 sequ.) et *Panciroll.* l. c. (Tom. III. pag. 9.)

aquarum] De *Curatorum aquarum* munere, agit *Marlian.*

videndi, praefecturam Urbis, triumviratum legendi

in Urb. Rom. topographia l. 4, 10. (Thes. Tom. III. p. 143.) ostenditque id fuisse, „extra Urbem ducius circuire, animadvertereque, au vitio aliquo laborarent, et quibus partibus succurrendum; ac etiam beneficia recognoscere, ne quis non concessam sumiperet equam, datoque operam, ut in casicellis salientibus sine intermissione aqua flueret sequi.“

alvei Tiberis] qui Curatores „non solum fluvium coercebant, et ut esset sine sorcibus ac impedimento, curabant; verum etiam terminos statuebant, quo usque habitare in ripa, vel aedificare licebat,“ ut docet *Georg. Fabric.* in *descript. Urb. Rom.* (Thes. Tom. III. p. 452.) Idem asfert inscriptionem, aliamque *Marlian.* l. c. 5, 15. (Ibid. p. 181.) in quarum illa: „*L. Visellius C. F. Varro, curator riparum et alvei Tiberis,*“ in hac: „*Messius Rusticus, curator alvei et riparum Tiberis, et cloacarum Urbis.*“

frumenti populo dividundi] A. U. 732. ipse Augustus, sicut prius Pompejus, in maxima fame ἐπιμελητῆς τοῦ σίτου ducius est, auctore *Dione* 54, 1. qui ita pergit: καὶ ὅς τοῦτο μὲν ἀναγκαιῶς ἐδίδετο, καὶ ἐκέλευσε δυο ἄνδρας τῶν πρὸ πέντε που αἰεὶ ἐτῶν ἑστρατηγηκότων πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ' ἔτος αἰρεῖσθαι. Id. 54, 17. διανομοθέτει, ἵνα ἐπὶ τῇ τοῦ σίτου διαδόσει πρεβαλλῶνται καὶ οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς αἰεὶ ὄντες ἕνα ἕκαστος ἐκ τῶν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἑστρατηγηκότων, καὶ ἐξ αὐτῶν τέσσαρες οἱ λαχόντες σιτοδοτῶσιν ἐκ διαδοχῆς, quae mutatio facta A. 756. Tanquam haec cura demandata est viris consularibus A. U. 700. Id *Dio* 55, 31. καὶ ἐπὶ γὰρ τῇ σιτοδαίᾳ δύο αὐθις ἐκ τῶν ὑπατευκότων ἐπιμελητὰς τοῦ σίτου σὺν ῥαβδοῦχοις ἀπέδειξε.

praefecturam Urbis] De *praefectis Urbi*, quales tempore liberae Reip. et sub Caesare fuerant, dixi ad *Caes.* c. 76. Nova *praefecti U.* sub Imperatoribus esse coepit dignitas. Describit eam *Maeconas* apud *Dion.* 52, 21. πολιάρχος δὲ δὴ τις ἐκ τῶν προηκότων, καὶ ἐκ τῶν πάντα τὰ καθήκοντα προπεπολιτευμένων, ἀποδεικνύσθω· οὐχ ἵνα ἀποδημιάτων που τῶν ὑπάτων ἀρχῆ, ἀλλ' ἵνα τὰ τε ἄλλα αἰεὶ τῆς πόλεως προστατῆ, καὶ τὰς δίκας, τὰς τε παρὰ πάντων ὧν εἶπεν ἀρχόντων ἐφεσίμους τε καὶ ἀναπομπίμους, καὶ τὰς τοῦ θανάτου, τοῖς τε ἐν τῇ πόλει, πλὴν ὧν ἂν εἶπω, καὶ τῆς ἐξω αὐτῆς μέγχει πενήκοντα καὶ ἑπτακοσίων σταδίων οἰκοῦσι, κρήνη. Postea potestatem ejus esse debere perpetuam, dicit. *Officia ejusdem Hotomann.* de magistratibus Romam. l. 1. (Thes. Tom. II. p. 1873.) haec ex *Ulpiano* constituit: „Ut servorum de dominis querelas, vicissimque horum in illos criminationes audiret; ut patronis de libertis ingratis querentibus jus diceret; ut de tutorum curatorumve criminibus cognosceret; ut nummulario-

Senatus, et alterum recognoscendi turmas Equitum, quotiescunque opus esset. Censores, creati desitos, longo intervallo creavit: numerum Praetorum auxit.

rum argentariorumque fraudes coerceret; ut carnis curam gereret; ut quietem in populo procuraret, illicitaque collegia coerceret; ut spectaculorum disciplinae praesesset; denique, quicquid non modo intra Urbem, verum etiam intra centesimum ab Urbe lapidem commissum esset, animadverteret; sic ut et Urbe et Italia interdicendi potestatem haberet, itemque in insulam deportandi.“ Ornatus est hac dignitate Agrippa A. U. 753., auctore *Dion. 54, 6.* ubi diserte eum a πολιάρχῳ, τῷ διὰ τὰς ἀνοχὰς αἰρουμένῳ, h. e. a veteri magistratu ejusdem nominis, cujus species sub Augusto etiam remanserat, distinguit. Alios nominat *Tac. Ann. 6, 11.* ubi v. interpr.

triumviratum legendi Senatus] Censorum antea fuerat, legere Senatum, lege Ovinia. v. *Festus in Praeteriti Senatores*, Fabric. ad *Dion. 37, 46.* — Consilium, novum hunc faciendi magistratum, et ipsum tribuit Maecenati, quamquam de uno tantum, non de duplici triumviratu loquens, *Dio 52, 21.* ubi ille ita: ἕτερος τὲ τις ἐκ τῶν ὁμοίων καὶ αὐτὸς αἰρείσθῳ, ὡς τε τὰ τε γένη καὶ τὰς οὐσίας, τοὺς τε τρόπους, καὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων, ἀνδρῶν τε ὁμοίως καὶ παίδων, γυναικῶν τε καὶ τῶν προσηκόντων αὐταῖς, ἐξετάζειν τε καὶ ἐπισκοπεῖν καὶ αὐτὸν μὲν ἐπαγορθεῖν ὅσα μῆτε τινὸς τιμωρίας ἀξιά ἐστι, καὶ παρορσώμενα, πολλῶν καὶ μεγάλων καιῶν αἴτια γίνεταί· τὰ δὲ δὴ μείζῳ σοὶ ἐπικοινωνῆσαι. βουλευτῆ γάρ τινι, καὶ τῷ γε ἀρίστῳ μετὰ τὸν πολιάρχου, μᾶλλον ἢ τινι τῶν ἱππέων, προστετάχθαι τοῦτο δεῖ. καὶ τὸ γε ὄνομα ἀπὸ τῆς σῆς τιμαρχίας (παντὸς γὰρ σὲ προστάται τῶν τιμῆσεων προσήκει) εἰκότως ἂν λαβεί, ὡς τε ὑποτιμητῆς καλεῖσθαι. Eundem magistratum perennem fieri jubet.

Censores] *Dio 54, 2.* postquam, ipsum Augustum censurae honorem recusasse, narravit: εὐδὴς ἑτέροισι τιμητῆς, Παῦλον τε Αἰμίλιον Λέπιδον, καὶ Λουκιον Μουνατίου Πλάγκου, τοῦτον μὲν, ἀδελφὸν τοῦ Πλάγκου ἐκείνου τοῦ ἐπισημηχθέντος ὄντα, τὸν δὲ δὴ Λέπιδον αὐτὸν τότε θανατωθέντα, ἀπέδειξε. ἐσχάτοι οὗτοι τὴν τιμητείαν ἰδιῶται ἅμα ἔσχον. (A. U. 732.) De his v. *Vell. 2, 95.*

numerum Praetorum auxit] quod fecerat jam Caesar. v. ad *Caes. 41.* Respicere igitur Suetonius non eum, qui sub Caesare, sed, qui libera Republica fuerat, numerum videtur. *Dio enim 53, 32.* ad A. 751. στρατηγούς δέκα, ὡς οὐδὲν ἔτι πλειόνων δεσμευοί, ἀπέδειξε· καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ πλείω ἔτη ἐγένετο. ἐμμελλον δὲ αὐτῶν οἱ μὲν ἄλλοι τὰ αὐτὰ ἄπερ καὶ πρόσθεν ποιήσιν, δυοὶ δὲ ἐπὶ τῇ διοίκησει ὅσα ἔτη γενήσονται. Consentit *Vell. 2, 89.* qui: „im-

Exegit etiam, ut, quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis majestatem ejus imminui, quod honorem eum non solus, sed cum altero, gereret. [38] Nec parvior in bellica virtute honoranda, super triginta ducibus justos triumphos, et aliquanto

periam magistratuum ad pristinum redactum modum; *tantummodo octo Praetoribus allecti duo.*“ Sed anno 764. sedecim, ut sub Caesare aliquando, Praetores fuerit, auctore eodem *Dion.* 56, 25. καὶ στρατηγοὶ ἐκκαίδεκα ἤρξαν, ἐπαιδὴ τοσοῦτοί τε τῆς ἀρχῆς ἀντεποίησαν, καὶ οὐδένα αὐτῶν λυπήσαι ὁ Αὐγουστος, οἷα ἐν τοιοῦτοῖς ὦν, (post cladem Varianam) ἠθρήλησαν. οὐ μὴν καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐφεξῆς ἔτεσι ταυτὸ ἐγένετο, ἀλλ’ οἱ δῶδεκα ἐπὶ πολὺ κατέστησαν. Haec autem ultima Dionis verba confirmat *Tac. Ann.* 1, 14. „Candidatos praeturae *duodecim* nominavit (Tiberius), numerum ab Augusto traditum,“ ad quem locum v. excurs. Lipsii.

exegit] i. e. postulavit, rogavit; non obtinuisse enim, ipse auctor addit. Postea in edit. Wolf. mendose legitur *quod honorem quum sequ.* Ex eum factum cum, inde quum.

justos triumphos] Quomodo tot triumphī agi potuerint usque ad annum 740., ex quo ii desierunt, docet locus *Dion.* 54, 12. οἱ μὲν, ληστὰς συλλαμβάνοντες, οἱ δέ, πόλεις στασιαζούσας καταλλάσσοντες, καὶ ἐπρωρέγοντο τῶν νικητηρίων, καὶ ἐπεμπον αὐτά. ὁ γὰρ Αὐγουστος καὶ ταῦτα ἀφθόνητος τισὶ τὴν γρ πρῶτην ἐχαρίζετο. Sed inde ab A. 740. *justi triumphī* non amplius habuit a ducibus, sed *ornamenta tantum triumphalia* iis data. Id *Dio* 54, 24. οὐ μέντοι καὶ τὰ ἐπινίκια, καίτοι ψηφισθέντα αὐτῷ (Agrippae), ἐπέμφθη. οὔτε γὰρ ἔγραψεν ἀρχὴν ἐς τὸ συνέδριον ὑπὲρ τῶν πραχθέντων οὐδέν. ἀφ’ οὗ δὴ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα, νόμῳ τινὶ τῷ ἐκείνου τρέσκω χρώμενοι, οὐδ’ αὐτοὶ τῷ κοινῷ ἔτ’ ἐπέστελλον, οὔτε τὴν πέμψιν τῶν νικητηρίων ἐδέξαντο. καὶ διὰ τοῦτο οὐδ’ ἄλλω τινὶ ἔτι τῶν ὁμοίων αὐτῷ ποιῆσαι τοῦτο ἐδέδη, ἀλλὰ μόναις ταῖς ἐπινικίαις τιμαῖς ἐγαυροῦντο. De his *τιμαῖς ἐπινικίαις* s. *νικητηρίαις* v. *Fabr.* ad *Dion.* 56, 17. et *Onuphr. Panvin.* de *Triumpho* c. 6. (*Thes.* Tom. VIII. p. 1391. sequ.), qui de iis ita: „Duces quoque, qui Caesarum tempore fuerunt, invidiam maximi honoris vitaturi, rebus egregie gestis, triumphī mentione ommissa, *triumphalibus ornamentis* contenti erant. Haec autem fuerunt: *supplicationes decretae, appellatio Imperatoris, laurea corona, praetexta* s. *t abeu triumphalis, sceptrum, statua, sacrificia, et cetera triumphantium insignia*; curru tamen intra Urbem non vehebantur, neque consuetam pompam agebant. Qui honor usque ad Constantini Imp.

pluribus triumphalia ornamenta decernenda curavit. Liberis Senatorum, quo celerius Republicae assuescerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, et Curiae interesse permisit: militiamque auspiciantibus non tribunatum modo legionum, sed et praefecturas alarum dedit: ac ne quis expertus castrorum esset, binos plerumque laticlavios praeposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more trans-

---

tempora permansit, post quae cum triumpho paulatim obliterari coepit.“

protinus virilem togam] Puto, stare posse hanc lectionem, ut *protinus* sit *simul*, ἀμα (sogleich nach einander), atque placeat mihi asyndeton, quod eodem fere momento togam et laticlaviam tunicam sumtas ostendit. Al. *virili togae lat. cl. inducere*, quod prorsus ineptum esse, quum latus clavus esset in tunica, haec sub toga, jam docuit Oudend.; alii, quos memorat Torrent. (non igitur Casauboni est emendatio, cui tribuunt eam Graev. et Ernestius) legerunt: *protinus a virili toga sequi*. i. e. *post*. Ern. suavit: *cum virili toga, vel: protinus, ut virilem togam, et latum clav.* etc. Oudend. *protinus virili a toga et latum cl. inducere, et curiae* etc. Omnia non necessaria esse videntur. — Ceterum, vel prius a Senatorum filiis latum clavum simul cum toga virili per bellorum civilium licentiam sumi solitum, idque ab Augusto confirmatum modo et ad veram juvenum, qui inde in Curiam admittebantur, utilitatem translatum, vel adolescentulo Augusto tantum a Caesare datum fuisse, apparet ex Aug. c. 94. ubi v.

tribun. modo leg.] Dicti ii Tribuni laticlavii, v. Domit. c. 10., uti *angusticlavii*, qui illustri genere non orti virtute equestrem locum s. tribunatum meruerant, *augusto clavo*, ut veteres Equites, insignes. v. Ernest. ad Othon. 10. *Alae* illo tempore equitatus erant, ex gentibus exteris, Gallis, Germanis, Hispanis, atque provincialibus collectus, quum post bella civilia nullus fere equitatus Romanus superesset. De varia *alarum* significatione, quae diversis Reip. temporibus obtinuit, v. Schelius in Hygin. (Thes. Graev. Tom. X. p. 1075. sequ.).

Equitum — recognovit] *Recognoscere* Equites, ἐξετάζειν τοὺς ἰππέας, fuerat antea Censorum; id Augustus nunc administravit, ut partem praefecturae morum, quamquam saepius, saltem nomine tenus, partitus videretur hunc honorem cum Triumviris iis, de quibus cap. sup., ut reliqua censurae officia. cf.

vectionis. Sed neque detrahi quemquam in transvehendo ab accusatore passus est, quod fieri solebat: et senio vel aliqua corporis labe insignibus permisit, praemisso in ordine equo, ad respondendum, quoties citarentur, pedibus venire: mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui majores annorum quinque et triginta retinere eum nollent. [39] Impetratisque a Senatu decem adjutoribus, unumquemque Equitum rationem vitae reddere coëgit: atque ex improbatis alios poena, alios ignominia notavit; plures admonitione, sed varia. Lenissimum genus admonitionis fuit traditio coram pugillarum, quos taciti, et ibidem statim legerent. Notavitque aliquos, quod pecunias levioribus usuris mutuati, graviore senore collocassent. [40] Comitibus tribuniciis, si deessent candidati Senatores, ex Equitibus Romanis creavit,

Fabric. ad verba *Dion.* 55, 51. τὴν ἐξέτασιν τῶν ἱππέων τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ γιγνομένην ἀνσβέλετο. *Transvectio* singulis annis Idibus Quinctil. fiebat (*Liv.* 9. fin.) ab Aede Honoris, extra Urbem sita, in Capitolium. v. *Rosin.* Ant. Rom. 4, 11. p. 285.

reddendi equi gratiam fecit] Casaub. maluit *retinendi*, quoniam *gratiam facere* in Nostro alias est *remittere*, permittere, ne quid fiat, quod faciendum erat. Sed ita auctor brevius dicere potuisset: *mox gratiam fecit iis, qui — retinere equum nollent*, ac in phrasi: *gratiam facere* omnino est sensus: alicui concedere, quod ei gratum sit, in utramque partem, vel ut vel ne faciat aliquid. H. l. igitur est i. q. *potestatem fecit*, ut *Liv.* 3, 41. „*facta per Cornelium Valerio dicendi gratia, quae vellet.*“ Tribuit autem Augustus iis, qui ad eam aetatem proveci nullos, quibus in Senatum intrarent, honores acceperant, hoc beneficium, ut a molesto, stipendia inter Equites merendi, onere liberati, ordinem equestrem retinerent, quo excidebant vendere equum a Censore jussi.

a Senatu] Al. *a Senatoribus*. Praeferrem, quod et aliis placuit, *e Senatoribus*, nisi obstaret κατέφωνον ob sequens *adjutoribus*. Mallem tamen cum Burm. *e Senatu*:

si deessent candidati Senatores] Post Sullae tempora Senatoribus tantum tribunatum plebis patuisse, monui ad c. 10. Ab illis, quum infirmatam hanc potestatem detrectarent, jam ad Equites etiam translata, narrat loco e Nostro expresso *Dio* 54, 30. τὴν δὲ δημορχίαν ὀλίγων σφέδρα, διὰ τὸ τὴν ἰσχὺν σφῶν καταλελύσθαι, αἰτούντων, ἐνομοθέτησεν, ἐκ τῶν ἱππέων τῶν μὴ ἔλατ-

ita ut potestate transacta, in utro vellent ordine, manerent. Quum autem plerique Equitum, attrito bellicis civilibus patrimonio, spectare ludos e quatuordecim non auderent, metu poenae theatrales; promulciavit, non teneri ea, quibus ipsis parentibusve equester census nunquam fuisset. Populi recensum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum causa frequentius a negotiis avocaretur, ter in annum quaternum mensium tesseras dare destinavit: sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut sui cujusque

τον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδων κεκτημένων προβάλλεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, καὶ τοῦτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδέοντας αἰρεῖσθαι σφίσιν, (hic puto excidisse ὡς τε βουλευεῖν, vel ἐφ' ᾧ βουλευεῖν) εἰ μὲν καὶ βουλευεῖν μετὰ τοῦτ' ἐθέλοιεν, εἰ δὲ μὴ, ἐς τὴν ἵππαδα αὐτοῖς ἐπανίσταται ἐξείναι. (A. 742.)

metu poenae theatrales] Legem Juliam theatralem commemorat Plin. 35, 2. ubi dicit, nemi nisi aureum anulum gestato licuisse, „nisi cui ingenue ipsi, patri avoque paterno sestertia CCCC census fuisset, et (jus) lege Julia theatrale in quatuordecim ordinibus sedendi.“ Coerciti igitur hac lege ii, qui equestri censu (de quo v. ad Caes. 55.) destituti in spectaculis in quatuordecim ordines se intrusissent, eamque legem in mento habere videtur auctor infra c. 44., ubi spectandi consusissimum ac solutissimum morem correxisse et ordinavisse Augustum, dicit.

quibus — equester census nunquam fuisset] Omnes edd., quas vidi, dant unquam sine ulla animadversione, praeter Bremianam, quae exhibet nunquam, verissime. Scilicet eos exomit poena, qui non profusione sua aliave causa inhonesta patrimonium contrivissent, eos adeo, quibus per bellorum civilium calamitates ipsis parentibusve equester census nunquam fuisset. Ita secundum Dion. 57, 10. Tiberius διέγραψε τοὺς μὲν ὑπὸ ἀσελγείας, τοὺς δὲ καὶ ὑπὸ πτωχείας, ὅσοι μηδένα αὐτῆς λογισμὸν εἰκότα ἀποδοῦναι ἐδύνατο.

populi recensum] ut Caesar c. 41. ubi vide. Non magis hoc loco quam illo de censu totius populi Rom. cogitandum.

sui cujusque mensis] Injuria Bremius haec verba vel non Latina, vel darissima judicat, suadens: suum cujusque mensis. Sed male interpretatur vulgatum ita: sui sc. frumenti tesseras cujusque mensis, quae sane contorta esset constructio. Imo genitivus pendet ab omisso: tesseras vel frumentum. Sui quisque mensis dicitur ut suum quodque tempus, atque est i. q. singuli menses. Nos: allemal auf seinen Monat i. e. monatlich.

mensis acciperet. Comitiorum quoque pristinum jus reduxit: ac multiplici poena coercito ambitu, Fabianis et Scaptiensibus, tribulibus suis, die comitiorum, ne quid a quoquam candidato desiderarent, singula millia nummum a se dividebat. Magni praeterea existimans, sincerum atque ab omni colluvione peregrini ac servilis sanguinis incorruptum servare populum, et civitatem Romanam parcissime dedit, et manumittendi modum terminavit. Tiberio, pro cliente Graeco petenti, rescripsit, *Non aliter se daturum, quam si praesens sibi persuasisset, quam justas petendi*

Ita bene quis diceret: pecuniam non in annum, sed suo quoque mense accipio.

comitiorum — reduxit] i. e. qualis comitiorum species sub Caesare fuerat. v. Caes. 4. Dio 53, 21. ὁ τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρείας καὶ τὸ πλῆθος αὐτὸ συνέλεγετο. οὐ μέντοι καὶ ἐπράττετό τι, ὃ μὴ καὶ ἐπισὺν ἤρεσκε. τοὺς γοῦν ἀρξοντας τοὺς μὲν αὐτοὺς ἐπιλεγόμενος προσβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποικιόμενος, ἐπεμελεῖτο ὅπως μὴτ' ἀνεπιτήδαιοι, μὴτ' ἐκ παρακλειύσεως ἢ καὶ δεκιάσμοῦ, ἀποδεικνύωνται.

Fabianis et Scaptiensibus] Ad Scaptiam tribum pertinebat ob gentem Octaviam, ad Fabiam ob Iuliam, in quam per adoptionem venerat. Postea pro a se i. e. de suo ab. corrupte asse.

et manumittendi modum terminavit] per leges *Fusiam Caniniam*, cujus latae tempus incertum, et *Aeliam Sentiam*, latam A. U. 757. Sex. Aelio Cato et C. Sentio Saturnino Coss., de quibus copiosissime egit *Heinecc. Ant. Rom. l. 1. tit. 6 et 7. pag. 110. sequ.* Dio 55, 13. πολλῶν τε πολλοὺς ἀκριβῶς (quod Fabr. interpretatur: *plena et justa libertate*, *Casaub. ad n. l. emendat ἀκριτῶς*) ἐλευθερούντων, διέταξε τὴν τε ἡλικίαν, ἣν τὸν τε ἐλευθερώσοντά τινα καὶ τὸν ἀφειρησόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἔχειν δεήσει καὶ τὰ δικαιώματα, οἷς οἱ τε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερουμένους, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπότηαι σφῶν γενόμενοι, χρῆσονται. Auctore eodem 55, 33. quartum volumen eorum, quae mortuus Augustus reliquit, continuit ἐντελής καὶ ἐπισκήψεις τῷ Τιβερίῳ καὶ τῷ κοινῷ, ἄλλας τε, καὶ ὅπως μὴτ' ἀπελευθερώσει πολλοὺς, ἵνα μὴ παντοδαποῦ ὄχλου τὴν πόλιν πληρώσωσι μὴτ' αὖ ἐς τὴν πολιτείαν συχνούς ἐςγραφῶσιν, ἵνα πολὺ τὸ διάφορον αὐτοῖς πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἦ. De iota manumittendi ratione apud Romanos et de summo, qui suo tempore invaluerat, hujus moris abusu, multis agit *Dionys. Ant. 4, 24.*

causas haberet. Et Liviae, pro quodam tributario Gallo roganti, civitatem negavit, immunitatem obtulit, affirmans, *Se facilius passurum, fisco detrahi aliquid, quam civitatis Romanae vulgari honorem.* Servos, non contentus, multis difficultatibus a libertate, et multo pluribus a libertate justa removisse; quam et de numero et de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiose cavisset, hoc quoque adiecit, ne vinctus unquam tortusve quis ullo libertatis genere civitatem adipisceretur. Etiam habitum vestitumque pristinum reducere studuit. Ac visa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus et clamitans, *En,*

a libertate justa] Hac manumissi cives Romani fiebant. Cavet igitur de *differentia* eorum, qui manumitterentur, lege Aetia Sentia ita, ut, qui propter flagitia facinorave ignominiosa poena fuissent notati, accepta libertate ad *deditiorum* tantum conditionem redigerentur h. e. eodem loco essent, quo homines, qui bello in deditionem venissent. Caput hoc legis Heinecc. l. c. ex Ulpiano ita exhibet: „qui servus, quaeve ancilla poenae causa a domino *vinctus vinctave*, aut in custodiam datus *datave*, quibusve vestigia scripta, itemque qui quaevo propter noxam *tortus tortave* nocens inventus *inventave*, item qui quaevo, ut ferro aut cum bestiis depugnaret, damnatus *damnatave*, aliove supplicio affectus *affectave* fuit: is *eave* quoquo modo manumissus *manumissave*, *justam libertatem non consequitor, sed deditiorum numero esto.*“ De deditiorum conditione Heinecc. p. 107. sequ. Postea tertium genus accessit libertinorum, qui *Latini Juniani* dicti a lege Junia Norbana, lata A. 771., quae manumissis per modos minus solennes non civitatis, sed Latinorum tantum jura concessit, de quibus v. Heinecc. p. 106. sequ. De *justa libertate* v. etiam Lips. ad Tac. 13, 27.

ullo libertatis genere] i. e. nullo manumissionis modo, neque solemnī, neque minus solemnī.

habitum vestitumque] *Vestitus* est pars *habitus*, qui ad totum corpus pertinet, et modum significat, illud habendi, non vestibus solum, earumque colore vel forma conspicuum. Nos etiam: Tracht und Kleidung.

pullatorum turba] *Pullati* s. *atrati* pr. rei dicebantur, toga sordida (*ἰν ἰσθῆτι φατῆ*) s. in sordibus incedentes. Il. l. plebs

Romanos, rerum dominos, gentemque togatam!

negotium Aedilibus dedit, ne quem posthac paterentur in Foro circave, nisi positis lacernis, togatum consistere. [41] Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam et, inventa Urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariae rei effecit, ut, fenore deminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit, et postea, quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum ejus gratuitum iis, qui cavere in duplum possent, ad certum tempus indulisit. Senatorum censum ampliavit, ac pro octingentorum millium summa duodecies sestertio taxavit,

intelligitur Romana, quae, toga fere deposita, tunicas sordidas atque lacernas, quod pallii genus reliquis vestibus superinduebatur, gerere solebat, unde *Plin. epist. 7, 17. sordidos pullatosque, Quintil. Inst. 2, 12. pullatum circulum et 6, 4. pullatam turbam* dicunt.

clamitans: En] Ejeci cum Gronov., Oudend., Wolf., quod sequebatur in vulg. ait, conjunxique, quod novum ibi comma incipiebat, *negotium Aed. dedit, cum superiori clamitans.* Versum esse *Virgilii Aen. 1, 282. nemo nescit.* Post *in Foro circave* cum Oudend. dedi pro *Circove*, auctoribus optimis codd. et *Perizon. ad Sanct. Min. 4, 13.* Sermo de concione tantum est, quod docet ipsum voc. *consistere.* Ad spectacula admisit quidem pullatos, sed *media cavea sedore* vetuit, ut tradit *No-ster c. 44.*

tantam copiam — effecit] *Dio 51, 21. τοσοῦτον τὸ πλεῖθος τῶν χρημάτων διὰ πάσης ὁμοίως τῆς πόλεως ἐχώρησεν, ὥστε τὰ μὲν κτήματα ἐπιτιμηθῆναι, τὰ δὲ δανείσματα, ἀγαπητῶς ἐπὶ δραχμῇ πρότερον ὄντα, τότε ἐπὶ τῷ τριτημορίῳ αὐτῆς γενέσθαι. Oros. 6, 19.* „Roma in tantum opibus (Alexandriae urbis) aucta est, ut propter abundantiam pecuniarum, duplicia quam usque ad id fuerant, possessionum aliarumque rerum venalium pretia statuerentur.“ Pro *deminuto* in ipsa ed. Wolf. vitiose *diminuto.*

qui cavere in duplum possent] i. e. praedibus vel pignori- bus datis de summa duplo majore cautionem interponere possent.

pro octing. — taxavit] *Dio 54, 17. τὰς ἀρχὰς ἀπασι τοῖς δέκα μυριάδων (sc. δραχμῶν i. e. quadringentorum millium HS.) εὐσίαν ἔχουσι, καὶ ἀρχεῖν ἐν τῶν νόμων δυναμένοις, ἐπαγγέλλειν ἐπέτρεψε. τοσοῦτος (ἐν τοσοῦτον) γὰρ τὸ βουλευτικὸν τίμημα τῆν*

tes subire semel satius esse, quam cavere semper: Alii ferunt, dicere solitam, non tam sua, quam Reipublicae interesse, uti salvus esset: se jam pridem potentiae gloriaeque abunde adeptum: Rempublicam, si quid sibi eveniret, neque quietam fore, et aliquanto deteriore conditione civilia bella subituram. [87] Illud plane inter omnes fere constitit, talem ei mortem pacis ex sententia obtigisse. Nam et quondam, quum apud Xenophontem legisset, Cyram ultima valetudine mandasse quaedam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremque optaverat. Et pridie quam occideretur, in sermone nato super coenam apud M. Lepidum, quisnam esset illis vitae commodissimus, repentinum inopinatumque praetulerat. [88] Perit sexto et

satius esse, qu. c. s.“ Alii alia vel addunt vel demunt, v. Burm. et Oud. cf. etiam *Walther. Observ. p. 11 sequ.*, cujus ratio tamen et ipsa orationem valde difficilem reddit. Ceterum cf. *Apprian. l. c.* et *Plut. Caes. 58.* τῶν δὲ φίλων ἀξιούντων αὐτὸν δορυφορεῖσθαι, καὶ πολλῶν ἐπὶ τοῦτο παρεχόντων ἑαυτοῦς, οὐχ ὑπέμεινεν, εἰπὼν, ὅτι βέλτερόν ἐστιν ἅπασ' ἀποθανεῖν, ἢ ἀεὶ προσδοκᾶν, e quibus locis nostroque probabili conjectura Oudend. *Vell. 2, 57.* „ille dicicans, mori se quam timeri malle“ corrigi *timere.*

abunde adeptum] *Sall. Jug. 65.* „alia omnia abunde erant.“

Tac. Hist. 2, 95. „abunde ratus, si etc.“

Rempublicam] *Senec. de clement. 1, 4.* „Olim enim ita se inquit Reip. Caesar, ut seduci alterum non possit sine utriusque pernicie. nam ut illi viribus opus est, ita et huic capite.“

apud Xenophontem] *Cyropaed. 8, 7.* maxime §. 25.

super coenam] *Hor. 4, 1, 69.* „super mensas et pocula.“

Nos: über Tische.

apud M. Lepidum] *Plut. Caes. 65.* πρὸ μιᾶς δ' ἡμέρας, Μάρκου Λεπίδου δειπνίζοντος αὐτόν, ἐτίχε μὲν ἐπιστολαῖς ὑπογράφων, ὡς περ εἶαθει, κατακλιμένος ἐμπροσθέντος δὲ λέγου, πῶτος ἄρα τῶν Σαυάτων ἀριστος, ἅπαντας ψθασας ἐξεβίβησεν. Ὁ ἀπροδοκῆτος. *Paullo aliter Apprian. 115.* πρὸ μιᾶς τοῦδε τοῦ βουλευτηρίου χωρῶν ἐπὶ δειπνου ἐς Λεπίδου τὸν ἱππορχον. ἐπήρτη Δένιμου Βροῦτον Ἀλβίνου ἐς τὸν πότον· καὶ λέγον ἐπὶ τῇ κυλίῃ προῦδῃμε, Τίς ἀριστος ἀνδρῶν Σαυάτος; αἰρουμένῳ δὲ ἕτερα ἑτέρων, αὐτὸς ἐκ πάντων ἐπήρτη τὸν αἰφιδίου.

quingagesimo aetatis anno: atque in Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei heres Augustus edebat, stella crinita

sarto et quinqu.] Natus erat Id. Quintil. A. U. 654. periit Id. Mart. A. U. 710.; deerant igitur quatuor menses 56 annis, quos vixisse dicitur. *Plut. Caes. 69.* θνήσκει δὲ Καῖσαρ, τὰ μὲν πάντα γεγενηῶς ἔτη πενήτην καὶ ἔξ, Περμήτωρ δ' ἐπιβίωσας οὐ πολὺ πλέον ἔσθ' ἢ τεσσαράων. *A Dion. 44, 7.* μάλιστα τοῦτον πενήτην ὄντων; οἰκίται. Eodem aetatis anno obiisse Scipionem Africanum minorem, Virgilium et Plinium, notat Torrent.

primo consecratos ei] i. e. ab eo, Caesare, (v. c. 20) Veneri Genetrici, sed non editis. Dio 45, 6. καὶ μετὰ τοῦτο τὴν παρθενίαν τὴν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἀφροδισίου ἐκποίησι καταδειχθεῖσαν, ἣν ὑπέκει μιν οἱ τινες ζῶντος ἔτι τοῦ Καίσαρος ἐπιτελεσάν, ἐν ὀλιγωρίᾳ, ὡς περὶ καὶ τὴν τῶν Παριίων ἱπποδρομίαν, ἐποιούτο, αὐτὸς (Augustus) ἐπὶ τῇ τοῦ κλήσεως θραπέει, ὡς καὶ προσήκουσαν διὰ τὸ γένος, τοῖς οἰκίαις τέλει διέθετο. *Appian. Civ. 3, 28.* ἐν ταῖς θέαις, ἃς αὐτὸς ὁ Καῖσαρ (Augustus) ἔταξε, ἀνακειμένης ἐν ταῖς πατρὸς Ἀφροδίτῃ γυνεσίῃ, ὅτε περὶ αὐτῆ καὶ τὸν πατέρα τὸν ἐν ἀγορᾷ ἄμα αὐτῇ ἀγορᾷ ἀνετίθει. *Plin. 2, 25 (23.)* „ludis, quos faciebat Veneri Genetrici, non multo post obitum patris Caesaris.“ v. Aug. 10. Errant igitur, qui praeferunt n. l. *primos consecratos ei.* Decepit librarios, auctores hujus lect., *dativus ei.*

stella crinita] Plin. l. c. „Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romae, admodum faustus Divo Augusto iudicatus ab ipso, qui, incipiente eo, apparuit ludis, quos faciebat Ven. Gen. — Namque his verbis id gaudium prodidit: Iis ipsis ludorum meorum diebus sidus crinitum per septem dies in regione coeli, quae sub septemtrionibus est, conspectum. Id visibatur circa undecimam horam diei, clarumque et omnibus e terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Caesaris animam inter Deorum immortalium numina receptam; quo nomine id insigne simulacro capitis ejus, quod mox in foro consecravimus, adjectum est.“ *Narratio igitur Sustonii desumpta est ex ipso Augusti scripto. Dio 43, 7.* ἄστρου τι παρὰ πάσας τὰς ἡμέρας ἐκίτας ἐν τῇ ἀκρῆτι πρὸς ἑσπέραν ἀνεφανῆ καὶ αὐτο κομήτην τε τινῶν καλοῦντων, καὶ προσημαίνειν οἷά του εἶωθε λεγόντων, οἱ πολλοὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἐπίστεον τῷ δὲ οἱ Καίσαρι αὐτό, ὡς καὶ ἀθηναῖοισι μὲν, καὶ ἐς τὸν τῶν ἄστρον ἀρίστου σηματοληγμένη, ἀνετίθει. *Plut. Caes. 69.* τῷ δὲ ἑκῶν, ἢ δαιμονιστωτάτων ἢ τὸ μέγας κομήτης (ἐφασι γὰρ ἐπὶ νύκτος ἐπὶ μετὰ τὴν Καίσαρος σφαγῆν διαπρετῆς, εἰτ' ἠφανίσθη)

sum autem flagitanti, turpitudinem et impudentiam edicto exprobravit, affirmavitque, non daturum se, quamvis dare destinarat. Nec minore gravitate atque constantia, quum, proposito congiario, multos manumissos insertosque civium numero comperisset, negavit accepturos, quibus promissum non esset: ceterisque minus, quam promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magna vero quondam sterilitate, ac difficili remedio, quum venalicias et lanistarum familias, peregrinosque omnes, exceptis medicis et praeceptoribus, partemque servitiorum, Urbe expulisset; ut tandem annona convaluit, *impetum se ce-*

catur, quam dari, ita et *repeti* et *reposci* potius quam *peti* v. *posci*, coll. *Virgil.* Aen. 12, 2. „sua nunc promissa *reposci*.“

destinarat] Bone se habet indicativus; nam verba sunt auctoris, non Augusti. Jungi autem *quamvis* indicativo, docuere *Perizon.* ad Sanctii Minerv. p. 484., *Cort.* ad Plin. Ep. 2, 3., *van Staveren* ad Cornel. Milt. 2., *Burm.* ad *Ovid.* Heroid. 7, 29. et 15, 119. Al. *destinaret.* Reitzius *wallet destinavit.* At, si vel maxime esset oratio obliqua, esse deberet *destinasset*, ob *praecedens affirmavit.*

quum — comperisset] *Dionys.* 4, 24. quo loco de abusu manumissionis loquitur (v. ad c. 40.) οἱ δὲ (τυγχάνουσι τῆς ἐλευθερίας), ἵνα τὸν δημοσίως διδόμενον σίτον λαμβάνοντες κατὰ μῆνα, καὶ εἴ τις ἄλλη παρὰ τῶν ἡγουμένων γίγνετο τοῖς ἀπείροις τῶν πολιτῶν Φιλανθρωπία, φέρωσι τοῖς θεδωκόσι τὴν ἐλευθερίαν. Ita in Pompejana Invenenti divisione (A. U. 698.) πολλοὺς πρὸς τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἐλπίδας ἐλευθερωθῆναι, e *Dion.* 39, 24. notavit jam ad h. l. *Caesaubonus.*

quum venalicias — Urbe expulisset] *Dio* 55, 26. Ῥωμαίους ἐλύπει — λιμὸς ἰσχυρὸς (A. 75) ὑπ' αὐτοῦ τοὺς τε μονομαχοῦντας (*lanistarum familias*), καὶ τὰ ἀνδράποδα τὰ ὄνια (*venalicias familias*), ὑπὲρ πενήκοντα καὶ ἑπτακοσίους σταδίους ἐξωσθῆναι ἐκ τῆς θερρατίας καὶ τὸν Αὐγουστον καὶ τοὺς ἄλλους τὸ πλεῖον (*partemque servitiorum*) ἀποπέμψασθαι. *Orosius* 7, 3. contempto templo Hierosolymitano eam calamitatem tribuit, additque e *Nostro*: „Itaque anno imperii Caesaris quadragésimo octavo, adeo dira Romanos fames consecuta est, ut Caesar lanistarum familias, omnesque peregrinos, servorumque maximas copias, exceptis medicis et praeceptoribus, trudi urbe praeceperit.“ *Praeceptores* intellige Graecos γραμματῶν διδασκάλους.

pisse; scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui. Atque ita posthac rem temperavit, ut non minorem aratorum ac negotiantium, quam populi, rationem duceret. [43] Spectaculorum et assiduitate,

impetum se cepisse] Subjectum est *se*, v. ind. nostr. sub v. *impetus*.

posse — quandoque restitui] Quibus non placuit, certum haberet, *posse* (quod enim certum habemus, id non *posse fieri* credimus, sed *fore*) reposuerunt e cod. Vindob. *post se*. At id exprimi jam videtur sequenti *quandoque* i. e. aliquando *post se*, atque fateor, non adeo me offendi illo *posse*. Certum enim v. persuasum mihi habere possum, forsitan *fore*, ut aliquid fiat, i. e. *posse fieri* (ich bin von der Möglichkeit einer künftigen Sache überzeugt). *Forsasse* etiam *posse* inservit periphrasi futuri verbi *restitui*. Ceterum, quum constet, infinitivum praesentis saepe poni pro infin. futuri, de qua re v. Oudend. ad h. l., malim omittere illud *posse* cum Juntina et Aldina, additum forte ab eo, quem vexavit infin. *restitui*, vel ortum ex *post se*, quod glossema erat vocis *quandoque*.

posthac] Ita e codd. dederat Rob. Stephanus, reddidit Wolf. Vulg. *post hanc rem*, quod confundere poterat lectorem voc. *post* i. e. *postea* capientem pro praepositione. Burm. conj. *potius*.

rem temperavit — duceret] *Duceret* edidi cum Wolfio, postquam idem jusserant ex edd. antiquis Ernest. et Oudend. Vulg. *deduceret*. D citur quidem subinde *deducere* pro *ducere*, ut c. 43. *tensas deducere*, etiam *deducere carmen, rationem*, ubi est: *fortführen*, *ducere* de uno loco in alium, sed *alicujus rationem deducere* ferri nequit, neque, si Suetonius dixisset, Romanis auribus placuisset. — Quod ad sententiam attinet, non possum, quin discedam a Casaub., qui putat, Augustum, ut vulgi socordiam excitaret, ad frumentationem non minus eos admisisse, qui agros colerent et mercimonia exercerent, (eos enim *negotiantes* intelligit) quam pauperes illos urbicos, qui soli ante Augustum publico frumento ali soliti. At ita socordiam non excitasset, sed auxisset et ad plura hominum genera propagasset. *Potius*: frumentationes ita *temperavit* i. e. moderatus est, imminuit, ut *aratorum ac negotiantium* i. e. Equitum, qui vectigalia agrosque publicos conduxissent, multisque manibus opus haberent ad exercenda negotia colendosque agros, non minus *rationem duceret* s. haberet, multis scilicet pauperi-

et varietate atque magnificentia, omnes antecessit. Fecisse ludos se, ait, suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter et vicies. Fecitque nonnunquam etiam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones. Munera non in Foro modo, nec Amphitheatro, sed in Circo et in Septis, et aliquando nihil praeter

bus temperata frumentatione ad laborem illis ministrandum revocatis (alias enim agrorum cultura prorsus cessasset) quam populi i. e. plebis ipseus, quae tales largitiones perpetuo expectaret atque postuleret.

ait, suo nomine quater] In *Monum. Ancyr.*, ubi: „ludos feci meo nomine quater, aliorum autem magistratum absentium ter et vicies,“ unde patet, non addendum esse n. l. et vicies post quater, vel legendum *quadrages*, quae Lipsii fuit sententia *Elect. 2, 17*. An vero repetendum sit *vicies* ex sequenti *ter et vicies*, quomodo Casaub. statuit, probante Wolfio, ambigo adhuc. Exempla mihi desunt, aeque ac Burmanno, praemissi ita minoris, subjectique majoris numeralis, neque probanda esset in auctore tam ambigua scribendi ratio.

vicatim — histriones] Ita *Caes. 59*. „edidit etiam ludos regionatim Urbe tota, et quidem per omnium linguarum histriones.“

Munera] Hoc vocab., quod insertum emendationi Ernestii debemus, occupatae tamen a Perizonio, et comprobatae ingenio Oudendorp., (cf. Ruhnken. *epist. ad Ernest.*, collect. *Tittmann. prima*) reliqui, Wolfium secutus, qui tamen gravius ulcus hic sedere putat. Quid, si nihil inseras, et suppleas ex sequentibus *venationes*, ut sensus sit: Venationes non in Foro modo sequi, et interdum (id enim est *aliquando*) solam venationem sine alio munere edidit. Post *sed* supple *etiam* vel *et*, ut saepe (v. ind. in *etiam*), quamvis h. l. multi addant *et*. Ceterum cf. quae de h. l. disputat *W alther. Observ. p. 15*. sequi, qui ab initio capitis voc. *spectacula* huc referendum, non inserendum, existimat.

in Septis] *Septa* erant in campo Martio, circumdata porticibus satis amplis, in quibus etiam comitia nonnunquam habebantur. *Dio 53, 25*. ὁ Ἀγρίππας τὰ Σεπτὰ ἀνομασμαίνα καθιέρωσεν (A. 728). ταῦτα δὲ ἐν τῷ Ἀρειῷ πεδίῳ στοαῖς πέριξ ὑπὸ τοῦ Δεπίδου πρὸς τὸς Φυλετικὰς ἀρχαιρεσίας συνικοδομημένα, καὶ πλαξὶ λιθναῖς καὶ ζωγραφῆμασιν ἐπεκοσμήσεν, Ἰούλια αὐτὰ ἀπὸ τοῦ Ἀδριανού προσαγορεύσας. Saepè ibi exhibita munera. v. *Calig. 19*. et *21*. *Claud. 21*. cf. *Fabr. ad Dion. l. c.* et *Alex. Donatus de Urbe*

venationem edidit: athletas quoque, exstructis in campo Martio sedilibus ligneis: item navale proelium, circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Caesarum nemus est. Quibus diebus custodes in Urbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In Circo aurigas cursoresque et confectores ferarum, et nonnunquam ex nobilissima juventute, produxit. Sed et Trojae lusum edidit frequentissime, majorum

Roma 3, 16. (Thes. Tom. III. p. 746. sequ.) De venationibus et athleticis v. ad Caes. 10. et 59.

athletas — sedilibus ligneis] Dio 53, 1. ad A. 726. quo Augustus sextum Consul, καὶ γυμνικός τότε ἀγών, σταδίου τινός ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ἔκτισεν κατασκευασθέντος, ἐποίησεν.

cavato solo] A. 752. Dio 55, 10. Ἰσῆς τε ποιῶν, ἕς τὸν Φλαμίνιον ἰππόδρομον ὕδωρ ἐξήγαγε, καὶ ἐν αὐτῷ ἕξ καὶ τριάκοντα κροκόδειλοι κατεκοπήσαν. Mon. Ancyr. „Navalis proelii spectaculum populo dedi trans Tiberim, in quo loco nunc nemus est Caesarum, cavato solo, in longitudinem mille et octingentos pedes, in latitudine mille erant et ducenti, in quo triginta rostratae naves, triremos et quadremes, plures autem minores inter se conflixerunt, Atticis et Persicis classibus pugnaverunt, praeter remiges, milia hominum triginta circiter,“ ut suppletum nunc legitur. cf. Vell. 2, 100. Ovid. de arte am. 1, 171. sequ. Tac. Ann. 12, 56. et 14, 15. ubi v. Lips., et Reimar. ad Xiphilin. 61, 20. et 66, 25. ubi: ἐν τῷ ἄλσει τῷ τοῦ Γαίου τοῦ τε Λουκίου, ὃ ποτε ὁ Αὐγουστος ἐπ’ αὐτὸ τοῦτ’ ὠρύχαστο. Caesarum nemus dictum a Cajo et Lucio, Agrippae e Julia filiis.

aurigas cursoresque] De aurigis v. Onuphr. Panvin. de ludis Circensibus 1, 11. Bulenger. de Circo Rom. ludisque Circ. c. 50., de cursoribus Panvin. l. 2. (Thes. Tom. VIII. p. 310. sequ.) et Bulenger. c. 31., de confectoribus ferarum, ἀναιρέταις, Bulenger. de venatione Circi var. loc. (Thes. Tom. eodem.)

Trojae lusum] Ita optimi codd., et scribendum sic esse, non ludum, probat Oudend., excitans Senec. Troad. 778. et Serv. ad Virgil. Aen. 5, 602. Saepius ab Augusto edium memorat Dio, ut 48, 20. ad A. 714. τῇ Τροίᾳ καλουμένην διὰ τῶν εὐγενῶν παίδων ἐγαυρώσθην. 49, 45. ad A. 721. πάνηγύρεις πολλὰς καὶ παντοδαπὰς ἐποίησεν, ὥστε καὶ τοὺς τῶν βουλευτῶν παῖδας τὴν Τροίαν ἰππεῦσαι. 51, 22. ad A. 725. καὶ τὴν Τροίαν εὐπατρίδαι παῖδες ἰππεύσαν. 53, 1. ad A. 726. τὴν ἰππόδρομίαν διὰ τε τῶν παίδων καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν εὐγενῶν ἐποίησε, et 54, 21. ad A. 741. τὴν τε Τροίαν οἱ παῖδες οἱ εὐπατρίδαι εἰ τε ἄλλοι καὶ ὁ ἕγγονος αὐτοῦ ὁ Γάιος ἰππεύσαν. Ceterum v. ad Caes. 59. Pro majorum al. magnorum.

minorumve puerorum dilectu; prisci decorique moris existimans, clarae stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem, lapsu debilitatum, aureo torque donavit; passusque est, ipsum posterosque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore graviter invidioseque in Curia questo Aesernini nepotis sui casum, qui et ipse crus fregerat. Ad scenicas quoque et gladiatorias operas etiam Equitibus Romanis ali-

Postea dedi cum Oudend. *dilectu pro delectu*. Denique pro *notescere* probat Torrent. *enitescere*. Burm. mallet *enotescere* vel *innotescere*.

lapsu debilitatum] Hoc quid sit, intellige e sequ. „qui et ipse crus fregerat.“ Ita Calig. 26. „insignes debilitate aliqua corporis.“ Cicero pro Flacc. 50. „membra, quae debilitavit lapidibus, fustibus, ferro, manus, quas contudit, digitos, quos confregit, nervos, quos concidit, restituere non potest.“ pro Sext. 37. „vulneribus acceptis, ac debilitato corpore et contrucidato.“ Tac. Ann. 4, 65. „quingenta hominum millia eo casu debilitata vel obrita sunt.“ Senec. de provid. c. 3. et c. 5. ubi debilitari et integris corporibus incedere opponuntur.

Aesernini] Marcelli, de quo v. Ern. ad Tac. A. 3, 11. Mox fregerat cum Ern. et Oudend. dedi pro *effregerat*.

Equitibus Rom.] Saepius hoc antea factum in tanta morum corruptela, ut Senatores et Equites in scenam prodirent, vel gladio depugnarent. v. Caes. 59. Dio 45, 23. Ad Augusti tempora pertinet, quod Id. 48, 55. ἐν τῇ πρὸ τούτου ἔτει (A. 715.) ἐν τῇ τῶν Ἀπολλωνείων ἵπποδρομίᾳ ἄνδρες ἐπὶ τὴν ἵππαδα τελοῦντες θηρία κατέβαλον, 51, 22. Ἡμίονός τις Οὐιντέλιος βουλευτὴς μονομαχίᾳ, (A. 725.) et 55, 31. dicitur in aedilitate Marcelli ἀρχιστῆν τινα ἵππεία, γυναικίᾳ τε ἐπιφανῆ ἐς τὴν ἀρχίστραν ἐξαγαγεῖν. Senatusconsultum, quo id interdictum est, dicere Dio videtur 48, 45. προσακηγορεύθη μὴ βουλευτὴν μονομαχεῖν (A. 716.), quod confirmatum ab Augusto legitur 53, 2. ἐπειδήπερ καὶ ἵππείς καὶ γυναικίαις ἐπιφανεῖς ἐν τῇ ἀρχίστρᾳ καὶ τότε γε ἐπέδειξαντο, ἀπηγόρευσεν οὐχ ὅτι τοῖς παισὶ τῶν βουλευτῶν. (ὅπερ περὶ καὶ πρὶν ἐνεκώλυτο) ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐγγενοῖς τοῖς τε ἐν τῇ ἵππαδι δηλοῦντι ἐξεταζομένοις, μηδὲν ἔτι τοιοῦτον δεῖν. (A. 732.) Tamen 56, 25. (A. 744., pudenda illa res, quam ipsa Imperatoris voluntas prohibere haud potuisse videtur, rediisse traditur. Ibi enim: καὶ τοῖς ἵππεῦσιν (ὃ καὶ Σαυμάσειον ἂν τις) μονομαχεῖν ἐπετράπη, atque usos esse

quando usus est; verum prius, quam Senatusconsulto interdiceretur. Postea nihil sane, praeterquam adolescentulum Lucium, honeste natum, exhibuit; tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor, librarum septemdecim, ac vocis immensae. Quodam autem muneris die Parthorum obsides, tunc primam missos, per mediam arenam ad spectaculum induxit, superque se subsellio secundo collocavit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid invisitatum dignumque cognitu advectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: ut rhinocerotem apud Septa, tigrim in scena, anguem quinquaginta

---

hac venia Equites sub sequentibus Imperatoribus, docent loca *Dion. 57, 14. et 60, 7. ubi v. Fabric.*

Lucium] Al. *Licum*, *Litium* al. *Torrent.* scribendum censeo *L. Itium*, cui adstipulantur *Oudend. et Wolf.* — *Casaub.* rectum putat *Lycium*, nomen Ἰνδικόν, ideo minus probandum, quod de Romanis exhibitis sermo, et diserte *honeste natus* dicitur. Fortasse stare potest *Lucium*, appellatumque vulgo monstrum illud a praenomine.

Parthorum obsides] de quibus dixi ad c. 21.

superque se subsellio secundo] i. e. in altero ordine subselliorum in orchestra, quum in primo, scenae proximo, Princeps ipso et magistratus sederent. *super se* dixit, quod, ut in omnibus theatris, posteriora subsellia altiora erant prioribus.

invisitatum] i. e. nondum visum. Al. *invisitatum*, solenni horum vocab. confusione. Ita permiscetur *Liv. 5, 17.* „gentem *invisitam* etc.“ ubi *Gronov.* etiam edidit *invisitatam*, et *5, 35.* „quum formas hominum *invisitas* cernerent,“ ubi *Gronov.* item *invisitatas*. v. ibi *Drakenb.* et ad *h. l. Oudend., Ern. ad Tac. II. 2, 50.* *Visitare* esse i. q. *videre* (aller voir), nemo negabit, qui vel e *Sallustii* lectione, frequentativa promiscue primitivis dici, didicerit.

rhinocerotem] A. 725. *Dio 51, 22.* καὶ θηρία καὶ βοτὰ ἄλλα τε ἀμπεληθῆ, καὶ ἐνόκερω, ἵππος τε ποτάμιος, πρῶτον τότε ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐφθύντα, ἐσφάγη, ubi v. *Fabric.*

tigrim] *Dio 54, 9.* a legatis Indis A. 734. inter alia dona datas Augusto dicit καὶ τίγρεις, πρῶτον τότε τοῖς Ῥωμαίοις, νομίζω δ' ὅτι καὶ τοῖς Ἑλλήσιν, ἐφθείσας, atque *Plin. 8, 17.* „*Divus Augustus Q. Tuberone, Fabio Maximo Coss., III. Nonas Majas, theatri Marcelli* dedicatione, tigrin primus omnium Romae

cubitorum pro Comitio. Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine, lectica cubans, tensas deduceret: rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, evenit, ut, laxatis sellae curulis compagibus, caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, quum consternatum ruinae metu populum retinere et confirmare nullo modo posset, transiis e loco suo, atque in ea parte consedit, quae suspecta maxime erat. [44] Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit ordinavitque, motus injuria Senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat. Facto igitur decreto Patrum, ut, quoties quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo vacaret

---

ostendit in cavea mansuefactum; Divus vero Claudius simul quatuor.“

pro Comitio] *Comitium* locus erat in Foro, juxta Curiam, coitioni curiarum maxime destinatus. *Varro* de L. L. „Comitium ab eo, quod coibant eo comitiis curiatis, et litium causa.“ De eo v. *Nardin.* Roma vetus 5, 3. (Thes. Tom. III. p. 1159. sequ.)

tensas] v. ad *Caes.* 76. ubi edit. Wolf. recte dat *tensam*. II. l. minus accurate *thensas*. — Ceterum insolitum id maxime fuit quod lectica cubans Augustus tensas deduxit, quum curru triumphali summi magistratus facere id solerent. v. *Ruben.* de re vestiar. 1, 21. (Thes. Tom. VI. pag. 997.) — *Deducere tensam* legitur etiam *Vespas.* 5. quo loco aequae ac nostro Ernest. corrigendum censet *ducere*. Rectius Wolf. *deducere* vocabulum hac in re proprium judicat. Id confirmare videtur, quod solennis pompa de Capitolio per Forum in Circum *deducta* est.

theatrum Marcelli] v. supra ad c. 29.

Nepotum] *Caji* et *Lucii*, filiorum *Agrippae* et *Julia*.

correxit ordinavitque] *Confusissimum* ordinavit, *solutissimum* correxit. Saepissime ita *Suetonius*. v. c. 46. fin. Mox in verbis: *per celeberrimos ludos consessu frequenti* nullum esse pleonasmum, contra Ernest. docuit Wolf. *Celeberrimi* ludi dicuntur, ad quos maxima hominum multitudo confluit. Additur autem *consessu frequenti*, quod plenum jam erat theatrum, quum Senator intraret, ita ut ejus injuria esset conspectior.

Senatoribus; Romae legatos liberarum sociarumque gentium vetuit in orchestra considerare, quum, quosdam etiam libertini generis mitti, deprehendisset. Militem secrevit a populo. Maritis e plebe proprios ordines assignavit: praetextatis cuneum suum, et proximum paedagogis: sanxitque, ne quis pullatorum media cavea sederet. Feminis ne gladiatores quidem, quos promiscue spectari sollemne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit solis. Virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, et contra Praetoris tribunal dedit. Athletarum vero spectaculo muliebri

Romae] Opponitur praecedenti usquam. In orchestra sedem fuisse Senatorum, saepius monui.

Militem secrevit] vel honoris cause, ut distingueret homines, prae reliquis de se et de Rep. meritos, vel ut occasionem seditionum theatralium tolleret. Hoc suadere videtur, quod exponit auctor de correcto solutissimo spectandi more, illud locus *Tac. Ann. 6, 3.*, a Casaub. jam excitatus, ubi Junius Gallio cenavisse dicitur, ut *Praetoriani, actis stipendiis, jus apiscerentur, in quatuordecim ordinibus sedendi*, cui increpans Tiberius: *reperisse prorsus, quod D. Augustus non providerit.*

Maritis e plebe — assignavit] ex lege Papia Poppaea, ad quam refert honorem hunc theatralem etiam Lips. in excurs. ad *Tac. Ann. 3, 25.* coll. *Martial. 5, 42.* — *Proprii ordines* sunt subsellia a reliquis distincta. Inutilis conjectura est Ern. *propiores*, in vulgato aliquid inesse honoris, temere negantis. Postea: „*Virg. Vestal. locum in theatro separatim — dedit.*“

praetextatis] v. ad Caes. 1.

cuneum] *Cunci* scamna erant in theatris, propter scalas juxta assurgentes in cunei formam directa. Copiose de iis agit Lips. de Amphitheatro c. 13.

ne quis pull. — sederet] De *pullatis* dixi ad c. 40. Longissimo removit sordidam plebem, et in *summa cavea* vel contemptissimo loco spectare jussit, unde *Calpurn. Ecl. 7, 26.* „*Venimus ad sedes; ubi pulla sordida veste Inter femineas spectabat turba cathedras.*“

ex superiore loco — solis] i. e. item e *summa cavea*, et *solis*, non *promiscue* cum viris. Al. vitiosa interpunctio: *Solis virg. Vest.*

contra Praet. trib.] i. e. e regione tribunalis Praetoris, qui ludis praerat. Hoc fuisse ad *Podium*, probat Lips. de Amphith. c. 11.

secus omnes adeo summovit, ut Pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequentis diei matutinum tempus, edixeritque, *Mulieres ante horam quintam venire in theatrum, non placere.* [45] Ipse Circenses ex amicorum fere libertorumque coenaculis spectabat, interdum e pulvinari, et quidem cum conjuge ac liberis, sedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aberat, petita venia, commendatisque, qui suam vicem praesidendo fungerentur. Verum quoties adesset, nihil praeterea agebat: seu vitandi rumoris causa, quo patrem Caesarem vulgo reprehensum commemorabat, quod inter spectandum epistolis libellisque legendis ac rescribendis vacaret; seu studio spectandi ac voluptate, qua teneri se ne-

---

muliebre secus omnes] i. e. omnes ad mul. secus pertinentes, usu accusativi Graeco. *Liv.* 47, 26. „liberorum capitum virile secus ad decem millia capta“ ubi v. interpr. *Tac. Ann.* 4, 62. „virile ac muliebre secus omnis aetas.“ *Hist.* 5, 13. „multitudinem obse sorum omnis aetatis, virile ac muliebre secus, sexcenta millia fuisse accepimus.“ N. l. alii *muliebre sexus omne*, ut *sexus* neutrum sit, ut *penus*, al. *muliebrem sexum omnem*, quae varietas reliquis etiam locis reperitur. Ernest. dedit *muliebre secus omne*. v. Oudend. ad *Frontin.* 1, 2, 6- et ad h. l., qui tamen in nota probavit *omnes* contra Ernest., in textu reliquit *omne*.

Pontificalibus ludis] quos, ut videtur, edidit pontificatu maximo suscepto. Casaub. Mox idem jam monuit, ipsa edicti verba ab auctore reddi.

ex amicorum — coenaculis] i. e. ex aedibus proximo adjacentibus, unde prospectus erat in Circum. Coenacula autem in summis aedibus esse solebant. Idem narrat *Dio* 57, 11. de Tiberio: τοὺς τῶν ἱππῶν ἀγῶνας ἐξ εἰκίας καὶ αὐτὸς (ut Augustus, de quo tamen ab illo auctore id non proditam, vel, quod prodidit, perditum) τῶν ἀπελευθέρων τινὸς πολλάκις ἑώρα.

e pulvinari] *Pulvinar* jam Caesari fuerat datum, ut Noster *Caes.* 70. Talis lectus Augusto etiam sequentibusque Imperatoribus pro sede fuit, ne quis cum aliis de pulvinari Deorum in spina cogitet. v. *Claud.* 4.

aberat] In libris fere omnibus contra sensum: *aderat*.

seu studio spectandi] *Tac. A.* 1, 54. „indulserat ei ludicro (ludis Augustalibus) Augustus, dum Maecconati obtemperat, ef-

que dissimulavit unquam, et saepe ingenue professus est. Itaque corollaria et praemia alicuius quoque muneribus ac ludis et crebra et grandia de suo offerebat: nullique Graeco certamini interfuit, quo non pro merito certantium quemque honorarit. Spectavit autem studiosissime pugiles, et maxime Latinos: non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cum Graecis solebat; sed et catervarios oppidanos, inter angustias vicorum pugnantes temere ac sine arte. Universum denique genus operas aliquas publico spectaculo praebentium etiam cura sua dignatus est. Athletis et conservavit privilegia, et ampliavit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coercitionem in histriones, magistratibus in omni tempore et loco lege vetere permissam, ademit, praeterquam ludis et scena. Nec tamen eo

fuso in amorem Bathylli; neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile rebatur, misceri voluptatibus vulgi.“

corollaria] i. e. coronas, quas *Plin.* 21, 2. auctor est, initio dictas *corollas* propter gracilitatem, mox et *corollaria*, postquam e lamina aerea tenui inaurata aut inargentata dabantur *Varro* de L. L. „Corollarium, si additur praeterquam quod debitum; vocabulum fictum a corollis, quod haec, quum placuerant actores, in scena dari solita.“ De his aliisque praemiis victoribus in ludis diversi generis datis v. *Panvin.* de ludis Circ. I, 16. et *Bulenger.* de Theatro I, 53.

Graeco certamini] i. e. Romae lingua, more, et habitu Graeco edito: Alii certamina in Graecia edita intelligunt.

quo non — honorarit] v. ind. in *qui*. Pro *honorarit* al. *honoraret*. In edit. Bremiana est, nescio an typhothetae errore, *honoravit*.

pugiles] qui pugnis et caestibus pugnabant, de quibus v. *Panvin.* de ludis Circ. (Thes. Tom. VIII. p. 316. sequ.)

ordinarios] Erant lecti homines, qui legitimo tempore, loco et apparatu inducebantur; ita infra *Calig.* 26. *ordinarius* est apparatus. *Catervarii* non singuli cum singulis, sed confusi mixtisque pugnabant et per catervas. Ita eos describit *Lipsius* Saturn. 2, 16.

sine missione] i. e. ita, ut ad mortem pugnare cogerentur.

praeterquam ludis et scena] i. e. ut ea tantum punirentur a magistratibus, quae ludorum tempore et in scena peccassent,

minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas, severissime semper exegit. Nam histri-
onum licentiam adeo compescuit, ut Stephanionem
togatarium, cui in puerilem habitum circumtonsam
matronam ministrasse compererat, per trina theatra
virgis caesum relegaverit; Hylan pantomimum,

neglecta vel violata publica oblectatione. Ac *verberum* etiam *im-
munes* fecerat histriones Augustus, ut *Tac. Ann. 1, 77.* ubi v.
Lips., qui n. l. ita emendandum ibi censuit, ut legitur, pro:
praeterquam ludos et scenam, favente cod. Ursini, assentientibus
Torrentio, Casaubono, Grutero, et plerisque. Casaub. suasit
etiam: *praeter ludos et sc.*, *Burm. praeterquam per ludos et sc.*,
Oudend. praeterquam in ludos et sc., ut est in cod. Vindobon. et
in uno libro reperisse se, affirmaverat jam *Torrent.*

xysticorum] qui in *xystis* i. e. porticibus tectis hiberno tem-
pore pugnabant. v. *Panvin. l. c. pag. 301.* Commemorantur etiam
Galb. 15.

exegit] i. e. disciplinae adstrinxit, *exacta de sentibus poena*,
ut *Caes. 69.* Ita *Tiber. 19.* „disciplinam acerrime *exegit.*“ *Caes.*
65. „*exactor* gravissimus disciplinae.“ *Claud. 34.* „*poenas ex-ge-
bat.*“ Interpretatur etiam auctor ipse proxime insequenti: *ucen-
tiam adeo compescuit.*

togatarium] i. e. actorem fabularum togatarum, de quibus
Balenger. de Theatro 1, 6. Vera autem videtur emendatio *toga-
tarum* sc. actorem, exhibita jam ab Egnatio et Torrentio, et a
plerisque editoribus probata, sed ob cod. silentium in textum
nondum recepta. Stephanionem primum togatas saltare insti-
tuisse, tradit etiam *Plin. 7, 48. (49.)*

circumtonsam] Circumtonderi, *περικείρεσθαι*, puerorum fuis-
se delicatarum, *ἀπαλῶν*, multis ad h. l. ostendit *Casaub.*

Hylan] Multa de Hyla et Pylade histrionibus *Macrob. Saturn.*
2, 7. ubi: „nec Pylades histrio nobis omittendus est, qui clarus
in opere suo fuit temporibus Augusti, et Hylan discipulum us-
que ad aequalitatis contentionem eruditione provexit. populus
deinde inter utriusque suffragia divisus est.“ Pyladen Urbe sum-
morum atque revocatum ab Augusto, memorat etiam *Dio 54, 17.*
Πυλάδην τινὰ ἑρχιστὴν διὰ σέσει ἐξελλαμένον καθηγᾶσεν. Ibi-
dem Pyladis cum Bathyllo, Maccenatis amasio, contentiones scen-
nicas refert, quas etiam *Macrobius l. c.*, quamquam Hyla pro
Bathyllo nominato. Copiose de his artificibus agit *Balenger. l. c.*
1, 51. *Pantomimorum* artem circa Augusti primum tempora prod-
iisse, appellatosque eos, quod unus saltator tot personas susti-

querente Praetore, in atrio domus suae, nemine excluso, flagellis verberarit: et Pyladen Urbe atque Italia summoverit, quod spectatorem, a quo exhibebatur, demonstrasset digito, conspicuumque fecisset. [46] Ad hunc modum Urbe urbanisque rebus administratis, Italiam duodetriginta coloniarum numero, deductarum ab se, frequentavit, operibusque ac vectigalibus publicis plurimarum instruxit: etiam jure ac dignatione Urbi quodammodo pro parte aliqua adaequavit, excogitato genere suffragiorum, quae de magistratibus urbicis Decuriones colonici in

neret, quot partibus fabula constaret, docet *Mariscottus* de personis et larvis c. 2. (Thes. Tom. VIII. p. 1118.)

Italiam → frequentavit] *Monum. Ancyr.* „Colonias in Africa, Sicilia, Macedonia, utraque Hispania, in Gallia Comata et Gallia Narbonensi praeter praesidia militum deduxi. Italia autem colonias, quae vivo me celeberrimae et frequentissimae fuerunt, HXXX. deductas habet,“ ubi tamen numeros e nostro demum loco suppletus. Colonias ab Augusto deductas recensent *Panvin.* in Imper. Romano (Thes. Tom. I. p. 383. sequ.) et *Bigon.* de ant. jure Italiae 3, 4. qui, quum deductas ab Augusto post victoriam Actiacam acquisitumque summum imperium solummodo intelligenendas h. l. existimet, quae *Casauboni* etiam est sententia, et *Fouasson.* de Antiqu. Hortae 1, 2, 3., numerum *Suetonii* non efficit. Oudend. igitur illas quoque octodecim comprehendendas hoc numero censet, quas Aug. Triumvir suo et collegarum, Antonii imprimis, nomine deduxit, de quibus v. supra ad c. 13., quod sane est verisimilius.

quodammodo pro parte aliqua] Hunc pleonasmum ab omnibus libris confirmatum defendit *Oudend.* ad *Caes.* 4. ubi: „non distulit, quin e vestigio sequ.“ *Aug.* 66. „exegit invicem benevolentiam mutua“ *Tiber.* 59. „vera plane certa“ et c. 68. „paene propè.“ *Galb.* 10. „repente ex inopinato.“ Non otiosa autem esse in ejusmodi dictionibus, quae pleonastice addita videntur, vocabula, sed accuratum scriptorem singulis suum sensum tribuisse, singulis fere locis potest demonstrari, ut h. l. *pars* et *modus* sane differunt. Non tacenda tamen coniectura, quam mecum communicavit *Cel. Müllerus*: „quamquam modo pro parte aliqua“ (nur in einigen Stücken).

quae de magistratibus —ferrent] Locum maxime impeditum varie interpretantur. Ex *Suet.* verbis soli *Decuriones* coloniarum, non omnes coloni, jus suffragii de magistratibus urbicis i. e. Ur-

sua quisque colonia ferrent, et sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles, equestrem militiam petentes etiam ex commendatione publica cujusque oppidi ordinabat; at iis, qui e plebe regiones sibi revisenti filios filiasve approbarent, singula nummorum millia pro singulis dividebat. [47] Provincias validiores, et quas annuis ma-

bis Romae habuisse videntur, quod repugnat juri, quod coloniae habebant, civitatis. *Noris. ad Cenotaph. Pis. ad novas tantum colonias ab Augusto conditas novum id institutum pertinere existimat. Burm. traiectione loco mederi conatur, legens: excogitato genere suffragiorum, quae de mag. urb. in sua quisque colonia ferrent, et Decuriones coloniis sub diem comitiarum obsignata Romam mitterent*, probantibus Oudend., Wolfio et Reitzio. Oudend. tamen *ferrent* intelligi etiam posse existimat pro *acciperent, referrent, obtinerent*, ut Caes. 15. „ut plura ipse — suffragia tulerit,“ ubi sensus esset, Decuriones colonicos ab Augusto etiam admissos esse ad honorum et magistratuum urbicorum petitionem, remissa Romam veniendi ibique proficendi necessitate; quae ratio mihi maxime arridet. Sed quid, si singularis quaedam significatio est in verbo *ferrent*, intelligendo pro *ferenda curarent s. ferri juberent*, ut Decurionibus comitia in coloniis habentibus, auctoribus adeo suffragiorum ibi ferendorum atque praesidibus, suffragia ipsa tribuantur. *Ferrent* interpretari etiam aliquis possit *referrent* i. e. libris inferrent (*in ein Register eintragen*), ut relata ita obsignataque Romam mitterentur suffragia. Ita *lectae rationes* secundum nonnullos apud *Cic. ad Div. 5, 20, 8*. Post viros doctissimos de sensu loci incertum me proferri, non pudori est.

Ac necubi — dividebat] Protasi *necubi honestorum deficeret copia*, respondet apodosis: *equestrem militiam* i. e. *tribunatus et praefecturas petentes* (s. forma antiqua *petentis*) *etiam ex comm. — ordinabat* i. e. muneribus petitis ornabat (nos: *anstellen*). Ita *Claud. 25*. „equestres militiae ita ordinavit, ut post cohortem alam, post alam tribunatum legionis daret.“ Alteri membro: *aut multitudinis soboles* junge: *iis — dividebat*, ubi ejiciendum puto *at cum Casaub.*, vel legendum *atque vel et*, uti judicavit etiam *M. Her.* *Observ. p. 14. Regiones noli intelligere Urbis Romae, sed XI. Italiae.*

Provincias — suscepit [*Dio 53, 12. οὗτε πάντων αὐτὸς τῶν ἐθνῶν ἀρχαίον, οὐδ' ὅσων ἀν' ἀρχῆν, διακινῶν τούτο ποιήσων ἐφη*

gistratum imperiis regi, nec facile nec tutum erat, ipse suscepit: ceteras Proconsulibus sortito permisit: et tamen nonnullas commutavit interdum: atque ex utroque genere plerasque saepius adiit. Urbium quasdam foederatas, sed ad exitium licentia praecipites, libertate privavit: alias, aut aere alieno labo-

ἀλλὰ τὰ μὲν ἀσθενέστερα, ὡς καὶ εἰρηναῖα καὶ ἀπόλεμα, ἀπέδωκε τῇ βουλῇ· τὰ δ' ἰσχυρότερα, ὡς καὶ σφαλερὰ καὶ ἐπικίνδυνα, καὶ ἤτοι πολεμίους τινὰς πρόσκοιους ἔχοντα, ἢ καὶ αὐτὰ κατ' ἑαυτὰ μέγα τι νεωτερίσαι δυνάμενα, κατέσχε· λόγῳ μὲν, ὅπως ἡ μὲν γερούσια ἀδεῶς τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς κερπήτο, αὐτὸς ἐκ τούτων τε πόρους καὶ τοὺς κινδύνους ἔχοι· ἔργῳ δέ, ἵνα ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ ἐκείνοι μὲν καὶ ἄσπλοι καὶ ἄμαχοι ᾖσιν, αὐτὸς δὲ δὴ μόνος καὶ ὄπλα ἔχη, καὶ στρατιώτας τρέφῃ. Postea recenset provincias ei Senatorias s. populares, et Imperatorias v. Caesareas, cf. *Strabo* 17, 3, 25. et *Fabric.* ad *Dion.* l. c., qui utrumque scriptorem accurate comparat.

Proconsulibus sortito permisit] Insignis de tota hac re locus est *Dion.* l. c. c. 13. cujus partem tantum hic reddam: ἀνθυπάτους καλεῖσθαι μὴ ὅτι τοὺς δύο τοὺς ὑπατευότας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, τῶν ἐστρατηγηκότων, ἢ δοκούστων γε ἐστρατηγημένοι, μόνον ὄντας, (i. e. Proconsulum nomen viris etiam praetoriis et ornamentis praetoriis insignitis imposuit) ῥαβδούχοις τε σφᾶς ἐκκτέτερος, ὅσοις περ, καὶ ἐν τῷ ἄσπει νενόμισται, χρῆσθαι, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπίσημα καὶ παραχρηῖμα ἅμα τῷ ἔξω τοῦ παμηρίου γενέσθαι, προστίθεσθαι, καὶ διαπαντός, μέχρι ἂν ἀνακομισθῶσιν, ἔχειν ἐπέλευσε. τοὺς δὲ ἑτέρους ὑπὸ τε αὐτοῦ (non sortito) αἰρεῖσθαι, καὶ πρῆσβευτὰς αὐτοῦ ἀντιστρατήγους τε ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐν τῶν ὑπατευότων ᾧσι, διέταξε. *Strabo* autem l. c. καὶ εἰς μὲν τὰς Καίσαρος ἡγεμονίας καὶ διοικητὰρ Καίσαρ πέμπει, διαιρῶν ἄλλοτε ἄλλως τὰς χώρας, καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς πολιτευόμενος· εἰς δὲ τὰς δημοσίας ὁ δῆμος στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους, et recensitis provinciis consularibus et praetoriis, sub finem libri addit: τὰς δὲ ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει Καίσαρ· ὧν εἰς ἃς μὲν πέμπει τοὺς ἐπιμελησομένους ὑπατικούς ἀνδρας, εἰς ἃς ἔτι στρατηγικούς, εἰς ἃς δὲ καὶ ἱππιούς.

nonnullas commutavit interdum] *Dio* 53, 12. ὕστερον τὴν μὲν Κύπρον καὶ τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα τῷ δήμῳ ἀπέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὴν Δαλματίαν ἀντέλαβε. καὶ τοῦτο μὲν καὶ ἐπ' ἄλλων ἐβῶν μετὰ ταῦτα ἐπράχθη.

plerasque saepius adiit] v. ad fin. cap.

Urbium — libertate privavit] *Dio* 54, 7. τοὺς Κυζικηνούς, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς ἐν στάσει μαστιγώσαντες ἀπέκτειναν, ἐδαυλώσατο·

rantes levavit, aut terrae motu subversas denuo condidit, aut merita erga populum Romanum allegantes, Latinitate vel civitate donavit. Nec est, ut opinor, provincia, excepta duntaxat Africa et Sardinia, quam non adierit. In has, fugato Sexto Pompejo, trajicere ex Sicilia apparantem continuas et immodicae tempestates inhibuerunt, nec mox occasio aut causa trajiciendi fuit. [48] Regnorum,

καὶ τοῦτο καὶ τοὺς Τυρίους, τοὺς τε Σιδωνίους διὰ τὰς στάσεις ἐποίησεν, ἐν τῇ Συρίᾳ γενόμενος. (A. 754.) v. Tiber. 37.

terrae motu — condidit] Dio 54, 25. Παφίους σεισμῶν κινήσασιν καὶ χεῖματα ἐχαρίσατο, καὶ τὴν πόλιν Αὔγουσταν καλεῖν, κατὰ δόγμα ἐπέτρεψε, ἀδίτικε: ταῦτα δὲ ἔγραψα, οὐχ ὅτι καὶ ἄλλαι πόλεις πολλαῖς καὶ πρότερον καὶ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Αὔγουστος, ἔφ' ὁμοίαις συμφοραῖς, καὶ οἱ βουλευταὶ ἐπεκουήσαν· ὧν εἴ τις ἀπάντων μνημονεύει, ἀπέραντον ἂν το ἔργον τῆς συγγραφῆς γένοιτο· ἀλλ' ὅτι καὶ τὰς ἐπωνυμίας ταῖς πόλεσιν ἢ γερούσια ἐν μέρει τιμῆς ἔνεμε. et c. 30. ἐπειδὴ ἡ Ἀσία τὸ ἔθνος ἐπικουρίας τινος διὰ σεισμῶν μάλιστα ἐδέετο, τὸν Φέρων αὐτῆς τὸν ἔπειον ἐκ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων τῶ κοινῶ ἐξήνεγκε. Ab eodem c. 25. dicitur Romam rediisse a. 740., ἐπειδὴ πάντα τὰ τε ἐν ταῖς Γαλατίας καὶ τὰ ἐν ταῖς Γερμανίαις ταῖς τ' Ἰβηρίαις, πολλὰ μὲν ἀναλώσας ὡς ἐκάστοις, πολλὰ δὲ καὶ παρ' ἐτέρων λαβῶν, τὴν τε ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτείαν τοῖς μὲν δούς, τοὺς δ' ἀφελόμενος, διμήκασατο.

Nec est, ut op., provincia] Praeter bellorum occasionem et civilium, et eorum, de quibus dictum ad c. 20. et 21. saepius adiisse provincias dicitur a Dione, c. g. 53, 22. Gallias Hispaniasque a. 727. et denuo Gallias 54, 19. a. 738. Maximum autem ejus iter fuit a. 752. et sequentibus, de quo Dio 54, 6. sequi, ubi in Siciliam profectus omnes inde provincias ad Syriam usque peragravit, diutissime in Graecia commoratus, transactaque Sami hieme. cf. Tac. Ann. 3, 54. „quotiens D. Augustum in Occidentem atque Orientem meavisse, comite Livia?“ — Pro *nec est al. non est.* Omnino auctor ordinem narrationis haud bene interrumpit. Nam haec pertinent ad superiora verba: *atque — plerasque saepius adiit*, quo transponenda, judicavit etiam Müllerus in sched. Mss.

In has — temp. inhibuerunt] Dio 49, 54. Καῖσαρ δὲ ἐν τούτῳ, ἐπειδὴ ὁ τε Σέξτος ἀπολώλει, καὶ τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ καταστάσεως εἰδείτο, ἤλθε μὲν ἐς τὴν Σικελίαν, ὡς καὶ ἐνεῖπε πλευσούμενος· ἐγχευίας δὲ ἐνταῖθα ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, οὐκέτι ἐπεραιώθη. (A. 719.)

Regnorum] Ita optimi codd., et ediderunt Gronov. et Ou-

quibus belli jure potitus est, praeter pauca, aut iisdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges socios etiam inter semetipsos necessitudinibus mutuis junxit, promptissimus affinitatis cujusque atque amicitiae conciliator et fautor; nec aliter universos, quam membra partesque imperii, curae habuit, rectorem quoque solitus apponere aetate parvis ac mente lapsis, donec adoluerent aut resipiscerent: ac plurimorum liberos et educavit simul cum suis et instituit. [49] Ex militaribus copiis legiones et auxilia provinciatim distribuit: classem

dend. Alii comprobant. Similis usus genitivi occurrit infra c. 95. peregrinarum ceremoniarum sequi. Vulg. regna, quod ortum ab eo, qui illum usum ignorabat. — Potitum autem Augustum belli jure regnis fere omnibus, docent *Plutarch. Anton. 61.* et *Dio 50, 6.* ubi auxilia Antonii recensent. Ille: βασιλεῖς δ' ὑπήκοοι συνεμάχου, Βόαχος, ὁ Λιβύων, καὶ Ταρνόνδημος, ὁ τῆς ἄνω Φιλιππίας, καὶ Καππαδοκίας μὲν Ἀρχέλαος. Παφλαγονίας δὲ Φιλάδελφος, Κομμαγενῆς δὲ Μιθριδάτης, Ἀδάλλας δὲ Θράκης. οὗτοι μὲν αὐτῷ παρέσαν. ἐκ δὲ Πόντου Πολέμων στρατὸν ἔπεμπε, καὶ Μάλχος ἐξ Ἀραβίας, καὶ Ἡρώδης ὁ Ἰουδαῖος· ἔτι δ' Ἀμύντας, ὁ Λυκαόνων καὶ Γαλατῶν βασιλεὺς· ἦν δὲ καὶ παρὰ τοῦ Μήδων βασιλέως ἀπεσταλμένη βοήθεια. Hic Antonio adfuisse dicit τοὺς τε βασιλεῖς καὶ τοὺς δυνάστας πάντας, ὡς εἰπεῖν, τοὺς τῆ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ τότε ὑπ' ἐκείνου οὐσῆ γεινῶντας, τοὺς μὲν αὐτοὺς, τοὺς δὲ δι' ἑτέρων.

conciliator et fautor] Lips. conjecit *auctor*. Sed hoc jam est *conciliator*.

educavit simul cum suis] ut Agrippam, Herodis ex filio Aristobulo nepotem, cui Romae educato magnam cum Druso, Tiberii filio, fuisse amicitiam, narrat *Joseph. 18, 6, 1.* (ed. Havercamp. p. 886.)

legiones] Accurate de legionibus Romanis earumque stativis agit *Dio 55, 23.* ubi v. Fabric. et Reimar. Idem c. 24. οὐν μὲν δὴ τοσαῦτα τεῖχη (XVIII. legiones) τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου στρατευομένων, ἔξω τοῦ τε ἀστικοῦ καὶ τοῦ δευφορικοῦ, ἐστὶ. τότε δὲ ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ταῦτά τε, εἴτ' οὐν τρία εἰς πέντε καὶ εἰκοσιῶν ὄντα, ἐτρέφετο, καὶ συμμαχικά καὶ πεζῶν καὶ ἵππῶν καὶ ναυτῶν ὁσαδὴποτε ἦν. οὐ γὰρ ἔχω τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν.

Miseni, et alteram Ravennae, ad tutelam superi et inferi maris collocavit. Certum numerum partim in Urbis, partim in sui custodiam allegit, diuissa Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium, item Germanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen unquam plures quam tres cohortes in Urbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna et aestiva circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem ubique militum esset, ad

classem — collocavit] v. Tac. Ann. 4, 5, et Lips. de magn. Imp. Rom. 1, 5.

Certum numerum — allegit] Pro certum al. ceterum. Dio l. c. οἱ τε σωματοφύλακες, μύριοι ὄντες, καὶ δεκαχῆ τεταγμένοι, καὶ οἱ τῆς πόλεως Φρουροὶ ἑξακισχίλιοι τε ὄντες, καὶ τετραχῆ νεμεμημένοι, ξένοι τε ἰππεῖς ἐπίλεκτοι, οἷς τὸ τῶν Βαταούων ἀπὸ τῆς Βαταούας τῆς ἐν τῷ Ἰήνῳ νήσου ὄνομα, ὅτι οὐκ ἐπράτιστοι ἰππεύειν εἰσὶ, κείται. οὐ μέντοι ἀριθμὸν αὐτῶν ἀκριβῆ, ὡς περὶ οὐδὲ τῶν ἀνακλήτων (Evocatorum), εἰπεῖν δύναμαι. καὶ γὰρ τοῦτοις ἤρξαστο μὲν νομίζειν ἀφ' οὗ τοὺς συστρατευσαμένους τῇ πατρὶ πρὸς τὰ ὄπλα αὐθις ἐπὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνεκάλεσεν, ἐτήρησε δὲ καὶ εἰσὶ καὶ νῦν σύστημα ἴδιον, ῥάβδους φέροντες, ὡς περὶ οἱ ἐκατόνταρχοι. cf. Lips. de magn. Rom. Imp. I, c. 4 et 5. Ferguson Hist. Rom. 1. 6. c. 2. p. 358 sequ. vers. Germ., notasque docti interpretis.

Calagurritanorum] Hispanorum, quorum custodias Caesarum etiam habuisse, legimus Caes. 86.

usque ad cladem Varianam] post quam rerum novarum suspectos dimisit. Dio 56, 23. ἐπειδὴ τε συχνοὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ Γαλάται καὶ Κελτοί, οἱ μὲν ἄλλως ἐπίδημοῦντες, οἱ δὲ καὶ ἐν τῷ δορυφοριῷ στρατεύομενοι ἦσαν, ἐφοβήθη μὴ τι νεοχμῶσσι καὶ τούτους μὲν ἐς νήσους τινὰς ἀπέστειλε, τοῖς δ' ἀόπλοις ἐκχωρῆσαι τῆς πόλεως προσέταξε.

Neque — plures qu. tres cohortes] Dio l. c. σωματοφύλακας δεκαχῆ τεταγμένους i. e. in decem divisos cohortes dicit. Tac. Ann. 4, 5. „tres urbanas, novem praetorias cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectas, aut vetere Latio, et colonis antiquitus Romani“ memorat. v. de hoc auctorum dissensu Lips. l. c. et Fabric. ad Dion. l. c.

reliquas — assuerat] Gibbon Hist. c. 5. ubi de militibus praetorianis copiose agit, haec addit, locum nostrum illustrantia: „but, as their formidable aspect would at once have alarmed and irritated the Roman people, three cohorts only were statio-

certam stipendiorum praemiorumque formulam astrinxit, definitis pro gradu cujusque et temporibus militiae, et commodis missionum, ne aut aetate aut inopia post missionem sollicitari ad res novas possent. Utique perpetuo ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos prosequendosque suppeteret, aerarium militare

ned in the capital, whilst the remainder was dispersed in the adjacent towns of Italy. "

ad certam stip. praem. formulam astrinxit] Dio 54, 25. narrat, Augustum a. 741. Romam reversum libellum per Quaestorem recitari coram Senatu jussisse, in quo διέταξε τά τε ἔτη (stipendia) ὅσα οἱ πολῖται στρατεύουσιντο, καὶ τὰ χρήματα (praemia) ὅσα παύσαμένοι τῆς στρατείας, ἀντὶ τῆς χώρας ἣν ἀσὶ ποτε ἦτουν, λήψουσιντο· ὅπως ἐπὶ ῥήτοῖς (h. e. ad certam formulam adstricti) ἐκείθεν ἤδη καταλεγόμενοι, μὴδεν τούτων γε ἔνεκα νεωτερίζωσιν. ἦν δὲ ὁ τε ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν, τοῖς μὲν δευτέροις δώδεκα, τοῖς δ' ἄλλοις ἐκαίδεκα, καὶ τὸ μὲν ἀργύριον, τοῖς μὲν ἕλαττον, τοῖς δὲ πλείον. De stipendiis militum Rom. omnino cf. Lipsii excurs. ad Tac. Ann. 1, 17.

definitis — commodis missionum] Gradus et discrimen inter milites legionarios, praetorianos aliosque, et inter gregarios eosque, qui honores militares, centurionatum, tribunatum, praefecturam alae gesserant, respicit. *Commoda autem missionum* definit Augustus a. 758. secundum Dionem, qui 55, 25. χαλεπῶς δὲ δὴ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῶν ἀθλῶν σμικρότητα διὰ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεστηκότας οὐχ ἥμιστά ἔχοντων, καὶ μὴδέος ἕξω τοῦ τεταγμένου τῆς στρατείας σφίσι χρένου ἔπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφίσθη, τοῖς μὲν ἐκ τοῦ δορυφορικῆ πεντακισχιλίας δραχμῶν, ἐπειδὴν ἐκαίδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἑτέροις, τρισχιλίας, ἐπειδὴν εἴκοσι στρατεύωνται, δίδοσθαι. cf. Calig. 44.

tuendos eos prosequendosque] i. e. alendos et honorandos. v. ind.

aerarium militare] Dio ταμῆιον στρατιωτικῶν dicit 55, 25. ubi constitutum illud narrat a. 759. partim ex pecuniis, ab Imperatore ipso, regibus privatisque collatis, partim, quum illae ad sumtus non sufficerent, ex *novis vectigalibus*. Nimirum τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντες τισὶ (πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν, ἢ καὶ πενήτων) καταλείπωσι, κατεστησατο, ὡς καὶ ἐν τοῖς τοῦ Καίσαρος ὑπομνήμασι τὸ τέλος τοῦτο γεγραμμένον εὐρίων. ἐξῆκτο μὲν γὰρ καὶ προτερόν ποτε, καταλυθεὶν δὲ μετὰ ταῦτα, αὐθις τότε ἐπανήχθη. *Centesimam rerum venalium* ut aliud subsidium aerarii militaris nominat Tac. Ann. 1, 78. ubi v. Lips. De reliquis cf. Burmann. de vectigalibus Rom. c. 11. Ceterum, quod

cum vectigalibus novis instituit. Et quo celerius ac sub manum annunciari cognoscique posset, quid in provincia quaque gereretur, juvenes primo modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula, disposuit. Commodius id visum est, ut, qui a loco perferunt literas, iidem interrogari quoque, si quid res exigant, possint. [50] In diplomatibus, libel-

ad curam hujus aerarii attinet, *Dio* l. c. τὸ ταμίειον στρατ. τισὶ τῶν ἐσ-ρατῆγηκόντων, τοῖς λαχοῦσιν, ἐπὶ τρία ἔτη διοικεῖν προσ-ἔταξε, ῥαβδόουχαις τε ἀνὰ δύο καὶ τῇ ἄλλῃ ὑπὲρ σοῖα τῇ προσηκούσῃ χρωμένοις. Lapidem, in quo nomen *praefecti aerarii militaris*, memorat *Lips.* l. c.

sub manum] *Al. sub manu.* Eadem varietas apud *Hirt. Bell. Afric.* 36. „dilectus quotidie libestinatorum — habere atque *sub manum* Scipionis in castra *summittere* non intermittit.“ At *Cic.* ad *Div.* 10, 23. „Vocontii *sub manu* ut essent,“ recte ob verbum *esse*, quamquam, hoc sumto pro γενέσθαι, stare etiam posset accusativus. „*Succedit sub manus* negotiorum“ *Plautus* bis *Mil. glorios.* 3, 2, 59, et 4, 4, 7. Ubique inest significatio: *facile, promte, celeriter.* Ita Graeci ὑπὸ χεῖρα, de quo v. *Wyttenbach.* ad *Plut.* de sera num. vind. p. 15. e: ἐκ χειρός, de quo *Schweigh.* in *Lex. Polyb.*, et ὑπογύως, ἐξ ὑπογύου. Ita denique εἰ εἰσὶν ὑπὸ τὴν χεῖρά σου πέντε ἄρτοι, et οὐκ εἰσὶν ἄρτοι ὑπὸ τὴν χεῖρά μου (*ad manum, in promptu*) dederunt 1 *Sam.* 21, 3 et 4. interpretes Graeci Hebraicum חָרַץ־תַּחַת־כַּף et $\text{וְיָרַד־תַּחַת־כַּף}$.

ut, qui a loco — possint] *Dedi* cum *Oudendorp.*, quod cum optimis codd. et ant. edd. maxime convenit. Ita *Sueton.* sua adhuc aetate id institutum servari docet, neque referenda verba ad consilium *Augusti.* *Graev.* locum ita constituit: „*ut qui alicunde perferrent litteras, iidem interrogari quoque, siquidem id res exigent, possint,*“ atque ita edidit *Ernest.*, nisi quod servavit a loco, (pro quo *alicunde* conjecerat jam *Casaub.*) et interpretatus est cum *Burm.* a loco rei gestae, cujus nuntiandae causa missi cum litteris essent, posteaque dedit *si quid res exigeret.* *Wolfio* totum comma insititium videtur. Quod ad sensum loci attinet, id modo moneo, *si h. l. esse i. q. an,* et pendere a verbo *interrogari*, ut saepe. Summa autem *commodi* in novo vehiculorum invento fuit in eo, quod *iidem*, qui a loco missi fuerant, ipsi etiam ad *Principem* perveniebant, quod fieri non potuerat dispositis per intervalla cursoribus. Plane igitur inepta lectio, quam *Pitiscus* exhibuit: *ut, qui a loco eidem* perferrent literas sequ.

lisque et epistolis signandis, initio Sphinge usus est: mox imagine Magni Alexandri: novissime sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque Principes perseverarunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modo, sed et noctis, quibus datae significarentur, addebat. [51] Clementiae civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt. Ne enumerem, quot et quos diversarum partium, venia et incolumitate donatos, principem et

Ceterum initium id fuit cursus publici apud Romanos, quum apud Persas idem institutum sub *angarorum* nomine diu ante viguisset, de quibus v. *Herodot.* 8, 98. *Xenoph.* *Cyrop.* 8, 6, 17.

Sphinge usus est. *Plin.* 37, 1. „Divus Augustus inter initia Sphinge signavit. Duas in matris annulis jam indiscretae similitudinis invenerat. (Altera ipse usus; haec supplet Fabr. ad Dion. l. mox cit.) Altera per bella civilia, absente eo, amici signavere epistolas et edicta, quae ratio temporum nomine ejus reddi postulabat, non infaceto lepore accipientium, aenigmata afferre eam Sphingem. Quin etiam Maecenatis rana, per collationem pecuniarum, in magno terrore erat. Augustus postea ad evitanda convicia Sphingis, Alexandri Magni imagine signavit.“ *Dio* 51, 5. διπλὴν σφραγίδα, ἣ μάλιστα τότε ἐχρήσθη, ἐπέσειχθη, Σφίγγα ἐν ἑκατέρῃ ὁμοίαν ἐκτυπώσας. ὕστερον γὰρ τὴν εἰκόνα τὴν αὐτοῦ ἐγγλυψας, ἐκείνη τὰ πάντα ἐσημαίνεται. καὶ αὐτῇ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα αὐτοκράτορες, πλὴν Γάλβαν, ἐχρήσαντο.

Dioscoridis. *Plin.* l. c. „Post eum (Pyrgotelem, a quo uno in gemma scalpi se, Alexander Magnus permiserat) Apollonides et Cronius in gloria fuere, quique Divi Augusti imaginem similem expressit, qua postea principes signabant, Dioscorides.“

sculpta. Ern. reposuit *sculpta*, quod cum aliis, gemmis *sculpturam*, lapidibus *sculpturam* tribui, existimat. Sed omnes libri conspirant in *sculpta*, et discrimen inter utrumque verbum, quod re vera unum idemque est, fictum videtur. v. *Schelleri Lexicon* in *sculpo*.

horarum quoque momenta. Opponi *momenta hor.* longiori tempori i. e. diebus, qui sub epistolis significari vulgo solebant, et esse ipsas horas, illud spatium, quo hora definitur, recte monuit Burm. contra Pitiscum, inepte *horarum* explicantem *dierum*.

Clementiae civilitatisque. De illa hoc capite exponit auctor, de *civilitate* i. e. de ea virtute, qua civem se esse, et civibus, non servis, imperare se, nunquam est oblitus, c. 52. usque ad fin. c. 56.

iam in civitate locum tenere passus sit; Junium Novatum, et Cassium Patavinum, e plebe homines, alterum pecunia, alterum levi exsilio punire satis habuit: quum ille Agrippae juvenis nomine asperri-
mam de se epistolam in vulgus edidisset; hic convi-
vio pleno proclamasset, *Neque votum sibi neque
animum deesse, confediendi eum.* Quadam vero
cognitione, quum Aemilio Aeliano Cordubensi inter
cetera crimina vel maxime objiceretur, quod male
opinari de Caesare soleret; conversus ad accusato-
rem, commotoque similis, *Velim, inquit, hoc mi-
hi probes: faciam, sciat Aelianus, et me linguam
habere; plura enim de eo loquar.* Nec quicquam
ultra, aut statim aut postea, inquisivit. Tiberio
quoque de eadem re, sed violentius, apud se per
epistolam conquerenti, ita rescripsit: *Aetati tuae,
mi Tiberi, noti in hac re indulgere, et nimium in-
dignari, quemquam esse, qui de me male loquatur.
Satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis male
facere possit.* [52] *Temp*la, quamvis sciret, etiam

[quot et quos — passus sit] Senec. de clement. 1, 10. „Ignovit abavus tuus (Neroni scribit) victis. nam si non ignovisset, quibus imperasset? Sallustium, et Coccejos, et Duillios, et totam cohortem primae admissionis, ex adversariorum castris conscripsit. Jam Domitios, Messalas, Asinios, Cicerones, et quicquid floris in civitate erat, clementiae suae debebat. — Haec eum clementia ad salutem securitatemque perduxit; haec gratum ac favorabilem reddidit sequ.“ v. etiam, quae Maecenas ei suadet apud *Dion.* 52, 51.

Agrippae juvenis] de quo v. cap. 65.

[male opinari] i. e. prodere dictis, male se sentire de aliquo, λοιδορεῖν. v. ind. Maecenas l. c. τὸ γὰρ, ὅτι τις ἐλοιδόρησέ σε, ἢ καὶ ἕτερόν τι ἀνεπιτήδειον εἶπε, μήτε ἀκούσης ποτὲ κατηγοροῦντός τινος, μήτε ἐπεῖσθης. αἰσχρὸν μὲν γὰρ τὸ πιστεύειν, ὅτι τις μὴτ' ἀδικοῦντά σε, καὶ εὐεργετοῦντα πάντας προσηλάμισε, καὶ μόνος τοῦτο ποιοῦσιν οἱ κακῶς ἀρχοντες κ. τ. λ.

sed violentius] Id corruptum fuerat in plerisque libris in *sedulo lentius*, vel mixta vitiosa et vera lectione, *sedulo violentius*.

*Temp*la] *Dio* 51, 20. Καίσαρ δὲ ἐν τούτῳ τὰ τε ἄλλα ἐχημά-

Proconsulibus decerni solere, in nulla tamen provincia, nisi communi suo Romaeque nomine, recepit. Nam in Urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore. Atque etiam argenteas statuas, olim sibi positas, conflavit omnes, ex quis aureas cor-

τιζε, καὶ τεμένει τῇ τε Ῥώμῃ, καὶ τῷ πατρὶ τῷ Καίσαρι, ἤρωα αὐτὸν Ἰούλιον ὀνομάσας, ἐν τε Ἐφέσῳ καὶ ἐν Νικαίᾳ γενέσθαι ἐφθῆκεν. — τοῖς δὲ δὴ ξένοις (Ἑλλήνας σφᾶς ἐπικαλέσας) ἑαυτῷ τινα, τοῖς μὲν Ἀσιανοῖς ἐν Περγᾶμῳ, τοῖς δὲ Βιθυνοῖς ἐν Νικομηδείᾳ τεμενίσαι ἐπέτρεψε. καὶ τοῦτ' ἐκείθεν ἀρξάμενον, καὶ ἐπ' ἄλλων αὐτοκράτορων οὐ μόνον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὅσα τῶν Ῥωμαίων ἀνούει, ἐγένετο. ἐν γὰρ τοι τῷ ἄστει αὐτῷ, τῇ τε ἄλλῃ Ἰταλίᾳ, οὐκ ἔστιν ἕστις τῶν καὶ ἐφ' ὅποσονοῦν λόγου τινὲς ἀξίων ἐτόλμησε τοῦτο ποιῆσαι· μεταλλάξασι μέντοι κἀνταῦθα τοῖς ὀρθῶς αὐταρχήσασιν ἄλλα τε ἰσόθεοι τιμαὶ δίδονται, καὶ δὴ καὶ ἠρῶα ποιεῖται. Quo loco cum nostro comparato, patet, templa in provinciis Augusto condita communia ei fuisse cum Urbe Roma, cujus simulacrum simul ibi consituebatur, appellata tamen plerumque ab ipso, qui potior illo tempore erat Republica, Augusto, alia, quae Romae et in Italia fuisse legimus, post mortem demum exstructa esse. v. Lips. ad Tuc. Ann. 4, 37. Fabric. et Reimar. ad Dion. l. c. De Proconsulum templis v. interpr. ad Cic. ad Qu. fr. 1, 1. et ad Att. 5, 21.

argenteas statuas — conflavit] Maecenas apud Dion. 52, 35. καὶ εἰκόνας σου χρυσᾶς μὲν ἢ ἀργυρᾶς μηδέποτε ἐπιτρέψης γενέσθαι· οὐ γὰρ μόνον δαπανηραί, ἀλλὰ καὶ ἐπιβούλευτοι καὶ ὀλιγοχρόνιοι εἰσίν· ἄλλας δὲ ἐν αὐταῖς ταῖς τῶν ἀνδρώπων ψυχῆς καὶ ἀνηράτους καὶ ἀθανάτους ἐξ εὐεργεσιῶν δημιουργεῖ· μὴ μέντοι μηδὲ ναόνι ποτε περιτόης σαυτῷ γενόμενον κ. τ. λ. Unde rerum positus, quae priori tempore positae ei fuerant, statuas conflavit, auctore eodem Dion. 53, 22. ὁ Αὐγουστος καὶ ἀνδριάντας τινὰς ἑαυτοῦ ἀργυροῦς, πρὸς τε τῶν φίλων καὶ πρὸς δῆμον τινῶν γεγονότας, ἐς νόμισμα κατέκοψε, τοῦ δὲ καὶ οἶκον παντ' ὅσα γε καὶ ἔλεγε δαπανᾶν δοκεῖν (a. 727.), vel pecunias, ad statuarum honorem collatas, in alium usum convertit, quod Dio 54, 35. ἐπειδὴ τε ἀργύριον αὐτῷ ἐς εἰκόνας ἑαυτοῦ καὶ ἐκείνη (ἢ βουλὴ) καὶ ὁ δῆμος συνεήνεγκαν, ἑαυτοῦ μὲν οὐδεμίαν, Ἐργείας δὲ δημοσίας καὶ προσέτι καὶ Ὀμονίας, Εἰρήνης τε, ἐστήσεν (a. 745). v. Harduin. ad Plin. 33, 12. (54.)

ex quis] Ita Oudend. cum optimis libris. Vulg. exque iis. Est autem: ex quarum venditarum pretio. Monum. Ancyr. diserte: „Meae statuac pedestres et equestres et in quadrigeis argenteae steterunt in Urbe XXX circiter, quas ipse sustuli, exque ea pe-

tinus Apollini Palatino dedicavit. Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, dejecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est. [53] Homini appellationem, ut maledictum et opprobrium,

curia dona aurea in aede Apollinis meo nomine et illorum, qui mihi statuarum honorem habuerant, posui.“

cortinas] i. e. tripodes. v. Casaub. ad li. l.

Dictaturam] *Vell.* 2, 89. „Dictaturam, quam pertinaciter ei deferebat populus, tam constanter repulit.“ Parum igitur accurate, nisi erravit, *Florus* 4, 12, 66. „Ob haec tot facta ingentia Dictator perpetuus et Pater patriae dictus.“ Illud enim nomen recusavit, hoc suscepit. v. ad c. 58. *Dio* 54, 1. τὴν δικτατορίαν οὐ προσήκατο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσθλῆτα προσκατερέζητο, ἐπειδὴ μὴδένα τρόπον ἄλλως σφᾶς ἐπισχεῖν, μήτε διαλεγόμενος, μήτε δεόμενος, ἠδὲ νῆθη. τὴν τε γὰρ ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ ὑπὲρ τοὺς δικτάτωρας ἔχων, ὁρῶς τὸ τε ἐπίθρονον καὶ το μισθὸν τῆς ἐπιπέλειως αὐτῶν ἐφυλάξατο. Factum illud a 732. Dictaturam autem propterea aboleri jusserat Antonius Consul a. 710. lege, cujus verba dat *Appian.* Civ. 3, 25. μὴ ἐξεῖναι τῶν κατὰ μηδεμίαν αἰτίαν περὶ δικτάτωρος ἀρχῆς μήτε ἐπιψηφίζεῖν, μήτε λαβεῖν ἐδοσμένην· ἢ τὸν ἐν τῶνδὲ τίνας ὑπεριδόντα νηποιεῖ πρὸς τῶν ἐντυχόντων ἀναγεῖσθαι. cf. *Cicero* Phil. 1, 1. et 2, 36. *Dio* 44, 51.

Domini appellationem] *Dio* 55, 12. δεσπότης τότε (a. 755.) ὁ Αὔγουστος ὑπὸ τοῦ δήμου ὀνομασθεῖς, οὐχ ὅπως ἀπέπα μὴδένα τούτῳ πρὸς ἑαυτὸν τῷ προσρήματι χρῆσασθαι, ἀλλὰ καὶ πάνυ διὰ φυλακῆς αὐτὸ ἐποίησατο. *Oros.* 6, 22. „Domini appellationem ut homo declinavit. Nam quum sequ.“ Verba enim Suetonii usque ad: *passus est* verbo tenus transscripsit. Idem dat: *a quodam mimo*, quod commovit me ad praefendam lectionem: *a mimo alteri: in mimo*, quam probarunt Burni. Oudend. Ernest. Illam meliorem etiam censet Cel. Müllerus in schedis, quod *spectante eo ludos* jam continet verba: *in mimo*, neque simpliciter dicitur: *pronunciatum est* sine persona addita, de quo tamen dubito. Ceterum, quod Orosius, Augustum Domini appellationem *ut hominem* declinasse, dicit, Christiano magis, quam Romano sensu illam cepit. A Romanis enim *Dominus* non *homini*, sed *servo* opponitur, et *civilitatis* Augusti documentum fuit, quod *servilem* adulationem recusavit. Aptè *Reitzius* in *Dictatis* comparat *Sallust.* Jug. 85. §. 35. „exercitum supplicio cogere, id est *dominum*, non Imperatorem esse,“ et *Plin.* Panegy. c. 2. „non enim de tyranno, sed de cive, non de *domino*, sed de parente loquimur“ ubi absurde in nonnullis est: *de homine*. Postea, accurate distinguere Suetonium *blanditias* ab *adulationibus*, quum illae inter

semper exhorruit. Quum, spectante eo ludos, pronuntiatum esset a mimo, *O dominum aequum et bonum!* et universi, quasi de ipso dictum, exsultantes comprobassent; et statim manu vultuque indecoras adulationes repressit, et insequenti die gravissimo corripuit edicto, dominumque se posthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus suis, vel serio vel joco, passus est: atque hujusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere Urbe oppidove ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespere aut noctu, ne quem officii causa inquietaret. In consulatu pedibus fere, extra consulatum saepe adaptata sella, per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat et plebem, tanta

fratres sint, hae adversum potestates, monuit jam Casaubonus ad h. l.

aut noctu] Narrat hoc *Dio* 54, 10. ad a. 735. ἐπεὶ δὲ καὶ ὡς αἶ τε ἀρχαὶ καὶ οἱ ἄλλοι προαπαντῆσαι οἱ προκαρσκευάσαντο, νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν ἐξεκομίσθη. et ad a. 741. c. 25. τὴν ἀπάντησιν τοῦ δήμου καὶ τότε ἐξέστη. νυκτὸς γὰρ εἰς τὴν πόλιν ἐξεκομίσθη· ὅπερ πού καὶ αἰεὶ (ὡς εἰπεῖν) εἴτε εἰς τὰ προάστεια, εἴτε καὶ ἄλλοσέ ποι ἰδημοίῃ, καὶ ἀφορμώμενος καὶ ἐπαιῶν, ὁμοίως ἐποίει, ἵνα μηδενὲ αὐτῶν ὄχληρός εἴη. Ob haec loca scripsi *Urbe* i. e. *Roma*, non *urbe*. Omnia erant *oppida*, comparata cum *Urbe Roma*.

inquietaret] Recte *sollicitaret*, quod est in uno *Torrent.*; *Oudend.* glossena judicat. v. ind. nostr. Antea idem ex optimis libris edidit *vespera*. *Vulg.* *vespere*. Secutus sum ejus *Wolfii*-que auctoritatem.

adaptata sella] i. e. ex omni parte aperta, ut omnes videre eum et accedere possent, in quo maxima est civilitas. *Al. ad-operta*. quae esset *φορεῖον κατάστεγον*, ut *Dio* 47, 10. vel *δίφρος κατάστεγος*, ut *Id.* 47, 23. v. *Oudend.* ad h. l. et *Scheffer.* de re vehic. 2, 4.

Promiscuis — et plebem] *Dio* 56, 26. τὸ πλεῖστον, ἄλλως τε καὶ ἐσάντις ἔδρα αὐτῶν ἐγίγνετο, ἐν τε τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐν αὐτῷ γε ἔστιν ὅτε τῷ συνεδρίῳ, καὶ ἐσιόντα αὐτὸν καὶ ἀπίοντα αὐτῶν ἠσπάζοντο. ἤδη δὲ καὶ ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ καθήμενόν γε, ἔστι δ' ὅτε καὶ κατακείμενον, οὐχ ὅτι ἡ γερουσία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰκπεῖς, τοῦ δὲ δήμου πολλοί, unde dicitur *Tiberio* in oratione funebri apud *Eund.* 56, 41. ἐν μὲν ταῖς ἑορταῖς καὶ τῶν δήμου οἴναδες προσ-

comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam joco corripuerit, quod *sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem*. Die Senatus nunquam Patres nisi in Curia salutavit, et quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo summonente: et discedens eodem modo sedentibus valere dicebat. Officia cum multis mutuo exercuit: nec prius dies

δεξιόμενος, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις καὶ τὴν γερουσίαν ἐν αὐτῇ τῷ βουλευτηρίῳ ἀσπασάμενος.

ut quendam — stipem] *Quintilian. Inst. 6, 3, 5g.* „Adhibetur autem similitudo interim palam, interim inseri solet parabolas, cujus est generis id Augusti, qui militi libellum timide porrigenti, *Noli, inquit, dubitare, tanquam assem elephanto des.*“ *Macrobi. Saturn. 2, 4.* „Augustus, quam ei quidam libellum trepidus offerret, et modo proferret manum, modo retraheret, *Putas, inquit, te assem elephanto dare?*“

nisi in Curia] v. *Dionis* locum proxime citatum. Non ad se domum venire passus est Senatū ad salutationem, nisi in extrema aetate, sed ipse Curiam adiit. v. *Casaub. ad c. 35.*

sedentes] non ut intrante Augusto non surrexerint, (hic enim semper, etiam Consilibus, honor habebatur) sed ut mox, salutato ab illis Imperatore, jussu sedere, quum eos resalutaret, et verba ad eos faceret. *Burmam.*

nullo summonente] i. e. nullo nomina singulorum Senatorum subjiciente, quo, omnes penitus sibi notos, ut amicissimos, ostenderet. Docet historia, duces etiam regesque hac arte militum animos sibi conciliasse.

eodem modo sedentibus valere dicebat] *Omissi* cum *Oudend.*, quod sequebatur *voc. sedentibus, singulis*, inepte e superiori repetitum, dedique *eodem m. pro eo*, et *valere dicebat pro vale dic.*, optimis codd. huctoribus.

Officia — mutuo exercuit] i. e. interfuit solemnibus, quae in amicorum aedibus per nuptiarum, tirocinii, funeris aliasve occasiones celebrabantur, eosque vicissim ad se invitavit. v. *ind. Mutuo* scripsi cum *Oudend.* ob librorum consensum. *Al.* corrigunt *mutua*. Postea *grandior jam natu* dederunt etiam *Oudend.* et *Wolf.* *Al. grandi jam natu*, quod defenditur *magno natu* apud *Cornelium Liviumque*. *Vexatus* est: quum male se habuisset in turba hominum, quae ad celebranda sponsalia convenerat, huc atque illuc pulsus tractusque. „Nam qui fertur et raptatur atque huc atque illuc distrahitur, is *vexari* proprie dicitur“ ut *Celiius 2, 6.*

cujusque sollemnes frequentare desiit, quam grandior jam natu, et in turba quondam sponsaliorum die vēxatus. Gallum Terrinium Senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, et ob id inedia mori destinantem, praesens consolando revocavit ad vitam. [54] In Senatu verba facienti dictum est, *Non intellexi: et ab alio, Contradicerem tibi, si locum haberem.* Interdum ob immodicas altercationes disceptantium e Curia per iram se proripienti quidam ingesserunt, *Licere oportere Senatoribus de Republica loqui.* Antistius Labeo Senectus lectione, quam Triumvirum legeret M. Lepidum, hostem olim ejus, et tunc exsulantem, [legit;] interroga-

---

inedia mori dest.] ex disciplina Stoica. *Senec. epist. 58.* ubi: „si coeperit senectus concutere mentem, si partes ejus convellere, si mihi non vitam reliquerit, sed animam; prosiliam ex aedificio putrido ac ruenti.“ cf. epist. 70. Notum etiam exemplum Attici e Cornelio.

Contradicerem tibi] Ernest. delendum putat *tibi*, ut minus Latinum. Sed Suetonium jungere dativum huic verbo, quum prior aetas *contra dicere* disjunctim scripsisset, vel *contra aliquem dicere*, docet index. Postea *si locum haberem* int. si mihi nullus locus esset in Republica, si quid valerem (*wenn ich noch eine Stimme hätte*).

Antistius Labeo] Dicitur *Tac. A. 3, 75.* „*incorrupta libertate et ob id fama celebratior.*“ Memoratur a Pomponio de orig. juris inter principes Jurisconsultos veteres, quadraginta voluminum auctor. *Horatius* tamen, Augusti irae blandiens, *Sat. 1, 3, 82.* „*Labeone insanior, inter sanos dicatur.*“ Patris ejus simulque filii laudem *Appian. Civ. 4, 135.* celebrat verbis: Λαβεῶν, ἐπὶ σοφίᾳ γνῶριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος (nostri) τοῦ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνόμου. De utroque v. *Glandorp. Onomast. p. 65.* cf. interpr. ad *Horat. l. c.*

quum Triumvirum legeret M. Lepidum] *Triumvirum*, quod omnes codd. exhibent, auctore Torrentio, editores mutarunt in: *vir virum*, ex cap. 35. ubi prima lectione *vir virum* legisse dicitur. Sed eam lectionem h. l. intelligendam esse, inde jam patet, quod Labeoni legendi potestas fuit. Addito autem *Triumv.*, scriptor distinguit patrem Lepidum a filio, quem conspirasse contra Augustum narraverat c. 19. *Contra uncinis inclusi legit* et postea *que* subjunctum voci *interrogatus*, quod utrumque in uno libro

tus[que] ab eo, an essent alii digniores, *Suum quemque iudicium habere*, respondit. Nec ideo libertas aut contumacia fraudi cuiquam fuit. [55] Etiam sparsos de se in Curia famosos libellos nec expavit, nec magna cura redarguit: ac, ne requisitis quidem auctoribus, id modo censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos aut carmina ad infamiam

omitti, testatur Scheffer., quocum prorsus consentio, nisi quod ille delendum censet *Triumvirum*.

an essent] Ernest. post alios probavit *annon* editionis Steph., et Reitzius coniecit *anne*, particulam *ne* absorptam existimans a sequenti vocali. Sed *an* saepe dici pro *annon*, ut ἄρα pro ἄρ' οὐ, et encliticon *ne* pro *nonne*, probarunt Heusingeri ad *Cic. de Off.* 1, 15, 5. et 3, 17, 2. cf. quae ad utrumque locum addidit Gernhard.

Suum — respondit] Totam rem ita narrat *Dio* 54, 15. „ἐπειδὴ Ἀντίστιος Λαβέων ἐξ τοῦ βουλευόντος αὐτὸν (Λέπιδου), ὅτι ἰδίᾳ γνώμη ἐκείνη ἐγένετο (ubi puto scrib. ἐκάστου pro ἐκείνη, ut redantur verba Nostri: *suum quemque iudicium habere*) ἐξεγράψατο, πρῶτον μὲν ἐπισημαίνεσαι τε αὐτὸν εἶπεν, καὶ τιμωρήσεσθαι ἠπειλήσεν· ἔπειτα ἐς εἰπόντος αὐτοῦ· Καὶ τί δεινὸν ποιοῖμα, κατασχάν ἐν τῇ συνέσει αὐτὰ, ὃν σὺ ἀρχιέρεων ἐτι καὶ νῦν περιορᾷς ὄντα; οὐκέτι οὐδεμίαν ἐργὴν ἐποίησατο.

libertas aut contumacia] *Libertas* fuit in dicto, *contumacia* in pertinacia, qua hostem Augusti legerat, monitusque ab Imperatore in sententia perseveravit. *Contumaciam*, cui Germ. *Trotz* optime respondet, cum *inani jactatione libertatis* conjungit *Tac. Agric. 42. libertati* opponit *Ann. 3, 75. obsequium*, quo sensu dicitur a *Terent. Andr. 1, 1, 41.*

sparsos de se in Curia] sine dubio post Senatus lectionem, qua multi offensi et conviciis eum proscindebant, et mortem minabantur, unde *nee expavit* i. e. contempsit vanas sine viribus iras. *Müller.* in sched. jungit: *de se in Curia* sc. verba faciente, (*über sein Benehmen auf der Curie*) quae tamen ratio durior mihi videtur, quamquam auctor supra c. 59. *traditio coram pugillarum.*

cognoscendum posthac de iis] Jam lex XII. tabularum: „Si quis occentassit malum carmen, sive condidisset, quod infamiam faxit flagitiumque alteri, capitale esto.“ v. *Rosin. Ant. Rom. 3, 6. p. 58. sequ.* Sulla eam cognitionem ad majestatis crimen retulerat. *Cic. ad Div. 3, 11.* „Verumtamen est majestas, (ut Sulla voluit) ne in quemvis impune declamare liceret.“ Unde *Tac. Ann. 1, 72.* „primus Augustus cognitionem de famosis libellis,

enuspian sub alieno nomine edant. Jocis quoque quorundam invidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia ne quicquam constitueretur, intercessit. [56] Quoties magistratum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circumibat, supplicabatque more sollemni. Ferebat et ipse suffragium in tribubus, ut unus e populo. Testem se in judiciis et interrogari, et refelli, aequissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendavit, ut non adjiceret, *Si merebuntur*. Eisdem, praetextatis adhuc, assurrectum ab universis in theatro, et a stantibus plausum, gravissime questus est. Amicos ita magnos et potentes in

specie legis ejus (majestatis) tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus scriptis affamaverat. Etiam Dio 56, 27. ad a. 755. καὶ μαθὼν, ὅτι βιβλία ἄττα ἐφ' ὕβρει τινῶν συγγράφοιτο, ζήτησιν αὐτῶν ἐποίησατο καὶ ἐκείνᾳ τε τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει εὐρεθέντα πρὸς τῶν ἀγορανόμων, τὰ δὲ ἔξω πρὸς τῶν ἐκασταχόδι ἀρχόντων, κατέφλεξε, καὶ τῶν συνθέντων αὐτὰ ἐκόλασε τινάς.

edant] Al. ederent. Illud recte defenderunt Oudend. et Ern. quod pendet a *cognoscendum*.

Jocis quoque] Haec usque ad *intercessit* cum superiori capite conjuncti, quo pertinere ea, ipsum argumentum docet. Nam insequentia inde a verbis: *Quoties magistratum* prorsus diversa civilitatis documenta continent. Ceterum Müllerus, ut omnia melius cohaereant, conjicit: *Jocis quamquam — attamen* etc.

de *inhib. testam. licentia*] in quibus testatores convicia erga Imperatores saepe effundebant. v. Lps. ad Tac. Ann. 6, 58. ubi: „Fulcinus Trio — supremis tabulis multa et atrocía in Macronem ac praecipuos libertorum Caesaris composuit.“ Pro *testamentorum* perperam Sigon. Disput. Patav. 1. reponendum censuit *scottatorum*. Postea *ne quicquam constitueretur* cum Gronov. et Oudend., Mss. auctoritate, dedi pro: *ne Senatus quicquam constitueret*, quod glossae propius videtur.

in tribubus] duabus, Scaptia et Fabia. v. ad c. 40.

Testem se] v. Dionis locos infra excitandos.

Forum angustius fecit] quam facere destinaverat. v. ad c. 29.

Eisdem — gravissime questus est] Dio 54, 27. τῶν Τιβερίῳ ἐπε-

civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent, quo ceteri, legibusque judiciariis aequae tenerentur. Quum Asprenas Nonius, artius ei junctus, causam beneficii, accusante Cassio Severo, diceret; consuluit Senatum, quid officii sui putaret: *Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere ac praedamnare amicum existimaretur.* Et consentientibus universis, sedit in subselliis per aliquot horas; verum tacitus, ac ne laudatione qui-

τίμησεν, ὅτι τὸν Γάϊον ἐν τῇ πανηγύρει τῇ εὐκταίᾳ, ἣν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ αὐτοῦ διετέλει, (a. 741.) παρεμβάσασατο· καὶ τῷ δήμῳ καὶ ὅτι καὶ κρότοις καὶ ἐκαίνοις αὐτὸν ἐτίμησαν.

legibusque jud. aequae ten.] i. e. non exempti essent judiciis s. ob crimina aequae atque alii ad jus possent vocari. Alias enim *leges judicariae* dicuntur, quibus ordo modusque judiciorum, crainesque, a quibus haberentur, erant constituti. v. *Ern. Cl. Cic. ind. leg.*

Asprenas Nonius] Eundem puto, qui c. 43. lapsu debilitatus dicebatur, cum Dalechamp. ad *Plin.* 55, 12. (c. 46. ed. Franz.) ubi: (unius patinae) „veneno Asprenati reo Cassius Severus accusator objiciebat, interiisse CXXX. convivae.“ Filius fortasse fuit vel nepos Asprenatis Praeconsulis, quem memorat auctor *Bell. Afric.* 30. Nostri Pliniique locum omisit *Glandorp.* ubi de Noniis agit p. 626., uberior de *Cassio Severo*, celebri aetate Augusti oratore, p. 209. Hoc autem judicium respicit *Dio* 55, 4. *Φίλω* τινὲ δίκην *Φεουγοντι συνεξήτάσθη*, *προεπικεινιάσας* αὐτὸ τούτο τῇ *γερουσίᾳ*· καὶ ἐκείνῳ τε ἔσωσε, καὶ τὸν κατηγοροῦν αὐτοῦ οὐχ ὅπως δι' ἰσχυρῆς ἔσχε, καίπερ πάνυ πολλῇ *παρέσβειᾳ* *χρησάμενον*, ἀλλὰ καὶ εὐθυνόμενον ἐπὶ τοῖς τρόποις, ἀφῆκεν, εἰπὼν, ὅτι ἀναγκαία σφίσιν ἢ *παρέσβειᾳ* αὐτοῦ, διὰ τὴν ἀντικρυς τῶν πολλῶν *πονηρίαν*, εἶη. Postea *superesset*, cui opponitur *deesset*, est i. q. adesset, adjuvaret, causam defenderet, quam tamen falsam atque alienam verbi significationem judicat *Gellius* 1, 22.

in subselliis] ubi patroni et advocati rei sedebant.

laudatione qu. judiciali] Defendendi reos per laudationes judiciales morem lege jam prohibuerat Pompejus Consul III. a. 702. auctore *Dion.* 40, 52. *τινάς ἐπαινέτας ὑπὸ τῶν κρινομένων εἰδέναι* (πάμπολλοὶ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀξιολύστον ἐπαυρούμενοι ἐξηρπάζοντο) ἐπανώρθεσε, νομοθετήσας μήθεα ἐπιτοπαράται ἐξείναι ἐν τοῖς τοιοῦτοις γίνεσθαι, quamquam ipse eodem anno contra legem suam peccavit in causa Planci, cui ita *συνεσπούδασε* (c. 55.), ἄστε καὶ βιβλίον, ἐπαινὸν τε ἅμα αὐτοῦ καὶ ἰκαστείαν ἔχον,

dem judiciali data. Affuit et clientibus: sicut Scutario cuidam, evocato quondam suo, qui postulabatur injuriarum. Unum omnino e reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de conjuratione Murenæ cognoverat. [57] Pro quibus meritis quanto opere dilectus sit, facile est existimare. Omitto Senatusconsulta, quia possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia. Equites Romani natalem ejus sponte atque consensu, bi-

ἐς τὸ δικαστήριον ἔπεμψεν. *Plutarch. Pomp. 55.* et ipse τοὺς γινόμενους περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους dicit.

Affuit et clientibus] *Dio 54, 3.* ἐν τοῖς ἄλλοις ἐμετρίαζεν, ὡς τε καὶ Φίλοις τισὶν εὐθουνομένοις παραγίγνεσθαι.

Scutario cuid., evocato qu. suo] *Scutarium* nomen proprium esse, quum alii de militum vel artificum genere intellexerint, alii *scrutario* praetulerint, quod *scrutorum venditorem*, γρυτόπῳλῆν, significat, et omnis loci ratio docet, et ex Inscriptionibus docuit *Burm.*, assentientibus *Oudend. et Ern. Rem Dio 55, 4.* ita narrat: οὗτω δημοκρατικὸς ἡξίου εἶναι, ὡς τε τινὸς τῶν συστρατευομένων ποτὲ αὐτῷ συνηγορήματος παρ' αὐτοῦ δεηθέντος, τὸ μὲν πρῶτον τῶν Φίλων τινὰ, ὡς καὶ ἐν ἀσχολίᾳ ὦν, συνειπεῖν αὐτῷ κελεῦσαι, ἔπειτ' ἐπειδὴ ἐνεῖνος ὀργισθεὶς ἔφη, „ἐγὼ μέντοι, ὅσάνις ἐπιουρίας χρεῖαν ἔσχες, οὐκ ἄλλον τινὰ ἀντ' ἐμαυτοῦ σοι ἔπεμψα, ἀλλ' αὐτὸς πανταχοῦ προσεικνύνευσά σου,“ ἐξ τε τὸ δικαστήριον ἐξελεθεῖν, καὶ συνηγορήσά σί. cf. *Macrob. Saturn. 2, 4.*

Castricium] De hoc *Castricio* nihil constat. De reliquis v. *Glandorp. Onomast. p. 210. sequ.* De conjuratione Murenæ v. ad cap. 19.

existimare] Ita ed. cum *Ern. et Wolf. pro aestimare.* Postea quia dedi cum optimis codd., jubentibus etiam *Wolf. et Müllero*, pro quae. Hic monet etiam, ita scripsisse *Suetonium quae possint pro quum ea possint*, quod tamen ita modo valet, si ad verbum omitto ut causa refertur, non si meta est ἐπεξηγήσις vocis *Senatusconsulta.*

natalem ejus] *Dio 54, 34.* καὶ τὰ γενέθλια τὰ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πόλει πολλαχῶς θηρίων σφαγαῖς ἐτιμήθη· καὶ τοῦτο μὲν, καίτοι μὴ ψηφισθέν, ἐν πᾶσιν ὡς εἰπεῖν τοῖς ἔτεσι πρὸς τινος τῶν ἀεὶ στρατηγούντων ἐγίγνετο, facta tamen nulla *Equitum* mentione. *Id. 51, 19.* decretam ἱερομηνίαν ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ, *Circenses habitos 54, 26.* et *30.* et *Augustalia*, eodem die celebrata, *56, 29.* aliisque locis commemorat.

duo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro salute ejus stipem jaciebant; item Kalendis Januariis strenam in Capitolio, etiam absentis: ex qua summa pretiosissima Deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat: ut Apollinem Sandaliarium, et Jovem Tragoedum, aliaque. In restitutionem Palatinae domus, incendio absum-

in lacum Curtiū] Originem hujus loci morisque narrat *Liv.* 7, 6. ubi „dona ac fruges super Curtium, qui in specum se immiserat, a multitudine virorum ac mulierum congestas“ memorat. Digreditur a Livio *Dionys.* 2, 42. ubi τὸν Κοῦρτιον λάκον ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ῥωμαίων ἀγορᾶς fuisse, nomen autem ad Metium Curtium bellumque cum Sabinis refert. Motem aliorum populorum exemplis illustrat Casaub. ad h. l. Ceterum *Dio* 54, 35. postquam pecunias ad statuas Augusti a Senatu populoque collatas atque ad riam usum ab eo adhibitas narravit, addit: ἀεὶ τε γὰρ, ὡς εἰπεῖν, καὶ ἐπὶ πάσῃ προφάσει τοῦτ' ἐποίουν· καὶ τέλος καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ αἵτους ἡμέρᾳ. (*Kal. Jan. strenam*) οὐκέτι ἰδίᾳ που κατέβαλλον αὐτό, ἀλλ' αὐτῶ ἐκείνῳ προσιόντες, οἱ μὲν πλείον, οἱ δὲ ἔλαττον ἐδίδοσαν. καὶ ὅς, προσθεῖς ἂν ἕτερον τοσοῦτον ἢ καὶ πλεον, ἀντεδίδου, εὐχ ὅπως τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. Has strenas ab Imperatore Tiberio improbatas et edicto prohibitas, narrat *Dio* 57, 8. et 17. restitutas a Caligula Noster *Calig.* 42. edicto denuo sublatas a Claudio *Dio* 60, 6.

etiam absentī] Duker, ad *Flor.* 2, 7, 8. supplet *conferebant*, quod voc. est in inscriptione a Torrentio laudata: „*Imp. Divi F. Augustus, Pontifex Maximus, Imp. XIII. Cos. XI. Trib. Potest. XV. ex stipe, quam Populus Romanus anno novo absentī contulit.*“ Omnino alterum verbum, huic commati necessarium, latet in priori *jaciebant*, per notissimam figuram, quam Zeugma appellant.

ex qua summa] Burm. *summa* e glossa profectum censet, ut inconcinne junctum sequi. *pretiosissima*.

Apollinem Sandaliarium] Nomen accepit a *vico Sandaliario*, ubi *sandaliarii* i. e. sandaliorum artifices habitabant, regionis Urbis quartae, ut Jupiter a *vico Tragoedo* in regione Esquilina. Ita Diana Aventina, Jupiter Tarpejus, Capitolinus, al. Sic judicat etiam *Panciroll.* in *descript. Urbis Romae* (*Thes. Tom. III. p. 357.*). — Ernest. praefert lectionem: *Sandaliatum* i. e. sandaliis indutum.

In restit. Palatinae domus] *Dio* 55, 12. ad a. 756. ἐμπρησμοῦ δὲ ποτε τὸ Παλάτιον διαφθείραντες, καὶ πολλῶν αὐτῶ πολλὰ δίδόντων,

tae, veteraní, decuriae, tribus, atque etiam singillatim e cetero genere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt; delibante tantummodo eo summarum acervos, neque ex quoquam plus denario auferente. Revertentem ex provincia non solum faustis ominibus, sed et modulatis carminibus prosequebantur. Observatum etiam est, ne, quoties introiret Urbem, supplicium de quoquam sumeretur. [58] Patris patriae cognomen univērsi repentino maximoque consensu detulerunt ei. Prima plebs, legatione Antium missa: dein, quia non re-

οὐδὲν ἄλαβεν, ἢ μόνον παρὰ μὲν τῶν δῆμων (recte, puto, Fabric. corrigit τῶν δημοσίων i. e. personis publicis) χρυσοῦν, παρὰ δὲ τῶν ἰδιωτῶν δραχμὴν.

decuriae] „*Decuriae* hic sunt operae magistratuum s. collegia, in quibus scribae, lictores, viatores, nomenclatores et accensi magistratum censebantur, ut multis docet *Valesius* ad *Amm. Marcell.* 28, 6.“ *Graevius*. v. etiam *Lips. et Ern. ad Tac.* 15, 27. *Tribus* pro plebe s. infimo ordine civium Rom. dicuntur, uti docet *Duker. ad Flor.* 2, 6, 25. citatus jam a *Wolfio*.

ne — sumeretur] quoniam dies illa festa s. sacra habebatur, qua supplicia sumi nefas. v. *Fabric. ad Dion.* 51, 20. ubi inter reliquos honores Augusto constitutum narrat, τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ ἂν ἐς τὴν πόλιν ἐξέλθῃ, θυσίαις τε πανδημεὶ ἀγαλλῆναι, καὶ ἱεράν ἀεὶ ἄγεσθαι.

Patris patriae] *Flor.* 4, 12, 66. „Ob haec tot facta ingentia Dictator perpetuus et Pater patriae dictus,“ ubi *Duker.* citavit, qui de anno ac die dati Augusto hujus cognominis disputaverunt, *Spanhem.* de usu et praestantia numism. p. 446., *Noris.* *Cenotaph. Pis. Dissert.* 2. c. 8. et *Perizon.* *Animadv.* c. 7. cf. interpr. ad *Ovid. Fast.* 2, 127. „Sancte Pater patriae, tibi Plebs, tibi Curia nomen Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.“ et ad *Trist.* 2, 39. et 181. Maxime probabilis est sententia eorum, qui *Non. Februar. A. U. 752.* quo XIII. Consul fuit Augustus, datum existimant. *Valerius Messala* anno superiori s. 751. consulatum gesserat. Alii rem ad consulatum *Messalae* a. 748. referunt. v. *Ern. excurs. ad h. l.* Provocat ad hoc cognomen suum Augustus in oratione apud *Dion.* 56, 8. et memorat *Tiberius* in oratione funebri *ibid.* c. 41. διὰ ταῦτα εἰκότως καὶ προστάτην αὐτὸν καὶ πατέρα δημοσίων ἐποίησασθε.

Prima plebs] Non puto cum *Bremio*, *prima* accusativum

cipiebat, incunty Romae spectacula frequens et laureata: mox in Curia Senatus, neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messalam. Is, mandantibus cunctis, *Quod bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuae, Caesar Auguste: sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicae et laeta huic precari existimamus: Senatus te, consentiens cum populo Romano, consalutat PATRIAE PATREM.* Cui lacrimans respondit Augustus his verbis: (ipsa enim, sicut Messalae, posui) *Compos factus volorum meorum, Patres Conscripti, quod habeo aliud Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitae finem mihi perferre liceat?* [59] Medico Antonio Musae, cuius opera ex ancipiti morbo convaluerat, statuam aere collato juxta signum Aesculapii statuerunt. Nonnulli patrum familiarum testamento caverunt, ut ab heredibus suis, praelato victimae titulo, in Capi-

---

esse plur., ut Gr. τὰ πρῶτα, sed dictum pro prior, quia sequitur „mox in Curia Senatus.“ Ita Tiber. 7. „primum in Foro, secundum in Amphitheatro.“ Postea et. per Valerium Messalam id mand. cunctis. Secutus sum Oudendorpium.

et laeta huic] Possis huic referre ad Reipublicae per trajectionem, quamquam duriorem. Alii alia suppleunt, ut Torrent. *ordini, Oudend. Urbi. Perizon. laeta huic* mutavit in *Senatui.* Lipsius *imprecari* suavit, in meliorem senem dictum pro *apprecari.* Alii acquiescunt in deleto *huic.*

Medico Antonio Musae] Nariat hunc morbum Augusti, qui incidit in a. 731., Dio. 53, 50. ubi: καὶ αὐτὸν μηδὲν (ἂ, τι) μηδὲ τῶν πάντων ἀναγκαίων ποιεῖν δεξιμένον Ἀγνώστως τις Διούσας καὶ ψυχροδυσίας καὶ ψυχροποσίας ἀπέσωτε· καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρήματα παρὰ τὸ τοῦ Διούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς πολλὰ, καὶ τὸ χρυσίαις δακτυλίοις (ἀπελευθέρως γὰρ ἦν) χρῆσθαι, τὴν τε ἀτέλειαν καὶ εἰαυτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνεις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἰσομένοις, ἔλαβεν. cf. c. 81. De Antonio Musa dixerunt interpretes ad *Plin.* 19, 8. (38. ed. Franz.) 29, 1. (5.) et 50, 13. (39.) et Joh. Frid. *Crell* in singulari disputatione: Antonius Musa, Augusti medicus, observationibus varii generis illustratus. Lips. 1725. v. etiam Fabric. et Reimar. ad Dion. l. c.

tolium ducerentur, votumque pro se solveretur, QUOD SUPERSTITEM AUGUSTUM RELIQUISSENT. Quaedam Italiae civitates diem, quo primum ad se venisset, initium anni fecerunt. Provinciarum pieraeque super templa et aras, ludos quoque quinquennales paene oppidatim constituerunt. [60] Reges amici atque socii, et singuli in suo quisque regno Caesareas urbes condiderunt, et cuncti simul aedem Jovis Olympii, Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumtu destinaverunt, Genioque ejus dedicare: ac saepe regnis relictis, non Romae modo, sed provincias peragranti, quotidiana officia togati, ac sine regio iusigni, more clientium praestiterunt. [61] Quoniam, qualis in imperiis ac

---

votumque — solveretur] quod nemini, nisi Pompejo periculoso morbo conflictanti a. 705., antea contigisse, testatur *Dio* 41, 6. ubi v. Fabric. *pro se est i. q.* nomine suo.

ludos qu. quinquennales] Decretam Augusto Romae post victoriam Actiacam *παγήγουρον πεντετηρίδα*, auctor *Dio* 51, 19. Id. c. 20. Pergemenis concessum narrat, τὸν ἀγῶνα τὸν ἱερὸν ἀνομασμένον ἐπὶ τῇ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τιμῇ ποιεῖν. Herodem Magnum hoc ludicrum in honorem Augusti Hierosolymis et Caesareae instituisse, prodit *Josephus* 15, 8. et 16, 5. (ed. Haverkamp. p. 766. et 797.) De ludis quinquennialibus, et omnino de ludis votivis, v. *Rosin. Ant. Rom.* 5, 22. p. 345.

Caesareas] Urbes, quibus *Caesarea* s. *Sebaste* nomen, Mauritaniae, Palaestinae, Galatae, Cappadociae, Ciliciae, Pisidiae, Armeniae, recenset *Plinius* l. 5 et 6. Consule, qui de geographia antiqua exposuerunt.

aedem Jovis Olympii] De hoc templo v. *Meursius* (*Thes. Gronov.* Tom. III. p. 849. sequ.) et Fabric. ad *Dion.* 69, 16. ubi perfectum illud dicitur ab Hadriano, consentiente *Spartiano* c. 13. cf. *Pausan.* 1, 18. et 5, 12.

saepe regnis relictis] Totum locum nostrum ita reddidit *Eutrop.* 7, 5. „Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges, populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Caesareas nominarent, sicut in Mauritania a rege Juba, et in Palaestina, (ab Herode condita) quae nunc urbs est clarissima. Multi autem regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur; et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.“

magistratibus, regendaque per terrarum orbem pace belloque Republica fuerit, exposui; referam nunc interiorem ac familiarem ejus vitam, quibusque moribus atque fortuna domi et inter suos egerit a juven- ta usque ad supremum vitae diem. Matrem amisit in primo consulatu, sororem Octaviam quinquagesi- mum et quartum agens aetatis annum. Utrique quum praecipua officia vivae praestitisset, etiam defunctae honores maximos tribuit. [62] Sponsam habuerat adolescens P. Servilii Isaurici filiam: sed reconcilia- tus post primam discordiam Antonino, expostulan- tibus utriusque militibus, ut et necessitudine aliqua jungerentur, privignam ejus Claudiam, Fulviae ex

Matrem] Atiam. v. c. 4. Mortuam δημοσίᾳ ταφῇ fuisse ho- noratam, memorat *Dio* 47, 17. ad A. U. 712.

sororem Octaviam] minorem, ex eadem matre Atia, nuptam prius Marcello, postea M. Antonio. Hanc enim, non majorem Octaviam, C. Octavii ex Ancharia filiam, et duplici conjugio illo et generosa indole nobilem feminam esse, contra Plutarchum et plerosque stemmatis Augusti auctores ostendit *Glandorp*. Ono- masi. p. 86. sequ. et 435., et h. l. intelligendam esse, inde appa- ret, quod simpliciter *soror Augusti*, utrina adeo, dicitur. De ejus morte *Dio* 54, 35. ἐν δὲ τῷ ἔτει ἐκείνῳ (a. 745. Q. Aelio Tu- berone, Paulo Fabio Maximo Coss.) τὴν Ὀκταμίαν τὴν ἀδελφὴν ἀποθανοῦσαν προέβητο ἐπὶ τοῦ Ἰουλίου ἡρώου, παραπετάσματι καὶ τότε (ut in Agrippae funere, de quo *Dio* 54, 28.) ἐπὶ τοῦ νεκροῦ χρησάμενος. καὶ αὐτὸς τε ἐκεῖ τὸν ἐπιτάφιον εἶπε, καὶ ὁ Δροῦσος ἐπὶ τοῦ βήματος (δημόσιον γὰρ τὸ πένθος) ἀλλαξάμενος τὴν ἐσθῆτα τῶν βουλευτῶν, ἐγένετο. καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτῆς οἱ γαμβροὶ ἐξήνεγκαν, τὰ δὲ ἤδη ψηφισθέντα αὐτῇ οὐ πάντα ὁ Αἰγύσιος εἰδείματο. *Atias filiam* etiam Fabricius ad h. l. intelligit.

P. Servilii Isaurici] sine dubio illius, qui cum Caesare Con- sul fuit A. U. 706. v. ad Caes. 35.

privignam ejus Claudiam] *Dio* 46, 56. κἀν τούτῳ οἱ τοῦ Ἀν- τωνίου στρατιῶται τὴν θυγατέρα τὴν τῆς Φουλοκίας τῆς γυναικὸς αὐ- τοῦ, ἣν ἐκ τοῦ Κλωδίου εἶχε, τῷ Καίσαρι, καίτοι ἑτέραν ἐγγεγε- νημένῳ, προεξένησαν, τοῦ Ἀντωνίου δηλονοτι τοῦτο κατασκευάσαντος. καὶ ὅς οὐκ ἀπηνήσαντο. οὐδὲ γὰρ ἐμποδισθησεῖν τι ἐκ τῆς ἐπιγα- μίας πρὸς ἃ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου πρᾶξιν ἤμελλεν, ἐνόμισε. τὰ τε γὰρ ἄλλα, καὶ τὸν πατέρα τὸν Καίσαρα οὐδέν τι ἤττιον ἐκ τῆς πρὸς τὸν Πομπηίου συγγενείας πάντ' ὅσα ἠθέλησε κατ' αὐτοῦ πράξαντα ἠπί-

P. Clodio filiam, duxit uxorem, vixdum nubilem; ac simultate cum Fulvia socru exorta, dimisit intactam adhuc et virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam ante duobus consularibus, et ex altero etiam matrem. Cum hac etiam divortium fecit, pertaesus, ut scribit, morum peruersitatem ejus: ac statim Liviam Drusillam matri-

στατο. *Plutarch. Anton. 20.* ἐπὶ δ' οὖν ταῖς διαλλαγαῖς ταύταις οἱ στρατιῶται περιστάντες ἠξίουσι καὶ γάμψιν τινὲ τὴν Φιλίαν συνάψαι Καίσαρα, λαβόντα τὴν Φουλβίας, τῆς Ἀντωνίου γυναικός, συγάτρα Κλωδίαν. Factum id a. 711.

simultate — virginem] illa simultate, ex qua bellum Perusinum exortam, de quo v. c. 14. *Dio 48, 5.* Καῖσαρ τὴν χαλεπότητα τῆς πενθερᾶς μὴ φερῶν (ἐκείνη γὰρ μάλλον ἢ τῷ Ἀντωνίῳ διαφέρεισθαι δοκεῖν ἐβούλετο) τὴν συγάτρα αὐτῆς, ὡς καὶ παρθένου ἔτι οὖσαν, (ὅ καὶ ὄρισθ' ἐπιστώσατο) ἀπεπέμψατο, οὐκ ἐκινήσας οὔτε εἰ τοσοῦτον ἄλλως ἢ γυνὴ πεπαρθευθεῖσα παρ' αὐτῷ χρόνῳ νομισθεῖη, οὔτε πρὸς τὴν παρασκευὴν τῶν ἐσομένων, εἰ ἐκ πολλοῦ δόξειεν αὐτὸ προβεβουλευμέναι. Dimisit a. 713.

Scriboniam] sororem L. Scribonii Libonis, socieri Sexi Pompeji, quocum pacem inire optaba a. 714. *Appian. 5, 5.* ἐπέστειλλε Μαινήνα, συνδέσσαι Σκριβωνίαν τῇ Δίβωνος ἀδελφῇ, τοῦ κηδεύοντος Πομπηίου, ἵν' ἔχοι καὶ τήνδε ἀφορμὴν εἰς διαλύσεις, εἰ θεήσει. καὶ πυθόμενος ὁ Δίβων, ἐπέστειλλε τοῖς οἰκείοις, ἐγγυᾶν αὐτῇ τῷ Καίσαρι προθύμως. *Dio 48, 10.* τὸν Σέξτον, ὡς καὶ πιστότερον ἢ καὶ ἰσχυρότερον τοῦ Ἀντωνίου προτιμησας, τὴν τε μητέρα αὐτῷ Μουσίαν ἐπέμψε, καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, Δουίου Σκριβωνίου Δίβωνος ἀδελφὴν ἐγγημεν· εἰ πως ἐκ τῆς εὐεργεσίας καὶ ἐκ τῆς συγγενείας φίλον αὐτὸν ποιήσαιο.

nuptam ante duob. consul.] Qui illi fuerint, non constat. Primum autem fuisse P. Cornelium Scipionem Nasicam, patrem Corneliae, cujus mortem luget *Propert. Eleg. 4, 11.* censent Casaub. et Beroald. ad h. l., *Glandorp. p. 261.*

divortium fecit] A. 715. *Dio 48, 34.* ἤδη τῆς Διουῖας ἔρῳν ἤρχετο, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν Σκριβωνίαν τεκοῦσάν οἱ συγάτριον (Julian) ἀπεπέμψατο αὐθμερόν.

Liviam Drusillam] A. 716. secundum *Dion. 48, 43 et 44.* καὶ ὁ Καῖσαρ τὴν Διουίαν ἐγγημεν. Ἦν δὲ συγάτηρ μὲν Διουίου Δρούσου, εἰς ἣν τε τοῖς ἐκτεθείσι ἐν λευκώματι ἐγεγονέει, καὶ ἑαυτὸν μετὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἤτταν κατεχρήσατο· γυνὴ δὲ τοῦ Νέρωνος, μεθ' οὗ συνδιέφυγεν (post captum Perusium, v. Tiber. 4.), καὶ ἐκείνῃ γὰρ ἐξ αὐτοῦ μῆνα ἔκτον. v. *Claud. 1. Vell. 2, 94. Tac. Ann. 5, 1.*

monio Tiberii Neronis, et quidem praegnantem, abduxit, dilexitque et probavit unice ac perseveranter. [63] Ex Scribonia Juliam, ex Livia nihil liberorum tulit, quum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Juliam primum Marcello, Octaviae sororis suae filio, tantum quod pueritiam egresso, deinde, ut is obiit, M. Agrippae nuptum dedit, exorata sorore, ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, et ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium privignum suum legit: coëgitque praegnantem uxerem, et ex qua jam pater erat, dimittere. M. Antonius scri-

primum Marcelle] Plutarch. Anton. 87. ἐν δὲ Μαρκελλοῦ θυοῖν Ὀκταβίᾳ Συγατέρῳ οὐδ᾽, ἐνδὲ δ' οὐδ' Μαρκελλοῦ, τοῦτον μὲν ἄμα παῖδα καὶ γαμβρὸν ἐποίησατο Καίσαρ, τῶν δὲ Συγατέρῳ Ἀγρίππᾳ τὴν ἑτέραν εἶδωκεν. ἐπεὶ δὲ Μάρκελλος ἐτελεύτησε νεύγαμος κομιδῆ, καὶ Καίσαρι γαμβρὸν ἔχοντα πίστιν οὐκ εἴπορον ἦν ἐν τῶν ἄλλων φίλων ἐλέσθαι, λόγον ἢ Ὀκταβία προσήνεγκεν, ἃς χερὶ τὴν Καίσαρος Συγατέρα λαβεῖν Ἀγρίππαν, ἀφέντα τὴν ἑαυτῆς. πέισθέντος δὲ Καίσαρος πρῶτον, εἰτ' Ἀγρίππου, τὴν μὲν αὐτῆς ἀπολαβοῦσα, συνώμισεν Ἀντωνίῳ (juveni, de quo v. ad c. 17. fin.), τὴν δὲ Καίσαρος Ἀγρίππας ἔγημεν. In hoc uno igitur discrepat a Nostro Plutarchus, quod illam conjugum permutationem Octaviae consilio tribuit. Marcellum A. U. 731. mortuum, narrat Dio 55, 50. ejusque viduam, Juliam, datam Agrippae 735. (l. 54, 6.) suadente Maecenate, cujus haec verba affert: τηλικούτων αὐτὸν πεποιήκας, ὥστε ἢ γαμβρὸν σου γενέσθαι, ἢ φονευθῆναι.

etiam ex equestri ordine] v. Tac. A. 4, 59. ubi Sejanus, audivisse se, scribit in codicillis ad Tiberium, „Augustum in collocanda filia nonnihil etiam de Equitibus Romanis consultavisse.“ C. Proculejum et quosdam alios eos fuisse, insigni tranquillitate vitae, nullis Reip. negotiis permixtos, a quibus scilicet ad tantum honorem evectis nihil periculi immineret, docent, quae respondet Tiberius c. 40.

Tiberium — elegit] Dio 54, 31. ad a. 742. τὸν Τιβέριον καὶ ἄκων προσεῖλετο. — καὶ προαποσπάσας καὶ ἐκείνου τὴν γυναῖκα, καίτοι τοῦ τε Ἀγρίππου Συγατέρα εἴ ἀλλης τινὸς γαμητῆς οὐσαν (c. Caccilia Attici filia), καὶ τέκνου τὸ μὲν ἤδη τρέφουσαν, τὸ δὲ ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, τὴν Ἰουλίαν οἱ ἐγγύησε. v. Tiber. 7.

bit, *Primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam; dein Cotisoni, Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam regis in matrimonium petisset.* [64] Nepotes ex Agrippa et Julia tres habuit, Cajum, Lucium, et Agrippam: neptes duas, Juliam, et Agrippinam. Juliam L. Paulo, Censoris filio, Agrippinam Germanico, sororis suae nepoti, collocavit. Cajum et Lucium adoptavit, domi per assem et libram emtos a patre Agrippa:

Antonio filio suo] Antyllo, e Fulvia. Dio 48, 54. ad a. 717. ὁ Καῖσαρ Ἀντύλλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου υἱεῖ τὴν θυγατέρα, καὶ ἐκείνος τῷ Δομιτίῳ, καίτοι τοῦ Καίσαρος σφαγεῖ τε γενομένῳ, καὶ ἐν τοῖς ἀπολουμένοις ἐκτεθέντι, τὴν ἑαυτοῦ τὴν ἐκ τῆς Ὀκταυῖας αἰ γεννηθεῖσαν ἐνηγγύησε, factumque dicit suasu Octaviae, pluribus necessitudinis vinculis eos conjuncturae. Idem 51, 15. interfectum Antyllum narrat ab Octaviano, καίτοι τὴν τοῦ Καίσαρος θυγατέρα ἐγγεγγημένον.

petisset] nempe Augustus, quod si vel maxime falsum fuit ac fictum, ab Antonio tamen per convicia ei objectum est. Casaub. ad Antonium refert, probata lectione *petisse*. Ferri hanc quoque posse, (modo ne eum, quem Casaubonus, sensum subjicias), quod non semel post relativa adhibeatur infinitivus, ut Caes. 52. „quae scire C. Matium sequ.“, recte monet Reitzius in dictatis.

L. Paulo, Censoris filio] qui ideo *progener Augusti* dicitur c. 19. conjurationis contra eum postea reus. Pater Censor fuerat a. 752. cum L. Munatio Plauco (Dio 54, 2.). Ex Pauli atque Juliae matrimonio prodierunt M. Aemilius Lepidus, commemoratus Calig. 24. et Dion. 59, 11. et Aemilia Lepida, sponsa Claudii Caesaris. v. Claud. 26. ubi *Augusti proneptis* dicitur.

Germ. sororis suae nepoti] Filius erat Drusi ex Antonia minore, Octaviae et Antonii Triumviri filia. Al. monente Torrentio *uxoris pro sororis*, quod et ipsum rectum. Drusus enim Liviae erat filius.

domi per assem et libram emtos] quod vulg. *per aes et libram*, formula solemnī: „hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse ajo, isque mihi emtus est hoc aere aeneaque libra,“ unde Lipsius ad Tac. Ann. 1, 3. taxat, quam perperam n. l. inolevisse dicit, lectionem *per assem*, sequiturque Torrentius, haud nominato Lipsio, more suo (v. Burmanni praefat.). Promiscua est utraque lectio. Ceterum *domi emit*, quum sub potestate adhuc essent patris Agrippae, ejusque solo consensu (ita Torrentius) per man-

tenerosque adhuc ad curam Reipublicae admovit: et Consules designatos circum provincias exornatosque dimisit. Filiam et neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret, vetaretque loqui, aut agere quicquam, nisi propalam, et quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem coetu adeo prohibuit, ut L. Vinicio, claro decoroque juveni,

cipationem rite factam Augusto tradi posset, non *lege curiata* adoptavit s. arrogavit in Foro, uti Tiberium cap. sequ. Rem narrat *Dio* 54, 18. ἐπὶ δὲ δὴ τοῦ Γαΐου τε Φουρνίου καὶ Γαΐου Σιλανοῦ ὑπάρχων (a. 737.), υἱὸν αὖθις ὁ Ἀγρίππας ἀνέλετο τὸν Δούκιον ὀνομασθέντα, καὶ αὐτὸν εὐθὺς ὁ Αὐγούστος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γαΐου ἐποίησατο, μὴ ἀναρνεῖν σφᾶς ἀνορθῶσαι, ἀλλ' αὐτοῦθεν διαδόχους τῆς ἀρχῆς ἀποδείξας, ἵν' ἦττον ἐπιβουλεύηται. Tac. l. c. „genitos Agrippa, Cajum ac Lucium, in familiam Caesarum induxerat; nec dum posita puerili praetexta, Principes Juventutis appellari, destinari Consules, specie recusantis flagrantissime cupiverat.“ *Vell.* 2, 96.

tenerosque adhuc] i. e., ut Tacitus, nondum posita puerili praetexta. v. Graev. ad *Flor.* 4, 4, 2.

ad curam] al. *curae*, ut postea: „*ut etiam lanificio adsuefaceret*,“ ubi al. *ad lanificium*, promiscuo compositorum cum praepos. *ad* usu. v. Oudend. ad h. l.

Consules designatos] *Monum. Ancy.* „Cajum et Lucium Caesares honoris mei causa Senatus Populusque Rom. annum quintum et decimum agentis Consules designavit, ut eum magistratum inirent post quinquennium, et ex eo die, quo deducti sunt in Iovum, ut interessent consiliis publicis, decrevit Senatus. Equites autem Romani universi Principem Juventutis utrumque eorum palmis et hastis argenteis donatum appellaverunt.“ Consentiant lapides atque nummi, dissentit *Dio* 55, 9. qui, quum Lucius consulatum Caio, μηδὲ ἐς ἐφήβους τελούντι, a populo expetivisset a. 748., ἀγανακτῆσαι dicit Augustum, καὶ προσπεύξασθαι μηδεμίαν τοιαύτην καιρῶν ἀνάγκην, ὅποια ποτὲ αὐτὸν κατέλαβε, γενέσθαι, ὥστε τινὰ νεώτερον εἰκοσιετοῦς ὑπατεῦσαι, ubi de conciliandis scriptoribus desperat etiam Reimarus.

referretur] i. e. referri posset.

Extraneorum qu. coetu] i. e. consuetudine eorum, qui non ad domum suam pertinerent.

L. Vinicio] Tres apud Vellejum occurrunt Vinicii, pater, filius, et nepos, cui historiarum libros inscripsit. N. l. maxima in exarando nomine librorum varietas. v. Burm. et Oudend.

scripserit quondam, *Parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Bajas salutatum venisset.* Nepotes et literas, et notare, aliaque rudimenta, per se plerumque docuit: ac nihil aequae elaboravit, quam ut imitarentur chirographum suum. Neque coenavit una, nisi ut in imo lecto assiderent: neque iter fecit, nisi ut vehiculo anteirent, aut circa adequitarent. [65] Sed laetum eum, atque fidentem et sobole et disciplina domus, Fortuna destituit. Julias, filiam et neptem, omnibus probris contaminatas, relegavit.

---

notare] Recepti Lipsii emendationem, secutus Burm. Oudend. Ern. et Wolfium, quamvis *notare* ita simpliciter dictum pro *scribere* vel etiam pro *certis notis scribere* paulum me offendat. Locus saltem Galb. 5. huc non facit, quoniam ibi est *summa notata*. Aptior est *Quinctilian.* prooem. 7. „quantum *notando* consequi poterant.“ Id constat, *notare* magis convenire *literis aliisque rudimentis*, quae docuisse Augustus dicitur, quam vulg. *natare*, quod damnant ut alienum a corporis ejus imbecillitate, de qua v. c. 80., et imperii dignitate. De orthographia Augusti v. c. 83.

elaboravit] Ita optime libri. Vulg. *laboravit*.

in imo lecto] Infra Claud. 32. „ad fulcra lectorum sedentes.“ Lips. ad Tac. 15, 16. suadet: *nisi ut imo sequi*,

et sobole et disciplina domus] Inde postea de morte et de dedecore prolis Augusti exponit. *Laetus erat sobole, fidens disciplina domus.*

Julias — relegavit] Dio 55, 10. τὴν Ἰουλίαν τὴν θυγατέρα, ἀσελγαίνουσαν οὕτως, ὥστε καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐπ' αὐτοῦ γε τοῦ βήματος καὶ κωμάζειν νύκτωρ καὶ συμπίνειν, ὅψ' ἔτι ποτε Φωρέσας, ὑπερῶργίσθη. — τότε οὖν τοσοῦτω θυμῷ ἐχρήσατο, ὥστε μηδ' οἶκοι αὐτὸν κατασχεῖν, ἀλλὰ καὶ τῇ γερούσιᾳ κεινώσαι. καὶ τούτου ἐκείνη μὲν ἐς Πανδατερίαν τὴν πρὸς Καμπανίαν νῆσον ὑπερῶργίσθη, καὶ αὐτῇ καὶ ἡ Σκριβωρία ἢ μήτηρ ἐνοῦσα συνεξέπλευσε. (a. 752.) Plura vide infra. De nepte Julia, Agrippae e Julia filia, Tac. Ann. 4, 71. „per idem tempus (a. 781.) Julia mortem obiit, quam neptem Augustus, convictam adulterii, (cum D. Silano, Tac. Ann. 3, 25.) damnaverat, projeceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium toleravit, Augustae ope sustentata, quae, florentes privignos quum per occultum subvertisset, misericordiam erga afflictos palam ostentabat.“

Cajum et Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos, Cajo in Lycia, Lucio Massiliae, defunctis. Tertium nepotem, Agrippam, simulque privignam, Tiberium, adoptavit in Foro lege Cu-

Cajum et Lucium — defunctis] *Vell.* 2, 102. „Armeniam Cajus ingressus, prima parte introitus prospere rem gessit; mox in colloquio, cui se temere crediderat, circa Artageram graviter a quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, ut corpus minus habile, ita animum minus utilem Reip. habere coepit. Nec defuit conversatio hominum, vitia ejus asperatione alentium. Et enim semper magnae fortunae comes adest adulatio. Per quae eo ductus erat, ut in ultimo ac remotis imo terrarum orbis angulo consensescere, quam Romam regredi mallet. Diu deinde reluctatus, invitique revertens in Italiam, in urbe *Lyciae* (Limyra nominant) morbo obiit.“ (a. d. VIII. Kal. Mart. 757. v. *Noris.* ad *Cenotaph.* Pisan. p. 348.) cf. *Flor.* 4, 12, 44. cui loco adhuc corruptissimo lux et medela fortasse afferenda e *Sext. Rufi* breviar. c. 15., ex parte inde transscripto. *Tac. A.* 1, 3. „L. Caesarem, euntem ad Hispanienses exercitus, Cajum, remeantem Armenia et vulnere invalidum, mors fato propra vel novercae Liviae dolus abstulit.“ Hoc etiam *Zonaras* p. 539. ὁ Γάϊος ἐς Λυκίαν ἐν ἑλλάδι παρέπλευσεν, ἐνθα δὴ καὶ μετέλλαξεν. ὁ δὲ Δρούκιος ἀδελφὸς αὐτοῦ προαπέσβη, ἑξαίφνης νόσῳ ἀποθανών. ἢ τε οὖν Λιβία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τούτων ὑπωπτεύθη, καὶ ὁ Τιβερίος οὐ πολλῶ πρότερον ἐκ τῆς Ῥόδου πρὸς τὴν Ῥώμην ὑπενοστήσας. Ceterum accuratissime Suetonius: in duodeviginti mensium spatio. Obierat enim Lucius a. d. XII. Kal. Sept. a. 755. *Vell.* 1. c. „quum ante annum ferme L. Caesar, frater ejus, Hispanias petens, Massiliae decessisset“ ubi *ferme* significare aliquanto plus, notat ad n. l. Oudendorp. *Massiliae* Lucium morbo solutum, auctor etiam *Florus* 4, 12, 43.

Agrippam] Posthumum, de quo v. infra.

Tiberium] *Vell.* 2, 103. „quod post Lucii mortem adhuc Cajo vive facere voluerat, atque, vehementer repugnante Nerone, erat inhibitus, post utriusque adolescentium obitum facere perseveravit, ut et tribuniciae potestatis consortionem Neroni constitueret, multum quidem eo cum domi, tum in Senatu recusante, et cum, Aelio Cato, Sentio Consulibus, V. Kal. Jul., post Urbem cond. annis DCCLVII.“ (ita recte emendavit numerum Krausius post Grumerum et Burmannum) „ab hinc annis XXVII. adoptaret“ sequi. Piget enim, transcribere turpem Velleji adulationem. cf. *Dion.* 55, 13. et Reimar. ad h. l., Nostrum infra Tiber. 15. De adoptione hac legitima in Foro lege curiata,

riata. Ex quibus Agrippam brevi ob ingenium sordidum ac ferox abdicavit, seposuitque Surrentum. Aliquanto autem patientius mortem, quam dedecora suorum, tulit. Nam Caji Luciique casu non adeo fractus, de filia absens ac libello, per Quaestorem recitato, notum Senatui fecit; abstinuitque congressu

s. *arrogatione* v. Heinecc. Ant. Rom. 1, 11, §. 5. sequ. et Sigon. de de jure ant. civ. Rom. 1, 10. Locus classicus est apud G II. 5, 19.

Agrippam — seposuitque Surrentum] Dio 55, 32. δουλοπρεπής τε Ἀγρίππας ἦν, καὶ τὰ πλείστα ἠλιεύετο· ὁθενπερ καὶ Ποσειδῶνα ἑαυτὸν ἐπυνόμαζε. τῇ τε ὀργῇ προπετεῖ ἐχρῆτο, καὶ τὴν Λιουΐαν ὡς μητριαν διέβαλλεν, αὐτῶ τε τῷ Αὐγούστῳ πολλάκις ὑπὲρ τῶν πατρῴων ἐπενόησε· καὶ (οὐ γὰρ ἐσωφρονίζετο) ἀπεικρούσθη, καὶ ἡ τε οὐσία αὐτοῦ τῷ στρατιωτικῷ ταμίῳ ἐδόθη, καὶ αὐτὸς ἐς Πλανασίαν τὴν πρὸς Κύρῳ νῆσον ἐνεβλήθη. Hujus loci non meminisse videntur, qui in nostro *sordidum* corrigendum censuerunt in *horridum*, vel *scordalum*, quae Salmasii conjectura tautologiam etiam infert, quum *scordalus* sit i. q. *ferox*. Verum *sordidus* dicitur Suetonio, qui Dionī, ejus interpreti, δουλοπρεπής, rebus inhonestis et generis nobilitate indignis, ut piscaturae, unice intentus, quo sensu *sordidum ad famam* est apud Cicer. de Offic. 2, 14. Ingenium *ferox* describit Dio verbis: τῇ ὀργῇ προπετεῖ ἐχρῆτο, sequ. Ceterum Tac. Ann. 1, 3. „Senem Augustum devinxerat adeo (Livia), uti nepotem unicum, Agrippam Posthumum, in insulam Planasiam projiceret, *rudem sane bonarum artium* (id ipsum est *sordidum*, servilis ingenii hominem), et *robore corporis stolido ferocem*, nullius tamen flagitii compertum.“ Fell. 2, 112. „Hoc fere tempore (a. 710.) Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab avo suo naturali erat, et jam ante biennium, qualis esset, apparere coeperat, mira pravitate animi atque ingenii in praecipitia conversus, patris atque ejusdem avi sui animum alienavit sibi, moxque, crescentibus in dies vitiis, dignum furore suo habuit exitum.“ v. ad Tiber. 22. *Abdicavit* opponitur adoptioni, quam irritam fecit Augustus, adoptatum ejiciens e familia. Ita Reitz. in Dict. ad h. l., *abdicationem* distinguens ab *exheredatione*, quod illa vivo, haec fit mortuo.

dedecora] i. e. stupra, adulteria, ut Horat. Carm. 3, 6, 32. „*dedecorum* pretiosus emtor.“ v. c. 68.

notum Senatui fecit] Dio 55, 10. ὡς τε — καὶ τῇ γέρονσίᾳ κοινῶσαι. Senec. de benefic. 6, 32. „flagitia principalis domus in publicum emisit.“ Dictionis *notum favore* exempla affert Reitz. Plin. epist. 2, 11. ubi item: *notum Senatui favore*, et 4, 25; et comparat *notificare* Ovidii Ep. ex Pont. 1, 2, 12. — *Quaestorum*

hominum diu prae pudore, etiam de necanda deliberravit. Certe quum sub idem tempus una ex consueiis liberta, Phoebe nomine, suspensio vitam finisset, *Maluisse se*, ait, *Phoebes patrem fuisse*. Relegatae usum vini, omnemque delicatorem cultum ademit: neque adiri a quopiam libero seruare, nisi se consulto, permisit, et ita, ut certior fieret, qua is aetate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, vel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribusque paulo conditionibus, transtulit eam. Nam, ut omnino revocaret, exorari nullo modo potuit; deprecanti saepe populo Romano, et pertinacius instanti, *tales filias talesque conjuges* pro concione imprecatus. Ex nepte Julia post damnationem editam infantem agnoscisci alique vetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in dies amentiozem, in insulam transportavit,

sub Imperatoribus officium fuisse, recitare eorum orationes in Senatu, docent loca Ner. 15. Tit. 6. Tac. A. 16, 27. v. Fabric. ad Dion. 54, 25. et quos ille laudat.

Phoebe nomine] Dio c. c. ἐπὶ τῆς θυγατρὸς μηδὲν μετρίως, ἀλλὰ καὶ φήτας, ὅτι Φοίβης πατὴρ μᾶλλον ἢ ἐκαίης γεγονέναι ἤθελε, τῶν ἄλλων ἐρεΐετο. ἢ δὲ ὃν Φοίβη, ἐξελυστέρα τε τῆς Ἰουλίας καὶ συνηγορὸς εἶσα, προαπέθανεν ἐνούσια, διόπερ καὶ ὁ Αὐγούστος αὐτὴν ἐπήνεσε.

ita, ut certior fieret — cicatricibus] ut sciret, quibuscum rem haberet filia, an pristini adulteri eam adirent vel novi, minus ob pudicitiam ejus, quam ob conspirationis vitaeque suae periculum. Optime scire debebat Augustus, qui metuendi sibi essent, etiam propter bellorum, quibus interfuerant, odium, unde *cicatrices*. De Juliae adulteris v. *Vellej.* 2, 100.

ex insula in continentem] v. Dion. l. supra cit. Tac. Ann. 1, 55. „Eodem anno (a. 767.) Julia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto *Pandateria insula*, mox oppido *Rhagnum*, qui Siculum fretum accolunt, clausa.“ cf. *Vellej.* l. c.

Ex nepte Julia] de qua dictum supra.

in insulam transportavit] Planasiam. v. supra. Reliqui scriptores hanc modo memorant, *silentes de Surrento*.

sepsitque insuper custodia militum. Cavit etiam Senatusconsulto, ut eodem loci in perpetuum contineretur: atque ad omnem et ejus et Juliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat,

Αἰσ' ὄφελον ἀγάμος τ' ἔμεναι, ἀγόνος τ' ἀπο-
λέσθαι.

nec aliter eos appellare, quam tres vomicas, aut tria carcinomata sua. [66] Amicitias neque facile admisit, et constantissime retinuit; non tantum virtutes ac merita cujusque digne prosecutus, sed vitia quoque et delicta, duntaxat modica, perpessus. Neque enim temere ex omni numero in amicitia ejus afflicti reperientur, praeter Salvidienum Rufum,

Senatusconsulto] Tac. Ann. 1. 6. „Multa — saevaque Augustus de moribus adolescentis questus, ut exilium ejus Senatusconsulto sanciretur, perfecerat; ceterum in nullius unquam suorum necem duravit.“

Αἰσ' ὄφελον] Versus paulum immutatus ex *Hom.* II. 3, 40.

vitia quoque — duntaxat modica] *Gell.* 1, 17. „vitia enim flagitiis leviora sunt.“ De voc. *duntaxat* v. ind., item de v. *affligere*.

Salvidienum Rufum] Legatus hic fuerat Octavii in bello civili, maximamque et utilissimam ei praestiterat operam, memoratus ideo *Dioni* 48, 13, 18. al. *Appian.* Civ. 4, 85. et 5, 20. al. Necatum eum narrant *Dio* 48, 55. *Appian.* 5, 66., qui ab Antonio proditionem ejus patefactam Octavio tradit, consentiente *Liv.* 127. „Q. Salvidienum consilia nefaria contra Caesarem molitum, iudicio suo protraxit (M. Antonius), isque damnatus mortem sibi conscivit,“ in hoc uno discrepante, quod mortem voluntariam contigisse homini dicit. *Vell.* 2, 76. „Per quae tempora Rufi Salvidieni scelestas consilia patefacta sunt. Qui *natus obscurissimis initiis*, (*Dio*: οὗτος ἦν μὲν ἐξ ἀφανιστάτων.) parum habebat, summa accepisse, et proximus a Cn. Pompejo ipsoque Caesare *ex equestri ordine Consul creatus esse* (*Dio*: ἐς τοσοῦτον δὲ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος προήχθη, ὥστε αὐτὸν τε ὑπατον, μηδὲ βουλευόντα, ἀποδειχθῆναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ προαποθανόντα, διὰ τοῦ Τιβέριδος, γεφύρας ἐπ' αὐτὸ τοῦτο ποιηθείσης, ἐξενεχθῆναι.), nisi in id ascendisset, e quo infra se et Caesarem videret et Rempublicam.“ Perit a. 714.

quem ad consulatum usque, et Cornelium Gallum, quem ad praefecturam Aegypti, ex infima utrumque fortuna provexerat. Quorum alterum, res novas molientem, damnandum Senatui tradidit: alteri, ob ingratum et molevolum animum, domo et provinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque et accusatorum denunciationibus et Senatusconsultis ad necem compulso, laudavit quidem pietatem tanto opere pro se indignantium; ceterum et illacrimavit, et vicem suam conquestus est, *quod sibi soli non liceret, amicis, quatenus vellet, irasci*. Reliqui potentia atque opibus ad finem vitae sui cujusque ordinis principes floruerunt, quamquam et offensis intervenientibus. Desideravit enim nonnunquam, ne de pluribus referam, et M. Agrippae patientiam, et Maecenatis taciturnitatem, quam ille ex levi rigoris suspicione, et

---

ad consulatum usque] ad quem tamen designatus modo est; nunquam enim gessit, prius interemptus. v. Fabr. ad Dion. et interpr. ad Vellejum.

Cornelium Gallum] Hunc praefecerat Aegypto a. 724. post mortem Cleopatrae ejusque prolis. *Dio* 51, 17. Pertinet a. 728. *Dio* 53, 23. rem ita narrat: ὁ δὲ δὴ Γάλλος Κορινθίος καὶ ἐξέβρισεν ὑπὸ τῆς τιμῆς. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ μάταια ἐς τὸν Αὐγούστου ἀπελήθει, πολλὰ δὲ καὶ ἑπαίτια παρέπραττε. καὶ γὰρ καὶ εἰκόνας ἑαυτοῦ ἐν ἔλῃ, ὡς εἶπειν, τῇ Αἰγύπτῳ ἔστησε, καὶ τὰ ἔργα ὅσα ἐπεποιήκει, ἐς τὰς πυραμίδας ἐξεγράφε. κατηγορήθη τε οὖν ἐπ' αὐτοῖς ὑπὸ Οὐαλερίου Λάργου, ἐταίρου τέ οἱ καὶ συμβιωτοῦ ὄντος, καὶ ἠτιμώθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ὥστε καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν αὐτοῦ κωλυθῆναι διαίτῃσθαι. γινομένου δὲ τούτου, καὶ ἄλλοι αὐτῷ συχνοὶ ἐπέθεντο, καὶ γραφὰς κατ' αὐτοῦ πολλὰς ἐτήνευον· καὶ ἡ γερουσία ἅπαντα ἀλῶναι τε αὐτὸν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ φυγεῖν τῆς οὐσίας στερηθῆντα, καὶ ταύτην τε τῷ Αὐγούστῳ δοθῆναι, καὶ ἑαυτοῦς βουβυτῆσαι, ἐψηφίσαντο. καὶ ὁ μὲν περιαληψάσας ἐπὶ τούτοις, ἑαυτὸν προκατεχρήσατο. — Pertinet Gallus ad celeberrimos illius aevi poetas. v. de eo Heyn. ad *Virgil.* *Ecl.* 6, 72. et ad *Ecl.* 10. et *Burm.* atque *Ondend.* ad h. l.

quum ille — contulisset] cl. *Tiber.* 10. Non sponte abiisse, sed ablegatum ab Augusto, consentiunt reliqui scriptores. *Dio* 53, 32. postquam aegrotantem Augustum imperium Agrippae destinasse narravit: ῥαῖσας δ' εὖν (ὁ Αὐγούστος), καὶ μαθὼν τὸν Μάρκελλον οὐκ ἐπιτηδεῖως τῷ Ἀγρίππῃ διὰ τοῦτο ἔχοντα, ἐς τὴν Συρίαν εὐθὺς τὸν Ἀγρίππαν, μὴ καὶ διατριβῇ τις καὶ ἀψιμαχίᾳ αὐτοῖς ἐν

quod Marcellus sibi anteferretur, Mytilenas se, relictis omnibus, contulisset; hic secretum de comper-
ta Murenæ conjuratione uxori Terentiae prodidisset. Exegit et ipse invicem ab amicis benevolentiam mutuam, tam a defunctis, quam a vivis. Nam, quamvis minime appeteret hereditates, ut qui nunquam ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit: amicorum tamen suprema judicia morosissime pensitavit; neque dolore dissimulato, si parcius, aut citra honorem verborum, neque gaudio, si grate pie-

ταυτῷ οὔσι συμβῆ, ἔστειλε. καὶ ὅς ἐν μὲν τῆς πόλεως εὐθὺς ἐξώρμη-
σεν, οὐ μέντοι καὶ ἐς τὴν Συρίαν ἀφίκετο, ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον με-
τραίων, ἐκείσε μὲν τοὺς ὑποστρατήγους ἐπεμφεν, αὐτὸς δὲ ἐν Λέσβῳ
διέτριψε. a. 731. Videtur sane Dio in hac narratione amorem
Agrippæ, quem ubique prodit, citra rei veritatem esse securus.
Nam Tac. Ann. 14, 55. Mytilenense secretum Agrippæ ab Augusto
permissum dicit, Plin. 7, 45. (46.) pudendam Agrippæ ablegatio-
nem inter Augusti infortunia refert, quo loco pro ablegatio legen-
dum alienatio, temere Torrentius ad nostrum censet. cf. Fabric.
ad Dion. l. c.

rigoris] Lips. ad Vell. 2, 33 emendavit frigoris, idque plerique
probarunt, Wolfius etiam recepit. Servavi omnium codd.
lectionem, quæ et commodum dat sensum; severiorem solito vul-
tum Augusti animadvertere sibi visus erat Agrippa; et lingue
Latinae usui, quo nomine ab Ernest. impugatur, non est con-
traria. Defendit eam Reitzius in Dictatis locis Plin. 7, 19., qui
tamen minus huc pertinet, quum rigor ibi sit i. q. ἀπάθεια, et
c. 50. ubi rigor atque calor opponuntur. Quamquam vero de
corpore ibi sermo est, potest tamen eodem jure ad animum trans-
ferri, qui calere i. e. amare desiit, quo frigus de eo dicitur; ori-
turque rigor ex diuturno frigore.

hic — prodidisset] Conjunctionem Murenæ Noster memora-
vit c. 19. De Terentia v. c. 69. Amabat eam Augustus, idque
amicitiæ Maecenatis obfuisse, narrat Dio 54, 19. τῷ Μαικίῳ
διὰ τὴν γυναικὰ οὐκ ἴσ' ὁμοίως ἔχαιρε. Id. 55, 7. ubi de morte
Maecenatis loquitur, quæ in a. 746. incidit: ἰσχυρῶς αὐτὸν ὁ Αὐ-
γουστος ἐπόθησε, καὶ ὅτι καὶ κληρονόμον αὐτὸν, καίπερ ἐπὶ τῇ
γυναϊκῇ δυσκολαίων, κατέλιπε. Maecenatem ætate propecta
speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuisse, innuit
etiam Tac. Ann. 3, 30.

citra honorem verborum] Ut maledictis, quos oderant, tyran-
nos maxime eorumque amicos, incessere solebant Romani (v. c.

que quis se prosecutus fuisset. Legata, vel partes hereditatum, a quibuscunque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut, si pupillari aetate essent, die virilis togae, vel nuptiarum, cum incremento restituere consuevit. [67] Patronus dominusque non minus severus, quam facilis et clemens, multos libertorum in honore et usu maximo habuit: ut Licinium Enceladum, aliosque. Cosmum servum, gravissime de se opinantem, non ultra quam compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, a quo, simul ambulante, incurrenti repente fero apro per metum objectus est, maluit timiditatis arguere, quam noxae: remque non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in jocum vertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertam adulterare matronas: Thallo, a manu, quod pro episto-

56.), ita laudibus prosequabantur in testamentis amicos, unde honori sibi duxerunt, inseri aliorum testamentis, etiam viri, neque pecuniae appetentes, neque talis subsidii indigi.

cum incremento restituere] Dio 56, 32. ubi de testamento Augusti: καὶ προσέτι καὶ τοῖς πατρῷσι, ὧν μικρῶν ἔτι ὄντων τοὺς πατέρας τῶν οὐσιῶν ἐκεκληρονομήσει, προσέταξε πάντα μετὰ τῶν προσόδων, ἐπειδὴν ἀνδρωθῶσιν, ἀπεδοῦναι· ὅπερ καὶ ζῶν ἐποίησε. Exempli loco memorat Ern. liberos Herodis ex Joseph. 17, 11. extrem.

Patronus dominusque] Patronus libertos, dominus servos spectat. Ita Caes. 27. „libertos insuper servulosque cujusque, prout domino patronove gratus quis esset,“ (prosequebatur).

Licinium Enceladum] Conjunxi utrumque nomen ut unius hominis, ex sententia Casauboni et Oudend., cui plures codd. favent. De reliqua lectionis varietate et virorum doctorum de hominibus obscuris opinionibus exponere non attinet. Wolfius probat emendationem Oudendropii: *Licinum, Eunum, Celadum*, inscriptionibus fultam. *Licinius* Augusti libertus memoratur *Macrob.* 2, 4.

dispensatorem] i. e. rei familiari praefectum, qui pecunias maxime collocandas curabat. Graeci δικηκτῆν, ἐπίτροπον, οἰονόμενον dicunt. *Macrob.* 2, 4. „dispensatorem Caesar vocavit, et HS. centum millia numerare Graeculo jussit.“ v. ind.

Idem] Haecenus facilitatis atque clementiae exempla dedit. Sequuntur jam alia severitatis. v. ad Caes. c. 58.

la prodita denarios quingentos accepisset, crura fregit. Paedagogum ministrosque Caji filii, per occasionem valetudinis mortisque ejus superbe avareque in provincia grassatos, oneratis gravi pondere cervicibus, praecipitavit in flumen. [68] Prima juventa variorum dedecorum infamiam subiit. Sex. Pompejus ut effeminatum insectatus est: M. Antonius adoptionem avunculi stupro meritum: item Lucius, Marci frater, quasi pudicitiam delibatam a Caesare, A. etiam Hirtio in Hispania CCC millibus nummum substraverit, solitusque sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed et populus quondam universus ludorum die, et accepit in contumeliam ejus, et assensu maximo comprobavit verum, in scena pronunciatum, de Gallo matris Deam tympanizante,

Viden', ut cinaedus orbem digito temperat?

[69] Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem

cura fregit] Vulg. *effregit*. Gronov. et Oudend. dederunt: *Thallo* — *crura ei fregit*, pleonasmò non ferendo. Nam Aug. 94. in verbis: „*prandenti* — aquila panem *ei* manu rapuit“ *ei* posset quidem omitti, sed non prorsus est supervacuum. Namque est *ei*, dum *prandebat*. Domit. 3. ubi est: „uxorem Domitiam — *eandem* repudiavit“ pronomen *eandem* suam habet significationem. Est enim *tamen eam*, uti praecedens *ex qua* i. q. *quamquam ex ea*, quam voc. *idem* vim modo notavi.

praecip. in flumen] Illustrat hoc *καταποντισμοῦ* supplicium pluribus exemplis Casaub. ad h. l.

M. Antonius] Cic. Phil. 3, 6. „Primum in Caesarem ut maledicta congressit, deprompta ex recordatione impudicitiae et stuprorum suorum? Quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in juventute habemus illustrius exemplum veteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior?“

Viden', ut — temperat] Ita dedi, inserto *ut*, cum Ern. et Oudend., e Mss. Ita in primo pede senarii est anapaestus, in quarto dactylus. Ceterum ambiguitas est in voc. *orbis*, quod tympanum (Tambouret) significabat, a Gallo digito pulsatum, a populo ad orbem terrarum transferebatur, cui alius cinaedus, Augustus, praecerat.

negant; excusantes sane, non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia adversariorum per eujusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liviae nuptias objecit et feminam consularem e triclinio viri coram in cubiculum abductam, rursus in convivium, rubentibus auriculis, incomptiore capillo, reductam: et dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam pellicis: et condiciones quaesitas per amicos, qui matresfamilias et adultas aetate virgines denudarent, atque perspicerent, tanquam Toranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, necdum plane inimicus, aut hostis: *Quid te mutavit? quod reginam in eo? uxor mea est. Nunc coepi, an abhinc annos novem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas, uti tu, hanc epistolam quum leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Salviam Titisceniam, aut omnes. Anne refert, ubi, et in quam arrigas?* [70] Coena quoque ejus

---

sed ratione] scelestiore ipsa libidine, quam excusabant. Sed probabilis haec ratio est in Augusto, qui ne peccare quidem sine arte atque dolo poterat.

viri coram] Servavi librorum lectionem *viri*, quam mutarunt in *viro* ob usum particulae *coram*. Sed jungenda e *triclinio viri*, et *coram* pertinet ad *abductam*, ut sit adverbii loco positum pro: *omnibus adspicientibus*, more Nostri, de quo v. ind. Ita sentit etiam *Walther*. *Observ.* p. 18. qui *triclinium* h. l. non locum, ubi coenabatur, sed lectum, in quo ad mensam accumbabant, intelligit.

Toranio] Ita edidi, ut c. 27, *Idem enim est nomen*, quamquam non idem homo. Mango *Toranius* commemoratur etiam a *Plin.* 7, 12. *Macrob.* 2, 4. ubi *Toranius* et *Toronus Flaccus* dicitur, et *Solin.* p. 8. ubi v. *Salmas.*

Tertullam, aut Ter.] Nomina facta e *Tertia*, *Terentia*, *Rufa*, et *Titia*, si vera est lectio: *Titisceniam*. Alii enim aliter scribunt. Reliquas non moror. *Terentilla* autem, nullus dubito, quin sit *Terentia*, uxor *Maecenatis*, quam adamasse Augustum, notavi ad c. 66. v. *Fabric.* ad *Dion.* 54, 19. et *Meibom.* in *vita Maecenat.* c. 27.

secretior in fabulis fuit, quae vulgo δωδεκάθεος vocabatur: in qua Deorum Dearumque habitu discubuisse convivas, et ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modo epistolae, singulorum nomina amarissime enumerantis, exprobrant, sed et sine auctore notissimi versus:

*Quum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexque Deos vidit Mallia, sexque Deas:*

δωδεκάθεος] a duodecim Diis majoribus, quos simpliciter τοὺς δώδεκα θεούς Graeci appellant. Nominantur his distinctis:

Δώδεκά εἰσι θεοὶ μεγάλοι, Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν,
Δημήτηρ, Ἑρμῆς, Ἑστία, Κυλλοπόδης,
Φοῖβος, Ἐνυάλιος τ' Ἄρης, Παλλάς τ', Ἀφροδίτη,
Ἄρτεμις, εἰσὶ θεοὶ δώδεκα οἱ μεγάλοι.

Quum primum — choragum] Quum nimia sit emendatio Heinsii et Graevii: „*Quum mimum histrorum* (i. e. histrionum) *conduxit mensa choragi,*“ quam interpretantur: quum mimici hi histriones, qui Deos Deasque ludunt, convenerunt ad hoc Augusti (choragi) convivium; inepta autem hypallage, quam statuit Ernestius, interpretans: *ut primum istorum mensam conduxit choragus;* nihil restat, nisi ut *choragum* cum Casaub. et Oudend. dictum censeas per συρίζησιν pro *choragium*, quod voc. supellectilem scenicam significat, vel, quod Bremio etiam placere video, et quod facillimum est, *mensam istorum* intelligas de istis, qui coenae secretiori interesse solebant, s. de convivis ipsis, *choragum* autem ipsum Augustum, mensae, tanquam choro, praefectum, chori moderatorem, eumque *conductum* a reliquis, μεμισσθαιμένον, in quo maxima inest contumelia. Optime autem id convenit sequentibus: „*impia dum Phoebi Caesar mendacia ludit.*“ Phoebi enim partes agebat Augustus, chori Musarum magistri, ut est in fragm. Callimachi: ἔνεστ' Ἀπέλλων τῷ χορῷ, simulque alluditur ad inanem famam, qua Apollinis filius lerebatur. v. c. 94. *Dio* 45, 1. Ceterum *Malliam* non feminam intelligo, sed domum, in qua iste coetus habebatur. Haec de sensu difficillimi loci mea est sententia. Non potest autem, quin in ejusmodi epigrammate multa insint, ab iis tantum prorsus intelligenda, qui eodem tempore viventes, homines, locos, et quicquid indigitatur levi joco, optime noverant. Prorsus recedit a genuino sensu versio Anglica a. 1689., quae n. l. ita exhibet: „*Soon as the vestments for the feast were hir'd, Six Gods, six Goddesses themselves attir'd In Mallia's view sequ.*“

*Impia dum Phoebi Caesar mendacia ludit,
 Dum nova Divorum coenat adulteria:
 Omnia se a terris tunc numina declinarunt:
 Fugit et auratos Jupiter ipse toros.*

Auxil coeuae rumorem summa tunc in civitate penuria ac fames, acclamatumque est postridie, *omne frumentum Deos comedisse*; et, *Caesarem esse plane Apollinem, sed Tortorem*: quo cognomine is Deus quadam in parte Urbis colebatur. Notatus est et ut pretiosae suppellectilis Corinthiorumque praecipudus, et aleae indulgens. Nam et proscriptionis tempore ad statuam ejus ascriptum est,

Pater argentarius, ego Corintharius;

quum existimaretur quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est:

*Postquam bis classe victus naves perdidit,
 Aliquando ut vincat, ludit assidue aleam.*

[71] Ex quibus sive criminibus sive maledictis infamiam impudicitiae facillime resutavit, et praesentis et posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum invidiam; quum et Alexandria capta, nihil sibi praeter unum murrhinum calicem ex instrumento regio retinuerit, et mox vasa aurea assiduissimi usus conflaverit omnia. Circa libidines haesit; postea quoque, ut

toros] Ita edidi, plerisque interpretibus praeceuntibus, pro *thronos*, quod vocabulum sola Plinii auctoritate nititur. *Tori* etiam loco nostro magis conveniunt. Nimirum adeo indignati dicuntur Dii ipsi hunc Deorum ficticiorum conventum, ut terras prorsus reliquerint, Olympum petaturi, et Jupiter lecto, cui incubare solebat in templo, relicto et ipse a Romanis recesserit, quod augurabantur ex insecuta fame.

Tortorem] Masyae. Laudat Wolfius *Böttigerum* Mus. Att. I. p. 357. de hoc cognomine exponentem.

infamiam impudicitiae] Denuo *impud.* de marium stupro dicitur, quod objectum Augusto dixerat c. 68. Sequitur enim: *circa Libidines haesit*, quod a feminarum commercio non alienum eum fuisse, significat. v. quae notavi ad Caes. c. 49. et in ind.

ferunt, ad vitiandas virgines promptior, quae sibi undique, etiam ab uxore, conquirerentur. Aleae rumorem nullo modo expavit, lusitque simpliciter et palam oblectamenti causa, etiam senex; ac, praeterquam Decembri mense, aliis quoque festis profestisque diebus. Nec id dubium est. Autographa quadam epistola, *Coenavi*, ait, *mi Tiberi, cum iisdem. Accesserunt convivae Vinicius et Silius pater. Inter coenam lusimus γεροντικῶς, et heri et hodie. Talis enim jactatis, ut quisque canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat universos, qui Venerem jecerat. Et rursus aliis literis: Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis jucunde egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfec-*

---

simpliciter et palam] i. e. sine omni dissimulatione, ut ostenderet, se tale oblectamentum, infamiae alias obnoxium, non pudori sibi ducere. Ita *Plin. epist. 1, 15. dissimulanter et furtim*, atque *simpliciter et libere* opponuntur, et Graeci dicunt ἀπλῶς, ut in phrasi: ἀπλῶς τὴν γυμνασίην ἀποβαίνεσθαι.

praeterquam Dec. m.] qui praeter aliam morum licentiam ludo etiam aleaeque dari solebat. v. *Martial. 4, 14, 7.* „Dum blanda vagus alea December Incertis sonat hinc et hinc fritillis.“

cum iisdem] Nisi nomen aliquod latet in hoc voc. corruptum, est: cum iisdem, quibuscum soleo, et quos nosti. Postea γεροντικῶς *Casaub.* recte interpretatur: ut faciunt senes otio redditi, oblectamenti causa, non cupiditate lucri.

Talis enim jactatis] Talos quatuor ad lusum adhibebant, tesseras tres. Illis quatuor erant latera, quibus inscriptae unio, senio, ternio, quaternio (ita enim numeri oppositi erant; in tessaris, quibus sex latera, binio etiam et quinio, ut in nostris). *Venus* s. *jactus Veneris* s. *basilicus* in singulis talis diversos numeros ostendebat, *Canis*, pessimus jactus et damnosissimus, eosdem in singulis.

Quinquatrus] Festum hoc in honorem Minervae post v. Id. Mart. s. d. 19. Mart. per quinque dies celebrabatur. v. *Ovid. Fast. 3, 809. sequ. Gell. 2, 21. Varro de L. L. 1. 5. cf. interpr. ad Gellii l. c. et Calendaria*, quae *Tom. VIII. Thes. Graev. reperiuntur.*

forum aleatorium] i. e. alveum, tabulam aleatoriam, a *forum*, non *forum*, qui error fuit *Torrentii* et *Casauboni*.

mus. *Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum; sed ex magnis detrimentis praeter spem paulatim retractus est. Ego perdididi viginti milia nummum meo nomine; sed quum effuse in lusu liberalis fuissim, ut soleo plerumque. Nam si, quas manus remisit cuique, exegissem, aut retinuissem, quod cuique donavi, vicissem vel quinquaginta milia. Sed tuo malo. Benignitas enim mea me ad coelestem gloriam efferet.* Scribit ad filiam: *Atisi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se inter coenam vel tatis, vel par impar ludere.* In ceteris partibus vitae continentissimum fuisse constat, ac sine suspicione ullius vitii. [12] Habitavit primo juxta Romanum Forum, supra Scalas annuarias, in domo, quae Calvi oratoris fuerat: postea in Palatio; sed nihilominus aedibus

manus] Bremi post alios intelligit de damno jactu. Imo est pecunia post talem jactum in medium collata. Nos dicimus: *der Satz* vel Gallico vocabulo *la bête*.

par impar] Lusus erat puerilis. *Horat. Sat. 2, 3, 248.* conjungit: „Ludere par impar, equitare in arundine longa.“

Romanum Forum] Additur *Romanum* propter duo alia recens exstructa, Julium et Augusti. v. ad c. 29. *Scalas annuarias*, quae et quod genus aedificii fuerint, et cui rei inservierint, unde denique nomen acceperint, ignorare se fatetur *Nardin. Rom. vet. 5, 16.*, cum Ernestio dictas puto ab aurifabris, qui anulos ibi venderent, uti *vicum sandalarium* a sandaliariis, v. c. 57.

Calvi oratoris] C. Licinii Calvi, de quo v. *Cic. Brut. 81.*

in Palatio] unde domus Caesarum *Palatia* appellari coeperunt. *Dio 55, 16.* καλεῖται δὲ τὰ βασιλεία παλάτιον, οὐχ ὅτι καὶ ἔδοξε ποτε οὕτως αὐτὰ ὀνομάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι ἐν τε τῷ Παλατίῳ ὁ Καῖσαρ ὄκει, καὶ ἐκὶ τὸ στρατήγιον εἶχε, καὶ τινα καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ῥωμύλου προεπίκησιν Φήμην ἢ οἰκίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ παντὸς ἔρεις ἔλαβε. καὶ διὰ τοῦτο, κἄν ἄλλοσὶ που ὁ αὐτοκράτωρ καταλύη, τὴν τοῦ παλατίου ἐπίκλησιν ἢ καταγωγὴν αὐτοῦ ἴσχει. Hanc Augusti domum palatinam incendio absumptam et restitutam, legimus c. 57. Postea (ita *Dio 55, 12.*) ὁ Αὐγουστος, τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσας, ἐδημοσίωσεν πᾶσαν, εἴτε δὴ διὰ τὴν συντέλειαν, τὴν παρὰ τοῦ δήμου οἰγενομένην, εἴτε καὶ ὅτι ἀρχιέρων ἦν, ἢ ἐν τοῖς ἰδίῳις ἄμα καὶ ἐν τοῖς κοινῳις οἰκίῳι. (v. ad *Caes. c. 46.*)

modicis Hortensianis, et neque laxitate, neque cultu conspicuis, ut in quibus porticus breves essent Albanarum columnarum, et sine marmore ullo aut insigni pavimento conclavia. Ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hieme et aestate mansit; quamvis parum salubrem valetudini suae Urbem hieme experiretur, assidueque in Urbe hiemaret. Si quando quid secreto, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem *Syracusas* et τεχνόφωον vocabat: huc transibat, aut in alicujus libertorum suburbanum; aeger autem in domo Maecenatis cubabat. Ex secessibus praecipue frequentavit maritima, insulasque Campaniae, aut proxima Urbi oppida, Lanuvium, Praeneste, Tibur: ubi etiam in porticibus Herculis templi per-

---

Albanarum columnarum] i. e. ex marmore montis Albani, cui ob viciniam exiguum pretium.

hieme et aestate] longe adeo diversus a Lucullo, qui apud *Plutarch.* c. 39. Pompejo dicit: εἶτα σοὶ δοκῶ ἐλάττονα τῶν γεράων νοῦν ἔχειν καὶ τῶν πελαργῶν, ὥστε ταῖς ὥραις μὴ συµμεταβάλλειν τὰς διαίτας; Nota Romanorum in multitudine villarum, diversoque pro variis locis annique temporibus apparatu luxuria.

assidueque in Urbe hiemaret] i. e. quamvis omnes hiemes in Urbe transigeret, eaque valetudini suae parum salubri, tamen ne cubiculum quidem mutavit. Alii aliter. Erasmus *hiemaret* explicavit: incommodo hiemis affligeretur, Graev. quamvis assidue in Urbe spurca esset tempestas, (ut *Columell.* 11, 2. *hiemat et pluit*) qua tamen interpretatione postea retractata, locum ita constituit: „quamvis parum salubrem valetudini suae *hiemem* experiretur, assidueque in Urbe hiemaret.“ Gronov. emendatione, quam nonnisi docta inventio commendaverit, pro *in Urbe* legi maluit *mucide*, probatque Ernesti. Oudend. *hieme* cum cod. Vindob. ejiciendum putat, et pro *in Urbe* legendum *inibi*. Si quid mutandum videretur, quod neque Wollio placuit, legerem: et *quamvis* — *experiretur, assidue in U. hiemavit.*

Syracusas] Vel Archimedis diaetam respexisse existimant, vel omnino, quod magis mihi placet, quum nullam Augusti et Archimedis videam similitudinem, morem Syracusanorum, extruendi in edito loca ejusmodi singularia. v. *Coruel.* Dion. 9.

in portic. Herculis] Tibur enim urbs Herculi sacra. Catig. 8.

saepe jus dixit. Ampla et operosa praetoria gravabatur. Et neptis quidem suae Juliae, profuse ab ea exstructa, etiam diruit ad solum: sua vero, quamvis modica, non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quam xystis et nemoribus excoluit, rebusque vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immanium belluarum ferarumque membra praegrandia, quae dicuntur *Gigantum ossa*, et *arma Heroum*. [73] Instrumenti ejus et supellectilis parsimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix privatae elegantiae sint. Ne toro quidem cubuisse ajunt, nisi humili et modice instrato. Veste non temere alia quam domestica usus est, ab sorore et uxore et filia neptibusque confecta: togis, neque restrictis, neque fuisis: clavo,

Sirabo 5, 3, 11. Τίβουρα, ἢ τὸ Ἡράκλειον. *Martial.* 1, 13. „*Herculei Tiberis arces*“ dicit.

αἰσίου] i. e. porticibus, ad ambulationem et confabulationem exstructis.

sunt] Malim cum *Vindob. sunt*. Alias dixisse opinor *fuertint* pro Gr. εἶεν ἄν.

modice instrato] i. e. nullis pretiosis stragulis, quibus Romani aequae superbiebant, ac toris altioribus.

non temere alia quam domestica] Placet mihi, ut plerisque interpretibus, transpositio verborum, quam primus suasit *Torrentius*: „*Veste non temere alia domestica usus est, quam ab uxore sequi*.“ Nam quum *domestica vestis* opponatur *togis* et *forensibus* sc. vestimentis, non potest esse *domi confecta*, sed *quam domi gerebat*, ut *Vitell.* 9. „ita ut erat, *in veste domestica* *Imperator* est consalutatus.“ Fortasse tamen omnino est *vestis vilis*, haud pretiosa (*ein Hauskleid*). Facit hic locus *Senec.* de tranquill. an. c. 1. „Tenet me summus amor parsimoniae, fateor. placet non in ambitionem cubile compositum, non ex arcula prolata vestis, non mille ponderibus aut tormentis splendere cogentibus pressa; sed *domestica et vilis*, nec servanda, nec sumenda sollicita.“ *Vulgarem* verborum ordinem tuentur *Wolf.* et *Walther.* *Observ.* p. 19., qui et ipse *domesticam* vestem simpliciores habitum esse putat, non temere h. e. non praeter singularem causam cum splendidiore s. *forensi* mutatum.

togis — fuisis] v. ad *Caes.* c. 45. Clavum autem dum gessit

nec lato, nec angusto: calciamentis altiusculis, ut procerior, quam erat, videretur. Et forensia autem et calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad subitos repentinosque casus parata [74] Convivabatur et assidue, nec unquam nisi recta, non sine magno ordium hominumque dilectu. Valerius Messala tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo coenae, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sex. Pompeji classem. Ipse scribit, invitasse se quendam, in cuius villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Convivia nonnunquam et serius inibat, et maturius relinquebat; quum convivae et coenare inciperent, priusquam ille discumberet, et permanerent, digresso eo. Coenam ternis ferculis, aut, quum abundantissime,

justae latitudinis, non imitatus est homines elegantiores, qui latiore purpuram habebant.

calc. altiusculis] uti Caesar, qui auctore *Dion.* 43, 43. τῆ ὑποδέσει ὑψηλῆ ἔχρητο.

recta] sc. coena, ubi ordine discumberent convivae. Oppon. *sportulae*. Postea dedi *dilectu* cum Memm. aliisque, uti supra c. 31.

Valer. Messala] cujus consulatus supra c. 58. memoratur.

Mena] s. *Menodoro*. Hic famosus ille est desultor partium in bello inter Sext. Pompejum et Octavium. De nomine Mena ὑποκριστικῶς facto ex Menodoro v. Fabric. ad *Dion.* 43, 30. ubi dicitur Μηνάς ἐξελεύθερος (Περμηΐου), ᾧ πάνυ προσέκειτο. Gravissimam Pompejo praestitit operam a. 714. vastata Italia, capta Sardinia, cui praefuit usque ad a. 716. quo tradidit se Augusto, et insulam, et classem, et exercitum. *Dio* 48, 45. Inde, saepius afflictis ducibus Pompejanis, rediit ad Sextum a. 713. (*Dio* 48. fin.) Sed eodem anno partes Augusti denno amplexus (*Dio* 49, 1.) mansit in ejus fide, periitque sequenti anno, interfectus a Pannoniis. (*Dio* 49, 37.) *Appianus* semper integro nomine Μηρόδωρον eum nominat *Civ.* 5, 66, 70. et sequentibus.

asserto in ingenuitatem] Plura enim erant jura ingenuorum, quam libertinorum. De discrimine utrorumque v. *Heinecc. Ant.* 2, 4, 1. *Natalibus restituti* dicebantur, qui in ingenuitatem erant asserti s. vindicati.

speculator] i. e. satellites. v. ind.

senis praebebat, ut non nimio sumtu, ita summa comitate. Nam et ad communionem sermonis tacentes vel summissim fabulantes provocabat, et aut acroamata et histriones, aut etiam triviales ex Circo ludios interponebat, ac frequentius aretalogos. [75] Festos et sollemnes dies profusissime, nonnunquam tantum joculariter, celebrabat. Saturnalibus, et si quando alias libuisset, modo munera dividebat, vestem, et aurum, et argentum: modo nummos omnis notae, etiam veteres regio ac peregrinos: interdum nihil praeter cilia et spongas, et rutabula, et forpices, atque alia id genus, titulis obscuris et ambiguis. So-

---

acroamata] Non de rebus, sed de hominibus hoc voc. dici a scriptoribus Latinis, probavit Ern. in exc. ad h. l. Ita *Cornel. Att.* 14. „Nemo in convivio ejus aliud *acroama* audivit quam anagnosten.“ H. l. intelligendos maxime musicos, docet locus *Macrob.* 2, 4. „delectatus inter coenam erat symphoniacis Toranii Flacci mangonis.“

aretalogos] Intelligit Casaub. miseros philosophos, qui convivio beatorum frequentabant, et Romulidas saturos variis de virtute et vitio disputationibus oblectabant, quos *Philo Leg.* ad *Caj.* τοὺς ἀπὸ παιδείας dicit, ad Augusti coenam admissos. Sed quum de comitate coenae ejus sermo sit, malim intelligere cum aliis *scurras*, qui magno ore suam aliorumve virtutem praedicantes oblectationem risumque convivarum movebant. Ita etiam doctus interpret *Ferguson* *Hist. Rom.* l. 6. c. 4. p. 440. cf. *Turneb.* *Advers.* 10, 12. qui tamen sine justa causa ab ἀπερός, gratus, non ab ἀπερή, deducit vocabulum, atque *Rupert.* ad *Juvenal.* *Sat.* 15, 16.

profusissime, nonn. tantum joc.] i. e. maximo sumtu, quem tamen nonnunquam in jocularia tantum profundebat. Alii repetendum putant *nonnunquam*, ac si dixisset: *nonnunquam prof., nonn. jocol.,* auctore Gronov. ad *Liv.* 5, 39. Ita *profus.* pertineret ad: *modo munera div. — argentum,* et *joculariter* ad sequentia, quod Suetonii mori sane convenit.

titulis obs. c. et ambig.] i. e. lemmatibus, inscriptionibus, quae obscurum ambiguumque, plerumque obscenum sensum haberent, unde risus materia, promtis ex involucriis muneribus, comparatisque titulis, saepius etiam ex eorum, qui acceperant, vel natura, vel indole.

lebat et inaequalissimarum rerum sortes, et aversas tabularum picturas in convivio venditare, incertoque casu spem mercantium vel frustrari, vel explere; ita ut per singulos lectos licitatio fieret, et seu jactura, seu lucrum communicaretur. [76] Cibi (nam ne haec quidem omiserim) minimi erat, atque vulgaris fere. Secundarium panem, et pisciculos minutos, et caseum bubulum manu pressum, et ficos virides biferas maxime appetebat: vescebaturque et ante coenam quocumque tempore et loco, quo stomachus considerasset. Verba ipsius ex epistolis sunt: *Nos in essedo panem et palmulas gustavimus.* Et iterum: *Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uvae duracinae comedi.* Et rur-

sortes — venditare] Lusum, simillimum ei, quem nos *Lotterie* dicimus, explicat Gesner. ad Fabri Thes. sub *v. sors.*

communicaretur] i. e. ab iis, qui huic mensae accubabant, illius mensae convivis, quid singulis vel lucri vel jacturae accidisset, narraretur, ad joci risusque communionem.

pisciculos minutos] Ita etiam *Terent. Andr. 2, 2, 32.* et *pisciculi parvi Cic. de nat. D. 2, 48.* Exemplorum et Graecorum et Latinorum dedit copiam *Fischer. ad Weller. P. II. p. 37.* cf. notata a nobis ad *Xen. Ages. 1, 21.*

manu pressum] Burm. recte intelligit, quos *molles* vocat *Columell. 2, 11.* et distinguit a *veteribus* et *aridis.* Lips. cumque eo *Torrentius* maluerunt *mane pressum.*

biferas] *Plin. 16, 27. (50.)* „Sunt et biferae in ficibus. In Cea insula caprifici triferae sunt. Primo seu sequens evocatur, sequenti tertius.“ *Dio 56, 30.* ubi *Liviam* mortis Augusti suspectam fuisse narrat, venenatis ficis scelus patratum dicit. *Συνάπινα ἐπὶ δένδροις εἴτ' ἐπόντα, ἀφ' ὧν ὁ Αὔγουστος ἀποχειρία συνάζειν εἰώθει, φαρμάκω ἔχρισε. καὶ αὐτὴ τὰ ἄμα τὰ ἀνήλειφα ἤσθις, καὶ κείνω τὰ πεφαρμαγμένα προσέβαλλεν.*

quo stom.] Lips. et *Torrent.* ejici voluerunt *quo.* Sed uti solere voc. *quicumque* *Suetonium* etiam praeter nexum cum sequentibus pro *omnis,* docebit index.

ex regia] Dubitant interpretes, utrum intelligenda regia *Nunnae,* adjuncta aedi *Vestae,* cujus atrium postea effecit, an regia regis sacrorum; neutram, puto, sed *basilicam* nescio quam, ubi ambulaverat *Augustus.* Ita supra c. 31. theatri *Pompeji* *regia* dicebatur.

sus: *Ne Judaeus quidem, ni Tiberi, tam diligenter sabbatis jejunium servat, quam ego hodie servavi, qui in balineo demum post horam primam noctis duas buceas manducavi, priusquam ungi inciperem.* Ex hac inobservantia nonnunquam, vel ante initum, vel post dimissum convivium solus coenitabat, quum pleno convivio nihil tangeret. [77] Vini quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super coenam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Postea, quoties largissime se invitaret, senos sextantes non excessit, aut, si excessisset, rejiciebat. Et maxime

sabbatis] Ex ignorantia moris Judaeorum Augustus ita scribit; jejunio enim celebrare illi sabbatum non solebant. Eodem errore *Justin.* 56, 2. „Moses septimum diem more gentis Sabbathum appellatum in omne aevum jejunio sacrauit, quoniam illa dies famem illis erroremque finierat“ ubi v. Bernecc. Ern. cum aliis *sabbata* intelligit de *hebdomade*, ut *Luc.* 18, 12. *νηστεύω* δις τοῦ σαββάτου, quod prorsus contrarium sententiae Augusti, de die loquentis.

inobservantia] sc. temporis et loci in cibo sumendo, qua certae horae nunquam se adstringebat. *Casaub.* interpretatur *inobservantiam*, indifferentem circa rationem victus animum, quod ad sensum est idem. *Al. observantia* i. e. ἐκ ταύτης τῆς συνήθειας, ut idem *Casaub.* vertit. Magis hoc placet *Oudend.*; sed jure monet *Wolfius*, ipsam insolentiam formae *inobs.* causam erroris librariis fuisse. Tuetur eam etiam *Spalding.* ad *Quinctil.* 4, 2, 107. ubi pro: „*quae ne fecisse inobservantia quadam videatur*“ al. manifesta correctione: *sine observantia.* et comparat *Gall. inadvortence*, et *inconsiderantiam* *Nostr.* *Claud.* 39.

Cornelius Nepos] quo libro, incertum. Obiisse Cornelium principatu Divi Augusti, testatur *Plin.* 10, 23. (30.) al.

senos sextantes] *Sextans* duos continebat cyathos, cyathus duodecimam partem sextarii, ut adeo *seni sextantes* duodecim cyathos vel sextarium ellicerent. Ita *triens* tertia pars est sextarii s. quatuor cyathi *Martial.* 8, 51, 24. *quadrans* sextarii quarta pars s. tres cyathi *Martial.* 9, 94, 2. *Id.* 11, 36, 7. „*quincunces, et sex cyathos, bessemque bibamus*“ nominibus ab assis divisione petitis. *Sextarius* autem sexta pars erat *congi*, congius octava *amphorae.* cf. *Budaeus* de *asse* l. 5. p. 567. ed. *Lugdun.*

rejiciebat] vomitu. v. *Ern.* *Cl. Cic.* in *ἡμετηρή.* De hac *Ro-*

delectatus est Raetico, neque temere interdum bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculae thyrsus, aut recens acidumve pomum succi vinosioris. [78] Post cibum meridianum, ita ut vestitus calciatusque erat, relectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A coena lucubratoriam se in lecticulam recipiebat. Ibi, donec residua diurni actus, aut

manorum luxuria *Senec.* ad *Helv.* c. 9. „Vomunt, ut edant, edunt, ut vomant; et epulas, quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur.“

Raetico] *Plin.* 14, 6, (8.) „In Veronensi item *Raetica* (vina), Falernis tantum posthabita a Virgilio.“ (Locum dicit *Georg.* 2, 96. „et quo te carmine dicam, Raetica? nec cellis ideo contende Falernis.“) Id. tamen eod. cap. „Divus Augustus Setinum praetulit cunctis,“ quod nomen habuit ab oppido Setia prope Tarracinam. Idem narrat ib. „Divi Augusti judiciorum ac palati peritissimum e libertis, censuram vini in epulas ejus facientem, dixisse hospiti de indigena vino, novum quidem sibi gustum esse eum, atque non ex nobilibus, sed Caesarem non aliud poturum,“ quod et ipsum ostendit, Augustum in exquirendis pretiosioribus vinis haud nimis fuisse delicatum. *Suetonius* h. l. secutus videtur Virgilium, Raeticum ob Augusti palatum laudantem, quo et insecutos principes usos, *Plin.* l. c. testatur.

acidumve] Praeferunt *Oudend.* et *Wolf.* *aridumve*, quum arida etiam poma et in hiemem condita succo non careant. Sed retineo *acidum*. *Recens* dicitur de tempore maturitatis, *acidum* de genere pomi; genitivus *succi vinosioris* est ἐπεξηγητικὸς pro: ut quod utrumque pomi genus succi est vinosioris.

relectis] i. e. apertis s. stragula non tectis, qua alias meridianas uti solebant, neque tamen exutis; accubabat enim, ut vestitus calciatusque erat. Ita interpretantur *Oudend.* et *Wolf.* Alii, ut *Casaub.* et *Ern.*, praepositioni *re* vim tribuunt ἐπιτακτικῶν, ut *relectis* sit bene, diligenter tectis, contra solemnem verbi usum, quem adeo negligi non potuisse a scriptore, docta disputatione evincit *Bremius*. Alii legere vel suasere *rectis*, *retractis*, *rejectis*, quos ridens *Wolfius* jocose addit: *resectis*. Modo resecti fuissent Augusti pedes, interpretes inani conjiciendi labore supersedissent. *Nicol. Heinsii* emendationem *praectectis* probavit *Burm.*, reliquit tamen codicum verecundia vulgatam lectionem.

se in lectic. lucubrat.] v. *Casaub.* ad *h. l.*, qui morem veterum, meditandi et scribendi in lectulis, e *Cicero* de *Orat.* 3, 6.

omnia, aut ex maxima parte, conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius, quam plurimum, quam septem horas, dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, ut evenit, non posset, lectoribus aut fabulatoribus arcessitis resumebat, producebatque ultra primam saepe lucem. Nec in tenebris vigilavit unquam, nisi assidente aliquo. Matutina vigilia offendebatur: ac si vel officii, vel sacri causa maturius evigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cujuscunque domesticorum coenaculo manebat. Sic quoque saepe indigens somni, et, dum per vicos deportaretur, et deposita lectica, inter aliquas moras condormiebat. [79] Forma fuit eximia, et per omnes aetatis gradus venustissima; quamquam et omnis incocinii negligens, et in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo raderet barbam, eoque ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat, vel in sermone, vel tacitus, adeo tranquillo serenoque, ut quidam e primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibatum

Senec. epist. 72. Plin. ep. 5, 5. Ovid. Trist. 1, 10, 37. Pers. Sat. 1, 13. aliaque locorum silva illustrat.

evigilandum] i. e. e somno surgendum esset. Vulgatum *vigilandum* i. e. si nox vigilia transigenda, ita emendandum esse, optimus quisque interpretes judicavit. Sensus enim illud postulat, quum sermo sit de sacris et officiis amicorum, quae frequentasse eum, legimus c. 55., iisque ante lucem adeundis. Ita non dubito, quae Burm. etiam ad h. l. sententia, *Cicer. ad Qu. fr. 2, 15.* legendum esse: „citius, quam si de multa nocte *evigilassent*“ pro *vigilassent*. Respondet enim praecedens: „si serius, quam voluerunt, forte *surrexerint*.“

modo tonderet — barbam] *Dio 48, 34.* narrat, barbam eum posuisse a. 715., aetatis quarto et vicesimo, additque: καὶ ὁ μὲν καὶ ἄπειρα ἐπελειούτο τὸ γένειον. Quomodo differant *tondere* et *radere* barbam, dixi ad *Caes. 45.*

ac remollitum, quo minus, ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquii propius admissus, in praecipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris; gaudebatque, si quis sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem Solis, vultum summitteret: sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros, et exiguos, et scabros, capillum leniter inflexum et sufflavum, supercilia conjuncta, mediocres aures, nasum et a summo eminentiorem, et ab imo deductiorem, colorem inter aquilum candidumque, staturam brevem, (quam tamen Julius Marathus libertus in memoria ejus quinque pedum et dodrantis fuisse tradit:) sed quae commoditate et aequitate membrorum occuleretur, ut nonnisi ex comparatione adstantis alicujus procerioris intelligi posset. [80] Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum et ordinem ac numerum stellarum coelestis Ursae; sed et callis quibusdam, ex prurigine corporis assiduo-

---

Oculos] *Plin.* 11, 32. (54.) „Divo Augusto equorum modo glauci fuere (oculi), supraque hominem albicantis magnitudinis; quam ob causam diligentius spectari eos, iracunde ferebat.“ *Aurel. Viet. Epit.* 1. „Fuit corpore toto pulcer, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum siderum modo vibrans, libenter accipiebat cedi ab intendentibus tanquam solis radiis aspectu suo. A cujus facie quum quidam miles oculos averteret, et interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit: quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum.“

in memoria ejus] Non dubitavi ita scribere, i. e. in libro de Augusto conscripto, pro vulg. *in memoriam ejus*. Sic *Claud.* 1. „vitae memoriam prosa oratione composuit.“ *Lips.* coniecit: *libertus et a memoria ejus*, quam emendationem commendat *Wolffius*. Ouidend. probat parum probabilem conjecturam *Canegieri*: sed jam immemor ejus. Scilicet putat, falsa de Augusti statura scripsisse *Marathum*, post mortem ejus immemorem. Brevi memoriae homo fuerit necesse est.

maculoso] *Müller.* in sched. interpretatur *leproso*, quod *macula* de lepra dicitur et *elephantiasi*. Sed id repugnare videtur sequ. *dispersis* → *genitivis notis*.

que et vehementi strigilis usu plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice et femore et crure sinistro non perinde valebat, ut saepe etiam inde claudicaret: sed remedio habenarum atque arundinum confirmabatur. Dextrae quoque manus digitum salutarem tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem, contractumque frigore, vix cornei circuli supplemento scripturae admoveret. Questus est et de vesica, cujus dolore, calculis demum per urinam ejectis, levabatur. [81] Graves et periculosas valetudines per omnem vitam aliquot expertus est: praecipue Cantabria domita, quum etiam, destilla-

---

habenarum atque arundinum] Recepti emendationem vulg. *arenarum* s. *harenarum*, quam protulit defenditque duabus acribus quidem, sed doctis dissertationibus Dan. Guil. Trillerus. Crurum femorumque debilitatem putat contraxisse Aug. ex vulneribus atque luxationibus, de quibus supra c. 20. Alligabantur igitur femori crurique luxatis *arundines* i. e. fulcimenta lignea s. arundinea (ῥάβδοι, γάρθριαι, σανίδες, σχίδακες) per lora quaedam longa, lata atque tenacia, quae priscis medicis audiebant *habenae*, *fasciae*, *lintea*, *lora*, *vincula* et *Ligamenta* (ἰμάντες, ταινίαι, ἐπίδεσματα, πέδαι) *Cels.* 8, 10. et c. 15, 16, 20. Lapsum inter *habenae* et *harenas* similem ostendit locus *Mamil.* 5, 195. ubi vice versa pro *habenae* legendum *harenis*. Vulgatae lectionis interpretationes v. apud Burmann. Intelligant plerique fomenta arenae calidae. Equidem et medico credere malui, et obsequi auctoritati *Gellii* 19, 8., qui ex Caesaris libris de analogia *harenas* in plurali numero vitiose dici contendit, et vituperasse narrat Frontonem hominem quendam ob verbi vitium, qui *aquae intercutis morbo harenarum calentium usu liberatum se dixerat*. De verbis: *non perinde valebat* v. ind; Ita *Tac. Agr.* 10. „perhibent, ne ventis quidem *perinde* attolli“ sc. mare, ubi in vulg. vitiose *proinde*, ut saepe.

Cantabria domita] Duplicem Augusti morbum perhibet *Dio*, priorem ad a. 729., quo in Hispania erat, 53, 25. ubi: ὁ μὲν ἐκ τοῦ καμάτου καὶ ἐν τῶν Φροντίδων νοσήσας, ἐς Ταῖρράκινα ἀνεχώρησε, καὶ ἐκεῖ ἠγγώσκει, alterum ad a. 731. c. 30., quem locum attuli ad c. 59. ubi etiam de *Antonio Musa* dictum. Quod *frigidis* curatus dicitur h. l. Augustus, id *Dio* ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις. *Plin.* 19, 8. (38.) „Divus Augustus lactuca conservatus in aegritudine fertur prudentia Musae medici,“ quod de alio morbo intelligendum; de hoc, quod *Id.* 29, 1. (5.) „*contraria*

tionibus jecinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam et ancipitem rationem medendi necessario subiit, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musa. Quasdam et anniversarias, ac tempore certo recurrentes, experiebatur. Nam sub natalem suum plerumque languebat: et initio veris praecordiorum inflatione tentabatur, austrinis autem tempestatibus gravedine. Quare quassato corpore, neque frigora neque aestus facile tolerabat. [82] Hieme quaternis cum pingui toga tunicis, et subucula et thorace laneo, et feminalibus, et tibialibus muniebatur: aestate apertis cubi- culi foribus, ac saepe in peristylio saliente aqua, at- que etiam ventilante aliquo, cubabat. Solis vero ne hiberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub divo spatiabatur. Itinera lectica, et nocti- bus fere, eaque lenta ac minuta faciebat, ut Prae- neste vel Tibur biduo procederet. Ac, si quo per- venire mari posset, potius navigabat. Verum tan- tam infirmitatem magna cura tuebatur, imprimis la- vandi raritate. Ungebatur enim saepius, et sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua, vel sole multo calefacta. At, quoties nervorum causa

---

medicina gravi periculo exemptum“ Augustum ab Ant. narrat. *Destillationibus* edidi cum Oudend., non *distill.* Est enim Gr. *κατάκρησις*. *Gravedines destillationesque* conjungit etiam Cels. 1, 2. *cum pingui toga*] i. e. crassa, *παχῆ ἱματίῳ*. *Juvenal.* 9, 28. *pingues lacernas* (ubi v. Rupert.). *Martial.* 4, 19, 1. „*Sequanicae pinguem textricis alumnam*“ dicit, hic etiam 6, 11, 7. „*me pin- guis Gallia vestit.*“

subucula et thorace laneo] Hanc veterum edd. lectionem rec- tam judicavit *Ferrar.* de re vestiar. 3, 3. (Thes. Graev. T. VI. p. 729.), edidit Burmann. Vulg. *subuculae thorace laneo*. Quid si exiit loco, ut a prima manu esset: *et subuculae loco thorace laneo*. Vix enim credibile, tot vestimenta superinduisse Augu- stum.

peristylio] *xysto*, a columnarum ordinibus ita dicto. v. ad totum hoc caput Casaub.

egelida aqua] v. Cels. 4, 24. laudatum a Casaub.

marinis Albulisque calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut insidens ligneo solio, quod ipse Hispanico verbo *duretam* vocabat, manus ac pedes alternis jactaret. [83] Exercitationes campestris equestrum et armorum statim post civilia bella omisit, et ad pilam primo folliculumque transit, mox nihil aliud quam vectabatur et deambulabat, ita ut extremis spatiis subsultim decurreret, segestri vel lodicula involutus. Animi laxandi causa modo piscabatur

Albulisque] Plin. 31, 2. (6.) „Juxta Romam *Albulae aquae* vulneribus medentur, *egelidae* hae, sed *Cutibae* in *Sabinis* gelidissimae,“ ubi v. Harduin. *Strabo* 5, 5, 11. ἐν δὲ τῷ πεδίῳ τοῦτου (Tiburtino) ὁ Ἄντων δίαίσεις, καὶ τὰ Ἄλβουλα καλούμενα ῥεῖ ἕδατα ψυχρὰ ἐκ πολλῶν πηγῶν, πρὸς ποικίλης νόσου, καὶ πίνουσι καὶ ἐγκαθημένοις ὑγιεινά. *Martial.* 1, 13. „*canaque sulphureis Albulae fumat aquis.*“ Propter hunc locum, et quod *Albulae*, ut *sulphureae*, suapte natura calidae sunt, *Torrent.* legi vult: *marinis calidis, Albulisque*, assentientibus aliis. Ego, quamquam nihil exploratum habeo de harum aquarum natura et usu, puto tamen, in nonnullis morbis majorem iis arte dari calorem, et eo opus esse, conjicio e *Strabonis* loco, qui ἕδατα ψυχρὰ dicit; neque absone *Reitzio* addere *Suetonius calidis* videtur, ut exceptio eo melius appareat, quoniam superiore capite de *frigidarum* usu dixerat.

ligneo solio] scamno balneari. *Plin.* 33, 12. (54.) „stratas argento mulierum balineas“ ut sui temporis luxuriam damnat.

campestris] quae in campo Martio habebantur.

pilam pr. folliculumque] *Follis* s. *folliculus* minoris pilae fuit genus. De variis hujus lusis modis v. *Adam.* Ant. Rom. T. II. p. 215. sequ.

extremis spatiis] Omisi, quod in multis abest, in, ob morem auctoris saepius notatum. *Extremis spatiis* est sub finem ambulationis. Ita *Cic.* de Orat. 1, 7. „quum — in ambulationem ventum esset; dicebat tum, *Scaevolam*, *duobus spatiis tribusve factis*, dixisse.“ cf. *Nizol.* Observ. in *Cicer.* sub v. *spatium*. *Finita* igitur fere ambulatione decurrere solebat *Augustus* et subsultare, quo corpus fortius motaret, ex praeceptis medicorum.

segestri] vel *segestrio*. Hanc *Cujacii* emendationem, prolatam *Observ.* 13, 15., interpretes uno ore collaudarunt, illustravit multiplici eruditione *Casaubonus*. *Vulg. sestertio Turnebus* *Advers.* 3, 18. explicabat de veste duum in omnem partem pedum et semissis.

hamo, modo talis aut ocellatis nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie et garrulitate amabiles undique conquirebat, praecipue Mauros et Syros. Nam pumilos, atque distortos, et omnes generis ejusdem, ut ludibria naturae malique ominis abhorrebat. [84] Eloquentiam studiaque liberalia ab aetate prima et cupide et laboriosissime exercuit. Mutinensi bello, in tanta mole rerum, et legisse, et scripsisse, et declamasse quotidie traditur. Nam deinceps neque in Senatu, neque apud populum, neque apud milites, locutus est unquam, nisi meditata et composita oratione, quamvis non deficeretur ad subita

---

ocellatis] *Ocellata* Casaub. interpretatur globulos vel lapideos vel eburneos vel ex alia qua materia, quibus olim puellae ludebant, comparatque *teretēs lapillos* Ovid. *Metam.* 10, 260. *Talos nucisque* ut lusus puerilis instrumenta jungit etiam *Horat.* *Sat.* 2, 3, 171. et finitis Saturnalibus *Martial.* 5, 84. „Jam tristis nucibus puer relictis Clamaso revocatur a magistro.“ *Persius* denique de senili aetate 1, 10. „nucibus facimus quaecunque relictis.“

cum pueris minutis] *Dio* 48, 44. παιδίον τι τῶν ψιδύρων (*garrulitate amabiles* Noster dicit), οἷα αἱ γυναῖκες γυμνά ως πλήθει ἀθύρουσαι τρέφουσιν. et ex eodem *Xiphil.* 67, 15. παιδίον τι τῶν γυμνῶν τῶν ψιδύρων, ubi v. Reimar. Copiosissimus h. l. etiam Casaubonus.

pumilos] pumiliones, nanos. v. *Gell.* 19, 15.

malique ominis] Reitzius ad h. l.: Si quis homo monstruosus obviam veniret mane egredienti vel in itinere, infelix habebatur, uti et de Aethiope *Florus* 4, 7, 7. „obvius Aethiops nimis aperte ferale signum fuit,“ unde *distorti* vocantur *monstra* ac *prodigia* apud *Senecam* *epist.* 50. et *Quinctil.* *Inst.* 1, 1.

non deficeretur] Edidi, quod dat cod. Memm., aliique jam interpretes receperunt. Vulg. *quamvis non deficeret*, quod, etsi illud probabilius ob ipsam dictionis insolentiam, quae fraudem facere potuit librario, defendi tamen posse puto, non, ut Burm. placuit, subaudito e praecedentibus *oratio*, sed ut interpungatur post *subita*, hoc sensu: quamvis non deficeret (Augustus) ad subita, quum extemporalis etiam ei esset facultas, s. ob ext. facultatem, subjunctis, ut saepe, ablativis absolutis. Sed illud, ut dixi, praefero. Noster de *Ill. Gram.* 5. „quum jam non gressu modo *deficeretur*, sed et visu.“ v. *interpr.* ad *Phaedr.* 1 Fab. 21.

extemporalī facultate. Ac ne periculum memoriae adiret, aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, atque etiam cum Livia sua graviore, non nisi scriptos, et e libello habebat, ne plus minusve loqueretur ex tempore. Pronunciabat dulci et proprio quodam oris sono, dabatque assidue phonasco operam: sed nonnunquam, infirmatis faucibus, praeconis voce ad populum concionatus est. [85] Multa varii generis prosa oratione composuit, ex quibus nonnulla in coetu familiarum, velut in auditorio, recitavit: sicut *Rescripta Bruto de Catone*: quae volumina quum jam senior ex magna parte legisset, fatigatus Tiberio tradidit perlegenda. Item *Hortationes ad philosophiam*: et aliqua *de vita sua*, quam tredecim libris, Cantabrico tenui bello, nec ultra, exposuit. Poëticam summatim attigit. Unus liber exstat, scriptus ab eo hexametris versibus, cuius et argumentum et titulus est *Sicilia*. Exstat alter aeque modicus *Epigrammatum*, quae fere tempore balnei meditabatur. Nam tragoediam magno impetu exorsus, non succe-

---

ubi est *defectus annis*. Ceterum in ed. Bremiana insigni typothetae errore deest nisi ante *meditata*.

scriptos] Dedi cum Oudend. conjecturam Burmanni, probatam etiam Ernestio. Vulg. *in scriptis* v. simpliciter *scriptis*. Longum cum Livia sermonem de elementia erga eos, qui insidias Principi struxissent, exhibet *Dio* 55, 14. sequ.

phonasco] qui peroranti somni praerit instrumento musico, et omnino tollendae vel summittendae vocis regulas edoceret. *Quinctil.* 1, 10, 27. „ut uno interim contenti simus exemplo C. Gracchi, praecipui suorum temporum oratoris, cui concionanti consistens post eum musicus, fistula, quam *πανάριον* vocant, modos, quibus deberet intendi, ministrabat, “ ubi v. *Spaldingium*, nostri tamen loci immemorem. *Gell.* 1, 11. „ecce autem, per tibiae Laconica, tibiae quoque illius concionatoriae in mentem venit, quam C. Graccho cum populo agenti praesisse ac praemonstrasse modulos ferunt. “

de vita sua] Haec sunt *ὑπομνήματα* Augusti, *commentarii*, citata a *Plutarch.* Anton. 22. et *Appian.* Illyr. 14. et *Civ.* 4, 110.

dente stilo, abolevit: quaerentibusque amicis, *quidnam Ajax ageret*, respondit, *Ajacem suum in spongiam incubuisse*. [86] Genus eloquendi secutus est elegans et temperatum, vitatis sententiarum ineptiis atque inconcinnitate, et *reconditorum verborum*, ut ipse dicit, *foetoribus*. Praecipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissime exprimere: quod quo facilius efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret ac moraretur, neque praepositiones verbis addere, neque conjunctiones saepius iterare

---

Ajacem — incubuisse] *Macrob. 2, 4.* „Ajacem tragoediam scripserat, eandemque, quod sibi displicuisset, deleverat. postea Lucius gravis tragoediarum scriptor interrogabat eum, quid ageret Ajax suus. et ille, *in spongiam*, inquit, *incubuit*.“ Nimirum jocose, ut verum Ajacem in gladium, ita suum in spongiam, qua deleverat scripta, incubuisse i. e. ad mortem decidisse, dicebat.

elegans et temperatum] *Elegans* est, in quo dilectus verborum, *temperatum* inter rusticam inconcinnitatem et nimiam affectionem. Ob hanc oppositorum rationem non recepi lectionem *conconcinnitate*, probatam ab Oudend., Ern. Wolfio, et intellectam de quaesito sententiarum ornatu ex antithetis, similitudine membrorum, verborum al. Ceterum laudant dicendi genus Augusti *Tac. Ann. 15, 3.* „Augusto *promta ac praefluens*, quae deceret Principem, *eloquentia* fuit“ et *Gell. 10, 24.* ubi „Divus Augustus *linguae Latinae non nescius, munditiarum* patris sui in sermonibus *sectator*“ et *15, 7.* ubi epistolis D. Augusti, quas ad Cajum nepotem suum scripsit, tribuitur „*elegantia orationis neque morosa neque anxia, sed facilis et simplex*.“ Exemplum improbatæ formæ insolentioris dat *Quinctilian. 1, 6, 19.* „Augustus quoque in epistolis ad C. Caesarem scriptis emendat, quod is *calidum* dicere, quam *calidum* malit, (Spald. contra dedit: „*calidum* dicere, quam *calidum*“ quod vix probandum) non quia illud non sit Latinum, sed quia sit odiosum, et, ut ipse Graeco verbo significavit, *περίεργον*.“

praepos. verbis addere] Graev. et Gronov. ediderunt *urbibus* pro *verbis*, secutusque est Ernest. Genuinum esse *verbis*, docet Wolf., et affert exempli loco *adire ad aliquem, propugnare pro aliquo, inscribere aliquid in loco*, in hoc uno errans, quod de genere eloquendi tantum, non de scriptura Suetonium loqui contendit. Is enim diserte: „necubi *lectorem* vel *auditorem* obtur-

dubitavit, quae detractae afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos et antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprevit, exagitatabatque nonnunquam: in primis Maecenatem suum, cujus *μυροβρεχεῖς*, ut ait, *cincinnos* usquequaque persequitur, et imitando per jocum irridet. Sed nec Tiberio parcat, et exsoletas interdum et reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium ut insanum increpat, quasi ea scribentem, quae mirentur potius homines, quam intelligant. Deinde ludens malum et inconstans in eligendo genere dicendi

---

baret.“ Ceterum fragmenta Augusti nimis pauca sunt atque exigua, quum ut argumenta ex iis contra hanc loci interpretationem peti queant. Bremius in textu dedit *urbibus*, in nota defendit *verbis*.

Cacozelos] *Quinctil.* 8, 3, 56. „*κακόζηλον* id est mala affectatio per omne dicendi genus peccat. Nam et tumida, et exilia, et praedulcia, et abundantia, et arcessita, et exultantia, sub idem nomen cadunt. Denique *κακόζηλον* vocatur quicquid est ultra virtutem, quoties ingenium iudicio caret, et specie boni fallitur; omnium in eloquentia vitiorum pessimum.“ *Antiquarii* sunt, qui verba formasque antiquas et obsoletas in sermone sectantur.

Maecenatem] quem *Senec.* ep. 92. „ingenium et grande et virile habuisse dicit, nisi illud secum discinxisset,“ et ep. 114. „non oratio ejus aequae soluta est, quam ipse discinctus? non tam insignita illius verba sunt, quam cultus, quam comitatus, quam domus, quam uxor? Magni ingenii vir fuerat, si illud egisset via rectiore, si non vitasset intelligi, si non etiam in oratione difflueret. Videbis itaque eloquentiam ebrii hominis involutam, et erraticam, et licentiae plenam.“ Afferit deinde verba nonnulla Maecenatis, quae optime docent, qui sint illi *μυροβρεχεῖς cincinni*, eadem metaphora ab Augusto dicti, quae Cicero *calamistris inurere* scribebat *Caes.* c. 55.

et imitando — irridet] v. *Macrob.* 2, 4.

quasi ea scribentem — intelligant] *Plutarch.* *Anton.* 2. ἔχρητο δὲ τῶν καλουμένων μὲν Ἀσιαίων ζήλων τῶν λόγων, ἀνθεῖντι μάλιστα κατ' ἐκείνου τὸν χρόνον, ἔχοντι δὲ πολλὴν ὁμοίότητα πρὸς τὸν βίον αὐτοῦ, κομπάδη καὶ Φρυαγματιάν ἔντα, καὶ νεοῦ γαιριάματος καὶ Φιλατιμίας ἀνωμάλου μεστόν.

ingenium ejus, addit haec: *Tuque dubitas, Cimberne Annius, an Veranius Flaccus imitandi sint tibi? ita ut verbis, quae Crispus Sallustius excerptis ex Originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum, inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda?* Et quadam epistola Agrippinae neptis ingenium colaudans, *Sed opus est, inquit, dare te operam, ne moleste scribas, aut loquaris.* [87] Quotidiano sermone quaedam frequentius et notabiliter usurpasse eam, literae ipsius autographae ostentant. In quibus identidem, quum aliquos nunquam soluturos significare vult, *Ad Kalendas Graecas soluturos* ait; et quum hortatur, ferenda esse praesentia, qualiacunque sint, *Contenti simus hoc Catone*; et ad ex-

Cimberne Annius] De hoc v. Heyn. ad *Virgil. Catalect. 2.* et Spalding. ad *Quinctil. 3, 5, 23.* Postea utrum *Veranius Flaccus* idem sit, qui *Macrob. Saturn. 3, 2.* commemoratur, an scribendum *Verrius Flaccus* cum aliis, qui celeberrimus et ipse fuit grammaticus, memoratus a *Sueton. de ill. Gram. 17.*, fastorum Praenestinarum, ut creditur, auctor, et a *Gellio 16, 14.* et *17, 6.* ubi liber ejus *de obscuris Catonis* citatur, post multas virorum doctorum disputationes aequae incertum. Id modo patet, opponi hos grammaticos ut cacozeleos et antiquarios oratorum Asiaticorum splendori verborum et magnificentiae, qua Antonius delectabatur, unde iis assentior, qui pro *an* legendum censent aut, ne disjungantur duo homines, qui ex ipsius sententiae ratione ad idem genus pertinent.

inanibus sententiis] Plerique interpr. receperunt Gronov. emendationem: *inanis sententiis*, facillimum verborum nexum praestantem, vulg. *inanibus* cum reliquis jungi posse negant. Servavi, ablativos absolutos esse existimans, eo sensu: *ita ut inanes insint sententiae v. in maxima sententiarum inanitate*, quo modo tales ablativos inseri sententiae, tritissimum. Si scripsisset Augustus: *inanis sent.*, posuisset hoc, credo, post *verborum volubilitas*. Gaudeo, idem fere sententiam invenisse *Walther. Observ. p. 19.*

Agrippinae neptis] quae nupsit Germanico.

Cont. sim. hoc Catone] i. e. quum verum Catonem non habeamus amplius, hic nobis pro Catone sit, hoc simus contenti, id quod de hominibus aetatis suae dictum postea ad res etiam trans-

primendam festinatae rei velocitatem; *Celerius, quam asparagi coquuntur*. Ponit assidue et pro stulto *baceolum*: et pro pullo *pullejaceum*; et pro cerrito *vacerrosum*; et *vapide se habere*, pro male; et *betizare*, pro languere, quod vulgo *lachanizare* dicitur; item *simus*, pro sumus; et *domos* genitivo casu singulari, pro *domus*; nec unquam aliter haec duo, ne quis mendam magis, quam consuetudinem putet. Notavi et in chirographo ejus illa praecipue: non dividit verba, nec ab extrema parte versuum abundantes literas in alterum transfert, sed ibidem statim subjicit circumducitque. [88] Orthographiam,

ferre potuit. Interpretatur dictum auctor ipse verbis: *quum hortatur — qualiacunque sint*. Nos ita dicere possemus: „*Wir wollen mit diesem Herrmann, mit diesem Luther, mit diesem Friedrich zufrieden seyn*.“ Hi enim homines ob diversas virtutes aequè in proverbialia apud nos abiierunt, atque Cato apud Romanos, teste *Valer. Max.* 2, 10, 8.

baceolum] Vel cum Beroaldo leg. *blaccolum*, ut sit a Graeco βλάξ, vel cum aliis *bacolum* a βάκηλος, quod Hesychio est ὁ μέγας καὶ ἀνόητος, nisi *baceolus* liberius formatum est ab ipso Augusto e βάκηλος. v. Casaub.

pro pullo] Intellego cum aliis de colore pullo. Alii suaserunt: *pro pulejo puljaceum*. Sed recte objicit Ernesti: quomodo tam frequens *pulegii*. s. *puleji* mentio?

cerrito] i. e. *cererito*, Δημητρολήπτω i. q. *insano*. v. *Horat.* Sat. 2, 3, 278., qui locus *cerritus* scribendum esse per duplex r ob metri rationem, ostendit. *Vacerra* est i. q. *stipes*, unde Augustus novam formam fecit *vacerrosus*.

vapide] a *vapōre* i. e. vel morbo ardentiori, vel aestu tempestatis. Al. deducunt a *vappa*, quoniam *Horat.* Sat. 1, 1, 104. conjungit *vappam* ac *nebulonem*. *Vapraam pectus* dicit etiam *Persius* Sat. 5, 117.

betizare] fortasse inductus obscoeno versu *Catull.* 65, 21. Verba: *quod vulgo lach. dicitur*, impugnata ab Ern., quod nulla hujus usus vestigia reperiuntur, jure defendit Bremius ex nostra linguae communis Romanorum ignorantia. Ceterum al. scribi maluerunt *betissare* et *lachanizare*, quoniam literam z pro ss inde ab Augusti demum temporibus a Romanis receptam, e grammaticis constat.

id est, formulam rationemque scribendi a grammaticis institutam, non adeo custodiit: ac videtur eorum potius sequi opinionem, qui perinde scribendum, ac loquamur, existiment. Nam quod saepe non literas modo, sed syllabas, aut permutat aut praeterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato cum consulari successorem dedisse, ut rudi et indocto, cujus manu *ixi* pro *ipsi* scriptum animadverterit. Quoties autem per notas scribit, *b* pro *a*, *c* pro *b*, ac deinceps eadem ratione, sequentes literas ponit; pro *x* autem duplex *a*. [89] Ne Graecarum quidem disciplinarum leviori studio tenebatur: in quibus et ipsis praestabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem jam grandem

id est — institutam] Hoc additamentum, glossatori a Burm. tributum, vindicat Ernest., ob majorem, quam quae glossatoris videatur, elegantiam, deinde quod non quamvis, sed a grammaticis demum constitutam orthographiam interpretatur, adeoque non pro communi aliqua definitione, quales e margine nonnumquam in textum irrepserunt, habendum est, denique quod mori Suetonii, tales explicationes addendi, convenit. Idem cum Oudend. *custodit* e cod. Memm. edidit pro *custodiit*, quod per totum caput praesenti utitur auctor. Vulg. bene defendit *Walther*. Obs. p. 19. quod c. 84. est *exercuit*, c. 85. *composuit*, c. 86. *secutus est*, sequentia a verbis: *ac videtur*, auctor ex autographis refert, quare commode tempore praesenti utitur. Ante oculos enim illa habebat in scribendo. Ita c. 87. „literae ipsius autographae ostentant.“

Quoties a. per notas scribit] v. Caes. 56. *Dio* 51, 3. ἐπέστλλα δὲ καὶ ἐκείνοις (Agrippae et Maecenati) καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς πάνυ φίλοις, ὅποτε τι δέοιτο δι' ἀπορήτων σφίσι δηλῶσαι, τὸ δεύτερον αἰεὶ στοιχεῖον τοῦ τῷ ῥήματι προσήμουτος ἀντ' ἐκείνου ἀντεγγράφων. ubi v. *Fabric*. — Postea restitui pro *x*, quod omnes libri habent, temere mutatum a Casaubono in pro *z*. Literas enim *y* et *z* non esse Latinas, et in Graecis solummodo adhibitae vocabulis inde a tempore Augusti, recte monuerunt *Graevius* et *Oudendorp.*, qui a genuina lectione non recesserunt.

Apollodoro] A *Strabone* 13, 4, 3. inter celebres Pergamenos memoratur Ἀπολλόδωρος ὁ ῥήτωρ, ὁ τὰς τέχνας συγγράφας, καὶ τὴν Ἀπολλοδώρειον αἴρσειν παραγαγών. — Μάλιστα δὲ ἐξῆρε τὸν Ἀπολλόδωρον ἢ τοῦ Καίσαρος Φιλία τοῦ Σεβαστοῦ, διδάσκαλον τῶν

natu Apolloniam quoque secum ab Urbe juvenis adhuc eduxerat. Deinde eruditione etiam varia repletus est per Arci philosophi, filiorumque ejus Dionysii et Nicanoris, contubernium: non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam et, si quid res exigeret, Latine formabat, vertendumque alii dabat. Sed plane poematum quoque non imperitus, delectabatur etiam comoedia veteri, et saepe eam exhibuit publicis spectaculis. In evolvendis utriusque linguae auctoribus nihil aequè sectabatur, quam praecepta et exempla publice vel privatim salubria: eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad urbis magistratus plerumque mittebat, prout quique monitione indigerent. Etiam libros totos et Senatui recitavit, et populo notos per

λόγων γενόμενον, uti ibidem pergit, consentiente *Quintil.* 5, 1, 17. ubi: „Praecipue tamen in se converterunt studia Apollodorus Pergamensis, qui praeceptor Apolloniae Caesaris Augusti fuit; et Theodorus Gadareus sequ.“ Studiis vacasse Augustum juvenem Apolloniae, legimus c. 8.

per Arci philos. — contubernium] Hanc corruptissimi antea loci, quam Salmasius dedit, emendationem reddidi post Gronovium, Oudend., Wolfium. Varias lectiones, quae nullum fere sensum praebent, vide apud Burm. et Oudendorpium. Ille ita edidit: *Deinde et. er. var. repletus, Sphaeri, Arci phil., filiorumque ej. Dion. et Nic. contub. inuit.* Sed *Sphaeri* nomen et ipsum ex emendatione demum in textum venit, *inuit* a multis Mss. omittitur. De *Arcio philosopho* v. Fabric. ad *Dion.* 51, 16. ubi pepercisse dicitur Augustus Alexandrinis ob deum Serapim, Alexandrum conditorem, et Ἄρσιον τὸν πολίτην, ᾧ πού Φιλεσοφοῦντί τε καὶ συνόντι οἱ ἐχρήστω. cf. *Plutarch.* Anton. 80. — *Sphaerum*, qui prorsus huc non pertinet, memorat *Dio* 48, 55. Σφαῖρον ὁ Καῖσαρ παιδαγωγὸν τε καὶ ἐξελεύθερον αὐτοῦ γενόμενον, δημοσίᾳ ἔθαψε, ubi Fabr. a Sphaero Eorysthenite, philosopho Stoico, quem *Cic.* *Tuscul.* 4, 24. laudat, hunc differre, post *Torrentium* ad l. l. docet.

si quid res exigeret] *Dio* 51, 16. καὶ τὸν γε λόγον, δι' οὗ συνέγνω σφίσιν (Alexandrinis), ἄλληριστί, ὅπως συνῶσιν αὐτοῦ, εἶπε, quem orationem ab Ario s. Arcio Graece redditam videri, monuit ibi Fabric.

edictum saepe fecit: ut orationes Q. Metelli *de prole augenda*, et Rutilii *de modo aedificiorum*: quo magis persuaderet, utramque rem non a se primo animadversam, sed antiquis jam tunc curae fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fovit. Recitantes et benigne et patienter audivit: nec tantum carmina et historias, sed et orationes et dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi et serio, et a praestantissimis, offendebar; admoneratque Praetores, ne parerentur nomen suum commissionibus obsolescere. [90] Circa religiones talem accepimus. Tonitrua et fulgura paulo infirmius expavescebat; ut semper et ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio,

[Q. Metelli] Macedonicum intelligendum esse, Censorem primum ex plebe factum cum Q. Pompejo, (a. 623.) patet e *Liv. Epit. 59.* „Q. Metellus Censor censuit, ut omnes cogerebantur ducere uxores liberorum creandorum causa. exstat oratio ejus, quam Augustus Caesar, quum de maritandis ordinibus ageret, velut in haec tempora scriptam, in Senatu recitavit.“ *Gell. 1, 6.* ubi Metelli orationem de ducendis uxoribus commemorat, *Nunquidum* dicit (Censorem a. 652.) vel ex errore, vel quia idem argumentum sermone tractavit. Sequuntur cum *Torrent. ad c. 34.*, *Casaubon. ad h. l.* et *Fabric. ad Dion. 56, 6.* Sed vide *Duker. ad Liv. 1. c.* et *Oudend. ad h. l.* Eundem *Fergusonii* errorem *Hist. Rom. 6, 3.* corrigit doctissimus interpres p. 376.

[Rutilii] Intelligendus videtur P. Rutilius Rufus, de quo v. *Clav. Ciceron.* Fortasse oratione modum praescripsit, ultra quem aedificare non liceret. Curae hanc rem Augusto fuisse, narrat *Strabo 5, 3, 7.* ἐπεμελήθη μὲν οὖν ὁ Σεβαστὸς Καίσαρ τῶν τοιοῦτων ἐλαττωμάτων τῆς πόλεως, πρὸς μὲν τὰς ἐμπρήσεις συντάξας στρατιωτικῶν ἐν τῶν ἀτελευτέρων τὸ βοηθήσον· πρὸς δὲ τὰς συμπτάσεις τὰ ὑψηλὰ τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελόν, καὶ κλωσθὰς ἐξαίρειν ποδῶν ὅ τὸ πρὸς ταῖς ὁδοῖς ταῖς δημοσίαις.

[commissionibus] i. e. oratorum poetarumve certaminibus, in Theatro vel Amphitheatro habitis, unde eorum cura ad Praetoris, qui ludis praecerat, munus pertinebat.

[pellem vituli marini] *Plin. 2, 55. (56.)* „ex iis, quae terra gignuntur, lauri fruticem non icit (fulmen), nec unquam quinque altius pedibus descendit in terram. Ideo pavidi altiores specus tutissimos putant, aut tabernacula e pellibus belluarum, quae vitulos appellant; quoniam hoc solum animal ex marinis non per-

atque ad omnem majoris tempestatis suspicionem in abditum et concameratum locum se reciperet; consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut praediximus. [91] Somnia neque sua, neque aliena de se, negligebat. Philippensi acie, quamvis statuisset non egredi tabernaculo propter valetudinem, egressus est tamen amici somnio monitus: cessitque res prospere, quando captis castris lectica ejus, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. Ipse per omne ver plurima, et formidolosissima, et vana, et irrita videbat: reliquo tempore rariora, et minus vana. Quum dedicatam in Capitolio aedem Tonanti Jovi assidue irequentaret, somniavit, queri Capitolinum Jovem,

cutiat; sicut nec e volucris aquilam, quae ob hoc armigera hujus teli fingitur.“

transcursu fulguris] v. c. 29. Pro *praediximus* al. e glossemate *supra diximus*, nisi utrumque additiciū est.

Philippensi acie — monitus] *Vell.* 2, 70. „ipse Caesar, etiamsi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, *oratus etiam ab Artorio medico*, ne in castris remaneret, manifesta denuntiatione quietis territo.“ *Plutarch.* Anton. 22. ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασι γέγραφε, τῶν φίλων τινὸς ὄντα ἰδόντος, ἀνεχώρησε πρὸ τῆς μάχης, et Brut. 41. Καίσαρ μὲν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἱστορεῖ, τῶν φίλων τινὸς, Ἀρτωρίου Μάρκου, καὶ ἕκτον ἰδόντος ἐψιν κελύουσιν ἐπιστήναι Καίσαρα, καὶ μεταλθεῖν ἐν τοῦ χάρακος, ἐφθασε μικρὸν ὑπερημοσιδεῖς, ἔδοξε τε τεθῆναι. τὸ γὰρ Φαρξίον κενὸν ἀνοητοῖς καὶ ὑσσοῖς βάλλοντες διήλασαν. cf. *Appian.* 4, 110. *Dio* 47, 41. ὁ δ' ἰατρὸς ὁ συνὸν τῷ Καίσαρι ἐνόμισεν εἰ τὴν Ἀθηναίων προστάσσειν, ἢ αὐτὸς τῆς σκηνῆς αὐτόν, καίτοι καὶ τότε ἔτι κακῶς ἀρρώστοίντα, ἐξαγαγεῖν, καὶ ἐς τὴν παράταξιν καταστήσαι. οὐδ' αὖτις καὶ ἐσώθη κ. τ. λ. cf. *Flor.* 4, 7, 9. *Valer. M.* 1, 7, 1. *Lactant. Inst.* 2, 7, 22. *Tertullian.* de anima c. 46. N. l. alii *medici pro amici*. Utrumque verum, ut patet e locis citatis. *Amici* tamen praefendum, quod *Plutarchus* habet τῶν φίλων τινὸς utroque loco, et *medici* substitutum videtur e senioribus scriptoribus. Eadem confusio erat *Caes.* c. 4.

per omne ver — videbat] Causam medicorum filii quaerant in eo, quod c. 31. „initio veris praecordiorum iniquatione tentabatur.“ Valetudinis diversam conditionem diversa somnia genere, quis non est expertus?

cultores sibi abduci: seque respondisse, Tonantem pro janitore ei appositum: ideoque mox tintinnabulis fastigium aedis redimiit, quod ea fore januis dependebant. Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat a populo, cavam manum asses porrigentibus praebens. [92] Auspicia et omina quaedam pro certissimis observabat. Si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut dirum: si, terra marive ingrediente se longinquam profectionem, forte rorasset, ut laetum, maturique et prosperi reditus. Sed et ostentis praecipue movebatur. Enatam inter juncturas lapidum ante domum suam palmam in compluvium Deorum

Quum dedicatam — dependebant] De aede Jovis Tonantis v. c. 29. Somnium narrat Dio 54, 4. μετὰ ταῦτα ὄναρ τῷ Αὐγούστῳ σοῖνδε ἐπέστη. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, τὸ μὲν τι, πρὸς τὸ ξένον καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τοῦ εἶδους, τὸ δὲ καί, ὅτι ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Ἰδρυτο, μέγιστον δὲ, ὅτι πρώτῳ οἱ ἀνιόντες ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνετύγχανον, προσερχομένων τε αὐτῷ καὶ σεβόντων, (ex quo loco legendum fere nostro puto frequentarent) εἶδοξε τὸν Δία τὸν ἐν τῷ μεγάλῳ ναῷ ὄντα, ὀργὴν ὡς καὶ τὰ δεύτερα αὐτοῦ φερόμενον ποιῆσαι, καὶ ἐν τούτῳ ἐνεῖναι τε εἰπεῖν, (ὡς ἔλεγεν) ὅτι προφύλακα τὸν Βροντᾶντα ἔχοι. καὶ ἐπειδὴ ἡμέρα ἐγένετο, κώδωνα αὐτῷ περιήψε, βεβαιῶν τὴν ἐνεῖραξιν. οἱ γὰρ τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες κωδωνοφοροῦσιν, ἕπως σημαίνειν σφίσι, ὅπταν βουληθῶσι, δύνονται. Imperfectum *dependebant*, pro quo Oudend. suaserat *dependant*, bene se habere, ut actionem Augusti respiciens, neque tamen Suetonii aetate hunc morem omissum significans, docet Wolfius.

Ex nocturno visu — praebens] Dio 54, 35. ἤδη δὲ καὶ ἐνεῖνο ἤκουσα, ὅτι καὶ ἄλλο τι ἀργύριον, ἐν λογίῳ τινὸς ἢ καὶ ἐνεῖρατος, παρὰ τῶν προστρυχόντων οἱ, ὡς καὶ προσαιτῶν, ἐν μιᾷ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ ἐλάμβανε. καὶ τοῦτο μὲν, εἰ γέ τῃ πιστόν, οὕτω παραδέδοται. Illustrat rem Casaubonus ex more veterum, quo rerum felicitatem contrariae conditionis mentione temperabant, Nemesiam ut rerum laetarum comitem exoraturi.

calceus — induceretur] Plin. 2, 7. (5.) „Divus Augustus laevum prodidit sibi calceum praepostere inductum, quo die seditione militari prope afflicto est.“

compluvium] *Compluvium* s. *impluvium* aperta erat area in mediis aedibus, ad lumen immittendum excipiendamque pluviam. Ara ibi erat Deorum Penatium. v. Clav. Cicer. sub v.

Penatium transtulit; utque coalesceret, magno opere curavit. Apud insulam Capreas, veterrimae ilicis demissos jam ad terram languentesque ramos convalescisse adventu suo, adeo laetatus est, ut eas cum republica Neapolitanorum permutaverit, Aenaria data. Observabat et dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur, aut Nonis quicquam rei seriae inchoaret; nihil in hoc quidem aliud devitans, ut ad Tiberium scribit, quam *δυσφημίαν* nominis. [93] Peregrinarum cerimoniarum sicut veteres ac praeceptas reverentissime coluit, ita ceteras contentui habuit. Namque Athenis initiatus, quam postea Romae pro tribunali de privilegio sacerdotum Atticae Cereris cognosceret, et quaedam secretiora

Penates. Contra Lares colebantur in foco, qui erat in atrio. v. *ibid.* *Lares.*

ut eas — permutaverit, Aen. data] Dio 52, 45. ad a. 725. καὶ τὴν Καπρίαν παρὰ τῶν Νεαπολιτῶν, ὡνὲρ τὸ ἀρχαῖον ἦν, ἀντιδόσει χάρας ἠλλάξατο. κεῖται δὲ οὐ πέραν τῆς κατὰ Συρρακῶν ἡπείρου, κ. τ. λ. Strabo 5, 4, 9. αἱ δὲ Κιάπραι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιόν, ὑστέρων δὲ μίαν. Νεαπολίται δὲ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δὲ ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκούσας. (quae postea *Aenariae* nomen acciperunt) ἀπέλαβον πάλιν. δόντος αὐτοῖς Κιαίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρίας ἴδιον ποιησαμένου κτίσμα (v. κτήμα), καὶ κατοικηδότησαντος.

postridie nundinas] Fortasse ob *novemdiules*, mensis sacros. *Macrob.* Saturn. 1. 13. „quoties incipiente anno dies coepit, qui addictus est nundinis, omnis ille annus infaustis casibus luctuosus fuit; maximeque Lepidiano tumultu opinio ista firmata est.“ v. Casaub. ad h. l. et Fabric. ad *Dion.* 40, 47. et 48, 33. — In *Nonis δυσφημία nominis* (patet enim, hanc, non *ominis*, veram esse lectionem) quaerenda est in dissecta voce, ubi oritur *non*, quo ire et omnino agere aliquid vetabantur.

Peregr. cerimoniarum] Genitivo generis praeposito subjunguntur species. v. supra c. 48. *regnum.* Pro *praeceptas* i. e. antea captas, usitatas (*früher angenommene*) al. *receptas*, quod interpretationem sapit.

Athenis initiatus] quum devicto Antonio a. 725. eo venisset. Dio 51, 4. καὶ τῶν τῶν θεῶν (Cereris et Proserpinae) μυστηρίων μετέλαβεν.

proponerentur; dimisso consilio et corona circumstantium, solus audiit disceptantes. At contra, non modo in peragranda Aegypto paulo deflectere ad visendum Apin supersedit; sed et Cajum nepotem, quod Judaeam praetervehens apud Hierosolyman non supplicasset, collaudavit. [94] Et quoniam ad haec ventum est, non ab re fuerit, subtexere, quae ei prius, quam nasceretur, et ipso natali die, ac deinceps evenerint, quibus futura magnitudo ejus et perpetua felicitas sperari animadvertique posset. Velitris antiquitus tacta de coelo parte muri, responsum est, ejus oppidi civem quandoque rerum potiturum: qua fiducia Veliterni, et tunc statim, et postea saepius, paene ad exitium sui, cum populo Romano belligeraverunt. Sero tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Auctor est Julius Marathus, ante paucos, quam nasceretur, menses, prodigium Romae factum publice, quo denunciabatur, regem populo Romano naturam parturire: Senatam exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur: eos, qui gravidas uxores haberent, quod ad se quisque spem traheret, curas-

---

consilio] Ita optimi interpretes dederunt pro *concilio*. Consilium est iudicium, quod opponitur vulgi circumstantis coronae. Postea paulo ex plerisque codd. restituit Oudend. Parum interest, sive *ein wenig*, sive *um ein wenig* dixeris.

Hierosolyman] Burm. et Oudend. praefereunt *Hierosolyma* ob usum scriptoris Ner. 40. Tit. 5. v. Ern. ad Tac. Hist. 5, 2. Sed saepius scriptores eidem formae se non adstringunt, quando variae frequentantur. *Supplicare* est i. q. *sacrificare*. v. ind.

belligeraverunt] Sic dedi cum Medic. et duobus Vindobon. pro *belligeraverant*.

Julius Marathus] libertas Augusti, qui memoriam ejus scripsit. v. supra c. 79.

publice] i. e. loco publico, unde apparebat, ad totam Republicanam prodigium pertinere.

populo Romano] Recepti dativum cum Gronov. Burm. Oudend., ut *parturire* sit i. q. *parturientem* destinare. Al. *populi Rom.* Postea in ed. Burm. vitiose est *a se* pro *ad se*.

se, ne Senatusconsultum ad aerarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis Θεολογουμένων libris lego, Atiam, quum ad sollemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum ceterae matronae dormirent, obdormisse; draconem repente irrepsisse ad eam, pauloque post egressum; illamque expergefactam, quasi a concubitu mariti, purificasse se: et statim in corpore ejus exstitisse maculam, velut depicti draconis, nec potuisse unquam exigi, adeo ut mox publicis balineis perpetuo abstinerit: Augustum natum mense decimo, et ob hoc Apollinis filium existimatum. Eadem Atia prius, quam pareret, somniavit, intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnem terrarum et coeli ambitum. Somniavit et pater Octavius, utero Atiae jubar solis exortum. Quo natus est die, quum de Castilinae conjuratione ageretur in Curia, et Octavius ob uxoris puerperium serius affuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium, comperta morae causa,

---

Asclepiadis Mendetis] De hoc *Asclepiade* Aegyptio (*Mendes* enim a nomo Mendesio dicitur) nihil constat. Rem narrat *Dio* 45, 1. ἡ Ἀττία δεινῶς ἰσχυρίζετο ἐν τοῦ Ἀπόλλωνος αὐτὸν νεκρικῆναι, ὅτι καταδαρθεῖσά ποτε ἐν ναφῷ αὐτοῦ, θάνατον τι μίγνυσθαι ἐνόμισε, καὶ διὰ τοῦτο τῆ ἰννουμένην χρόνῳ ἔτιε. Ceterum vitiosam esse lectionem: *dum cet. matr. dormirent*, nemo non vidit. *Dum* enim h. l. esse debet *Germ. bis*, quod docet et modus subjunctivus, et quod causam significat, cur Atia lecticam in templo posuerit. Nisi quis igitur totum comma resecandum censet cum *Torrentio*, probanda est emendatio vel *Graevii*: *dum cet. matr. domum irent*, quae placuit *Oudendorpio* et *Fabricio* ad *Dionis* l. c., vel *Ernestii*: *dum — venirent* v. *convenirent*, quae sane praecedentibus: *posita in t. lectica*, optime convenit, laudata etiam a *Wolffio*. Alias conjecturas v. apud *Burmannum*.

purificasse] ne sacra polluerentur.

Eadem Atia — ambitum] *Dio* l. c. πρὶν τε ἢ εἰς Φῶς ἐξίεναι, εἶδεξεν ὄναρ τὰ σπλάγχνα ἐπυθῆς ἐς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρεισθαι, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐπεκτείνεσθαι.

pater Octavius] *Dio* l. c. καὶ τῆ αὐτῆ νυκτὶ καὶ ὁ Ὀκταούτος ἐκ τοῦ αἰθέρος αὐτῆς τὸν ἥλιον ἀνατέλλειν ἐνόμισεν.

P. Nigidium] *Dio*: ἄρτι τε ὁ παῖς ἐγεγέννητο, καὶ Νιγίδιος

ut horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octavio postea, quum per secreta Thraciae exercitum duceret, in Liberi patris luco barbara cerimonia de filio consulenti, idem affirmatum est a sacerdotibus: quod, infuso super altaria mero, tantum flammae emicuisset, ut supergressa fastigium templi ad coelum usque ferretur; unigue [olim] omnino Magno Alexandro, apud eandem aras sacrificanti, simile provenisset ostentum. Atque etiam insequenti statim nocte videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine et sceptro, exuviisque Jovis Optimi Maximi, ac radiata corona, super laureatum currum, bis senis

Φίγουλός βουλευτής παραχρήμα αὐτῷ τὴν αὐταρχίαν ἐμαντεύσατο. ἄριστα γὰρ τῶν καθ' αὐτὸν τὴν τε τοῦ πόλου διαδόσμησιν, καὶ τὰς τῶν ἀστέρων διαφορὰς, ὅσα τε καθ' αὐτοὺς γιγνόμενοι, καὶ ὅσα συμμιγνύντες ἀλλήλοις ἐν τε ταῖς ὀμιλίαις καὶ ἐν ταῖς διαστάσεσιν ἀποτελεῶσι, διέγνω· καὶ κατὰ τοῦτο καὶ αἰτίαν, ὡς τινὰς ἀπορρήτους διατριβὰς ποιούμενος, ἔσχεν. οὗτος οὖν τότε τὸν Ὀικταοῦϊον βραδύτερον ἐς τὸ συνέδριον, διὰ τὸν τοῦ παιδὸς τόκον, (ἔτιχε γὰρ βουλή οὐσα) ἀπαντήσαντα ἀνήκετο, διὰ τί ἐβράδυνε· καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν, ἀνεβόησεν ὅτι, Δεσπότην ἡμῖν ἐγέννησας. καὶ αὐτὸν ἐταραχθέντα ἐπὶ τούτῳ, καὶ διαφθεῖραι τὸ παιδίον ἐσελήσαντα, ἐπέσχευ, εἰπὼν, ὅτι Ἀδύνατόν ἐστι τοιοῦτόν τι αὐτὸν παθεῖν. τότε μὲν δὴ ταῦτ' ἐλέχθη.

in Liberi patris luco] Attulit Ernest. ad hunc locum illustrandum *Macrob.* Saturn. 1, 13. „Item in Thracia eundem haberi Solem atque Liberum accipimus; quem illi Sebazium nuncupantes magna religione celebrant, ut Alexander scribit; eique Deo in colle Zilmisso aedes dicata est specie rotunda, cujus medium interpatet tectum. rotunditas aedis monstrat hujusce sideris speciem, summoque tecto lumen admittitur sequ.“

unigue [olim] omnino] Olim uncis inclusi cum Oudend. Deest enim in pluribus, et minime necessarium est h. l. et inconcinnum. Postea dedi *insequenti statim nocte pro sequenti nocte statim*, ob frequentem usum illius verbi apud Suet. et ordinem verborum concinnioerem. Favent codd.

laureatum currum] Varias super h. l. fuere virorum doctorum conjecturas, quas vide apud Burn. et Oudend. Optima emendatio esset, quae codice Ursini nititur *super deauratum currum*, probata ab Ern., Ruhnken., Wolfio, nisi bene se haberet

equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum exstat, repositus vespere in cunas a nutricula, loco plano, postera luce non comparuit: diuque quaesitus, tandem in altissima turri repertus est, jacens contra solis exortum. Quum primum fari coepisset, in avito suburbano obstrepentes forte ranas silere jussit: atque ex eo negantur ibi ranae coaxare. Ad quartum lapidem Campanae viae, in nemore prandenti ex improvise aquila panem ei e manu rapuit: et, quum altissime evolasset, rursus ex improvise leniter delapsa, reddidit. Q. Catulus

---

vulgata. Apud *Xenophontem* *Cyrop.* 8, 3, 12. in pompa Cyri est ἄρμα λευκόν, χρυσοζυγον, ἐστειμμένον, Διὸς ἱερὸν, et Ἰλίου ἄρμα λευκόν, καὶ τοῦτο ἐστειμμένον. In triumphis autem non currus modo, sed fores etiam arasque laevis redimitas fuisse, nota res est. Ceterum non opus est, ut *super*, quod pendet a *videre*, cum Bremio accipiamus pro *insuper*, praeterea, quamquam saepius a Nostro ita usurpatum. Ablativi autem *bis senis* — *trahentibus* bene subjunguntur descriptioni, ut Graecorum genitivi. Quod ad *equos candore eximios* attinet, v. interpr. ad *Curt.* 3, 3, 11. ubi: „*currum* deinde Jovi sacratum *albentes* vehabant equi“ et ad *Flor.* 1, 5, 6., Oudend. ad h. l.

apud C. Drusum] Jure Müller. in sched. legendum censet: *Caesarem Drusum*. Idem locum planum imum esse docet *conclave* (*Zimmer par terre*) opp. turri, quae in eadem domo erat.

ranas] Ob hanc rem Maccenatem putant ranam sigillo insculptam habuisse, quod narrat *Plin.* 37, 1. v. *Μακόν*. Maccen. c. 13. de ea opinione disserentem.

Ad quartum lapidem] *Dio* 45, 2. τρεφομένου δὲ ἐν ἀγρῷ αὐτοῦ, ἀστὸς ἐν τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαρπάσας ἄρτον, ἐμπεσείσθη (i. e. *evolare*; n. enim l. vulgo *relasset*, absorpta litera *e* a praecedente *altissime*, ut recte monuerunt *Burm.* aliique) καὶ μετὰ τοῦτο καταπτάμενος, ἀπέδωκεν αὐτόν. Idem narrat *Zonaras*. *Campanam viam Fulrett.* Inscript. p. 481. mediam dicit inter *Ostiensem* et *Appiam*, cum qua ab aliis confunditur.

Q. Catulus] *Dio* l. c. δ' τε Ἰκατοῦλος, οὐδ' αὐτὸς που ἐώρακὼς τὸν Ὀυταροῖον, ἐνόμισε τοὺς παῖδας ἐν ταῖς ὑπνοῖς τοὺς εὐγενεῖς πάντας ἐν τῷ Ἰαπιτωλίῳ πρόσοδον πρὸς τὸν Δία πεποιήσθαι, καὶ ἐν αὐτῇ τὸν θεὸν εἰκόνα τινα τῆς Ῥώμης ἐς τὸν ἐκείνου κόλπον ἐμβεβλημέναι. ἐπιπλαγεῖς δὲ ἐπὶ τούτῳ, ἀνήλθεν ἐς τὸ Ἰαπιτωλίον προσειδόμενος τῷ θεῷ καὶ ἐκεῖ τὸν Ὀυταροῖον εὐρῶν ἄλλως ἀναβεβηκότα, τὸ τε εἶδος

post dedicatum Capitolium duabus continuis noctibus somniavit: prima, Jovem Optimum Maximum e praetextatis compluribus, circum aram ludentibus, unam secrevisse, atque in ejus sinum signum Reipublicae, quod manu gestaret, reposuisse. At insequenti, animadvertisse se in gremio Capitolini Jovis eundem puerum: quem quum detrahi jussisset, prohibitum monitu Dei, tanquam is ad tutelam Reipublicae educaretur. Ac die proximo obvium sibi Augustum, quum incognitum alias haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Jupiter compluribus praetextatis, tutorem a se poscentibus, unam ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: ejusque osculum delibatum digitis ad os suum

αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐνύπνιον προσήρμοσε, καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς ὄψεως ἐββαίωσατο.

signum Reip.] Dio vertit: εἰκόνα τινὰ τῆς Ῥώμης, ut inepta adeo appareat interpretatio Casauboni, quam sequuntur Reitz. et Bremius, de δημοσίῃ σφραγίδι, cui insculptam fuisse putant urbis Romae imaginem.

insequenti] Junctim scribendum sic esse, non *in sequenti*, docet praecedens *prima* sine praepositione, et usus scriptoris, de quo consule ind. in *insequi*.

tutorem] Simile somnium Ciceroni tribuit *Plutarch.* Cic. 44, in quo, postquam Senatorum filii ad Jovem accesserant omnes, Octavio etiam propinquante, videbatur Deus εἰπεῖναι τὴν δεξιάν, καὶ εἰπεῖν· ὦ Ῥωμαῖοι, πέρας ὑμῖν ἐμφυλίων πολέμων οὗτος ἡγεμὼν γενόμενος. Diversum enim id est ab eo, quod proxime Noster narrat.

ejusque osculum — retulisset] Intelligo cum Ern. de digitis, pueri labellis impositis, deinde ad sua admotis, quo osculum ab illo ad se revera referebatur. Hic osculandi pueros maxime modus apud nos adhuc est usitatus. Burm. putat, Jovem prius digitis osculum, i. e. parvi pueri os, leviter tetigisse, simulque eum levasse, et ori suo admovisse pueri os, eumque sequuntur Oudend. et Wolf. Arguantur, ut mihi videtur, in primitiva significatione voc. *osculum*, quod ex *asse* respondet nostro *Mütulchen*.

retulisset. M. Cicero, C. Caesarem in Capitolium prosecutus, somnium pristinae noctis familiaribus forte narrabat: puerum, facie liberali, demissum coelo catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse; deinde, repente Augusto viso, quem ignotum adhuc plerisque avunculus Caesar ad sacrificandum acciverat, affirmavit ipsum esse, cujus imago secundum quietem sibi observata sit. Sumenti virilem togam tunica lati clavi, resata ex utraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt, qui interpretarentur, non aliud significare, quam ut is ordo, cujus insigne id esset, quandoque ei subjiceretur. Apud Mundam D. Julius castris locum

Ἰτα Tac. H. 1, 36. *jacere oscula*, quod *Xiphil.* 64, 8. Φιλήματα διὰ τῶν δακτύλων πέμπειν.

M. Cicero] Dio l. c. παιδίσκου τε αὐτοῦ ὄντος, καὶ τὴν διατριβὴν ἐν τῇ Ῥώμῃ ποιουμένου, εἶδοξά ποτε ὁ Κικέρων ἕναρ, ἀλύσει τε αὐτὸν χρυσαῖς ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καθιμῆσθαι, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ Διὸς εἰληφέναι· καὶ (οὐ γὰρ ἠπίστατο ἕστις ἦν) περιέτυχέ τε αὐτῷ τῆς ὑστεραίας ἐν αὐτῷ τῷ Καπιτωλίῳ, καὶ γνωρίσας αὐτόν, διηγῆσατο τοῖς παροῦσι τὴν ὄψιν, ad qu. l. notat Fabric., *flagellum* symbolum fuisse eripiendae Romanis libertatis, quum flagris servos tantum coercerent.

Sumenti vir. togam] Dio l. c. *μειρακιωθέντος δὲ μετὰ τοῦτο αὐτοῦ*, καὶ ἐς τοὺς ἐφήβους ἐκίόντος, τὴν τε ἐσθῆτα τὴν ἀνδρικήν ἐνδύοντος, ὁ χιτῶν περιεῖραγι τε ἐνατέρωθεν ἀπὸ τῶν ἐπιμίδων, καὶ μέχρι τῶν ποδῶν κατεῖρύη. τοῦτο αὐτὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ οὐχ ὅπως τέμμαρσίν τινα, ὡς καὶ ἀγαθόν τι προσημαίνει, ἔφερον, ἀλλὰ καὶ ἠγίασε τοὺς παρόντας, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ ἀνδρικοῦ χιτῶνος ἐνδύσει συνεβεβήκει· ἐπελθόν δὲ τῷ Ὀκταοκτῶ εἰπεῖν, ὅτι Τὸ ἀξίωμα τὸ βουλευτικὸν πᾶν ὑπὸ τοὺς ποδας μου σχήσω· ἐμβασιν πρὸς τὸ λεχθὲν ἔλαβεν. *Latium clavam* simul cum toga virili singulari Caesaris beneficio adolescentulo Octavio datum videri, quum vetere more ab iis aemum sumeretur, qui post gestos honores in Senatum admitterentur, monuimus ad c. 38. Aliam minus probabilem rationem dat *Ferrarius* de re vest. 5, 13. De *suturis* tunicarum agit Id. 5, 16. — Postea injuria Ern. scribendum duxit *significari*. Suppl. *id.*

Apud Mundam] Dio 45, 41. Caesarem post hoc proelium maximarum rerum spem concepisse narrat, διὰ τε τὰλλα, καὶ οὐχ ἥκιστα ἔτι βλαστός τις ἐκ Φοίνικος, ἐν τῷ τῆς μάχης χωρίῳ

capiens, quum silvam caederet, arborem palmae repertam conservari, ut omen victoriae, jussit: ex ea continuo enata soboles adeo in paucis diebus adolevit, ut non aequipararet modo matricem, verum et obtegeret, frequentareturque columbarum nidis; quamvis id avium genus duram et asperam frondem maxime vitet. Illo et praecipue ostento motum Caesarem ferunt, ne quem alium sibi succedere, quam sororis nepotem, vellet. In secessu Apolloniae Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat: quum Agrippae, qui prior consulebat, magna et paene incredibilia praedicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseverabat, metu ac pudore, ne minor inveniretur. Qua tamen post multas adhortationes vix et cunctanter edita, exsiluit Theogenes, adoravitque eum. Tantam mox fiduciam fatis Augustus habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit. [95] Post necem Caesaris, reverso ab Apollonia et ingrediente eo Urbem, repente liquido ac puro sereno, circulus ad

έντος, εὐθύς ἐπὶ τῇ νίκῃ ἐξέφυ, additque: καὶ οὐ λόγῳ μὲν, ὅτι συνέφερέ πῃ τούτῳ (Casaub. ad n. l. corrigit: ὅτι οὐκ ἐφέρε πῃ τούτῳ, ut φέρειν sit i. q. σημαίνειν), ἀλλ' οὐκ ἐκείνῳ γε ἐτι, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἐγγόνῳ τῷ Ὀκταούτῳ. συνεστρατεύετό τε γὰρ αὐτῷ, καὶ ἐκ τῶν πόνων τῶν τε κινδύνων αὐτοῦ ἐκλάμψειν ἔμελλεν.

pergulam] Ern. interpretatur ὑπερῶνον, dietam in loco edito. Docuit in *pergula* Crassitius Grammaticus, auctore Nostro de illustr. Gr. 18. — Agrippam cum Augusto Apolloniae fuisse, docet etiam *Vell.* 2, 59.

ut thema suum vulgaverit] *Dio* 56, 25. οὕτως οὐδὲν τῷ Αὐγούστῳ τῶν κατ' αὐτὸν ἔμελλεν, ὥστε καὶ ἐκ προγραφῆς πᾶσι τὴν τῶν ἀστέρων διάταξιν, ὑφ' αὐτῶν ἐγγέννητο, φανερώσαι.

nummumque argenteum] Plures nummos diversae materiae, quibus insculpta Capricorni nota, Augusti s. Σεβαστοῦ nomen prae se ferentes, dedit *Patinus* ad h. l. tabula XIII. no. 2. cf. *Fabric.* ad *Dion.* l. c.

liquido ac puro sereno] *Serenum* substantive dictum, ut saepius, nec audiendus *Reitz.*, qui adjectivorum alterum ex interpretatione ortum existimat. Saepius praeter necessitatem plura

speciem coelestis arcus orbem solis ambiit: ac subinde Juliae, Caesaris filiae, monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt: et immolanti omnium victimarum jecinera replicata intrinsecas ab ima fibra parue-

ejusdem potestatis vocabula jungit Noster. Nos etiam: *bei hellem, heilern Himmel.*

circulus — ambiit] *Vell.* 2, 59. „quum intraret Urbem, Solis orbi (super capite ejus) curvatus aequaliter rotanda usque, in colorem arcus, velut coronam tanti mox viri capiti imponens, conspectus est.“ *Senec.* Nat. Quaest. 1, 2. „circa Solem visum coloris varii circulum, qualis esse in arcu solet“ narrat. *Versicolorem circulum* dicit *Plin.* 2, 28. cf. *Orus.* 6, 28. *Dio* 45, 4. ἐς τὴν Ῥώμην ἐξίοντος αὐτοῦ, ἴσας πάντα του ἡλιου πολλῆ καὶ ποικίλῃ περιέσχεν, cui compares *Zonar.* 10, 13.

Primo a. consulatu] *Dio* 46, 46. τῇ πρώτῃ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐς τὸ πῆδον τὸ ἀρειον ἐξελεύσων, γῶπας ἕξ, καὶ μετὰ ταῦτα δημηγερέων τι πρὸς τοῖς στρατιάταις, ἄλλους δώδεκα εἶδες, quod confirmare videtur opinionem Casauboni, candidato consulari Octaviano hoc augurium commisisse existimantis. Sed praeterquam, quod Octavianus consulatum rapuit, non legitime professus est, magistratibus tantum, non candidatis, auguria capere licuisse, constat, atque *Appian.* 3, 94. diserte: αἰρεθεὶς δὲ αὐτὸς — πόλιον ὡς ὑπατος ἐρχεῖ καὶ ἔλθει, δώδεκά οἱ γυπαῶν φανερωτῶν, ὄσους φασὶ καὶ Ῥωμαίων τὴν πόλιον οἰκίζουσι ἐφθῆραι.

immolanti] Subjungit hoc Suetonius per ὑστερον πρότερον, ut monere Casaub. ad h. l. et Wesseling. *Observ.* 2, 18. p. 218. Accidit enim hoc Octaviano ante consulatum, ut docet *Dio*, qui suo loco rem narrat 46, 35. θύουσι αὐτοῦ, ἔτι τὸν κόσμον καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ στρατηγοῦ ἔλαβε, διττὰ τὰ ἥπατα ἐν πᾶσι τοῖς ἰσρείοις, δώδεκα ὄσιν, εὐρέθη. *Plin.* 11, 37. (73.) „Divo Augusto ἔποιετα sacer novit. primo potestatis suae die sex victimarum jecinera replicata intrinsecas ab ima fibra reperta sunt; responsumque duplicaturum intra annum imperium.“

replicata] Docta est super h. l. disputatio *Jo. Christ. Forwerckii*, qua ostendit, *jecinera replicata*, διττὰ, s. *duplicia*, *duplicata* (ut *Valer. Max.* 1, 6, 9. *caput jecinoris duplex* dicit) esse praegrandia, solitam magnitudinem excedentia. Comparat *Cic.* de *Divin.* 1, 14. „tenebrae *conduplicantur*“ i. e. augetur; ad *Jerem.* 3, 4. „*duplicatur* voluntas“ i. e. augetur; *Vingl.* *Ecl.* 2, 67. „sol *duplicat* umbras,“ cui respondet: *maiores cadunt um-*

runt; nemine peritorum aliter conjectante, quam laeta per haec et magna portendi. [96] Quin et bellorum omnium eventus ante praesensit. Contractis ad Bononiam Triumvirorum copiis, aquila tentorio ejus supersedens duos corvos hinc et inde infestantes afflixit, et ad terram dedit; notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, atque exitum praesagiente. In Philippis, Thessalus quidam de futura victoria nunciavit, auctore D. Caesare, cujus sibi species itinere avio occurrisset. Circa Perusiam sacrificio non litante, quum augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnem rei divinae apparatus abstulissent, constitit inter haruspices, quae periculosa et adversa sacrificanti denunciata essent, cuncta in illos recasura, qui exta haberent. Neque aliter evenit. Pridie, quam Siciliensem pugnam classe committeret,

brae al. quae legisse, neminem poenitebit. Nimirum ob nimiam magnitudinem ita se replicuerunt exta, ut duplicia viderentur.

[*paruerunt*] *Dio* εὐρέθη, *Plin.* reperta sunt. Inepte in vulg. *patuerunt*. v. Oudend. ad h. l.

[*ad Bononiam*] *Dio* 47, 1. Καίσαρι τότε εὐθὺς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ἀετός, ὑπὲρ τε τῆς σινηῆς αὐτοῦ ἰδρυθείς, καὶ δύο κόρακας προσπεσόντας οἱ, τίλλειν τε τῶν πτερῶν πειρωμένους, ἀκουτείννας, τὴν νύκτι κατ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἔδωκε. cf. *Zonar.* 10, 16.

[*In Philippis*] *Dio* 47, 4. ἀνὴρ Θεσσαλὸς εὐοξῆν οἱ τὸν Καίσαρα τὸν πρότερον κενελευμένον εἰπεῖν τῷ Καίσαρι, ὅτι τς ἐς ἑνὸς ἢ μάχῃ γενήσεται (quomodo emendavit locum Reimarus), καὶ ἵνα ἀναλάβῃ τι ἂν ὑπικτατορεύων αὐτὸς εἴφει. καὶ διὰ τοῦτο τον δακτύλιον αὐτοῦ τότε τε εὐθὺς περιέθετο, καὶ ἔπειτα πολλάκις εἴφειν.

[*sacrificio non litante*] Ita Graecis victima ipsa dicitur καλλιερεῖν. *Herodot.* 9, 19. καλλιερησάντων τῶν ἱρώων, et 7, 134. τοῖσι Σπαρτιάτῃσι καλλιερῆσαι θυομένεσι οὐκ ἐδύματο ἕκ τὰ ἱρά. v. *Hesseling.* ad 9, 19. et *Schäfer.* ad Lamb. Bos p. 213. de Lat. *litare* Oudend. ad *Lucan.* 6, 525, et ad h. l., *Heyn.* ad *Virgil.* Aen. 4, 50.

[*Pridie, quam Sic. p.*] *Dio* 49, 5. post rem apud Siciliam male gestam id accidisse Augusto narrat. Ibi enim: καὶ αὐτὸς μὲν ἐν ἀσφαλεῖ ἦν· ὁρῶν δὲ τὸ στράτευμα ἐν τῇ νήσῳ ἀπειλημμένον, θεινῶς ἔχθετο· καὶ οὐ πρότερον ἀνεθάρσησε, πρὶν ἰχθῦν τινα, ἐκ τῆς θαλάσσης αὐτοματον ἀναφορῆντα, πρὸς τοὺς πεδῆς αὐτοῦ προσπεσεῖν

deambulanti in litore piscis e mari exsiluit, et ad pedes jacuit. Apud Actium descendenti in aciem asellus cum asinario occurrit: homini Eutychus, bestiae Nicon erat nomen. Utriusque simulacrum aeneum victor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum vertit. [97] Mors quoque ejus, de qua dehinc dicam, divinitasque post mortem, evidentissimis ostentis praecognita est. Quum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum saepius circumvolavit: transgressaque in vicinam aedem, super nomen Agrippae ad primam literam sedit: quo animadverso, vota, quae in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare jussit: nam se, quamquam conscriptis paratisque jam tabulis, negavit suscepturum, quae non esset soluturus. Sub idem tempus ictu ful-

ἐν γὰρ τούτου πιστεύσας τοῖς μάντεσιν, εἰποῦσίν οἱ ὅτι δουλώσεται αὐτήν, ἀνεξήλωσθη. *Plin.* 9, 16. (22.) „Siculo bello ambulante in litore Augusto, piscis e mari ad pedes ejus exsiluit; quo argumento vates respondere, Neptunum patrem adoptante tum sibi Sexto Pompejo, (tanta erat navalis rei gloria) sub pedibus Caesaris futuros, qui maria tempore illo tenerent.“ Ceterum dat. *deambulanti* pendet ab *ad pedes jacuit*, a quo durius sejunctus est, inserto *pisc. e. m. exsiluit*, nisi leg. *deambulante* sc. eo, Graeco more.

Apud Actium] *Plutarch.* Anton. 65. Καίσαρι λέγεται μὲν ἐπισημένους ἀπὸ τῆς σιγηνῆς κύκλω περιῖντι πρὸς τὰς ναῦς ἀνθρώπος ἐλαύων ἕνον ἀπαντῆσαι. πυθόμενος δὲ τοῖνομα γνωρίσας αὐτὸν εἶπεν· Ἐμοὶ μὲν Εὐτυχὸς ὄνομα, τῷ δ' ὄνομα Νίκων. διὸ καὶ τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμῶν ἕστερον, ἔστησε χαλινοῦν ἕνον καὶ ἀνθρώπον. cf. *Zonar.* 10, 30. *De templo ibi condito* v. ad c. 18.

super nomen Agrippae] cujus monumentum in campo Martio memorat *Dio* 54, 28.

collegam s. Tiber.] v. ad c. 27.

Sub idem tempus] *Dio* 56, 29. καὶ ἱεραννὸς ἐξ εἰκόνα αὐτοῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἐστῶσαν ἐμπροσθεν, τὸ γράμμα τὸ πρῶτον τοῦ ὀνόματος τοῦ Καίσαρος ἠφάνισεν. ἔθεν οἱ μάντις τῇ ἐκατοστῇ μετὰ τοῦτο αὐτὸν ἡμέρᾳ θείας τινὸς μείρας μεταλήψεσθαι ἔφασαν· τευμαιρεμένοι, ὅτι τὸ τε στοιχεῖον ἐνεῖνο τὸν τῶν ἐκατὸν ἀριθμὸν παρὰ τοῖς Λατίνοις, καὶ τὸ λοιπὸν πᾶν ὄνομα θεῶν παρὰ τοῖς Τυρσηνοῖς νοεῖ, quae ultima verba ostendere videntur, comma: *id est reliqua pars e Caesaris*

minis ex inscriptione statuæ ejus prima nominis litera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac victurum, quem numerum C litera notaret: futurumque, ut inter Deos referretur, quod AESAR, id est, reliqua pars e Caesaris nomine, Etrusca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, et Beneventum usque prosecuturus, quum interpellatores aliis atque aliis causis in jure dicendo detinerent, exclamavit, (quod et ipsum mox inter omina relatum est,) *Non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romæ futurum.* Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: et inde præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ eVectus, causam valetudinis contraxit ex profluvio alvi. [98] Tunc Campaniæ ora proximisque insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quatrimum impendit, remississimo ad otium et ad omnem comitatem animo. Forte Puteolanum sinum prætervehenti, vectores nautæque de navî Alexandrina, quæ tantum quod appulerat, candidati coronatique et thura libantes fausta omina et eximias laudes congeserant: *Per illum se vivere: per illum navigare: libertate atque fortunis per illum frui.* Qua re admodum exhilaratus quadrageus aureos comitibus divisit: jusque jurandum et cautionem exegit a singulis, non alio datam summam quam in emtionem Ale-

---

nomine non esse insitium, ut Oudendorpio placuit. Aesar Casaubonus deducit ab αἶσα fatum i. e. Deus.

Tiberium — dimissurus] *Vell. 2, 123.* „Caesar Augustus, quum Germanicum nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Germaniam, Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum, ad firmanda pace, quæ bello subegerat, prosequens eum, simulque interfuturus athletarum certamini ludico, quod ejus honori sacratum a Neapolitanis est, processit in Campaniam.“

Asturam] Insula fuit in ejusdem nominis flumine in Volscis, ubi Ciceroni villa, unde factum postea videtur oppidum. v. *Celstr. Geogr. Ant. 2, 9. p. 809.*

xandrinarum mercium absumpturos. Sed et ceteros continuos dies inter varia munuscula togas insuper ac pallia distribuit, lege proposita, ut Romani Graeco, Graeci Romano habitu et sermone uterentur. Spectavit assidue et exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo praebuit, permessa, immo exacta, jocandi licentia, diripiendique pomorum et obsoniorum rerumque missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam Ἀπραγόπελιν appellabat, a desidia secedentium illuc e comitatu suo. Sed ex dilectis unum, Masgabam nomine, quasi conditorem insulae, κτιστήν vocare consuevit: hujus Masgabae, ante annum defuncti, tumulum quum e triclinio animadvertisset magna turba multisque luminibus frequentari, versum compositum e tempore clare pronuntiavit:

Κτιστῶν δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρραίμενον.

Conversusque ad Thrasyllum, Tiberii comitem, contra accubantem, et ignarum rei, interrogavit, ejusnam poëtae putaret esse: quo haesitante, subjecit alium:

Ὅραῖς Φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον;

ac de hoc quoque consuluit. Quum ille nihil aliud responderet, quam, ejuscunq̄ue essent, optimos esse; cachinnum sustulit, atque in jocos effusus est. Mox Neapolim trajecit, quamquam etiam tum infir-

---

ex vetere instituto] Graeco; [nam Graeci Capreas incoluerant.

diripiendique pomorum] De hoc loquendi modo v. Gronov. ad *Gell.* 16, 8. *Sanctii* Minerv. 3, 8. Ipse *Cicero* Phil. 5, 3. „agrorum suis latronibus condonandi.“ N. I. tamen al. *rerumque missilia.* De *missilibus* v. Neron. 11. cf. *Bulenger.* de venat. Circi c. 23. (Thes. T. VIII. p. 794.)

κτιστήν vocare] Videtur hic Masgabas ejus jussu colonos deduxisse Capreas, a Neapolitanis permutatione acceptas. v. c. 92. De *Thrasylo* v. Tiber. c. 14.

mis intestinis morbo variante: tamen et quinquennale certamen gymnicum, honori suo institutum, perspexit; et cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggravata valetudine, tandem Nolae succubuit: revocatumque ex itinere Tiberium diu secreto sermone detinuit, neque post ulli majori negotio animum accommodavit. [99] Supremo die identidem exquirens, an jam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi, praecepit. Et admissos

quinquennale certamen] *Dio* 56, 29. τῷ ἐχομένῳ ἔτσι, (a. 767.) ἐν ᾧ Σέξτος τε Ἀπουλήγιος καὶ Σέξτος Πομπήγιος ὑπάτευσαν, ἐξωργήθη τε ἐς τὴν Καμπανίαν ὁ Αὐγουστος, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐν τῇ Νεαπόλει διαθείς, ἔπειτα ἐν Νάλῃ μετέλλαξε. v. *Vell.* l. c. Oppidatim fere in Augusti honorem a provinciis ludos quinquennales fuisse constitutos, legimus c. 59.

Nolae succubuit] *Vell.* l. c. „Quamquam jam motus imbecillitatis inclinataeque in deterius principia valetudinis senserat; tamen obnimente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneventi, ipse Nola[m] petiit; et ingravescente in dies valetudine, quum sciret, quis, volenti omnia post se salva remanere, arcessendus foret, festinanter revocavit filium. Ille ad patrem [patriae] expectato revolavit maturius sequ.“ *Tac.* A. 1, 5. „vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur; neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nola[m], an exanimem repererit.“ Ita etiam *Aurel. Victor* *Caes.* 1. Unus *Eutrop.* 7, 5. „obiit — in oppido Campaniae *Atella*“ quocum consentit *Eusebius* in *Chronico*.

secreto sermone detinuit] cf. *Tiber.* 21. Idem narrat *Vell.* l. c. *Dio* 56, 31. ut incertum tradit. Is enim ita: οὐ μέντοι καὶ ἐπιφανῆς εὐθύς ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐγένετο. ἡ γὰρ Λιοῦσα, φοβηθεῖσα μὴ τοῦ Τιβερίου ἐν τῇ Δαλματίᾳ ἐτ' ὄντος νεωτερισθῆ τι, συνέκρυψε αὐτὸν μέχρι οὗ ἐκείνος ἀφίκετο. ταῦτα γὰρ οὕτω τοῖς τε πλείοσι καὶ ἀξιόπιστοτέροις γέγραπται. εἰς γὰρ τινες, οἳ καὶ παραγενέσθαι τὸν Τιβέριον τῇ νέσῳ αὐτοῦ, καὶ ἐπισπήψεις τινὰς παρ' αὐτοῦ λαβεῖν εἶψαν. Dubitat etiam *Tacitus* l. c.

malas labentes] *Apte Casaub.* comparat *Eurip.* *Hippol.* 1456. λαβοῦ, πάτερ μου, καὶ κατόρθωσον δέμας. — *Prio labentes* al. *labantes*, quod probavit *Casaub.* Illud exemplis defendit *Oudendorp.*

amicos percontatus, *Ecquid iis videretur mimum vitae commode transegisse*, adjecit et clausulam:

Εἰ δὲ πᾶν ἔχει καλῶς, τῷ παιγνίῳ

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum advenientes ab Urbe de Drusi filia aegra interrogat, repente in osculis Liviae, et in hac voce defecit: *Livia, nostri conjugii memor vive, ac vale*; sortitus exitum facilem, et qualem semper optaverat. Nam fere, quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi et suis εὐθανασίαν similem (hoc enim et verbo uti solebat) precabatur. Unum omnino ante efflatam animam signum alienatae mentis ostendit, quod subito pavefactus, a quadraginta se juvenibus abripi, questus est. Id quoque magis praesagium, quam mentis deminutio, fuit: siquidem totidem milites Praetoriani extulerunt eum in publicum. [100] Obiit in cubiculo eodem, quo pater Octavius, duobus Sextis, Pompejo et Appulejo, Consulibus, decimo quarto Kalendas Septembris, hora dici nona, septu-

Et admissos amicos] Dio 56, 30. κρότον δὲ δὴ τινα παρ' αὐτῶν ὁμοίως τοῖς γελωτοποιαῖς, ὡς καὶ ἐπὶ μίμῳ τινὸς τελευτῆ, αἰτήσας, καὶ πάμπαν πάντα τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον διέσκωψε.

de Drusi filia] Livilla, ex Antonia minore. v. Claud. 1. Post dedi interrogat pro interrogabat cum Burm. et Oudend.

hoc enim et verbo] Interpretatur Wolfius: nam etiam verbo hoc uti solebat, non tantum sententia et voto. Alii enim et dictum putant pro etenim, ut Gr. γὰρ καί.

in cubiculo eodem] Tac. A. 1, 9. „Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana morantibus; quod idem dies accepti quondam imperii princeps et vitae supremus; quod Nolae in domo et cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finivisset;“ ubi v. Lipsius.

duobus Sextis] A. U. 767. v. Dio 56, 29.

XIII. Kal. Sept.] Dio 56, 30. καὶ ὁ μὲν οὕτω τῇ ἑνεακαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου, ἐν ἣ ποτε τὸ πρῶτον ὑπάτευσε, μετήλλαξε, ζήσας μὲν πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ἑξ καὶ εἰκοσι (τῇ γὰρ τρίτῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Σεπτεμβρίου (α. 191.) ἐγεγέννητο) μοναρχήσας δὲ, ἀφ' οὗ πρὸς τῷ Ἀκτιῳ εὐίχσας, τέσσαρα

agesimo et sexto aetatis anno, diebus quinque et triginta minus. Corpus Decuriones municipiorum et coloniarum a Nola Bovillas usque deportarunt; noctibus, propter anni tempus, quum interdiu in basilica cujusque oppidi, vel in aedium sacrarum maxima, reponeretur. A Bovillis equester ordo suscepit, Urbique intulit, atque in vestibulo domus collocavit. Senatus et in funere ornando, et in memoria honoranda, eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam, funus triumphali porta ducendum, praecedente Victoria, quae est in Curia, canentibus naeniam principum liberis utriusque sexus: alii, exsequiarum die ponendos anulos aureos, ferreosque sumendos: nonnulli, le-

καὶ τεσσαράκοντα ἔτη, δεκατριῶν ἡμερῶν δέοντα, ubi v. Fabric. cf. Oudend. ad h. l.

Corpus — deportarunt] Dio c. 31. τὸ δ' οὖν σῶμα τὸ τοῦ Αὐγούστου ἐκ μὲν τῆς Νάλης οἱ πρῶτοι καὶ ἐκάστην πέλιν ἐκ διαδοχῆς ἐβάστασαν· πρὸς δὲ δὴ τῇ Ῥώμῃ γενόμενον οἱ ἵππεῖς παραλαβόντες νυκτὸς εἰς τὸ ἄστυ ἐξεκόμισαν.

equester ordo] qui impetraverat id a Consulibus per Claudium, quem perferendae legationis patronum elegerat. v. Claud. 6.

in funere ornando] Tac. A. 1, 8. „nihil primo Senatus die agi passus (Tiberius) nisi de supremis Augusti.“ cf. Dio l. c.

funus tri. porta ducendum] Tac. A. 1, 8. „tum consultatum de honoribus; ex quis maxime insignes visi: ut porta triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; ut legum latarum tituli, victiarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere.“ Illud vere factum, narrat Dio 56, 42. μετὰ τοῦτο τὴν κλίην οἱ αὐτοὶ εἴπερ καὶ πρότερον ἀράμενοι, διὰ τῶν ἐπινυίῶν πυλῶν, κατὰ τὰ τῇ βουλῇ δόξαντα, διεκόμισαν, cujus loci immemor fuit Lipsius, ad Tac. l. c. temere pugnans cum Casaubono, qui idem ad h. l. notaverat.

praec. Victoria] quam in curia Julia constituerat Augustus. Dio 51, 22. καὶ τὸ βουλευτήριον τὸ Ἰουλίσιον, τὸ ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τιμῇ γενόμενον, καθιέρωσεν. ἐνέστησε δὲ εἰς αὐτὸ τὸ ἀγαλμα τὸ τῆς Νίκης, καὶ τὸ νῦν ὄν· δηλῶν, ὡς εἴοικεν, ὅτι παρ' αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ἐκτίσατο. ἤν δὲ δὴ τῶν Ταραντίνων, καὶ ἐκείθεν εἰς τὴν Ῥώμην κομισθέν, ἐν τε τῷ συνεδρίῳ ἰδρύθη, καὶ Αἰγυπτίσις λαφύροις ἐκοσμήθη, ubi plura de hoc signo dat Fabricius.

pon. anulos aureos] a Senatoribus Equitibusque. v. Kirch-

genda ossa per sacerdotes summorum collegiorum: Fuit et, qui suaderet, appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam: quod hoc genitus Augustus, illo defunctus esset; alius, ut omne tempus a primo die natali ad exitum ejus, seculum Augustum appellaretur, et ita in fastos referretur. Verum, adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est: pro aede D. Julii a Tiberio, et pro Rostris veteribus a Druso, Tiberii filio; ac Senatorum humeris delatus in Campum, crematusque. Nec defuit vir praetorius, qui se effigiem cremati euntem in coelum vidisse juraret. Reliquias legerunt primores

mann. de anulis c. 15. De mutatis in luctu anulis agit Id. de funeribus Roman. 2, 17.

per sacerdot. summorum collegiorum] quae quatuor fuerunt, (τὰς τέσσαρας ἱεραισύναις appellat Dio 53, 1.) Pontifices, Augures, Septemviri Epulonum, Quindecimviri, ad quos postea accesserunt Sodales Augustales. v. Casaub. ad h. l., Lips. ad Tac. A. 3, 64. et Fabric. ad Dion. 53, 1.

bifariam laudatus est] Dio 56, 34. προτεθείσης τῆς κλίνης ἐπὶ τοῦ δημηγορικοῦ βήματος, ἀπὸ μὲν ἐκείνου ὁ Δροῦσός τι ἀνέγνω· ἀπὸ δὲ τῶν ἑτέρων ἐμβόλων τῶν Ἰουλίω·ν ὁ Τιβέριος δημόσιον ἢ τινα κατὰ ὄμμα λόγον ἐπ' αὐτῷ ἐπέλεξατο. *De Rostris Julii* v. Fabric. ad Dion. 43, 49. Ab his distinguuntur *Rostra vetera*, τὸ δημηγορικὸν βῆμα. Alii h. l. legunt: *pro Rostris, sub veteribus*, quod ferri non posse, docuere Ern. et Oudend.

Senatorum humeris] Dio 56, 42. παρῆν δὲ καὶ συνεξέφερον αὐτῶν ἢ τε γερούσια καὶ ἢ ἱππὰς, αἷ τε γυναῖκες αὐτῶν, καὶ τὸ δορυφορικόν· εἰ τε λοιποὶ πάντες, ὡς εἰπεῖν, οἱ ἐν τῇ πόλει τότε ὄντες κ. τ. λ.

vir praetorius] Rem explicat Dio 56, 46. ἐκείνη (Livία) δὲ δὴ Νουμερίῳ τινὶ Ἀττικῷ, βουλευτῇ ἑστρατηγηάτι, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἐχαρίσατο, ὅτι τὸν Αὐγούστου ἐς τὸν οὐρανόν, κατὰ τὰ περὶ τε τοῦ Πρωίλου καὶ περὶ τοῦ Φωμύλου λεγόμενα, ἀνιόντα ἐωρακέναι ᾤμοσε. *Pro juraret al. jurasset.*

Reliquias legerunt] Dio 56, 42. nominat etiam Liviam, cujus jussu sine dubio fecerunt Equites. Ita enim claudit funeris descriptionem: παραξέντων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἄλλοι ἀπῆλλάγησαν· ἢ δὲ δὴ Λιουῖα κατὰ χωρὰν πέντε ἡμέρας μετὰ τῶν πρώτων ἱππέωσιν μέναισα, τα τε ὅστ' αὐτοῦ συνελέξατο, καὶ ἐς τὸ μνημεῖον κατέθετο. Idem narrat, antea ex 1000 aequilam ad coelum evolasse, ani-

equestris ordinis, tunicati et discincti, pedibusque nudis, ac Mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam ripamque Tiberis sexto suo consulatu exstruxerat: circumjectasque silvas et ambulationes in usum populi jam tum publicarat. [101] Testamentum, L. Planco, C. Silio Consulibus, tertio Nonas Aprilis, ante annum et quatuor menses, quam decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybii et Hilarionis manu scriptum, depositumque apud se, virgines Vestales cum tribus signatis aequae voluminibus protulerunt. Quae omnia in Senatu aperta atque recitata sunt. Heredes instituit primos, Tiberium ex

num defuncti eo portaturam, quod illustrat significationem ostenti, quod Noster c. 97. primo loco inter mortis praesagia retulit.

Mausoleo] De hoc *μνημείω* v. *Bartolii* veterum sepulcra (Thes. Gronov. T. XII. p. 57.) et *Donat.* de Urbe Roma 3, 16. (Thes. Graev. T. III. p. 746.). Describit illud *Strabo* 5, 3, 8. (T. II. p. 169. ed. Siebenkees.)

L. Planco, C. Silio Coss.] A. U. 766.

duobus codicibus] i. e. ita, ut idem testamentum duobus voluminibus contineretur, quorum alterum ipse, alterum liberti conscripserant, quibus se vivo omnia nota esse, noluit. Alii de duobus exemplis interpretantur. Sed ita diversis locis deposita fuisse, recte monuerunt Ern., Oudend., Bremius. *Tac. A. 1, 8.* „testamentum, illatum per Virgines Vestae, Tiberium et Liviam heredes habuit sequ.“ *Dio* 56, 32. καὶ μετὰ τοῦτο τὰς διαθήκας αὐτοῦ Πολύβιός τις Καισάρειος ἀνέγνω, ὡς μὴ πρέπον βουλευτῆ τοιοῦτόν τι ἀναλέγεσθαι. *Zonaras* p. 543. τὰς διαθήκας αὐτοῦ ὁ Δροῦσος, ἐν τῶν ἀειπαρθένων τῶν τῆς Ἑστίας ἱερείων, αἷς παρετέθειτο, εὐλαβῶς εἰς τὸ συνέδριον εἰσήνεγκε, καὶ τὰς σφραγίδας οἱ κατασημνάμενοι ἐπεσκέψαντο, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ἐπιπόῳ τοῦ συνεδρίου. cf. *Tiber. c. 23.* De Vestalibus, testamentorum custodibus, v. quos citavimus ad *Caes. 83.*

Heredes instituit] *Tac. l. c.* „Tiberium et Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam nomenque Augustae assumebatur: in spem secundam nepotes pronepotesque; tertio gradu primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed jactantia gloriae ad posteros.“ *Dio l. c.* κατελέλιπτο δὲ ἐν αὐταῖς τὰ μὲν δύο μέρη τοῦ κλήρου τῷ Τιβερίῳ, τὸ δὲ λοιπὸν τῇ Διοῦῃ, ὡς τινες

parte dimidia et sextante, Liviam ex parte tertia; quos et ferre nomen suum jussit: secundos, Drusum, Tiberii filium, ex triente, ex partibus reliquis Germanicum liberosque ejus tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos amicosque complures. Legavit populo Romano quadringentias, tribubus tricies quinquies sestertium: Praetorianis militibus singula millia nummorum, cohortibus urbanis quingenos, legionariis trecenos nummos: quam summam repraesentari jussit: nam et confiscatam semper repositamque habuerat. Reliqua legata varie dedit: produxitque quaedam ad vicies sestertium, quibus solvendis

---

λέγουσιν. ἵνα γὰρ τι καὶ ἐκεῖνη τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀπόνηται, παρὰ τῆς βουλῆς ἤτήσατο, τοσοῦτον αὐτῇ καὶ παρὰ τὸν νόμον καταλιπεῖν δυναθῆναι. Lex, qua solvi Liviam oportebat, ut trientem acciperet, Voconiane fuerit, an Papia Poppaea, disputant Jurisconsulti. v. Reimar. ad Dion. l. c. De heredibus secundis v. ad Caes. 85.

[ferre nomen suum] Tiber. 26. Augusti nomen hereditarium Tiberio, sed epistolis tantum ad reges ac dynastas additum ab eo dicitur. Livia Juliae Augustae, Ἰουλίας Σεβαστῆς, nomen tulit.

[liberosque ejus tres] Neronem, Drusum et C. Caesarem. Calig. 7.

[Legavit pop. Rom.] Tacitus l. c. utramque summam conjunctim effert: „Legata non ultra civilem modum, nisi quod populo et plebi CCCCLXXXV, praetoriarum cohortium militibus singula nummum millia, legionariis CCC, cohortibus civium Romanorum CCCC numos viritum dedit,“ uti locus nunc restitutus legitur. Dio l. c. κτήματα δὲ καὶ χρήματα πολλὰ πολλοῖς καὶ τῶν προσηκόντων οἱ καὶ τῶν ἀλλοτρίων, οὐχ ὅπως βουλευταῖς καὶ ἱππεῦσιν, ἀλλὰ καὶ βασιλεῦσι, τῶ τε δήμῳ χιλίας μυριάδας (quadringentias HS.), καὶ τοῖς στρατιώταις, τοῖς μὲν δορυφόροις κατὰ πεντήκοντα καὶ διακοσίας δραχμάς, τοῖς δ' ἀστικοῖς τὴν ἡμίσειαν, τῶ τε λοιπῷ τῶ πολιτικῷ πλήθει (i. e. legionibus e civibus tantum conscriptis) πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δοῦναι ἐκέλευσε, prorsus convenienter cum Nostro, nisi quod XXXV HS. tribubus datum omisit. Nimirum quod populo Romano legatum erat, in aerarium publicum condebatur; quod tribubus s. plebi, viritum vel vicatim distribuebatur.

[ad vicies sestertium] Recepi cum Wolfio emendationem Perizonii, quam Casaubonus in quibusdam reperisse testatur. Vulg

annuum diem finiit, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad heredes suos, quam millies et quingenties, professus: quamvis viginti proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset: quod paene omne cum duobus paternis patrimoniis, ceterisque hereditatibus, in Rempublicam absumsisset. Julias, filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulcro suo inferri. De tribus voluminibus uno mandata de funere suo complexus est: altero indicem rerum a se gestarum, quem vellet incidi in aeneis tabulis, quae ante

ad vicena sestertia, quae exigua summa fuisset neque conveniens verbo *produxit*, quod valet *extendit*, *auxit*.

Julias — inferri] *Dio* l. c. τοιοῦτος μέντοι περὶ τοὺς ἀλλοτριούς παῖδας ὧν (narraverat proxime benignitatem Augusti erga liberos eorum, qui legata sibi testamentis reliquerant, de qua v. c. 66.) τὴν θυγατέρα οὐτε κατήγαγε, καίπερ καὶ δωρεῶν ἀξιώσας, καὶ ταφῆναι ἐν τῷ αὐτοῦ μνημείῳ ἀπηγόρευσε.

De tribus voluminibus] *Dio* quatuor memorat 56, 33. ἐξεκομίσθη δὲ καὶ βιβλία τέσσαρα· καὶ αὐτὰ ὁ Δροῖσος ἀνέγνω· ἐγγεγραπτο δὲ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, ὅσα τῆς ταφῆς εἶχετο· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, τὰ ἔργα ἃ ἔπραξε πάντα, ἃ καὶ ἐς χαλκῆς στήλας πρὸς τῷ ἡρώῳ αὐτοῦ σταθεύσας ἀναγραφῆναι ἐκέλευσε· τὸ τρίτον, τὰ τε τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰ τῶν προσόδων, τῶν τε ἀναλωμάτων τῶν δημοσίων, τὸ τε πλῆθος τῶν ἐν τοῖς θησαυροῖς χρημάτων, καὶ ὅσα ἄλλα τοιοῦτότροπα ἐς τὴν ἡγεμονεῖαν φέροντα ἦν, εἶχε· καὶ τὸ τέταρτον, ἐντολὰς καὶ ἐπισιγήσεις τῷ Τιβερίῳ καὶ τῷ κοινῷ, ἄλλας τε, καὶ ὅπως μὴτ' ἀπελευθερώσει πολλούς, ἵνα μὴ παντοδαποῦ ὄχλου τὴν πόλιν πληρώσωσι· μὴτ' αὖ ἐς τὴν πολιτείαν συχνοὺς ἐςγράψωσι, ἵνα πολὺ τὸ διάφορον αὐτοῖς πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἢ· τὰ τε κοινὰ πᾶσι τοῖς δυναμένοις καὶ εἶδεναι καὶ πράττειν ἐπιτρέπειν, καὶ ἐς μηδένα ἀναρτᾶν αὐτὰ παρήγεσε σφίσι, ὅπως μὴτε τυραννίδος τις ἐπιθυμήσῃ, μὴτ' αὖ πταίσαντος ἐκείνου, τὸ δημοσίον σφαλῆ. γυμνῆν τε αὐτοῖς ἔδωκε, τοῖς τε παροῦσιν ἀρεσθῆναι, καὶ μηδαμῶς ἐπὶ πλείον τὴν ἀρχὴν ἐπαυξῆσαι ἐθέλῃσαι. δυσφύλακτόν τε γὰρ αὐτὴν ἔσσεσθαι, καὶ κινδυνεύσειν ἐκ τούτου καὶ τὰ ὄντα ἀπολέσαι εἶφῃ· τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς οὕτως ἀεὶ ποτε οὐ λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἐτήρησε· παρὸν γοῦν αὐτῷ πολλὰ ἐκ τοῦ βαρβαρικοῦ προσκίτησασθαι, οὐκ ἠθέλησε. ταῦτα μὲν αἱ ἐντολαὶ εἶχον. Quartum cum tertio Suetonius conjunxit.

indicem rerum a se gestarum] Hujus pars servata nobis est

Mausoleum statuerentur: tertio breviarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique essent, quantum pecuniae in aerario et fiscis et vectigaliorum residuis. Adjecit et libertorum servorumque nomina, a quibus ratio exigi posset.

---

in monumento Ancyrano, quod hunc prae se fert titulum: „*Re- rum gestarum Divi Augusti*, quibus orbem terrarum imperio populi Rom. subjecit, *et impensarum*, quas in Republicam populumque Rom. fecit, *incisarum in duabus aeneis pilis*, quae sunt Romae positae, exemplar subjectum,“ ex quo collegit Lipsius ad *Tac. A. 1, 11.*, n. l. legendum *in aeneis pilis pro tabulis*. Sed quum eodem redeat, nihil mutandum sine codd., uti judicavit jam Casaubonus.

breviarium tot. imperii] Supra c. 28. *rationarium imperii* appellabat. Argumentum dat etiam *Tacitus 1, 11.* „Opes publicae continebantur: quantum civium sociorumque in armis: quot classes, regna, provinciae, tributa, aut vectigalia, et necessitates ac largitiones. quae cuncta sua manu perscripserat Augustus, addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu, an per invidiam.“

T I B E R I U S N E R O

C A E S A R:

[1] **P**ATRICIA gens Claudia (fuit enim et alia plebeja, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam cum magna clientium manu commigravit, auctore Tito Tatio, consorte Romuli, vel, quod magis constat, Atta Claudio, gentis principe, post reges exactos sexto fere anno, a Patribus in patricias cooptata. Agrum insuper trans Anienem clientibus,

gens Claudia] V. de Claudiis Glandorp. Onomast. p. 232. sequ. Plebeji fuere Claudii Marcelli.

ex Regillis] Sedes hujus urbis, quam reliqui scriptores *Regillum* dicunt, incerta. v. *Cellar. Geogr. Ant. 2, 9. p. 776.* Cognomen inde accepit Claudius *Regillensis* v. *Regillani.*

cooptata] Pertinet ad *gentem*, ut accepit et *adepta est.* Ma-
luerunt enim al. *in patricios cooptato.* Cooptata est illa auctore T. Tatio, vel, quod magis constat, Atta Claudio v. *Clauso*, ne haec jungas cum *commigravit* praeferasque ideo aliorum lectionem: „*atque a Patribus in patr. cooptata, agrum — accepit.*“ Consentiant autem *Liv. 2, 16.* „Seditio inter belli pacisque auctores orta in Sabinis, aliquantum inde virium transtulit ad Romanos. namque Atta Clausus, cui postea Appio Claudio fuit Romae nomen, quum pacis ipse auctor a turbatoribus belli premeretur, nec par factioni esset, ab Regillo, magna clientium comitatus manu, Romam transfugit. His civitas data, agerque trans Anienem. vetus Claudia tribus, additis postea novis tribulibus, qui ex eo venerant agro, appellata,“ et *Dionys. 5, 40.*, qui ad annum 250, U. C. aerae Cat. (exactos reges dicit anno 244., adeoque *sexto fere anno post*) ἀνήρ τις ἐν τοῦ Σαβίνων ἔθρους, πόλιιν οἰκῶν Ῥήγιλλον, σύγενῆς καὶ χρήμασι δυνατός, [Τίτος] Κλαύδιος,

locumque sibi ad sepulturam sub Capitolio publice accepit. Deinceps, procedente tempore, duodetriginta consulatus, dictaturas quinque, censuras septem, triumphos septem, duas ovationes, adeptus est. Quum praeominibus cognominibusque variis distingueretur, Lucii praeomen consensu repudiavit, postquam e duobus gentilibus, praeditis eo, alter latrocinii, caedis alter convictus est. Inter cognomina autem et Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus. [2] Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in Rempublicam exstant. Sed ut praecipua commemorem, Appius Caecus societatem cum rege

αὐτομολεῖ πρὸς αὐτούς, συγγενεῖάν τε μεγάλην ἐπαγόμενος, καὶ Φίλους καὶ πελάτας συχνούς αὐτοῖς μεταναστεύοντας ἐφιστάς, οὐκ ἐλάττους πεντακισχιλίων τοὺς ὅπλα φέρειν δυναμένους, relatique hujus consilii causis ortisque in re Rom. commodis, addit: αὐτῷ ὦν ἡ βουλὴ καὶ ὁ ὄμιλος εἰς τὰ τοὺς πατρικίους αὐτὸν ἐνέγραψε, καὶ τῆς πέλειως μοίραυ εἰσέειν ὅσην ἔβουλετο εἰς κατασκευὴν οἰκίῳν· χῶραν τῷ αὐτῷ προσέθηκεν ἐκ τῆς δημοσίας τὴν μεταξὺ Φιδίης καὶ Πικουσίας, ὡς ἔχει διανεῖμαι κλήρους ἀπασι τοῖς περὶ αὐτὸν, ἀφ' ὧν καὶ Φυλὴ τις ἐγένετο σὺν χρόνῳ, Ἡλαυδία καλομένη. Eodem spectat locus in oratione Canuleji apud Liv. 4, 4. „nobilitatem istam vestram — plerique oriundi ex Albanis et Sabinis, non genere nec sanguine, sed *pro cooptationem in Patres* habetis, aut ab regibus lecti, aut post reges exactos jussu populi.“ cf. etiam Tac. A. 11, 24.

sub Capitolio] Singularis erat honos sepultura intra Urbem, praeter Virgines Vestales tributus viris clarissimis, de qua re copiose agit Kirchmann. de funer. Rom. 2, 26. Pro locumque al. *locumque*.

quo sign. — strenuus] Gell. 15, 22. „id autem sive Nerio sive Nericius est, Sabinum verbum est, eoque significatur virtus et fortitudo. Itaque ex Claudis, quos a Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque praestanti fortitudine, Nero appellatus est. Sed id Sabini accepisse a Graecis videntur, qui vincula et firmamenta membrorum *νερα* dicunt, unde nos quoque Latine *nervos* appellamus. Nero igitur *Martis* vis et potentia et majestas quaedam esse *Martis* demonstratur.“

Appius Caecus] Liv. Epit. 15. „Cineas legatus a Pyrrho ad Senatum missus petiit, ut componendae pacis causa rex in Urbem reciperetur. de qua re quum ad frequentiore Senatum

Pyrrho, ut parum salubrem, iniri dissuasit. Claudius Caudex primus, freto classe trajecto, Poenos Sicilia expulit. Claudius Nero advenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Hasdrubalem, priusquam Hannibali fratri conjungeretur, oppressit. Contra Claudius Appius Regillanus, Decemvir legibus scribendis, virginem ingenuam per vim, libidinis gratia, in servitutem asserere conatus, causa plebi fuit secedendi rursus a Patribus. Claudius Drusus, statua sibi cum diademate ad Appii Forum posita, Italiam per clientelas occupare tentavit. Claudius Pulcher apud Siciliam, non pascentibus in auspicando

---

referri placuisset, App. Claudius, qui propter valetudinem oculorum jam diu consiliis publicis se abstinuerat, venit in Curiam, et sententia sua tenuit, ut id Pyrrho negaretur.“ cf. *Plutarch. Pyrrh.* 18 et 19.

Claud. Caudex] A. U. 490. *Voll.* 2, 38. „Primus in Siciliam trajecit exercitum Consul Claudius.“ cf. *Flor.* 2, 2, 5. *Polyb.* 1, 11. *Diodor.* fragm. l. 25, 2. Cognomen interpretatur *Senec.* de brev. v. 13. „Quis Romanis primus persuasit navem conscendere? Claudius is fuit, *Caudex* ob hoc ipsum appellatus, quia plurimum tabularum contextus *caudex* apud antiquos vocabatur; unde publicae tabulae *codices* dicuntur, et naves nunc quoque, quae ex antiqua consuetudine per Tiberim commeatus subvehunt, *caudicariae* vocantur.“

Claud. Nero] *Liv.* 27. fin. *Polyb.* fragm. l. 11. init. A. U. 547.

Claud. Appius Reg. Decemvir] *Liv.* 5, 44. sequ. *Dionys.* 11, 28. sequ. A. U. 507. Instituerat M. Claudium clientem, qui Virginiam in servitutem assertam libidini suae traderet, unde ipse dicitur *asserere conatus*. Nomen *Virginiam* ante *virginem ingenuam* excidisse, *Müllerus* existimat in schedis.

Claudius Drusus] Hominem et rem cum reliquis interpretibus ignoro. Insertum jam fuisse in Liviorum gentem per adoptionem, docet cognomen *Drusi*.

Claud. Pulcher] *Liv. Epit.* 19. „Claudius Pulcher Consul contra auspicia profectus, jussis immergi pullis, qui cibari volebant, infeliciter adversus Carthaginenses classe pugnavit, et revocatus a Senatu jussusque Dictatorem dicere, Claudium Gliciam dixit, sortis ultimae hominem, qui coactus abdicare se magistratu, postea ludos praetextatus spectavit,“ ex quo loco *Gliciam*

pullis, ac per contentum religionis mari demersis, quasi ut biberent, quando esse nollent, proelium navale iniit: superatusque, quum Dictatorem dicere a Senatu juberetur, velut iterum illudens discrimini publico, Gliciam viatorem suum dixit. Exstant et feminarum exempla, diversa aequae: siquidem gentis ejusdem utraque Claudia fuit, et quae navem cum sacris matris Deum Idaeae obhaerentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, *ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret*; et quae novo more judicium majestatis apud populum mulier subiit, quod in conferta multitudine aegre procedente carpento palam optaverat, *ut frater suus Pulcer revivisceret, atque iterum classem amitteret, quo minor turba Romae foret*. Praeterea notissimum est, Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui, ob expellendum Urbe Ciceronem, plebejo homini, atque etiam natu minori, in adoptionem se dedit, optimates assertoresque unicos dignitatis ac potentiae

---

restituendum n. l., ubi corrupte legebatur *Iliciam* v. *Ilyciam*, dudum viri docti monuerunt. De re cf. *Flor.* 2, 2, 29. *Cic. de nat. Deor.* 2, 3. *Valer. M.* 1, 4, 3. v. *Pighii Ann.* T. II. p. 50.

quae navem — extraxit] *Liv.* 29, 14. *Claudiam Quintam* dicit. Ita etiam *Cic.* de harusp. resp. 13. et *Ovid.* *Fast.* 4, 505. De matre Deum *Idaea*, (non *Idsa*, ut est in *Burm.* aliisque) i. e. *Cybele* v. *Virgil.* *Aen.* 3, 111. et 10, 252. ubi aequae: „*alma parens Idaea Deum.*“

novo more] quod femina tale crimen subiit, quod in sexum vulgo non cadit, unde *Valer. M.* 3, 1, 4. damnat. „*insontem crimine votum impium subvertit.*“ Rem narrant *Liv.* *Epit.* 19. „*Claudia, soror P. Claudii, qui contemnis auspiciis male pugnaverat, a ludis revertens, quum turba premeretur, dixit: Utinam frater meus viveret iterumque classem duceret! ob eam causam mulcta ei dicta est*“ et *Gell.* 10, 6. qui *Appii Caeci* filiam dicit, multamque dictam a C. Fundanio et Tiber. Sempromio Aedilibus Pl. aeris gravis viginti quinque millia, aliique.

plebejo homini — minori] P. Fontejo. *Cic.* pro domo c. 14. „*factus es ejus filius contra fas, cujus per aetatem pater esse potuisti.*“

in adoptionem] *Sensu latiori pro arrogatione.* v. ad *Aug.* 65.

patriciorum semper fuisse, atque adversus plebem adeo violentos et contumaces, ut ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare vestem aut deprecari sustinuerit; nonnulli in altercatione et jurgio Tribunos plebis pulsaverint. Etiam virgo Vestalis fratrem, injussu populi triumphantem, ascenso simul curru, usque in Capitolium prosecuta est, ne vetare aut intercedere fas cuiquam Tribunorum esset. [3] Ex hac stirpe Tiberius Caesar genus trahit, et quidem utrumque: paternum, a Tiberio Nerone; maternum, ab Appio Pulcro: qui ambo Appii Caeci filii fuerunt. Insertus est et Liviorum familiae, adoptato in eam materno avo. Quae familia, quam-

---

atque adv. plebem] Familia superbissima ac crudelissima in plebem Romanam dicitur Liv. 2, 56. De contumacia autem Appii rei lege Eund. c. 6x. ubi inter alia: „illum non minae plebis, non Senatus preces percellere unquam potuere, non modo ut vestem mutaret, aut supplex prensaret homines; sed ne ut ex consuetudine quidem asperitate orationis, quum ad populum agenda causa esset, aliquid leniret atque summitteret.“

virgo Vestalis] Valer. M. 5, 4, 6. „Claudia Vestalis virgo quum patrem suum triumphantem e curru violenta Tribuni pl. manu detrabi animadvertisset, mira celeritate utrisque se interponendo, amplissimam potestatem inimicitias accensam depulit.“ Patrem dicit etiam Cic. pro Coel. c. 24., ut vel librarii, vel scriptoris nostri error, vel diversa, quam secutus hic est, sententia fratrem h. l. produxisse videatur. Librario culpam imputat Pighius Ann. T. II. p. 473. ad a. 610.

materno avo] cui nomen fuit L. Livio Druso Claudiano ex adoptione. Memoratur Vell. 2, 71. „Drusus Livius, Juliae Augustae pater“ et c. 75. „Livia; nobilissimi et fortissimi viri, Drusi Claudiani filia.“ Dio 46, 44. Ἡ δὲ Σουλῆνη (Livia) Λιβίου Δρούσου, ὃς ἔν τε τοῖς ἐκτεθείσιν ἐν τῷ λευκῷματι ἐγεγόνει, καὶ αὐτὸν μετὰ τῆν ἐν Μακεδονίᾳ ἦρταν κατεχρήσατο. Atque de patris Liviae in Liviam gentem; et filiorum in Juliam adoptione, intelligendus etiam Tac. A. 5, 1. ubi Julia Augusta i. e. Livia dicitur „nobilitatis per Claudiam familiam, et adoptione Liviorum Juliorumque, clarissimae“ et 6, 51. ubi: „pater Tiberio Nero, et utrimque origo gentis Claudiae, quamquam mater in Liviam et mox Juliam familiam adoptionibus transierit.“ v. Lips. ad Tac. 5, 1. et Oudend. ad h. l.

quam plebeja, tamen et ipsa admodum floruit, octo consulatibus, censuris duabus, triumphis tribus, dictatura etiam ac magisterio equitum honorata; clara et insignibus viris, ac maxime Salinatore, Drusisque. Salinator universas tribus in censura notavit levitatis nomine, quod, quum se post priorem consulatum multa irrogata condemnassent, Consulem iterum Censoremque fecissent. Drusus, hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi posterisque suis cognomen invenit. Traditur etiam Propraetore ex provincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolii datum, nec, ut fama est, extortum a Camillo. Ejus abnepos, ob eximiam adversus Gracchos operam *patronus Senatus* dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa varie molientem diversa factio per fraudem interemit. [4] Pater Tiberii, Quaestor C. Caesaris, Alexandrino bello classi praepositus, plurimum ad victoriam contulit.

Salinator] qui Consul fuit a. U. 554. et 546. Dictator a. 547. et Censor a. 549. v. *Liv.* passim libris 27, 28 et 29. De censura agit 29, 37. ubi Salinatori Livio inditum cognomen dicitur ob inventum novum vectigal *ex salaria annonae*, populo gravissimum. Postea: „M. Livius — praeter Maeciam tribum, quae se nec condemnasset, neque condemnatum aut Consulem aut Censorem fecisset, populum Romanum omnem, quatuor et triginta tribus, aerarios reliquit, quod et innocentem se condemnassent, et condemnatum Consulem et Censorem fecissent, neque infitiri possent, aut iudicio semel, aut comitiis bis a se peccatum esse.“ v. *Glandorp.* Onom. p. 542.

Ejus abnepos] qui Consul fuit a. 641. et Proconsul Macedoniae Scordiscos Thraciae populum devicit. *Flor.* 3, 4, 5. v. de eo *Ern.* *Clav.* Cicer. ad Brut. 28. et *Off.* 1, 30.

filium reliquit] Nobilis hic est M. Liv. Drusus, avunculus M. Catonis, acerrimus inimicus Q. Caepionis, civitatis Italiae dandae auctor, interfectus tandem a Q. Varro. v. *Vell.* 2, 13. sequ. et quos alios laudat *Ruperti* tabul. genealog. p. 121. et *Clav.* Cic.

classi praepositus] *Bell. Alex.* 25. „Caesar classem jubet expediti atque instrui. Praeficit huic Tiberium Neronem.“ *Dio* 42, 40. Τιβέριος Κλαύδιος ὁ Νέρων ἐς αὐτὸν τότε τὸν ποταμὸν ἀνα-

Quare et Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, et ad deducendas in Galliam colonias, in quibus Nerbo et Arelate erant, missus est. Tamen Caesare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de praemiis tyrannicidarum referendum censuit. Praectura deinde functus, quum exitu anni discordia inter Triumviros exorta esset; retentis ultra justum tempus insignibus, L. Antonium Consullem, Triumviri fratrem, ad Perusiam secutus, deditione a ceteris facta, solus permansit in partibus, ac primo Praeneste, inde Neapolin evasit; servisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit. Sed in-

πλευσας, ἐκείνους τε μάχη ἐκράτησε, καὶ τοῖς σφετέροις ἀδεέστερον τὸν πρός πλου ἐποίησε. Petiit matrimonium Tulliae Ciceronis filiae hic Nero, sed occupavit eam Dolabella, Cicerone illi magis favente. v. Manut. ad Cic. ad Div. 13, 64. et ad Attic. 6, 6.

P. Scipionis] soceri Pompeji, qui in bello Africano victus sua manu perierat.

abolitionem facti] i. e. ἀμνησίαν, quam Cicero suaserat. Torrent. facti adulterinum suspicatur, Lips. emendat oblivionem, ut est Claud. 11. et apud Cornel. Thrasymb. 3. Sane quidem factum ita aboleri nequit, ut infectum reddatur; sed abolere saepissime est tantum memoriam al. rei abolere, ut ipsa phrasis: abolere dedecus aliaque exempla docent, in quovis lexico reperiunda.

de praemiis tyrannicidarum] Primus, auctore Appian. Civ. 2, 121., Praetor Cinna prodiit, qui τὸν Καίσαρα τύραννον ἐκάλει, καὶ τοὺς ἀνελόντας τυραννοκτόνους, καὶ τὸ πεπραγμένον ἐπέμνηεν, ὡς ὁμοιότατον μάλιστα τῷ προγονικῷ· καὶ τοὺς ἄνδρας, ὡς εὐεργέτας, καλεῖν ἐκέλευεν ἐκ τοῦ Καπιτωλίου καὶ γεραιρεῖν. Videtur accessisse ad ejus sententiam Nero.

Neapolin evasit] Dio 48, 15. μετὰ τούτων τῶν τότε πρὸς τὸν Ἀντώνιον ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐκχωρησάντων καὶ Ἠλαῦδιος Τιβέριος Νέρων ἐφυγε. Φρουρὰν γὰρ τινα ἐν τῇ Καμπανίᾳ εἶχε, καὶ ἐπειδὴ καθυπέριτερα τὰ τοῦ Καίσαρος ἐγένετο, ἀπήρε σὺν τε τῇ γυναικὶ Λιουΐᾳ Δρουσίλλῃ, καὶ σὺν τῷ υἱὶ Τιβερίῳ Ἠλαυδίῳ Νέρωνι. Vll. 2, 75.

ad pileum] i. e. ad arma, promissa libertate. Pileus enim signum libertatis. Ita, auctore Appian. Civ. 2, 119., interfecto Caesare, πῖλόν τις ἐπὶ ὄροτος ἔφερε, σύμβολον ἐλευθερώσεως. Nonnunquam extremis rebus servis arma cum libertate data, v. Freinsh. ad Flor. 2, 6, 30.

digne ferens, nec statim se in conspectum Sex. Pompeji admissum, et fascium usu prohibitum, ad M. Antonium trajecit in Achajam. Cum quo, brevi reconciliata inter omnes pace, Romam rediit, uxoremque Liviam Drusillam, et tunc gravidam, et ante jam apud se filium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multo post diem obiit, utroque liberorum superstite, Tiberio Drusoque Neronibus. [5] Tiberium quidam Fundis natum existimaverunt, secuti levem conjecturam, quod materna ejus avia Fundana fuerit, et quod mox simulacrum Felicitatis ex Senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed ut plures certioresque tradunt, natus est Romae in Palatio, sexto-decimo Kalendas Decembris, M. Aemilio Lepido iterum, L. Munatio Planco, Consulibus, post bellum Philippense. Sic enim in fastos actaque publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hirtii ac Pansae, partim insequente, Servilii Isaurici Antoniique consulatu, genitum eum scribant. [6] Infantiam pueritiamque habuit laboriosam et exercitam, comes usquequaque parentum fu-

Augusto concessit] v. Aug. c. 62.

Felicitatis] Temere Torrent. mallet *Fecunditatis*. Postea *publicatum* est auctoritate locoque publico positum.

XVI. Kal. Dec.] Dio 57, 18. τῆ ἕκτη ἐπὶ δέκα mensis Novembris.

M. Aemilio Lep. — Planco Coss.] A. U. 712. Pro *post bellum Phil.* alii dant *per*, probantque Burm. et Oudend.

in fastos actaque publica] vetere instituto, quo parentes natos sibi liberos apud acta profitebantur, ut Broukhuis. videtur, an serius per adulationem, uti Reitzio, incertum. De instituti illius origine et usu v. Lips. exc. ad Tac. A. 5, 4.

laboriosam et exercitam] Ita emendarunt viri docti ineptum *luxoriosam*, quod libri exhibent, et *exercitam*, quod voluntariam magis actionem partiamque ea peritiam, quam miseras et pericula, a sorte humana objecta, significat. Ita *Plin.* ep. 6, 15. „unquamne vidisti quemquam *tam laboriosum, tam exercitum*“ et *Panegy.* c. 86. „pro *laboriosa* ista statione et *exercita*.“ *Cicer.* pro *Milon.* 2. „quid enim nobis deobus *laboriosus*? quid magis sollicitum, magis *exercitum*, dici aut fingi potest?“

gæ: quos quidem apud Neapolin, sub irruptionem hostis navigium clam petentes, vagitu suo paene bis prodidit; semel, quum a nutricis ubere, iterum, quum a sinu matris raptim auferretur ab iis, qui pro necessitate temporis mulierculas levare onere tentabant. Per Siciliam quoque et per Achajam circumductus, ac Lacedaemoniis publice, quod in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen vitae adiit, flamma repente e silvis undique exorta, adeoque omnem comitatum circumplexa, ut Liviae pars vestis et capilli amburerentur. Munera, quibus a Pompeja, Sext. Pompeji sorore, in Sicilia donatus est, chlamys et fibula, item bullae aureae, durant, ostendunturque adhuc Bajis. Post reditum in Urbem a M. Gallio Senatore testamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abstinuit; quod Gallius adversarum Augusto partium fuerat. Novem natus annos defunctum pa-

iterum] Ita leg. censuerat Ursin. pro *item*, receperunt Oudend. et Wolf. ob antecedens *bis*, cui subjungunt Latini *semel*, *iterum*. v. ind.

Laced. publice] i. e. non hominibus quibusdam privatis Lacedaemoniis, amicitia vel hospitio cum Tiberio patre conjunctis, sed toti civitati, quod (al. qui) in tutela i. e. clientela Claudiorum erat. Nota res est, totas civitates gentes Romanas nobiles elegisse, quarum patrocinio uterentur.

chlamys] „Sic Andromache apud *Virgil.* Aen. 3, 484. *Phrygiam Ascanio chlamydem donat.*“ Torrent. Addit Oudend. *Longum* Pastor. p. 4. ubi inter infantis expositi *γυνωρίσματα* etiam *χλαμύδιον ἀλουργές καὶ πόρπη χρυσῆ*.

M. Gallio] Nihil constat de hoc Gallio, neque magni refert. Eo tamen pendeo, ut cum *Glandorp.* p. 377. multisque interpretum eundem putem, qui commemoratur a *Cicer.* Phil. 13, 12. ad Att. 10, 15. et 11, 20. Quae enim Ernest. ad h. l. regessit, nihil refellunt. Fortasse frater Marci est *Quintus Gallius*, memoratus Aug. 27., ut placuit etiam Torrent.

Novem natus annos] Anno igitur U: 721. *Dio* 43, 44. ubi concessam Augusto Liviam a marito narravit, addit: καὶ ἐκείνος (Tiberius Nero) τελευταῖον οὐ πολλῶν ἕστερον ἐπίτρεπον καὶ τοῦτον (puero recens nato, Druso) καὶ τῷ Τιβερίῳ αὐτὸν τὸν Καίσαρα κα-

trem pro Rostris laudavit. Dehinc pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinistro funali equo, quum Marcellus Octaviae filius dexteriore veheretur. Praesedit et Actiacis ludis, et Trojanis Circensibus, ductor turmae puerorum majorum. [7] Virili toga sumta, adolescentiam omnem, spatiumque insequentis aetatis usque ad principatus initia, per haec fere transegit: Munus gladiatorium in memoriam patris, et alterum in avi Drusi, dedit, diversis temporibus ac locis: primum in Foro, secundum in Amphitheatro; rudiariis quoque quibusdam

τέλειπεν. Duxerat Augustus Liviam a. 716., dixit igitur Dio οὐ πολλῶ ὕστερον de plurium annorum intervallo, ut saepe. Multi ad h. Dionis l. errores sunt Fabricii in supputandis annis, contrarii iis, quae ad 57, 2. et 18. recte annotavit.

Actiaco triumpho] A. U. 725. v. Aug. c. 22.

funali equo] *Appian.* Libyc. c. 66. ἐπιβαίνουσι δ' αὐτῶ (cum Imperatore triumphante) ἐπὶ τὸ ἄρμα παῖδες τε καὶ παρθένοι, καὶ ἐπὶ τῶν παρηόρων ἐκατέρωθεν ἡΐθιοι συγγενεῖς, ad qu. l. *Tollius*: „Erant in quadriga quatuor equi, quorum duo *jugales* erant, dexter et sinister, duo *funales*, iidem dexter et sinister, omnesque ita juncti, ut aequata fronte currerent. *Jugales* intra jugum ibant, ac ζύγιοι dicebantur; *funales* utrimque ad latera jugalium loro annexi, quos σειραφόρους et σειραίους, παρηόρους et παρασίρους idcirco Graeci vocabant, quod funibus scilicet alligati forent ad latus jugalium. Sed et ἀορτήρες iidem *funales* nominabantur sequ.“ cf. *Salmas.* Exerc. Plin. p. 348., *Turneb.* Advers. 14, 17. et *Casaub.* ad *Dionys.* 7, 73. De comparativis *sinisteriore* et *dexteriore* pro positivis v. ind. sub utraque voce.

Actiacis ludis] quos egit Augustus a. 726. *Dio* 53, 1. καὶ τὴν πανήγυριν τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ, τῇ πρὸς τῆ Ἀκτίῳ γενομένη, ψηφισθεῖσαν ἤγαγε μετὰ τοῦ Ἀγρίππου, καὶ ἐν αὐτῇ τὴν ἵπποδρομίαν διὰ τῶν παίδων καὶ διὰ τῶν ἀνδρῶν τῶν συγγενῶν ἐποίησε. v. Aug. 18. et *Dio* 51, 1. et ibi *Fabric.* Difficultati, quae n. l. oritur ex eo, quod praesedis Tiberius ludis dicitur, idemque turmam duxisse, cui succurrit *Casaub.* suppleto fuit post *majorum*, *facilius medearis resecto et*, ut ita legatur: *praesedit et Act. ludis, Troj. Circensibus ductor turmae puerorum majorum.* Praesedit cum vitrico et Agrippa; quum ad Trojam ventum esset, ad certamen descendi.

rudiariis] *Lips.* Saturn. 2, 23. „*Rudem* indulgebant gladiatoribus veteranis, quasi magisterii signum, aut etiam novis, in

revocatis, auctoramento centenum millium. Dedit et ludos, sed absens: cuncta magnifice, impensa matris ac vitrici. Agrippinam, M. Agrippa genitam, neptem Caecilii Attici Equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolae, duxit uxorem: sublatoque ex ea filio Druso, quamquam bene convenientem, rursusque gravidam, dimittere, ac Juliam, Augusti filiam, confestim coactus est ducere: non sine magno angore animi, quum et Agrippinae consuetudine teneretur, et Juliae mores improbaret; ut quam sensisset sui quoque sub priore marito appetentem, quod

novo aliquo et strenuo facto. — Quidam gladiatores liberi erant sive *auctorati*, qui arenae operam pretio locabant. Ii donati rude, redibant in veterem prorsus libertatem, nullo ultra vinculo servitutis. — Alii e gladiatoribus conditione servi. Hi donati rude non libertatem accipiebant, sed vacationem duntaxat a pugna. Lanistae deinceps prove lanistis erant, doctores tironum, et batuebant, non pugnabant. — Qui donati rude, *rudiarii* dicti. “*Auctoramentum* est obligatio ad serviendum pacta mercede contracta, ut interpretatur Heusinger. ad verba *Cicer. de Offic. 1, 42, 3.* „Illiberales autem et scrdidi quaestus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces *auctoramentum servitutis*,” unde merces, pro qua rudiarii sponte ad pugnas gladiatorias redibant.

sed absens] v. Aug. 43.

neptem Caecilii Attici] *Cornel. Att. 12.* „His rebus effecit (Atticus), ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate conjunctus adolescenti Caesari, quum propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum ejus deligeret affinitatem, praeoptaretque Equitis Rom. filiam generosarum nuptiis.” *Tac. A. 2, 43.* Drusi, Tiberii filii, proavum Pomponium Atticum dicit. *Caecilii* nomen Pomponius acceperat ab avunculo per testamentum adoptatus. *Cornel. Attic. 5.* Verba *ad quem sunt Ciceronis epistolae* e glossemate profecta mihi videntur.

sublatoque — dimittere] *Dio 54, 31.* προαποσπάσας (Augustus) καὶ ἐκείνου (Tiberii) τὴν γυναῖκα, καίτοι τοῦ τε Ἀγρίππου συγγέρα ἐξ ἄλλης τινὸς γαμετῆς οὖσαν, καὶ τέκνον τὸ μὲν ἤδη τρέφουσαν, τὸ δὲ ἐν γαστρὶ ἔχουσαν.

sub priore marito] Agrippa. v. Aug. 63. Postea existimabatur est i. q. ferebatur. v. ind.

sane etiam vulgo existimabatur. Sed Agrippinam et abegisse post divortium doluit; et semel omnino ex occurso visam adeo contentis et tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum ejus posthac veniret. Cum Julia primo concorditer et amore mutuo vixit: mox dissedit, et aliquanto gravius, ut etiam perpetuo secubaret, intercepto communis filii pignore, qui Aquilejae natus intans exstinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit, cujus corpus, pedibus toto itinere praegrediens, Romam usque pervexit. [8] Civilium officiorum rudimentis regem Archelaum, Trallianos, et Thessalos, varia quosque de causa, Augusto cognoscente, defendit. Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chiis, terrae motu afflictis, opemque implorantibus,

---

Agrippinam] Duxit abactam Asinius Gallus, Asinii Pollionis filius, qui dicitur Tac. A. 1, 12. „pridem invisus (Tiberio), tanquam ducta in matrimonium Vipsania, M. Agrippae filia, quae quondam Tiberii uxor fuerat, plus quam civilia agitaret, Pollionisque Asinii patris ferociam retineret.“ v. Dio 57, 2. et 58, 3.

contentis] Mallem *intentis*, quamquam eodem redit. *Tumentibus* sc. obortis lacrimis, sed nondum effusis, ut recte Burm. Nam Casaub. contento intuitu tumentes explicat, comparans κολοιδιάν e Theocrit. 1, 37. Nicol. Heinsius *uventibus* v. *jumentibus* conjiciebat.

dissedit] Valde hoc differt a *discidio*. Illud dissensionem animorum significat, hoc matrimonii solutionem. Nos ita *Trennung* et *Scheidung* distinguimus. Postea pro *communis filii pign.* mallem *communi*.

Drusum fratrem] A. 745. v. Claud. 1. et Dion. 55, 2. Τιβέριος ἀποθανόντα ἐς Ῥώμην ἐκόμισε, τὰ μὲν πρῶτα μέχρι τοῦ χειμαδίου τοῦ στρατοῦ, διὰ τε τῶν ἑκατοπάρχων καὶ διὰ τῶν χιλιάρχων, ἐκείθεν δὲ διὰ τῶν κατ' ἐνάστην πόλιν πρῶτων βασιτάσας. *Valer. Max.* 5, 5, 3.

Archelaum] Cappadociae regem, cujus regnum postea in provinciae formam redegit. v. c. 37. Hunc, non Judaeum Archelaum h. l. intelligendum esse, patet ex Dion. 57, 17. ubi dicitur Cappadox τῷ Τιβερίῳ ὑποπεπτικῶς, ὥστε καὶ συνηγόρησεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Ἀδρυέστου ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων κατηγορήθη, χηρήσασθαι.

Senatum deprecatus est. Fannium Caepionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspiraverat, reum majestatis apud judices fecit, et condemnavit. Interque haec duplicem curam administravit, annonae, quae artior inciderat, et repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in invidiam venerant, quasi exceptos supprimerent, non solum viatores, sed et quos sacramenti metus ad hujusmodi latebras compulisset. [9] Stipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit: dein, ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniae Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit et signa, quae M. Crasso ademerant Parthi. Post haec Comatam Galliam anno fere rexit, et bar-

Fannium Caepionem] v. Aug. c. 19. — *condemnavit i. e. fecit, ut condemnaretur.* v. Ernest. ad h. l. et in Clav. Cicer. cf. Vell. 2.

curam adm. annonae] Vell. 2, 94. „Quaestor, undevicesimum annum agens, capessere coepit Remp., maximamque difficultatem annonae ac rei frumentariae inopiam ita Ostiae atque in Urbe mandato vitrici moderatus est, ut per id, quod agebat, quantus evasurus esset, eluceret.“ A. U. 732. v. Kraus. ad Vell. 1. c.

repurgandorum — ergastulorum] v. Aug. 32.

exped. Cantabrica] v. Aug. 20.

ducto ad Or. exercitu] v. Aug. 21. Vell. 2, 94. „Nec multo post (A. U. 734.) missus ab eodem vitrico cum exercitu ad visendas ordinandasque, quae sub Oriente sunt, provincias, praecipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem populi Rom. regnum ejus Artavasdi dedit“ ubi vel lapsu memoriae *Artavasden pro Tigrane* dixit Vellejus, quod vix credibile in re tam recenti, vel lacuna in libris. v. Kraus. ad h. l. et Oudend. ad n. Historiam pete ex Tac. 2, 3. ubi: „occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone“ et Dion. 54, 9. De receptis a Parthis signis v. quae notavi ad Aug. 21.

Com. Galliam — rexit] Pertinere hoc videtur ad a. 738., quo Praetor Tiberius simul cum Augusto Urbe dicitur profectus Dion. 54, 19. ubi v. Fabric. Omittit rem Vellejus.

barorum incursionibus, et principum discordia inquietam. Exin Raeticum Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Raetico atque Vindelico gentes Alpinas; Pannonico Breucos et Dalmatas subegit; Germanico quadraginta milia dediticiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit. Quas ob res, et ovans, et curru Urbem ingressus est, primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus,

Raetico atque Vindelico] v. Aug. 21. *Dion.* 54, 22. Gestum hoc bellum est a. 739. conjunctis Drusi Tiberiique viribus. *Vell.* 2, 95. „uterque, divisis partibus, Raetos Vindelicosque aggressi, multis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directa quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum eorum sanguine, perdomuerunt.“

Pannonico] A. 742. Missus est Tiberius in Pannoniam post mortem Agrippae. *Vell.* 2, 96. „Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum ab Agrippa — magnum atroxque et perquam vicinum imminebat Italiae, per Neronem gestum est.“ *Dio* 54, 31, 34. *Breucos* inter Pannoniae gentes referunt *Strabo* 7, 5, 3. *Plin.* 3, 25. (28.) qui Savum fluere dicit per Colapianos Breucosque, et *Dio* 55, 34.

Germanico — collocavit] v. Aug. 21.

et ovans, et curru] *Oravit* a. 745. *Dio* 55, 2. ὁ Τιβέριος τῶν τε Δαλματῶν καὶ τῶν Παννονίων ὑποκινησάντων τι αἰτίαις — κρατήσας τὰ ἐπὶ τοῦ κέλητος ἐπινίκια ἐπεμφε. *Vell.* 2, 96. „Hujus victoriae compos Nero *ovans triumphavit*.“ Scilicet turpis adulator dicere noluit simpliciter, ovasse Tiberium. *Curru* justum triumphum egit a. 747. de Germanis. *Dio* 55, 8. Τιβέριος ἐν τῇ νοσηνίᾳ, ἐν ᾗ ὑπατεύειν μετὰ Γναίου Πείσωνος ἤρξατο, — τὰ νικητήρια ἤγαγε. *Vell.* 2, 97. „Tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatum est.“ Sibi enim constans, ovationem illam priorem triumphum dicit. De alio triumpho post reditum ex insula Rhodo v. ad c. 17.

primus — tri. orn. honoratus] A. U. 749. *Dio* 54, 51. καὶ αὐτῷ διὰ ταῦτα ἢ μὲν βουλή τὰ γε ἐπινίκια ἐψηφίσαστο· ὁ δ' Ἀδγουστος ταῦτα μὲν οὐκ ἐπέτρεψεν ἐσπράσαι, τὰς δὲ τιμὰς τὰς ἐπινικίους ἀντὶδῶκε. Addidit autem auctor *primus, ut quidam putant, quoniam* alii putabant, primo Agrippae hunc honorem fuisse tributum, quibus accedit *Dio* 54, 24., quem locum ad Aug. 53. dedi-

novo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus et maturius inchoavit, et paene junctim percucurrit quaesturam, praeturam, consulatum: interpositoque tempore Consul iterum etiam tribuniciam potestatem in quinquennium accepit. [10] Tot prosperis confluentibus, integra aetate ac valetudine, statuit repente secedere, seque e medio quam longissime amovere: dubium, uxorisne taedio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset; an ut, vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueretur, atque etiam augetur, si quando indignisset sui Respublica. Quidam existimant, adultis jam Augusti liberis, loco et quasi possessione usurpati a se diu secundi gradus sponte cessisse, exemplo M. Agrippae, qui, M. Marcello ad munera publica admoto, Mytilenas abierit; ne aut

mus, ubi de *ornamentis triumph.* vide. N. I. pro *primus* al. *prius*, quod verum quidem; nam tulit Tiberius haec ornamenta tertio anno ante ovationem; sed ferri non potest ob additum *ut quidam putant*. Vidit hoc Burmannus, et neglexisse miror Wolfium. Pro *honoratus* al. *ornatus*. Illud Nostro in usu esse, docet index.

Magistratus] Dio 53, 28. ad a. 730. τῷ τε Μαρκελλῶ βουλευεῖν τε ἐν τοῖς ἐστρατηγηκίαι, καὶ τὴν ὑπατείαν ὅσκια Σάττων ἔτεσιν ἤπερ ἐνενομίστο, αἰτῆσαι, καὶ τῷ Τιβερίῳ πέντε πρὸ ἐνάστης ἀρχῆς ἔτσει τὸ αὐτὸ τοῖτο ποιῆσαι ἐδόθη. καὶ παραχερῆμά γε οὗτος μὲν ταμίας, ἐκείνος δὲ ἀγορανόμος ἀπεδείχθησαν. 54, 10. ad a. 735. τῷ τε Τιβερίῳ τὰς τῶν ἐστρατηγηκίων τιμὰς ἔδωκεν (Augustus), et c. 19. ad a. 738. ἐστρατήγησε (Tiberius), καίπερ τὰς στρατηγηκίαις τιμὰς ἔχων. Consul autem primum fuit a. 741. cum Quintilio Varo. 54, 25. unde *junctim* non nimis est urgendum, sed intelligendum de neglecto vetere ordine annali, quo et certa aetas singulis magistratibus ineundis, et certum intervallum, post quod nova petitio liceret, erat constitutum.

Consul iterum] i. e. ex solenni auctoris brevitate: *quum Consul iterum fuisset*, v. ad Caes. 1. „*Flamen Dialis destinatus*.“ Iterum Consul fuit Tiberius a. 747. Dio 55, 8. tribuniciam potestatem in quinquennium accepit a. 748. (Ibid. c. 9.) v. ad Aug. c. 27.

statuit repente secedere] A. 748. annos natus 36.

exemplo M. Agrippae] v. Aug. 66.

obstare, aut obtrectare praesens videretur. Quam causam et ipse, sed postea, reddidit. Tunc autem honorum satietatem ac quietem laborum praetendens, commeatum petiit. Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deseri se etiam in Senatu conquirenti, veniam dedit. Quin et pertinacius retinentibus, cibo per quatrimum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romae uxore et filio, confestim Ostiam descendit; ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucosque admodum in digressu exosculatus. [11] Ab Ostia oram Campaniae legens, imbecillitate Augusti nunciata, paulum substitit. Sed increbrescente rumore, quasi ad

---

ne aut obstare — videretur] Dio 55, 9. narrat, Augustum ad coercendam nepotum, Caji et Lucii, impotentiam Tiberio et tribuuniciam potestatem et compescendam Armeniam demandasse, additque: συνέβη δ' αὐτῷ καὶ ἐκείνοις καὶ τῇ Τιβερίῳ προσκρούσαι μάτην τοῖς μὲν, ὅτι παρεωράσθαι ἔδοξαν, τῷ δέ, ὅτι τὴν ἐργὴν αὐτῶν ἐφοβήθη. ἀλλάει καὶ ἐς Ῥόδον, ὡς καὶ παιδεύσεώς τις δεόμενος, ἐστάλη, μήτ' ἄλλους τινάς, μήτε τὴν θεραπείαν πᾶσαν ἐπαγόμενος, ἵν' ἐμποδῶν σφίσι καὶ τῇ ὄψει καὶ τοῖς ἔργοις γένηται. ἢ μὲν οὖν ἀληθεστάτη αἰτία τῆς ἐκδημίας αὐτοῦ τοιαύτη ἐστίν. — λόγον δὲ τίνα ἔχει, καὶ διὰ τὴν γυναῖκα τὴν Ἰουλίαν, ὅτι μικρὴ αὐτὴν φέρειν ἔδυνάτο, τοῦτο ποιῆσαι· κατέλιπε γοῦν αὐτὴν ἐν τῇ Ῥώμῃ. οἱ δὲ ἔβρασαν, χαλεπήναι αὐτόν, ὅτι μὴ καὶ Καῖσαρ ἀπεδείχθη· οἱ δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λυγέστου, ὡς καὶ τοῖς παισὶν αὐτοῦ ἐπιβουλεύοντα, ἐβληθῆναι. ὅτι μὲν γὰρ οὔτε παιδείας ἔνεκα, οὔτ' ἀβουλήσας τὰ διδογμένα (de Caji et Lucii adoptione) ἀπεδημῆσε, δήλου ἔκ τε τῶν ἄλλων ἢν μετὰ ταῦτα ἔπραξε, καὶ ἐκ τοῦ τὰς διαθήκας αὐτὸν εὐδύς τότε καὶ λῦσαι, καὶ τῇ μητρὶ τῷ τε Λυγέστῳ ἀναγνῶναι, ἐγένετο· καταικιάζετο δὲ πάντ' ὅσα ἐνδέχετο. *Tell.* 2, 99. „quum C. Caesar sumsisset jam virilem togam, Lucius item maturus esset, veritus, ne fulgor suus orientium juvenum obstaret iniitiis, dissimulata causa consilii sui, commeatum ab socio atque eodem vitrico acquiescendi a continuatione laborum petiit.“

veniam dedit] i. e. rogatus concessit, ut saepe apud Ciceronem, v. c. ad Qu, Fr. 3, 1. „quod tibi amantissime petenti veniam non dedit“ ubi v. Manut., ad Att. 5, 21. „dedit veniam homini impudenter petenti.“ *Terent.* Heaut. 5, 5, 5. „da veniam, Chreme, sine te exoret,“ v. Ernest. Glossar. Liv., et, quos ille laudat, interpr. ad *Virgil.* Aen. 1, 519.

occasionem majoris spei commoraretur, tantum non adversis tempestatibus Rhodum enavigavit, amoenitate et salubritate insulae jam inde captus, quum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus aedibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitae civile admodum instituit, sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans, mutuaque cum Graeculis officia usurpans, prope ex aequo. Forte quondam in disponendo die mane praedixerat, quicquid agrorum in civitate esset, visitare se velle: id a proximis aliter exceptum: jussique sunt omnes aegri in publicam porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi. Percussus igitur inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit; excusans factum etiam tenuissimo cuique, et ignoto. Unum hoc tantummodo, neque praeterea quicquam notatum est, in quo exercuisse jus tribuniciae potestatis visus sit. Quum circa scholas et auditoria professorum assiduus esset, moto inter antisophistas graviore jurgio, non defuit, qui eum intervenientem,

---

ad occas. maj. spei] Burm. praefert, quod est in cod. Copes., *rei*, illudque durum judicat. Mihi non ita videtur. *Spes est res speranda*, itaque Graecus dixisset ἀφορμὴν μείζονος ἢ λαμπροτέρας ἐλπίδος. Vulgatum defendunt etiam Ernest. et Oudend. Ceterum patet, intelligendam spem imperii.

genus vitae civile] Dio l. c. ἐς τὴν νῆσον ἑλθὼν οὐδὲν ὀγκυρὸν οὔτε ἐπραττεν οὔτε ἔλεγεν. Uno tantum lictore Athenis usum etiam Germanicum, auctor Tac. A. 2, 53. ubi v. Lipsium, conferentem Appian. Civ. 5, 76. et n. l. De vocab. *civilis* v. ind. Postea *gymnasia* pro *gymnasio* dedit Oudend. secutus Casaubonum et Graevium, illum ego.

agrorum] Ridicula est emendatio Burm. *equorum*. Sensus est tam apertus, ut verborum pudeat.

Percussus] Ern. et Oudend. maluerunt *percussus*. Nescio an arguentur in statuendo horum vocabulorum discrimine viri doctissimi. Aptissime etiam vulg. defendit Müller. exemplo Liv. 2, 14. „Aricinos res inopinata *perculerat*.“ v. etiam Glossar. Livian.

exercuisse] Alii probant *exseruisse*, v. ad Neron. 26.

et quasi studiosiorem partis alterius, convicio incenseret. Sensim itaque regressus domum, repente cum apparitoribus prodiit, citatumque pro tribunali voce praeconis conviciatorem rapi jussit in carcerem. Comperit deinde, Juliam uxorem ob libidines atque adulteria damnatam, repudiumque ei suo nomine, ex auctoritate Augusti, remissum: et quamquam laetus nuncio, tamen officii duxit, quantum in se esset, exorare filiae patrem frequentibus literis, et vel utcunque merita, quicquid unquam dono dedisset, concedere. Transacto autem tribuniciae potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu devitasse se, quam aemulationis cum Cajo Lucioque suspicionem, petiit, ut sibi securo jam ab hac parte, corroboratis his, et secundum locum facile tutantibus, permetteretur revisere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetravit: ultroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset. [12] Remansit ergo Rhodi contra voluntatem; vix per matrem consecutus, ut ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto, abesset. Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium et trepidam egit, mediterraneis agris abditus, vitansque praeternavigantium officia, quibus frequentabatur assidue, nemine cum

---

Juliam uxorem] v. Aug. c. 65.

tutantibus] al. *curantibus*. Illud rectum, v. ind. in *tueri*.

legatus ab Aug.] Abest *ab* in cod. Memm. aliisque, et abjiciendum duxit etiam Wolf., quod Ner. 3. legitur *eidem Antonio legatus* et Vitell. 5. *succedenti fratri legatus*.

quibus frequ assidu-] Vell. 2, 99. „Illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos (ab a. 748. usque ad 755.) Rhodi moratum, ut omnes, qui pro Consulibus legatique, in transmarinas profecti provincias, visendi ejus gratia ad eum venientes, semper privato (si illa majestas privata unquam fuit) fascis suos summiserint, fassique sint, otium ejus honoratius imperio suo.“ *Cum imperio* ibant, qui *legati* dicuntur a Vellejo, in Caesaris provincias, ab eodem missi ad bellam gerendum,

imperio aut magistratu tendente quoquam, quin deverteret Rhodum. Et accesserunt majoris sollicitudinis causae. Namque privignum Cajum, Orienti praepositum, quum visendi gratia trajecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii, comitis et rectoris ejus. Venit etiam in suspicionem, per quosdam beneficii sui Centuriones, a comteatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, et quae tentare singulorum animos ad novas res viderentur. De qua suspitione certior ab Augusto factus, non cessavit efflagitare aliquem, cuiuslibet ordinis, custodem factis atque dictis suis. [13] Equi quoque et armorum solitas exercitationes omisit: redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium et crepidas: atque in tali statu biennio fere

---

cum magistratu Proconsules aliique a Senatu populoque missi. v. ad Aug. 47.

privignum Cajum] A. 755. Dio 55, 11. τοῦ δὲ Γαῖου σταλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον, ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν αὐτὸν ἐθεράπευσεν. ἐταπείνου τε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ὑπέπιπτεν οὐχ ὅτι τῷ Γαίῳ, ἀλλὰ καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ οὔσι. *Vell.* 2, 101. „C. Caesar — in Syriam missus, convento prius Tiber. Nerone, cui omnem honorem, ut superiori, habuit, sequ.“ ad qu. l. v. Kraus.

M. Lollii] qui cladem accepit, de qua v. ad Aug. c. 23. *Vell.* 2, 97. conviciis cumulat hominem, Tiberio gratificaturus. Dicit enim „in omnia pecuniae, quam recte faciendi cupidiorum, et inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimum.“ Id. c. 102. de ejus morte ita exponit: „Quo tempore M. Lollii, quem veluti moderatorem juvenis filii sui Augustus esse voluerat, perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum indicata Caesari, fama vulgavit. Cujus mors intra paucos dies fortuita an voluntaria fuerit, ignoro.“ Insanam ejus luxuriam, mortemque, „interdicta amicitia a C. Caesare,“ veneno effectam narrat *Plin.* 9, 35. (58.)

beneficii sui Cent.] h. e. quibus ipse ordines dederat, quales *Beneficarii* dicti. v. Lips. ad *Tac. Hist.* 4, 42. Ii ex comteatu ad castra in Orientem redeuntes deverterant officii causa ad Tiberium, et ab eo sollicitati ad res novas ibi movendas dicebantur.

redegitque — ad pallium et crepidas] i. e. Graecum habitum sumpsit, quo prorsus a Romano more et spe Romani imperii recessisse videretur. Scipioni etiam objectum apud *Liv.* 29, 19.

permansit, contentior in dies, et invisior: adeo, ut imagines ejus et statuas Nemausenses subverterint; ac familiari quodam convivio mentione ejus orta, exstiterit, qui Cajo polliceretur, *Confestim se, si juberet, Rhodum navigaturum, capitque exsulis* (sic enim appellabatur) *relaturum*. Quo praecipue, non jam metu, sed discrimine, coactus est, tam suis, quam matris impensissimis precibus reditum expostulare: impetravitque, adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex voluntate majoris filii, statuere. Is forte tunc M. Lollio offensior, facilis exorabilisque in vitricum fuit. Permittente ergo Cajo, revocatus est; verum sub conditione, ne quam partem curamve Reipublicae attingeret. [14] Rediit octavo post secessum anno, magna nec incerta spe futurorum, quam et ostentis et praedictionibus ab initio aetatis conceperat. Praegians enim Livia, quum, an ma-

---

„cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio, libellis etiam palaestraeque operam dare sequ.“

Nemausenses] i. e. Nemausi, Galliae Narbonensis urbis, incolae. Rexisse autem Tiberium Comatam Galliam, legimus c. 9. per quam occasionem statuae illae erectae videntur. Gronov. ex corrupta codd. lectione dedit *Resainenses* v. *Resainenses*. Resaina enim Mesopotamiae urbs, de qua v. *Cellar. Geogr. Ant.* 3, 15. p. 732. itaque statuarum honos pertineret ad expeditionem Tiberii in Armeniam c. 9. Veram lectionem nemo constituerit in re, quae tot locis fieri potuit.

Permittente ergo Cajo] Ante utriusque (Caji et Lucii) interitum Tiberium Rhodo revertisse, auctor etiam *Vallej.* 2, 103. Mortuos autem illos, Cajum a. d. VIII. Kal. Mart. a. 757., Lucium a. d. XII. Kal. Sept. a. 755., notavimus ad Aug. 65. Rediisse Tiberium circa mensem Julium a. 755., docet *Noris.* ad *Cenotaph. Pis.* p. 255. Sine dubio igitur epitomatoris errori tribuendum, quod legitur *Dion.* 55, 11. *συνάβη εἰς τὸ μετὰ ταῦτα, καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ 'Ρόδου ἐς τὴν 'Ρώμην ἀφικέσθαι, Δουκίου καὶ Γαίου τελευτησάντων*, praesentim cum *Zonaras* οὐ πολλῶν πρότερον revertisse illum scribat. v. *Fabric.* ad l. c.

Livia] *Plin.* 10, 55. (76.) „Livia Augusta, prima sua juventa Tiberio Caesare ex Nerone gravida, quum parere virilem

rem editura esset, variis captaret ominibus, ovum incubanti gallinae subductum nunc sua, nunc ministrarum manu per vices usque eo fovit, quoad pul- lus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus praeclara spopondit: *etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni; ignota scilicet tunc adhuc Caesarum potestate.* Et ingresso primam expeditionem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, ut apud Philippos sacratae olim victricium legionum arae sponte subitis collucerent ignibus: et mox, quum Illyricum petens juxta Patavium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos jaceret, evenit, ut summum numerum jactu ab eo ostenderent; hodie- que sub aqua visuntur hi tali. Ante paucos vero, quam revocaretur, dies aquila, nunquam antea Rhodi conspecta, in culmine domus ejus assedit: et

---

sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio, ovum in sinu fovendo, atque quum deponendum haberet, nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falso augurata proditur. “

ingresso primam expedi.] cui ut dux praesesset; nam in expeditione Cantabrica Tribunus mil. tantum fuerat. Ostentum nar- rat Dio 54, 9. καὶ ἤδη γε καὶ περὶ τῆς μοναρχίας ἐνανθεί, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς Φιλίππους αὐτῆ προσελαύνοντι θόρυβός τέ τις ἐν τοῦ τῆς μάχης χωρίου, ὡς καὶ ἐν στρατοπέδου, ἠκούσθη, καὶ πῦρ ἐν τῶν βωμῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῷ ταφρεύματι ἰδρυθέντων, αὐτόματον ἀνέλαμψε.

Geryonis oraculum] Nusquam alibi commemoratur. Sortes tabellae erant lignae, γραμματεῖα, quibus literae vel pauca ver- ba ad divinandum insculpta. v. *Bulenger.* de sortibus 1, 1. (Thes. Graev. T. V. p. 361.) — *Fons Aponi* (ut *Aponi fontes Martial.* 6, 42.) s. *Aponus* (ἄπονος, ob dolorum, quod dabat, levamen) ce- lebratur a *Claudio* epigrammate, quod incipit:

„Fons, Antenoreae vitam qui porrigis urbi,
Fataque vicinis noxia pellis aquis.“

aquila — assedit] Casaubonus jam laudavit carmen *Apollo- nidae Smyrnaei* huc spectans Anthol. Vol. II. p. 121.

pridie quam de reditu certior fieret, vestimenta mutantis tunica ardere visa est. Thrasyllum quoque mathematicum, quem ut sapientiae professorem contubernio admoverat, tum maxime expertus est, affirmantem, nave provisa gaudium afferri; quum quidem illum, durius et contra praedicta cadentibus rebus, ut falsum et secretorum tenere conscium, eo ipso momento, dum spatiatur una, praecipitare in mare destinasset. [15] Romam reversus, deducto in forum filio Druso, statim e Carinis ac Pompejana

Ὁ πρὶν ἐγὼ Ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,
ὁ πρὶν ἱερναφίδαις αἰετὸς ἱστορίη,
ὑψιπετὴ γέτε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἡέρ' ἀερεθεῖς
ἤλυθον, Ἥελίου νῆσον ὅτ' εἶχε Νέρων·
κείνου δ' αὐλίσθην ἐνὶ δώμασι, χειρὶ συνήθης
κράντορος; οὐ Φεύγων Ζῆνα τὸν ἐσόμενον.

v. *Jacobs Animadv.* Vol. II. P. I. p. 362. — Rhodum aquilam non habere, confirmat etiam *Plin.* 10, 41. (29.)

Thra sylum] Hunc ut Tiberii comitem commemoravit jam auctor *Aug.* c. 98. De eo v. *Tac. Ann.* 6, 20, 21. Scholiast. ad *Juvenal.* 6, 576. *Dio* 55, 11. αὐτός τε γάρ, (Tiberius) ἐμπειροτάτος τῆς διὰ τῶν ἀστρων μαντικῆς ὤν, καὶ Θράσυλλον ἄνδρα πάσης ἀστρολογίας διαπεφυκότα ἔχων, πάντα καὶ τὰ ἑαυτῶ καὶ ἐνεῖνοις (privigni) πεπρωμένα ἀκριβῶς ἠπίστατο· καὶ λόγος ἔχει, ὅτι μελλήσας ποτὲ ἐν τῇ Ῥόδῳ τὸν Θράσυλλον ἀπὸ τοῦ τείχους ὤσειν, ἐπειδὴ μόνος αὐτῶ πάντ' ὅσα ἐνενοεῖ συνήθει, ὡς εἶδεν αὐτὸν σιωθρωπάσαντα, ἤρετο διὰ τί συνένοφεν; εἰπόντος δέ, κίνδυνόν τινα ὑποπτεύειν, Σαυμάσας οὐκέτ' αὐτὸ ἐποίησεν. οὕτω γάρ που πάντα ἐνεῖνος σαφῶς ἤδει, ὥστε καὶ τὸ πλοῖον τὸ τὴν ἀγγελίαν τῶ Τιβερίῳ τῆς ἐς Ῥώμην ἀνακομιδῆς παρὰ τῆς μητρὸς καὶ παρὰ τοῦ Αὐγούστου φέρον, πῶρῳθεν κατιδὼν προσπλέου, προειπεῖν αὐτῶ ἃ ἀγγέλλειν ἤμελλε. N. I. verbum *expertus est* explicat *Tac.* l. c. *peritiam ejus hoc modo expertus et postea: cujus artem experiri Tiberius statuisset. Mox secretarium temere conscium esse potest vel: rerum secretarum, arcanarum haud bene conscium i. e. peritum, vel: secret. injuria conscium i. e. indignum, cui secreta sua committeret. Ea interpretatio confirmatur verbis Dionis: ἐπειδὴ μόνος αὐτῶ πάντ' ὅσα ἐνενοεῖ συνήθει.*

e Carinis] *Carinae* locus erat Urbis inter Coelium et Esquilinum montem, in quarta regione. Domum Cn. Pompeji postea possedit Antonius, unde jocus Sexti Pompeji, in *Carinis*

domo Esquilias in hortos Maecenatianos transmigravit: totumque se ad quietem contulit, privata modo officia obiens, ac publicorum munerum expers. Cajo et Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa; coactus prius ipse, Germanicum, fratris sui filium, adoptare. Nec quicquam postea pro patrefamilias egit, aut jus, quod [adoptione] amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque donavit, neque remisit: ne hereditatem quidem, aut legata percepit ulla aliter, quam ut peculio referret accepta. Nihil ex eo tempore praetermissum est ad majestatem ejus

suis se coenam dare, quem narrant *Vell. 2, 77.* et *Dio 48, 38.* ubi v. interpr.

[*intra triennium*] ex quo redierat Tiberius, sc. ita, ut annum reditus, U. 755., mortisque Caji, U. 757., more numerandi Romanorum in rationem ducas. Qui de intervallo intellexerunt, quod inter Lucii et Caji mortem effluxit, commoti maxime loco Aug. 65. „in duodeviginti mensium spatio amisit ambos“ n. l. corrigendum putarunt *intra biennium*, ut Lips. ad *Tac. Ann. 1, 3.*, qui tamen ipse ad veriores interpretationem vulg. lectionis pronus est, alique.

[*adoptatur*] v. Aug. 65.

[*coactus — adoptare*] *Dio 55, 13.* καὶ μέντοι καὶ αὐτὸν ἐκείνων ὑποπεύσας πῆ ἐκφρονήσειν, καὶ φοβηθεῖς μὴ καὶ νεοχμῶσῃ τι, τὸν Γερμανικόν οἱ τὸν ἀδελφίδου, καίτοι καὶ αὐτῷ υἱὸν ἔχοντι, ἐξεποίησε. cf. *Calig. 1.*

[*Nec quicquam — egit*] Adoptatus enim ab Augusto capitis deminutionem passus in ejus, qui adoptaverat, patriam potestatem transierat. Id Romanis adeo erat tritum, ut in sequentibus: *jus, quod adopt. amiserat, voc. adoptione*, quod abest ab optimo cod. Memm. aliisque, e glossemate ortum videatur, unde cum Wolfio, Oudendorpium secuto, uncis inclusi.

[*quam ut peculio ref. acc.*] i. e. pro *peculio* s. ut *peculium* accepta in tabulas inferret. *Peculium* est, quicquid liberi servive patris dominive consensu sibi acquisiverant. Quum enim in potestate patria constitui patris ratione non personae, sed res essent, proprie omnia non sibi, sed ei, in cujus potestate erant, i. e. patri acquirebant, nisi quorum possessionem iis concessisset. v. *Heinecc. Ant. Rom. 1. 2. tit. 9.*

augendam, ac multo magis, postquam, Agrippa abdicato atque seposito, certum erat, uni spem successionis incumbere. [16] Data rursus potestas tribunicia in quinquennium: delegatus pacandae Germaniae status: Parthorum legati, mandatis Augusto Romae

Agrippa] v. Aug. c. 65.

in quinquennium] A. 757. Dio 55, 13. τὸν δὲ γε Τιβέριον καὶ ἐποίησατο, καὶ ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς (ἐξέπεμψε,) τὴν ἔξουσίαν αὐτῷ τὴν δημαρχικὴν ἕς δέκα ἔτη δεύς, quo loco legendum putat Casaub. πέντε πρὸ δέκα. Non credo; nam duo quinquennia jungit Dio, 56, 28. demum ad a. 766. post exactum fere decennium novum quinquennium commemorans.

delegatus — status] Verborum structura, quamvis impeditior, tamen non mutanda, quod facere placuit Casaubono in: *delegatus pacando Germaniae statui* vel: *delegatus pacandus Germaniae status*, et Burmannò in: *data rursus potestate tr. i. q. delegatus pacandae Germaniae statim*, quod est vim inferre auctori. Vide Ernest. in excursu has emendationes sic dictas acute taxantem, et exemplis asserentem, rem non minus posse delegari alicui, quam munus v. provinciam rei curandae, quod negaverat Burm. Voc. *status* h. l. non esse proscribendum, docet et locus Calig. 1. „ad componendum Orientis statum“ et usus hujus vocabuli frequentissimus. v. ind. n. et Freinshemii ad Florum. Dixisse autem videtur auctor *pacandae Germ. status*, vitaturus ὁμοιστέλευτα *delegatus pacandus*, v. *d. legata pacanda Germania provincia*, quod aures horrescerent. Ceterum eodem modo dixit Liv. 3, 18. „*turbatae urbis statu*“ et 21, 18. „*quietae civitatis statum*.“ Est igitur sensus n. l.: demandatus est Tiberio status Germaniae i. e. ipsa Germania, ut pacanda, pacationis indigens. De rebus a Tiberio in Germania gestis v. *Vell.* 2, 105. sequ. quamquam magno ore sonantem. Dio 55, 28. ad a. 759. (ad hunc enim annum usque bellum duravit, *Vell.* 2, 122. „*fractas post adoptionem continua triennii militia Germaniae vires*“ dicit) modestiore oratione: ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς ἐστράτευσαν μὲν καὶ ἄλλοι τινές, ἐστράτευσεν δὲ καὶ ὁ Τιβέριος· καὶ μέχρι γε τοῦ πεταμοῦ, πρῶτον μὲν τοῦ Οὐϊσούργου, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Ἀλβίου προεχώρησεν, οὐ μὲντοι καὶ ἀξιομνημόνευτόν τι τότε γε ἐπράχθη (en fractas Germaniae vires!), καίτοι καὶ αὐτοκράτορος μὴ ὄντι τοῦ Αὐγούστου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Τιβερίου ἐπ’ αὐτοῖς κληθέντος, καὶ τιμὰς ἐπινικίους Γαίου Σεπτιίου τοῦ τῆς Γερμανίας ἀρχοντος λαβόντος· ἐπειδὴ μὴ μόνον ἀπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, Φοβηθέντες αὐτοῦς, ἐσπείσαντο.

redditis, eum quoque adire in provincia jussi. Sed nunciata Illyrici defectione, transiit ad curam novi belli: quod gravissimum omnium externorum bellorum post Punica, per quindecim legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit, in magnis omnium rerum difficultatibus, summaque frugum inopia. Et quamquam saepius revocaretur, tamen perseveravit; metuens, ne vicinus et praevalens hostis instaret ultro cedentibus. Ac perseverantiae grande pretium tulit, toto Illyrico, quod inter Italianam regnumque Noricum et Thraciam et Macedoniam interque Danubium flumen et sinum maris Adriatici patet, perdomito et in ditionem redacto. [17] Cui gloriae amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id fere tempus Quinctilius Varus cum tribus legionibus in Germania periit;

nunciata Illyrici def.] auctoribus Batonibus, Dalmatarum Pannoniorumque ducibus, a. 759. v. *Vell.* 2, 110. sequ. *Dio* 55, 29. sequ. Vellejus l. c. „Universa Pannonia, insolens longae pacis bonis, et adulta viribus Dalmatiae, omnibus quoque tractus ejus gentibus in societatem adductis, constituto arma corripuit. — Gentium nationumque, quae rebellaverant, omnis numerus amplius DCCC. millibus explebat. CC. fere peditum colligebantur armis habilia; equitum novem.“

quamqu. saepius revocaretur] *Dio* c. 51. ὁ Αὐγουστος, ὑποπτεύσας ἐς τὴν Τιβέριον, ὡς δυνηθέντα μὲν ἂν διαταχέω αὐτοῦς κρατῆσαι, τρίβοντα δὲ ἐξἐπίτηδες, ἵν' ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς ὄπλοις ἐπὶ τῆ τοῦ πολέμου προφάσει ἢ, πέμψει τὸν Γερμανικόν. A. 760.

instaret ultro ced.] *Ultrō* jungendum verbo *instaret*, non *cedentibus*; est enim *invicem*. Ita supra c. 11. „*ultroque* etiam admonitus est.“ *Virg.* *Aen.* 2, 139. „*ultro* Asiam magno Pelopea ad moenia bello venturam.“

perdomito] Pax facta cum Pannoniis a. U. 761. v. *Dion.* 55. fin. Sed rebellantes perdomiti a. 763. *Dio* 56, 16. Ceterum *in ditionem* h. l. bene se habet, quoniam sermo de provincia. Al. male *in deditionem*. v. ad *Caes.* 54.

sub id fere tempus] A. 763. *Vell.* 2, 117. „Tantum quod ultimam imposuerat Pannonico ac Dalmatico bello Caesar manum, quum intra quinque consummati tanti operis dies funestae ex Germania epistolae sequ.“ v. ad *Aug.* 23.

nemine dubitante, quin victores Germani juncturi se Pannoniis fuerint, nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, mul-
tisque et magni honores. Censuerunt etiam quidam, ut Pannonicus, alii, ut Invictus, nonnulli, ut Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, moesta civitate clade Variana. Nihilo minus Urbem praetextatus et laurea coronatus intravit; positumque in Septis tribunal, Senatu adstante, conscendit, ac medius inter duos Consules cum Augusto simul sedit; unde, populo consalutato, circum templa deductus

quin victores Germani] Dio 56, 23. καὶ ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν τὴν τε Ῥώμην αὐτὴν ὁρμήσειν σφᾶς προσεδόκησε (Augustus).

triumphus ei decretus] Dio 56, 17. ἐπὶ τῇ νίκῃ τῷ μὲν Αὐγούστῳ καὶ τῷ Τιβερίῳ τὸ τε τοῦ αὐτοκράτορος ὄνομα προσέσθαι, καὶ τὸ τὰ ἐπινίκια πέμψαι, ἄλλαι τε τινες τιμαί, καὶ ἀψίδες ἐν τῇ Παννονίᾳ τροπαιοφόροι δύο ἐδόθησαν. ταῦτα γὰρ ἀπὸ πολλῶν τῶν ψηφισθέντων σφίσι δὲ Αὐγουστος ἐδέξατο.

quod se defuncto] cognomen Augusti. v. c. 26.

Triumphum ipse distulit] per totum biennium. Triumphavit enim ex Germania reversus, exeunte a. 765. *Vell.* 2, 121. „in Urbem reversus, jam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatatum, ex Pannoniis Dalmatisque egit triumphum.“ v. *Masson.* vit. Ovid. ad a. 765.

praetextatus] i. e. habitu consulari, non triumphali, uti Graev. ad h. l. et Oudend., quos vide. Praetexta enim et sella curulis magistratus insignia, triumphi tunica palmata, toga picta et corona laurea. v. *Liv.* 10, 7. Ita *Tac. Ann.* 12, 41. „Britannicus in praetexta, Nero triumphali cum veste transvecti sunt.“ *Fabricius* tamen ad *Dion.* 48, 16. ubi nostrum locum adducit, praetextam triumphi s. vestem περιπόρφυρον intelligit; ita etiam *Bremius.*

pos. in Septis tribunal] Dio 56, 1. ad a. 762. ἔ δὲ δὴ Τιβέριος εἰς τὴν Ῥώμην, μετὰ τὸν χειμῶνα, ἐν ᾧ Κύντιος Σουλπίκιος καὶ Γάιος Σαβίνος ὑπάτευσαν, ἀνεκομίσθη. καὶ αὐτῷ καὶ ὁ Αὐγουστος εἰς τὸ προάστειον ἀπαντήσας, ἤλθε τε μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ Σεπτά, κἀνταῦθα ἀπὸ βήματος τὸν δῆμον ἠσπάσατο· καὶ μετὰ τοῦτο τα τε ἄλλα τὰ προσήκοντα ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοῖς ἐποίησε, καὶ ἔσας ἐπινικίους οἶα τῶν ὑπάτων.

est. [18] Proximo anno repetita Germania, quum animadverteret, Varianam cladem temeritate et negligentia ducis accidisse, nihil non de consilii sententia egit. Semper alias sui arbitrii, contentusque se uno, tunc praeter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicavit. Curam quoque solito exactiorem praestitit. Trajecturus Rhenum, com meatum omnem, ad certam formulam astrictum, non ante transmisit, quam consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera, ne qua deportarentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum vero eum vitae ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet, saepe sine tentorio pernoctaret, praecepta sequentis diei omnia, et si quid subiti muneris injungendum esset, per libellos daret; addita monitione, ut, de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacunque vel noctis hora uteretur. [19] Disciplinam acerrime exegit, animadversio num et ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis, atque etiam Legato legionis, quod paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Proelia, quamvis minimum fortunae casibusque permetteret, aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se, subito ac nullo propellente, decideret lumen, et exstingueretur; confidens, ut ajebat, ostento, sibi ac majoribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed, re prospere gesta, non multum afuit, quin a Bructero quodam

---

repetita Germania] A. 763. *Vell.* 2, 120. *Dio* 56, 25.

deportarentur] i. e. navibus trajicerentur. Al. *deponerentur*; quod probarunt Burm. et Ernestius, interpretantes: deponerentur e vehiculis ad fluminis ripam, ut navibus imposita transveherentur, quod nimis quaesitum videtur.

Legato legionis] Legati praetorii singulis legionibus praerant, consulares totis exercitibus. Illorum inde a Caesaris tempore frequens mentio. v. Ern. ad h. l., Lips. ad *Tac. A.* 2, 36.

a Bructero] De *Bructeris* v. *Tac. German.* 35. cf. *Cellar. Geogr. ant.* 2, 5, p. 468. et 469. N. l. vulgo a *Rutheno* v. *Rhu-*

occideretur: cui inter proximos versanti, et trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris. [20] A Germania in Urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit; prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac priusquam in Capitolium flecteret, descendit e curru, seque praesidenti patri ad genua summisit. Batonem, Pannonium ducem, ingentibus donatum praemiis, Ravennam transtulit; gratiam referens, quod se quondam, cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset evadere. Prandium dehinc populo mille mensis, et congiarium trecenos nummos viritim dedit. Dedicavit et Concordiae aedem, item Pollucis et Castoris, suo fratrisque nomine, de manubiis. [21] Ac non multo post, lege per Consules lata, ut provin-

zeno. Ruteni Galliae sunt populus, de quo v. *Cellar.* 2, 2. p. 191. cf. Oudend. ad *Lucan.* 1, 402.

triumphum — egit] A. 765. v. c. 17.

Batonem] Duo erant Batones, alter dux Breucorum, interemptus a Batone Pannonio a. 761., in cuius potestatem venerat, v. *Dion.* 55, 54. alter hic ipse Pannonius v. Desidiates Dalmata, ut dicitur *Dion.* 55, 29., qui post grave bellum Tiberio se dedit, auctore *Dion.* 56, 16. *Vell.* 2, 114. a. 763. cf. *Ovid.* ex Ponto 2, 1, 45.

„Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt,

In quibus et belli summa caputque Bato.“

Concordiae aedem] *Dion.* 55, 8. dicitur Kal. Jan. a. 747., quibus consulatum iniit cum Cn. Pisone, τὸ Ὀμονόειον αὐτὸς ἑαυτῷ ἐπισκευάσαι προστάξας, ὅπως τὸ τε ἴδιον καὶ τὸ τοῦ Δρούσου ὄνομα αὐτῷ ἐπιγράψῃ, et 56, 25. ad a. 769. τὸ τε Ὀμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τὸ τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράψῃ.

Pollucis et Castoris] *Dion.* 55, 27. ad a. 759. τὸ Διοσκουρείον ὁ Τιβέριος καθιερώσας, οὐ τὸ ἑαυτοῦ μόνον ὄνομα αὐτῷ, (Ἡλαυδίανὸν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ Ἡλαυδίου, διὰ τὴν ἐς τὸ τοῦ Δύγουστου γενεῆς ἐκποίησιν, ὀνομασας) ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκείνου (Drusi) ἐπέγραψε. Nunc depono videtur exornatum fuisse hoc templum de manubiis.

non multo post] sc. post dedicatam Concordiae aedem, exornatam Castoris et Pollucis. Referenda videtur haec lex, qua pro-

cias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito Iustro in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere revocatus, jam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit, fuitque una secreto per totum diem. Scio, vulgo persuasum, quasi, egresso post secretum sermonem Tiberio, vox Augusti per cubicularios ex-cepta sit: *Miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit.* Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palam nec dissimulanter morum ejus diritatem adeo improbasse, ut nonnunquam remissiores hilarioresque sermones, superveniente eo, abrumperet: sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuissē; vel etiam ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse

---

consularis potestas Tiberio data, ad a. 764. vel initium a. 765. *Vellejus* enim 2, 121. proxime ante triumphum narrat, „Senatum populumque Romanum, postulante patre ejus, ut aequum ei jus in omnibus provinciis exercitibusque esset, decreto esse complexum.“ v. *Kraus.* ad *Vell.* l. c., *Pagium* ad *Ann. Baron.* T. I. p. 9. sequ.

simulque censum ageret] v. ad Aug. c. 27. cf. *Ej.* c. 97.

in Illyricum] v. Aug. c. 97.

fuitque una secreto] v. ad Aug. c. 98. fin.

sub tam lentis maxillis] Comparat eum cum bestia, quae non necat tantum, sed lento cruciatu necandos vexat. Dicit, quam *saevam ac lentam naturam* Tiberii vocat auctor c. 57. *Pio* erit al. edit, mero vitio.

Nec illud quidem ignoro] *Dio* 56, 45. τοσοῦτον δ' οὖν τὸ σύμ-παν ἀλλήλων διήνεγκαν (Augustus et Tiberius), ὥστε τινὰς καὶ ἐς τὸν Αὐγουστον ὑποπτᾶσαι, ὅτι ἐξέπιτηδες τὸν Τιβέριον, καίπερ εὖ εἰδὼς ὁποῖος ἦν, διάδοχον ἀπέδειξεν, ἵνα αὐτὸς εὐδοχήσῃ. ταῦτα μὲν δὴ οὖν ὕστερον διαθερεῖν ἤρξαντο. *Tac. A.* 1, 10. „ne Tiberium quidem (dicebant) caritate aut Reipublicae cura successorem adscitum; sed quoniam arrogantiam saevitiamque ejus introspece-rit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse. Etenim Augustus, paucis ante annis, quum Tiberio tribuniciam potestatem a Patribus rursus postularet, quamquam honora oratione, quaedam de habitu cultaque et institutis ejus jecerat, quae velut excusando exprobraret.“

quandoque fieret. Adduci tamen nequeo; quin existimem, circumspectissimum et prudentissimum Principem, in tanto praesertim negotio, nihil temere fecisse; sed vitiis virtutibusque Tiberii perpensis, potiores duxisse virtutes: praesertim quum et, *Reipublicae causa adoptare se eum*, pro concione iuraverit, et epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, utque unicum populi Romani praesidium, prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subjeci. *Vale, jucundissime Tiberi, et feliciter rem gere, ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις στρατηγῶν. Jucundissime, et, ita sim felix, vir fortissime, et dux νομιμώτατε, vale. Et, Ordinem aestivorum tuorum! Ego vero, mi Tiberi, et inter tot rerum difficultates, καὶ τσσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων, non potuisse quemquam prudentius gerere se, quam tu gesseris, existimo. Hi quoque, qui tecum fue-*

ἐμοὶ καὶ ταῖς Μούσαις] Haec verba, quae vel desunt in Mss., ut plerumque Graeca, vel corrupte leguntur, varie tentata sunt a viris doctis, maxime ob Musarum, quae inepta h. l. videbatur, mentionem. Turneb. conjecit καλὰ στρατηγῶν v. ἀριστα στρατηγῶν, Salmas. ἐμοὶ τε καὶ τοῖς ἐμοῖς ὡς ἀριστα στρατηγῶν, Lips. ἐμοὶ καὶ λαοῖς τοῖς σοῖς, Casaub., relictiis Musis, ἀριστα στρατηγῶν, Oudend. ἐμοὶ καὶ τοῖς σοῖς σοῖ τε στρ., Bremius ἐμοὶ καὶ τοῖς στρατοῖς ἀρ. στρ. insistentes fere vestigiis cod. Memm., ubi corrupte ἐμοὶ καὶ ταῖς μονίσαις δις τε στρ., quibus addere quis posset: ἐμοὶ καὶ Ῥωμαίοις v. τοῖς Ῥωμαίοις στρατηγῶν v. ἀριστα στρ. Sed salva est, puto, vulgata. Laudat Augustus et artem militarem Tiberii sibi praestitam, et studia, inter arma Masis dicata, neque inepte comparant locum *Horat. Od. 3, 4, 57*. Postea pro νομιμώτατε al. εὐβουλέστατε. Casaub. ex illo conjicit γονιμώτατε i. e. γνησιώτατε, v. μονιμώτατε i. e. constantissime et fortissime, ex hoc εὐφρέστατε. Vulgatum de perito, idoneo interpretatur Ernestius, laudans Wesseling. ad *Diodor. 1, 6.*, ubi παρὰ τοῖς νομιμωτάτοις τῶν τε φυσιολόγων καὶ τῶν ἱστορικῶν.

ῥαθυμίαν] Oudend. et Wolf. praeferunt ἀρρεθυμίαν ex Memmiano. Versus: „Unus homo sequ.“ notus est ille Ennii de Fabio, posuitque Augustus *vigilando pro cunctando*, ut monuit jam Wolfius.

runt, omnes confitentur, versum illum in te posse dici:

Unus homo nobis vigilando restituit rem."

Sive quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius, sive quid stomachor, valde, medius fidius, Tiberium meum desidero: succurritque versus ille Homericus:

Τούτου δ' ἐσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο

"Ἀμφω νοστήσοιμεν, ἐπεὶ περὶ οἷδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, quum audio et lego, Dii me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: teque rogo, ut parcas tibi: ne, si te languere audierimus, et ego et mater tua exspiremus, et de summa imperii sui populus Romanus periclitetur. Nihil interest, valeam ipse nec ne, si tu non valebis. Deos obsecro, ut te nobis conservent, et valere nunc et semper patientur, si non populum Romanum perosi sunt. [22] Excessum Augusti non prius palam fecit, quam Agrippa juvene interemto. Hunc Tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, quibus, ut id faceret, jubebatur. Quos codicillos, dubium fuit, Augustusne moriens reli-

Τούτου δ' ἐσπ.] *Iliad.* 10, 246. Ibi est τούτου γ' ἐσπ., et postea Wolf. junctim edidit περίοδε, quem h. l. secutus est Bremius.

de summa imp.] Abest de in Memm. probatque Oudend. Mox pro: si tu non valebis al. si tu modo valebis.

Agrippa juv. interemto] Tac. Ann. 1, 6., Primum facinus novi principatus fuit Posthumi Agrippae caedes, quem ignarum inermumque quamvis firmatus animo Centurio aegre confecit. "Dio 57, 3. τὸν Ἀγρίππαν παραχρήμα, ἀπὸ τῆς Νώλης πέμψας τινά, ἀπέπεινε· καὶ ἔλεγε μὲν, μὴ ἐκ τῆς αὐτοῦ προστάξεως τοῦτο γεγόναι, ἐπιπέλει τε τῶν δράσαντι· οὐ μὴν καὶ τιμωρίαν τινά αὐτοῦ ἐποίησατο, ἀλλ' εἶα τοὺς ἀνθρώπους λογοποιεῖν, τοὺς μὲν, ὅτι ὁ Αὔγουστος αὐτὸν ὑπὸ τὴν τελευταίην ἀπεχρήσατο· τοὺς δ', ὅτι ὁ ἑκατόταρχος, ὁ τὴν Φρουράν αὐτοῦ ἔχων, καινοτομοῦντά τι ἀπέσφαξεν αὐτογνημονήσας· ἄλλους, ὡς ἡ Λιουΐα, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ἀποθανεῖν ἐπέλεσε.

Augustusne moriens] Tac. l. c., Nihil de ea re Tiberius apud

quisset, quo materiam tumultus post se subduceret; an nomine Augusti Livia, et ea, conscio Tiberio, an ignaro, dictasset. Tiberius renuncianti Tribuno, factum esse, quod imperasset, *neque imperasse se, et redditurum eum Senatui rationem*, respondit; invidiam scilicet in praesentia vitans. Nam mox silentio rem oblitteravit. [23] Jure autem tribuniciae potestatis coacto Senatu, inchoataque allocutione, derepente velut impar dolori congemuit; utque non solum vox, sed et spiritus deficeret, optavit, ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus,

---

Senatum disseruit; patris jussa simulabat, quibus praescripsisset Tribuno, custodiae appposito, ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandoque ipse supremum diem explevisset. Multa sine dubio saevaque Augustus de moribus adolescentis questus, ut exsilium ejus Senatusconsulto sanciretur, perfecerat; ceterum in nullius unquam suorum necem duravit; neque mortem nepoti pro securitate privigni illatam, credibile erat.

Livia] Tac. „Propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti et invisivi juvenis caedem festinavisse.“

renuncianti Tribuno] Tac. „Nunciante Centurioni, ut mos militiae, factum esse, quod imperasset; neque imperasse sese, et rationem facti reddendam apud Senatum, respondit.“

Jure aut. tribun. pot.] Usurpaverant Tribuni pl. jus, cogendi Senatus, a. U. 500. M. Valerio et Sp. Virginio Coss., duce conaminis Icilio Tribuno. Auctor *Dionys.* 10, 31. τὸν μὲν ἔμπροσθεν χρόνον ἐκκλησίας μένον ἦσαν οἱ δήμαρχοι κύριοι, βουλὴν δὲ συναγαγεῖν ἢ γνώμην ἀγορεύειν, οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς, ἀλλ' ἦν ὑπάτων τοῦτο τὸ γέρας. οἱ δὲ τότε δήμαρχοι πρῶτον συγκαλεῖν ἐπιβάλουτο τὴν βουλὴν, Ἰουλλίου τὴν πείραν εἰσηγησαμένου. *Marcus Varro* apud *Gell.* 14, 8. „Nam et Tribunis pl. Senatus habendi jus erat.“ Convocati a Tribunis pl. Senatus exempla sunt apud *Dion.* 41, 15. et 60, 16. ubi ad a. U. 795. καὶ οἱ δήμαρχοι, τελευτήσαντος σφῶν ἐνός, αὐτοὶ τὴν γερούσιαν, εἰς τὸ τὸν δημαρχήσοντα ἀντικαταστήσαι, καίτοι τῶν ὑπάτων παρόντων, ἤδρουσαν. cf. *Fabrie.* ad *Dion.* 56, 47.

allocutione] Addunt alii de *Republica*, quod ortum ex sequente *derepente*,

Illatum d. Aug. test.] v. *Aug. c.* 101. et locos ibi allatos.

nisi senatorii ordinis, ceteris extra Curiam signa agnoscentibus, recitavit per libertum. Testamenti initium fuit: *Quoniam sinistra Fortuna Cajum et Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Caesar mihi ex parte dimidia et sextante heres esto.* Quo et ipso aucta suspicio est opinantium, successorem ascium eum necessitate magis, quam iudicio, quando ita praefari non abstinerit. [24] Principatum, quamvis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, et statione militum, hoc est, vi et specie dominationis, assumpta, diu tamen recusavit impudentissimo mimo; nunc adhortantes amicos increpans, ut iguaros, quanta bellua esset imperium; nunc precantem Senatum, et procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis et callida cunctatione suspendens: ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret, *Aut agat, aut desistat:* alter coram exprobraret, *Ceteros, quod polliciti sint, tar-*

sinistra Fortuna] Al. *atrox Fortuna.*

neque occupare c., neque agere dub.] Tac. A. 1, 7., defuncto Augusto, signum praetoriis cohortibus ut Imperator dederat; excubiae, arma, cetera aulae; miles in Forum, miles in Curiam comitabatur; literas ad exercitus, tanquam adepto principatu, misit; nusquam cunctabundus, nisi quum in Senatu loqueretur. "Hoc est *agere* i. e. exercere principatum. cf. *Dio* 57, 2. De voc. *species* v. ad *Caes.* 77.

impud. mimo] Ita emendavit vulg. *imp. animo* Gronov., probantibus Dukero ad *Flor.* 2, 14, 5., Ernest. et Wolfio ad *h. l. v.* ind. in *mimus*. Si staret vulg., interpungendum saltem esset cura plerisque edd. et Oudend. post *recusavit*, jungendaque *imp. animo* — *increpans*. Falsam enim daret sententiam illud; nam non revera recusavit, sed recusare tantum simulavit. Sed ita etiam inepta esset verborum ambages in *impud. animo* pro *impudentissime*.

precantem Sen. — suspendens] *Tac.* 1, 11., "Plus in oratione dignitatis quam fidei erat; Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, sive assuetudine, suspensa semper et obscura verba; tunc vero nitenti, ut sensus suos penitus abderet, in incertum et ambiguum magis implicabantur." cf. *Dio* 57, 1 et 2.

de praestare: sed ipsum, quod praestet, tarde polliceri. Tandem quasi coactus, et querens, miseram et onerosam injungi sibi servitutem, recepit imperium; nec tamen aliter, quam ut, depositurum se quandoque, spem faceret. Ipsius verba sunt: *Dum veniam ad id tempus, quo vobis aequum possit videri, dare vos aliquam senectuti meae requiem.* [25] Cunctandi causa erat, metus undique imminentium discriminum: ut saepe, *lupum se auribus tenere*, diceret. Nam et servus Agrippae, Clemens nomine, non contemnendam manum in ultionem domini compararat: et L. Scribonius Libo, vir nobilis, res novas

Ipsius verba sunt] Dio 57, 8. καὶ πολλάκις γε' ἔλεγεσθαι ὅτι „Δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός εἰμι.“ εὐχετό τε, ὅσάν τις τοιοῦτόν τι ἄρα πέσοι, τοσοῦτον καὶ ζῆσαι καὶ ἄρξαι χρόνον, ὅσον ἂν τῷ ἡμοσίῳ συμφέρη. Post sunt additur vulg. haec, quod delevi cum optimis codd. et Oudendorpio.

lupum se aur. tenere] Terent. Phorm. 3, 2, 21. „quod ajunt, *Auribus teneo lupum*; nam neque quomodo a me amittam invenio, neque uti retineam, scio,“ ubi Donat. dat proverbium Graecum: τῶν ὠτῶν ἔχω τὸν λύκον, οὐτ' ἔχειν, οὐτ' ἀφεῖναι δύναμαι, ubi interpretatio ab eo, ex quo Donatus hausit, addita videtur, quemadmodum etiam in Terentio versus: nam neque — scio spurcius a Bentlejo judicatur.

Clemens nomine] Rem narrant Tac. 2, 39. sequi. Dio 57, 16. ἰὰν τῷ αὐτῷ ἔτει (a. 769.) Κλήμης τις, δοῦλός τε τοῦ Ἀγρίππου γεγούσως, καὶ πῆ καὶ προσεοικώς αὐτῷ, ἐπλασατο αὐτός ἐκεῖνος εἶναι, καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν ἐλθών, πολλοὺς μὲν ἐνταῦθα, πολλοὺς δὲ καὶ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὕστερον προσεποιήσατο· καὶ τέλος καὶ ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὤρμησε, ὡς καὶ τὴν παππῆσαν μοναρχίαν ἀποληψόμενος· ταραττομέων τε οὖν ἐπὶ τούτῳ τῶν ἐν τῷ ἄστει, καὶ συχρῶν αὐτῷ προστιθεμένων, ὁ Τιβέριος σοφίᾳ αὐτὸν διὰ τινων, ὡς καὶ τὰ ἐκείνου φρονοῦστων, ἐχειρώσατο.

L. Scribonius Libo] Tac. 2, 27. sequi., a quo dicitur Libo Drusus e familia Scriboniorum. Dio 57, 15. Λούκιον Σκριβώνιον Λίβωνα, νεανίσκον εὐπατρίδην, δόξαντά τι νεωτερίζειν, τέως μὲν ἐζήρωτο, οὐκ ἔειρε, νοσήσαντα δὲ ἐπὶ θάνατον, ἐν τε σιμμοδίῳ καταστέγων (ὁποῖα αἱ τῶν βουλευτῶν γυναῖκες χρώνται) ἐς τὴν γεραυσίαν ἐξεκόμισε· καὶ ἐπειδὴ ἀναβολῆς τινος γενομένης ἑαυτὸν περαπεχερίσατο, καὶ τελευτήσαντα εὗρνε, τὰ τε χρήματα αὐτοῦ τοῖς κατηγό-

clam moliebatur: et duplex seditio militum, in Illyrico et in Germania, exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, ut aequarentur stipendio praetorianis. Germaniciani quidem etiam Principem detrectabant, non a se datum, summaque vi Germanicum, qui tum iis praeerat, ad capessendam Rempublicam perurgebant, quamquam obfirmate resistantem. Quem maxime casum timens, partes sibi, quas Senatui liberet, tuendas

ροις ἔδωκε, καὶ θυσίας ἐπ' αὐτῷ οὐχ ἑαυτοῦ μόνον ἔνεκα, ἀλλὰ καὶ τοῦ Αὐγούστου, τοῦ τε πατρὸς αὐτοῦ τοῦ Ἰουλίου, καθάπερ ποτὲ ἐδέδοκτο, ψηφισθῆναι ἐποίησε. Res et ipsa ad a. 769. pertinet.

duplex seditio militum] Utramque Tacitus Ann. l. 1. narrat, Pannonicam trium legionum cap. 16. ad 30., Germanicam octo legionum cap. 31. ad 50., ad a. 767.

Flagitabant — praetorianis] Flagitabant, auctore Tac. 1, 17. „ut singulos denarios mererent; sextusdecimus stipendii annus finem afferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris praemium pecuniâ solveretur. An praetorias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculis suscipere? sequ.“ cf. c. 26. ubi: „Clemens Centurio orditur de missione a sedecim annis; de praemiis finitae militiae; ut denarius diurnum stipendium foret; ne veterani sub vexillo haberentur.“ Non prorsus igitur aequari stipendio praetorianis voluerunt, quum ii binos denarios acciperent, ipsi singulos postularent. v. interpr. ad Tacitum. cf. ad Caes. 26. de militum stipendio notata. De seditione legionum Pannonicarum v. etiam Dio 57, 4.

Germaniciani quidem] Ita optimi editores interpunxerunt pro: Germaniciani. Quidam sequi vel Germanicianis, aliisque scripturae vitiiis, quae enumerata vide apud Burni. et Oudend. — Germaniciani sunt milites legionum, in Germania bellantium. v. ind. Eutrop. 7, 11. a Germanicianis exercitibus. Ita Illyriciani et Urbaniciani dicuntur. De seditione praeter Tacitum 1, 31. sequi. Dio 57, 5. οἱ δὲ ἐν τῇ Γερμανίᾳ καὶ πολλοὶ διὰ τὸν πόλεμον ἠθροισμένοι, καὶ τὸν Γερμανικὸν καὶ Καίσαρα καὶ πολὺ τοῦ Τιβερίου κρείττω ὀρῶντες ὄντα, οὐδὲν ἐμετρίαζον· ἀλλὰ τὰ αὐτὰ προτεινόμενοι, τὸν τε Τιβέριον ἐνακηγόρησαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν αὐτοκράτορα ἐπενόησαν.

obfirm. resistantem] Tac. c. 34. „Sed Germanicus, quanto summae spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti sequ.“

in Republica depoposcit: quando universae sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, vel etiam cum pluribus. Simulavit et valetudinem, quo aequiore animo Germanicus celerem successionem, vel certe societatem principatus, opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum redegit in potestatem. Libonem, ne quid in novitate acerbius fieret, secundo demum anno in Senatu coarguit, medio temporis spatio tantum cavere contentus. Nam et inter Pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subjiciendum curavit: et secretum petenti, non nisi adhibito Druso filio, dedit: dextramque obambulantem, veluti incumbens, quoad perageretur sermo, continuit. [26] Verum

quando universae — pluribus] Tac. 1, 11. „in civitate, tot illustribus viris subnixi, non ad unum omnia deferrent; plures facilius munia Reip. sociatis laboribus exsecuturos“ verba Tiberii in Senatu fuisse dicit. Dio 57, 2. τὰ τῆς ἀρχῆς ἔργα πάντα διοικῶν, ἠρνεῖτο μηδὲν αὐτῆς δεῖσθαι. καὶ τὸ μὲν πρῶτον καὶ πᾶσαν αὐτὴν διὰ τε τὴν ἡλικίαν (ἔξ γὰρ καὶ πεντήκοντα ἔτη ἐγενόνη) καὶ δι’ ἀμβλυωπίαν (v. c. 68.) — ἐξίστασθαι ἔλεγεν. ἔπειτα δὲ κοινωνοῦς τὲ τινας καὶ συνάρχοντας, οὔτι γε καὶ πάντων καθάπαξ, ὡς περ ἐν ὀλιγαρχίᾳ, ἀλλ’ ἐς τρία μέρη νέμων αὐτὴν, ἤτει· καὶ τὸ μὲν αὐτὸς ἔρχην ἡζίου, τῶν δὲ ἐτέρων ἄλλοις παρεχώρει. ἦν δὲ ταῦτα ἐν μὲν, ἢ τε Ῥώμῃ καὶ ἡ ἄλλη Ἰταλία, ἑτέρου δὲ, τὰ στρατόπεδα, καὶ ἑτέρου, οἱ λοιποὶ ὑπήκοοι.

fraude deceptum] Tac. 2, 40. „dat negotium Sallustio Crispo; ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exsequuntur, ut jussum erat. dein speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu, vincetum, clauso ore, in Palatium traxere sequ.“ v. Dion. supra cit.

secundo demum anno] A. 769. quum imperium adeptus esset a. 767. v. Tac. et Dio locis supra citatis.

secespita] Festus dicit fuisse „cultrum oblongum, manubrio rotundo, cburneo, solido, vincto ad capulum auro, argenteoque, fixum clavis aeneis, aere Cyprio, quo Flamines, Flaminicae virgines, Pontificesque ad sacrificia utebantur.“ Imaginem exhibet de la Chausse de insign. Pont. Max. tab. 7. (Thes. Graev. Tom. V. p. 316.)

liberatus metu, civilem admodum inter initia, ac paulo minus quam privatam egit. Ex plurimis maximisque honoribus, praeter paucos et modicos non recepit. Natalem suum, plebejis incurrentem Circensibus, vix unius bigae adiectione honorari passus est. Tempora, Flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas atque imagines, nisi permittente se, poni: permisitque ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta aedium, ponerentur. Intercessit et, quo minus in acta sua ju-

civilem — egit] Dio 57, 7. ὡς δ' οὖν οὐδὲν ἔτι νεώτερον ἠγγέλλετο, ἀλλὰ ἀσφαλῶς πάντα τὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν ἡγεμονειάν αὐτοῦ συνεφρόνησε· τὴν τε ἀρχὴν οὐδὲν ἔτι εἰρωνευόμενος ὑπεδέξατο, καὶ ἐν τοιαύτῃ αὐτὴν τρόπῳ, ἐφ' ὅσον ὁ Γερμανικὸς ἐζή, διήγαγεν. αὐτὸς μὲν κατ' ἑαυτὸν ἢ τι ἢ οὐδὲν ἔπραττε, πάντα δὲ δὴ καὶ τὰ σμικρότατα εἰς τε τὴν γερουσίαν ἐξέφερε, καὶ ἐκείνῃ ἐκοίνοιο. Hoc est *civilem agere*, s. meminisse, civem se cum civibus versari, et paulo minus quam privatam i. e. tantum non privatam.

Natalem suum] XVI. Kal. Dec. v. c. 5. — Dio 57, 8. καὶ οὕτω γὰρ διὰ πάντων ὁμοίως δημοτικὸς ἦν, ὥστε οὔτε ἐν ταῖς γενεθλίοις αὐτοῦ γίγνεσθαι τι παρὰ τὸ καθεστῆκός ἐπέτρεπον, et serius etiam Tiberius eos honores non admisit, ut narrat Id. 58, 12. ad a. 784. οὐ μὴν οὐδ' ὁ Τιβέριος προσήκατό τι, ἀλλὰ αὐτῷ πολλῶν ψηφισθέντων, καὶ ὅπως αὐτὸς τε πατὴρ τῆς πατρίδος τότε γὰρ ἀρξήται ἐνομαζέσθαι, καὶ τὰ γενέθλια αὐτῷ δεκά τε τῶν Ἰππων ἀμίλλαις καὶ ἐστιάσει τῆς γερουσίας τιμῶτο. ἀλλὰ καὶ προηγόρευσεν αἰθῆς, μηδὲνα μὴδὲν τοιοῦτον ἐσηγῆσθαι. *Plebeji autem Circenses*, distinguendi a *magnis* s. *Romanis*, de quibus dictum ad Aug. 25., edebantur ab Aedilibus plebis in Circo Flaminio mense Novembri medio, ut adeo in Tiberii diem natalem inciderent. Plura de iis v. apud *Eulenger*. de Circo Rom. (Thes. Tom. VIII. p. 615.)

Tempora] Dio 57, 9. οὐτε τεμνίσμα αὐτῷ οὐχ ὅπως αὐθαίρετον, ἀλλ' οὐδ' ἄλλως τότε γὰρ ἐτεμενίσθη· οὐτε εἰκόνα ἐξῆν αὐτοῦ οὐδενὶ στήσαι. ἀντικρὺς γὰρ παραχρῆμα ἀπηγόρευσε, μήτε πόλει μήτ' ἰδιώτῃ τοῖτο ποιεῖν. προσέθηκε μὲν γὰρ τῇ ἀποξέσει ἔτι, „ἀν μὴ ἐγὼ ἐπιτρέψω.“ προσεπέειπε δὲ ὅτι, „οὐκ ἐπιτρέψω.“

quo minus in acta sua juraretur] Tac. A. 1, 72. „neque in acta sua jurari, quamquam censente Senatu, permisit; cumcta mortalium incerta; quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictitans.“ Dio 57, 8. οὐδ' ὅπερ ἐπὶ τε τῷ Αὐγούστῳ δεῦρο ἀεὶ ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς μετ' ἐκείνου ἀρχασι — ἐπὶ τε τοῖς τὸ κράτος ἀεὶ ἔχουσις εἰς ἀναγκῆς

raretur, et ne mensis September, Tiberius; October, Livius vocarentur. Praenomen quoque IMPERATORIS, cognomenque PATRIS PATRIAE, et civicam in vestibulo coronam recusavit. Ac ne AUGUSTI quidem nomen, quamquam hereditarium,

γίγνεται, τὰ τε πραχθέντα ὑπ' αὐτῶν καὶ τὰ πραχθῆσόμενα ὑπὸ τῶν αἰεὶ ζώντων ὄρκοις τισὶ βεβαιῶσθαι· οὐδὲ τοῦτο τὰ γε πρῶτα ἐφ' ἑαυτῶ περιεῖδε γινόμενον· καίτοι ἐπὶ ταῖς τοῦ Αὐγούστου πράξεσι τοὺς τε ἄλλους παντας ὤρισεν, καὶ αὐτὸς ὤμνηε. v. Fabric. ad h. l. et Hansen. de jurejurando veterum (Thes. Graev. Tom. V. p. 845. sequi.).

ne mensis September, Tiberius] Quum Novembri natus esset, videretur legendum potius: „*ne mens. November, Tiber. September, Liv. vocaretur,*“ uti placuit Casaubono, atque ita Dio 57, 18. τῷ δὲ γε Τιβερίῳ τῆς βουλῆς ἐγκειμένης, καὶ τὸν γοῦν μῆνα τὸν Νοέμβριον, ἐν ᾧ τῇ ἔκτῃ ἐπὶ δέκα ἐγγενήητο, Τιβερίον καλεῖσθαι ἀξιούσης, „καὶ τί, ἔφη, ποιήσετε, ἂν δεκατρεῖς καίσαρες γένωνται;“ Sed recte Oudend., Suetonium aliam sequi sententiam, dicit, sc. Septembri hunc honorem datum, ut Sextilem, Augustum appellatum, insequenti. Ita ipse Sextilis Augustum nomen non acceperat ob diem Augusti natalem, qui in Septembrem incidebat, sed ob alias causas, de quibus v. Aug. 51.

Praenomen qu. Imperatoris] Dio 57, 2. ἔς τε τὰ στρατόπεδα καὶ ἐς τὰ ἔθνη πάντα ὡς αυτοκράτωρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς Νώλης ἐπέστειλε, μὴ λέγων αυτοκράτωρ εἶναι. ψηφισθὲν γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἐνομάτων οὐκ ἐδέξατο. Addit autem auctor *praenomen Imper.*, quoniam in eo singularis hujus tituli vis erat, longe diversa ab eodem alicujus nomini subjuncto. v. ad Caes. 76. A militibus sensu antiquo Tiberius etiam hoc nomen admisit. v. Dion. 57, 3. ad cap. 27. citat.

cogn. Patris Patriae] Dio 57, 8. τό τε τοῦ πατρὸς τῆς πατρίδος πρόσρημα παντελῶς διεώσατο. cf. 58, 12. supra cit. Tac. 1, 72. „Nomen Patris Patriae Tiberius, a populo saepius ingestum, repudiavit.“

civicam in vest. coronam] Decretum fuerat, auctore Dion. 53, 16., in honorem Augusti, τό τε τὰς δάφνας πρὸ τῶν βασιλείων αὐτοῦ προτίθεσθαι, καὶ τὸ τὸν στέφανον τὸν δρυῖνον ὑπὲρ αὐτῶν ἀρτάσθαι. Hanc coronam *quernam* s. *civicam*, ob servatos nimirum cives Augusto datam, celebrat Ovid. Metam. 1, 502. Fast. 1, 614. Trist. 3, 1, 36. cf. Valer. M. 2, 8. fin.

ne Augusti quidem] Dio 57, 2. καὶ τὸν κληρὸν τοῦ Αὐγούστου λαβῶν, τὴν ἐπίκλησιν αὐτοῦ ταύτην οὐκ ἔθετο, et c. 8. καὶ τὸ τοῦ Αὐγούστου πρόσρημα οὐκ ἐπέθετο μὲν, (οὐδὲ γὰρ ψηφισθῆναι ποτε

ullis, nisi ad reges ac dynastas, epistolis addidit. Nec amplius quam mox tres consulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens usque in Idus Majas gessit. [27] Adulationes adeo aversatus est, ut neminem Senatorum, nisi aut officii aut negotii causa, ad lecticam suam admiserit;

είασε) λεγόμενον δ' ἀνούων, καὶ γραφόμενον ἀναγινώσκων, ἔφερα· καὶ ὁσάνις γε βασιλεῖσί τισιν ἐπέστελλε, καὶ ἐνεῖνο προσενέγραφε. τὸ δ' ὄλον Καίσαρ, ἔστι δ' ὅτε καὶ Γερμανικός, ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ πραχθέντων, Πρόκριτός τε τῆς γερουσίας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ ἀνομάζετο.

Nec amplius quam mox] Al. *quam omnino*. Illud, quamquam duiore verborum ordine, unice verum. Non enim sermo de omnibus omnino Tiberii consulatibus, quum duo jam ante imperium gessisset, primum a. 741., alterum a. 747. (v. supra ad c. 9.) sed de iis tantum, quos imperium adeptus recepit.

unum paucis diebus] A. 771. cum Germanico. *Tac. A. 2, 53.* cf. Fabric. ad *Dion. 57, 20*. Suffectus est ei mense adhuc Januario L. Sejus Tubero, ut apparet ex Inscript. apud *Gruter. 26, 9.* de qua v. Ernest. in exc. ad h. l. et Oudend., contra Cuperum et Burmannum recte disputantes. Nimirum fuit consulatus Tiberii omnino tertius, Principis primus.

alterum] A. 774. cum Druso filio. *Tac. A. 3, 51.* „Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis.“ *Dio 57, 20*. Hunc gessit usque ad Kal. April. Quis suffectus ei fuerit, memoriae non pròditum est. v. *P.ghii Annal. T. III. p. 551*. Neminem suffectam, sed Drusum solum consulatus munia obivisse, statuit Oudendorp. ad h. l.

tertium absens] A. 784. quum Capreis degeret, adscito collega Sejano, cujus interitum meditabatur. v. *Dio 58, 4.* et *Nostr. infra c. 65.* ubi *quintus* hic Tiberii consulatus dicitur, ex vera ratione annumeratis duobus ante imperium. N. autem l. legendum: *usque in VII. Id. Majas*, ex lapide Nolano docent Graev. et Oudend., et Wolf. ad excurs. Ern. ad h. l.

nisi aut off. aut neg. causa] Quod abest a plerisque, *nisi*, auctoritate trium codd. restituerunt Oudend. et Wolf. Ille locum sic interpretatur: „Noluit, Senatores aut Equitum praecipuos lecticam suam comitari, ut satellites, ac παρακολουθεῖν, ut *Dio 57, 11.* (cujus verba haec sunt: εἰ δέ ποτε ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐκομίζετο, οὐδένα οἱ παρακολουθεῖν, οὐχ ὅπως βουλευτήν, ἀλλ' οὐδ' ἰππέα τῶν πρώτων, εἶα.) Sed si quis officii aut negotii necessarii causa se adire vellet, facile admisit, instar Augusti c. 53.“ Hos

consularem vero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus: atque etiam, si quid in sermone, vel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, et commutare continuo. *Dominus* appellatus a quodam, denunciavit, ne se amplius contumeliae causa nominaret. Alium dicentem, *sacras ejus occupationes*, et rursus alium, *auctore eo Senatam se adisse*, verba mutare, et pro *auctore*, *suasorem*; pro *sacris*, *laboriosas* dicere coëgit. [28] Sed et adversus convicia malosque rumores, et famosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens, subinde jactabat, *in civitate libera linguam*

non admisisse, *superbiae* potius fuisset, ut recte judicat Bremius, qui tamen *officium i. e. salutationem* male explicat.

consularem] Q. Haterium. Tac. A. 1, 13. „Constat, Haterium, quum deprecandi causa (i. e. *satisfacientem* apud Nostr. v. ad Caes. 73.) Palatium introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius, casu an manibus ejus impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, ejusque curatissimis precibus protegeretur, “ qui locus docet, Tiberium saevitiam potius, quam modestiam in ea re ostendisse.

Dominus] Dio 57, 8. οὔτε γὰρ δεσπότην ἑαυτὸν τοῖς ἔλευθέροις, οὔτε αὐτοκράτορα, πλὴν τοῖς στρατιώταις, καλεῖν ἐφίει, et μοχ: καὶ πολλὰκις γε ἔλεγε· ὅτι· Δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός (Princeps) εἰμι. Tac. A. 2, 87. „acerbe increpuit eos, qui *divinas occupationes*, ipsumque *Dominum* dixerant; unde angusta et lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.“ De voc. *dominus* v. quae notavimus ad Aug. 53. cf. Lips. exc. ad Tac. l. c.

adversus convicia] Dio 57, 9. καὶ τὸ ἠσεβῆσαι πρὸς τινος (ἀσεβείαν τε γὰρ ἦδη καὶ τὸ τοιοῦτον ἀνύμαζον, καὶ δίνας ἐπ' αὐτῷ πολλὰς ἐξήγον) ἤμιστα προσποιεῖτο. οὐδὲ ἔστιν ἢν τινα τοιαύτην ἐφ' ἑαυτῷ γραφὴν προσδέξαστο, καίπερ τὸν Αὐγουστον καὶ ἐν τούτῳ σεμνύων. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον οὐδένα οὐδὲ τῶν ἐπ' ἐκείνῳ τινὰ αἰτίαν λαβόντων ἐκόλασεν, ἀλλὰ καὶ ἐγνηθέντας τινάς, ὡς καὶ ἐπισημηκότας τὴν τύχην αὐτοῦ, ἀπέλυσε· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ πάνυ πολλοὺς ἐθανάτωσε. cf. quae Tac. 1, 72. sequi. de lege majestatis reducta maximaque severitate exercita dicit.

mentemque liberam esse debere. Et quondam, Senatu cognitionem de ejusmodi criminibus ac reis flagitante, *Non tantum, inquit, otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimicitiae hoc praetextu ad nos deferentur.* Exstat et sermo ejus in Senatu percivilis: *Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum dictorumque reddam: si perseveraverit, invicem eum odero.* [29] Atque haec eo nobiliora erant, quod ipse in appellandis venerandisque et singulis, et universis, prope excesserat humanitatis modum. Dissentiens in Curia a Q. Haterio, *Ignoscas, inquit, rogo, si quid adversus te liberius, sicut Senator, dixero.* Et inde omnes alloquens: *Dixi et nunc, et saepe alias, P. C., bonum et salutarem Principem, quem vos tanta et tam libera potestate instruxistis, Senatui servire debere, et universis civibus saepe, et plerumque etiam singulis: neque id dixisse me poenitet, et bonos et aequos et faventes vos habui dominos, et adhuc habeo.* [30] Quin etiam speciem libertatis quandam induxit, conservatis Senatui ac magistratibus et majestate pristina et potestate: neque tam parvum quicquam, neque tam magnum publici privatiue negotii fuit, de quo non ad P. C. referretur. De vectigalibus ac mo-

hanc fenestram] Ita Terent. Heautont. 3, 1, 72. „quantam fenestram ad nequitiam ptefeceris.“

hoc praetextu] v. Caes. 30. Postea plerique *ad vos*, et pro *aliter* al. *alter* vitiose.

Q. Haterio] v. ad c. 27. De ejus morte atque laudibus v. Tac. A. 4, 61. et ibi Lips.

vos habui dominos] In eo, et quod *Senatui servire se debere* dixit, excessit humanitatis modum.

neque tam parvum — referretur] Dio 57, 7. αὐτὸς μὲν καὶ ἑαυτὸν ἢ τι ἢ οὐδὲν ἔπραττε, πάντα δὲ δὴ καὶ τὰ σμικρότατα ὅς τε τὴν γερουσίαν ἐπέφερε, καὶ ἐκείνη ἐκείνου. Quod ad dictionem attinget, confert Reitz. Cic. ad Div. 5, 11. „ut nullam rem, neque tam magnam neque tam parvam putet, quae mihi aut difficilis,

nopolis, de extruendis reficiendisve operibus, etiam de legendo vel exauctorando milite, ac legionum et auxiliorum descriptione; denique, quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid et qua forma regum literis rescribi placeret. Praefectum alae, de vi et rapinis reum, causam in Senatu dicere coëgit. Nunquam Curiam nisi solus intravit: lectica quondam introlatus aeger, comites a se removit. [31] Quaedam adversus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante

aut parum me digna videatur.“ Ceterum *referretur* recte explicat Oudend. „per quosvis relationis jus habentes, civiliter patiente et permittente eo,“ contra Ern. temere conjicientem *referret*.

monopolis] De *monopolis* crebras fuisse querimonias provinciales ad Principes, crebraque Senatusconsulta, patet e *Plin.* H. N. 8, 37. (56.) Est autem *monopolium*, quando uni homini v. societati aliquid vendendum permittitur, exclusis reliquis, quo efficitur mercium caritas, unde legibus civilibus sunt prohibita. v. Cod. Justin. l. 4. tit. 59. leg. 1.

descriptione] i. e. non modo constituendo legionum et auxiliorum numero, uti Ern., sed disponendis etiam iis distribuendisque per provincias. v. ipsum Ern. in Cl. Cicero. et alter. Ern. in Glossar. Liv. — Ceterum Memm. *descriptione*, quod jure improbant Burm. et Oudendorp. Primitiva enim significatio videtur: *in tabulam v. catalogum referre, καταγράφειν*, unde i. q. *constituere, definire*, et ubi de re ad varios homines vel partes pertinente sermo, *distribuere, dividere*.

Praefectum alae] De *alis* v. ad Aug. 38. ubi *tribunatus legionum*, et *praefecturae alarum* junguntur, qui locus docet, illo tempore majorem locum fuisse praefecti alae, quam tribuni, quod mutavit Claudius. c. 25.

lectica — aeger] *Dio* 57, 17. ad a. 770. οὕτω κακῶς δίδεκετο, ὥστε ἐν σιμποδίῳ καταστέγη ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι. νομιζόμενον γὰρ πού καὶ τοῖς ἀνδράσιν, ἦν ποτὲ τις αὐτῶν ἀσθενῶς ἔχων ἐκίσει ἐξιοί, κατακείμενον αὐτὸν ἐσφίρεισθαι, καὶ τοῦτο καὶ ὁ Τιβερίος τότε ἐποίησε, καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σιμποδίου προκύψας. De *lecticarum* usu v. *Lipsius* Elect. 1, 9., *Scheffr.* de re vehicul. 2, 5. et *Fabric.* ad *Dion.* 57, 15. De modestia in removendis comitibus v. ad c. 27.

Quaedam — ne questus quidem est] *Dio* 57, 7. καὶ ἐς γε τὸ μέσον τῆν ἑαυτοῦ γυμνῆν τιθεῖς, οὐχ ὅπως ἀντειπεῖν αὐτῇ παντὶ τῶν

eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut praesentes honori acquiescerent, Praetor designatus liberam legationem impetravit. Iterum censente, ut Trebianis legatam in opus novi theatri pecuniam ad munitionem viae transferre concederetur, obtinere non potuit, quin rata voluntas legatoris esset. Quum

παρρησίαν ἔνεμεν· ἀλλὰ καὶ τὰναντία οἱ ἔστιν ὅτε ψηφισομένων τινῶν ἔφερε. καὶ γὰρ αὐτὸς ψήφου πολλάκις εἰδίδου. et postea: ἐκεῖνος δὲ ἔστι μὲν ὅτε ἐσιώπα, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρῶτος, ἢ καὶ μετ' ἄλλους τινάς, ἢ καὶ τελευταῖος, τὰ μὲν ἀντικρὺ ἀπεφαίνετο, τὰ δὲ δὴ πλείω (ἵνα δὴ μὴ δοκῇ τὴν παρρησίαν αὐτῶν ἀφαιρῆσαι) ἔλεγεν ὅτι: „Εἰ γνῶμην ἐποιούμην, τὰ καὶ τὰ ἀν' ἐπιδειξαίμην.“ καὶ ἦν μὲν καὶ τοῦτο τὴν ἴσῃ τῶ ἑτέρῳ ἰσχύον ἔχον, οὐ μὲντοι καὶ ἐκωλύοντο οἱ λοιποὶ ὑπ' αὐτοῦ, τὰ δοκοῦντα σφίσι λέγειν. ἀλλὰ καὶ πολλάκις ὁ μὲν τὸ ἐγίνωσκεν, οἱ δὲ μετ' αὐτοῦ ἕτερόν τι ἀνθροῦντο: καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ἐπεκράτουν, καὶ οὐδενὶ μὲντοι παρὰ τοῦτο ὄργῃν εἶχεν.

honoris acquiescerent] Fuit, qui mallet: *adsuescerent*, et probarunt Ruhnk. et Wolf. Sed *acquiescere* Suetonio saepius est i. q. *operam dare, studere*. Ita c. 56. „Graeculos, quibus vel maxime *acquiescebat*.“ Vitell. 14. „vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo *acquiescebat*.“ et Tit. 7. „amicos elegit, quibus etiam post eum Principes — *acquieverunt, praecipueque sunt usi*.“ quibus singulis locis auctor etiam *vacare, operam dare* dicere potuisset, ut docet index sub *opera*; ut adeo, si reperissem in aliquo libro *adsuescerent*, id glossema potius habuissem. Reitz. significationem *contentum esse* hoc etiam loco admitti posse, censet. Sed hoc sensu semper Latinos dicere: *in aliqua re acquiescere* i. e. quietum esse, illo *acquiescere* idem esse, quod *accumbere*, exempla docent, in Lexicis reperiunda.

liberam legationem] v. Clav. Cic. Ind. leg. sub: *Julia de legationibus liberis*.

censente — *obtinere n. potuit*] i. e. ψηφισαμένου — οὐκ ἐπεκράτῃσι. Notandus usus participii praesentis pro ἀορίστῳ, ut Caes. 65. *admonens*; et ἀνανόλουσον, apud Graecos saepius obvium, quam apud Latinos. Quae enim exempla laudat Duker. ad *Flo.* 4, 12, 28. pleraque non quadrant, ut monuerunt jam alii, praeter *Justin.* 11, 7. „Iterato quaerentibus de persona regis, jubentur eum regem observare“ sequi. ubi auctor dicere voluerat, ut proxime ante, *oracula responderunt*, sed in scribendo aliud verbum adhibuit, orationi minus conveniens. Ita n. l. auctor scripsit *censente* ob praecedens *negante*, quumque pergere debuisset: *Senatus obtinuit, ut rata v. l. e.*, neglecto illo ablativo, aptiorem

Senatusconsultum per discessionem forte fieret, trans-
euntem eum in alteram partem, in qua pauciores
erant, secutus est nemo. Cetera quoque non nisi per
magistratus, et jure ordinario agebantur; tanta Con-
sulum auctoritate, ut legati ex Africa adierint eos,
querentes, trahi se a Caesare, ad quem missi forent.
Nec mirum, quum palam esset, ipsum quoque eis-
dem et assurgere, et decedere via. [32] Corripuit
consulares exercitibus praepositos, quod non de re-
bus gestis Senatui scriberent, quodque de tribuendis
quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi

sententiam addidit, ipsum obtinere non potuisse dicens. Fuit
autem sunt emendationes *censens*, et *obtinere non potuit*, quarum
haec etiam sensum prorsus diversum efficit. Ceterum v. viros
doctos a Burm. et Oudend. laudatos.

Trebianis] Quae ex pluribus civitatibus Italiae, quibus *Tre-*
biae nomen, intelligenda sit, haud definiarim. *Trebiam*, locum
non multum Roma distantem ex *Liv.* 2, 39. cum Donato Bur-
mannus, *Trebulam Mutuscam* Sabinorum, quae et *Trebia* dicta,
Oudendorpius, *Trebiam* Umbriae, hod. *Trebi*, Reuzius dici cen-
set. Hoc maxime placet.

per discessionem] Nota res est, triplici modo assensum in
Senatu esse datum, vel *voce*, vel *manu*, vel *pedibus* s. *disces-*
sione, ubi ad ejus partem transibant, cujus sententiam probabant,
unde: *pedibus in al. sententiam ire* et ipse usus verbi: *accedere ad*
al. sententiam, turpe denique *pedariorum* nomen. Praeter eos,
qui de antiquitatibus Rom. scripserunt, v. Cortium ad *Sallust.* B.
Catil. c. 50.

assurgere] *Dio* 57, 11. τοὺς τε αἰεὶ ἀρχοντας ὡς ἐν δημοκρατίᾳ
ἐτίμα, καὶ τοῖς ὑπάτοις καὶ ὑπανίστατο· ὁπότε δὲ αὐτοὺς δεσπνίζοι,
τοῦτο μὲν, ἐσιόντας σφᾶς πρὸς τὰς θύρας ἐξεδέχετο, τοῦτο δέ, καὶ
ἀπιόντας πρόεπεμπεν.

quod non — scriberent] quem morem primum neglexisse Agrip-
pam, monuit jam Casaub. ex *Dion.* 54, 24. quamquam modestiae
Agrippae id tribuente. Is: οὔτε ἐγράψε ἀρχὴν ἐς τὸ συνέδριον ὑπὲρ
τῶν πραχθέντων οὐδέν. ἀφ' οὗ δὴ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα. νόμον τινὶ τῶ
ἐκείνου τρόπῳ χρώμενοι, οὐδ' αὐτοὶ τῶ κοινῷ ἔτ' ἐπέστελλον.

de trib. quib. mil. donis] Rem narrat *Tac. A.* 3, 21. ad a. 773.
„eo proelio Rufus Helvius, gregarius miles, servati civis decus
retulit; donatusque est ab Apronio torquibus et hasta. Caesar ad-
didit civicam coronam, quod non eam quoque Apronius, jure Pro-
consulis, tribuisset, questus magis, quam offensus.“ Al. quasi non

non omnium tribuendorum ipsi jus haberent. Praetorem collaudavit, quod, honore inito, consuetudinem antiquam retulisset, de majoribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exsequias usque ad rogam frequentavit. Paremi moderationem minoribus quoque et personis et rebus exhibuit. Quum Rhodiorum magistratus, quod literas publicas sine subscriptione ad se dederant, evocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo jussos subscribere, remisit. Diogenes Grammaticus, disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem cum, ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romae, salutandi sui causa pro foribus adstantem, nihil amplius, quam ut post septimum annum rediret, admonuit. Praesidibus, onerandas tributo provin-

omnium — ipse jus habere. Male. Verba Tiberii ab auctore referuntur. v. Aug. 25.

consuet. antiquam] Cic. Agrar. 2, 1. „Est hoc in more positum, institutoque majorum, ut ii, qui beneficio vestro imagines familiae suae consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant sequ.“

exsequias — frequentavit] Dio 57, 11. ἐφ' ἐνί τινι τῶν ἐταίρων τελευτήσαντι τὸν ἐπιτάφιον αὐτὸς εἶπε, et c. 14. κληρονόμος ὑπὸ τίνος καταλειφθεῖς, τὸ σῶμα αὐτοῦ συνεξήνεγκε.

sine subscriptione] Interpres Dio 57, 11. τοσαύτην ἐπιείκειαν ἤσκει, ὥστε, ἐπειδὴ ποτε οἱ Ῥοδίων ἄρχοντες ἐπιστείλαντές τι αὐτῷ, οὐχ ὑπέγραψαν τῇ ἐπιστολῇ τοῦτο δὴ τὸ νομιζόμενον, εὐχὰς αὐτῷ ποιοῦμενοι· μετεπέμψατο μὲν σφᾶς σπουδῇ, ὡς καὶ κακόν τι δράσων, ἐλθόντας δὲ οὐδὲν δεῖνόν εἰργάσατο, ἀλλ' ὑπογράψαντας τὸ ἐνδέον ἀπέπεμψε, ubi comparat Fabric. Plin. ep. 10, 1. „Fortem te et hilarem, Imperator optime, et privatim et publice opto,“ et Brisson. de formulis p. 324. Jure igitur improbant Wolfius et Oudend. Ernestii interpretationem de subscriptione nominum.

sabbatis] i. e. septimo quoque hebdomadis die, ut apparet ex sequ. *in septimum diem distulerat.* Sabbati nomen a consuetudine cum Judaeis ad Romanos pervenisse, docet hic locus et Senec. ep. 95. „accendere aliquem lucernam sabbatis prohibeamus.“ De celebrato autem a Graecis quoque aliisque populis die septimo v. Casaub. ad h. l. et Fabric. ad Dion. 37, 17.

cias suadentibus, rescripsit: *Boni pastoris esse, ton-
dere pecus, non deglubere.* [33] Paulatim Principem exseruit, praestititque: etsi variam diu, com-
mediorem tamen saepius, et ad utilitates publicas
promiorem. Ac primo eatenus interveniebat, ne quid
perperam fieret. Itaque et constitutiones quasdam
Senatus rescidit, et magistratibus pro tribunali cog-
noscentibus plerumque se offerebat consiliarium, as-
sidebatque juxtim, vel ex adverso in parte primori:
et si quem reorum elabi gratia, rumor esset, subitus
aderat, iudicesque aut e plano, aut e quaesitoris tri-

rescripsit] Dio 57, 10. οὐδ' ἐξ ἀπληθείας τι ἠεγγυρολόγησεν· Αἰ-
μελίω γὰρ ῥήματι, χρόματα ποτε αὐτῷ πλείω παρὰ τὸ τεταγμένον
ἐν τῆς Αἰγύπτου ἤ; ἤρχε πέμψαι, ἀταπείτειλον ὄτι· „Κείρεσαι
μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξυρέσαι βούλομαι.“ cf. Oros. 7, 4.
et Tac. A. 4, 6. „et. ne provinciae novis oneribus turbarentur,
atque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratuum tolerarent,
providebat.“ Dictum Tiberii multis illustrent Cacaubon. ad
h. l. et Fabric. ad Dion. l. c.

exseruit] i. e. abditum antea simulationis latebris protulit et
ostendit. Al. *exercuit*. Sed id jam est in *praestitit*. *Exseruit*
finciu simulationi impositum, *praestitit* facta Principi conve-
nientia significat. Ita manum veste abditam exsero, deinde ex-
seruisse, factis praesto.

interveniebat] Antea in administranda Rep. omnia magistra-
tibus relinquere videbatur, nullas sibi partes ante se. Nunc
suam auctoritatem interponere, se negotiis regendis immiscere
coeperat, v. Caes. 30. *neque Senatu interveniente*, et ind. sub h. v.

rescidit — primori] Tac. A. 1, 75. „Nec Patrum cognitioni-
bus satiatus, judiciis assidebat in cornu tribunalis (i. e. in parte
primori), ne Praectorem curuli depelleret, multaque eo coram ad-
versus ambitum et potentium preces constituta. sed dum veritati
consultatur, libertas corrumpebatur.“ Dio 57, 7. ἐπιθεῖτα δὲ καὶ
ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχόντων δικαστήρια, καὶ παρακαλούμενος ἐπ' αὐτῶν,
καὶ ἀπαράκλητος. καὶ ἐνεῖκους μὲν ἐν τῇ ἑαυτῶν χάριτι καθίσθαι εἶα,
αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ βᾶθρου τοῦ κατὰντικτοῦ σφᾶν κειμένου καθίζων,
ἔλεγεν ὅσα ἐδόκει αὐτῷ, ἄς πρόεδρος. Ceterum recepi cum Oudend.
et Wolf. *juxtim* i. e. juxta magistratum cognoscentem (ut postea
e quaesitoris tribunali) pro vulg. *mixtim* i. e. inter iudices.

e plano] Opponitur e quaesitoris i. e. ejus, cui quaestio vel
ordinaria competebat, vel extraordinaria demandata erat, tribu-
nali. Est igitur: e loco non edito i. e. inter reliquos iudices.

bunali, legum et religionis, et noxae, de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam, si qua in publicis moribus desidia aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit. [34] Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis, paribusque gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum vasorum pretia in immensum exarsisse, tresque mullos XXX millibus nummum venis-

religionis] i. e. jurisjurandi, quo praestito ad judicialem calculum accedebant.

corripuit] i. e. contraxit; minuit, ut Domit. 4. „singulos (missus) a septenis spatiis ad quina corripuit.“ Ita *corripere* *gratum* Horat. Od. 1, 5, 33. *viam corr.* Plin. ep. 4, 1. al. de minuta, aucta celeritate, via dicitur.

mercedibus scen.] Tac. A. 1, 77. „de modo *lucaris* (i. e. mercedum scenicorum) et adversus lasciviam fautorum, multa decernuntur,“ ubi v. excursus Lipsii de modo *lucaris* variis temporibus. *Capitolin.* de M. Antonino Imp. c. 11. „Temperavit scenicas donationes, jubens, ut quinos aureos scenici acciperent; ita tamen, ut nullus editor decem aureos egrederetur.“

exarsisse] De vocabulis, annonae gravitatem significantibus, et ab incendio desumtis, v. *Turneb. Advers.* 22, c. 32. Notat omnino *exardescere*, a parvo initio, ut e scintilla, in maximum excrescere.

tresque mullos] *Mullus* est piscis, qui *barbo* quoque, Gr. *τρίγλη* dicitur, descriptus a *Plin.* 9, 17. (30.) Tanta autem luxuria amabant hunc cibum Romani, ut, auctore eodem *Plin.* c. 31. unum octo millibus nummum, Caio principe, emerit Apicius, alium sub ipso Tiberii imperio quinque millibus Octavius, quod narrat *Senec.* ep. 95., ut adeo, tres mullos triginta millibus venisse, haud incredibile sit. Tamen ejicere hoc l. *mullos* viri docti voluere, quod proxime antecedit *Corinthiorum* mentio, et sequitur, *supellectil:* modum adhibitum. *Burm.* ideo coniecit *trullas* v. *trulleos*, quod vasorum genus ad *Corinthia* refert *Plin.* 34, 2., et meminisse, eandem conjecturam me legere prius jam in singulari super h. l. dissertatione prolatam a scholae *Quedlinburg.* Rectore, *Winckenio.* Sed haec virorum doctorum conamina venerunt ex inobservantia moris *Suetonii* saepe notati, quo duobus membris duo subjungit, quae sibi invicem respondeant, ut adeo h. l. ob immensa *Corinthiorum* vasorum pretia, *supellectil:* modum adhibendum, ob *tres mullos* triginta millibus H.S. emtos, *annonam macelli* quotannis temperandam censuisse dicatur. Utramque

se, graviter conquestus, adhibendam suppellectili modum censuit, annonamque macelli, Senatus arbitratu, quotannis temperandam; dato Aedilibus negotio, popinas ganeasque usque eo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Et ut parcimoniam publicam exemplo quoque juvaret, sollemnibus ipse coenis pridiana saepe ac semesa obsonia apposuit, dimidiatumque aprum; affirmans, omnia eadem habere, quae totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarum commercium, ne

---

rem in Senatu agitatam, memorat etiam Tacitus, quamquam non eodem loco, quod et ipsum erroris causa fuit vixis doctis. Nam A. 2, 33. ad a. 769., de *vasis, vestibis, suppellectile, familia*, et 3, 52. ad a. 775. de coercendo *ventris et ganeae paratu*, resumendaque *lege sumtuaria* sententias in Senatu factas, narrat. v. Ernest. ad Tac. A. 3, 52. et excurs. ad n. l. Prius Tiberii edictum a. 769. commemorat etiam Dio 57, 15.

[dato Aedilibus negotio] De eo intelligo etiam verba Taciti 3, 55. „auditis Caesaris litteris, remissa Aedilibus talis cura“ i. e. ab Imperatore, cui imponere eam voluerat Senatus, ad magistratus rejecta. Ipse enim Tiberius ibi in literis c. 54. „si quis ex magistratibus tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc et laudo, et exonerari laborem meorum partem fateor; sin accusare vitia volunt, dein, quam gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt (v. fugiunt), ac mihi relinquunt, credite, P. C., me quoque non esse offensionum avidum sequ.“ Quod enim Ern. ad n. l. regerit, de diversis temporibus sermonem esse, non meminerat vir summus, Suetonium partes singillatim, neque *per tempora*, sed *per species* exsequi, ut dicebat Aug. 9. Postea *opera pistoria* sunt dulciorum opera (*Backwerk*).

[omnia eadem h., q, totum] i. e. nihil interesse, e toto apro apposito epulentur, an e dimidiato; easdem enim esse carnes, eundem saporem, ut recte Ernest. — Cl. Muller. conjicit: omnia eundem sc. dimidiatum aprum. Al. ita scripsisset auctor eum, non eundem.

[Quot. oscula prohibuit] non puto ob superbiam, ut ipse etiam hac osculandi consuetudine facilius superederet, neque ut faciei morbis occurreret, inde oriundis, sed ne turpe matum libidini occasio daretur, quam optime noverat flagitiosissimus Princeps.

[strenarum commercium] v. notata ad Aug. 57. Dio 57, 8. Tiberium Kal. Jan. ad Urbe plerumque abiuisse dicit et ob alias

ultra Kalendas Januarias exerceretur. Consuerat quadruplam strenam, et de manu, reddere: sed offensus, interpellari se toto mense ab iis, qui potestatem sui die festo non habuissent, ultra non tulit. [35] Matronas prostratae pudicitiae, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui, more majorum, de communi sententia coercerent, auctor fuit. Equiti Romano jurisjurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nun-

causas, et, ἵνα μὴ ἀργύριον παρ' αὐτῶν λαμβάνῃ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν Αὐγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπήνει, διὰ τὸ πολλὴν μὲν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως γίνεσθαι, et edicto rem abolevisse a. 770. c. 17. ubi: ὁ δὲ δὴ Τιβέριος, ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν νομηνιαὺν τινὲς ἀργύριον αὐτῷ προσήνεγκαν, οὕτως ἐξέτατο, καὶ τι καὶ γράμμα περὶ αὐτοῦ τούτου ἐξέθετο.

ultra non tulit] Ita optimi codd., et ediderunt Burm., Oudend. probavit Wolfius. *Ferre est pati* sc. se interpellari. *Vulg. non reddidit.*

ut propinqui more majorum — coercerent] Erat enim uxor in potestate mariti. v. *Dionys. Archaeol.* 2, 25. ἀμαρτάνουσα δὲ τὴν γυνὴν δικαστὴν τὸν ἀδικούμενον ἐλάμβανε, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριον. ταῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ ἀνδρός ἐδίκαζον. ἐν οἷς ἦν φθορὰ σώματος, καὶ ὁ πάντων ἐλάχιστου ἀμαρτημάτων Ἑλλησι δόξαι ἂν ὑπάρχειν, εἰ τις οἶνον εὐρεθείη πιῶσα γυνή. ἀμφοτέρα γὰρ ταῦτα ζημιοῦν ἐκέλευσεν ὁ Ῥωμύλος, ὡς ἀμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα, φθορὰν μὲν ἀπονοίας ἀρχὴν νομίσας, μέσῃν δὲ φθορᾷ. Ob temulentiam etiam matronas a maritis reliquisque propinquis morte punitas, exemplis probat *Plin. H. N.* 14, 13. (14.) cf. *Heinecc. Ant. Rom.* 1. tit. 10. §. 6. — Tiberii edicto occasionem dedisse, Casaubonus putat, quod *Tac. A.* 2, 85. narrat: „exactum et a Titidio Labeone, Vistiliae marito, cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omisisset sequi,“ et occasionem quidem dare potuit, quamquam ibi ex lege Julia de adulteriis quaesitum.

jurisj. gratiam fecit] i. e. a servando jurejurando liberavit. Id ad Principum jus pertinuisse, docet *Cujac. ad Novell.* 51. Postea in stupro compertam auctor dixit significatione, quod ajunt, praegnante, ita ut in corrupta duplex sit notio: *reperta et convicta.* Hoc enim auctori est *compertus*, ut docet *index.* Müller. tamen *compertam* ortum putat ex compendio scribendi pro *comprehensam.*

quam repudiaturum, ante juraverat. Feminae famosae, ut ad evitandas legum poenas jure ac dignitate matronali exsolverentur, lenocinium profiteri coeperant: et ex juventute utriusque ordinis profligatissimus quisque, quo minus in opera scenae arenaeque edenda Senatusconsulto tenerentur, famosi judicii notam sponte subibant. Eos easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit.

F. minae fam. — lenocinium profiteri coeperant] Adulterii libidinumque graves poenas lege maxime Julia Augusti Imperatoris constitutas fuisse, vidimus ad Aug. 34. ac in *Pauli* Sentent. rec. l. 2. tit. 26., quem locum *Heinecc.* Ant. l. 4. tit. 18. §. 51. excitavit, diserte legitur: „Adulterii convictas mulieres dimidia parte dotis, et tertia parte bonorum, ac relegatione in insulam placuit coerceri.“ Has poenas ut elingerent, *famosae feminae lenocinium apud Aediles*, quibus fornicum cura, *profitebantur*, itaque matronarum et numero, et jure excedebant, more jam inter veteres recepto, quum pudore adhuc a tanta infamia absterveri crederentur. (Locus classicus apud *Tac. A.* 2, 85. „Eodem anno (772.) gravibus Senatus decretis libido feminarum coercita, cautumque, ne quaestum corpore faceret, cui avus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuisset, nam *Vistilia*, praetoria familia genita, *licentiam stupri apud Aediles vulgaverat* (i. e. lenocinium professa fuerat); more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant.“ ubi v. Lips. not. et excurs.) Sed hoc ipsum refugium Tiberius iis exemit, quum sic etiam exilio puniret, idque postea aequae valuisse, docet locus *Papiniani* (a Lipsio in exc. citatus) l. 10. de adult. „Mulier, quae evitandae poenae adulterii gratia lenocinium fecit, aut operas suas scenae locavit, adulterii accusati damnarique Senatusconsulto potest.“

— ex juventute — subibant] *Utrumque ordinem senatorium dici et equestrem*, et alias tritum, et patet e locis *Dionis*, ad Aug. 43. citatis, ubi insanam seculi illius cupiditatem, in scena arenaeque operam praestandi vanamque artem ostendendi, multis illustravi. Ita autem tenebantur illo furore *senatorii equestrique ordinis juvenes*, ut, quemadmodum famosae feminae matronarum jure, ita ipsi loco et dignitate in Rep., aequae ac *turpi judicio notati*, sponte exclusi esse mallent, quam ludicris illis abstinere. Hos ipsos, quum abjecto pudore a Rep. recessissent, civitate etiam ejecit Imperator.

Senatori latum clavum ademit, quum cognovisset, sub Kalendas Julias demigrasse in hortos, quo vilius post diem aedes in Urbe conduceret: Alium et quaestura removit, quod uxorem, pridie sortitione ductam, postridie repudiasset. [36] Externas ceremonias, Aegyptios Judaicosque ritus compescuit; coactis, qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Judaeorum juventutem, per speciem sacramenti, in provincias gravioris coeli distribuit: reliquos gentis ejusdem,

[*latum clavum ademit*] i. e. Senatu eum movit. v. ind. in *clavus*. Ita scripsit auctor variandi sermonis causa, quod sequitur: *quaestura removit*. Kalendae Juliae locationibus et conductionibus habitationum apud Romanos erant constitutae. v. *Burm.* de *vectigal.* c. 8.; *Manut.* ad *Cic.* ad *Div.* 13, 2.; *Ernest.* ad h. l.

[*pridie sortitione*] Haec omnium codd. est lectio; probata Oudend. et Wolf., interpretantibus de uxore per sortem quasi ludo jocoque ducta, quod convenit levitati hujus temporis, ut monet Wolf., et consilio auctoris, qui de coercita tali levitate a Tiberio exponit. Sed Memm. habet *pridie sortitionem*, itaque suaserat *Turneb.* *Advers.* 14, 17., explicans: „E sortitione provinciae quum amplissimas speraret divitias, uxoris ut pauperis contubernium despiciere coepit.“ Melius Ern. cum aliis de elasa lege Papia Poppaea intellexit, ut ducta uxore honorem quaesierit, accepto honore uxorem repudiaverit. At Quaestorem jam fuisse, neque adeo tali fraude opus habuisse, recte regerit Oudend., in dubium etiam vocans Latinitatem dictionis: *pridie sortitionem*, cui quae exempla opponit Reitzius, nihil probant, quum in omnibus *pridie* diei quidem vel festo aut ludo, nunquam rei alicui factae praepositum reperiatur. v. Wolf. ad h. l.

[*Externas — compescuit*] A. 772. *Tac.* A. 2, 85. „Actum et de sacris Aegyptiis Judaicisque pellendis; factumque Patrum consultum, ut quatuor millia libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis illic latrociniiis, et, si ob gravitatem coeli interissent, vile damnum; ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.“ cf. *Joseph.* 18, 5., *Philo Leg.* ad *Caj.* p. 569. ed. *Mangean.*, qui tamen, quum fictis Sejani criminibus rem tribuat, de seniori tempore loqui videtur *Ernestio* ad *Tac.* l. c., nisi erravit *Judaeus*.

[*in prov. grav. coeli*] in Sardiniam, ut docent loca citata. De more, periculosas gentes in alias regiones transplantandi, v. *Fabr.*

vel similia sectantes, Urbe summovit, sub poëna perpetuae servitutis, nisi obtemperassent. Expulit et mathematicos: sed deprecantibus, ac, se artem desituros, promittentibus, veniam dedit. [37] In primis tuendae pacis a grassaturis ac latrociniis seditio- numque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romae castra constituit, quibus Praetorianae cohortes, vagae ante id tempus, et per hospitia dispersae, continerentur. Populares tumultus et ortos gravissime

ad *Dion.* 54, 31. *Similia sectantes* non esse Christianos, ut Lipsio visum, annus docet, qui est 19. p. Chr. n.

Expulit et mathem.] A. 769. *Tac.* 2, 32. „Facta et de mathematicis magisque Italia pellendis Senatusconsulta; quorum e numero L. Pituanus saxo dejectus est,“ ad q. l. vide excurs. Lipsii, hoc et alia contra Chaldaeos et mathematicos edicta explicantem. *Dio* 57, 15. πάντας τοὺς ἄλλους (praeter Thrasyllum), τοὺς τε ἀστρολόγους, καὶ τοὺς γόητας, εἴ τὲ τινα ἕτερον καὶ ὁποιονοῦν τρόπον ἐμανταίστό τις, τοὺς μὲν ξένους ἐθανάτωσε, τοὺς δὲ πολίτας, ἔσοι καὶ τότε ἔτι, μετὰ τὸ πρότερον ὄγγμα, δι' οὗ ἀπηγόρευτο μηδὲν τοιοῦτων ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι, ἐξηγγέλθησαν τῇ τέχνῃ χρώμενοι, ὑπεράρισσε. τοῖς γὰρ κεισαρχήσασιν αὐτῶν ἀδεια ἐδόθη. *Mathematicos* vulgum eos dicere, quos gentilicio vocabulo Chaldaeos dicere oporteat, *Gell.* 1, 9. auctor. Adeo autem communis hujus nominis abusus existit, ut non ab historicis modo, sed in ipsis legibus usurpetur, ut docent, quae de *maleficis et mathematicis* in Codice reperiuntur.

Praetorianae — continerentur]. Quum dispersas Augustus habuisset (v. Aug. 49.), castris conjunxit Sejanus. Hic enim, ut *Tac.* A. 4, 2. ad a. 776. „viam praefecturae, modicam antea, intendit, dispersas per Urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus crearetur.“ Idem *Dio* 57, 19 ad a. 772. quo pertinere res videtur. De castris Praetorianis v. Alex. *Donat.* de Urbe Roma 1, 15. (Thes. Graev. T. III. p. 510. sequi.)

et ortos] Dedi cum Barm. lectionem cod. Memm. aliorumque bonae notae pro vulg. *exortos*, ob sequ. *et ne oriri*. Amat enim Suet. repetere *et — et*. Postea *orerentur*, quod Barm. recepit e Memm., scripturae duxi vitium, ut *Caes.* 64. *poteretur*, *Claud.* 13. *adoreretur*. Recta enim forma *orientur* ab infim. *oriri*,

coërcuit, et, ne orirentur, sedulo cavit. Caede in theatro per discordiam admissa, capita factionum et histriones, propter quos dissidebatur, relegavit; nec, ut revocaret, unquam ullis populi precibus potuit evinci. Quum Pollentina plebs funus ejusdam primipilaris non prius ex Foro misisset, quam extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus; cohortem ab Urbe, et aliam a Cottii regno, dissimulata itineris causa, detectis repente armis, concinentibusque signis, per diversas portas in oppidum inmisit; ac partem majorem plebei ac Decurionum in perpetua vincula conjecit. Abolevit et vim morenque asyloꝝ, quae usquam erant. Cyzicenis, in cives Romanos violentius quaedam ausis, pu-

et jure inconstantiam editorum, modo hanc, modo illam formam admittentium, taxavit Ernest.

histriones — relegavit] A. 775. secundum *Dion.* 57, 21. ubi τοὺς δὲ ἄρχηστὰς τῆς τε Πώμης ἐξήλασε, καὶ μηδαμῶσι τῇ τέχνῃ χρῆσθαι προσέταξεν, ὅτι τὰς τε γυναῖκας ἤσχυνον, καὶ στάσεις ἤγειρον (per factiones theatrales, quibus occasionem dabant, cf. *Aug.* 45.). Ad a. 776. refert *Tac.* A. 4, 14.

Pollentina plebs] Intellige *Pollentiam* Liguriae juxta *Alpes*; ut dicit *Plin.* 8, 48., de qua v. *Cellar.* 2, 9. p. 659. De *Cottii regno*, a quo *Alpes Cottiae* nomen traxerunt, v. *Strabon.* 4, 1, 3. et *Cellar.* p. 647. sequi.

ex Foro] ubi more Romano cadaver Centurionis honestissimi depositum et laudatum fuisse videtur. Ern.

vim morenque asyloꝝ] Hanc *vim asyloꝝ* interpretatur *Tac.* A. 3, 60. verbis: „Crebrescebat Graecis per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi; complebantur templa pessimis servitiorum; eodem subsidio obaerati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut cerimonias Deum, protegentis.“ Admissis civitatum, apud quas asyla ejusmodi essent, legationibus, „facta Senatusconsulta (ita *Tac.* c. 63.), quis, multo cum honore, *modus tamen praescribatur.*“ Vere abolita asyla dicere *Suetonium*, quum modo praescripto *vis adempta* esset, quamvis locis relictis, *Ernestius* in excursu ad h. l. docet.

Cyzicenis] Ademptam iis libertatem i. e. αὐτονομίαν e *Dion* 54, 7. notavimus ad *Aug.* 47. Restituerat eam *Augustus* a. 73y.

blice libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit: nec per eos quidem, nisi cunctanter et necessario. Reges infestos suspectosque comminationibus magis et querelis, quam vi, repressit. Quosdam, per blanditias atque promissa extractos ad se, non remisit: ut Maroboduum Germanum, Rhascupolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam

auctore *Dion.* 54, 23. Jam *Id.* 57, 24. ad a. 777. καὶ Κυζικηνῶν ἢ ἔλευθερία αὐτοῖς, ὅτι τὰ Ῥωμαίους τιμὰς ἔδοσαν, καὶ ὅτι καὶ τὸ ἡρώφον, ὃ τῷ Αὐγούστῳ ποιεῖν ἤρξαντο, οὐκ ἐξέτελεσαν, ἀφῆκεν. *Tac.* A. 4, 36. ad a. 778. „Objecta publice Cyzicenis incuria ceremoniarum D. Augusti, additis violentiae criminibus adversum cives Romanos. et amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia, quam praesidio Luculli, pulso Rege.“ *Publice* Reitzius male interpretatur: „non sua solius auctoritate, sed consensu Senatus Populique.“ Id addere non attinebat, quum Tiberius omnia ad Senatum referret. Est: toti Cyzicenerum civitati, non singulis quibusdam civibus, illi publicam, non his privatam (*persönliche*) libertatem ademit. v. ind. in *publice*. — *Muller.*, mutata interpunctione, suadebat: *ausis publice*. At verborum ordo ita minus placet.

Maroboduum] Marcomannorum rex fuit, qui eo duce Bojohemum occuparunt. Ejus ingenium describit *Vellej.* 2, 108. Victus est a. 770. ab Arminio. *Tac.* A. 2, 46. et a. 772., auctore Catualda, desertus a suis ad Tiberii misericordiam profugit, a quo Ravennae habitus per duodeviginti annos Italia non excessit. *Tac.* 2, 62 et 63.

Rhascupolim] De maxima in scribendo hoc nomine varietate v. praeter interpretes ad h. l. Fabricium ad *Dion.* 47, 25. et quos ille laudat. Quum fratrem Cotyn interfecisset, per dolam a Romanis captus inque Urbem tractus, postea Alexandriam devectus et ibi interemptus est. A. 772. v. *Vellej.* 2, 129. *Tac.* A. 2, 64 — 67.

Archelaum] Hunc accusatum a suis Tiberius juvenis defenderat. v. supra c. 8. Quum quinquagesimum annum Cappadocia potiretur, invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem nulla officio coluisset, a. 770. Liviae literis Romam evocatus et in Senatu accusatus periculum quidem evasit, sed mox, incertum sponte au

provinciae redegit. [38] Biennio continuo post adeptum imperium, pedem porta non extulit: sequenti tempore, praeterquam in propinqua oppida, et quum longissime, Antio tenus, nusquam astitit: idque per raro et paucos dies, quamvis, provincias quoque et exercitus revisurum se, saepe pronuntiasset, et prope quotannis profectionem praepararet, vehiculis comprehensis, comitatibus per municipia et colonias dispositis, ad extremum vota pro itu et reditu suo suscipi passus, ut vulgo jam per jocum *Callippides* vocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi, proverbio Graeco notatum est. [39] Sed orbatus utroque filio, quorum Germanicus

---

fato, ibi mortuus est, regnum in provinciam redactum. v. Tac. A. 2, 42. Dion. 57, 17.

profectionem praepararet] Ita a. 767. auctore Tac. A. 1, 47. „ut jam jamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta (i. e. *vehicula comprehendere* Nostri), adornavit naves; mox hiemem aut negotia varie causatus, primo prudentes, dein vulgam, diutissime provincias fefellit.“ Id. 4, 4. „vetus et saepe simulum proficiscendi in provincias consilium“ dicit. *Commeatus* Ern. et Oudend. non de cibariis, sed de jumentis vehiculisque, quae certis intervallis mutabantur, intelligunt, atque convenit ei significationi verbum *disponere*. Consentit etiam Schellerus in Lexico sub voc. *commeatus*.

Callippides] Ita edidi, non *Callipides*, ut plerique. Sine dubio enim Καλλιπιδής ille est, τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτής, quem Xen. Sympos. 5, 11. et Plutarch. Agesil. 21. et in Apophthegm. Lacon. commemorant, omnes motus gestusque tanta corporis agilitate et imitationis veritate exprimere solitus, ut *simia* etiam nominaretur. Aristotel. de poet. c. 18. Graecum proverbium, quod singularem quendam hujus hominis mimum, nobis ignotum, spectare videtur, et, ut Erasmus in Adagiis sub hoc nomine dicit, de iis adhibebatur, qui in moliendis negotiis, quum multa se facturos minarentur, nihil tamen conficiebant, aut, quemadmodum Terentius ait, qui sedulo moventes sese nihil promovebant, occurrit etiam Cic. ad Att. 15, 12., ubi de Varrone spei de dedicando Ciceroni libro factam dudum frustrante: „Biennium praeteriit, quum ille Καλλιπιδής assiduo cursu cubitum nullum processerit,“ ad qu. l. vide Manutium.

in Syria, Drusus Romae obierat, secessum Campaniae petiit, constanti et opinione et sermone paene omnium, quasi neque rediturus unquam, et cito mortem etiam obiturus: quod paulo minus utrumque evenit. Nam neque Romam amplius rediit; sed et paucos post dies juxta Terracinam in praetorio, cui Speluncae nomen est, incoenante eo, complura et ingentia saxa fortuitu superne delapsa sunt: multisque convivarum et ministrorum elisis, praeter spem evasil. [40] Peragrata Campania, quum Capuae Capitolium, Nolae templum Augusti, quam causam

Germ. in Syria] Antiochiae a. U. 772. v. *Tac. A. 2*, 69. sequ. cf. infra c: 52.

Drusus Romae] veneno a Sejano extinctus a. 776. *Tac. A. 4*, 8. *Dion. 57*, 22. qui ad a. 775. refert.

secessum Camp. petiit] A. 779. *Dio 58*, 1. ἀπεδήμησα δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτου ἐκ τῆς Ῥώμης, καὶ οὐκέτι τὸ παράπαν ἐς τὴν πέλιον ἀνεκομίσθη, καίτοι μέλλων τε αἰεὶ καὶ ἐπαγγελλόμενος. Varias secessus causas memorat *Tac. A. 4*, 57.

constanti — rediturus unquam] *Tac. A. 4*, 58. „Forebant periti coelestium, iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. unde exitii causa multis fuit, prope- rum finem vitae conjectantibus vulgantibusque. neque enim tam incredibilem casum providebant, ut undecim per annos libens patriâ careret sequ.“

in praetorio] i. e. villa; palatio. v. ind. *Tac. A. 4*, 59. „Vescabantur in villa, cui vocabulum *Speluncae*, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in specu. ejus os, lapsis repente saxi, obruit quosdam ministros; hinc metus in omnes et fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu vultuque et manibus super Caesarem suspensus, opposuit sese incidentibus; atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant.“ Pro est vulg. erat. *Strabo 5*, 5. 6. post descriptionem Terracinae et sinus Cajetani: ἀνεωγέ τ' ἐπιπέδον σπήλαια ὑπερμεγέθη, κατοικίας μεγάλας καὶ πολυτελεῖς δεδογμένα. A *Speluncea*, a *Plinio* etiam 3, 9. memorata, nunc adhuc dicitur *Mare di Sperlonga*.

incoenante eo] Explicant *intus coenante*. Sed nullus dubito, quin legendum sit *coenante*, quod in cod. invenit Lipsius. Idem ad *Tac. l. c.* emendat: *in coenantem eum*. Ita Tiberium non evasisse, dudum monuerunt alii.

professionis praetenderat, dedicasset, Capreas se contulit; praecipue delectatus insula, quod uno parvoque litore adiretur, septa undique praeruptis immensae altitudinis rupibus, et profundo maris. Statimque revocante assidua oblatione populo, propter cladem, quae apud Fidenas supra XX hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant, transit in continentem, potestatemque omnibus adeundi sui fecit: tanto magis, quod Urbe egrediens, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere advenientes summovertat. [41] Regressus in in-

quam causam prof. praetenderat] Tac. 4, 57. „dii meditato prolatoque saepius consilio, tandem Caesar in Campaniam, specie dedicandi templa, apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul Urbe degere,“ quo loco ferri posse existimo ellipsin verbi, cui varie subvenire conantur interpretes. *Capitolum* pro templo Jovis dicitur, ut Calig. 57. *Capitolum Beneventi* commemoratur a Nostro Gramm. c. 9.

profundo maris] *Al mari.* Nolui mutare Graecismum, Tacito maxime frequentatum. Ille enim: *obstantia silvarum, occulta saltuum, humilium paludum, prominentia montium, asperissimum hiemis al.* Plura collegit Heinsius ad Ann. 1, 41. *Profundum* est pro substantivo, quod non convenit loco Calig. 57. *jactae moles infesto ac profundo mari,* quem temere adducant, quibus n. l. placet *mari.* De loco Tac. 4, 67. „Solitudinem ejus (insulae) placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, et vix modicis navigiis pauca subsidia, neque appulerit quisquam, nisi gnaro custode.“ Id est *unum parvumque litus* Nostri.

supra XX hom. millia] Describit rem Tac. 4, 62. sequ., qui c. 63. „*quinquaginta* hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt.“ Suetonius mortuos tantum numerat. Sequitur eum Oros. 7, 4. qui: „Amphitheatri cavea populo gladiatorium munus spectante collapsa est, et plus quam XX millia hominum occidit.“

summovertat] Tac. 4, 67. „At Caesar, dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem ejus irrumperet (leg. *interrumperet*), concursusque oppidanorum, disposito milite, prohiberentur, perosus tamen municipia et colonias omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit.“

sulam, Reipublicae quidem curam usque adeo abjecit, ut postea non decurias equitum unquam supplerit; non Tribunos militum Praefectosque, non provinciarum praesides ullos mutaverit; Hispaniam et Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit; Armeniam a Parthis occupari, Moesiam a Dacis Sarmatisque, Gallias a Germanis vastari neglexerit; magno dedecore imperii, nec minori discrimine. [42] Ceterum secreti licentiam nactus, et quasi civitatis oculis remotus, cuncta simul vitia, male diu dissimulata, tandem profudit: de quibus singillatim ab exordio referam. In castris, tiro etiam

decurias equitum] De re militari intelligo cum Oudend. et Wolfio aliisque, quoniam de ea in toto capite sermo, non de *decuriis iudicum* cum Lipsio et Ernestio.

Praefectosque] sc. alarum. Junguntur enim *Tribuni militum*. v. ind. Male Casaub. eos intelligit, qui exercitiis rebusque bellicis praeerant. Reliqui tacent.

non prov. praes. u. mutaverit] Paucitatem Senatorum, in quos crudelitas Tiberii saevierat, causam dicit Dio 58, 25. ubi: τοσοῦτον πλήθος τῶν τε ἄλλων καὶ τῶν βουλευτῶν ἀπώλετο, ὥστε τοὺς ἀρχοντας τοὺς κληρωτοὺς, τοὺς μὲν ἐστρατηγηκότας ἐπὶ τρία, τοὺς δ' ὑπατευκότας ἐπὶ ἑξήκοντα τῆς ἡγεμονίας τῶν ἑθνῶν, ἀπορία τῶν διαδεχομένων αὐτοῦς, σχεῖν τί γὰρ ἂν τις ἔχοι τοὺς αἰρετοὺς ὀνομάζειν, οἷς καὶ ἀπὸ πρώτης ἐπὶ πλείστον ἀρχεῖν εἰδίδου; Varias causas hujus instituti affert Tac. A. 1, 80. cf. Id. 4, 6. et Josephi, 18, 6. 5.

sine consul. legatis] v. ad Aug. 47. Praesides provinciarum Caesarearum *legati Caesaris* vel *Propraetores* dicebantur, quamquam Consulares essent. Ita enim Dio 53, 13. τοὺς ἑτέρους ὑπὸ τε ἑαυτοῦ αἰρεῖσθαι, καὶ πρεσβυτάς αὐτοῦ ἀντιστρατηγούς τε ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐκ τῶν ὑπατευκότων ὡσι, διέταξε (Augustus). Id. c. 12. ad Caesaris provincias refert *Hispaniam* Tarraconensem et Lusitaniam, et *Syriam*.

Armeniam] Huc pertinet, quod Dio 58, 26. ad a. 738. δ' Ἀρτάβατος ὁ Παρθός, τελευτήσαντος τοῦ Ἀρταξίου, τὴν Ἀρμενίαν Ἀρσάνη τῷ ἑαυτοῦ υἱεὶ ἔδωκε, καὶ ἐπεὶ μηδεμίαν ἐπὶ τούτῳ τιμωρίαν παρὰ τοῦ Τιβερίου ἐγένετο, τῆς τε Ἰαπταθονίας ἐπέερα, καὶ ὑπερηφανώτερον καὶ τοῖς Πάρθοις ἐχρήτο. cf. Tac. 6, 51. qui, non prorsus neglexisse rem Tiberrim, docet. De *Moesia* Gallique a vicinis populis intestatis nihil, quod scio, reliqui scriptores.

tum, propter nimiam vini aviditatem, pro Tiberio, *Biberius*; pro Claudio, *Caldius*; pro Nerone, *Mero* vocabatur. Postea Princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco et L. Pisone noctem continuumque biduum epulando potandoque consumsit: quorum alteri Syriam provinciam, alteri praefecturam Urbis contestim detulit: codicillis quoque *jucundissimos et omnium horarum amicos* professus. Sestio Gallo, libidinoso ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, et a se ante pau-

---

nim. vini aviditatem] *Plin.* 14, 22. (28.) „ipsa juventa ad merum promtor fuerat (Tiberius).“ Attulit *Burm.* carmen ineditum, cujus clausula:

„Exinde plebs Quiritium vocavit
Non Claudium Tiberium Neronem,
Sed Galdium Biberium Meronem.“

publ. morum correctione] de qua v. c. 35.

Pomponio Flacco] qui Consul a. 770. (*Tac.* 2, 41. *Dion.* 57, 17.), Moesiae praefectus a. 772. Rhascupolim per fraudes cepit. *Tac.* 2, 66. sequ. *Vellej.* 2, 129. Syriaeque Propraetor obiit a. 786. *Tac.* 6, 27. v. *Glandorp.* *Onomast.* p. 703. et *Heins.* ad *Ovid.* Ep. ex Ponto 4, 9, 58.

L. Pisone] Obiit a. 785. *Tac.* 6, 10. „Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit; nullius servilis sententiae sponte auctor, et quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei Gensorium fuisse memoravi; aetas ad octogesimum annum processit; decus triumphale in Thracia meruerat. sed praecipua ex eo gloria, quod Praefectus Urbis recens continuum (lege recens *conditam* v. *constitutam*) potestatem, et insolentia parendi graviolem, mire temperavit.“ cf. *Dio* 58, 19. De ejus ebrietate *Seneca* epist. 83. „L. PISO, Urbis custos, ebrius, ex quo semel factus est, fuit; majorem partem noctis in convivio exigebat; usque in horam sextam fere dormiebat; hoc erat ejus matutinum. Officium tamen suum, quo tutela Urbis continebatur, diligentissime administravit sequ.“ De annis praefecturae ejus disputat *Ern.* ad h. l. et ad *Tac.* 6, 11. Meruisse eam computatione, testis etiam *Plinius* loco supra cit. „Eaque commendatione credidere L. Pisonem Urbis Romae curae ab eo (Tiberio) delectum, quod biduo duabusque noctibus perpotatum nem continuas et apud ipsum jam Principem.“

Sestio Gallo] De *Sestio* s. *Sextio Gallis* v. *Glandorp.* p. 799. ubi hunc omisit.

cos dies apud Senatum increpito, coenam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret, utque nudis puellis ministrantibus coenaretur. Ignotissimum quaesturae candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in convivio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino sestertia ducenta donavit pro dialogo, in quo boleti, et ficedulae, et ostreae, et turdi certamen induxerat. Novum denique officium instituit a voluptatibus, praeposito Equite Romano, T. Caesonio Prisco. [43] Secessu vero Capreensi etiam sellariam excogitavit, sedem arcana- rum libidinum: in quam undique conquisiti puellarum et exoletorum greges, monstrosique concubitus repertores, quos *spintrias* appellabat, triplici serie connexi, invicem incestarent se coram ipso, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lascivissimarum picturarum et figurarum adornavit, librisque Elephantidis instruxit, ne cui in opera edenda exemplar imperatae schemae deesset. In silvis quoque ac nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantesque per antra et cavas rupes, ex utriusque sexus pube, Paniscorum et Nympharum habitu: palamque jam et vulgo nomine insulae abutentes, *Caprineum* dictitabant. [44] Majore adhuc et turpiore in-

sellariam] Tac. A. 6, 1. „Tunc primum ignota ante vocabula reperta sunt, *sellariorum* et *spintriarum*, ex foeditate loci ac multiplici patientia sequ.“ Dio etiam 58, 22. ἐν τῶν ἐρώτων, οἷς ἀναίδην καὶ τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἀρρένων καὶ Ἑλλήνων ὁμοίως ἐχρή- στο, διεβάλλετο.

Elephantidis] Molles *Elephantidos* libellos memorat Martial. 12, 43, 4.

schemae] Al. *scenae*. σχῆμα dicitur de modo exercendae libidinis, et venisse videtur mutatio a librario, quem offendit genitivus insolentior. v. Turneb. Advers. 14, 17. Pro *imperatae* sc. a Tiberio al. vitiose *imparatae* v. *impetratae*.

Caprineum] Nescio, cur probaverint viri docti emendationes καπεριῶν *eum* v. καπεριῶν *eum*. Si vel maxime *Caprineum* esset corruptum, *insulae* tamen nomen substituendum.

famia flagravit, vix ut referri audirive, nedum credi fas sit: quasi pueros primae teneritudinis, quos *pisciculos* vocabat, institueret, ut natanti sibi inter femina versarentur, ac luderent, lingua morsuque sensim appetentes; atque etiam, quasi infantes firmiores, necdum tamen lacte depulsos, inguini, ceu papillae, admoveret; pronior sane ad id genus libidinis et natura et aetate. Quare Parrhasii quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut, si argumento offenderetur, decies pro ea sestertium acciperet, non modo praetulit, sed et in cubiculo dedicavit. Fertur etiam in sacrificando quondam, captus facie ministri acerram praeferentis, nequissime abstinere, quin, paene vixdum re divina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simulque fratrem ejus tibicinem; atque utrique mox, quod mutuo flagitium exprobrarent, crura fregisse. [45] Feminarum quoque, et quidem illustrium, capitibus quanto opere solitus sit illudere, evidentissime apparuit Malloniae cujusdam exitu, quam perductam, et quicquam amplius pati constantissime recusantem, delatoribus objecit; ac ne ream quidem interpellare desiit, *Ecquid poeniteret: donec ea, relicto judicio, domum se abripuit, fer-*

Parrhasii] Plin. 35, 10. (36, 5.) ubi de Parrhasio exponit: „Pinxit et Archigallum; quam picturam amavit Tiberius Princeps; atque, ut auctor est Decius Ecaleo, LX. sestertiis aestimatum cubiculo suo inclusit.“ Eandem picturam Tranquillum et Plinium dicere, putat Harduin. ad illum l. Equidem Suetonium in argumento tabulae facilius errasse, existimo, quam Plinium, qui ex instituto de his rebus egit. Ceterum de eodem Parrhasio Plinius: „Pinxit et minoribus tabellis libidines, eo genere pecculantis joci se reficiens.“

et quicquam amplius] Recte hoc praetulerunt Oudend. Ern. Wolf. alteri: *nec quicqu.*, quod junctum verbo *recusantem* contrarium prorsus sensum efficit. *Quicquam amplius* interpretantur: *quicquam praeter coitum*. Per *εὐφημισμὸν* dictum puto de coitu ipso. *Perductam* autem intelligo: domum Tiberii vi ductam v. raptam, ut stuprum ibi pateretur.

roque transegit, obscoenitate oris hirsuto atque olido seni clare exprobrata. Unde nota in Atellanico exodio, proximis ludis assensu maximo excepta, percrebruit: *Hircum vetulum capreis naturam ligurire.* [46] Pecuniae parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionumque nunquam salario, cibariis tantum, sustentavit; una modo liberalitate, ex indulgentia vitrici, prosecutus, quum, tribus classibus factis pro dignitate cujusque, primae sexcenta sestertia, secundae quadringenta distribuit, ducenta tertiae, quam non amicorum, sed gratorum appella-

---

nota] Al. *mora*. Graevius *μωράν*, feminam fatuam, Turneb. Advers. 4, 17. versum ab histrionibus tractim pronunciatum intelligunt. Utrumque contra loci sententiam. Alii corrigere maluerunt locum, ut Burmann. *nota vox*, Oudend. *mira in At. exod. vox*, et probavit Wolfius. Puto *notam* esse versum, mores Tiberii notantem s. in quo notam libidinum ejus quaerebant auditores. Ea ipsis ludis assensu maximo excepta est, et postea percrebruit s. in vulgi sermonem venit. — De *exodiis Atellanis* i. e. fabulis jocosae atque satyricae argumenti, sic dicitis, ut *Diomedes* ait, a civitate Osorum Atella, in qua primum coeptae, et exhibitae plerumque post tragoedias ad exigendam tristitiam, v. *Bulenger. de theatro* 1, 9. p. 851. Tom. VIII. Thes. Graev.

capreis] Servavi ob omnium codd. auctoritatem, quamquam *caprae* plerumque ferae caprae dicuntur, ut ostendit ad h. l. Oudend., qui ideo dedit *capris*. Puto, illud discrimen non semper fuisse observatum, et praefereundum h. l. *capreis* etiam ad genus femininum facilius agnoscendum.

Pecun. parcus ac tenax] Contra *Tac.* 1, 75. dicitur „erogandae per honesta pecuniae cupiens, eamque virtutem diu retinuisse, quum ceteras exneret“ et 3, 18. „satis firmus adversum pecuniam.“ Ita *Dio* 57, 10. *ἐλάχιστα ἐς αὐτὸν δαπανῶν, πλείστα ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλκεν*, ubi plurima talis munificentiae exempla commemorat. Videtur igitur auctor de parcimonia tantum loqui, quam erga se ipsum suosque observavit.

com. peregrin.] Amicos sic dici Principis et propinquos, philosophos etiam et grammaticos aliosque doctos homines, quos in itineribus secum ducere solebat, docet Ernest. in exc. ad h. l.

gratorum] Al. *Graecorum*, et Graev. voluit *Graiorum*. Sed inter *amicos* etiam Graeci, et Romani inter *gratos* i. e. quibus delectaretur, quamquam non ad interiorem amicitiam admissis.

bat. [47] Princeps neque opera ulla magna fecit; (nam et, quae sola suscepit, Augusti templum, restitutionemque Pompejani theatri, imperfecta post tot annos reliquit) neque spectacula omnino edidit; et iis, quae ab aliquo ederentur, rarissime interfuit, ne quid exposceretur, utique postquam comoedum Actium coactus est manumittere. Paucorum Senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, ne-

quae sola suscepit] Dio 57, 10. plurima aedificia ab eo perfecta scribit, quamquam suo nomine non inscripto, nullum susceptum, nisi Augusti templum Romae. Ejus verba haec sunt: τὰ τε οἰκοδομήματα, ἃ προκατεβάλετο μὲν (ὁ Αὐγούστος), οὐκ ἐξέτελεσε δέ, ἐπιποιῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπέγραψε σφίσι· τὰ τε ἀγάλματα καὶ τὰ ἡρώα αὐτοῦ, καὶ ὅσα οἱ δήμοι καὶ ὅσα οἱ ἰδιώται ἐποίουν, τὰ μὲν αὐτὸς καθιέρου, τὰ δὲ τῶν ποντιφίκων τινὶ προσέτασσε· τοῦτο δὲ τὸ κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, οὐκ ἐπ' ἐκείνοις μόνοις τοῖς τοῦ Αὐγούστου ἔργοις, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσιν ὁμοίως τοῖς ἐπισκευῆς τινος δεηθεῖσιν ἐποίησε. πάντα γὰρ τὰ πεπονηκότα ἀνακτησάμενος, (αὐτὸς γὰρ οὐδὲν τὸ παράπαν ἐκ καινῆς, πλὴν τοῦ Αὐγούστου, κατασκευάσατο) οὐδὲν αὐτῶν ἰδιώσατο, ἀλλὰ τὰ τῶν πρώτων εἰκοδομησάντων αὐτὰ ὀνόματα πᾶσι σφίσι ἀπέδωκεν. Cum Nostro consentit Tac. A. 6, 45. „Ne publice quidem, nisi duo opera, struxit, templum Augusto, et scenam Pompejani theatri, eaque perfecta, contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit.“ Utrumque opus absolvit et dedicavit Caligula a. 790. v. Calig. 21. Dio 59, 7. Magnifica verba Velleji 2, 150. afferre piget.

rarissime] Contra Dio 57, 11. συνεχέστατα ἐπὶ τὰς θείας ἀτήρητα, τῆς τε τιμῆς τῶν ἐπιτελούντων αὐτὰς ἕνεκα, καὶ τῆς τοῦ πλήθους εὐνοσμίας, τοῦ τε συνεορτάζειν σφίσι δοκεῖν. οὐ γὰρ οὔτε ἐσπούδασέ ποτε τοπαράπαν τῶν τοιούτων οὐδὲν, οὔτε δόξαν τινά, ὡς καὶ συσπεύδων τινί, ἔσχευ. Recte dissensus conciliat Fabricius ita, ut Dionem de priori Tiberii tempore, in quo summa ejus comitas, Suetonium de posteriori, ubi veram indolem exuerat, exponere censeat. Ceterum n. l. *ab aliquo* est *ab ullo alio*, quicumque demum esset, ἢφ' οὔτινοςοῦν.

utique postquam] i. e. praesertim postqu. Ita Liv. 3, 65. „utique postremis mensibus, quum sequ.“ et 6, 20. „utique postquam sordidatum reum viderunt“ et 45, 23. „utique si.“ In verbo *coactus est* non argutandum erat interpretibus. Cogere est vehementibus precibus, quibus resistere aliquis non audeat, efflagitare. Ita ἀναγκάζειν saepe dicitur. v. quos laudat Krebsius in Lexico N. T. sub voc. ἀναγκάζω.

gavit, se aliis subventurum, nisi Senatui justas necessitatum causas probassent. Quo pacto plerosque modestia et pudore deterruit: in quibus Hortalum, Q. Hortensii oratoris nepotem, qui, permodica re familiari, auctore Augusto, quatuor liberos tulerat, [48] Publice munificentiam bis omnino exhibuit: proposito millies sestertio gratuito in triennii tem-

nisi Senatui — probassent] Vell. 2, 129. „Senatorum censum, quum id Senatu auctore facere posuit, quam libenter explevit, ut neque luxuriam invitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui.“ Tac. 2, 37. „Census quorum am Senatorum iuravit.“ Dio 57, 10. τῶν βουλευτῶν συχνοὺς πενομένους, καὶ μηκέτι μηδὲ βουλεύειν διὰ τοῦτ' ἐθέλοντας, ἐπλοῦτισεν. οὐ μέντοι καὶ ἀκριτως αὐτὸ ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ διέγραψε τοὺς μὲν ὑπὸ ἀσελγείας, τοὺς δὲ καὶ ὑπὸ πτωχείας, ἔσοι μὴδὲνα αὐτῆς λογισμὸν εἰκότα ἀποδοῦναι ἐδύνατο. De censu senatorio, quo qui carebant, senatoriam dignitatem obtinere non poterant, nisi Principis liberalitate adjuvabantur, diximus ad Aug. 41:

pudore] Muller. in sched. suadet pudor. Ingrata tamen subjecti est mutatio.

Hortalum] Tac. l. c. „quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali, nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, illectus a D. Augusto liberalitate decies Sestertii, ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur.“ Quod auctore Augusto liberos tulisse dicitur, id ipse Hortalus apud Tacitum: „hos non sponte sustuli, sed quia Princeps monebat“ et: „jussus ab Imperatore uxorem duxi.“ Quum subsidium rei familiaris sibi suisque petiisset, durissimum responsum tulit, „neque“ ita Tac. c. 38. fin., „miseratus est posthac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam delaberetur.“ A. 769.

proposito] i. e. oblato s., ut Tacitus, qui fuse totam rem exponit A. 6, 16, 17. *disposito per mensas.* Is enim c. 17. „donec tulit opem Caesar, disposito per mensas millies Sestertio, factaque mutuandi copia sine usuris (i. e. gratuito, v. Caes. 27.) per triennium, si debitor populo in duplum praedius cavisset.“ Dio 58, 21. τὸ πρᾶγμα τὸ κατὰ τὰ δανείσματα ἐμετρίασε, καὶ δις χιλίας καὶ πεντακοσίας μυριάδας τῶ δημοσίῳ ἔδωκεν (proposuit), ὡς αὐτὰς ὑπ' ἀνδρῶν βουλευτῶν ἀτοκεῖ τοῖς δεομένοις ἐς τρία ἔτη ἐκδανείσθῃναι. Postea *afficitas rei num.* apud Tacitum est *inopia rei num.* Idem Senatuscons., de quo Noster, ita refert: „ad hoc Senatus praescripserat, duas quisque fenoris (i. e. patrimonii sub

pus; et rursus, quibusdam dominis insularum, quae in monte Coelio deflagrarant, pretio restituto. Quorum alterum, magna difficultate nummaria populo auxilium flagitante, coactus est facere, quum per Senatusconsultum sanxisset, ut feneratorum duas patrimonii partes in solo collocarent, debitores totidem

fenore elocati) partes in agris per Italiam collocaret "i. e. ad agros aliasque possessiones emendas converteret, nempe ut ne pecunia in paucorum loculis condita jaceret, sed venditione debitorum et emtione a creditoribus facta in communem usum rediret. — *debitores solverent.* Id „*comnotum simul omnium aes alienum*“ Tacitus dicit. Denique *res expeditur* dissoluto aere alieno refe-ctaque fide. Ceterum pertinet res ad a. U. 786.

dom. insularum — pretio restituto] Bis hanc munificentiam exhibuit Tiberius, a. 780., (de qua Suetonius l. 1. et Tac. A. 4, 64. statim post descriptam Amphitheatri Fidenensis ruinam: „Nondum ea clades exoleverat, quum ignis violentia Urbem ultra solitum affecit, deusto monte Coelio; feralemque annum ferebant, et ominibus adversis susceptum Principi consilium absentiae, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Caesar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actaeque ei grates apud Senatum ab illustribus, fama apud populum, quia sine ambitione aut proximorum precibus, ignotos etiam et ultro accitos munificentia juverat. Adduntur sententiae, ut mos Coelius in posterum Augustus appellaretur; quando, cunctis circum flagrantibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Junii Senatoris, inviolata mansisset.“ *Vellejus* denique 2, 130. „qua liberalitate cum alias, tum proxime incenso monte Coelio, omnis ordinis hominum jacturae patrimonio succurrit suo?“) et iterum a. 789., quam praetermisit Noster, sed memorant Tac. 6, 45. „Idem annus gravi igne Urbem afficit, deusta parte Circi, quae Aventino contigua, ipsoque Aventino. quod damnum Caesar ad gloriam vertit, exsolutis domuum et insularum pretiis. Millies Sestertium ea munificentia collocatum; tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus“ et Dio 58, 26. περι πολὺ πλείω (quam inundatione, quam proxime narraverat) περι τε τὸν ἱππόδρομον καὶ περι τὸν Ἀουεντίνου ἐφθάρη, ὥστε τὸν Τιβέριον διςχιλίας καὶ πεντακοσίας μυριάδας τοῖς ζημιωθεῖσι τι ἀπ' αὐτοῦ δοῦναι. His etiam 57, 16. ad a. 709. ἐμπρησθεῖσι τισιν οὐχ ὅπως ὁ Τιβέριος, ἀλλὰ καὶ ἡ Διοῦσα ἤμυνε, quod Fabric. ad priorem illam liberalitatem refert, ubi tamen Dionis gravissimus in anno error foret. *Temperum atrocitatem Tac. feralem annum* dicit.

acris alieni statim solverent, nec res expediretur: alterum, ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti aestimavit, ut montem Coelium, appellatione mutata, vocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unquam largitus est, praeterquam singula millia denariorum praetorianis, quod Sejano se non accommodassent; et quaedam munera Syriacis legionibus, quod solae nullam Sejani imaginem inter signa coluissent: atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Ne provincias quidem ulla liberalitate sublevavit; excepta Asia, disjectis terrae motu civitatibus. [49] Procedente mox tempore etiam ad rapinas convertit animum. Satis constat, Cn. Len-

---

duplicata — legata] Exsolvit ea, ad sedandam militum seditionem, fictis Tiberii epistolis, Germanicus, testibus Tac. 1, 56. ubi perscriptum praeter alia literis illis dicit: „legata, quae petiverant, *exsolvi duplicarique*“ et *Dione* 57, 5. τὴν δωρεάν τὴν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου καταλειφθεῖσαν σφίσι διπλῆν, ὡς καὶ παρ’ ἐκείνου (quasi Tiberii jussu) δέδωκε (Germanicus).

Sejano] *Dio* 58, 18. τοὺς δορυφόρους καὶ λόχοις καὶ χρήμασι, καίπερ τὰ τοῦ Σηϊανοῦ φρονήσαντας εἰδώς, ἐτίμησεν, ἵν’ αὐτοῖς προσυμωτέροις κατ’ αὐτῶν (contra ipsos Senatores) χρῆσθαι ἔχῃ. Factum oppresso Sejano a. 735.

nullam Sej. imaginem] Plurimas Sejani statuas et imagines positas fuisse, concedente ipso Tiberio, et praeter alios honores etiam ad eas sacrificatum, testantur Tac. 3, 72. et 4, 2. ubi tam facilem Tiberium fuisse narrat, ut „coli per Theatra et Fora elligies Sejani, *interque principia legionum* sineret“ et 4, 7., atque *Dio* 57, 21. et 58, 2. cf. *Senec. Consol. ad Marc.* c. 22.

compendium captans] sc. ne praemia emeritae militiae dare opus esset, de quibus v. ad Aug. 21. et 49.

disjectis — civit.] v. Tac. 2, 47. „Eodem anno (U. 770.) duodecim celebres Asiae urbes collapsae nocturno motu terrae“ sequi. *Plin.* 2, 34. (86.) *Strabo* 12, 7, 18. et *Dio* 57, 17. ταῖς ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεσι ταῖς ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ κακωθεῖσαις ἀντὶ ἐστρατηγημῶς (M. Aletus e Praetoriis Tac. l. c.) σὺν πέντε ῥαβδούχοις προσετάχθη· καὶ χρήματα πολλὰ μὲν ἐκ τῶν φόρων ἀνείδη, πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τοῦ Τιβερίου ἐδόθη. v. Fabric. ad h. l.

tulum Augurem, cui census maximus fuerit, metu et angore ad fastidium vitae ab eo actum, et ut ne quo, nisi ipso herede, moreretur: condemnatam et generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis praedivitis et orbi, qui dimissam eam e matrimonio post vicesimum annum veneni olim in se comparati arguebat: praeterea Galliarum et Hispaniarum, Syriaeque et Graeciae principes confiscatos ob tam leve et tam impudens calumniarum genus, ut quibusdam non aliud sit objectum, quam quod partem rei familiaris in pecunia haberent: plurimis etiam civitatibus et privatis veteres immunitates, et jus metallorum ac vectigalium adempta; sed et Vononem, regem Parthorum, qui pulsus a suis, quasi in

---

Cn. Lentulum Augurem] Hunc *Senec.* de benef. 2, 27. „divitiarum maximum exemplum, sed ingenii tam sterilis, quam pusilli animi“ fuisse dicit, suum vidisse quater millies Sestertium. Distinguendum eum a Cn. Lentulo Gaetulico, qui *Tac.* 4, 44. et *Dion.* 57, 24. commemoratur, multis docet *Lips.* ad *Tac.* l. c., ex quo corrigendus *Glandorp.* p. 269.

Lepidam] A. 773. *Tac.* 3, 22. „At Romae Lepida, cui super Aemiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompejus proavi erant, defertur, simulavisse partum ex P. Quirino, divite atque orbo. adjiciebantur adulteria, venena, quaesitumque per Chaldaeos in domum Caesaris; defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinus, post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat.“ Aqua atque igni interdictum ei, narrat c. 23. Consul fuerat P. Sulpicius Quirinus a. 742. cum M. Valerio Messala. *Dio* 54, 28.

quod partem — haberent] Referunt ad legem Dictatoris Caesaris, qua „de modo credendi possidendique intra Italiam“, ut *Tac.* A. 6, 16., vel, ut *Dio* 41, 58. μηδένα πλείον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κενεῖσθαι, cautum erat. Ita Lipsius et Fabricius ad locos cit. Sed haec lex ad Italiam tantum et difficultatem rei numariae ex condita a feneratoribus pecunia pertinebat. Hic de provinciarum principibus sermo. Rectius igitur Ernestius, iis ex seposita domi pecunia rerum novarum studium objectum esse, statuit.

Vononem] Hic Parthiae regno ab Artabano expulsus a. 769. in Armeniam confugerat, sed inde etiam post breve regnum a. 771. Pompejopolim, Ciliciae maritimam urbem, amotus fuerat.

fidem populi Romani cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, et occisum. [50] Odium adversus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita ejus epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat; deinde et in reliquis. Juliae uxori tantum astitit, ut relegatae, quod minimum est, officii aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoque egredi, et commercio hominum frui, vetuerit: sed et peculio concesso a patre praebitisque annuis fraudavit, per speciem publici juris, quod nihil de his Augustus testamento cavisset. Matrem Liviam gravatus, velut partes sibi aequas potentiae vindicantem, et congressum ejus assiduum vitavit, et longiores secretioresque sermones, ne ejus consiliis, quibus tamen interdum et egere

Tac. A. 2. init. et c. 58. Inde quum fugam tentasset, interemptus est in itinere, ita ut nulla Tiberii culpa esse videretur. v. *Tac. c. 68.* ibique Lips.

ad restit. libertatem] Nunquam dissimulasse Drusum, pristinum se Reip. statum, quandoque posset, restitutum, Noster auctor est Claud. 1. cf. *Tac. 1, 53.*

Juliae uxori] v. Aug. 65. et Tiber. 11. Ceterum cum n. I. consentiunt, quae ex Dione *Zenaras* p. 548. τὴν δὲ γυναῖκα Ἰουλίαν οὕτε ἐπανήγαγεν ἐν τῆς ὑπεροχίας, ἣν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τοῦ Αὐγούστου κατεδιδόσθη δι' ἀσέλγειαν, ἀλλὰ καὶ κατέκλεισεν αὐτὴν, ὥς ἔ' ἐπὶ κενουχίας καὶ λιμοῦ φθαρεῖται. *Tac. 1, 53.* „Imperium adeptus, extorem, infamem, et post interfectum Posthumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exsiliu ratur.“ Obiit ea a. 767. — Proxime Brem. et Müller. legi jubent: „quod minimum esset.“

publici juris] Non redundat *publici*, ut Ernest. existimat. Ita *publicum et translativum jus* dicitur Aug. 10. Scilicet, de quibus nihil cautum erat litera testamenti, iis non adstrictum se putabat, aequitatis incuriosus.

Matrem Liv. gravatus] Hoc est, quod *Dio 57, 3.* καὶ γὰρ πάνυ αὐτῇ ἤχρηστο. De voc. *gravari* v. ind.

quibus tam. int. et egere] Hanc optimorum codd. lectionem cum Oudend. et Wolfio dedi pro vulg. *quibus tantum int. et aegra uti solebat.*

et uti solebat, regi videretur. Tulit etiam perindigne, actum in Senatu, ut titulis suis, quasi Augusti, ita et Liviae filius, adjiceretur. Quare non *parentem patriae* appellari, non ullum insignem honorem recipere publice, passus est. Sed et frequenter admonuit, *majoribus nec feminae convenientibus negotiis abstineret*: praecipue, ut animadvertit, incendio juxta aedem Vestae et ipsam intervenisse, populumque et milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam, sicut sub marito solita esset. [51] Dehinc ad simultatem usque processit, hac, ut ferunt, de causa. Instanti saepius, ut civitate donatum in decurias allegeret, negavit, alia se conditione allectu-

actum in Senatu] Al. a Senatu. Illud unice verum. Tac. 1, 14. „ Multa Patrum et in Augustam adulatio. Alii Parentem, alii Matrem patriae appellandam, plerique, ut nomini Caesaris adscriberetur, Juliae filius, censebant. ille, moderandos feminarum honores, dictitans, eademque se temperantia usurum in iis, quae sibi tribuerentur, ceterum anxius invidia, et muliebri fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem oī decerni passus est, aramque adoptionis et alia hujuscemodi prohibuit.“ Dio 57, 12. πολλοὶ μὲν μητέρα αὐτὴν τῆς πατρίδος, πολλοὶ δὲ καὶ γονεὰ προσαγορεύεσθαι γνώμην ἔδωκαν. ἄλλοι καὶ τὸν Τιβέριον ἀπ’ αὐτῆς ἐπικαλεῖσθαι ἐξηγήσαντο, ὅπως ὡς περ οἱ Ἕλληνες πατέρας, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μητέρας ὀνομάζῃται. ἀγανακτῶν οὖν ἐπὶ τοῦτοις, οὔτε τὰ ψηφίζόμενα αὐτῇ, πλὴν ἐλαχίστων, ἐπεκύρου, οὔτ’ ἄλλο τι ὑπέρογκον ποιεῖν ἐπέτρεπεν. εἰκόνα γοῦν ποτε αὐτῆς οἶκος τῶ Ἀυγούστῳ ὀσιώσασθαι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν βουλήν καὶ τοὺς ἱππέας μετὰ τῶν γυναικῶν ἐστιάσαι ἐβελήσασθαι, οὔτ’ ἄλλως συνεχώρησέν οἱ τοῦτο πράξαι, πρὶν τὴν γερούσιαν ψηφίσασθαι, οὔτε τοὺς τότε ἀνδρας δεικνύσαι· ἀλλ’ αὐτὸς μὲν τούτους, ἐκεῖνη δὲ τὰς γυναῖκας εἰστίασε· καὶ τέλος τῶν μὲν δημοσίων παντάπασιν αὐτὴν ἀπῆλλαξε, τὰ δ’ οἶκοι διοικεῖν οἱ ἐφεῖς, εἰς’ ὡς καὶ ἐν τοῦτοις ἐπαχθῆς ἦν, ἀποδημίας τε ἐστέλλετο, καὶ πάντα τρόπον αὐτὴν ἐξίστατο· ὡς τε καὶ ἐς τὴν Καπρίαν δι’ ἐκεῖνην οὐχ ἥμισυ μεταστήναι. N. l. pro Liviae filius malle[m] Juliae filius, uti Tacitus habet. Juliae enim nomen Liviae impositum, legimus Aug. 101. Obstat tamen, quod a Tacito verba sententiae senatoriae ipsa, a Nostro res omnino refertur, idque servato vetere eoque proprio nomine.

admonuit] Vulgo sequitur: quod non majoribus sequ.

decurias] judicium. Alia res supra c. 41.

rum, quam si pateretur ascribi albo, *extortum id sibi a matre*. At illa commota, veteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate et intolerantia morum ejus, e sacrario protulit atque recitavit. Hos et custoditos tamdiu, et exprobratos tam infeste, adeo graviter tulit, ut quidam putent, inter causas secessus hanc ei vel praecipuam fuisse. Toto quidem triennio, quo vivente matre afuit, semel omnino eam, nec amplius quam uno die, ac paucissimis vidit horis: ac mox neque aegrae adesse curavit, defunctamque, et, dum adventus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demum et tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset. Testamentum quoque ejus pro irrito habuit,

---

e sacrario] Intelligo cum Casaub. locum Augusto domi consecratum, ubi ejus imago habebatur et colebatur a Livia, et pretiosissima *καιμήλια* ab eo sibi relicta servabantur. Postea pro *exprobratos* Müller. suadet *expromptos* h. e. in lucem prolatos. Adverb. tamen *infeste* melius convenit vulgato.

inter causas secessus] v. Dion. loc. cit.

Toto qu. triennio] Secessit Tiberius Capreas a. 730. Livia obiit a. 789., unde Lipsius emendandum censuit *toto biennio*. Sed more antiquo tertii anni pars annumeratur, et quod *toto* additur, idiotismus est, frequens etiam nostratibus: *ganzer drei Jahre*.

ac mox — consecrari] Dio 58, 2. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τοῦτῳ χρόνῳ καὶ ἡ Λιβία μετήλλαξεν, εἰς καὶ ἐγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. καὶ αὐτὴν ὁ Τιβέριος οὐτε νοσοῦσαν ἐπεσικέψατο, οὐτ' ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προσέθετο· οὐ μὴν οὐδὲ ἐς τιμὴν ἄλλο τι αὐτῇ, πλὴν τῆς δημοσίας ἐπιφορᾶς καὶ εἰκόνων, ἐτέρων τὲ τιμῶν οὐδενὸς ἀξίων, ἐνεῖμεν. ἀθανάτισθῆναι δὲ αὐτὴν ἀντικρὺς ἀπηγόρευσεν. Tac. 5, 1 et 2., Funus ejus modicum, *testamentum diu irritum fuit*. laudata est pro Nostriis a C. Caesare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius, quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata amoenitate vitae, magnitudinem negotiorum per literas excusavit; honoresque memoriae ejus ab Senatu large decretos, quasi per modestiam, imminuit, paucis admodum receptis, et addito, *ne coelestis religio decerneretur*; sic ipsam maluisse. quia et parte ejusdem epistolae increpuit *amicitiis multiores*, Fulvium Consulem oblique perstringens. “

Testamentum — pro irritum habuit] Infra Calig. 16. *suppre-*

omnesque amicitias et familiaritates, etiam quibus ea funeris sui curam moriens demandarat, intra breve tempus afflixit; uno ex his, equestris ordinis viro, et in antliam condemnato. [52] Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptivum Germanicum, patria caritate dilexit; alterius vitii infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissiorisque vitae erat. Itaque ne mortuo quidem perinde affectus est; sed tantum non statim a funere ad negotiorum consuetudinem rediit, justitio longiore inhibito. Quin et Iliensium legis paulo serius consolantibus, quasi

sisse illud Tiberius dicitur. *Zonaras* p. 550. οὐδὲν τῶν τισι καταλειφθέντων ἐπ' ἐκείνης δέδωκεν ὁ Τιβέριος. *Dio* 59, 1. οὐδὲν οὐδενὶ ἐν τῶν ἐκείνης διασηκῶν ἀπήλλαξε.

in antliam] Hanc lectionem pro ineptis reliquis, quas enumeratas vide apud *Burm.* et *Oudend.*; prolatam a *Turneb.* *Advers.* 14, 17. omnes editores receperunt. Ad aquam, antlia pedibus calcata, hauriendam damnabantur a tyrannis, qui in eorum odium incurrissent, ut alii *ad metalla*. *Artemidorus* 1, 50. εἰς ἀντλίαν καταδικάζεσθαι dicit. Tales antlias in metallis salinisque nostris quotidie videre licet.

alterius vit. infensus] Respondet: *Germanico*, i. e. alteri, usque adeo obtractavit, ne quis addat cum *Lipsio*: *alterius virtutibus*.

Nam Drusus — erat] *Dio* 57, 14. τῇ ὀργῇ οὕτω χαλεπῇ ἐχρήσατο (Drusus), ὥστε καὶ πληγὰς ἵππεϊ ἐπιφανεῖ δοῦναι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ Κάστωρ παρωνύμιον λαβεῖν· τῇ τε μέθῃ καταπορῆς οὕτως ἐγένετο, ὥστε ποτὲ νυκτὸς ἐμπρησθεῖσιν τισιν ἐπιουρηῆσαι μετὰ τῶν δορυφόρων ἀναγκασθεῖς, ὕδωρ αὐτῶν αἰτούτων, θερμὸν σφίσειν ἐγχείαι κελεῦσαι· τοῖς τε ὀρχησταῖς οὕτω προσέκειτο, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτούς, καὶ μὴδ' ἐπὶ τῶν νόμων, οὓς ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτοῖς ἐξενήνοχε, καθίστασθαι. *Promptum ad asperiora ingenium Druso fuisse, Tac.* 1, 29. et vili gladiatorum sanguine nimis gavisum 1, 76. dicit. De voc. *fluxus* v. *Cort.* ad *Sallust.* *Cat.* 14. ubi „*adolecentium animi molles et aetate fluxi.*“

ne mortuo quidem] v. c. 62. De voc. *perinde* v. ind. Postea tantum non statim neque mutandum est, neque pro inutili pleonasmō habendum. Est enim utrique sua significatio. Nos: *just* *sogleich von der Bestattung.*

justitio] De *justitio* in publico luctu v. *Kirchmann.* de funer. *Rom.* 4, 11.

obliterata jam doloris memoria, irridens, *Se quoque, respondit, vicem eorum dolere, quod egregium civem Hectorem amisissent.* Germanico usque adeo obtrectavit, un et praeclara facta ejus pro supervacuis elevaret, et gloriosissimas victorias, ceu damnosas Reipublicae, increparet. Quod vero Alexandriam, propter immensam et repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in Senatu. Etiam causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem, legatum Syriae, creditur: quem, mox hujus criminis reum, pulant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent.

Quod vero Alexandriam — in Senatu] Tac. 2, 59. „M. Siliano, L. Norbano Coss. (a. 772.) Germanicus Aegyptum proficiscitur, cognoscendae antiquitatis. sed cura provinciae praetendebatur; levavitque apertis horreis pretia frugum, multaque in magis grata usurpavit. — Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset.“ cf. notata ad Caes. 35. et Aug. 18.

per Cn. Pisonem] Tac. 2, 69. „Saevam vim morbi augebat persuasio veneni a Pisone accepti; et repiebantur solo ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina et devotiones, et nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe oblitii, aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari; simul missi a Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.“ Dio 57, 18. ἀπίθανε δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὑπὸ τε τοῦ Πείσωτος καὶ ὑπὸ τῆς Πλαγκίνης ἐπιβουλεύσεις. *Scelere Pisonis et Plancinae interceptum se,* ipse dicebat Germanicus in ultima oratione apud Tac. 2, 71.

criminis reum] Rem ordine narrat Tac. 3, 10—15. Piso tandem perfosso jugulo, jacente humi gladio, domi repertus est, incertum, propria manu interemptus, an immisso percussore.

nisi ea secreta obstarent] Locum varie tentatum (longum enim foret, afferre virorum doct. conjecturas, inter quas tamen facillima Cel. Mülleri: nisi et secr. obst.) sanum existimo, quamquam duniore verborum structura laborantem. Interpretor: nisi id ipsum, quod ea mandata secreto data erant, obstaret, (*wenig nicht das Geheimnif. velle bei diesen Aufträgen ihm die Bekanntmachung derselben unmöglich gemacht hätte.*) Scilicet, quum nullum adjectivi: *secretus* substantivum lingua haberet, Suetonius Graeca constructione usus est: εἰ μὴ ἀπόρρητα ταῦτα ἐνώπιον

Per quae multifariam inscriptum, et per noctes celeberrime acclamatum est: *Redde Germanicum*. Quam suspicionem confirmavit ipse postea, conjugem etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis. [53] Nurum Agrippinam, post mariti mortem liberius quiddam questam, manu apprehendit, Graecoque versu, *Si non dominaris*, inquit, *filiola, injuriam te accipere existimas?* nec ullo mox sermone dignatus est. Quondam vero inter coenam porrecta a se poma gustare non ausam, etiam vocare desiit, simulans, veneni se crimine arcessi; quum praestructum utrumque consulto esset, ut et ipse tentandi

i. e. αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἀπέρρητα ἦν, quasi per ellipsin participii ὄντα post *secreta*. Nimirum Tiberius non ipse ore vel codicillis mandata illa Pisoni dederat, sed per alios et tam secreto, ut auctorem sciret quidem Piso, sed prodere non posset. Diverse rem tradit Tac. 3, 16. „Audire me meministi ex senioribus, visum saepius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit; sed amicos ejus dictitavisse, litteras Tiberii et mandata in Germanicum continere; ac destinatum promere apud Patres, Principemque arguere, ni elusus a Sejano per vana promissa foret; nec illum sponte extinctum, verum immisso percussore.“ Varias virorum doctorum conjecturas v. apud Burm. et Oudend. Postea per quae intelligo ob quae, διὸ v. διὰ ταῦτα, sc. quia Tiberii mandata mortem Germ. effecisse vulgo putabant. Burm. ex frequenti Suet. usu explicat: dum ea agebantur, per ea tempora, quod aeque admitti potest. Pro *celeberrime* al. *creberrime*.

Nurum Agripp.] Germanici conjugem. Liberius questam esse de exitio Claudiae Pulchrae, sobrinae, cui imminabat Tiberius, narrat Tac. 4, 52., relatis feminae verbis haec subjungens: „Audita haec raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque Graeco versu admonuit: *non ideo laedi, quia non regnaret.*“ Graecum versum vel ita effinxerunt: Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ἰβρίζεσθαι δοκεῖς; v. Εἰ μὴ τυραννεῖς, σύγατερ (v. τέκνον), ἀδικεῖσθαι δοκεῖς; vel respici putant vocem Iasonis apud Aristotel. Polit. 3, 4. κεινῶν, ὅτε μὴ τυραννοῖ. Illa ratio, unde versiculus peius fuerit, postior. v. Lips. ad Tac. l. c. et Casaub. ad n.

arcessi] Dedi cum Oudend., probantibus Graev., Gronov., Burm., Wolfio, pro *arcessitum*.

quum praestructum utrumque] a Sejano, ut auctor est Tac. 4, 54. „immissis, qui per speciem amicitiae monerent, paratum

gratia offerret, et illa quasi certissimum exitium caveret. Novissime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere velle, Pandateriam relegavit; conviciantique oculum per Centurionem verberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum jussit. Sed et perseverantem, atque ita absumentam, criminosissime insectatus est, quum diem quoque na-

---

ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa, simulationum nescia, quum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos, donec advenit Tiberius, forte, an quia audiverat; idque quo acrius experiretur, poema, ut erant apposita, laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinae, et intacta ore servis transmisit. nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem, *non mirum*, ait, *si quid severius in eam statuisset, a qua beneficii insimularetur*. Inde rumor, parari exitium; neque id Imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quaeri.“ A. 779.

calumniatus] Tac. 4, 67. ad a. 780. „Additus miles (Agrippinae et Neroni) nuncios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat, utroque struebantur, *qui monerent perfugere ad Germaniae exercitus, vel celeberrimo Fori effigiem D. Augusti amplecti, populumque ac Senatum auxilio vocare*. Eaque spreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.“ Accusatam eam in Senatu l. 5, 3. sequ. narrat ad a. 782., ubi plurima, maximo historiae detrimento, interciderunt.

mori inedia destinanti] A. 786. Tac. 6, 25. „Interfecto Sejanō, spe sustentatam, provixisse reor, et, postquam nihil de saevitia remittebatur, *voluntate extinctam; nisi si, negatis audentis, assimilatus est finis, qui videretur sponte sumtus*.“

crim. insectatus est] Tac. „Enimvero Tiberius *foedissimis criminationibus exarsit*, impudicitiam arguens, et Asinium Galium adulterum, ejusque morte ad taedium vitae compulsam. Sed Agrippina, aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis seminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam, quo biennio ante Sejanus poenas haureret, memoriaeque id prodendum, addidit Caesar; *jactavitque, quod non laqueo strangulata, neque in Germanias projecta feret*. Actae ob id grates, decretumque, ut XV. Kal. Novembres, utriusque necis die, per omnis annos, donum Jovi sacretur.“ De signif. verbi *imputare*, qua valet, velle aliquid pro beneficio haberi sibi quoque eo nomine gratiam deberi, (*einem etwas hoch anrechnen*) v. praeter Casaub. ad h. l., Freins-

talem ejus inter nefastos referendum suasisset. Impu-
tavit etiam, quod non laqueo strangulatam in Gemo-
nias abjecerit: proque tibi clementia interponi decre-
tum passus est, quo sibi gratiae agerentur, et Capi-
tolino Jovi donam ex auro sacretur. [54] Quum
ex Germanico tres nepotes, Neronem et Drusum et
Cajum, ex Druso unum, Tiberium, haberet; de ti-
tulus mortis liberorum, maximos natu de Germanici
filiis, Neronem et Drusum, P. C. commendavit:
diemque utriusque tirocinii, congiario plebi dato,
celebravit. Sed ut comperit, ineunte anno, pro eo-
rum quoque salute publice vota suscepta, egit cum

hem. ind. Flori, Duker. ad *Flor.* 4, 12, 62., Scheffer. ad *Phaedr.*
2, 22, 8. Rupert. ad *Juvenal.* Sat. 5, 14.

tres nepotes] v. Calig. c. 7.

morte liberorum] naturalis Drusi, adoptivi Germanici.

P. C. commendavit] Tac. 3, 29. „Per idem tempus (a. 773.)
Neronem, e liberis Germanici, jam ingressum juventam, com-
mendavit Patribus, utque munere capessendi Vigintiviratus sol-
veretur, et quinquennio maturius, quam per leges, quaesturam
peteret, non sine irrisu audientium postulavit.“ 4, 4. „Interim
anni (776.) principio Drusus, ex Germanici liberis, togam viri-
lem sumit, quaeque fratri ejus Neroni decreverat Senatus, repe-
tita.“ Haec tamen maxime pertinet, quam 4, 8. Tacitus exhibet,
deductis in Senatum adolescentulis, habita a Tiberio oratio, ubi
haec ejus verba: „Erepto Druso, preces ad vos converto; Diis-
que et patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis
majoribus genitos. suscipite, regite, vestram meamque vicem
explete. Hi vobis, Nero et Druse, parentum loco. ita nati estis,
ut bona malaque vestra ad Remp. pertineant.“ cf. Calig. c. 10.

publice vota suscepta] A. 777. Tac. 4, 17. „Cornelio Ce-
thego, Visellio Varione Coss. Pontifices, eorumque exemplo ce-
teri Sacerdotes, quum pro incolumitate Principis vota susciperent,
Neronem quoque et Drusum iisdem Diis commendavere; non tant
caritate juvenum, quam adulatione; quae moribus corruptis
perinde anceps, si nulla, et ubi nimia est. Nam Tiberius, haud
unquam domui Germanici mitis, tum vero *aequari adolescentes
senectae suae, impatient r indoluit*; accitosque Pontifices percun-
ctatus est, num id precibus Agrippinae, aut minoris, tribuissent.
Et illi quidem, quamquam abnuerent, modice perstricti; (ete-
nim pars magna e propinquis ipsius, aut promores civitatis erant)

Senatu, *Non debere talia praemia tribui, nisi expertis et aetate provecctis*: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variaque fraude inductos, ut et concitarentur ad convicia, et concitati proderentur, accusavit per literas, amarissime congestis etiam probris, et judicatos hostes fame necavit: Neronem, in insula Pontia; Drusum, in ima parte Palatii. Putant, Neronem ad voluntariam mortem coactum, quum ei carnifex, quasi ex Senatus auctoritate missus, laqueos et uncas ostentaret; Druso autem adeo alimentata subducta, ut tomentum e calcita tentaverit mandere: amborum sic reliquias dispersas, ut vix quandoque colligi possent. [55] Super veteres amicos ac

ceterum in Senatu oratione monuit in posterum, *ne quis mobiles adolescentium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret.*“

variaque fraude inductos] Sejani, qui prius Neronem per uxorem fratremque Drusum, mox hunc ipsum insectabatur. *Tac.* 4, 59, 60. ubi: „Nihil quidem pravae cogitationis (Neroni); sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultae; quas appositi custodes exceptas auctasque quum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper sollicitudinum formae orientabantur sequ.“

accusavit per literas] *Tac.* 5, 3. „missae in Agrippinam ac Neronem litterae. — Verba inerant quaesita asperitate; sed non arma, non rerum novarum studium, amores juvenum et impudicitiam nepoti objectabat.“ A. 782. Descriptio mortis in eandem lacunam incidit, quam supra doluimus. De insula Pontia (Ποντίας νήσους dicit *Dio* 59, 22.) v. *Strabon.* 5, 3, 6. τῶν σπηλαίων (de quibus dictum ad c. 39.) ἐν ᾧφει μάλιστα πρόκειται δύο νήσοι πελάγιοι, Πανδατάρια τε καὶ Ποντία, μικραὶ μὲν, οἰκούμεναι δὲ καλῶς, οὐ πολὺ ἀπ’ ἀλλήλων διέχουσαι, τῆς γῆς οὐκ ἔστι σ.

Druso — alim. subducta] A. 786. *Tac.* 6, 23. „Drusus deinde exstinguitur, quum se miserandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem detinisset.“ Quod *reliquias* eorum *dispersas* Noster dicit, *Dio* 58, 12. καὶ τὰ ἔσθια αὐτῶν (Drusi et Agrippinae) οὐ μόνον οὐκ ἐς τὸ βασιλικὸν μνημεῖον κατέβητο, ἀλλὰ καὶ κρυφθῆναι πρὸς κατὰ γῆς ἐκέλευσεν, ὥστε μηδέποτε εὐρεθῆναι. Postea Caligula matris fratrisque Neronis cineres Romam translatis Mausoleo condidit. v. *Calig.* 15. et *Dion.* 59, 3.

familiares, viginti sibi e numero principum civitatis depoposcerat, velut consiliarios in negotiis publicis. Horum omnium vix duos aut tres incolumes praestitit: ceteros, alium alia de causa, perculit. Inter quos cum plurimorum clade Aelium Sejanum, quem ad summam potentiam non tam benevolentia proce-
xerat, quam ut esset, cujus ministerio ac fraudibus liberos Germanici circumveniret, nepotemque suum ex Druso filio naturalem ad successionem imperii confirmaret. [56] Nihilo lenior in convictores Graeculos, quibus vel maxime acquiescebat. Zenonem quendam, exquisitius sermocinantem, quum interro-
gasset, *quaenam illa tam molesta dialectos esset, et ille respondisset, Doridem;* relegavit Cina-

consiliarios] Dio 57, 7. ἐπεποίητο βῆμα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐφ' οὗ προκαθίζων ἐχρημάτιζε, καὶ συμβούλους αἰεὶ, κατὰ τὸν Διόγουστον, παρελάμβανεν. v. Aug. 35.

cum plur. clade Ael. Sejanum] Perit maximae impotentiae homo a. 784. v. Dion. 58, 4. sequ. *Plurimorum cladem* cum interi-
tu ejus conjunctam Dio ita describit c. 14. οἱ δὲ δὴ συγγενεῖς οἱ τε ἑταῖροι αὐτοῦ, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες εἴ τε αὐτὸν κολακεύσαντες, καὶ οἱ τὰς τιμὰς αὐτῷ ἐξηγησάμενοι, ἐκρίνοντο. καὶ ἐκείνων τε οἱ πλείους ἠλίσκοντο ἐφ' οἷς πρότερον ἐφθονοῦντο· καὶ οἱ ἄλλοι κατεδίκαζον σφῶν ἐφ' οἷς πρότερον ἐψηφίσαντο· καὶ συχνοὶ καὶ τῶν κερκισμένων τε ἐπὶ τισὶ καὶ ἀφειμένων, καὶ κατηγορήθησαν αὐθις καὶ ἔαλωσαν, ὡς καὶ τὴν ἐκείνου χάριν τότε σωθέντες. οὕτως, εἰ καὶ μὴδὲν ἄλλο ἔγκλημά τι ἐπέφερετο, ἀλλ' αὐτὸ γε τοῦτο ἐξήρκει οἱ πρὸς τὴν τιμωρίαν, ὅτι Φίλος τοῦ Σηϊανοῦ ἐγεγόνει· καθάπερ οὐ καὶ αὐτοῦ τοῦ Τιβερίου Φιλήσαντος αὐτόν, καὶ δι' ἐκείνου καὶ τῶν ἄλλων οὕτω σπου-
δασάντων sequ. De circumventis Germ. liberis v. cap. superius.

nepotemque — nat.] Tiberium, interemtum postea a Cali-
gula. v. Calig. 23. Dio 59, 8. Servavi autem accus. *naturalem*, pro quo al. *naturali*, partim, quod concinnior est oratio, vita-
tis tribus ablativis continuis, partim, quod ita scripsisse aucto-
rem, docet error librorum, qui correxerunt *filium*, decepti sequ. *naturalem*.

Doridem] Oudend. suadet *Doricen* vel Gr. Δωριήην. At Pau-
san. 4, 27, 5. τὴν διάλεκτον τὴν Δωριδα, et 9, 22, 3. τὴν Φωιὴν τὴν Δωριδα dicit. v. Fischer. Animadv. ad Weller. P. I. p. 35. Rhodios Doriensibus accenset Thucyd. 7, 57. De eorum dialecto v. Fischer. l. c. p. 53.

riam, existimans, exprobratum sibi veterem secessum, quod Loricæ Rhodii loquantur. Item quum soleret ex lectione quotidiana quaestiones super coenam proponere, comperissetque, Seleucum grammaticum a ministris suis perquirere, quos quoque tempore tractaret auctores, atque ita praeparatum venire; primum a contubernio removit, deinde etiam ad mortem compulit. [57] Saeva ac lenta natura ne in puero quidem latuit: quam Theodorus Gadareus, rhetoricae praeceptor, et perspexisse primus sagaciter, et assimilasse aptissime visus est, subinde in objurando appellans eum πηλὸν αἵματι πεφυρμένον. Sed aliquanto magis in Principe eluxit, etiam inter initia, quum adhuc favorem hominum moderationis simulatione captaret. Scurram, qui, praetereunte funere,

Cinariam] Al. Cinarā v. Cynaram. Fuit ex Sporadibus. v. *Cellar.* 2, 14. p. 1295. Graevius conjecit *denariam*, de qua v. *Aug.* 92., et probaverunt Is. Vossius, Nic. Heindius, Oudendorp.

Seleucum] Alexandrinum, cui *Homerici* cognomen, de quo v. *Voss.* de hist. Gr.

Theodorus Gadareus] *Quinctil. Inst.* 3, 1, 17. „Praecipue tamen in se converterunt studia Apollodorus Pergamenus, qui praeceptor Apolloniae Caesaris Augusti fuit; et Theodorus Gadareus, qui se dici maluit Rhodium, quem studiose audisse, quum in eam insulam secessisset, dicitur Tiberius Caesar“ ubi Spalding. laudat Langbaen. ad *Longin.* c. 3, 14.

πεφυρμένον] Al. πεφυραμένον et συμπεφυρμένου. Plerique post *Cassaub.* receperunt πεφυραμένον. Sed praeterquam, quod πεφυρμένος forma est usitatior, et ita citatur locus a *Suida* in Ἀλέξανδρος Αἰγῆος, quam ob rem probatur etiam a *Dakero* ad *Thucyd.* 3, 49., commovit me metrum, ut darem πεφυρμένον. Est enim pars veteris senarii, quo ex aliquo poeta petito usus est rhetor.

Scurram] *Dio* 57, 14. προσελθὼν τις πρὸς νεκρὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφερόμενον, καὶ πρὸς τὸ οὗς αὐτοῦ προσηύχας ἐπιθροῦσέ τι· καὶ ἐρομένων τῶν ἰδόντων ὃ· τι εἰρήκει, ἐπετάλλσαι ἔφη τῷ Αἰγύπτῳ, ὅτι οὐδέπω οὐδὲν ἐνομίσαντο. οἱ κείνοι μὲν αὐτίκα ἀπειτήσαν, ἵνα αὐταγέλος αὐτῷ (ὡς ποι καὶ ἐπισκεπτῶν εἶτε) γένηται· τοὺς δ' ἄλλους οὐκ ἐξ μακρᾶν ἀπέλλαξε, κατὰ πέμψας καὶ ἐξήκοντα δραχμὰς διατείμας. Pro *clare* alii n. l. *elato*, quod respondere videtur Graeco

clare mortuo mandarati, ut nunciaret Augusto, *non-dum reddi legata, quae plebi reliquisset*, attractum ad se, recipere debitum, ducique ad supplicium imperavit, et patri suo verum referre. Nec nullo post in Senatu Pompejo cuidam, Equiti Romano, quidam perneganti, dum vincula minatur, affirmavit fore, *ut ex Pompejo Pompejanus fieret*; acerba cavillatione simul hominis nomen incessens, veterinque partium fortunam. [58] Sub idem tempus, consulente Praetore, an judicia majestatis cogi juberet, exercendas esse leges respondit, et atrocissime exercuit. Statuae quidam Augusti caput demserat, ut alterius imponeret. Acta res in Senatu, et quia amb-

πρὸς νεκρὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐνφερόμενον, quum *clare* minus conveniat Gr. ψιθυρίζειν. Tamen illud et superfluum est et contra Latinitatem; non *elatus* enim erat mortuus, sed *efferebatur*; et *clare* mandasse dicitur, quum jocum cum circumstantibus communicaret, et invidiam ita faceret Tiberio. *Scurram* autem non intelligo, quales funera sequi solebant, sed hominem de plebe, qui vulgi risum captabat.

dum vinc. minatur] Müller. suadet *minabatur*.

Pompejanus] Dictum intellectu facillimum. Intelligit intercessionem Pompejanorum sub Triumviris, qua Caesaris partes ad summam potentiam effloruerant. Haec est *vetus partium fortuna*. Pro *veterem* al. *veterum*, male.

judicia majestatis] Tac. 1, 72. „Legem majestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant; si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta Republica majestatem populi Rom. minuisset. facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus, tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamaverat. mox Tiberius, consultante Pompejo Macro Praetore, an judicia majestatis redderentur? exercendas leges esse, respondit.“ Dio 57, 19. τὰ τε ἄλλα ἀγρίως ἤρξε, καὶ ταῖς τῆς ἀσεβείας δίκαις, εἴ τις οὐχ ὄσον ἐς τὸν Αὐγουστον, ἀλλὰ καὶ ἐς αὐτὸν ἐκείνου τὴν τε μητέρα αὐτοῦ, πράξας τι ἢ καὶ εἰπὼν ἀνεπιτήδειον ἐπειλήθη, θειωῶς ἐπέξῃει. ἐβασανίζοντο δὲ οὐχὶ οἰκίται μόνον κατὰ τῶν ἰδίω δεσποτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθεροι καὶ πολῖται. οἳ τε κατηγορήσαντες ἢ καὶ καταμαρτυρήσαντές τινων, τὰς οὐσίας τῶν ἀλισκομένων διελάγγανον, καὶ προσέτι καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς προσελάμβανον.

igebatur, per tormenta quaesita est. Damnato reo, palatium hoc genus calumniae eo processit, ut haec quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum servum cecidisse, vestimenta mutasse, nummo vel abulo effigiem impressam latrinae aut lupanari intulisse, dictum ullum factumve ejus existimatione aliqua laesisse. Perit denique et is, qui honorem in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti et Augusto olim erant. [59] Multa praeterea, specie gravitatis ac morum corrigendorum, sed et magis naturae obtemperans, ita saeve et atrociter factitavit, ut nonnulli versiculis quoque et praesentia exprobrarent, et futura denunciarent mala:

[*Damnato reo*] Eandem causam existimant, quam Tac. 1, 74. refert, Granii Marcelli, Praetoris Bithyniae, a Quaestore Caepione Crispino majestatis perculato, subscribente Romano Hispanone. „Marcellum insinulabat, *sinistros de Tiberio sermones habuisse*. — Addidit Hispo, *statuam Marcelli altius quam Caesarum sitam; et alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberii inditam*.“ Tacitus, *Marcellum criminibus majestatis absolutum, de pecuniis repetundis ad recipieratos itum, Noster, reum damnatum*, scribit. Conciliare student utrumque scriptorem ita, ut repetundarum, non majestatis damnatum dicant, quod est contra mentem Suetonii, vel sententiae damnatoriae gratiam factam, quod non magis e n. l. elici potest. Nisi igitur erravit Noster, quod in tanto damnatorum numero in hoc uno facile potuit, diversa res fuit, quod ideo quoque existimo, quod *alterius*, non *Tiberii* (uti Tacitus) caput statuae Augusti reum imposuisse, Suet. dicit.

[*servum cecidisse*] i. e. verberasse.

[*vest. mutasse*] Neias enim erat, sacrato loco corpus nudare. Casaub. *Arrian*. Dissert. 2, 8. et *Valer. Max*: 2, 1, 7. citavit.

[*numo — intulisse*] v. exemplum, narratum a *Seneca de benef.* 3, 26.

[*existimatione*] i. e. iudicio. v. ind. in *existimare* et *opinari*. Usus est hoc voc. auctor, quod *dictum* jam praecesserat. Praeter necessitatem, et sensu etiam graviter mutato, corrigere voluit Burm. *dicto ullo factoque ejus existimationem oblique laesisse*, quem vide docte refutatum ab Oudendorpio. Idem mox defendit *honorem*, pro quo vulg. *honores*.

[*versiculis*] Tac. 1, 72. „Hunc quoque asperavere carmina,

*Asper et inmitis, breviter vis omnia dicam?
Dispeream, si te mater amare potest.*

*Non es Eques. Quare? non sunt tibi millia centum:
Omnia si quaeras, et Rhodos exsilium est.*

*Aurea mutasti Saturni secula, Caesar:
Incolumi nam te ferrea semper erunt.*

*Fastidit vinum, quia jam silit iste cruorem:
Tam bibit hunc avide, quam bibit ante merum.*

*Aspice felicem sibi, non tibi, Romule, Sullam:
Et Marium, si vis, aspice, sed reducem:
Nec non Antoní, civilia bella moventis,
Nec semel infectas aspice caede manus:
Et dic, Roma perit: regnabit sanguine multo,
Ad regnum quisquis venit ab exsilio.*

incertis auctoribus vulgata, in saevitiam superbiamque ejus, et discordem cum matre animum. " Nonnulli horum versiculorum ante ejus principatum facti sunt, alii eo Principe.

millia centum] i. e. ne quarta quidem pars census equestris, ut non opus sit emendare cum Lipsio: *quater et non sunt tibi millia centum*, qua medela versus vehementer claudicat. Postea *omnia si quaeras* cum Ernest. et Burm. refero ad sequ. *et Rhodos exsilium est*. Respondet enim superiori *quare*, et est: *quid porro, τί δέ, τί ὄντι*, sequiturque responsio: ne civis quidem es, Rhodi exsul agis. Minus bene Bremius jungit: *non s. t. millia centum, omnia si quaeras*; quod interpretatur: si omnia, quae possides, corradas et computes.

Fastidit vinum] Plin. 14, 22. (28.) qu. l. ad c. 42. citavimus, „Tiberium in senecta jam severum (Pintian. *sobrium* corrigi) atque etiam caevum alius, sed ipsa juvenia ad merum proniorem fuisse“ scribit.

Romule] Hoc non regis nomen censet Müller. in schedis, sed diminutivum pro: *Romane*, quod saepe dicatur *Romulus* pro: *Romuleus*, et hoc pro: *Romanus*.

si vis] i. e. *etiam, porro*, nota transeundi formula, quam exemplis Latinis illustravit Burm. Sed, si vis, Graeci etiam: *si δέ βούλε*; ut Xen. Memor. 5, 5, 11. (v. Viger. et Zeun. ad Viger. p. 511.) et Galli: *si Vous voulez*, et nostrates: *wenn Sie wollen*. Incepta, ne quid gravius dicam, correctio est Graevii: *in vivis, data*, quod, ut ait, valde friget istud *si vis*.

Quae primo, quasi ab impatientibus remediorum, ac non tam ex animi sententia, quam bile et stomacho, fingerentur, volebat accipi; dicebatque identidem: *Oderint, dum probent.* Dein, vera plane certaue esse, ipse fecit fidem. [60] In paucis diebus, quam Capreas attingit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit, territus, quod is a tergo insulae per aspera et devia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter poenam, quod non et locustam, quam praegrandem ceperat, obtulisset, locusta quoque lacerari os imperavit. Militem praetorianum, ob surreptum e viridiario pavonem, capite punit. In quodam itinere, lectica, qua vehebatur, verpibus impedita, exploratorem viae, primarum cohortium Centurionem, stratum humi paene ad necem verberavit. [61] Mox in omne genus crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia: quum primo matris, deinde nepotum et nurus, postremo Sejani familiares atque etiam notos persequeretur. Post cuius interitum vel saevissimus exstitit; quo maxime

---

remediorum] Vulg. *Romae domini.* Spectat, quod initio capituli: *specie gravitatis ac morum corrigendorum*, unde etiam Tiberii vox: *oderint, dum probent* sc. remedia, corruptis moribus a me adhibita.

primarum cohortium] Vexat interpretes pluralis, unde Græv. e Lipsii emendatione dedit *primarium*, idem Lipsius Elect. 2, 17. suasit *praetorianum*, Oudend. et Wolf. sub *primarum* gentis nomen vel tale quid latere existimant. Puto, *primas cohortes* dici praetorias, et *prim. coh. Centurionem* unum aliquem Centurionem praetorianorum, quum cohortem ipsam, cui praeerat, distinctius nominare, h. l. non attineret. Sic nos: *ein Officier von den Gard.n., von den Leibregimentern*, ubi, eius cohortis fuerit, non quaerimus.

Post cuius interitum] v. Dion. 58, 14. sequi qui o. 16. ὄθεν καὶ πάνυ ἀκριβῶς εἶμαθον, αὐτοὶ δὲ ἑαυτῶν ἀπαλλύμενοι, ἔτι καὶ τὰ πρότερον ἐνεῖνα οὐ τοῦ Σηϊανοῦ μᾶλλον ἢ τοῦ Τιβηρίου ἔργα ἦν. οἱ γὰρ μόλις οἱ κατηγορήσαντες τινῶν ἐκρίνοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ κατεψηφισμένοι τινῶν ἀνθελίσοντο. οὕτως οὖν ὁ Τιβηριὸς τινῶν ἐφείδετο, ἀλλὰ καὶ πᾶσι αὐτοῖς κατ' ἀλλήλων ἀποχερῆτο, εὖτ' ἄλλον βίβραιου φίλον

apparuit, non tam ipsum a Sejano concitari solitum, quam Sejanum quaerenti occasiones subministrasse. Etsi commentario, quem de vita sua summatim breviterque composuit, ausus est scribere, *Sejanum se punisse, quod comperisset, furere adversus liberos Germanici filii sui*: quorum ipse alterum, suspecto jam, alterum, oppresso demum Sejano, interemit. Singillatim crudeliter facta ejus exsequi, longum est: genera, velut exemplaria, saevitiae enumerare, sat erit. Nullas a poena hominum cessavit dies, ne religiosus quidem ac sacer. Animadversum in quosdam ineunte anno novo: accusati damnatique multi cum liberis atque etiam uxoribus suis. Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent: decreta accusa-

---

οὐδένα εἶχεν, ἀλλ' ἐν τῷ ἴσῳ καὶ τὸ ἀδικεῖν καὶ τὸ ἀναμάρτυτον, τὸ τε ὑποπτεῖόν τι καὶ τὸ ἀδείξ, πρὸς τὴν τῶν Σηζανῶν ἐγκλημάτων ἀνάκρισιν, ἐγίγνετο.

alterum — interemit] Perit Sejanus a. 784. Superiori anno interfectus fuerat Nero, igitur suspecto jam Sejano; Drusus a. demum 786., biennio igitur post oppressum Sejanum.

ne relig. qu. ac sacer] quibus non magis, quam Kal. Januariis supplicium de homine sumi, fas erat. v. Casaub. ad Aug. 57. Ceterum voc. *hominum*, quod nonnulli in *omnino* mutare voluerunt, et postea *novo*, quod aliis e glossemate ortum visum, recte ob morem Suetonii aliorumque defendit, addere solitorum, quae supervacua videantur.

lugerent] Tac. 6, 19. „Irritatus suppliciis, cunctos, qui carcere atquebantur, accusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immensa strages; omnis sexus, omnis aetas; illustres, ignobiles, dispersi, aut aggerati. neque propinquis aut amicis assistere, illacrumare, ne visere quidem diutius, dabatur; sed circumjecti custodes et in moerorem cuiusque intenti, corpora spurefacta assectabantur, dum in Tiberim traherentur; ubi fluitentia aut ripis appulsa non cremare quisquam, non contingere, interciderat sortis humanae commercium vi metus, quantumque saevitia glisceret, miseratio arcebatur.“ Aliquando tamen id permissum. *Dio 58, 16.* εἰδοῦσε μὲν γὰρ τινα ἀμνηστίαν αὐτῶν ὅψε ποτε ἐσηγήσασθαι. καὶ γὰρ πενθεῖν τοῖς βουλομένοις αὐτὸν ἐπέτρειψε, πρᾶσι ἀπειπῶν, μηδὲ ἐφ' ἑτέρου τινὸς κωλύεσθαι τινα τρῦτο ποιεῖν· ὃ παλάκις ἐψηφίζετο.

toribus praecipua praemia, nunquam et testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumque verborum. Objectum est poetae, quod in tragoedia Agamemnonem probris lacessisset: objectum et historico, quod *Brutum Cassiumque ultimos Romano-*

decreta — praemia] per legem majestatis. *Dio* 57, 19. οἱ τε κατηγορήσαντες ἢ καὶ καταμαρτυρήσαντές τινων, τὰς οὐσίας τῶν δίκαιομένων διελάγγχανον, καὶ προσέτι καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς προσελάμβανον, et, quem locum ex Excerpt. Peiresc. Reimarus inseruit 58, 14. καὶ γὰρ ἐπὶ Τιβερίου πάντες οἱ κατηγοροῦντές τινων χρήματα καὶ πολλά γε ἐκ τε τῶν οὐσιῶν αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ δημοσίου, καὶ προσέτι καὶ τιμὰς τινὰς ἐλάμβανον. ἤδη δὲ καὶ ἕτεροι προχειρῶς τινὰς δορυβοῦντες, ἢ καὶ ἐτοίμως τινῶν καταψηφίζομενοι, οἱ μὲν εἰκόνας, οἱ δὲ καὶ τιμὰς ἐπινικίους ἐκτῶντο. ὥστε τινὰς τῶν ἄλλων ἐλαφίσμων, ἀξιοθύντας τοιοῦτου τινός, μὴ θελήσαι αὐτὸ προσθέσθαι, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ δόξωσι ποτε ὅμοιοι ἐκείνοις γεγονέναι.

Omne crimen pro cap. receptum] *Dio* 58, 24. ἀφείδη τῶν αἰτιαθέντων τότε οὐδεὶς, πάντες δ' ἠλίκεντο, οἱ μὲν πλείους ἐκ τῶν τοῦ Τιβερίου γραμματῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ Μοκρῆνος βασιλῶν, οἱ δὲ δὴ λοιποὶ, εἴ ἂν βουλεύεσθαι σφᾶς ὑπώπτεον.

probra — lacessit] Similis, nisi eadem, a Suetonio tantum aliter excerpta, causa fuit *Mamerci Scauri*, quem accusaverat Macro, „detuleratque,“ ut Tac. 6, 29., „argumentum tragoediae, a Scauro scriptae, additis versibus. qui in Tiberium flecterentur.“ *Dio* 58, 24. Ἀτρεΐδης μὲν τὸ ποίημα ἦν. παρῆγει δὲ τῶν ἀρχομένων τινὲ ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ἵνα τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρη. μαθὼν οὖν τοῦτο ὁ Τιβέριος, ἐφ' ἑαυτῷ τότε (καὶ τότε.) το ἔπος εἰρηθεῖσαι εἶπε, Ἀτρεΐδης διὰ τὴν κραιφνοῦσαν εἶναι προσποιησάμενος, καὶ ὑπειπὼν ἔτι, Καὶ ἐγὼ οὖν λίαντα αὐτὸν ποιήσω, ἀνάγκην οἱ προσήγαγεν αὐτοσεντεὶ ἀπολέσθαι. Ita apud Nost., sub *Agamemnonis* persona Tiberium probris lacessitum, ferebant.

historico] Tac. 4, 34. „Cornelio Cossio, Asinio Agrippa Coss. (a. 778.) Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine, quod, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum dixisset. — Egressus Senatu, (c. 35.) vitam abstinentia finivit. libros per Aediles cremandos censuere Patres; sed mansuerunt, occultati et editi.“ *Dio* 57, 24. Κρεμούτιος Κέρδος αὐτέχειρ ἑαυτοῦ γενέσθαι, ἔτι τῶ Σκαυρῷ προσέηκουσεν, ἠναγκάσθη. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἐγκλημα ἐπαίτιον λαβεῖν ἠδυνήθη, (καὶ γὰρ ἐν πύλαις ἤδη γήρωσ ἦν, καὶ ἐπιεικέστατα ἐβεβίωκει) ὥστε ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ, ἦν πάσαι ποτὲ περὶ τῶν τῷ Αὐγουστῷ

rum dixisset: animadversum est statim in auctores, scriptaque abolita, quamvis probarentur ante aliquot annos, etiam Augusto audiente, recitata. Quibusdam, custodiae traditis, non modo studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis et colloquii usus. Citati ad causam dicendam partim se domi vulneraverunt, certi damnationis, sed ad vexationem ignominiamque vitandam; partim in media Curia venenum hauserunt, et tamen colligatis vulneribus, ac semia-

πραχθέντων συνετεθείκει, καὶ ἦν αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνεγνώκει, κριθῆναι, ὅτι τὸν τε Κάσσιον καὶ τὸν Βροῦτον ἐπήνεσε, καὶ τοῦ δημοῦ τῆς τε βουλῆς καθήφατο· τὸν τε Καίσαρα καὶ τὸν Αὐγούστου εἶπε μὲν κακῶν οὐδέν, οὐ μέντοι καὶ ὑπερεσέμνυε. ταῦτά τε γὰρ ἤτιάθη, καὶ διὰ ταῦτα αὐτὸς τε ἀπέθανε, καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, τότε μὲν ἐν τῇ πόλει εὐρεθέντα, πρὸς τῶν ἀγορανόμων, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τῶν ἐκαστάχοθι ἀρχόντων ἐναύθη· ὕστερον δὲ ἐξεδόθη τε αὖτις (ἄλλοι τε γὰρ καὶ μάλιστα ἡ Συγάτηρ αὐτοῦ Μαριμία συνέκρυψεν αὐτά) καὶ πολὺ ἀξίωσποιδοστώτερα ὑπο τῆς τοῦ Κόρδου συμφορᾶς ἐγένετο. N. I. junge: *quamvis probarentur — recitata* i. e. *quamvis testimonii probaretur, evinceretur, ea recitata esse.*

studendi] *Studere* ea aetate absolute dici coepit. *Plurima Quintiliani et Plinii exempla* v. in *Lexico Schelleri*. Ex hujus usus ignorantia venit n. l. *lectio scribendi*, sententia nimis circumscripta.

Citati — vulneraverunt] *Dio* 58, 15. τῶν γοῦν αἰτιαθέντων συχνοὶ μὲν καὶ κατηγορηθησαν παρόντες, καὶ ἀπελογήσαντο, καὶ παρήσειε γε εἰσὶν εἰ μεγάλη ἐχρήσαντο· οἱ δὲ δὴ πλείους αὐτοὶ εαυτούς πρὶν ἀλῶναι διέφθειραν. ἐποίουν δὲ τοῦτο μάλιστα μὲν, τῷ μήτε τὴν ὕβριν, μήτε τὴν αἰκίαν φέρειν· (πάντες γὰρ οἱ τινα τοιαύτην αἰτίαν λαβόντες, οὐχ ὅπως ἵππεις, ἀλλὰ καὶ βουλευταί, οὐδ' ὅπως ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ἐς τὸ δεσμωτήριον συνερωσούντο· καὶ καταψηφισθέντες, οἱ μὲν ἐκεῖ ἐκολάζοντο, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου ὑπὸ τῶν δημαρχῶν ἢ καὶ τῶν ὑπάτων κατεκρημνίζοντο· καὶ ἐς τε τὴν ἀγορὰν τὰ σώματα αὐτῶν ἀπάντων ἐξέριπτετο, καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο) ἤδη δὲ, καὶ ὅπως οἱ παῖδες τῶν οὐσιῶν αὐτοῦς κληρουσκῶσιν. ὀλίγοι γὰρ πάνυ τῶν ἐθαλοντηδόν πρὸ τῆς δίκης τελευτῶντων ἐδημεύοντο· προηαλούμενου διὰ τοῦτου τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Τιβερίου αὐτοῦντας γενέσθαι, ἵνα μὴ αὐτοὺς σφᾶς ἀποκτεῖναι δοκῆ· ὡς περ οὐ πολλῶν δευνότερον ἐν, αὐτοχειρίᾳ τινὰ ἀποθανεῖν ἀναγκάσαι, τοῦ τῷ δημοῦ αὐτὸν παραδοῖναι. Postea edidi, auctore cod. Memm., *sed ad sequ. pro et ad sequ.*, subintellecto *quoniam post certis*.

nimes palpitanteque in carcerem rapti. Nemo punitorum non et in Gemonias abjectus, uncoque tractus; viginti uno die, [abjecti tractique sunt] inter eos feminae et pueri. Immaturae puellae, quia more tradito nefas esset virgines strangulari, vitatae prius a carnifice, dein strangulatae. Mori volentibus vis adhibita vivendi. Nam mortem adeo leve supplicium putabat, ut, quum audisset, unum e reis, Carnulium nomine, anticipasse eam, exclamaverit: *Carnulius me evasit*. Et in recognoscendis custodiis, precanti cuidam poenae maturitatem respondit: *Nondum tecum in gratiam redii*. Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam convivio, cui et ipse affuerit, interrogatum eum subito et clare a quodam nano, adstante mensae inter copreas, cur Pa-

viginti uno die] Quoniam Tac. 6, 19. *immensam stragem* fuisse dicit, Lipsius ∞ i. e. mille, alii alium numerum n. l. substituerunt. Sed patet, Tacitum de totius post oppressum Sejanum temporis strage, Nostrum de uno die loqui. Ceterum verba *abjecti tractique sunt*, quae e glossemate in textum venisse, id quoque ostendit, quod *tractique sunt* in multis codd. desideratur, uncis inclusi.

Immaturae — strangulatae] *Immatturos* omnino Triumvirorum capitalium supplicio tradi, nefas erat, quam ob causam Antonius et Octavianus rerum potius παῖδισκον τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἢ ἄς εἰς ἄνδρας ἤδη τελῶν ἀποδάνη, ut nariet Dio 47, 6. H. l. autem Suet. Sejanum filiam dicit, de qua Tac. 5, 9. „Tradunt temporis ejus auctores, quia, Triumvirali supplicio affici virginem, inauditum habebatur, a carnifice, laqueum juxta, compressam; exin, obliis faucibus, id aetatis corpora (virginis sc. fratrisque) in Gemonias abjecta.“ Dio 58, 11. τὰ τε παῖδιά αὐτοῦ (Sejani) κατὰ δόγμα ἀπέθανε, τῆς κόρης, ἣν τῷ τοῦ Κλαυδίου υἱεὶ ἐγγεγενῆκει, προδιαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ δημίου· ὡς οὐχ ὀσιον ὄν παρεσκευασμένην τινὰ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἀπολίσσθαι.

Nondum — redii] Dio 58, 3. δῆσας τινὰ τῶν ἐταίρων, ἔπειτα λόγου περὶ τῆς Σαρατώσεως αὐτοῦ γενεμένου, εἶπε ὅτι· Οὐδέπω αὐτῷ διήλλασμαι, et c. 23. ἐν τοῖς τίτε (s. 786.) ἀποθανοῖσι καὶ ἑτέροις ἐγένετο. τίτε γὰρ αὐτῷ μέλις (ὡς αὐτὸς εἶπε) κατηλλάγη.

copreas] Ita legendum esse pro inepto *capreas* censuerunt Jos. Scaliger not. ad Festum in *scurra*, Lipsius Elect. 2, 17., Turneb. Advers. 22, 31., et receperunt post Casaubonum omnes.

conius majestatis reus tam diu viveret, statim quidem petulantiam linguae objurgasse, ceterum post paucos dies scripsisse Senatui, ut de poena Paconii quamprimum statueret. [62] Auxit intenditque saevitiam, exacerbatus indicio de morte filii sui Drusi: quem quum morbo et intemperantia perisse existimaret, ut tandem veneno interentum fraude Livillae uxoris at-

γ. hujus not. ad h. l. et Fabric. ad *Dion.* 50, 28. ubi Octavianus in oratione ad milites: τούς καλοὺς αὐτῶν εἰταίρους καὶ τραπεζεῖς, οὓς αὐτοὶ ἐκείνοι κοπρείας ἀποκαλοῦσι, et Reimar. ad 73, 6. qui κοπρείας scribendum contendit. Describit eos h. l. Dio ita: κοπρίας τινὰς καὶ γελωτοποιούς, αἰσχίστα μὲν τὰ εἶδη, αἰσχίῳ δὲ τὰ ἐνόματα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἔχοντας, καὶ διὰ τὴν ὕβριν τὴν τε ἀσέλγησαν ὑπερπλουτοῦντας. *M. Paconius*, legatus C. Silani, Proconsulis Asiae, inter hujus accusatores commemoratur a *Tac. Ann.* 3, 67. V. de Paconiis, patre et filio, Lips. ad *Tac. A.* 16, 28.

veneno intereintum] *A.* 776. *Tac.* 4, 8. „Sejanus, maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim interente, fortuitus morbus assimilaretur. id Druso datum per Lygdum spadonem, ut octo post annos cognitum est.“ *Id.* c. 10. diversum de Drusi morte eorum temporum rumorem, et c. 11. „ordinem sceleris per Apicatam Sejanī proditum, tormentis Eudemi ac Lygdī patefactum,“ tradit. *Dio* 57, 22. Δροῦσος δὲ ὁ παῖς αὐτοῦ φαρμάκῳ διώλετο. ὁ γὰρ Σηϊανὸς ἐπὶ τῆ ἰσχύϊ καὶ ἐπὶ τῷ ἀξιώματι ὑπερμαζήσας, τὰ τε ἄλλα ὑπέρογκος ἦν, καὶ τέλος καὶ ἐπὶ τὸν Δροῦσον ἐτέρετο, καὶ ποτε πῦξ αὐτῷ ἐπέτεινε. Φοβηθεῖς τε ἐκ τούτου καὶ ἐκείνου καὶ τὸν Τιβέριον, καὶ ἅμα καὶ προσδοκήσας, ἂν τὸν νεανίσκον ἐκποδῶν ποιήσῃται, καὶ τὸν γέροντα ῥᾶστα μεταχειριεῖσθαι, φάρμακόν τι αὐτῷ οἰά τε τῶν ἐν τῇ θεραπείᾳ αὐτοῦ ὄντων, καὶ διὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἣν τινες Λιουίλλαν ἐνομάζουσιν, ἔδωκε· καὶ γὰρ καὶ ἐμοίχευεν αὐτήν. Proditum scelus narrat 58, 11. καὶ ἡ γυνὴ (Sejanī) Ἀπεικάτα οὐ κατεψηφίσθη μὲν, μαθούσα δὲ ἔτι τὰ τέμνα αὐτῆς τέθνηκε, καὶ σφῶν τὰ σώματα ἐν τοῖς ἀναβασμοῖς ἰδοῦσα, ἀνεχώρησε, καὶ ἐς βιβλίον γράψασα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Δροῦσου, κατὰ τε τῆς Λιουίλλης τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, δι' ἣν περ καὶ αὐτὴ τῷ ἀνδρὶ προσεκειροῦνκε, ὥστε μηκέτι συνοικεῖν, τὸ μὲν τῷ Τιβερίῳ ἔπειψεν, αὐτὴ δ' αὐτὴν διεχρήσατο. καὶ οὕτως ὁ Τιβέριος ἐντυχῶν τῷ βιβλίῳ, καὶ διελέγξας τὰ γεγραμμένα, τοὺς τε ἄλλους πάντας καὶ τὴν Λιουίλλαν ἀπέπεινεν. *A.* 784.

Livillae] filiae Drusī, fratris Tiberii, ex Antonia minore, sororisque Germanici, quae nupta Druso cum Sejano rem habuit, et contra mariti vitam conspiravit. γ. loc. cit. De ejus nomine

que Sejani cognovit, neque tormentis neque supplicio
 cujusquam pepercit; soli huic cognitioni adeo per to-
 tos dies deditus et intentus, ut Rhodiensem hospiti-
 tem, quem familiaribus literis Romam evocarat, ad-
 venisse sibi nunciatum, torqueri sine mora jusserit,
 quasi aliquis ex necessariis quaestioni adesset; dein-
 de, errore detecto, et occidi, ne divulgaret injuriam.
 Carnificinae ejus ostenditur locus Capreis, unde dam-
 natos, post longa et exquisita tormenta, praecipitari
 coram se in mare jubebat, excipiente classiariorum
 manu, et contis atque remis elidente cadavera,
 ne cui residui spiritus quicquam inesset. Excogita-
 verat autem inter genera cruciatus etiam, ut larga
 meri potione per fallaciam oneratos, repente vere-
 tris deligatis, fideularum simul urinaeque tormento
 distenderet. Quod nisi eum et mors praevenisset, et
 Thrasyllus consulto, ut ajunt, differre quaedam spe
 longioris vitae compulisset; plures aliquanto necatu-
 rus, ac ne reliquis quidem nepotibus parurus credi-
 tur; quum et Cajum suspectum haberet, et Tiberium,

(nam *Livia* etiam et *Julia* appellatur) v. Oudend. ad h. l. et Fabr.
 ad *Dion.* 57, 22.

quasi aliquis ex necess. qu. adesset] Interpretantur: ex neces-
 sariis ad quaestionem i. e. ex iis, qui ad verum evincendum neces-
 sario torquenti essent. Sed quoniam haec ratio duriorum verho-
 rum structuram infert, malo *necessarium* alicujus reorum intelli-
 gere, quem quum Tiberius citatum ad quaestionem testimoni
 causa adesse existimaret, subijci statim tormentis jussit. Rom
 sic narrat *Dio* 58, 3. ἵστατον τινα καὶ πάντα ἰσχυρῶς βασανίτας, εὖτετα
 γυνεὸς ἐπὶ ἀδίκως κατηγορήσῃ, καὶ πάλιν σπουδῆ ἀπειταίειν, εἶπεν ὅτι
 χαλεπωτέρως ὕβρισται, ἢ ὥστε καλῶς δύνασθαι ζῆν.

Thrasyllus — compulisset] *Dio* 58, 27. οὐ μὴν καὶ πάντες οἱ
 αἰτιαζέοντες ἀπέθανον, διὰ τὴν Θράσυλλον σοφώτατα τὸν Τιβέριον
 μεταχειρισμένον. περὶ μὴ γὰρ αὐτοῦ καὶ πάνου ἀνεπιβῶς καὶ τὴν βαί-
 ραν καὶ τὴν ἄραν, ἐν ἧ̄ τεθνήσκοντο, εἶπεν· ἐπιβῶν δὲ δὴ δένια ἄλλα
 ἐπὶ ψευδῶς βλάσφημα ἔφη, ὅπως ἕως καὶ ἐπὶ μακρότερον ζῆσαν, μὴ
 ἐπαχθῆ̄ σφας ἀπειταίειν· ὃ καὶ ἐγένετο. νομίτας γὰρ καὶ μετὰ τοῦτο
 ἔξῃνα. οἱ ποῖσ' ἔτα εὐρύτατο κατὰ σχολὴν πράξει, οἱτ' ἄλλως εἰστευ-
 σε, καὶ τῆς βουλῆς, ἀντειπόντων τι πρὸς τὰς βασάνους, τῶν ὑπευθύ-
 νων, ἀναβαλομένης τὴν κατάδηλον σφῶν, οὐκ ὠργίσθη.

ut ex adulterio conceptum, aspernaretur. Nec abhorret a vero: namque identidem *felicem Priamum* vocabat, quod *superstes omnium suorum exstitisset*. [63] Quam inter haec non modo invisus ac detestabilis, sed praetrepidus quoque, atque etiam contumeliis obnoxius vixerit, multa indicia sunt. Haruspices secreto ac sine testibus consuli vetuit. Vicina vero Urbi oracula etiam disjicere conatus est: sed majestate Praenestinarum sortium territus, destitit, quum obsignatas devectasque Romam non reperisset in arca, nisi relata rursus ad templum. Unum et alterum consulares, oblatis provinciis, non ausus a se dimittere, usque eo detinuit, donec successores post aliquot annos praesentibus daret: quum interim, manente officii titulo, etiam delegaret plurima assidue, quae illi per legatos et adjuutores suos exsequenda cu-

ut ex adulterio conc.] matris Livillae et Sejani. v. Tac. 4, 5. et Dion. 57, 22. quem locum supra transscripsimus. Id. 58, 25. Τιβερίου διά τε τήν ἡλικίαν (ἔτι γάρ παιδίον ἦν) καί διὰ τήν ὑποψίαν (οὐ γάρ ἐπιστεύετο τοῦ Δροῦσου παῖς εἶναι) παρεώρα.

felicem Priamum voc.] Dio 58, 25. πολλάκις λέγεται καί τὸν Πρίαμον μακαρίζειν, ὅτι ἄρδην μετὰ τῆς πατρίδος καί μετὰ τῆς βασιλείας ἀπώλετο.

contum. obnoxius] Viri docti, qui rursus non attenderunt ad morem Suetonii, quo summam eorum praemittit, quae deinde singillatim expositurus est, post Salmasium h. l. ejectum voluerunt *contumeliis*, ut *obnoxius* absolute esset i. q. *anxius, sollicitus*, ut supra c. 12. Nempe ab hoc inde capite ostendit auctor, *invisum* et *praetrepidum* vixisse, et c. 66. *contumelios etiam obnoxium*. Ita enim illud orditur: „Urebant insuper *anxiam mentem* varia undique *convicia* sequ.“

Praenest. sortium] De sortibus omnino dixi supra ad c. 14., de *Praenestinis* v. Cic. de divin. 2, 41. cf. G.ather. de veteri jure pontificio 4, 12. (Thes. Graev. T. V. p. 197.) et in primis *Bulenger.* de sortibus 1, 1. (Ibid. p. 361. sequ.) N. l. jure Memmi. lectionem *relata* sc. arca vulgatae *relatas* praetulerunt Ern. et Oudend.

assidue, quae] Vulg. *plurima, assidueque* sequ. Illud probarunt Oudend. et Wolf., amoto, quod Ernest. injecit *dicitioni, plurima assidue, ταυτολογίας* crimine, quum *plurima remi, assidue* tempus notet. *Assidue* enim est *caepe* v. ind. Quod ad remi,

rarent. [64] Nurus ac nepotes nunquam aliter post damnationem, quam catenatos, obsutaque lectica, loco movit; prohibitis per militem obviis ac viatoribus respicere usquam, vel consistere. [65] Sejanum, res novas molientem, quamvis jam et natalem ejus publice celebrari, et imaginis aureas coli passim videret, vix tandem, et astu magis ac dolo, quam principali auctoritate, subvertit. Nam primo, ut a se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto consulatu, quem longo intervallo

Dio 58, 19. τὸν Πείσωνα τὸν πολίτην τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησε — καὶ Λούκιον ἀντ' αὐτοῦ Δαμίαν ἀνθεΐλετο, ὃν πρόταλαι τῇ στρατιᾷ προστάξας κατεΐχεν ἐν τῇ ἱερῇ τοῦτο δὲ καὶ ἐφ' ἐτίμῳ πολλῶν ἐποίει, ἔργῳ μὲν, μηδενὸς αὐτῶν δεόμενος, λόγῳ δὲ δὴ, τιμῶν αὐτοῦς προσποιούμενος. *Tac.* 6, 27. „Extremo anni (786.) mors Aelii Lamiae funere censorio celebrata, qui administrandae Syriae imagine tandem exsoluitus, Urbi praefuerat. genus illi decorum, vivida senectus, et non permixta provincia dignationem addiderat. Exin, Flacco Pomponio Syriae Praefectore defuncto, recitantur Caesaris literae, quis incusabat, egregium quemque, et regendis exercitiis idoneum, abnuere id munus; sequae ea necessitudine ad preces cogi, per quas Consularium aliqui capessere provincias adigerentur; oblitus, Annuntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum attineri.“

loco movit] h. e. ab uno loco in alium transportavit. Inepte enim in dicitur. Reitzianis explicatum: relegavit et dignitate privavit.

quamvis — videret] *Dio* 58, 2. ὁ δὲ δὴ Σηιάδος ἔτι καὶ μᾶλλον ἤθετο (αὐ ἐπὶ ἤθετο?). καὶ ἐψηφίσθη, ὅπως τὰ γενέθλια αὐτοῦ δημοσίᾳ ἑορτάζηται. τὸ γὰρ τοὶ πλῆθος τῶν ἀνδριαντῶν, ὧν ἢ τε βουλὴ καὶ ἢ ἱππᾶς, αἱ τε Φιλαὶ καὶ αἱ ἄνδρες οἱ πρῶτοι ἕστησαν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐξηρίθρησαν ἂν τις· πρέσβεις δὲ ἰδίᾳ μὲν ἢ γερουσία, ἰδίᾳ δὲ οἱ ἱππεῖς, τὸ τε πλῆθος ἐκ τε τῶν δημάρχων καὶ ἐκ τῶν ἀγορανόμων τῶν σφετέρων πρὸς ἀμφοτέρους αὐτοῖς ἐπέμπον· καὶ ἤρχοντο ὑπὲρ ἀμφοῖν ὁμοίως, καὶ ἔθνον, καὶ τὴν τύχην αὐτῶν ὤμνυσαν. v. etiam ad c. 48.

collegam — in quinto cons.] v. ad c. 26. *Dio* 58, 4. ἐκ μὲν δὴ εἶν τοὶ προφανοῦς οὐδὲν ἔδρασε τὸ τε γὰρ δορυφορικῶν πᾶν ἰσχυρῶς ὑπείκωτο, καὶ τῶν βουλευτῶν τὸ μὲν εὐεργεσιαις, τὸ δὲ ἐλπίσι, τὸ δὲ καὶ φόβῳ προσηπειοῖτο. τοὺς τε περὶ τοῦ Τιβέριον ὄντας οὕτω πάντας προσηταίριστο, ὥστε τὰ μὲν ἐκείνου πάντα ἀπλῶς ἂ ἔπραττε παραιτικά εἰ ἀγγέλλεσθαι, τὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ὁρωμένα τῇ Τιβερίῳ

absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribuniciae potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda miserandaque oratione; quum inter alia P. C. precaretur, *mitterent alterum e Consulibus, qui se senem et solum in conspectum eorum cum aliquo militari praesidio perduceret*. Sic quoque diffidens, tumultumque metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romae continebat, solvi,

δηλοῦν. ἄλλως οὖν αὐτὸν μετεπορεύετο, καὶ ὑπάτῃν τε αὐτὸν ἀπέδειξε, καὶ κοινωτὸν τῶν Φροντῖδων ἀνόμαζε. Σηϊανός τε ὁ ἐμὸς, πολλὰνίς ἐπαναλαμβάνων ἔλεγε· καὶ τοῦτο καὶ γραφῶν πρὸς τε τὴν βουλὴν καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἐδήλου. A. 784.

sp. affinitatis] Non solum enim desponderat filio Claudii Druso Sejani filiam, Claud. 27. Tac. A. 3, 29. Dio 58, 11. sed *generum* etiam sibi destinaverat ipsum Sejanum, Tac. 5, 6. et 6, 8. data in matrimonium filii Drusi filia Julia, ut ad Dionis l. c. ostendit Reimarius ex Zonara p. 550. τὸν δὲ Σηϊανὸν ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, καὶ κηδεστὴν ἐπὶ Ἰουλίᾳ τῇ τοῦ Δρουσοῦ θυγατρὶ ποιησάμενος, ὕστερον ἔκτεινε. *Gener* igitur a Tacito pro *progenere* dicitur.

tribuniciae potestatis] Secundum Dion. 58, 9. Naevius Sertorius Macro, missus ad opprimendum Sejanum, ἰδὼν αὐτὸν ταραττόμενον, ὅτι μηδὲν οἱ ὁ Τιβέριος ἐπεσταλκίει, παρεμυδίστατο, εἰπὼν ἰδίᾳ καὶ ἐν ἀπορήτῳ, ὅτι τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν δημαρχικὴν φέροι. Potestatem autem tribuniciam dari solitam imperio destinatis, in Augusti Tiberiique vitis saepius vidimus. v. ad Aug. 27.

pudenda mis. oratione] epistola ad Senatum missa, cujus argumentum Dio 58, 10. exhibet, his additis verbis: ὡς γοῦν οὐδὰ τὴν ὁδὸν ἀσφαλῶς ποιήσασθαι δυνάμενος, τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων μετεπέμψατο. Consules autem intellige suffectos, quum ipse cum Sejano exorsus esset annum. De Consulibus hujus anni variis mensibus suffectis v. Fabr. ad Dion. l. c. et *Norisi* epistol. consularem (Thes. Graev. Tom. XI. p. 404.).

Sic quoque diffidens] Dio 58, 13. ὁ δὲ δὴ Τιβέριος, τῶς μὲν ἐν δέει μεγάλῃ καθεστῆκει, μὴ ὁ Σηϊανός κατασχῶν αὐτὴν, (Urbem) ἐπ' αὐτὸν ἐπιπλεύσῃ, καὶ πλοῖα παρεπιεύασατο, ἵνα, ἂν τι τοιοῦτου συμβῇ, διαφύγῃ· τῷ τε Μάκρωνι, ὡς τινες φασιν, ἐνετείλατο, ὅπως ἂν τι παρακινήσῃ, τὸν Δροῦσον δ' ἐπὶ τὴν βουλὴν καὶ ἐς τὸν δῆμον ἐξαγάγῃ, καὶ αὐτοκράτερα ἀποδείξῃ. Tac. 6, 23. „Tradidere quidam, praescriptum fuisse Macrooni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodia juvenem (nam in Palatio attinebatur) ducem populo imponere.“

si res posceret, ducemque constitui praeceperat. Aptatis etiam navibus, ad quascunque legiones meditata fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem signa, quae, ne nuntii morarentur, tolli procul, ut quidque factum foret, mandaverat. Verum, et oppressa conjuratione Sejani, nihilo securior aut constantior, per novem proximos menses non egressus est villa, quae vocatur Jovis. [66] Urebant insuper anxiam mentem varia undique convicia, nullo non damnatorum omne probri genus coram, vel per libellos in orchestra positos, ingerente. Quibus quidem diversissime afficiebatur: modo, ut prae pudore ignota et celata cuncta cuperet; nonnunquam eadem contemneret, et proferret ultro, atque vulgaret.

nilulo securior] Non modo non admisit legatos, Roma ad gratulandum missos, ἀλλὰ καὶ τὸν ἕτατον τὸν Ἰησοῦλον, τὰ τε αὐτοῦ ἀεὶ φρονήσαντα, καὶ πρὸς τὴν ἀσφαλείαν τῆς ἐς τὴν πόλιν αὐτοῦ νομιδῆς, ὡς περ ἐπιστάλκει, ἐλθόντα, ἀπεώσατο.

in orchestra] ubi Senatorum sedes, tempore ludorum. Sic Aug. 55. „famosi libelli, in Curia de Aug. sparsi dicebantur, utrumque celeberrimo loco, quo magis in vulgus exirent illa convicia, et potissima pars populi primum concitaretur.“ Burm. difficultates objicit fere ridiculas. Quamquam vinculis detenti, per alios poterant libellos exponere, ut ipsi solenni more exprossuisse dicantur.

proferret ultro] Dio 57, 25. ζητῶν καὶ ἕκαστον ἀκριβῶς, ἕσα τινὲς ἠτιάζοντο φλαύρωσιν περὶ αὐτοῦ εἰρημέσαι, αὐτὸς αὐτὸν πάντα τὰ ἐξ ἀνθρώπων κινῆ εἰλεγε. καὶ γὰρ εἰ ἐν ἀπορέσει τις καὶ πρὸς ἐκδιελέχθη τι, καὶ τοῦτο ἐδημοσίευσεν, ὥστε καὶ ἐς τὰ κοινὰ ὑπομνήματα ἐς γράφεισθαι. καὶ πολλάκις δὲ μὴδ' εἰπέ τις, ὡς εἰρημένα, εἴ ἂν αὐτῷ συνέξει, προσηματεύετο, ὅπως ὡς δικαιοτάτα ἐργάζεσθαι νομισθεῖν καὶ τοῦτοι συνέβαιεν αὐτῷ, πάντα τε ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς τοὺς δούλους ὡς καὶ ἀσεβοῦντας ἐκόλαζεν, αὐτὸς ἐς αὐτὸν πλημμελεῖν, καὶ προσέτι καὶ χλευασμὸν ὀφλισκάνει. ἂ γὰρ ἀπηνουδὸ τίνας μὴ λαλαγήναι, ταῦτα αὐτὸς ἐπισχυριζόμενος εἰρήσθαι, καὶ κατοκνύων, ἀληθέστερον αὐτὸν ἠδίκηει. ἂφ' οὗ δὲ καὶ ἐξεστημέναι τινὲς αὐτὸν τῶν φρενῶν ὑπώπτευσαν. Ita, auctore eodem Dio 58, 25. et Tacito 1, 58. Fuscinius Trio supremis tabulis et ipsum et Macronem multis conviciis prosciderat. καὶ οἱ μὲν παῖδες αὐτοῦ οὐκ ἐτόλμησαν τὰς διαθήκας δημοσιεύσαι· οὗ δὲ δὴ Τιβέριος, μαθὼν τὰ γεγραμμένα, ἐς τὸ βουλευτηρίου σφῆς ἐκομι-

Quin et Artabani, Parthorum regis, laceratus est literis, parricidia et caedes et ignaviam et luxuriam objicientis, monentisque, ut voluntaria morte maximo justissimoque civium odio quamprimum satisfaceret. [67] Postremo semetipse pertaesus, tali epistolae principio tantum non summam malorum suorum professns est: *Quid scribam vobis, Patres Conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam, hoc tempore, Dii me Deaque pejus perdant, quam quotidie perire sentio, si scio.* Existimant quidam, praescisse haec eum peritia futurorum: ac multo ante, quanta se quandoque acerbitas et infamia maneret, prospexisse; ideoque, ut imperium inierit, et PATRIS PATRIAE appellationem, et, ne in acta sua juraretur, obstinatissime recusasse, ne mox majore dedecore impar tantis honoribus inveniretur. Quod sane et ex oratione ejus, quam de utraque re habuit, colligi potest: vel quum ait, *Similem se semper sui futurum, nec unquam mutaturum mores suos, quamdiu sanae mentis fuisset: sed exempli causa cavendum esse, ne se Senatus in acta cujusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset.* Et rursus: *Si quando autem, inquit, de moribus meis, devotoque vobis animo dubitaveritis, (quod priusquam eveniat, opto, ut me supremus dies huic mutatae vestrae de me opinioni eripiat)* ni-

σθῆναι ἐκέλευσεν. ἤμιστά τε γὰρ αὐτῶ τῶν τοιοῦτων ἔμελε, καὶ τὰς κατηγορίας καὶ λανθάνουσας ἔσθ' ὅτε ἐς τοὺς πολλοὺς ἐκῶν, ὡς περ τινὰς ἐπαίνους, ἐξέφαινεν. ἀμέλει καὶ ὅσα ὁ Δροῦσος, οἷα ἐν τα ταλαιπωρίᾳ ᾧ καὶ καιοπαθῶν ἐξελάλησε, καὶ ταῦτα ἐς τὴν βουλὴν ἐρέπεμψε.

Artabani] de quo v. Tac. A. 2, 3. sequ. et 6, 31. sequ., Joseph. Antiqu. 18, 4. Regnum obtinuit ad Claudii usque principatum.

tali epistolae princ.] Scripsit eam a. 785. *Insigne hoc initium reddidit etiam Tac. 6, 6. apud quem haec una varietas, quod infra: „quam perire me quotidie sentio,“* quod praeplicet.

Patris Patr.—recusasse] v. supra c. 26. Mox, quod ad Tiberii orationem, confer similem apud Tac. 4, 58.

hil honoris adjiciet mihi PATRIS PATRIAE appellatio; vobis autem exprobrabit aut temeritatem delati mihi ejus cognominis, aut inconstantiam contrarii de me judicii. [68] Corpore fuit amplo atque robusto: statura, quae justam excederet. Latus ab humeris et pectore: ceteris quoque membris usque ad imos pedes aequalis et congruens: sinistra manu agiliore ac validiore: articulis ita firmis, ut recens et integrum malum digito terebraret; caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium summissiore, ut cervicem etiam obtegeret, quod gentile in illo videbatur: facie honesta, in qua tamen crebri et subiti tumores, cum praegrandibus oculis, et qui, quod mirum esset, noctu etiam et in tenebris viderent, sed ad breve, et quum primum a somno paluissent;

[*amplo atque robusto*] *Vell.* 2, 94. juvenis dicitur forma, celsitudine corporis ornatissimus, et c. 97. fratri ejus Druso pulchritudo corporis tribuitur proxima fraternae. In senectute praegracilem et incurvam proceritatem ei fuisse, Tacitus auctor A. 4, 57, cujus nulla pugna cum Nostro, quum de varia aetate Tiberii exponant. Nam qui formam hominis describit, vel imaginem exhibet, juvenem, non senem delineat.

[*capillo — obtegeret*] Contra seni nudus capillo vertex Tac. l. c., unde a Sejano ut *καλαρές*, ludibrio expositus est. *Dion.* 58, 19.

[*subiti tumores*] Tac. „Ulcerosa facies ac plerumque medicaminibus interstincta,“ ad qu. l. Lipsius vulgatam nostri l. lectionem *subtiles* corrigit in *substilli* v. *substilles*. Burn. conjecit *rubidi*, Ern. *lividi*. Subiti tumores (haec enim optimorum codd. lectio) sunt subito saepe ori, sed ita, ut celeriter evanescerent, quolibet vinosorum et libianosorum hominum facies obsitae esse solent.

[*qui — ten. viderent*] *Dio* 57, 2. imperium etiam recusasse dicit ob aetatem, καὶ δι' ἀμβλυωπίας (πλεῖστον γὰρ τοῦ σκότους βλέπων, ἐλάχιστα τῆς ἡμέρας εὐρα), ubi vide doctam Fabricii annotationem. *Plin* 11, 37. (34.) „Ferunt Tiberio Caesari, nec alii genitorum (*mortalium* glossam puto), fuisse naturam, ut experspectus noctu paullisper, haud alio modo, quam luce clara, conlueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus,“ ubi v. interpretes.

deinde rursum liebescebant. Incedebat cervice rigida et obstipa: adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gestulatione. Quae omnia ingrata, atque arrogantiae plena, et animadvertit Augustus in eo, et excusare tentavit saepe apud Senatum ac populum, professus, *naturae vitia esse, non animi*. Valetudine prosperissima usus est, tempore quidem principatus paene toto prope illaesa; quamvis a tricesimo aetatis anno arbitrato eam suo rexit, sine adjumento consiliove medicorum. [69] Circa Deos ac religiones negligentior; quippe addictus mathematicae, plenusque persuasionis, cuncta lato agi. Tonitrua tamen praeter modum expavescebat: et turbatiore coelo nunquam non coronam lauream capite gestavit, quod fulmine afflari negetur id genus frondis. [70] Artes liberales utriusque generis studiosissime coluit. In oratione

---

cerv. rigida et obstipa] mit steifem, zurückgebognem Nacken. Hic est incessus superbiae et arrogantiae plenus. Mox *adductus vultus* est ad severitatem compositus. v. Lips. ad Tac. A. 14, 4. et Hist. 3, 7. ubi, excitato n. l. *adductum vultum* gravem esse docet, seivum et severum, quia alacres, comes, fronte fere sunt exporrecta et diffusa, contra tristes et severi contracta et adducta.

animadv. Augustus] cum reprehensione. Tac. 1, 10. „Augustus, paucis ante annis, quum Tiberio tribuniciam potestatem a Patribus rursus postularet, quamquam honora oratione, quaedam de habitu cultuque et institutis ejus jecerat, quae velut excusando *exprobraret*.“

a tricesimo aet. anno] Tac. 6, 46. „Solitus eludere medicorum artes, atque eos, qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia alieni consilii indigerent.“

mathematicae] v. notata supra ad c. 14. et 36.

coronam lauream] Plin. 15, 30. (40.) „Tiberium principem tonante coelo coronari lauro solitum ferunt contra fulminum metus.“ v. ad Aug. 90.

utriusque generis] Wolfius cum Perizon. *oratoriam et poeticam* intelligit, Ernest. *Graecum et Latinum sermonem*. Hoc praefero ob locum Calig. 3. „ingenium in utroque eloquentiae doctri-

Latina secutus est Corvinum Messalam, quem senem adolescens observaverat. Sed affectatione et morositate nimia obscurabat stilum: ut aliquanto ex tempore, quam a cura, praestantior haberetur. Composuit et carmen lyricam, cujus est titulus: *Conquæstio de L. Caesaris morte*. Fecit et Graeca poemata, imitatus Euphorionem, et Rhianum, et Parthenium: quibus poëtis admodum delectatus, scripta eorum et imagines publicis bibliothecis inter veteres et praecipuos auctores dedicavit: et ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maxime tamen curavit notitiam historiae fabularis, usque ad ineptias atque derisum. Nam et grammaticos, quod genus hominum praecipue, ut diximus, appetebat, ejusmodi fere quaestionibus experiebatur: *Quae mater Hecubae: Quod Achilli nomen inter virgines fuisset: Quid Sirenes cantare sint solitae?*

---

naeque generis praecellens“ ubi intelligi non potest, nisi Graeca et Latina eloquentia atque doctrina, et quoniam auctor hoc capite *de oratione Latina*, sequenti *de sermone Graeco* exponit.

Corv. Messalam] de quo v. *Glandorp*, p. 865. sequ., sicut de ejus consulatu a nobis dictum ad Aug. 58. Quod ad eloquentiam ejus attinget, v. *Quinctil.* 10, 1. ubi „nitidus, et candidus, et quodammodo prae se ferens in dicendo nobilitatem suam“ dicitur.

affectatione] v. Aug. 86. „nec Tiberio parcit, et exsoletas interdum et reconditas voces aucupanti.“

Euphorionem] Chalcidensis fuit, vixitque temporibus Ptolemaei Euergetae. Plura de hoc tragico *nimis obscura*, ut dicitur a *Cicer.* de Div. 2, 64. v. apud Casaubonum. cf. *Ern. Clav. Cic.* et *Salmas.* ad Solin. p. 601. Commemoratur cum *Rhiano* a *Melaegro* (*Anthol. Jacobs.* 1, 1.).

Rhianum] Cretensem, coevum Euphorionis, cujus fragmenta existant apud Stobaeum.

Parthenium] Nicaeensem, auctorem Augustei aevi, cujus librum *περί ἑρῳικῶν παλαιοτέρων* servatum habemus. De utroque, *Rhiano* et *Parthenio*, consule *Fabricii* *Biblioth. Graecam*.

veteres] h. e. eo, qui ante Alexandrum M. vel Ptolemaeos fuerunt, sicut *veteres* Romanis sub Caesaribus vocantur ii, qui ante Augustum, *lin.*

Et quo primum die, post excessum Augusti, Curiam intravit; quasi pietati simul ac religioni satisfactorius, Minois exemplo, thure quidem ac vino, verum sine tibicine, supplicavit, ut ille olim in morte filii. [71] Sermone Graeco, quamquam alias promptus et facilis, non tamen usquequaque usus est; abstinuitque maxime in Senatu, adeo quidem, ut *monopolium* nominaturus, prius veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Atque etiam in quodam decreto Patrum, quum ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuit vocem, et pro peregrina nostratam requirendam, aut, si non reperiretur, vel pluribus, et per ambitum verborum, rem enuncian-
dam. Militem quoque Graece testimonium interro-
gatum, nisi Latine respondere vetuit. [72] Bis

verum sine tibicine] Rem, omisso Minois exemplo, quod innotuit est Tiberius, narrat Dio 56, 31. ὁ δὲ δὴ Τιβέριος καὶ ὁ Δροῦσος ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φαίαν, τὸν ἀγοραῖον τρέπον πεποιημένον, εἶχον. καὶ τοῦ μὲν λιβανωτοῦ καὶ αὐτοὶ ἐθύσαν, τῷ δ' αὐλητῇ οὐκ ἐχρησάντο. De tibiis funebribus v. Kirchmann. de funer. Rom. 2, 5.

promptus et facilis] Dio 57, 15. καίπερ πολλὰς μὲν θύκας ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ καὶ ἐκεῖ (in Senatu) λεγομένας ἀκούων, πολλὰς δὲ καὶ αὐτὸς ἐπερωτῶν. De monopolis v. supra ad c. 30.

in quod. decreto Patrum] Dio l. c. ὁ Τιβέριος ἀπέπειθε μὲν ἐσθῆτι σφραγῆ μὴδένα ἄνδρα χρῆσθαι, ἀπέπειθε δὲ καὶ χρυσῷ σιεύει μὴδένα, πλὴν πρὸς τὰ ἱερά, νομίζειν. ἐπεὶ τε διηπόρησάν τινες, εἰ καὶ τὰ ἀργυρᾶ, τὰ χρυσοῦν τι ἔμβλημα ἔχοντα, ἀπηγορευμένον σφί-
σιν εἶη κεντῆσθαι, βουληθεῖς καὶ περὶ τούτου τι δόγμα ποιῆσαι, ἐκώ-
λυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικόν, ἐμ-
βλησθῆναι· καίτοι μὴ ἔχων ὅπως ἐπιχωρίως αὐτὸ ὀνομασθῆ, sicut quo
errasse hominem Graecum, quum *sigilla* Latine ἐμβλήματα illa
dici solerent, monuit Ernestius. Putidam autem Tiberii puritatis
Latini sermonis curam inde magis cognoscimus, quod vox
emblema, Ciceroni etiam usitata, in sermonem quotidianum ab-
ierat. Ita nunc ridiculi saepe, qui vocabula peregrina, longa
usu in linguam nostram recepta, exterminare satagunt, et patria
substituere.

Militem — vetuit] Dio l. c. ἐναυτοῦ ἀρχεῖν Ἑλληνιστὶ ἐν τῇ
συνεδρίῳ μαρτυρῆσαι τι ἐβελήσαντος, οὐκ ἠέσχετο. Nimirum Ro-
manus ab homine Graeco testimonium interrogatus Graece, La-
tine respondere iussus est. Idem dicit Dio, qui quomodo gra-

omnino toto secessus tempore, Romam redire conatus, semel triremi usque ad proximos Naumachiae hortos subvectus est, disposita statione per ripas Tiberis, quae obviam procedentes summo veret; iteram Appia usque ad septimum lapidem, sed prospectis modo, nec aditis Urbis moenibus, rediit; primo, incertum, qua de causa; postea, ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cibaturus, quum consumptum a formicis invenisset, monitus est, ut vim multitudinis caveret. Rediens ergo prope Campaniam, Asturae in languorem incidit: quo paulum levatus Circejos pertendit. Ac ne quam suspicionem infirmitatis daret, castrensibus ludis non tantum interfuit, sed etiam missum in arenam aprum jaculis desuper petiit: statimque latere convulso, et, ut exaestuarat, afflatus aura, in gravio rem recidit morbum. Sustentavit

vem censuram mereat, qua ab Ernestio notatur, equidem non video.

Bis omnino] A. 786. Dio 58, 21. Τιβέριος δὲ δὴ ἤλθε μὲν πρὸς τὸ ἄστυ, καὶ διέτριψεν ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ τόποις, οὐ μὲντοι καὶ ἐξεφρίτησεν εἰσω, καίτοι καὶ τριάκοντα σταδίους ἀποσχῶν, καὶ τὰς συγκατέρας τὰς τε τοῦ Γερμανικοῦ τὰς λοιπὰς, καὶ τὴν τοῦ Δρουσίου τὴν Ἰουλίαν ἐκδοῦς, et a. 788. Dio c. 25. Τιβέριος δὲ ἐν Ἀντιφ τοῦς τοῦ Γαίου γάμους ἐώρταζεν. ἐς γὰρ τὴν Ῥώμην οὐδὲ δι' ἐκείνους ἐξελθεῖν ἠθέλησεν.

prox. Naumachiae hortos] hortos Caesaris, de quibus Caes. 35. et Naumachiam, cossam ab Augusto. v. Aug. 43. et aqua Alsietina repletam. Frontin. de aquaeduct. sect. 11. v. Marliani Urbis Rom. topograph. 5, 19. (Thes. Graev. T. III. p. 186. sequ.)

Asturae] v. Aug. 97. De Circejis v. Cellar. 2, 9. p. 810.

castrensibus ludis] „Milites ibi stationarii egerunt ludos s. venationem exercitii et delectationis causa, in Foro Circejorum arena sparso. Hos vocat *castranses*, quia fiebant a militibus et sine magno apparatu.“ Oudend. Probat Wolfius, ac jure, puto, comparari locum Claud. 21. „anniversarium in castris praetorianis exhibuit“ coll. Dion. 60, 17. αὐτὸς ὀπλομαχίας ἀγῶνα ἐν τῷ στρατοπέδῳ, χλαμύδα ἐκδύς, ἐσηκε. Res enim eadem, loci tantum et editores diversi.

Sustentavit] Tac. 6, 50. „Jam Tiberium corpus, jam vires,

tamen aliquāndiu, quamvis Misenum usque de-
 ctus nihil ex ordine quotidiano praetermitteret, ne
 convivia quidem ac ceteras voluptates, partim in-
 temperantia, partim dissimulatione. Nam Charic-
 lem medicum, quod commeatu a futuris, e convi-
 vio egrediens, manum sibi osculandi causa apprehen-
 disse, existimans tentatas ab eo venas, remanere ac
 recumbere hortatus est, coenamque protraxit. Nec
 abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in
 medio triclinio, adstante lictore, singulos valere di-
 centes appellaret. [3] Interim, quum in actis Se-
 natus legisset, *dimissos ac ne auditos quidem quos-*
dam reos, de quibus strictim, et nihil aliud, quam
 nominatos ab indice, scripserat; pro contento se

nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor; sermone ac
 vultu intentus, quaesita interdum comitate quamvis manifestam
 defectionem tegebat; mutatisque saepius locis, tandem apud
 promontorium Miseni consedit, in villa, cui L. Lucullus quon-
 dam dominus. “ Dio 53, 23. ἐφθασεν ἐν Μισσηνῶ μεταλλάξας. ἐνό-
 σει μὲν γὰρ ἐκ πλείονος χρόνου προσδοκῶν δὲ δὴ τὴν Θρασύλλου
 πρέσβησιν βιώσεσθαι, οὐτε τοῖς ἰατροῖς ἐκινουδτό τι, οὐτε τῆς διαίτης
 μετέβαλλεν, ἀλλὰ πολλάκις (οἷα ἐν γῆρα καὶ νόσῳ μὴ ὀξείᾳ, κατὰ
 βραχὺ μαραινόμενος) τότε μὲν ὄσον οὐκ ἀπεψύχαστο, τότε δὲ ἀνεβ-
 ῶννυτο.

Chariclem medicum] Tac. l. c. 3, „Illic, eum appropinquare
 supremis, tali modo compertum. erat medicus, arte insignis,
 nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis soli-
 tus, consilii tamen copiam praebere. Is, velut propria ad nego-
 tia digrediens, et per speciem officii, manum complexus, pulsum
 venarum attigit. neque tetellit. nam Tiberius, incertum an offen-
 sus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas iube, dis-
 cumbitque ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret.
 Charicles tamen, labi spiritum, nec ultra biduum duraturum,
 Macroni firmavit.“

instans] i. q. stans. Burm. et Oud. explicant: urgens, ut re-
 manerent. At id ipsum ad dissimulandam valetudinem pertine-
 bat, quod et stare se firmiter pedibus posse, ostendebat, et vox
 non minus quam memoria ad appellandos singulos valere dicentes
 suppetebat. Parum probabilis est emendatio loci, quam dat Lips.
 ad Tac. A. 3, 63. „aut stans in medio triclinio, aut stans in litore,
 singulos sequ.“ s. aut stans in medio triclinio, aut e litore sequ.

habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinavit, non temere quicquam, nisi ex tulo ausurus. Sed et tempestatibus, et ingravescente vi morbi retentus, paullo post obiit in villa Lucullana, octavo et septuagesimo aetatis anno, tertio et vicesimo imperii, septimo decimo Kalendas Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigrino, Consulibus. Sunt, qui putent, venenum ei a Cajo datum lentum atque tabificum. Alii, in remissione fortuitae febris

pro cont. se hab.] Contra Dio 58, 27. τῆς βουλῆς, ἀντειπύτων τι πρὸς τὰς βασιάνους τῶν ὑπευθύνων, ἀναβαλομένης τὴν καταδίικην σφῶν, οὐκ ᾠργίσθη.

octavo et septuag. aetatis anno] Tac. 6, 51. „Sic Tiberius finivit, octavo et septuagesimo aetatis anno.“ Dio 58, 28. ἐβίω ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἑνδεκά. Natus erat in mense Novembri a. 712 (v. c. 5.) mortuus est mense Martio a. 790. Aurel. Victor Epit. c. 2. „post septuagesimum octavum annum et mensem quartum“ falso, et majore errore auctor de Caesar. c. 5. „quum imperium tres atque viginti, aevi octogesimum uno minus annos egisset.“ Eutrop. 7, 6., ut assolet, Suetonium sequitur.

tertio et vicesimo imperii] Tac. l. c. „rei Romanae arbitrium tribus ferme et viginti annis obtinuit,“ nempe ab a. 767. usque ad 790. Dio l. c. ἔτη μὲν δύο καὶ εἴκοσι, μῆνας δὲ ἑπτὰ καὶ ἡμέρας ἑπτὰ ἑμονάρχησε, ex sua scilicet ratione, qua VII. Kal. April. defunctum dicit. v. Fabr. ad h. l.

sept. dec. Kal. Apr.] Ita etiam Tacitus. Contra Dio: μετ᾿ ἄλλαξεν τῇ ἑκτῇ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου ἡμέρᾳ, i. e. VII. Kal. April. Zonaras: εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου.

C. Pontio Nigrino] Vulg. Nigro. Cognomen Nigrinum vindicatur Pontio et inscriptione apud Gruter. 13, 8. et a Dion. 58, 27.

venenum ei a Cajo datum] Oros. 7, 4. „hic ambiguis siguis veneni obiit.“ Victor Epit. 2. nihil nisi: „insidiis Caigulae extinctus est.“

Alii] Tac. 6, 50. „XVII. Kal. Apr., interclusa anima, creditus est mortalitatem explevisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Caesar egrediebatur; quum repente affertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique, qui recreandae defectioni cibum afferrent. pavor hinc in omnes; et ceteri passim dispergi, se quisque moestum aut nescium fingere; Caesar, in silentium fixus, a summa spe novissima expectabat; Macro intrepidus, opprimi senem injectu multae vestis, jubet,

cibum desideranti negatum: nonnulli, pulvinum injectum, quum extractum sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exentum anulum, quasi alicui traditurum, parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, et, compressa sinistra manu, jacuisse diu immobilem: subito vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul a lectulo, deficientibus viribus, concidisse. [74] Supremo natali suo Apollinem Temenitem, et amplitudinis et artis eximiae, advectum Syracusis, ut in bibliotheca templi novi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, *Non posse se ab ipso dedicari*. Et ante paucos, quam obiret, dies turris Phari terrae motu Capreis concidit. Ac Miseni cinis e favilla et carbonibus, ad calfaciendum triclinium illatis, extinctus et jam diu frigidus exarsit repente prima vespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit. [75] Morte ejus ita laetatus est populus, ut ad primum nuncium discurrentes, pars, *Tiberium in Tiberim*, clamitarent: pars *Terram matrem Deosque Manes orarent, ne mortuo sedem ullam, nisi inter impios, darent*:

---

discedique ab limine.“ *Dio* 58, 28. καὶ τούτου πολλὴν μὲν ἡδονὴν τοῖς τε ἄλλοις καὶ τῷ Γαίῳ, ὡς καὶ τελευτήσω, πολὺν δὲ καὶ φόβον, ὡς καὶ ζήσω, ἐνεποιεῖ. δεῖσας οὖν ἐκείνος, μὴ καὶ ἀληθῶς ἀνασώσῃ, οὔτε ἐμφαγεῖν τι αἰτήσαντι αὐτῷ, ὡς καὶ βλαβησομένῳ ἔδωκε, καὶ ἰμάτια πολλὰ καὶ παχέα, ὡς καὶ θερμασίας τινὸς δεομένῳ, προσέβαλε· καὶ οὕτως ἀπέπνιξεν αὐτόν, συναραμένῳ πρὸς αὐτῷ καὶ τοῦ Μάκρωνος. cf. *Calig.* 12.

Apollinem Temenitem] *Cic. Verr.* 4, 53. in descriptione Syracusarum, in quarta earum urbe, Neapoli, *signum* etiam esse dicit „*Apollinis, qui Temenites vocatur*, pulcherrimum et maximum.“ Nomen *Temenites* datum Apollini a loco prope Syracusas. *Stephanus*: Τέμενος, τόπος Σικελίας ὑπὸ τὰς Ἐπιπολάς πρὸς ταῖς Συρακούσαις. v. *Turneb. Advers.* 8, 12.

templi novi] H. e. ab Augusto recens exstructi. Hoc enim dici, patet ex memorata bibliotheca. v. ad *Aug.* c. 29.

illatis] Ita ex *Torrentii* et *Casaub.* sententia dederunt *Oudend.* et *Ernest.* pro *illatus*.

alii unicum et Gemonias cadaveri minarentur, exacerbati super memoriam pristinae crudelitatis etiam recenti atrocitate. Nam quum Senatusconsulto cautum esset, ut poena damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit, ut quorundam supplicii dies is esset, quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia, absente adhuc Cajo, nemo exstabat, qui adiri interpellarique posset, custodes, ne quid adversus constitutum facerent, strangulaverunt, abjeceruntque in Gemonias. Crevit igitur invidia, quasi etiam post mortem tyranni saevitia permanente. Corpus ut moveri a Miseno coepit, conclamantibus plerisque, *Atellam potius deferendum, et in Amphitheatro semiustulandum*, Romam per milites deportatum est, crematum-

---

Senatusconsulto] A. 774. Tac. A. 3, 51. „Factum SC., ne decreta Patrum ante diem decimum ad aerarium deferrentur, idque vitae spatium damnatis prorogaretur.“ *Dio* 57, 20. δέγμα τι παραδοῦσθαι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποδύσειεν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτῶν, μήτε τὸ γράμμα, τὸ ἐπ' αὐτῷ γενόμενον, ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίθεσθαι, ὅπως καὶ ἀποδημῶν προπυθάνηται τὰ δόξαντα σφίσι, καὶ ἐπιδιακρίνη. Postea triginta dies vitae damnatis post sententiam dati. v. Fabr. ad *Dion.*, Lipsi. ad Tac. l. c.

strangulaverunt] Servatos eos, narrat *Dio* 58, 27. οἱ δὲ δὴ ἄλλοι (praeter L. Aruntium, qui venas ipse sibi resolverat. cf. Tac. 6, 48.), οἱ μὲν καταψηφισθέντες, ἀλλ' ὅτι γε οὐκ ἔξην αὐτοὺς πρὸ τῶν δέκα ἡμερῶν ἀποθανεῖν, οἱ δὲ καὶ τῆς οἰκῆς αἰῶς (ἐπειδὴ τὸν Τιβέριον κακῶς ἀρῆωστοῦντα ᾔσθοντο) ἀναβληθείσης, ἐσώθησαν.

Atellam] municipium inter Capuam et Neapolin. Ignominia in eo, quod Imperatoris corpus non in Urbe, a qua tam diu aluisset, sed in exiguo oppidulo, propinquo Capreis et Miseno, consumendum censebant. Alludi etiam ad flagitiosam ejus vitam ob tales Atellanorum mores, putat Casaubonus. Repugnat Gruterus.

in Amph. semiustulandum] Ita Caligula (infra c. 27.) „Atellanae poctam media Amphitheatri arena igni cremavit.“ Alia ignominia erat in corpore *semiustulato*. Cic. pro Milone c. 15. init. „Tu P. Clodii eruentum cadaver ejecisti domo, tu in publicum abjecisti; tu spoliatum imaginibus, exsequiis, pompa, lau-

que publico funere. [76] Testamentum duplex ante æniennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo; obsignaveratque etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes æquis partibus reliquit, Cajum ex Germanico, et Tiberium ex Druso, nepotes; substituitque invicem. Dedit et legata plerisque: inter quos virginibus Vestalibus, sed et militibus universis, plebique Romanae viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

datione, infelicissimis lignis *semiustulatum*, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti." Id. c. 32. *amburere abjectum* dicit.

publico funere] Dio 58. fin. καὶ δημοσίας τε ταφῆς ἔτυχε καὶ ἐπιγνέσθῃ ὑπὸ τοῦ Γαϊοῦ. cf. Calig. 13.

eodem exemplo] i. e. eodem argumento. *Caes. Civ. 3, 108.*

heredes — reliquit] Cal. 14. „Tiberius testamento alterum nepotem suum, praetextatum adhuc, coheredem ei dederat." Sed irritam ejus voluntatem fecit Caligula. cf. Dio 59, 1.

substituitque] h. e. Tiberium secundum heredem fecit Cajo, et invicem, altero prius mortuo.

Dedit et legata] Dio 59, 2. ea Cajum dissolvisse, tradit. Ejus verba haec sunt: τοὺς τε οὖν δορυφόρους εὐθύς γυμνασίαν ποιουμένους θεασάμενος μετὰ τῆς γερουσίας, τὰς τε καταλειφθείσας σφίσι κατὰ πενήκοντα καὶ διακοσίας δραχμὰς διένειμε, καὶ ἑτέρας τοσαύτας προσπέδωκε· καὶ τῶν δῆμων τὰς τε πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίας μυριάδας (τοσαῦτα γὰρ αὐτῶν κατελείφθησαν) καὶ προσέτι τὰς ἑξήκοντα κατ' ἄνδρα δραχμὰς, ἃς ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ἐς τοὺς ἐφήβους ἐςγραφεῖ οὐκ εἰλήφθασαν, μετὰ τούτου πεντηκταίδεκα ἄλλων δραχμῶν ἀπέδωκε. τοῖς τε γὰρ ἀστικοῖς καὶ τοῖς νυκτοφύλαξι, τοῖς τε ἔτι τῆς Ἰταλίας ἐκ τοῦ καταλόγου οὖσιν, εἰ τί τι ἄλλο στράτευμα πολιτικὸν ἐν τοῖς μικροτέροις τεύχεσιν ἦν, τὰ καταλειφθέντα διέλυσε· τουτῆστι, τοῖς μὲν ἀστικοῖς, ἀνὰ πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν δραχμὰς, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα. *De vicorum magistris v. Aug. 30.*

C. CAESAR CALIGULA.

[1] GERMANICUS, C. Caesaris pater, Drusi et minoris Antoniae filius, a Tiberio patre adoptatus, quaesturam quinqueennio ante, quam per leges liceret, et post eam consulatum statim gessit. Missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti nunciato, legiones universas, Imperatorem Tiberium per-

et minoris Antoniae] Plutarch. Anton. 37. ἀπολειπομένων τῶν Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίας δυσὶν θυγατέρων, τὴν μὲν Δομίτιος Αἰνόβαρβος ἔλαβε, τὴν δὲ σωφροσύνη καὶ κάλλει περιβόητου Ἀλτωνίου Δροῖσος, ὁ Λιβίας υἱός, πρέγονος δὲ Καίσαρος. ἐκ τούτων ἐγένετο Γερμανικὸς καὶ Ηλαύδιος. Pro minoris alii n. l. junioris, quod glossam recte iudicat Oudendorp.

adoptatus] v. Tiber. c. 15. Factum a. 757. Dio 55, 13.

quinqueennio ante] natus annos viginti et quod excurrit. Quae-
stor enim fuit a. 760. auctore Dion. 55, 31. quum vitam iniisset
a. 739. Annus autem quaesturae legitimus inde ab Augusti tem-
poribus erat actatis vigesimus quintus, ut patet e Dion. 52, 20. et
docet Lips. in exc. ad Tac. A. 3, 39.

consul. statim] i. e. praetermissa aedilitate et praetura a qua-
stura statim ad consulatum transiit, non eodem anno, sed quin-
quennio post, a. U. 765. Dio 56, 26. Γερμανικὸς τὴν ἑπατον ἀρ-
χὴν μὴδὲ στρατηγίας ἐδέξατο.

Missus — in Germaniam] Multa omittit auctor, ad rem,
quam agit, festinans, ut expeditionem Fannonicam a. 760. de
qua Dio 55, 31. sequi. Vell. 2, 116. et res prius in Germania gestas,
in quam missus iam fuerat a. 762. auctore Dion. 56, 25. Denuo
id factum a. 766. Vell. 2, 125. „Caesar Augustus, quum Germa-
nicum nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Ger-
maniam sequi.“ Praefuit ibi octo legionibus. Tac. A. 1, 5.
„Germanicum, Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus im-
posuit.“ cf. Id. 1, 31.

tinacissime recusantes, et sibi summam Reipublicae deferentes, incertum, constantia an pietate majore, compescuit; atque, hoste mox devicto, triumphavit. Consul deinde iterum creatus, ac prius quam honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, quum Armeniae regem devicisset, Caesa-

legiones — compescuit] v. Nostr. Tiber. 25. Tac. 1, 31. sequ. *hoste mox devicto*] v. Tac. 1, 50. sequ.

triumphavit] A. 779. Tac. 2, 41. „C. Caecilio, L. Pomponio Coss. Germanicus Caesar a. d. VII. Kal. Junias triumphavit de Cheruscis Cattisque et Angrivariis, quaeque altae nationes usque ad Albim colunt; vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, proeliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur sequ.“ cf. Vell. 2, 129. Strabo 7, 1. §. 3 et 4.

Consul — iter. creatus] A. 771. Tac. 2, 53. „Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum Consules habuit. sed eum honorem Germanicus inivit apud urbem Achajae Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram, viso fratre Druso, in Dalmatia agente.“

prius — expulsus] Tac. 2, 5. „Ceterum Tiberio haud ingratum accidit, turbari res Orientis; ut ea specie Germanicum suis legionibus abstraheret, novisque provinciis impositum, dolo simul et casibus objectaret.“ Missus est Germanicus a. 770 statim post triumphum. Tac. 2, 43. „Tunc decreto Patrum permissae Germanico provinciae, quae mari dividuntur, majusque imperium, quoquo adisset, quam his, qui sorte aut missu Principis obtinerent.“

Arm. regem devicisset] A. 771. Tac. 2, 56. „Armenii regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone; sed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia, instituta et cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis, et quae alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, approbantibus nobiles, circumfusa multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutavere, quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis.“ c. 58. „Vonones Pompejopolim, Ciliciae maritimam urbem, amictus est.“ Lips. ad Tac. 2, 56. jubet igitur n. l. legi vel *devicisset*, vel, quod potius censet, et plerisque probavit, *dedisset*. Puto, Suetonium errasse, vel alium fontem secutum. Fortasse etiam Germanicus Armeniis in amovendo Vonone armis opem praestitit.

dociam in provinciae formam redegisset; annum aetatis agens quartum et tricesimum diutino morbo Antiochiae obiit, non sine veneni suspitione. Nam praeter livores, qui toto corpore erant, et spumas, quae per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cujus ea natura existimatur, ut tinctum veneno igne confici nequeat. [2] Obiit autem, ut opinio fuit, fraude Tiberii, ministerio et opera Cn. Pisonis: qui sub idem tempus Syriae praepositus, nec dissimulans, offendendum sibi aut patrem, aut filium, quasi plane ita necesse esset, etiam aegrum Germanicum gravissimis verborum ac rerum acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit: propter quae, ut Romam rediit, paene discerptus a populo, a Senatu capitibus damnatus est. [3] Omnes Germani-

terat, ut uterque scriptor possit conciliari. Ita fere vulgatum defendit etiam Müllerus *Observ.* p. 14.

Cappadociam — redegisset] perducto Romam rege Archelao. v. ad Tiber. 37. *Tac.* 2, 42. et 56. ubi: „At Cappadoces, in formam provinciae redacti, Q. Veranium Legatum accipere: et quaedam ex regis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium speraretur.“ *Dio* 57, 17. καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἰππεῖ ἐπετρόπη. *Strabo* 12, 1, 4. τελευτήσαντος τὸν βίον Ἀρχελαῦ τοῦ βασιλεύσαντος, ἔγνω Καίσαρ τε καὶ ἡ σύγκλητος, ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων αὐτῆς. A. 771.

obiit] A. 772. natus a. 739. v. *Tac.* 2, 69—72. et notata supra ad Tiber. c. 52.

cor — confici nequeat] *Plin.* 11, 72. „Negatur cor cremari posse in his, qui cardiaco morbo obierint; negatur et veneno intererentis. Certe exstat oratio Vitellii, qua reum Pisonem ejus sceleris coarguit, hoc usus argumento, palamque testatus, non potuisse ob venenum cor Germanici Caesaris cremari. Contra genere morbi defensus est Piso.“

Cn. Pisonis] *Tac.* 2, 69. sequ. v. ad Tiber. 52.

Syriae praepositus] A. 770. *Tac.* 2, 45. „Sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum, per affinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat; praefeceratque Cn. Pisonem, ingenio violentum et obsequii ignarum sequ.“

damnatus est] *Tac.* 3, 10—15. et *Nost. Tib.* l. c. *Dio* 57, 18. qui: ὁ δὲ Πίσων εἰς τὸ βουλευτήριον ἐπὶ τῷ φόρῳ ἔπ' αὐτοῦ τοῦ

co corporis animique virtutes, et quantas nemini cuiquam, contigisse, satis constat: formam et fortitudinem egregiam, ingenium in utroque eloquentiae doctrinaeque genere praecellens, benevolentiam singularem, conciliandaeque hominum gratiae, ac promerendi amoris mirum et efficax studium. Formae minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta, assidua equi vectatione post cibum. Hostem cominus saepe percussit. Oravit causas etiam triumphalis; atque inter cetera studiorum monumenta reliquit et comoedias Graecas. Domi forisque civilis: libera ac foederata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Caesarum clade Variana veteres ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus, colligere sua manu, et comportare primus

Τιβερίου εἰσαχθεῖς, ἀναβολὴν τέ τινα ἐποίησατο, καὶ αὐτὸν κατεχρήσατο.

Omnes — virtutes] v. Tac. 2, 15. et 73. ubi: „Et erant, qui formam, aetatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adaequarent sequ.“ *Dio* 57, 18. κάλλιστος τὸ σῶμα, ἀριστος δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἔφω· παιδεία τε ἄμα καὶ ῥώμη διέπρεπε, καὶ ἔς τε τὸ πολέμιον ἀνδρειότατος ὢν, ἡμερώτατα τῷ οἰκίῳ προσέφερετο· καὶ πλείστον ἰσχύων, ἅτε Καῖσαρ ὢν, ἔξ ἴσου τοῖς ἀσθενεστέροις ἐσωφρονεῖ· καὶ οὐδὲν οὐδὲ πρὸς τοὺς ἀρχομένους ἐπαχθεῖς, οὔτε πρὸς τὸν Δρῦσον ἐπίφθονον, οὔτε πρὸς τὸν Τιβέριον ἐπαίτιον ἔπραττεν. ἀλλὰ συνελθὼν εἶπεν, ἐν ὀλίγοις τῶν πώποτε οὔτε ἐξήμαρτέ τι ἐς τὴν ὑπαρξάσαν αὐτῷ τύχην, οὔτ' αὐτὸς ὑπ' ἐκείνης διεφθάρη κ. τ. λ.

in utroque — genere] Graeco et Latino. v. ad Tiber. 70.

Oravit causas] *Dio* 56, 26. ubi de primo ejus consulatu sermo: ἐκ πολλῶν ἠκειοῦτο τῷ πλήθει, καὶ ὅτι ὑπερεδίκει τινῶν, οὐχ ὅπως ἐπὶ τῶν ἄλλων δικαστῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐγούστου. cf. *Ovid.* Fast. 1, 21. Patet autem, *triumphalem* dici ob ornamenta triumphalia prius accepta, quum statim post legitimum triumphum in Orientem profectus fuerit.

sine lictoribus] Athenis uno lictore usus est. Tac. 2, 53. „Hinc ventum Athenas, foederique sociae et vetustas nobis datum, ut uno lictore uteretur,“ ubi v. Lips.

aggressus est. Oblrectatoribus etiam, qualescunque et quantacunque de causa nactus esset, lenis adeo et innoxius, ut Pisoni, decreta sua rescidenti, clientelas divexanti, non prius succensere in animum induxerit, quam veneficiis quoque et devotionibus impuguari se comperisset: ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut et amicitiam ei more majorum renunciaret, mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi accideret. [4] Quarum virtutum fructum uber-

[*Caesorum — aggressus est*] A. 769. Tac. 1, 62. „Romanus exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes, ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, moesti simul et infensi condebant. Primum extruendo tumulo cespitem Caesar posuit, gratissimo munere in defunctos, et praesentibus doloris socius. Quod Tiberio laud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine caesorum insepulcorumque tardatum ad proelia et formidolosiorum hostiam credebat.“

[*divexanti*] Recepti pro *diu vexanti* emendationem, quae Lipsio, Torrentio, Salmasio, in mentem venit, probatam etiam Wolfio. Infra Ner. 34. „neque in *divexanda* quocquam pensi habuit.“ Decreta rescissa a Pisone narrat Tac. 2, 19. „At Germanicus, Aegypto remeans, cuncta, quae apud legiones aut urbes jusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit.“

[*veneficiis qu. et devotionibus*] Tac. c. c. v. ad Tiber. 52.

[*amicitiam — renunciaret*] Tac. c. 70. „componit epistolas, quibus amicitiam ei renunciabat,“ ad qu. 1. v. excurs. Lipsii. — *Et ante amic. abest in cod., cujus collatio est in manibus Cel. Mülleri.*

[*mandaretque — ultionem*] Oratio est apud Tac. c. 71. qui addit: „Juravere amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante, quam ultionem, amissuros.“

[*si quid sibi accideret*] εἰ τι πάθοι, per euphemismum. Ernestius dicendum fuisse censet *accidisset*. Ita actio ulciscantium respiceretur, cui sane post mortem demum Germanici locus. Sed verba h. l. referuntur ipsius Germanici, mortem suam ut rem futuram et adhuc incertam cogitantis. *Accideret* igitur optativus est aoristi. Ita c. 24. „quod *spe* occupandi Urbem, si quid sibi per tempestates *accideret*, remansisset.“ Auctor imperfecto usus est, quoniam retulit ad *spem*, scripturus *accidisset*, si retulisset ad: *occupandi Urbem*. Non minore injuria Ern. infra c. 23. da-

rimum tulit, sic probatus et dilectus a suis, ut Augustus, (omitto enim necessitudines reliquas,) diu cunctatus, an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dederit: sic vulgo favorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquo adveniret, vel sicunde discederet, prae turba occurrentium prosequentiumve nonnunquam eum discrimen vitae adisse: e Germania vero, post compressam seditionem, revertenti, praetorianas cohortes universas prodisse obviam, quamvis pronunciatum esset, ut duae tantummodo exirent; populi autem Romani sexum, aetatem, ordinem omnem usque ad vicesimum lapidem effudisse se. [5] Tamen longe majora et firmiora de eo judicia in morte ac post mortem exstitero. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subversae Deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abjecti, partus conjugum expositi. Quin et barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusque adversus nos bellum esset, velut in domestico communique moerore, consensisse ad inducias: regulos quosdam barbam posuisse, et uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus: regum etiam regem et exerci-

---

mnat: „cui tam diu non *prodesset* elleborum,“ rectam Latinitatem postulare dicens *profuisset*. Imo continuus usus ellebori neque eodem illo tempore intermissus, antea tamen et adhuc sine fructu, imperfecto optime significatur. Ita *Plutarch. Ages. 5. χρόνον οὕτως πολὺν ἐν τῇ πόλει διάγων, αἰτίαν ἔσχε* sequ., ubi *διάγων* particip. est imperfecti.

ut Augustus — destinaret] *Tac. 4, 57.* „Dubitaverat Augustus, Germanicum, sororis nepotem, et cunctis laudatum, rei Romanae imponere; sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit.“

adopt. Tiberio] v. c. l. et *Tiber. 15.*

lapidata) De usu hujus verbi v. *Duker. ad Flor. 1, 22, 2.*

barbam posuisse] Barbam ponere in luctu et capillos radere, gentibus Orientalibus erat solenne. Copiose de hoc more egerunt *Kirchmann. de funer. Rom. 2, 14.* et *Geierus de Ebraeorum luctu c. 8. §. 5.*, nostri loci haud obliiti.

regum et regem] i. e. Parthorum regem, τὸν βασιλέα, τὸν

tatione venandi, et convictu Megistanum abstinuisse, quod apud Parthos justitii instar est. [6] Romae quidem, quam ad primam famam valetudinis attonita et moesta civitas sequentes nuncios opperiretur, et repente jam vesperi incertis auctoribus convaluisse tandem percrebrisset, passim cum luminibus et victimis in Capitolium concursus est, ac paene revulsae templi fores, ne quid gestientes vota reddere morarentur. Expergefactus e somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque undique concinentium, *Salva Roma, salva patria, salvus est Germanicus*. Sed ut demum, fato functum, palam factum est, non solatiis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit, duravitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxil gloriam desideriumque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum, cunctis nec te-

μέγαν βασιλέα. *Plutarch. Lucull. 14.* Tigranes etiam, Armeniae rex, ob maximam potentiam βασιλεὺς βασιλέων dicitur. Id. *Pompej. 38.* hunc ducem indignatum narrat, in literis τὸν Πάρθου βασιλέα βασιλέων προσαγορεύσαι

Megistanum] i. e. procerum. *Tac. A. 15, 27.* *Megistanas Armenios* memorat. *Senec. epist. 21.* *Megistanas et Satrapas* conjungit. In N. T. idem voc. ter recurrit. *Marc. 6, 21.* Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίησε τοῖς μεγιστάσιν αὐτοῦ. *Apoc. 6, 15.* οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς; καὶ οἱ μεγιστᾶνες, et c. 18. 23. οἱ μεγιστᾶνες τῆς γῆς. Respondet Latinis: *optimates, magnates.*

repente jam — percrebrisset]. Tac. 2, 32. „Forte negotiatores, vivente adhuc Germanico Syria egressi, laetiora de valetudine ejus attulere; statim credita, statim vulgata sunt; ut quisque obvius, quamvis leviter audita, in alios atque illi in plures cummulata gaudio transferunt, cursant per urbem, moliantur templorum fores, javit credulitatem nox, et promptior inter tenebras affirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursus ereptum acrius doluit.“

ne quid — morarentur] Recepti cum *Burm. Oudend. Ernest.* optimam lectionem. *Vulg. moraretur.* Sensus: ne fores se vota reddere gestientes *quid* (i. e. τι, aliquo modo v. aliquod momentum) *morarentur* i. e. detinerent. v. ind.

Salva Roma — Germanicus] Versus trochaicus tetrameter catalecticus.

per festos Dec. m. dies] Saturnalia.

mere opinantibus, reverentia ejus ac metu repressam Tiberii saevitiam, quae mox eruperit. [7] Habuit in matrimonio Agrippinam, M. Agrippae et Juliae filiam, et ex ea novem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus jam puerascens, insigni festivitate, cujus effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit, Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunque introiret, exosculabatur. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Livilla, continuo triennio natae: totidem mares, Nero et Drusus et C. Caesar. Neronem et Drusum Senatus, Tiberio criminante, hostes judicavit. [8] C. Caesar natus est pridie Kalendas Septembres, patre suo et C. Fontejo Capitone Consulibus. Ubi natus sit, incertum diversitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gaetulicus Tiburi genitum scribit; Plinius Secundus in Treveris, vico Ambiatino, supra Confluentes: addit etiam pro

reverentia — Tib. saevitiam] Dio 57, 19. Τιβέριος, ἐπεὶ τὸ ἐΦεδρεῖον οὐκέτ' εἶχεν, ἐς πᾶν τοῦναντίου τῶν κρείστων εἰργασμένου αὐτῷ, πολλῶν ὄντων καὶ καλῶν, περιέστη.

Capit. Veneris] Commemoratur etiam Galb. 13, 5. v. *Nardini* Rom. vet. 5, 16., qui, utrum eadem aequae *Erycinæ Veneris* aedes fuerit, an *Calvae*, an et alterius, incertum se fatetur.

Neronem et Drusum] v. *Tiber.* 54.

prid. Kal. Sept.] Consentit Dio 59, 7. τὴν τελευταίαν τοῦ Αὐγούστου natalem ejus dicens. Annus fuit U, 765. v. c. 1.

Cn. Lentulus Gaetulicus] Distinguendum Gaetulicum a Lentulo Augure, de quo dictum ad *Tiber.* 49., ac duos fuisse Gaetulicos, patrem, cujus mortem refert Tac. 4, 14. ad a. 778., et filium, de quo hic sermo, historiis carminibusque aequae celebrem, Consulem a. 779, interfectum a Caligula a. 792. ob conjurationem, (v. *Dion.* 59, 22. et *Nostr. Claud.* 9.) docet Lips. ad *Tac.* l. c., ubi scriptores, qui eum memoravere, citavit.

vico Ambiatino] De orthographia nominis (scribitur enim varie) locique situ v. *Cellar. Geogr. Ant.* 2, 3. p. 321. sequ. cf. *Mannert. Geogr. Graec. et Rom.* Vol. II. p. 185. sequ. — *Confluentes* sunt Mosellae et Rheni, hodie *Coblenz*. — Ceterum Plinii sententiam confirmat Tac. 1, 41. „infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam

argumento, aras ibi ostendi, inscriptas, OB AGRIPPINAE PUERPERIUM. Versiculi, imperante mox eo divulgati, apud hibernas legiones procreatum indicant:

*In castris natus, patriis nutritus in armis,
Jam designati Principis omen erat.*

Ego in actis, Antii editum, invenio. Gaetulicum refellit Plinius, quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes juvenis gloriosique Principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret: abusumque audentius mendacio, quod ante annum fere natus Germanico filius Tibari fuerat, appellatus et ipse C. Caesar; de ejus amabili pueritia immaturoque obitu supra diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res Augusti memoriae wandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam missum, consentiunt, jam nato Cajo. Nec Plinii opinionem inscriptio arae quicquam adjuverit, quam Agrippina bis in ea regione filias enixa sit, et qualiscunque partus, sine ullo sexus discrimine, *puerperium* vocetur; quod antiqui etiam puellas *pueras*, sicut et pueros *puellos* dicitarent. Exstat et Augusti epistola, ante paucos, quam obiret, menses ad Agrippinam neptem ita scripta de Cajo hoc, (neque enim quisquam jam alius infans nomine paritunc supererat:) *Puerum Cajum quintodecimo Kalendas Junii, si Dii volent, ut ducerent Tatarius et Asellius, heri cum his constitui. Mitto praeterea cum eo ex servis meis medicum, quem, scripsi Germanico, s. vellet, ut retineret. Valebis, mea Agrip-*

---

appellabant sequi." Pro Tacito pugnat Lipsius in excursu ad l. c., pro Suetonio Ernestius ad nostrum. Arbitrari hodie nemo fuerit, nec refert, tam accurate scire natale solum monstrari. Optime tamen Oudend. disputat in nota 6. ad hoc caput, qua Suetonii argumenta confirmat.

urbe Herculi sacra] v. ad Aug. 72.

puerperium] Priscian. l. 6. „Pueri femininum pueram dicebant antiquissimi, unde et *puerpera*, quae *puerum* vel *pueram* parit.“ Idem docet voc. *puella* i. e. *puerula*.

pina, et dabis operam, ut valens pervenias ad Germanicum tuum. Abunde arbitror parere, non potuisse ibi nasci Caium, quo prope bimulus demum perductus ab Urbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem haec elevant; et eo facilius, quod hi sine auctore sunt. Sequenda est igitur, quae sola [actorum] restat [et] publici instrumenti auctoritas: praesertim quum Cajus Antium, omnibus semper locis atque secessibus praelatum, non aliter, quam natale solum, dilexerit; tradaturque etiam, sedem ac domicilium imperii taedio Urbis transferre eo destinasse. [9] Caligulae cognomen castrensi joco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum praeterea per haec nutrimentorum consuetudinem amore et gratia valuerit, maxime cognitum est, quum post excessum Augusti tumultuantes, et in furorem usque praecipites, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt, quam ablegari eum ob seditionis periculum, et in proximam civitatem demandari, animadvertissent. Tunc demum ad poenitentiam versi, reprehendo ac retento

---

[actorum] rest. [et] publ. instr.] Cum Casaubono, Graevio et Oudend. *actorum* in textum venisse puto ex interpretatione *publici instrumenti*, quod patet etiam ex vitiosa in omnibus libris scriptio. Recepto vocab. *actorum* addidit aliquis *et* ante *publ. instr.* Wolfius utrumque onisit. Nisi sequeretur *auctoritas*, suaderem: *sequenda est igitur auctori, quae sola sequi.*

[Caligulae] Tac 1, 41. „ Militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur.“ Dio 57, 5. Γάϊον Καλιγύλαν, ὅτι ἐν τῷ στρατηπέδῳ το πλείστον τραφεῖς, τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασιν ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο, προσωνόμαζον. Idem Victor Epit. c. 3. et Caes. 3., Senec. de constant. sap. 18. De hoc calciamenti genere v. Jul. Nigrinum de caliga c. 4., Balduini calceum antiquum c. 13. et Ruben. de re vestiaria 2, 1.

[in proximam civitatem] in Treveros. v. Tac. 1, 40. sequ. Dio l. c. τὴν τε γυναῖκα αὐτοῦ Ἀγριππίαν, καὶ τὸν υἱόν, ὑπεκπεμφθέντας ποι ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ, συνέλαβον. καὶ τὴν μὲν Ἀγριππίαν ἐγκύμονα οὖσαν ἀφῆκαν αὐτῷ δεθῆντι, τὸν δὲ δὴ Γάϊον κατέσχον.

vehiculo, invidiam, quae sibi fieret, deprecati sunt. [10] Comitatus est patrem et Syriaca expeditione. Unde reversus primum in matris, deinde, ea relegata, in Liviae Augustae proaviae suae contubernio mansit: quam defunctam praetextatus etiam tum pro Rostris laudavit. Transiitque ad Antoniam aviam, et unetvicesimo aetatis anno, accitus Capreas a Tiberio, uno atque eodem die togam sumsit, barbamque posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum ejus. Illic omnibus insidiis tentatus elicientium cogentiumque se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit, perinde oblitterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset: quae vero ipse pateretur, incredibili dissimulatione transmittens; tantique in avum, et qui juxta erant, obsequii, ut non im-

---

reprenso — deprecati sunt] Tac. „Sed nihil aequae flexit, quam invidia in Treveros; orant, obsistunt, rediret, manens, pars Agrippinae occurrentes, plurimi ad Germanicum regressi.“ *Invidia probat* militibus, quod apud Treveros tutius mansuros dux judicaverat suos, quam in illorum castris.

praetextatus etiam tum] annos natus 16. quum lucem vidisset a. 765., Livia obiret a. 782. v. Tiber. 51.

pro Rostris laudavit] Tac. 5, 1. „Laudata est pro Rostris a C. Caesare pronepote, qui mox rerum potitus est.“

unetvicesimo] Recepti Oudend. emendationem, jubente etiam Wolfio. Vulgo *undevicesimo* et *inde vicesimo*. Sed Tac. 6, 20. ad a. 786., aetatis Caji unetvicesimum: „Sub idem tempus C. Caesar, discedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit.“ Id autem factum, auctore Nostro c. 12., *non ita multo post sumtam togam*. Alias dixisset: *insequenti anno*.

barbamque posuit] Quae initae virilis aetatis solennitas festo celebrari solebat. v. Ruperti ad *Juvenal.* 3, 186.

qualis contig. — tirocinio fr.] v. ad Tiber. 54.

elicientium — querelas] i. e. elicientium querelas, et cogentium se ad querelas. In utroque verbo est conatus sine effectu.

oblitterato suorum casu] Tac. 6, 20. „immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum iupta voce; qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis“ ubi conjicio legendum: „*quam* sc. habitum *in diem* (i. e. *ναῖς ἡμέραν*) Tiberius induisset, pari habitu.“

merito sit dictum, *nec servum meliorem ullum, nec deterio-rem dominum fuisse.* [11] Naturam tamen saevam atque probrosam nec tunc quidem inhibere poterat, quin et animadversionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime interesset, et ganeas atque adulteria, capillamento celatus et veste longa, noctibus obiret, ac scenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret; facile id sane Tiberio patiente, si per has mansueferi posset ferum ejus ingenium, quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties praedicaret, *exitio suo omniumque Cajum vivere: et, se natricem* (serpentis id genus) *populo Romano, Phaëthontem orbi terrarum educare.* [12] Non ita multo post Juniam Claudillam, M. Silani nobilissimi viri filiam, duxit uxorem. Deinde Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur, ad pontificatum traductus

saevam atque probrosam] *saevam*, quod suppliciiis interesse, *probrosam*, quod ganeas atque adulteria obire solebat.

quod sag. — perspexerat] Dio 58, 23. οὔτε ἕτερόν τινα ὁμοίως πάνυ προσήκοντα ἑαυτῷ ἔχων (Tiberius), καὶ ἐκείνον κείνιστον εἰδώς ἐσόμενον, ἀσμένως (ὡς βασι) τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἔδωκεν· ὅπως τὰ τε ἑαυτοῦ τῇ τοῦ Γαίου ὑπερβολῇ συγκρηφθῆ, καὶ τὸ πλεῖον τὸ τε εὐγενέστατον τῆς λοιπῆς βουλῆς καὶ μετ' αὐτὸν Φαρχῆ. λέγεται γοῦν πολλάκις ἀναφθέγγασθαι τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαῖον· Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθῆτω πυρί. Nepotem etiam suum e Druso, Tiberium, a Caio interentum iri, perspexerat, auctore eodem Dione c. c. τῷ Γαίῳ ὡς καὶ μοναρχήσουσι προσεῖχε, καὶ μάλιστα ὅτι τὸν Τιβέριον καὶ ὀλίγον χρόνον βιώσεσθαι, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου φονευθῆσεσθαι σαφῶς ἠπίστατο. ἠγνόει μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδὲ τῶν κατὰ τὸν Γαίον· ἀλλὰ καὶ εἰπέ ποτε αὐτῷ, διαφερομένῳ πρὸς τὸν Τιβέριον, ὅτι· Σύ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς, καὶ σὲ ἄλλοι. cf. Tac. 6, 46.

serpentis id genus] Manifestum glossema. Ita jam alii judicant.

Juniam Claudillam] A. 786. Tac. 6, 20. „Sub idem tempus C. Caesar, discedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit.“ Dio 58, 25. ad a. 788. refert: Τιβέριος ἐν Ἀντίῳ τοὺς τοῦ Γαίου γάμους ἐώρταζεν.

in locum — Drusi] qui periit a. 786. v. ad Tib. 54.

ad pontificatum] Si Dioni fides, biennio ante. Is enim 58, 8.

est: insigni testimonio pietatis atque indolis, quum, deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Sejano heste tunc suspecto, mox et oppresso, ad spem successionis paulatim admoventur. Quam quo magis confirmaret, amissa Junia ex partu, Enniam Naeviam, Macrois uxorem, qui tum praetorianis co-

ad a. 784. ἔα τε εὖν τούτων ὁ Σηϊανὸς αἴσις ἡλλοιοῦτο, καὶ δέ τι καὶ του Γάϊου ὁ Τιβέριος ἱερέα ἀποδείξας ἐπέμπεσ, καὶ τι καὶ ὡς διαδοχον αὐτὸν τῆς μοναρχίας ἔξω ἐνεδείκνυτο. Caji nomen quaerit etiam Reimar. in his c. 7. verbis: ὁ Τιβέριος ἱερέας μετ' αὐτοῦ τε καὶ ἐκεῖνον (Sejanum) καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐποίησε, ubi nullu. dubito, quin pro μετ' αὐτοῦ τε scribendum sit μετὰ Γαῖου. Id quidem certum, s̄ etonum nimio brevitate studio tempora paulum misicuisse. Nam pontificatum Caji ad a. 784. pertinere, docent praeter Dionis l. c. verba: *Sejano heste — oppresso*. Constat enim, Sejanum obiisse a. 784. Sed quum Augurem factum narrasset Cajum, subjungit statim auctor pontificatus mentionem, quamquam biennio ante in illum collati. Quod Oudendorpium verba adhuc venant *Dionis* c. 7. ὁ δ' εὖν Τιβέριος ταῖς μὲν ἱερωσθῶναις ἐπίμησει αὐτόν, οὐ μὴν καὶ μετεπέμψατο, ἀλλὰ καὶ αἰτήσαμένω οἱ, ἔπως ἐς τὴν Καρπυαίαν ἐπὶ προφάσει τῆς μελλονύμφου νοσησας ἔλθῃ, κατὰ χώραν μείναι προσέταξεν, ὡς καὶ αὐτὸς ὅσον οὕτω ἐς τὴν Ἰώμην ἀφίξομενος, id tribuendum errori, quem cum Fabricio aliisque Dionis interpretibus erravit, de Cajo intelligentibus, quae ad Sejanum pertinent. Verum vidit Reimarus.

insigni testimonio] sc. a Tiberio de pietate Caji erga se atque indole lato.

reliquis subsidiis] mortuis Germanico et Druso, filio Tiberii, sublatis fratribus Caji, Druso et Nerone. Quod *ad spem successionis adnotum* dicit, id *Dio* locis supra citatis: ὡς διαδοχον αὐτόν τῆς μοναρχίας ἔξω ἐνεδείκνυτο et: τῷ Γαῖῳ ὡς καὶ μοναρχήσουτι προσείχε.

amissa Junia ex partu] *Dio* 59, 8. ad a. 790. τὴν θυγατέρα τοῦ Σιλανοῦ ἐκβαλόντα ad Orestillae, de qua v. c. 25., nuptias cum processisse dicit. Cum Nostro consentit *Tac.* 6, 45. mortem Juniae Claudiae ad a. 789. referens. *Philo* etiam legat. ad Caj. ὠκύμορον ἀποθανούσαν tradit.

Enniam Naeviam, Macrois uxorem] Naevius Sertorius Maero (ita enim appellatur *Dion* 58, 9.) praecipuam Tiberio operam praestiterat in opprimendo Sejano, cui successit in cohortium praetorianarum praefectura, *Sejano detentor*, ut Arruntius apud *Tac.* 6, 48., postea a Cajo ad mortem eductus. v. infra ad c. 26. Caji cum uxore ejus consuetudinem *Tac.* 6, 45. ita narrat: „Ni-

hortibus praecerat, sollicitavit ad stuprum, pollicitus et matrimonium suum, si potitus imperio fuisset: deque ea re et jurejurando, et chirographo cavuit. Per hanc insinuatus Macroni, veneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur: spirantique adhuc detrahi anulum, et, quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum jussit injici, atque etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamaverat, confestim in crucem acto. Nec abhorret a veritate, quum sint quidam auctores, ipsum postea, etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio, professum. Gloriatum enim esse assidue, in commemoranda sua pietate, *ad ulciscendam necem matris et fratrum introisse se cum pugione cubiculum Tiberii dormientis, et misericordia correptum, abjecto ferro recessisse: nec illum, quamquam sensisset, aut inquirere quicquam, aut exsequi ausum.* [13] Sic imperium adeptus, populum Romanum, vel dicam hominum genus, voti compotem fecit, exoptatissimus Princeps maximae parti provincialium ac militum, quod infantem plerique cognoverant; sed et

---

mia jam potentia Macronis, qui gratiam C. Caesaris, nunquam sibi neglectam, acius in dies ferebat, impuleratque, post mortem Claudiae, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam, immittendo amore juvenem illicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. Nam, etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa in sinu avi perdidicerat. " *Dio* 58, 28. ἄτε γὰρ κακῶς ἤδη τοῦ Τιβερίου νεοῦντος, τὸν νεανίσκον ἐσεράπτυσ (Macro). καὶ μάλιστα ὅτι ἐς ἔρωτα αὐτὸν τῆς ἑαυτοῦ γυναίκος Ἐννίας Θρασύλλης προῦπήκτο. Hic locus, comparatus cum superiori 53, 9. certam fere reddit emendationem Casauboni: *Enniam, Naevii Macronis uxorem.*

Tiberium aggressus est] v. *Tiber.* 73. Mox pro *retinentis* Reines. ad marginem ed. Casaub. conjecit: *renitentis.*

et miser.] Alii suasere *sed*, Müller. *at.*

voti compotem] Grammatice quidem refertur hoc ad *populum Rom.*; at simul complectitur *genus hom.*; de quo Zeugmate v. Perizon. ad Sanctium p. 712. Wolf.

universae plebi urbanae ob memoriam Germanici patris, miserationemque prope afflictae domus. Itaque ut a Miseno movit, quamvis lugentis habitu, et funus Tiberii prosequens, tamen inter altaria et victimas, ardentisque tedas, densissimo et lactissimo obviorum agmine incessit, super fausta omnia *sidus* et *pullum* et *puppum* et *alumnium* appellantium. [14] Ingressoque Urbem, statim consensu Senatus et irrumpentis in Curiam turbae, irrita Tiberii voluntate, qui testamento alterum nepotem suum, praec-

a Miseno] ubi obierat Tiberius. v. Tiber. 72. et 75.

inter altaria — tedas] v. Lips. ad Tac. Hist. 2, 70., Casaub. ad h. l.

omina] Ita dedi cum Gronov. Burm. Wolfio. Vulg. *nomina*. *Josephus* ἐπιβοήσεις; εὐφήμους dicit, et Noster *super* i. e. praeter faustas alias acclamationes s. omnia, blanda ei nomina data refert. Supra Aug. 57. „Revertentem ex provincia non solum *faustis omnibus*, sed et modulatis carminibus prosequébantur.“

alumnium] Ipse se υἱὸν καὶ τρόφιμον Senatorum ferebat. *Dio* 59, 6.

irrita Tib. voluntate] de qua v. Tib. 76. *Dio* 59, 1. ἐκεῖνος (Tiberius) καὶ τῷ Τιβερίῳ τῷ ἐγγόνῳ (Tiberio Gemello, e Druso filio et Livilla nepoti) τὴν αὐταρχίαν κατέλιπεν· ὁ δὲ δὴ Γάιος τὰς διαδήκας αὐτοῦ ἐς τὸ συνέδριον διὰ τοῦ Μάρκωνος ἐπέμψας, ἀκίρους ὑπὸ τε τῶν ὑπάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τῶν προπαρσεινευσμένων οἱ, ὡς καὶ παραφρονήσαντος ἐποίησεν· ὅτι παιδίῳ, ᾧ μὴδὲ ἐσελεῖν ἐς τὸ βουλευτήριον ἐξῆν, ἀρχεῖν σφᾶς ἐπέτρεψε. τότε τε οὖν παραχρῆμα οὕτως αὐτὸν τῆς ἀρχῆς παρέλυσε, καὶ μετὰ τοῦτο ποιησάμενος ἀπέτεινε· καίπερ ὁ Τιβέριος πολλαχῆ τὰ αὐτὰ γράψας, ὡς καὶ ἰσχὺν τινα παρὰ τοῦτο ἔξοντα, κατέλιπε, καὶ πάντα τότε ἐκεῖνα ὑπὸ τοῦ Μάρκωνος ἐν τῇ γεροσίᾳ ἀνεγνώσθη. Curia nondum patebat juveni Tiberio, ut *praetextiatio adhuc*. *Coheredem autem imperii* constitutum eum fuisse, praeter verba Dionis et Liphilini, qui: τὸν Τιβέριον — αὐτοκράτορα σὺν αὐτῇ ἀπέδειξε, docent *Josephus* et *Philo*. Apud illum enim 18, 8. Tiberius moriens Caio nepotem ut imperii consortem commendat. Hic leges. ad *Caj.* p. 771. συναγαγὼν ὁ Γάιος τοὺς ἐν τέλει, βούλομαι μὲν, εἶπεν, τὸν γένει μὲν ἀνεψιόν, εὐνοίᾳ δὲ ἀδελφόν, ἐπόμενος καὶ τῇ τοῦ τελευτήσαντος Τιβερίου γνώμῃ, κεινοπρᾶγεῖν τῆς αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας. ἐράτε δὲ καὶ αὐτοὶ γήπιον ἐτι ὄντα κριμῆ, καὶ χεῖζοντα ἐπιτρόπων καὶ διδασκαλῶν καὶ παιδαγωγῶν. Alio loco κοινῶν ἀπολειφθέντα τῆς ἀρχῆς dicit. Idem patet ex verbis Nestri, quibus *ius arbi-*

textatum adhuc, coheredem ei dederat, jus arbitriumque omnium rerum illi permissum est, tanta publica laetitia, ut tribus proximis mensibus, ac ne totis quidem, supra centum sexaginta millia victimarum caesa tradantur. Quum deinde paucos post dies in proximas Campaniae insulas trajecisset, vota pro reditu suscepta sunt; ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine et cura de incolunitate ejus. Ut vero in adversam valetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palatium, non defuerunt, qui, depugnatos se armis pro salute aegri, quique capita sua titulo proposito voverent. Accessit ad immensum civium amorem notabilis etiam externorum favor. Namque Artabanus, Parthorum rex, odium semper contemptumque

---

triumque omnium rerum Cajo permissum refert. Frustra difficultates quaesivit Casaubonus, ubi nullae sunt.

in prox. Campaniae ins.] Alterum ejus iter in Campaniam ad a. 792. refert Dio 59, 13. — Mox in test. sollicitudine est: ubi sollicitudinem testificari posset v. ubi id ageret, ut sollicitudinem testificaretur, ne quis nove dictum censeat cum Ernestio pro: testificandae sollicitudinis. Utrumque enim, prouti sententiam capias, aequè bene dicitur. Müller. nimis arctis finibus circumscribit auctoris sententiam, subaudiens: vota suspiciendi post occasionem.

in advers. valet.] octavo imperii mense per intemperantiam, ut narrat Philo p. 769. Dio 59, 8. μετὰ τοῦτο νοσήσας, αὐτὸς μὲν οὐκ ἀπέθανε, τὸν δὲ δὴ Τιβέριον — ἀνεχρήσατο.

depugnatos se] v. c. 27. In sua capita deflectere se putabant Deorum iram destinatumque alicui mortem, qui pro salute ejus ita se devovebant. Aptè Casaub. comparat Neron. 36. Eadem sententia veterum frequentibus pro patria devotionibus causa fuit. Postea titulo proposito est: formula devotionis in tabula publice proposita.

Artabanus] v. Tiber. 66. Coactum a L. Vitellio, Syriae praeposito, Artabanum tanta verecundia Cajum prosecutum esse, ad a. 793. narrat Dio 59, 27., quocum consentit Noster Vitell. 2. ubi vide. Quum tamen h. l. uliro ad colloquium venisse regem, dicat, idque primo imperii Caligulae anno, mutasse postea de hoc Caesare Artabanus videtur sententiam, fortasse offensus contumelia Darii Arsacidae, qui obses Romae erat, de qua v. infra c. 19., sed ad pristinum officium revocatus a Vitellio. Suetonium

Tiberii prae se ferens, amicitiam ejus ultro petiit; venitque ad colloquium legati consularis, et transgressus Euphratem, aquilas et signa Romana, Caesarumque imagines adoravit. [15] Incendebat et ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrimis pro concione laudato, iunera- toque amplexissime, contestim Pandateriam et Pontias, ad transferendos matris fratrisque cineres, festinavit, tempestate turbida, quo magis pictas emineret: adiitque venerabundus, ac per semet in urnas condidit. Nec minore scena Ostiam, praefixo in biremis puppe vexillo, et inde Romam Tiberi subvectos, per splen-

certe eandem rem duobus locis ita sui immemorem tradidisse, vix credibile est. Diversa in excursu ad h. l. disputat Ernest. parum probabilia.

Incendebat] MS., cujus collationem commodavit mihi Cel. Müllerus, habet *intendebat*, quod probat vir ille doctissimus loco Tiber. 62. „*auxit intenditque saevitiam.*“

Tiberio — laudato] Dio 58, 28. ἐπηνέθη ὑπὸ τοῦ Γαίου. Idem tamen 59, 3. τὸν Τιβερίον αὐτόν, ὃν καὶ πάππον προσωνόμαζε, τῶν αὐτῶν τῶ Ἀύγουστου τιμῶν παρὰ τῆς βουλῆς τυχεῖν ἀξιώσας, ἔπειτα, ἐπειδὴ μὴ παραχρῆμα ἐψηφίσθησαν, (οὔτε γὰρ τιμῆσαι αὐτὸν ὑπομένοντες, οὔτ' ἀτιμάσαι θάρσυντες, ἄτε μὴδέπω τὴν τοῦ νεανίσκου γυναικὴ σαφῶς εἶδοτε, ἐς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ πάντα ἀνεβάλλοντο) οὐδενὶ ἄλλῳ πλὴν τῆ δημοσίᾳ ταφῇ ἤγαλε, νυκτός τε ἐς τὴν πόλιν τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξαγαγών, καὶ ἅμα τῇ ἐφ' ἐπιπέδῳ προθέντος. ἐποιήσατο μὲν γὰρ καὶ λόγους ἐπ' αὐτῷ, ἀλλ' οὔτιγες καὶ ἐκείνον οὕτως ἐπαινῶν, ὡς τοῦ τε Ἀύγουστου καὶ τοῦ Ἑρμανικοῦ τὸν ὄημον ἀναμιμνήσκων καὶ ἑαυτὸν αὐτῷ παρακατατιθέμενος.

matris fratrisque cineres] v. Tiber. 54. Dio 59, 3. τὰ ὄσῳ τὰ τε τῆς μητρός καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἀποθανόντων, αὐτός τε πλεύσας, καὶ αὐτὸς αὐτοχειρῶς ἀνελάμενος ἐνόμισε, καὶ ἐς το τοῦ Ἀύγουστου μνήμα κατέθετο, τὸ ἱμάτιον τὸ περιπόρφυρον ἐνδύς, καὶ ῥοβδόουχοις τισίν, ὡς περ ἐν ἐπικυρίοις, κοσμηθεῖς. τὰ τε ψηφισθέντα κατ' αὐτῶν πάντα ἀπήλαψε, καὶ τοὺς ἐπιβουλεύσαντας σφίσι πάντας ἐκόλασε, τοὺς τε φευγοντας δι' αὐτοὺς κατήγαγε. Ceterum accuratius Noster *matris fratrisque cineres* dicit, quoniam illa in insula *Pandateria*, hic in *Pontia* perierat, (mallem enim cum Torrentio h. l. scribere *Pontiam*, ut Tib. 51.; quod duplici forma idem auctor usus esse non videtur), quum Drusus Romae in Palatio interfectus fuisset, quamquam credibile est, hujus cineres eodem cum illis honore fuisse conjunctos.

didissimum quemque equestris ordinis, medio ac frequenti die duobus Ierentis Mausoleo intulit. Inferiasque his annua religione publice instituit: et eo amplius matri Circenses, carpentumque, quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris Septembrem mensem *Germanicum* appellavit. Post haec Antoniae aviae, quicquid unquam Liviā Augusta honorum cepisset, uno Senatusconsulto congressit. Patruum Claudium, Equitem Romanum ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumsit. Fratrem Tiberium die virinis togae adoptavit, appellavitque *principem juventutis*. De sororibus auctor fuit, ut omni-

frequentis die] Inutilis mutatio est Lipsii et Torrentii: *ferrenti*, tautologiam etiam auctori inferens pro sententia satis commoda.

carpentumque] tensam. v. Caes. 76. Omnino de usu carpenti v. Lips. ad Tac. A. 12, 42.

Antoniae aviae] Dio 59, 3. τὴν τήθην τὴν Ἀντωνίαν Αὐγούστου τε εὐθείας καὶ ἱερείου τοῦ Αὐγούστου ἀποδείξας, πάντα αὐτῇ καθάρσας, ὅσα ταῖς ἀειπαρσένοις ὑπάρχει, ἔδωκε, ubi v. Fabric. nuptios comparantem, in quibus Antonia *Sacerdos Augusti* dicitur, et inscriptionem apud Gruterum p. CCXXXVI, 9.

Claudium — assumsit] A. 790. Dio 59, 6. αὐτὸς ὑπάτευσεν, τὸν Κλαύδιον τὸν Σείων προσλαβών. οὗτος γὰρ ἔν τε τοῖς ἵππεσσι μέχρι τότε ἐξεταζόμενος, καὶ πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Γαῖον, μετὰ τὸν τοῦ Τιβερίου θάνατον, ὑπὲρ τῆς ἵππαδος πεμφθεὶς, τότε πρῶτον, καίπερ ἔξ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη βεβιωώς, καὶ ὑπάτευσεν ἅμα καὶ ἐβούλευσεν. In equestris ordine remanserat lucusque, legitimis honoribus, qui aditum in Curiam darent, à Tiberio exclusus. v. Claud. 5.

Fratrem Tiberium] Dio 59, 8. τὸν Τιβέριον, καίπερ ἔξ τε τοὺς ἐφήβοις ἀγγραφέντα, καὶ τῆς νεότητος προκριθέντα, καὶ τέλος ἐσπονήθοντα, ἀνεχρήσατο. Fratrem dicit patruelem.

De sororibus] Dio 59, 3. ταῖς ἀδελφαῖς ταῦτά τε τὰ τῶν ἀειπαρσένων (quae aviae Antoniae), καὶ τὸ τὰς ἵπποδρομίας οἱ ἐν τῇ αὐτῇ προεδρίᾳ συνθεᾶσθαι, τὸ τε τὰς τε εὐχὰς τὰς καθ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ ὑπὸ τῶν ἱερέων ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ποιουμένας, καὶ τοὺς ὄρκους τοὺς ἐς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, φέρεσθαι καὶ ὑπὲρ κεινῶν ὁμοίως, ἐνεῖμαι. Id. c. 9. in acta Tiberii non juratum pariter, additur: περὶ δὲ δὴ τοῦ Αὐγούστου τοῦ τε Γαίου τὰ τε ἄλλα ὡς περ εἰδιστο, καὶ ὅτι καὶ τῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων καὶ

bus sacramentis adjiceretur, NEQUE ME LIBEROSQUE MEOS CARIOS HABEBO, QUAM CAJUM HABEO ET SORORES EJUS; item relationibus Consulum: QUOD BONUM FELIXQUE SIT C. CAESARI SORORIBUSQUE EJUS. Pari popularitate damnatos relegatosque restituit: criminumque, si qua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios, ad matris fratrumque suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ullus metus, coniectos in Forum, et ante clare obtestatus Deos, neque legisse, neque attigisse quicquam, concremavit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens, *nihil sibi admissum, cur cuiquam invi-*

ἐκείνου καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν, ἄρισσαν, καὶ τὰς τε εὐχὰς ὑπὲρ πάντων αὐτῶν ὁμοίως ἐποιήσαιοτο, ex quo loco recte Casaub. nostro asserit *habebo*, quod Memm. exhibet, quum alii dent: *habeo*. Dio enim: προτιμήσουσιν. Atque ita suaserat jam Lips. ad Tac. A. 15, 67.

criminumque — gratiam fecit] Majestatis crimina intelligit, unde *Dion.* 59, 4. τὰ τῆς ἀσεβείας ἐγγυλήματα παύσας dicitur, et c. 6. τὰ ἐγγυλήματα τῆς ἀσεβείας, οἷσπερ καὶ τὰ μάλιστα πονουμένους σφᾶς ἐώρα, κατέλυσε.

Commentarios — concremavit] *Dio* 59, 4. καὶ τοῖς συστάσιν ἐπὶ τε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, τοὺς τε ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τὴν τε ἄρσιν ἀφείας, ὡς ἔλεγε, καὶ τὰ γράμματα αὐτῶν καταφλέξας, καμπληθεῖς ἐξ αὐτῶν ἀπέστειλε. διέσφειρε μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς γράμματά τινα, οὐ μόντοι κηκεῖνα τὰ αὐτόχειρα τὸν ἀκριβῆ ἔλεγχον ἔχοιτα, ἀλλὰ ἀντίγραφα αὐτῶν ποιήσας. Id. c. 6. τὰ γράμματα τὰ περὶ αὐτῶν, ὅσα ὁ Τιβέριος κατελελοίπει, συννήσας (ὡς γε ἐσκήπτει) κατέκαυσε· εἰπὼν ὅτι, Τοῦτ' ἐποίησα, ἵνα μὴδ' ἂν πάνυ ἐσελήσω ποτὲ διὰ τε τὴν μητέρα καὶ διὰ τοὺς ἀδελφοὺς μνησικακῆσαι τινα, δυνηθῶ αὐτὸν τιμωρήσασθαι. Postea tamen plures arguitos παῖρας c. 10. ἐν τῶν γραμμάτων, ἃ κατακεκαυμένοι ποτὲ ἔφη. Id. 60, 4. in vita Claudii: τὰ γράμματα, ἃ ἐπλασσετο μὲν ὁ Γάιος κευκαυμένοι, εὐράθη δὲ ἐν τῷ βασιλικῷ ὄντα, τοῖς τε βουλευταῖς ἐπέδειξε, καὶ ἔδωκε καὶ αὐτοῖς ἐκεῖνοις τοῖς τε γράψασιν αὐτὰ, καὶ κατ' ὧν ἐγγέγραπτο, ἀναγνῶναι· καὶ μετὰ τοῦτο κατέφλεξεν. Exempli aliorum, qui eadem animi magnitudine, et vera quidem, non ficta, ultionis materiam criminum inimicorum literis sibi praecluserunt, collegit Fabric. ad *Dion.* 41, 63.

sūs esset: negavitque, se delatoribus aures habere. [16] *Spintrias monstrosarum libidinum*, aegre, ne profundo mergeret, exoratus, Urbe summovit. Titi Labieni, Cordi Cremutii, Cassii Severi scripta, Senatusconsultis abolita, requiri, et esse in manibus lectitarique permisit: quando maxime sua interesset, ut facta quaeque posteris tradantur. Rationes imperii, ab Augusto proponi solitas, sed a Tiberio intermissas, publicavit. Magistratibus liberam jurisdictionem, et sine sui appellatione, concessit. Equites Romanos severe curioseque, nec sine moderatione, recognovit: palam adempto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiae inesset: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modo in recitatione praeteritis. Ut levior labor judicantibus foret, ad

Spintrias] v. Tiber. 43., ex quo loco verba *monstrosarum libidinum* repetita arbitratur Ernestius, probante Oudend. At ita glossatorem puto additurum etiam fuisse vocabulum *reptores*, offensum in hoc usu genitivi; ac Müller. excidisse etiam censet *inventores*; potius *reptores*.

T. Labienus] De hoc v. *Glandorp. Onomast. p. 514.*

Cordi Cremutii] v. ad Tiber. 61.

Cassii Severi] De hoc *Tac. A. 1, 72.* „Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus (majestatis), tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamaverat,“ et 4, 21. „Relatum et de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati Senatus Cretam amoveretur, effecerat; atque illic eadem acitando, recentia veteraque odia advertit; bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.“ Historias eum scripsisse, patet e Nostri Vitell. 2. Plura v. apud Lips. ad *Tac.* 4, 21. et *Glandorp. p. 209.*

Rationes imperii] *Dio* 59, 9. τοὺς λογισμοὺς τῶν δημοσίων χρημάτων μὴ ἐκτεθειμένους ἐν τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐξεδήμησε, πάντας κατὰ τὸν Αὐγούστου πρόεγραψε.

Magistratibus concessit] unde δημοκρατικώτατος initio fuisse dicitur *Don.* 59, 3. De appellatione ad Principem v. dicta ad Aug. 33.

Equites — *recognovit*] v. ad Aug. 32.

quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentavit et, comitiorum more revocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberii, quamquam abolito, sed et Juliae Augustae, quod Tiberius suppresserat, cum fide, ac sine calumnia repraesentata persolvit. Ducentessimam auctionum Italiae remisit.

quintam decuriam] v. ad Aug. 29. et 52. cf. *Plin.* 33, 1. (7.)

suffragia populo reddere] *Dio* 59, 9. τὰς ἀρχαιρείσις τῶν τε ἐμῶν καὶ τῶν πλήθει ἀποδεδῶκε, λύσας ἕσα περὶ αὐτῶν ὁ Τιβέριος φέροι. Tiberio enim Caesare primum, ut *Tac. A.* 1, 15. „ e Campo comitia ad Patres translata sunt. Nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio Principis, quaedam tamen studiis hebant.“ Biennio post, a. 792. jus illud populo Cajus denuo eripuit. *Dio* 59, 20. ἀπέδωκε μὲν γὰρ τὰς ἀρχαιρείσις αὐτοῖς· ἀτε δὴ ἐκείνων ἀργότερων τε (ὑπὸ τοῦ πολλῶν χρέων μηδὲν ἐλευθέρως κεχηρηματικῶν) ἐξ τὸ δρᾶν τι τῶν προσημόντων σφίσι δυνῶν, καὶ τῶν σπουδαρχιώντων, μάλιστα μὲν μὴ πλειόνων ἢ ὅσους αἰρεῖσθαι ἐδεῖ ἐπαγγελῶντων, εἰ δὲ ποτε καὶ ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν γένοιτο, διομολογουμένων πρὸς ἀλλήλους, τὸ μὲν σχῆμα τῆς δημοκρατίας ἐσωζέτο, ἔργον δ' οὐδὲν αὐτῆς ἐγένετο· καὶ διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ αὖθις τοῦ Γαίου κατελύθησαν.

Legata — persolvit] v. *Dion.* 59, 2. quem locum citavimus ad Tiber. fin. Addit ibi *Dio*: τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ τὰς τῆς Λιουίας διαθήκας ἐπραξε· καὶ γὰρ ἐκείνα πάντα ἀπῆλλαξε. De suppresso Liviae testamento v. etiam ad Tiber. 51.

Ducentessimam] Instituerat centesimam rerum venalium post bella civilia Augustus, ut militaris aetarii subsidium, (*Tac. A.* 1, 78.) eamque Tiberius servatam prius, quamvis deprecante populo (*Tac. l. c.*), postea, redacta Cappadocia post Archelai regis mortem in provinciam, quo levaretur vectigal, mutaverat in ducentessimam a. 770. (*Tac.* 2, 42.) Idem tamen senex ad avaritiam pronior, reduxisse centesimam dicitur *Dion.* 58, 16. a. 784. post mortem Sejani. Jam quum n. l. omnes libri conspirent in lectione: ducentessimam, atque auctor accedat numus a Patino prolatus, C. Caesaris Consulii III., in quo medio sunt literae R. CC. h. e. remissa ducentesima, jure statuerunt (v. *Ryck.* ad *Tac.* 2, 42. et *Fabric.* ad *Dion.* 55, 31. et 58, 16.) viri docti, Caligulam prius ducentessimam pro centesima restituisse, postea et illam abrogasse, de priore illo beneficio intelligentes verba *Dion.* 59, 9. καὶ τὸ τέλος τῆς ἑκατοστῆς κατέλυσε, quibus commoti *Turneb.* *Advers.* 27, 20. *Lips.* ad *Tac.* 2, 42. *Casaub.* ad h. l. emendaverant in Nostro: centesimam. Fortasse etiam *Dio* hoc loco totum vectigalis genus omnino ἑκατοστῆς nomine designavit. Ceterum cf.

Multis incendiorum damna supplevit: ac si quibus regna restituit, adjecit et fructum omnem vectigaliorum, et redditum medii temporis, ut Antiocho Commageno sestertium millies confiscatum. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinae octoginta donavit, quod excruciat

Burmann. de vectig. c. 5., Casauboni tamen correctionem approbantem.

incend. damna supplevit] Dio l. c. ἐμπρησίῳ τινα μετὰ τῶν στρατιωτῶν κατασβέσας, ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσι. Ceterum voc. *supplere* haud simpliciter donationem significare, ut Ern. ad h. l. contendit, sed eam, qua suppeditato, quod deest, in statum integrum aliquis restituitur, recte docet *Walther.* *Observ.* p. 21., neque potuisset ita a verbi natura recedi.

fructum o. vectigal. et redditum] Veram credo Ernestii sententiam, qui *vectigaliorum fructum* intelligit pecuniam, quae venit e portoriis, decumis, scriptura etc. *reditus* eam, quae e metallis regiis, tributis etc., atque eodem fere redivit Beroaldi interpretatio, quamquam reprehensa ab Ernestio, qua *vectigalia* publicos esse redditus, *reditus* privata vectigalia dicit. Nostris adhuc temp. oribus distinguimus publicos et privatos regum redditus (*Staatseinkünfte und Domainen etc.*). — Wolfius probat alteram lectionem *redituum*.

Antiocho Commageno] Antiochi, interfecti ab Augusto, (v. *Dion.* 52, 43.) a. 725., nepoti, et filio Antiochi II. mortui 773. imperante Tiberio (*Tac.* 2, 42.), a quo in provinciam redacta est Commagene. Restituit igitur Caligula avi patrisque regnum Antiocho III. a. 790. (*Dio* 59, 8. Ἀντιόχῳ τοῦ Ἀντιόχου τὴν Κομμαγενήν, ἣν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔσχεν, καὶ προσέτι καὶ τὰ παραθαλάσσια τῆ; Ἰνδίας ἔδωκε), qui ab eodem ademptum recepit a Claudio (*Dio* 60, 8.) a. 794. et ad Vespasiani usque tempora administravit, cui auxilium contra Vitellium tulit, (*Tac. Hist.* 2, 81.) Tito etiam in oppugnandis Hierosolymis socius. (*Tac. Hist.* 5, 1.) v. patris mei elementa histor. ant. p. 431. sequ. — *Commagenes*, quae ad Syriam pertinebat, caput erat *Samosata*. v. *Strabon.* 16, 2, 3.

confiscatum] nempe *HS. millies*, ne dubites cum Glareano, quo referas, ad *fructum*, an ad *regnum*.

mulieri — donavit] In Excerpt. Peiresc., quem locum Reimar. inseruit *Dion.* 59, 26., legitur: Πομπῳνιον ἐπιβουλεύειναι λεχθέντα οἱ ἀπέλυσεν, ἐπειδὴ ὑπὸ Φίλου προεδόθη· καὶ τὴν ἐταίραν αὐτοῦ, ὅτι βασανισθεῖσα οὐδὲν ἐξεῖπεν, οὔτε τι καιὸν ἔδρασε, καὶ προσέτι καὶ χρήμασιν ἐτίμησεν, ad qu. l. Valesius nostrum comparavit. Pertinere sane res ad prima tempora imperii Caligulae

gravissimis tormentis de scelere patroni reticnisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium terrent, Senatu prosequente, nobilibusque pueris ac puellis carmine modulato laudes virtutum ejus canentibus. Decretum autem, ut dies, quo cepisset imperium, *Parilia* vocaretur, velut argumentum rursus conditae Urbis. [17] Consulatus quatuor gessit: primum ex Kalendis Juliis per duos menses; secundum ex Kalendis Januariis per triginta dies; tertium usque in Idus Januarii; quar-

videtur. — Pro octoginta al. octingenta, quae summa fidem excedit.

Parilia] s. *Palilia*. Primordia Urbis hoc festo (XI. Kal. Maj.) celebrabantur. v. *Rosin. Ant. Rom.* 4, 8. p. 267. sequi. Ceterum similis honor Caesari contigerat, cum solennitate hujus festi conjunctus, quem tradit *Dio* 43, 42. τὰ παρίλια ἱπποδρομία ἀθανάτω, οὕτως καὶ διὰ τὴν πόλιν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔκτιστο, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Καίσαρος νίκην, ὅτι ἡ ἀγγελία αὐτῆς τῇ προτεραίᾳ πρὸς ἑσπέραν ἀφίκετο, ἐτιμήθη.

primum ex Kal. Juliis] A. 790. Iniit hunc consulatum *Kal. Julis* (ita enim restituerunt e Mss. Tormentius et Casaub. pro inepto *Januar.*), quoniam in prius semestre acceperant ordinarii Consules, Cn. Acerronius Proculus et C. Pontius Nigrinus, quibus legitimo demum manens tempore functis alterius semestris initio successit. *Dio* 59, 6. ἐψηφίσθη μὲν οὖν καὶ παραχρῆμα αὐτὸν ὑπατεύσαι (i. e. statim post mortem Tiberti, quae in mensem Martium inciderat v. Tib. 73.), καταλαβέντων τοῦ τε Πρόκουλου καὶ τοῦ Νιγρίνου τῶν τότε ἀρχόντων· καὶ μετὰ τοῦτο κατ' ἔτος ὑπατεύειν. οὐ μὴν καὶ προσεδέξατο αὐτὰ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐμείνοι τὸν ἔκμηνον, ἐς δὲ ἀπεσδείχθητο. οἰήσαν, οὕτω δὲ καὶ αὐτὸς ὑπάτευσεν, τὸν Κλαύδιον τὸν θεῖον προσλαβών. cf. *Ernesti* exc. ad h. l. et Oudend. not.

per duos menses] *Dio* 59, 9. ταῦτ' οὕτως ἐν τῇ ὑπατείᾳ ἔπραξε, δύο τε μηνὶ καὶ ἡμέραις δεκάεκα αὐτὴν σχών. τὸν γὰρ λοιπὸν τῆς ἔκμηνου χρόνον τοῖς προαποσδειγμένοις ἐς αὐτὴν ἀπέδωκε. Nomina suffectorum in alterum semestre ignoramus.

secundum] A. 792. *Dio* 59, 13. τριάκοντα δὲ δὴ ἡμέρας ἤρξε καίτοι Δουλίῳ Ἀφρονίῳ τῷ συναρχόντι ἕξ μῆνας ἐπιτέρας· καὶ αὐτὸν Σαγκουίνιος Μάξιμος πολιάρχων διεδέξατο.

tertium] A. 795. *Dio* 59, 24. v. paullo inferius. Quamquam autem usque in Idus Januarii modo gessit, totus tamen annus ejus nomine designatus est, more illorum temporum solenni, unde

tum usque in septimum Idus easdem. Ex omnibus duos novissimos conjunxit. Tertium autem Lugduni inivit solus, non, ut quidam opinantur, superbia negligentiae, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit treceos sesterlios: toties abundantissimum epulum Senatui equestrique ordini, etiam conjugibus ac liberis utrorumque. Posteriore epulo, forensia insuper viris, feminis ac pueris fascias purpurae ac conchylii distribuit. Et ut laetitiam publicam in perpetuum quoque augetet, ad-

Tac. Agric. 44. „Natus erat Agricola, Cajo Caesare tertium Consule Idib. Junii.“

quartum] A. U. 794. quo anno perit mense Januario.

Ex omnibus — conjunxit] i. e. continuavit, ut Aug. 26. vel junctim gessit, ut Claud. 14. ubi opponitur per intervallum. Patet autem, tres novissimos consulatus eum conjunxisse, unde varie mederi conati sunt huic difficultati viri docti, (v. Ernest. excurs. ad h. l.) sed frustra, si quid video. Errorem Suetonio excidisse existimo. Interpretatio enim Cl. Mülleri τοῦ conjunxit per: simul cum collega gessit, ut Cicer. pro lege Manil. c. 9. bellum conjungere dicit, cum usu Suetonii pugnare videtur supra notato.

Tertium — inivit solus] Dio 59, 24. ὑπατεύοντος αὐτοῦ τὸ τρίτον, οὐδεὶς οὔτε τῶν δημάρχων οὔτε τῶν στρατηγῶν ἀθροῖσαι τὴν γερουσίαν ἐτόλμησε. συναρχοντα γάρ, οὐ τι καὶ ἐπιτηδεύσας, (ὡς περ εἶονταί τινες) ἀλλὰ τοῦ μὲν προαποδεδειγμένου τελευτήσαντος, ἑτέρου δὲ μηδενὸς δι' ὀλίγου οὕτως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀντιπαταστήναι δυναθέντος, οὐδένα ἔσχε.

toties abund. epulum] A. 790. post dedicatum templum Augusti, ubi, auctore Dion. 59, 7. ἡ βουλὴ σὺν ταῖς γαμεταῖς σφῶν, ἔτε δῆμος εἰστιάθη, et a. 792. Dio c. 13. καὶ ἡ δῆμος εἰστιάθη, τοῖς τε βουλευταῖς ταῖς τε γυναιξίν αὐτῶν δωρεὰ ἐδόθη.

forensia] sc. vestimenta. Opp. domestica. v. Aug. 73.

fascias] Varius fasciarum erat usus, varia materia et pretium. Illigari iis solebant obvolvique pectora, femora, tibiae, aliaeque corporis partes, ut adeo pro pectoralibus, femoralibus, tibialibus, quae veteres nostris similia ignorabant, haberentur. v. Salmas. ad Lamprid. Alex. Sev. c. 40., Ernest. in Clav. Cic. sub vocab. fascia, fasciolae, strophium.

jecit diem Saturnalibus, appellavitque *Juvenalem*. [18] Munera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, partim in Septis, aliquot edidit: quibus inseruit catervas Atrorum Campanorumque pugilum, ex utraque regione electissimorum. Neque spectaculis semper ipse praedit: sed interdum aut magistratibus aut amicis praesidendi munus injunxit. Scenicos ludos et assidue, et varii generis, ac multifariam fecit: quondam et nocturnos, accensis tota Urbe luminibus. Sparsit et missilia variarum rerum, et pannaria cum opsonio viritim divisit. Qua epulatione Equiti Romano, contra se hilarius avidiusque vescenti, partes suas misit: sed et Senatori ob eandem causam codicillos, quibus Praetorem eum extra ordinem designabat. Edidit et Circenses plurimos a mane usque ad vesperam, interjecta modo Africanarum venatione, modo Trojae decursione: et quosdam praecipuos, minio et chrysocolla constrato Circo, nec ullis, nisi ex senatorio ordine, aurigantibus.

adjecit diem Saturnalibus] Dio 59, 6. τὰ Ἡρόνια ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἐορτάζεσθαι ἐκέλευσε. De Saturnalium diebus, auctis ab uno ad quinque, disputat Lipsius Saturn. 1, 3. et 4. De ipso festo v. Rosin. An. Rom. 4, 16. p. 294.

in Amphitheatro Tauri — Septis] De illo v. ad Aug. 29., de Septis ad Aug. 45. De insano furore, quo ejusmodi spectacula amabat Caligula, v. infra c. 54. Dio 59, 10. ἐποίησε δὲ τοὺς ἀγῶνας τούτους τὰ μὲν πρῶτα ἐν τοῖς Σεπτοῖς — ἔπειτα δὲ καὶ ἐτέρωθι, πλείστα τε καὶ μέγιστα οἰκοδομήματα καθελών, καὶ ἰκρία πηξάμενος. τὸ γὰρ τοῦ Ταύρου θεάτρον ὑπερσφρόνησε. Postea malim lectissimorum. Litera e adhaesit vocabulo e praecedente regione.

Sparsit et missilia] et tesseras distribuit. Dio 59, 9. γυμνιὸν τινα ἀγῶνα ποιήσας, διέδριψε σύμβολα, καὶ ἐξ αὐτῶν πλείστα τοῖς ἀρπύσσασι αὐτὰ διέδωκε. Eadem σφαίρια dicuntur 67, 4. al. et σφαίρια ξύλινα μικρὰ 66, 25. v. de his tesservis et missilibus Lips. de magn. Rom. 2, 11. et Reimar. ad Xiphil. 61, 18., ipsam denique descriptionem Xiphilini 66, 25.

chrysocolla] De hac v. Plin. 33, 5. (26.) Id. m: „Visumque jam est Neronis Principis spectaculis, arenam Circi chrysocolla sterni, quum ipse concolori panno anrigaturus esset.“ Inniatus igitur est Nero Cajum, de quo tacet Plinius.

Commisit et subitos, quum e Gelotiana apparatusum Circi prospicientem pauci ex proximis Maenianis postulassent. [19] Novum praeterea atque inauditum genus spectaculi excogitavit. Nam Bajarum medium intervallum Puteolanas ad moles, trium millium et sexcentorum fere passuum, ponte conjunxit, contractis undique onerariis navibus, et ordine duplici ad ancoras collocatis, superjectoque aggere terreo,

e Gelotiana] sc. domo. v. *Turneb. Advers. 22, 30. et Gruteri Inscript. p. DXCVIII, 7. in qua est: de domo Gelotiana.*

Maenianis] *Festus:* „Maeniana aedificia a Maenio sunt appellata; is enim primus ultra columnas extendit ligna, quo ampliarentur superiora.“ Quis ille Maenius fuerit, incertum. Vide tamen *Al. Donat. de urbe Roma 2, 27.*

Bajarum — conjunxit] Nonnulli addunt post *passum* voc. *spatium*, quod recepit Oudend., qui locum alias corruptum censet, nescio an nimis quaesitis difficultatibus. Bremius etiam reprehendit auctorem; quod *medium intervallum*, non, ut res erat, *Bajas et Puteolanas moles* ponte conjunctas dixit. Sed in verbo *conjunxit*, ut saepe, aliud latet verbum, ut *superstravit*, ut sensus sit: *Bajas et Puteol. moles*, super medium intervallum *ponte strato, conjunxit*. Id sane verum, scriptores saepius minus accurate scribere, dum brevitati nimis studeant. Ceterum opus ita describit *Dio 59, 17. Γάιος δὲ ἐκείνης μὲν τῆς πομπῆς* (in Capitolium, de qua proxime dixerat) *οὐδὲν προετίμησεν, (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέγα τι ἐνόμιζεν εἶναι, ἵππων δὲ ἠπειροῦ διελάσαι) διὰ δὲ τῆς θαλάσσης τρόπον τινὰ διήκπεῦσαι ἐπεθύμησε, γεφυρωσας τὸ μεταξὺ τῶν τε Πουτεόλων καὶ τῶν Βαύλων. (Bauli, ut Tac. A. 14, 4. „villae nomen, quae, promontorium Misenum inter et Bajanum lacum, flexo mari alluitur,“ unde Oudend. ob brevius spatium, passuum numero a Suetonio dato magis conveniens, n. l. mallet *Baulorum* pro *Bajarum*) τὸ γὰρ χωρίον τοῦτο κατ' ἀντιπέραν τῆς πόλεως (Puteolorum) ἐστὶ, διέχον αὐτῆς σταδίους ἕξ καὶ εἴκοσι. πλοῖα δὲ ἐς τὴν γεφύραν τὰ μὲν ἠθροίσθη, τὰ δὲ καὶ κατεσκευάσθη. οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τὰ ζυλλεγῆναι δυνηθέντα ὡς ἐν βραχυτάτῳ, καίτοι πάντα ὅσα ἐνεδέχετο συναχθέντα. ἀφ' οὐπερ καὶ λιμὸς ἐν τε τῇ Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα ἰσχυρὸς ἐγένετο. ἐξεύχθη δὲ οὐχ ἀπλῶς διόδός τις, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαυλαι ἐν αὐτῇ καὶ καταλύσεις, ὥστε καὶ ὄδωρ αὐτὰς πότιμον ἐπιέρυτον ἔχειν, ἐποιήθησαν. cf. Joseph. 19, 1. qui ἀπ' ἀνδρῶν ἐπ' ἄνθρωπα σταδίους τριάκοντα fuisse dicit.*

aggere terreo] al. *terreo*. v. Oudend. ad l. l. et Tzschuck. ad Pompon. Mel. 1, 9, 4.

ac directo in Appiæ viae formam. Per hunc pontem ultro citro commeavit, biduo continenti; primo die phalerato equo, insignisque querneæ corona, et caetra, et gladio, aureaque chlamyde; postridie quadrigario habitu, curriculoque bijugi famosorum equorum, prae se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus; comitante praetorianorum agmine, et in essedis cohorte amicorum. Scio, plerosque existimasse, talem a Cajo pontem excogitatum aemulatione Xerxis, qui non sine admiratione ali-

querneæ corona, et caetra] Dedi *querneæ* cum Ern. et Oudend. pro *quercicæ*. Postea auctore eodem Oudend. omisi verba: *et securi ante et caetra*. Desunt enim in plerisque codd., orta haud dubie e vitiosa scriptura voc. *caetra* v. *cetra*, cui quis notius vocabulum substituit; praeterea *securis* et *gladius* haud bene in eodem conveniunt, neque memoratur *securis* a *Dione*, qui l. c. ἐπειδὴ τε ἔτοιμα ἦν, τὸν τε θώρακα τὸν Ἀλεξάνδρου, (ὡς γε ἔλεγε) καὶ ἐπ' αὐτῷ χλαμύδα σφρικὴν ἀλουργῆ, πολὺ μὲν χρυσίον, πολλοὺς δὲ καὶ λίθους ἰνυκίους ἔχουσαν, ἐπενέδου· ξίφος τε παρεζώσατο, καὶ ἀσπίδα ἔλαβε, καὶ ὀρυὶ ἐστεφάνωτο.

quadrigario hab.] Lips. mutavit *quadrigarii*. Sed Noster etiam c. 9. dicebat *manipulario habitu*.

famosorum equ.] *Dio*: ἤγον δὲ αὐτὸν οἱ ἀθληταὶ ἵπποι ἀξιονικότατοι. Recentiores scriptores *famosum* pro *celebri* in utraque partem dicere, veteres vix aliter, quam in malam, monuit Duker. ad *Flor.* 3, 7, 6.

Darium puerum] *Dio*: καὶ ἄλλα δὲ αὐτῷ πολλά, ὡς καὶ λάφυρα, συνηκολούθησε, καὶ Δαρεῖος, ἀνὴρ Ἀρασιίδης, ἐν τοῖς ὁμηγεύουσι τότε τῶν Πάρθων ὢν.

praetor. agmine] *Dio*: ἐς τε τὸ ζεῦγμα ἀπὸ τῶν Βαύλων ἐξέβαλε, παμπληθεῖς καὶ ἱππέας καὶ πεζοὺς ὀπλισμένους ἐπαγόμενος, καὶ σκοπὴ καὶ ἀπὸ ἐπὶ πολέμους τινὰς ἐς τὴν πόλιν (Puteolos) ἐπέπεσε, ubi de priori die sermo.

in essedis] *Dio* de altero die, quo rediit Puteolis: οἱ τε φίλοι καὶ οἱ ἐταῖροι αὐτοῦ ἐπὶ ὀχημάτων ἐν ἐσθῆσιν ἀνθηραῖς ἐφείποντο, καὶ ὁ στρατός, καὶ ὁ γὰρ λοιπὸς ὄμιλος, ἰδίως πως ἕκαστοι κενεσμημένοι, ex quo loco adstruxerunt lectionem *in essedis* pro *in essedo* Oudend. et Wolf.

aemulatione Xerxis] *Dio*: ἐς τὸν Δαρεῖον καὶ τὸν Ξέρξην οὐδὲν ὄ, τι οὐκ ἀνέσιωπτεν, ὡς καὶ πολλαπλασίον σφῶν μέτρον τῆς Σαλλάσσης Ζεύξας. v. *Herodot.* 4, 85. sequi. et 7, 35. sequi. coll. *Plin.* 4, 12. ubi de Darii Hystaspidae et Xerxis operibus exponitur.

quanto 'angustio rem Hellespontum' contabulaverit; alios, ut Germaniam et Britanniam, quibus imminabat, alicujus immensi operis fama territaret. Sed avum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, et in verum nepotem proniori, affirmasset, *Non magis Cajum imperaturum, quam per Bajanum sinum equis discursurum.* [20] Edidit et peregre spectacula: in Sicilia Syracusis asticos ludos, et in Gallia Lugduni miscellos; sed et certamen quoque Graecae Latinaeque facundiae: quo [certamine] ferunt victoribus praemia victos contulisse, eorundem et laudes componere coactos, eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguave delere jussos, nisi ferulis objurgari, aut flumine proximo mergi maluissent. [21] Opera sub Tiberio semiperfecta,

in verum nepotem] naturalem e Druso filio, Tiberium.

asticos ludos] Non dubito cum Burm. Ern. Oudend., quin scribendum sit: *iselasticos* vel *selasticos*, quod nomen datum ludis Graecorum sacris ab honore victorum, quo, diuta murorum parte, in urbem invehebantur (ἀπὸ τοῦ εἰσελαύνειν). Vide de his ludis, praeter laudatos a Burmanno, Petr. *Fabrum* Agonist. 2, 10. et 17. Saepius autem eos celebratos fuisse ab Imperatoribus Romanis, docent etiam epistolae *Plinii* l. 10, 119. et 120. ubi v. Gesner. — *Asticos* (ἀστικούς ἀγῶνας v. ἀστικούς) probant *Scalger* de emend. temp. 5. p. 479. et Casaub. ad h. l., intelligentes ludos Graecos, sic dictos, quod in urbe, non extra urbem, exhibebantur, in honorem Bacchi, et convenit iis aliorum lectio *Atticos*. Lectio vulg. *hasticos* non magis est ferenda, quam emendatio *Torrentii: Actiacos*. v. Ernest. exc. ad h. l.

Lugduni miscellos] *Dio* 59, 22. ad a. 792. καὶ γὰρ θείας τιμὰς ἐν τῷ Λουγδούνῳ ἐπετέλεσε. Editi autem sunt procul dubio ad aram Augusti. Memorat enim *Dio* 54, 32. ἐορτήν, ἣν καὶ νῦν περὶ πᾶν τοῦ Αὐγούστου βωμὸν ἐν Λουγδούνῳ τελοῦσι, ubi v. *Fabric. Juvenal.* 1, 44. „Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.“ *Miscelli* dicebantur, ut mixti e vario certaminum genere. *Miscellanea ludi Juvenal.* 11, 20. huc non pertinent. v. ibi *Rupert.* — Postea certamine videtur additiciam.

templum Augusti theatrumque Pompeji, absolvit. Inchoavit autem aquae ductum regione Tiburī, et Amphitheatrum juxta Septa: quorum operum a successore ejus Claudio alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate moenia, Deorumque aedes relectae. Destinaverat et Sami Polycratis regiam restituere, Mileti Didymum peragere, in jugo Alpium urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaja perfodere; miseratque jam ad dimittendum opus prinipilarem. [22] Haecenus quasi de Principe: reliqua ut de monstro narranda

templ. Aug. theatr. Pompeji] v. Tiber. 47. Dedicavit templum Aug. a. 790. *Dio* 59, 7. ἐκ δὲ τούτου τὸ ἡρώων τὸ τοῦ Αὐγούστου ὤσιωσε, τὴν ἐπινίκιον στολήν ἐνόυς· καὶ οἱ τε εὐγενέστατοι παῖδες, ἔσοι γε καὶ ἀμφιθαλεῖς ἦσαν, μετὰ παρθένων ὁμοίω τον ὕμνον ἦσαν κ. τ. λ. Theatrum Pompeji dedicavit Claudius. v. Claud. 21.

aquae ductum] *Plin.* 36, 15. (24. §. 10. ed. Franz.) „Vicit antecedentes aquarum ductus novissimum inchoatum operis inchoati a Caio Caesare, et peracti a Claudio. Quippe a lapide quadragesimo ad eam excelsitatem, ut in omnes Urbis montes levarentur, influxere Curtius atque Caeruleus fontes. Erogatum in id opus HS. LV. D.“ v. ad Claud. 20.

omissum alterum] nempe Amphitheatrum. Claudius enim opera potius necessaria, quam multa perfecit. Claud. 20.

Polycratis] de quo v. *Herodot.* 3, 39. sequi.

Mileti Didymum] i. e. Apollinis Didymei (Apollo Διδυμαῖος an Διδυμεύς rectius dicatur, vide disputantem Eryn. ad h. l.; id certum, templum scribendum *Didymum*, non *Didymaeum*, ut *Mausoleum*, *Museum*, *Odeum* al.) templum, oraculo celebre. *Stephanus*: Δίδυμα, οὐδέτερος, τόπος καὶ μαντεῖον Μιλήτου, ἀφιερωμένον Διὶ καὶ Ἀπόλλωνι. Describit templum *Strabo* 14, 1, 5. ubi: διέμεινε δὲ χωρὶς ἐροφῆς διὰ τὸ μέγεθος, unde *peragere* illud voluit Cajus, sed honore aedis in se translato. *Dio* enim loco, quem ex Excerpt. Peiresc. l. 59, 28. restituit recentissimus editor: Γάιος δὲ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῷ ἔθνει τέμενος· τι ἑαυτῶ ἐν Μιλήτῳ τεμενίσαι ἐπέλευσε. ταύτην γὰρ τὴν πόλιν ἐπελέξατο, λόγῳ μὲν εἰπῶν, ὅτι τὴν μὲν Ἐφεσον ἢ Ἀρτεμισ, τὴν δὲ Πέργαμον ὁ Αὐγουστος, τὴν δὲ Σμύρναν ὁ Τιβέριος προκατελήφασιν· τὸ δὲ ἀληθές, ὅτι τὸν νεών, ὃν οἱ Μιλήσιοι τῷ Ἀπόλλωνι καὶ μέγαν καὶ ὑπερβαλλῆ ἐποίησαν, ἰδίωσασθαι ἐπεθύμησε. Consentit *Zonaras* p. 558.

Isthmum — perfodere] exemplo Caesaris. v. ad Caes. 44.

sunt. Compluribus cognominibus assumtis, (nam et PIUS, et CASTRORUM FILIUS, et PATER EXERCITUUM, et OPTIMUS MAXIMUS CAESAR vocabatur) quum audiret forte reges, qui officii causa in Urbem advenerant, concertantes apud se super coenam de nobilitate generis, exclamavit, *Εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς*. Nec multum a fuit, quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret. Verum admonitus, et principum et regum se excessisse fastigium, divinam ex eo majestatem asserere sibi coepit; datoque negotio, ut simulacra numinum, religione et arte praeclara, inter quae Olympii Jovis, apportarentur e Graecia,

Compluribus cognominibus] Dio 59, 3. δημοκρατιώτατος εἶναι τὰ πρῶτα δόξας — μοναρχιωτάτος ἐγένετο· ὥστε πάντα ὅσα ὁ Αὐγούστου ἐν τοσοῦτῃ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ μόλις καὶ κατ' ἐνιαστοῦ ψηφισθέντα αἱ ἐδέξατο (ὧν ἓν ἡ Τιβέριος οὐδ' ὄλως προσηλάτο) ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ λαβεῖν. πλὴν γὰρ τῆς τοῦ πατρὸς ἐπισημασίας, οὐδὲν ἄλλο ἀνεβάλετο· καὶ ἐκείνῃ δὲ οὐκ ἐς μακρὰν προσεκτήσατο. Nova praeterea erant cognomina, quae Suetonius commemorat.

reges] Agrippam Judaeum et Antiochum Commagenum intelligit Casaub., atque eos affuisse Caligulae, ὥσπερ τινὰς τυραννοδιδασκάλους; testatur Dio 59, 24.

Εἰς κοίρανος] Homer. II. 2, 204. οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίᾳ· εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς.

speciem princ.] i. e. splendorem, pompam, apparatusum. v. quae de hoc voc. diximus ad Caes. 77. cf. Ernesti Clav. Cic. sub v. species. De principis nomine v. Lips. ad Tac. 1, 1.

divinam — maj.] Dio 59, 3. καὶ ναοὺς ἑαυτοῦ καὶ θεοῦ, ὡς καὶ θεῶν, γίνεσθαι ἐκέλευσε. c. 26. τῶν μὲν ἥρωα, τῶν δὲ θεῶν αὐτῶν ἀνακαλούντων, δεινῶς ἐξεφρόνησεν. ἡΐου μὲν γὰρ καὶ πρότερον ὑπὲρ ἀνθρώπων νομίζεσθαι, quo capite, et 28. plura de hac ejus insania narrantur.

Olympii Jovis] Phidiae opus. Dio 59, 28. προσεγκαλέσας τῷ Διὶ, ὅτι τὸ Καπιτώλιον προκατέλαβεν, οὕτω δὲ ἕτερον γε νεῶν ἐν τῇ Παλατίῳ σκοιδῆ ψικδομήσατο, καὶ ἀγάλμα ἐς αὐτὸν ἠτέλησε τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἐς τὸ ἑκαστοῦ εἶδος μεταρρύθμισαι. μὴ δυνήσεις δέ, (τὸ τε γὰρ πλοῖον, τὸ πρὸς τὴν κομιδὴν αὐτοῦ ναυπηγηθῆν, κεραινοῖς ἐσθάρη, καὶ γέλωσ, ἐσάνις τινὲς ὡς καὶ τοῦ ἔδου ἐφαψόμενοι προσήλθον, πολὺς ἐξηκούετο) ἐκείνῃ μὲν ἐπηπείλει, αὐτὸς δὲ ἕτερον ἐπέστησε. Simulacrum loco moveri non potuisse; aliisque

quibus capite demto suum imponeret, partem Palatii ad Forum usque promovit, atque aede Castoris et Pollucis in vestibulum transfigurata, consistens saepe inter fratres Deos medius, se adorandum aduentibus exhibebat; et quidam eum LATIAREM JOVEM consalutarunt. Templum etiam numini suo proprium, et sacerdotes, et excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum iconicum, amiciebaturque quotidie veste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotii ditissimus quisque, et ambitione et

prodigiis territum se, Memmium Regulum, cui datum erat transportandi negotium, ad Cajum retulisse, narrat *Josephus* 19, 1., *Pausan.* autem 9, 27., Cupidinem etiam Thespiensium eodem modo nefarie a Cajo attractatum, sed non majori successu, ejusque sceleris morte postea poenas dedisse aequae, ac Neronem idem conatum. Simulacra autem, re vera apportata, suis urbibus restituit Claudius, auctore *Dion.* 60, 6. ἀπέδωκε καὶ ταῖς πόλεσι τοὺς ἀνδριάντας, οὓς ὁ Γάϊος ἐξ αὐτῶν μετεπέμπετο.

partem Palatii — transfigurata] *Dio* 59, 28. τὸ τε Διοσκουρείου τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίᾳ ὄν διατεμνόν, διὰ μέσου τῶν ἀγαλμάτων εἰσεῖδον δι' αὐτοῦ ἐς τὸ Παλάτιον ἐποίησατο, ὅπως καὶ πωλεῖν τοὺς Διοσκουρείους (ὡς γὰρ καὶ ἔλεγετο) ἔχη. Postea restituit Dioscuris templum Claudius. Auctor idem *Dio* 60, 6. ἀπέδωκε καὶ ταῖς Διοσκουρείους τὸν νεών. De loco ipso atque aede Castoris et Pollucis v. *Nardini* Rom. vet. 4, 4. (Thes. Graev. Tom. III. pag. 1147. sequ.)

medius] Al. *medium se ador.*, quod servavit Oudend.

Latiarem Jovem] Al. *Latiarem*, ut c. 16. *Palilia*. Utraque enim forina in usu erat. *Dio* l. c. Διάλιον (Casaub. scribi jubet e n. l. Δία Λατιάλιον vel Δία Λάτιον, probatque jure Reimarus) τε αὐτὸν ὀνομάσας, τὴν τε Καισιωνίαν τὴν γυναικῆ καὶ τὸν Κλαύδιον, ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέβητο, πενήτην καὶ διακοσίας ἐπὶ τούτῳ παρ' ἑκάστου μυριάδας λαβών. καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ ἱεράτο, καὶ τὸν ἵππον συνιερέα ἀπέφαινε.

simulacrum — iconicum] i. e. quod figuram vivi atque statuarum (εἰκόνα) exacte exprimeret. v. *Harduin.* ad *Plin.* 34, 4. (9.) ubi *effigies iconicae* vocatae dicuntur, in quibus ex membris hominum ipsorum similitudo esset expressa. Idem 35, 8. (54.) *Panaemum*, fratrem *Phidiae*, proclii apud *Marathona* duces *iconicos* rixisse dicit. *Dio* 59, 16. εἰκόνοσ ἀυτοῦ χρυσοῦς ἐς τὸ Ἰαπιτώλιον ἀναγομένης.

Magisteria sacerdotii] „*Magistri* sacerdotii alicujus sunt ii,

licitatione maxima, vicibus comparabant. Hostiae erant phoenicopteri, pavones, tetraones, Numidicae, meleagrides, phasianae, quae generatim per singulos dies immolarentur. Et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam invitabat assidue in amplexus atque concubitum: interdium vero cum Capitolino Jove secreto fabulabatur, modo insusurrans, ac praebens invicem aurem, modo clarius, nec sine jurgiis. Nam vox comminantis audita est:

Ἡ μὲν ἀνάειρ, ἢ ἐγὼ σέ.

qui primum locum tenent inter sacerdotes Deo cuiusdam consecratos; unde *magisterium* dicitur ipse locus et munus; h. l. pluraliter, quia *per vices* obiri solebat, quum ipsum sacerdotium *perpetuum* esset. cf. Lips: ad Tac. 6, 12. et Casaub. ad *Capitolin. M. Anton. c. 4.* Wolf. De ingente pecunia, quam dare cogebantur pro his magisteriis, v. locum Dionis supra cit. et Claud. 9.

Hostiae erant] Dio: καὶ ὄρνιθες αὐτῷ ἀπαλοὶ τὲ τινες καὶ πολυτίμητοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐθύοντο.

lunam — concubitum] Dio 59, 26. καὶ τῇ Σελήνῃ συγγίγνεσθαι, καὶ ὑπὸ τῆς Νίκης στεφανοῦσθαι ἔλεγε. Ζεὺς τε εἶναι ἐπλάττετο, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ γυναῖξιν ἄλλαις τε πολλαῖς, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς μάλιστα, συνεῖναι προεφασίσατο.

cum Capit. Jove) Dio c. 28. ἐτεκτῆνατο μὲν γὰρ καὶ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κατάλευσιν τινα, ἴν', ὡς ἔλεγε, τῷ Διὶ συνοικοῖη. ἀπαξιώσας δὲ δὴ τὰ δευτέρεια ἐν τῇ συνοικήσει αὐτοῦ φέρεσθαι, καὶ προσεγκαλέσας αὐτῷ, ἔτι τὸ Καπιτωλίον προκατέλαβεν, οὕτω δὲ ἕτερον γε νεῶν ἐν τῷ Παλατίῳ σπουδῇ ᾠκοδομήσατο κ. τ. λ.

vox — audita est: Ἡ μὲν ἀνάειρ, ἢ ἐγὼ σέ] Haec verba pro iis, quae in editiones vulg. recepta sunt: εἰς γαῖαν Δαναῶν περᾶω σε, ex optimis, qui quidem Graeca exhibent, codd. huic loco restituenda, postquam censuere *Victorius Castigat. in Cicer. ep. ad Att. 16, 6. et Turneb. Advers. 22, 51. et 27, 20.*, praestantissimi editores omnes exhibuerunt, auctoritate maxime duorum locorum, quamquam paullo diversorum, *Dionis c. 28. ταῖς τε βρονταῖς ἐν μηχανῆς τινας ἀντεβρόντα, καὶ ταῖς ἀστραπαῖς ἀντήστραπτε. καὶ ὁπότε κεραιλὸς καταπέσοι, λίθον ἀντηκόντιζεν, ἐπιλέγων ἐφ' ἐκίστω τὸ τοῦ Ὀμήρου (Il. 23, 724.) ἢ μὲν ἀνάειρ, ἢ ἐγὼ σέ, et Senecae de ira 1, c. ult. „Cajus Caesar, iratus coelo, quod obstreret pantomimis, quos imitabatur studiosius quam spectabat, quodque comessatio sua fulminibus terretur, prorsus parum certis, ad pugnam vocavit Jovem, et quidem sine missione,*

donec exoratus, ut referebat, et in contubernium ultro iavitatus, super templum Divi Augusti ponte transmissio, Palatium Capitoliumque conjunxit. Mox, quo propior esset, in area Capitolina novae domus fundamenta jecit. [23] Agrippae se nepotem neque credi, neque dici ob ignobilitatem ejus volebat: succensebatque, si qui vel oratione, vel carmine, imaginibus eum Caesarum insererent. Praedicabat autem, matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Julia filia admisisset, procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatione, Actiacas Siculasque victorias, ut funestas populo Romano, et calamitosas, vetuit sollemnibus feriis celebrari. Liviam Augustam proaviam, *Ulyxem stolatum* identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad Senatum epistola arguere ausus est, quasi materno avo Decurione Fundano ortam; quum publicis monumentis certum sit, Aufidium Lurconem Romae honoribus functum. Aviae Antoniae secretum petenti denegavit, nisi ut interveniret Macro praefectus. Ac per istiusmodi indi-

---

Homericum illum exclamans versum: ἢ μὲν ἀνάειρ', ἢ ἐγὼ σὸς sequi."

novae domus] v. locum Dionis supra citatum.

Agrippae — nepotem] ex matre Agrippina. Dicitur autem Agrippa Tac. 1, 3. *ignobilis loco*, et Vell. 2, 96. „*novitatem* multis rebus *nobilitavisse*“ coll. c. 127. Senec. Controv. 2, 4. „Tanta autem sub Divo Augusto liberae fuit, ut praepotenti tunc M. Agrippae non defuerint, qui *ignobilitatem* exprobrarent.“

Actiacas — celebrari] Dio 59, 20. consulatum dicitur quibusdam abrogasse, ὅτι ἐπὶ ταῖς τοῦ Αὐγούστου νίκαις, ἃς τὸν Ἀντωνίου ἐνεκλήθη, ἐορτῆς, ὡς περ εἰθιστο, ἤγαγον.

Ulyxem stolatum] i. e. callidam feminam, non inficete. Haud deerat ingenium Germanici filio.

ignobilitatis] Livia enim gens plebeja erat. v. Tiber. 3. Tiberii autem maternam aviam Fundanam fuisse, prodit Noster Tiber. 5. — *Aufidium Lurconem* (ita enim, viri docti consensere, e Mss. scribendum pro *Lingonem*) Glandorp. Onomast. p. 138. eundem putat, qui Cic. pro Flacco 4. ad Att. 1, 16., Plin. 10, 20. (*Purron. R. R. 3, 6.*) memoratur. cf. Ernest. Cl. Cic. in: M. Lurco.

gnitates et taedia causa exstitit mortis; dato tamen, ut quidam putant, et veneno. Nec defunctae ullam honorem habuit: prospexitque e triclinio ardentem rogam. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso Tribuno militum, interemit. Silanum item socerum ad necem, socandasque novacula fauces, compulit: causatus in utroque, quod hic ingressum se turbatius mare non esset secutus, ac spe occupandi Urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset; ille antidotum oboluisse, quasi ad praecavenda venena sua sumtum: quum et Silanus impatientiam nauseae vitasset et molestiam navigandi, et Tiberius propter assiduam et ingravescentem tussim medicamento usus esset. Nam Claudium patrum non nisi in ludibrium reservavit. [24] Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit: plenoque

causa exstitit mortis] Dio 59, 5. τὴν τήθη, ἐπιτιμήσασάν τε αὐτῷ, ἕς ἀνάγκην ἐκουσίου θανάτου κατέστησα.

Fratrem Tiberium — interemit] Dio 59, 8. τὸν Τιβέριον, καίπερ ἕς τε τῶν ἐΦήβους ἐγγραφέντα, καὶ τῆς νεότητος προκριθέντα καὶ τέλος ἐσποιηθέντα, ἀνεχρήσατο, ἐγγίλημα αὐτῷ ἐπαγαγών, ὡς καὶ τελευτῆσαι αὐτὸν καὶ εὐξαμένῳ καὶ προσδοκῆσαντι· ἀφ' οὗ καὶ ἄλλους γε συχνούς ἐφόνευσεν. *Philo leg. ad Caj.* λέγεται, δὲ, ὅτι καὶ κενουθεῖς αὐτοχειρία κτείνειν ἑαυτὸν, ἐφεστώτων ἐπαυτοκράτων καὶ χιλιάρχων, οἷς εἶρητο μὴ συνεφάψασθαι τοῦ ἄγρου, ὡς οὐκ ἐξὸν αὐτοκρατόρων ἀπογενεὺς πρὸς ἐτέρων ἀναιρεῖσθαι sequi.

Silanum it. socerum] Dio c. c. ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ, Μάρκος Σιλανός, οὗδ' ὑποσχόμενός τι, οὔτε κατομόσας, ὁμῶς ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπὸ τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, καὶ διὰ τοῦτο περιβριζέτο, ἑαυτὸν κατεχρήσατο, ubi plurimae contumeliae in Silanum collatae narrantur. *Philo* offensum dicit Cajum Silanum admonitionibus, reigique: ὑπολαβὼν οὖν καὶ τοῦτον εἶναι παρενόχλημα, τὴν πολλὴν αὐτῷ ῥύμην τῶν ἐπιθυμιῶν ἐφεξόντα, πολλὰ χαρῆν φράσας τοῖς δαίμοσι τῆς ἀποθανούσης γυναικός, εἰ πατέρα μὲν ἐκείνης, ἑαυτοῦ δὲ γενομένου πενθερον μεταστήσεται, δολοφονεῖ. *De Claudio v. Claud. 8.* Paulo superius de imperfecto: „si quid sibi — accideret“ v. supra dicta ad c. 3.

Cum omnibus sororibus] Tres ei fuere sorores, ut prodidit auctor c. 7., Agrippina, Drusilla, Livilla. Dio 59, 5. τὰς ἀδελφὰς πάσας διαφείρας, ἕς νῆσον τὰς δύο κατέκλεισεν· ἡ γὰρ τρίτη (Drusilla) προπαθῆεν. c. 11. τῇ Δρουσίλλῃ συνήκει μὲν Μάρκος

convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, praetextatus adhuc, creditur, atque etiam in concubitu ejus quondam deprehensus ab Antonia avia, apud quam simul educabantur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit, et in modum justae uxoris propalam habuit. Heredem quoque bonorum atque imperii aeger instituit. Eadem deiuncta, justitium indixit: in quo risisse, lavisse, coenasse cum parentibus, aut conjuge liberisque, capital fuit.

Λέπιδος, παιδιὰ τε ἄμα αὐτοῦ καὶ ἔραστῆς ἦν, συγγὴν δὲ καὶ ὁ Γάιος. et c. 22. τὸν Λέπιδον — τὸν τῆς Δρουσίλλης ἄνδρα, τὸν καὶ ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ ἀδελφαῖς, τῇ τε Ἀγριππίνῃ καὶ τῇ Δρουσίλλᾳ μετ' αὐτοῦ ἐνεῖνον συνόντα sequi. *Eutrop.* 7, 7. etiam: „Supra sororibus intulit; ex una etiam natam filiam agnovit“ (ubi male vulg. *cognovit*, quod fuere, qui contra omnem temporum rationem de stupro intelligerent).

L. Cassio Longo.] *Tac.* 6, 15. „Servio Galba, L. Sulla Coss. (a. 735.) diu quaesito, quos nepibus suis maritos destinaret Caesar (Tiberius), postquam instabat virginum aetas, L. Cassium, M. Vinicium legit. — Cassius plebeji Romae generis, verum antiqui honoratique, et severa patris disciplina eductus, facilitate saepius, quam industria commendabatur. Huic Drusillam, Vicinio Juliam, Germanico genitas, conjungit.“ *Id.* 6, 45. progeneros Caesaris Cn. Domitium, Cassium Longinum, M. Vinicium, Rubellium Blandum nominat. Hic L. Cassius postea Asiae praefectus, jussu Caji in vinculis Romanis deductus, mortem evasit. *Dio* 59, 29. ubi scriptoris vel scribae vitio Cajsus dicitur. v. Reimar. ad h. l. post *Glandorp.* *Onomast.* p. 205. et Lipsium ad *Tac.* 6, 15. disputantem contra Pomponium, qui cum C. Cassio, celebri Jurisconsulto, nostrum confudit. cf. *Byzle* diction. histor. sub: *Cassius Longinus*.

Eadem defuncta.] *A.* 791. v. *Dion.* 59, 11. decretos mortuae a fratre honores fusc enarrantem.

capital fuit.] Hanc Memmiani et optimorum codd. lectionem comprobarunt Graev., Oudend., Wolfius. Al. *capitale*. v. de utraque forma, praeter Oudend. ad h. l., Tzschuck. ad *Melam* 1, 9, 7. — *Dio* c. c. αἰτίαν δὲ πάντες ὁμοίως εἶχον, εἰδ' ἥσθησαν ἐπὶ τινι, ὡς λυπούμενοι, εἴτε καὶ ὡς χαίροντες ἐπραΰαν (quem locum mutuum esse, quilibet videt, sine codd. nemo resutuerit). ἢ γὰρ μὴ πευθεῖν αὐτήν, ὡς ἄνθρωπον, ἢ θρηνεῖν, ὡς θεόν, ἐνεκαλοῦντο. πάρεστι δὲ ἐξ ἑνός πάντα τὰ τότε γενόμενα τεκμήρασθαι. τὸν γὰρ πω-

Ac moeroris impatiens, quum repente nocturne profugisset ab Urbe, transeucurrissetque Campaniam, Syracusas petiit; rursusque inde prope rediit, barba capilloque promisso. Nec unquam postea quantiscunque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi *per numen Drusillae* dejeravit. Reliquas sorores nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, ut quas saepe exoletis suis prostraverit. Quo facilius eas in causa Aemilii Lepidi condemnavit, quasi adulteras, et insidiarum ad-

λήσαντα Σερμόν ἕδωρ ἀπέκτεινεν, ὡς ἀπεβήσαντα. Id. c. 10. καὶ ἐτέ-
ρονς ἢ τε νόσος ἢ τῶ πρότερον ἔτει οἱ συμβᾶσα, καὶ ὁ τῆς Δρουσίλλης
τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ θάνατος ἐφθέρει τα τε γὰρ ἄλλα, καὶ εἰ τις
εἰστίσασεν, ἢ ἠσπάσατό τινα, ἢ καὶ ἐλούσατο ἐν ταυταῖς ταῖς ἡμέραις,
ἐκολάζετο.

moeroris impatiens] Senec. Consol. ad Polyb. c. 36. „C. Caesar, amissa sorore Drusilla, is homo, qui non magis dolere quam gaudere principii aliter posset, conspectum conversationemque civium suorum profugit, exequisque sororis suae non intertuit, iusta sorori non praestitit, sed in Albano suo tesseris ac foro, et provocatis huiusmodi aliis occupationibus acerbissimī funeris levabat mala. — Idem ille Caeus furiosa inconstantia, modo barbam capillumque submitiens, modo Italiae ac Siciliae oras errabundus permetiens, et nunquam satis certus, utrum lugeri veliet, an coli sororem. Eodem enim tempore, quo templum constituebat ac pulvinaria, eos, qui parum moesti fuerant, crudelissima afficiebat animadversione.“

per numen Drusillae dejer.] Vulg. nomen. Dio l. c. καὶ οἱ
(Drusillae) τά τε ἄλλα, ὅσα τῇ [τῆ] Δρουσίᾳ ἐδόδοτο, ἐψήφισθη, καὶ
ἵνα ἀθανασίῃ, καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον χερσὶ ἀνατελῆ, καὶ εἰς τὸ ἐν
τῇ αγορά Ἀφροδίσιον ἄγαλμα αὐτῆς ἰσομέτρητον τῶ τῆς θεοῦ ἐπὶ
ταῖς ὁμοίαις τιμαῖς ἱερωθῆ. σιγῆς τε ἴδιος οἰκοδομή-ῃ, καὶ ἱεραῖς
εἰκοσιν οὐχ ὅτι ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες γεραίρωται· αἱ τε γυ-
ναῖκες αὐτῆν, ὅσάν τις ἂν μαρτυρῶσί τι, ὀμνύωσι, καὶ
ἐν τοῖς γενεαῖσι αὐτῆς ἑορτὴ τε ὁμοία τοῖς Μεγαλησίαις ἀγῆται, καὶ
ἡ γερούσια ἢ τε ἱππας ἐστιάται. τότε οὖν Πανθεᾶ τε ἠνομαζέτο, καὶ
τιμῶν δαιμονίων ἐν πασαις ταῖς πέλεσιν ἤξιοτο. Διουῖός τε τις Γε-
μίνιος βουλευτὴς εἰς τε τον οὐρανὸν αὐτῆν ἀναβαίνουσαν καὶ τοῖς θεοῖς
συγγινομένην ἐφαρκεῖν ἄμωσεν, ἐξωλεῖαν ἑαυτῷ καὶ τοῖς παῖσιν, εἰ
ψευδοίτο, ἐπαρσάμενος, τῇ τε τῶν ἄλλων θεῶν ἐπιμαρτυρίας, καὶ
τῇ αὐτῆς ἐκείνης· ἐφ' ᾗ πάντε καὶ εἰκοσι μυριάδας ἔλαβε

in causa Aemilii Lepidi. Dio 59, καὶ του Δεπίδου ἐκείνου, τὸν

versus se conscias. Nec solum chirographa omnium, requisita fraude ac stupro, divulgavit, sed et tres gladios, in necem suam praeparatos, Marti Ultori, addito elogio, consecravit. [25] Matrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, non est facile discernere. Liviam Orestillam, C. Pisoni nu-

ἔραστὴν, τὸν ἐρώμενον, τὸν τῆς Δρουσίλλης ἀνδρα, τὸν καὶ ταῖς ἀλλοδαφαῖς αὐτοῦ ἀδελφαῖς τῆ Ἀγρικπίνῃ τῇ τε Διοσίλλῃ μετ' αὐτοῦ ἐκείνου συνόντα, ὧ πέντε ἔτεσι θάσσον τὰς ἀρχὰς παρὰ τοὺς νόμους αἰτῆσαι ἐπέτρεψεν, ὃν καὶ διάδοχον τῆς ἡγεμονίας καταλείψαι ἐπηγγέλλετο, κατεφόνευσεν· καὶ τοῖς στρατιώταις ἀργυρίου ἐπὶ τούτῳ, καθάπερ πολεμίων τινῶν κερρατηῶς, ἔδωκε· καὶ ξιφίδια τρία τῷ Ἄρει τῷ Τιμωρῷ ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψε. τὰς τε ἀδελφάς, ἐπὶ τῇ συνουσίᾳ αὐτοῦ, ἐς τὰς Ποντίας νήσους κατέθετο, πολλὰ περὶ αὐτῶν καὶ ἀσεβῆ καὶ ἀσελγῆ τῷ συνεδρίῳ γράψας· καὶ τῇ γε Ἀγρικπίνῃ τὰ ὄστα αὐτοῦ ἐν ὑδρίᾳ ἔδωκε, κελεύσας οἱ ἐν τοῖς κήλοις αὐτῆν διὰ πάσης ὁδοῦ ἔχουσιν, ἐς τὴν Ῥώμην ἀνενεγκεῖν. ἐπειδὴ τε συχνὰ αὐταῖς δι' ἐκείνου δηλονότι προσηφίστατο, ἀπηγόρευσε μὴδενὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ μηδεμίαν τιμὴν δίδουσαι. De genere hujus Lepidi cf. Lips. ad Tac. 14, 2. de consecratis gladiis id. ad 15, 74.

requisita fraude ac stupro] i. e. quae sibi fraude comparaverat, ne stupro quidem ad requirenda ea et elicienda iis, qui habebant, omisso. Postea *addito elogio* est addita tabula, inscriptione, titulo, quo consecrationis causa notata erat. v. ind.

discernere] Servavi hoc verbum, quamvis jubentibus Gronov. Observ. 3, 15. et Perizon. ad Sanct. p. 784. legi *decernere*, et probante Wolfio. Ut enim multis in locis *diligere* et *deligere* aequè valere possunt, quum illud sit: e pluribus legere, hoc de numero aliquo legere, quod eodem redit, ita *discernere* h. e. e pluribus, quae narrantur vel judicantur, quid verum, quid probandum sit, cernere, atque ita definire, decernere, cur ferendum non sit, haud video. Recte in sententiam nostram disputare videtur etiam Bremius, et prorsus eam confirmant, quae Walther. dicit Observ. p. 21., *discernere* denotare antecedens, *decernere* consequens. Idem Liv. 7, 9. *discerni* legendum, recte ex meo sensu censet.

Liviani Orestillam] Corneliam Orestinam eam appellat Dio 59, 8. quem sequuntur Xiphilinus et Zonaras. Dio ita: τὴν Συγατέρα τοῦ Σιλανοῦ ἐκβαλῶν, (v. supra ad c. 12.) ἔγημε Κορινθίαν Ὀρεστίναν, ἣν ἤρασεν ἐν αὐτοῖς ταῖς γάμοις, οὗς τῷ ἐγγεγνημένῳ αὐτῇ Γαῖῳ Καλποκρήνῃ Πείσωνι συνεστράξα· (h. e. quam ad eum pertinet)

bentem, quum ad officium et ipse venisset, ad se deduci imperavit, intraque paucos dies repudiatam biennio post relegavit, quod repetisse usum prioris mariti tempore medio videbatur. Alii tradunt, adhibitum coenae nuptiali, mandasse ad Pisonem, contra accumbentem, *Noli uxorem meam premere*: statimque e convivio abduxisse eam, ac proximo die edixisse, **MATRIMONIUM SIBI REPERTUM EXEMPLO ROMULI ET AUGUSTI**. Lolliam Paulinam, C. Memmio consulari, exercitus regenti, nuptam, facta mentione aviae ejus, ut quondam pulcherrimae, subito ex provincia evocavit, ac perda-

(et ipse venisset) πρὶν δὲ δύο μῆνας ἐξελθεῖν, ἀμφοτέρους σφᾶς, ὡς καὶ συγγιγνομένους ἀλλήλοις, ἐξώρισε· καὶ τῷ γε Πείσωνι δέικα δούλους ἐπάγεσθαι ἐπιτρέψας, εἴτ' ἐπειδὴ πλείονας ἠτήσατο, ἀφῆκεν ἔσοις ἂν ἐσελήσῃ χρῆσασθαι, εἰπὼν ὅτι, Καὶ στρατιῶται τοσοῦτοι σοὶ συνέσονται.

mandasse ad Pisonem] i. e. misisse, qui diceret Pisoni. Ita Graeci ἐπιστέλλειν dicunt et πέμπειν, involuta jubendi notione. v. *Sturzii Lex. Xenoph. in πέμπειν* no. 1. lit. s. De usu Lat. mandare hoc sensu v. *Freinshem. ind. Flori et Duker. ad Flor. 5, 3, 6.*

exemplo Romuli et Augusti] Romulus enim Hersiliam, (v. *Plutarch. Romul. 14.*) Augustus Liviam, nuptas jam, abduxerant.

Lolliam Paulinam] A. 792. *Dio 59, 12.* διαλιπὼν ἐλίγας ἡμέρας, ἐγγηκε Δολλίαν Παυλίαν, αὐτὸν τὸν ἄνδρα αὐτῆς Μέμμιον Ῥηγοῦλον ἐγγυῆσαι οἱ τὴν γυναῖκα ἀναγκάσας, μὴ καὶ ἀνέγγυον αὐτὴν παρὰ τοὺς νόμους λάβῃ. καὶ εὐθύς γε καὶ ἐκείνην ἐξῆλασε. Haec Lollia *Tac. A. 12, 1.* filia dicitur M. Lollii Consularis, et neptis erat M. Lollii, de quo dictum ad *Tib. 12*. v. *Plin. 9, 35, (58.)* Claudii Imperatoris nuptias postea ambiit, mortua Messalina, (v. *Tac. l. c. Nostr. Claud. 26.*) ad mortem adacta odio Agrippinae a. 803. *Tac. 12, 22.*

C. Memmio consulari] Consul fuerat a. 784., quo tempore oppressus est Sejanus (v. *Dion. 58, 9.*), praefectus postea Macedoniae et Achaiae (v. *Pigh. Annal. ad a. 781.*), unde transportandi Romam Jovis Olympii negotium a Caligula datum ei dicit *Joseph. 19, 1*. v. supra ad c. 22. Defuncti a. 815. laudes celebrat *Tac. A. 14, 46.*

etiam a marito conjunxit sibi, brevique missam fecit, interdicto cujusquam in perpetuum coitu Caesoniam, neque facie insigni, neque aetate integra, matremque jam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriae ac lasciviae perditae, et ardentius et constantius amavit: ut saepe chlamyde peltaque et gatea ornatam, ac juxta adequitantem, militibus ostenderit; amicis vero etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atque eodem die professus, et maritum se ejus, et patrem infantis ex ea natae. Infantem autem, Juliam Drusillam appellatam, per onaniam Dearum templa circumfrens, Minervae gremio imposuit, alendamque et instituendam commendavit. Nec ullo firmitate indicio sui seminis esse credebat, quam feritatis: quae illi quoque tanta jam tunc erat, ut inestis digitis ora et oculos simul luden-

perductam] i. e. desponsatam. Coegerat enim maritum ἐγ-
 γυῖσθαι οἱ τὴν γυναῖκα, ut *Dio* l. c. *Eusebius* in *Chronico*: „Ca-
 jus Memmii Reguli uxorem duxit, impellens eum, ut uxoris suae
 patrem esse se scriberet“ ubi v. *Joseph. Scaliger*. Consulto au-
 tem Suetonium usum turpi verbo *perductam* (v. *Tiber.* 45),
 quum *deduci* proprie sponsae dicerentur, recte monuisse videtur
 Ernest. De verbo *perducere* sensu utroque, turpi et honesto, v.
Walch. ad *Lucret.* 6, 17. ubi *perductores* sunt *venones scortorum*.

missam fecit] προφάσει μὲν, ὡς μὴ τίκτουσαν, τὸ δ' ἀληθές, ὅτι
 διακορῆς τῆς ἐγγύης, ut *Dio* c. 23.

Caesoniam] *Dio* loco modo citato: ἐμβαλὼν τὴν Παυλίαν —
 Μιλωνίαν Καισωνίαν ἐγγίμην, ἣν πρότερον μὲν ἐμοίχευε, τότε δὲ καὶ
 γαμῆτὴν ποιήσασθαι ἠθέλησεν, ἐπειδὴ ἐν γαστρὶ ἔσχευε, ἵνα αὐτῇ
 παισὶν τριακονδμήρου τεκῆ.

ornatam] νεκροσμημένην. Al. *armatam* e glossa.

Infantem — commendavit] *Dio* (quem locum ex *Excerpt. Pei-*
resc. reposuit *Reimar.* 55, 28.): ἐπειδὴ τε ἡ Καισωνία θυγατρὶου
 μετὰ τριακοντα ἡμέρας τῶν γάμων ἔτεκε, τοῦτό τε αὐτὸς δαιμονίως
 προσεκοιεῖτο, σερμυνόμενος ὅτι ἐν τσσαύταις ἡμέραις καὶ πατὴρ καὶ
 ἀνὴρ (inverso ordine τῶν ὀνομάτων καὶ ἀνὴρ καὶ πατὴρ) ἐγγύουσι. καὶ
 Δρουσίλλαν αὐτὴν διομόσας, ἔς τε τὸ Καπιτώλιον ἀνήγαγε, καὶ ἐς
 τὰ τοῦ Διὸς γόνατα ὡς καὶ παῖδα αὐτοῦ εὐσαν ἀνέθηκε, καὶ τῇ Ἀθη-
 νᾶ τιθεμένησθαι παρηγγύησεν. *Jovis Capitolini genibus impositam,*
prodit etiam Joseph. 19, 1.

tium infantium incesseret. [26] Leve ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicosque pacto tractaverit, Ptolemaeum, regis Jubae filium, consobrinum suum, (erat enim et is M. Antonii ex Selene filia nepos) et in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adjutores imperii: quibus omnibus pro necessitudinis jure, proque meritorum gratia, cruenta mors persoluta est. Nihilominus reverentior leniorve erga Senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi currere togatos per aliquot passuum

Ptolemaeum] A. 793. Dio 59, 25. Γάϊος δὲ ἐν τούτῳ τὸν τε Πτολεμαῖον τὸν τοῦ Ἰόβου παῖδα μεταπέμφσας, καὶ μαθῶν, ὅτι πλουτεῖ, ἀπέκτεινε, καὶ ἄλλους πολλοὺς μετ' αὐτοῦ. cf. infra c. 55.

ex Selenē filia] Inepte al. *ex Helena v. Helene, et ex Helenae filia.* Cleopatrae, e regina Cleopatra filiae, (v. Dion. 51, 15. Plutarch. Anton. 87. et ad Aug. 17. fin.) Antonius *Selenae* nomen indiderat, ut filio Alexandro *Solis*, unde Solem et Lunam, Cleopatrae liberos, ante currum triumphalem Augusti ductos, narrat Eusebius in Chronico. De Juba v. ad Aug. l. c. *Consobrini* autem Ptolemaeus et Caligula erant impari gradu. Ille enim Antonii nepos, hic pronepos ex avia Antonia.

ipsum Macronem, ipsam Enniam] Dio 59, 10. τὸν Μάκρωνα μετὰ τῆς Ἐννίας, μήτε τοῦ ταύτης ἔρωτος, μήτε τῶν ἐκείνου εὐεργετημάτων, οἷ ὦν τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ μόνῳ συγκατέπραξε, μνηστρεῖς, ἐς τε ἐκούσιον ὄν θανάτου ἀνάγκην, κείσθω καὶ τὴν Αἴγυπτον οἱ προστάξας, καὶ ἐς αἰσχύνην, ἧς αὐτὸς τὸ πλείστον μετέλαβε, κατέστησε. προαγωγίας γὰρ ἔγγλημα αὐτῷ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπήγαγε. Postea *jus necessitudinis* Ptolemaeum, *meritorum gratia* Macronem spectat. Philo leg. ad Caj. ὁ γοῦν Μάκρων πάντα ἐπ' ἀληθείας πραγματευσάμενος μετ' ἐπιτευστάτης σπουδῆς καὶ Φιλοτιμίας, τὸ μὲν πρῶτον ὑπὲρ τοῦ σῶσαι Γάϊον, ἔπειτα δὲ ὑπὲρ τοῦ μόνου τὴν ἡγεμονίαν διαδέξασθαι, τοιαῦτα εἴρωτο τὰ ἐπιχειρεῖν. λέγεται γάρ, ὅτι ἠναγκάσθη ὁ δειλαῖος, αὐτοχειρὶα κτείνειν ἑαυτὸν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀναδέξασθαι συμφερόν ἢ γυνή, καίτοι ποτὲ νομισθεῖσα διὰ συναθείας αὐτῷ γενέσθαι.

currere] Ita edidi cum Oudend. et Ernest. ex optimis libris pro *occurrere*, quod huic loco non convenit. Casaub. suadebat *accurrere* i. e. παραθεῖν, (ut Plutarch. Lucull. 21., qui locus nostrum egregie illustrat) v. παρατροχάζειν (quo utitur Appian. Syriac. 64. et Civil. 5, 70.). *Currere* confirmatur locis Nostri Galb. 6. „etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit“ et Eutrop. 9, 15. „Galerius pulsus, et ad Diocletianum

millia, et coenanti, modo ad plutum, modo ad pedes stare, succinctos linteo, passus est: alios quum clam interemisset, citare nihilo minus ut vivos perseveravit, paucos post dies voluntaria morte perisse mentitus. Consulibus, oblitis de natali suo edicere, abrogavit magistratum: fuitque per triduum sine summa potestate Respublica. Quaestorem suum in conjuratione nominatum flagellavit, veste detracta, subjectaque militum pedibus, quo firme verberaturi insisterent. Simili superbia violentiaque ceteros tractavit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisi per eum tumultum viginti amplius Equites Romani, totidem matronae, super innumeram turbam ceteram. Scenicis ludis, inter plebem et Equitem causam discordiarum serens, decimas

---

profectus, quum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur exceptus, *ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.* Adit autem togatos, ut recte monet Bismann., quo gravior hac veste oneratis esset hic cursus. Praeterea irreverentem erga Senatum ostendit, quod veste Romana indutos servile officium praestare sibi coegit.

ad pluteum] v. interpr. ad *Propert.* 4, 8, 68. „Lygdamus ad plutei fulcra sinistra latens.“

succinctos linteo] v. interpr. ad *Phaedr.* 2, 5, 11. „ex alticinctis unus atriensibus, cui tunica ab humeris linteo Pelusio erat districta, cirris dependentibus.“ cf. *Ferrar.* de re vestiar. 3, 4.

Consulibus — abrogavit mag.] A. 792. *Dio* 59, 20. τὸν δὲ δὴ Δομίτιον καὶ ὕπατον εὐθὺς ἀπέδειξε, τοὺς τότε ἀρχοντας (Cn. Domitium Corbulonem, suffectum Kal. Jul. v. *Dion.* c. 15. et collegam incerti nominis; nam Sanguinium Maximum, quem Ernesti. addit e *Dion.* c. 13., finito priori semestri dignitate decessisse oportet. cf. *Pigh.* T. III. p. 567.) καταλύσας, ὅτι ἐς τὰ γενέθλια αὐτοῦ ἱερομηνίαν οὐκ ἐπήγγειλαν.

Quaestorem — flagellavit] *Senec.* de ira 3, 18. „C. Caesar Sextum Papinium, cui pater erat consularis, Betilinum Bassum, Quaestorem suum, procuratoris sui filium, alios Senatores et Equites Romanos, uno die flagellis cecidit, torsit, non quaestionis, sed animi causa.“

inacuratus dabat, ut equeſtria ab infimo quoque occu-
parentur. Gladiatorio munere, reductis interdum
flagrantiffimo Sole velis, emitti quemquam vetabat:
remotoque ordinario apparatu, tabidas feras, viliffi-
mos ſenioque confectos, gladiatores quoque pegma-
res, patresfamiliaſum notos, ſed inſignes debilitate
aliqua corporis, ſubjiciebat. Ac nonnunquam, hor-

decimas mat. dabat] Patet, *decimas* dona fuiſſe quaedam,
fortaſſe miſſilia, quibus allecta plebs Romana locos ad rapienda
illa idoneos, adeoque ſedes etiam Equitum, ante ludorum ini-
tium implebat, vi poſtea a venientibus expellenda, unde *d. ſcor-*
diarum cauſa. Id confirmat locus, cujus, miror, neminem me-
miniſſe interpretum, Galb. 15. „liberalitates Neronis, non plus
decimis conſeſſis, — revocandas curavit,“ ad quem v. notata.
Cur *decimae* dictae, incertum, niſi quod Turneb. Adverſ. 18, 5. a
decima Herculi pollucia nomen deſectum putat. Reliquorum in-
ter, retum conſecturas (nam omnes fere corrigendum locum cen-
ſet) vide ſuis locis. Optima eſt *Bulengeri* de venat. Circi c. 24.
et *Erneſtii* ad h. l., *tesseras*. Hic tamen falſo, ſi quid video, a
communi tesserarum ſignificatione recedens, tabellas intelligit,
quibus in aditu exhibitis, gratis ingredi licebat (*Fred. Allots*).

reductis — velis] quibus ſpectantium capita tegebantur, ex
quo primus id inſtituerat Qu. Catulus, quum Capitolium conſe-
craret. v. *Valer. M.* 2, 4, 6. *Plin.* 19, 1, (6.) *Lucret.* 4, 73.

remotoque ordin. apparatu — subjiciebat] Reddidi locum, in
quo ſanando quanto opere viri docti deſudaverunt, Burmanni et
Oudendorpii editiones oſtendunt, ad Oudendorpianae Wolfianae-
que exempla, quamquam non nullo h. erente ſcrupulo. *Remoto*
ordinario apparatu (v. *Caes.* 10.) — *subjiciebat* eſt: pro iis, quae
alias ad oblectandum populum exhiberi in muneribus ſolebant,
exhibebat, illis ſubſtituebat, (*subjicere* enim eſt ſub oculos ja-
cere, oſtendere, *ὑποτίθεσθαι*, ne quis cum Burm. et Ern. malit
objiciebat) quae nonniſi taedium cruciatumque ſpectantibus mo-
verent, ut *tabidas feras*, (ita pro: *rabidis feris* Memm. aliique
codd. optimaſum notae) non fortes validasque, ſed tabe, vel mor-
bo, vel annis contracta macilentas, et qui caederent eas, beſtia-
rios *viliffimos ſenioque conſectos*, (quamquam haec verba ex in-
terpretatione vocab. *tabidas* in textum veniſſe exiſtimo, quod ex-
pliciterat aliquis: *viliffimas, ſenio conſectas*; id enim conjicio ex
ommiſſo ſubſ. antivo, fere neceſſario, et deſiderata in plerisque
copula que poſt *senio*; niſi legere quis malit: *viliffimosque ſenes-*
que conſectores, ἀναίρετας, v. *Aug.* 43.); et praeter hanc venatio-

reis praeclusis, populo famem indixit. [27] Saevitiam ingenii per haec maxime ostendit. Quum ad saginam iterarum, muneri praeparatarum, carius pecudes compararentur, ex noxiis lauiandos amolavit; et, custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam, a calvo ad calvum duci imperavit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam

nem, qui *gladatores pegmares* agerent h. e. de pegmate s. constructa ex materia machina depugnarent (v. de *pegmatibus* Lips. de Amphitheatro c. 22., de *pegmaribus* eund. Saturn. 2, 14. ubi tamen et ipse de salva lectione dubitat; quid si legas *pugiles* v. *pugillares*), non palaestra exercitos, et qui e gladiatorum familia essent, sed *patresfamiliarum*, civés igitur Romanos, eosque *notos*, non infimae sortis homines, (*in bonam partem* addit Memm. e glossa, ne quis *notos* h. l. *infames* esse putet) hos ipsos tamen debilitatos, *πετηρωμένους*. Ceterum comparant locum *Dion.* 59, 10. *ἐπιλειπόντων ποτέ τῶν τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίης διδομένων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοῦ τοῖς ἰκρίοις προσεστημένος συναρπασθῆναι τινὰς καὶ παραβληθῆναι σφίσι*, qui huc minus pertinet.

nullius inspecto elogio] i. e. tabula, in qua culpa erat perscripta, ob quam in custodia servabatur.

a calvo ad calvum] *Dio* 59, 22. *ἰδὼν ποτε ὄχλον, εἴτε δεσμωτῶν, εἴτε καὶ ἄλλων τινῶν, προσέταξε τοῦτο δὴ τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τοῦ Φαλακροῦ μέχρι τοῦ Φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι*. Nempe quum porticum ingressus, totam congregatorum in custodia multitudinem oculis perlustrasset, in utroque latere extremo calvis forte conspectis, totam seriem sine discrimine ab uno calvo ad alterum *duci* ad supplicium jussit, quae res in proverbium obiit. Aliam, eamque non minus probabilem, interpretationem dat *Reinesius* ad marg. edit. *Casaub.* ex *Dion.* 58, 19. ubi a L. Sejano Praetore omnes calvi Sejani, (non, ut *Reines.*, omnes Sejani calvi) appellati dicuntur, postquam Florealia ad irridendum Tiberium calvorum ministerio celebraverat. Ita Cajus Sejanorum odium his verbis prodidisset. Dixit autem auctor: *stans tant. intra port. mediam*, ut significaret, non consedissee in tribunali ad dispicienda crimina, sed brevi obtutu defunctum.

Votum exegit] *Dio* 59, 8. *Πούπλιος Ἀφράνιος Πόπιτος, δημότης τε ὦν, καὶ ὑπὸ μωραῆς κολακείας οὐ μόνον ἐβελοντής, ἀλλὰ καὶ ἔνορκος, ἂν γε ὁ Γάιος σωθῆ, (v. supra c. 14.) τελετήσειν ὑποσχόμενος Ἀτίνιος τέ τις Σεκουῦδος, ἱππεύς τε ὦν, καὶ μονομαχῆσειν ἐπαγγελόμενος, ἀντὶ τῶν χρημάτων, ἃ ἤλπίζον παρ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ἀντίψυ-*

promiserat, spectavitque ferro dimicantem; nec dimisit, nisi victorem, et post multas preces. Alterum, qui se peritarum ea de causa voverat, cunctantem pueris tradidit; verbenatum infulatumque, votum reposcentes, per vicos agerent, quoad praecipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, et munitiones viarum, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupedes cavea coercuit, aut medios serra dissecuit; nec omnes gravibus ex causis, verum male de munere suo opinatos, vel quod nunquam per Genium suum dejerassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni vale-

χοί οἱ ἀποθανεῖν ἐβελήσαντες, λήψεσθαι, ἀποδοῦναι τὴν ὑπόσχεσιν ἠναγκάσθησαν, ἵνα μὴ ἐπιρκήσωσι καὶ τοῦτοις μὲν αὕτη αἰτία τοῦ θανάτου ἐγένετο.

verbenatum infulatumque] ut publicam hostiam. Auctore enim *Turnebo Advers.* 22, 50. restitutum *verbenatum* pro inepto *verberatum*. Comparat *Oudend. Servium* ad *Virgil.* Aen. 5, 57. qui: „Massilienses quotiens pestilentia laborabant, unus se ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis et purioribus cibis. Hic postea *ornatus verbenis et vestibis sacris*, circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipsum reciderent mala totius civitatis, *et sic projiciebatur* (praecipitabatur).“ *Aggerem* autem, quum non addiderit *aliquo*, non incertum intellexit auctor, sed supplicio destinatum, juxta portam Collinam, descriptum a *Plutarch.* Num. 10.

ad bestias — coercuit] *Dio* 59, 10. τῶν ἱππέων τινὰ τῶν ἐπιφανῶν μονομαχήσαι τε, ὡς καὶ ὑβρίσαντα τὴν μητέρα αὐτοῦ τὴν Ἀγριππίαν, ἠναγκάσε, καὶ νικήσαντα κατηγήροισ παρέδωκε, καὶ ἀπέσφαξε. τὸν τε πατέρα αὐτοῦ, μηδὲν ἀδικήσαντα, εἰς τε γαλεάγραν, ὡς περ καὶ ἄλλους συχνούς, καθείρηξε, κἀνταῦθα διέσπειρεν. De *dissectis serra* v. *Casaub.* ad h. l. et *Fabric.* ad *Dion.* 63, 52, et ab eo citatos.

per Genium suum dejer.] *Minucius Fel.* Octav. c. 29. „Etiam principibus et regibus, non ut magnis et electis viris, sicut fas est, sed ut Diis, turpiter adulatio falsa blanditur. — Sic eorum numen vocant, ad imagines supplicant, Genium, id est daemionem ejus, implorant; et est iis tutius, per Jovis Genium pejerare, quam regis“ ubi v. *Lindner.*

Parentes — cogebat] *Dio* 59, 25. Βετιλλῖνον Κιάσσιον ἀποσφα-

tudinem excusanti lecticam misit; alium a spectaculo poenae epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem et jocos provocavit. Curatorem munerum ac venationum, per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum, non prius occidit, quam offensus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poetam, ob ambigui joci versiculum, media Amphitheatri arena igni cremavit. Equitem Romanum, objectum feris, quum se innocentem proclamasset, reduxit; abscisaeque lingua, rursus induxit. [28] Revocatum quendam a vetere exsilio seiscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem, *Deos semper cravi, ut, quod evenit, periret Tiberius, et tu imperares*; opinans, sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui universos contrucidarent. Quum discerpi Senato-

γῆραι κελεύσας, καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ Καπίτωνα παρεῖναι Φονευόμενῳ αὐτῷ κατηνάγασσε, μὴτ' ἀδικοῦντά τι, μὴτ' εἰσηγγελμένον. πυθομένου τε αὐτοῦ, εἰ μῖσαι γέ οἱ ἐπιτρέτει, προέταξε καὶ ἐκείνους σφαγῆναι.

epulis statim adhibuit] Senec. de ira 2, 55. „C. Caesar Pastoris, splendidi Equitis Romani, filium quum in custodia habuisset, munitiis ejus et cultioribus capillis offensus, rogante patre, ut salutem sibi filii concederet, quasi de supplicio ejus admonitus, duci protinus jussit. Ne tamen omnia inhumane faceret adversum patrem, ad coenam illum invitavit eo die. Venit Pastor, nihil vultu exprobrante sequ.“

catenis verber.] Sine causa interpretes novitate supplicii, in tali monstro minime miranda, moti locum mutare voluerunt, quum alii satis frigide *habenæ* suaderent, Gronov. autem et Rines. ad marg. *catomis* (κατωμίς), quae correctio aliam necessariam reddidit sequentium: *putr. cerebri odore* in: *putref. tabi odore*, quae tautologiam etiam infert.

Atellanæ] v. ad Tiber. 45.

abscisaeque lingua] Dio 59, 10. ὅπως γε μῆτε ἐπιβοήσασθαι μῆτε αἰτιάσασθαι τι δυναθῶσι, τὰς γλώσσας αὐτῶν προαπέτεμε.

qui univ. contrucidarent] Dio 59, 18. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τοῖς ἐξελαυνόμενοις ἀσφάλεια ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πολλοί, ἤτοι κατὰ τὴν ὁδόν, ἢ καὶ ἐν τῇ Φυγῇ, διεφθείροντο. Philo in Flaccum sub finem: φασὶν ὅτι νύκτωρ ποτὲ διαγρετιῶν ὁ Γάιος, εἰς ἐνοσίαν ἦλθε ὦν ἐν τέλει Φυγάδων, ὀνόματι μὲν ὑπεστελλόντων ἀτιχεῖν, βίον δ'

rem concupisset, subornavit, qui ingredientem Curiam, repente hostem publicum appellantes, invaderent, graphiisque confossum, laceraudum ceteris traderent. Nec ante satiatum est, quam membra et artus et viscera hominis tracta per vicus, atque ante se congesta vidisset. [29] Immanissima facta augebat atrocitate verborum. *Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quam, ut ipsius verbo utar, ἀδίατρεψίαν.* Monenti Antoniae aviae, tanquam parum esset non obedire, *Memento*, ait, *omnia mihi et in omnes licere.* Trucidaturus fratrem, quem metu venenorum praemuniri medicamentis suspicabatur,

ἀπράγμωνα καὶ ἡσυχάζοντα καὶ ἐλεύθερον ὄντως περιπατοιοιμένοι· μετετίθει δὲ καὶ τὴν κλήσειν, ἀποδημίας προσαγορεύων. ἀποδημία γὰρ τίς ἐστιν, ἐψασκεν, ἢ τῶν τοιούτων ἔλασις, ἐχόντων ἀφθονὰ τὰ ἐπιτήδεια, καὶ σὺν ἀκραγμοσύνῃ καὶ εὐσταθείᾳ ζῆν δυναμένων, οὓς ἀποπον εἶναι τρυφῶν, ἀπολαύοντας εἰρήνην, βίον καρπομένους φιλόσοφον· εἶτα προστάττει τοὺς ἐπιφανεστάτους, καὶ ὧν πλεῖστος ὁ λόγος, ἀνααιρεθῆναι, γραφῆν δούς ἐνομάτων, ἧς ἠγεῖτο Φλάκιος. Id. leg. ad Caj. τῶν στρατευομένων ἐπιπέμψας τινὰ, μηδενὸς καινοτέρου προσπεσόντος, τοὺς ἀρίστους καὶ εὐγενεστάτους, ἤδη ζῶντας ὡς ἐν πατρίσι ταῖς νήσοις, καὶ τὴν ἀτυχίαν εὐτυχέστατα φέροντας, ἀθρόους ἀναερεῖ, πένθος οἰκτρότατον καὶ ἀπροσδόκητον οἴκοις τῶν ἐν Ῥώμῃ μεγάλων προσβαλῶν. Rem indigitat Senec. Consol. ad Polyb. c. 32.

discerpi Senatorem] Scribonium Proculum dicit Dio 59, 26. δριμύ τέ τι Σιριβωνίῳ Πρέβιλω ἐνεῖδε, καὶ εἶφη· Καὶ σύ με ἀσπάξῃ μισῶν οὕτω τὸν αὐτοκράτορα; ἀκούσαντες δὲ τοῦτο οἱ παρόντες, περιέσχον τε τὸν συμβουλευτήν, καὶ διέσπασαν.

graphiis] v. notata ad Caes. 32.

ἀδίατρεψίαν] *immobilitatem animi*, quo vocabulo de Stoicorum ἀναισθησίας utitur Lactant. 6, 17. Laudabat Cajus eam animi firmitatem, qua immotis oculis cruentissima suppliciorum spectacula adspicere poterat. Haud ineptia est glossa codd. quorundam: *hoc est, inverecundiam*; διατρέπεσθαι enim saepe i. q. αἰδεῖσθαι. v. Casaub. ad h. l. Dio 59, 10. ἦν δὲ οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων οὕτω τι δεινόν, (καίπερ δεινὸν ὦν) ἀλλ' ὅτι τοῖς τε φάνοις αὐτῶν ὑπερέχαιες, καὶ τῆς τοῦ αἵματος θείας ἀπλήστως εἶχεν.

et in omnes] Recepti cum Ern. et Oudend. Vulg. *et homini*. Reliquam lectionis varietatem virorumque doctorum conjecturas v. apud Burmann. et Oudend.

Antidotum, inquit, *adversus Caesarem*? Relegatis sororibus, non solum insulas habere se, sed etiam gladios, minabatur. Praetorium virum ex secessu *Anticyrae*, quam valetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum saepius desiderantem, quum mandasset interitui, adjecit: *necessariam esse sanguinis missionem, cui tam diu non prodesset elleborum*. Decimo quoque die, numerum puniendorum ex custodia subscribens, *Rationem se purgare*, dicebat. Gallis Graecisque aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur, *Gallograeciam sese subegisse*. [30] Non temere in quemquam, nisi crebris et minutis ictibus animadverti passus est: perpetuo notoque jam praecepto, *Ita feri, ut se mori sentiat*. Punito per errorem nominis alio, quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subiinde jactabat,

Oderint, dum metuant.

Saepe in cunctos pariter Senatores, ut Sejani clientes, ut matris ac fratrum suorum delatores, invectus est; prolatis libellis, quos crematos simulaverat, defensaque Tiberii saevitia, quasi necessaria, quum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordi-

Truc. fratrem — Relég. sor.] v. c. 23 et 24.

propagari] v. ad Aug. 25. Postea pro *prodesset* Ern. postulat *profusset*, de qua re diximus ad c. 3. — *Anticyrae* insulae *elleborum* furiosorum medelae adhibitum, notissimum vel ex *Horat.* Art. poet. v. 300. „*tribus Anticyris caput insanabile,*“ et *Satir.* 2, 3, 82. „*Danda est ellebori multo pars maxima avaris; Nescio, an Anticyram ratio illis destinet omnem*“ et v. 106. „*Naviget Anticyram*“ al.

subscribens] Supra c. 27. „*ex noxiis laniandos annotavit.*“ Mox *rationem purgare* Graeci ἐκκαθάραι λογισμὸν.

ut matris — delatores] Dio 59, 10. ἕτεροι, πολλοὶ μὲν καταψήφισθέντες, οἱ δὲ καὶ πρὶν ἀλῶναι ἐφονεύθησαν· πρόφασιν μὲν, διό τε τοὺς γενέας καὶ διὰ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τοὺς τε ἄλλους τεὺς δὲ σκεινεύς ἀπολομένους, τὸ δ' ἀληθές, διὰ τὰς οὐσίας.

prolatis libellis] v. supra ad c. 15.

nem, ut scenae arenaeque devotum, assidue proscidit. Inensus turbae, faventi adversus studium suum, exclamavit: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet!* Quumque Tetrinius latro postularetur, et qui postularent, *Tetrinios esse*, ait. Retiarii tunicali quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant: quum occidi juberentur, unus, resumta fuscina, omnes victores interemit. Hanc, ut crudelissimam caedem, et deflevit edicto, et eos, qui spectare sustinissent, exsecratus est. [31] Queri etiam palam de conditione temporum suorum solebat, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur: Augusti principatum clade Variana; Tiberii, ruina spectaculorum apud Fidenas, memorabilem factum: suo oblivionem imminere prosperitate rerum. Atque identidem exercituum caedes, famem, pestilentiam, incendia, hiatus aliquem terrae optabat. [32] Animum quoque remittenti, ludoque et epulis dedito, eadem dictorum factorumque saevitia aderat. Saepe in conspectu prandentis vel comissantis seriae quaestiones per tormenta habe-

---

ut scenae aren. devotum] Ernestii interpretatio: „nimis studiosum spectaculorum scenicorum et gladiatoriorum“ nimis est angusta. Furorem proscindebat Equitum, operas in scena arenaeque praebendi, de quo dictum ad Aug. 43.

faventi adv. studium suum] Dio 59, 13. αἰτίαι δὲ ἐς τὰ μάλιστα τῆς ὀργῆς αὐτῷ ἐγγίγοντο, ὅτε τε μὴ σπουδῇ συνεφοίτων — καὶ ὅτι μήτε αἰεὶ πάντα τοὺς ἀρέσκοντες αὐτῷ ἐπήρουν, καὶ τινὰς καὶ τῶν ἐναντίων ἔστιν ὅτε ἐτίμων. Erat autem addictus deditusque Prasiinae factioni, ut narrat Noster c. 55. Quod ad dictum Caligulae attinet, Dio post narratam ejus necem addit 59, 30. ἐμνημόνευόν τε οἱ παρόντες τοῦ λεχθέντος ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν δῆμον· εἶσε ἕνα ἀρχένα εἶχετε, ἐπιδεινύοντες αὐτῷ, ὅτι ἐκεῖνος μὲν ἀρχένα ἕνα, σχεῖς δὲ δὴ χεῖρας πολλὰς ἔχοιεν.

latro] sine dubio damnatus jam ad arenam.

Retiarii — secutoribus succub.] Totum pugnae genus illustratum vide a Lipsio Saturn. 2, 7 et 8. et ab interpr. Juvenal. 2, 145. et 3, 200. sequ., quo loco accurate illud describitur.

ruina spectaculorum] i. e. Amphitheatr. v. Tiber. 40.

bantur. Miles decollandi artifex quibuscunque e custodia capita amputabat. Puteolis, dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significavimus, quum multos e litore invitasset ad se, repente omnes praecipitavit. Quosdam gubernacula apprehendentes, contis remisque detrusit in mare. Romae publico epulo servum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit, ut manibus abscisis, atque ante pectus e collo pendentibus, praecedente titulo, qui causam poenae indicaret, per coetus epulantium circumduceretur. Mirmillonem e ludo, rudibus secum batuentem, et sponte prostratum, confodit ferrea sica, ac more victorum cum palma discucurrit. Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactavit. Lautiore convivio effusus subito in eacinnos, Consulibus, qui juxta cubabant, quidnam rideret, blande quaerentibus: *Quid, inquit, nisi uno meo nutu jugulari utrumque vestrum statim posse?* [35] Inter varios jocos, quum assistens

decollandi] v. de hoc vocab. *Wesseling. Observ. 1, 20.*

Puteolis — praecipitavit] *Dio 59, 17. ἐμπλησθεὶς δὲ καὶ ὑπερκορῆς καὶ σίτου καὶ μέθης γενόμενος, συχνοὺς μὲν τῶν ἐταίρων εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς γαβύρας ἐξέριψε, συχνοὺς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐν πλοίοις ἐμβολοὺς ἔχουσι περιπλευσας κατεδύσειν, ὅστε καὶ ἀπολέσθαι τινάς· οἱ γὰρ πλείους, καίπερ μεθύοντες, ἐσώθησαν.*

praecedente titulo] h. e., ut *Dio 54, 3. μετὰ γραμμάτων τὴν αἰτίαν τῆς θανατώσεως αὐτοῦ δηλοῦντων*, ubi v. *Fabric.* Tales titulos et praecomum elogia collegit *Brissou. de formulis l. 5. p. 488. sequ.* cf. *Domitian. 10.*

rudibus secum batuentem] quod tirones facere solebant cum laurista, exercitii causa. v. *Lips. Saturn 1, 15.*

succ. poparum hab. — cultrarium mact.] v. *Jac. Guther. de veteri jure pontificio 2, 14. (Thes. Graev. Tom. V. p. 108.) ubi: „Popae et Victimarii sacrorum ministri praecipui fuerunt. Popae hostias mactabant, Victimarii illas apparabant, et cultrum, aquam, ignem et molam. Popas Plautus lanos vocat. — Victimarius, μασχοσύτης, μασχοτομῆς, cultrarius Suetonio.“ v. ibid. nostram locum imagine illustratum. Pro *poparum* n. l. alii corrupte *pompatum.**

simulacro Jovis Apellem tragoedum consulisset, uter illi major videretur, cunctantem flagellis discidit, collaudans subinde vocem deprecantis, quasi etiam in gemitu praedulcem. Quoties uxoris vel amiculac collum exosculetur, addebat, *Tam bona cervix, simulac jussero, demetetur.* Quin et subinde jactabat, *exquisiturum se vel fidiculis de Caesonia sua, cur eam tanto opere diligeret.* [34] Nec minore livore ac malignitate, quam superbia saevitiaque, paene adversus omnis aevi hominum genus grassatus est. Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subvertit atque disjecit, ut restitui salvis titulis non potuerint. Vetuitque posthac viventium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi se consulto et auctore, poni. Cogitavit etiam de Homeri car-

Apellem tragoedum] Ascalonitam, qui in deliciis ei fuerat. Dio 59, 5. Γάϊος ἤρχετο μὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἀρματηλατούντων καὶ ὑπὸ τῶν ὄπλομαχούντων· ἐθούλεν δὲ καὶ τοῖς ἀρχισταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ τὴν σινηνὴν ἔχουσι. τὸν γοῦν Ἀπελλῆν, τὸν εὐδοιμώτατον τῶν τότε τραγωιδῶν, καὶ ἐν τῷ δημοσίῳ συνόντα οἱ ἀεὶ εἶχε. Philo leg. ad Caj. veterem Ascalonitarum similitatem erga Judaeos exercuisse hunc Apellem dicit, additque: ἀλλ' οἱ μὲν καλῶν πράξεων καλοὶ σύμβουλοι μικρὸν ὕστερον τὰ ἐπίχειρα εὖρον τῆς ἀσεβείας· ὁ μὲν (Ἀπελλῆς) ὑπὸ Γαίου σιδηρῶ δεδεδεῖς ἐφ' ἑτέροις αἰτίαις, καὶ στρεβλούμενος, καὶ τροχιζόμενος ἐν περιτροπῆς, ὡς περ ἐν ταῖς περιοδικούσαις ἐνόσοις, in qua supplicii descriptione nescio an multum odio dederit homo Judaeus.

demetetur] Ita reddidit Graevius pro vulg. *demetur.*

omnis aevi hominum genus] Ita ex Memm. edidit Oudend., probans Graevii elegantem conjecturam: *adversus omne omnis aevi hominum genus.* Al. *adversus omne genus hominum*, ubi *omnis aevi*, quod necessarium ad auctoris consilium, male desideratur. Burmann. et Ernest. reddiderunt vulg. *adversus omnis aevi homines.*

non potuerint] Al. *valuerint*, quod de homine, aut iis rebus, quibus agendi vel praestandi aliquid facultas, unice dici, jure contendunt Barm. et Oudend. nisi quis cum Müllerero legere velit: *restituere valuerint* sc. homines. Antea *suis* pro *calvis* male correxerunt Torrent. et Lipsius.

Vetuitque — poni.] Comparat Casaub., quae de Claudio Dio

minibus abolendis; *Cur enim sibi non licere, dicens, quod Platoni licuisset, qui eum e civitate, quam constituebat, ejecerit?* Sed et Virgilii ac Titii Livii scripta et imagines, paulum aufuit, quin ex omnibus bibliothecis amoveret: quorum alterum, ut *nullius ingenii, mininaeque doctrinae*; alterum, ut *verbo- sum in historia, negligentemque* carpebat. De juris quoque consultis, quasi scientiae eorum omnem usum aboliturus, saepe jactavit, *se, mehercle, effecturum, ne qui respondere possint praeter eum.* [35] *Vetera*

βο. 25. ἐπειδὴ τε ἡ πόλις πολλῶν εἰδόντων ἐπληροῦτο, (ἐξῆν γὰρ ἀνέ-
δην τοῖς βουλομένοις ἐν γραφῇ καὶ ἐν χαλκῷ λίθῳ τε δημοσιεύεσθαι)
τας τε πλείους αὐτῶν ἑτέρας ἑ ποι μετέδρασε, καὶ ἐς τὸ ἔπειτα ἀπηγό-
ρευσε, μηδενὶ ἰδιώτῃ, ὃ ἂν μὴ ἡ βουλὴ ἐπιτρέψῃ, τοῦτο ποιεῖν ἐξεῖ-
ναι· πλὴν εἴ τις ἔργον τι ὑποδομητικῶς εἴη, ἢ καὶ κατασκευάσαιτο. τού-
τοις γὰρ δὴ, τοῖς τε συγγενέσιν αὐτῶν, ἴστασθαι ἐν τοῖς χωρίοις ἐκεί-
νοις ἐφῆκε, ubi Fabric. laudat Edmund. *Fr. gelium* de statu Rom-
anorum c. 10. p. 77. sequi. Pio *roni* Müller. suadet *reponi*, ab-
sorpto *re* a praeced. *auctore*.

dicens] Ex imagine intrusum videtur. Ita etiam Oud. et Ern.

ne qui resp. possint praeter eum] Quum manifeste verbis in-
sit sententia Caes. 77. „*debere homines jam pro legibus habere, quae
dicunt*,“ quod confirmat *Philo* leg. ad Caj. νόμον ἠγούμενος ἑαυτὸν,
τοὺς τῶν ἐκασταχοῦ νομοθετῶν, ὡς κενὰς ῥήσεις, ἔλυσεν, edidi c m
Ern. et Oudena. *ne qui — possint pro ne quid sequi*. Quod enim
alii: *ne quis — possit*, eodem redit. Pro *possint* al. *possent*; il-
lud a proximo *eff. cturum*, hoc a verbo *jactavit* penderet. Jam
praeter eum dictum pro *praeter se*, in quo scriptores, quum alio-
rum verba referunt, haud satis accurati saepius deprehenduntur,
dum se magis narrantes, quam eum; de quo narrant, respiciunt.
Ita *Valer. M.* 5, 1, 3. ext. „*percontabatur, an ea, quae ad aures
ejus pervenerant*, dixissent“ ubi auctor aequae a quaestione relata
ad suam narrationem transit. Aequae Suetonium fecit sententia:
„*Effecturus erat, ne qui resp. possent praeter eum.*“ cf. ad Ne-
ron. 32. et *Eutrop.* 7, 11. „*quum tanti se non esse dixisset, ut
propter eum civile bellum commoveretur.*“ *Tac. H.* 2, 64. „*Vitellius,
meu et odio, quod Petroniam, uxorem ejus, mox Do-
labella in matrimonium accepisset*“ ubi τῷ *accepisset* convenie-
bat *sua*, contra post *uxorem ejus sequi* debebat *acceperat*; sed
auctor, quum historicae addere rem coepisset, subito ad Vitellii
sententiam deflexit. Graecorum minorem hac in re ἀκρίβειαν esse,

familiarum insignia nobilissimo cuique ademit: Torquato torquem; Cincinnato crinem; Cn. Pompejo stirpis antiquae, Magni cognomen. Ptolemaeum, de quo retuli, et arcessitum e regno, et exceptum honorifice, non alia de causa repente perculit, quam quod, edente se munus, ingressum spectacula, convertisse hominum oculos fulgore purpureae abollae animadvertit. Pulcros et comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio caso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem et speciem *Colosseros* dictus. Hunc e spectaculis detractum repente, et in arenam deductum,

satis notum. Ceterum innumerae fuere hujus loci emendationes, ut *praeter aequum* (praecedente *ne quid*), *praeter Deum*, *praeter equum* (Incitatum scilicet), *praeterea*; taceo alias, quas unius aestumemus assis. v. Burm. et Oudend. — *Respondere* autem proprie dicuntur, qui *consuli* solent, unde adhuc *Jurisconsulti* et *responsa juris*.

Cn. Pompejo] quem generum postea Claudii, et ab eodem occisum, narrat auctor Claud. 27. et 29. Ademtum autem cognomen Magni a Cajo, restitutum a Claudio, narrat Dio 60, 5. τοῦ Πομπηίου ὁ Γάιος τὴν τοῦ Μάγνου ἐπίκλησιν περιέκοψεν. ὀλίγου μὲν γὰρ καὶ ἀπέσφαζεν αὐτόν, ὅτι οὕτως ἀνομάζετο· ἀλλὰ τοῦτο μὲν καταφρονήσας ὡς καὶ παιδίου ἐτ' αὐτοῦ ἔντος, οὐκ ἐποίησε, τὴν δὲ ὃν πρόρρησιν κατέλυσεν, εἰπὼν μὴ εἶναί οἱ ἀσφαλές, Μάγνον τινα προσαγορεύεσθαι. ὃ γὰρ μὲν Κλαύδιος καὶ ἐκείνο αὐτῷ τὸ πρόρρημα ἀπέδωκε, καὶ τὴν θυγατέρα προσσυνήμισε. Verba *stirpis antiquae* addita dicunt, quia multi obscurae originis, ut ex libertis Pompejorum nati, Pompejum nomen gerebant. Equidem haec duo voc. glossam puto verborum: *nobilissimo cuique*, alieno loco in textum receptam.

perculit] Ita ex emendatione Lipsii et Perizonii, quae omne punctum tulit, edidi cum Ernestio pro *percutit*. v. ind. De *Ptolemaeo* v. ad c. 26.

purpureae abollae] Pallii hoc fuit genus, unde philosophia saepius tribuitur. v. *Ferrar.* de re vestiariar. 2, 12. et interpr. ad *Juvenal.* Sat. 3, 115. et 4, 76.

Colosseros] a *Colossus* et ἄρως; illud nomen ab *corpore amplitudinem*, hoc ob *speciem* ei datum.

spectaculis detractum] cf. *Domit.* 10. De *Threicibus* et *hoplomachis* v. *Lips.* Saturn. 2, 9 et 11.

Threci, et mox hoplomacho comparavit; bisque victorem constringi sine mora jussit, et pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostendi, deinde jugulari. Nullus denique tam abjectae conditionis, tamque extremae sortis fuit, cujus non commo-
dis obtrectaret. Nemorensi regi, quod multos jam annos potiretur sacerdotio, validiorem adversarium subornavit. Quum quodam die inueneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam servum suum manumittenti, studiosius plausum esset, ita se proripuit e spectaculis, ut, calcata lacinia togae, praeceps per gradus iret, indignabundus et clamitans, *Dominum gentium populum ex re levissima plus honoris gladiatori tribuentem, quam consecratis Principibus, aut praesenti sibi.* [36] Pudicitiao neque suae neque alienae pepercit. M. Lepidum, Muesterem pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur, com-

Nemorensi regi] De templo *Dianae Aricinae* et *Nemore* dictum ad Caes. 46. De *rege Nemorensi* i. e. sacerdote ita *Strabo* 5, 5, 12. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι Νέμος, ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τοῖς ἐξ Ἀρκαδίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ τῆς Ἀρκινῆς ἱερόν. Λέγουσι δ' εἶναι ἀφ' Ἰδρυμα τῆς Ταυρεπόλου· καὶ γὰρ τι βαρβαρικὸν κρατεῖ καὶ Σκυθικὸν περὶ τὸ ἱερόν εἶδος. καθίσταται γὰρ ἱερεὺς, ὃ γεννηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, δραπέτης ἀνὴρ· ἕτι φηρὶς οὖν ἐστὶν ἀεὶ, περισιοπῶν τὰς ἐπιθέσεις, ἔτοιμος ἀμύνεσθαι. Τὸ δ' ἱερόν ἐν ἄλσει. *Ovid.* Fast. 3, 271. „Regna tenent fortesque manu pedibusque fugaces; Et perit exemplo postmodo quisque suo.“ Sacerdotem igitur fortem manumque promptum, *validiorem* Cajus summisit, qui occideret et sacerdotio potiretur.

essedario] De *essedariis* i. e. gladiatoribus, qui ex *essedis* pugnabant, v. *Lips.* Saturn. 2, 12.

praeceps — iret] Heinsius suadebat: *rueret.* Genuinam lectionem tuetur *Burm.* versu *Catulli* c. 17. „*ire praecipitem* in lutum per caputque pedesque.“ cf. *Duker.* ad *Liv.* 2, 46.

tribuentem] Accusativus regitur ab exclamatione indignabundi, utae inutilis correctio *Lipsii:* *tribuere.*

M. Lepidum] *Drusillae* maritum. v. c. 24. *Dio* 59, 11. Μάρκος Λεπίδος, παιδικὰ τε ἀμα αὐτοῦ καὶ ἐραστῆς αὐτοῦ, et c. 52. τὸν Λεπίδου ἐκένον, τὸν ἐραστὴν, τὸν ἐρῶμενον sequi.

Muesterem-pantomimum] De eo *Dio* 60, 22. ἀνδρικῶντας ἢ

mercio mutui stupri. Valerius Catullus, consulari familia juvenis, stupratum a se, ac latera sibi contubernio ejus defessa, etiam vociferatus est. Super sororum incesta, et notissimum prostitutae Pyralidis amorem, non temere ulla illustriore femina abstinuit: quas plerumque cum maritis ad coenam vocatas, praeterque pedes suos transeuntes, diligenter ac lente, mercantium more, considerabat; etiam faciem manu allevans, si quae pudore summitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, quum maxime placitam sevocasset, paulo post, recentibus adhuc lasciviae notis, reversus vel laudabat palam, vel vituperabat; singula enumerans bona malave corporis, atque concubitus. Quibusdam, absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, jussitque in acta ita referri. [37] Nepotatus sumtibus omnium prodigiorum ingenia superavit, commentus novum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atque coenarum: ut calidis frigidisque unguentis lavaretur, pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet, convivis ex auro panes et opsonia apponeret, *aut frugis hominem esse oportere, dietitans, aut Cae-*

Μεσσαλίνα τοῦ Μνηστήρου τοῦ ἀρχιστοῦ ἐποιήσατο. ἐπεὶ γὰρ τῷ Γαίῳ ποτὲ ἐκεῖνος ἐκέχρητο, χάριν τιὰ αὐτῷ ταύτην τῆς πρὸς αὐτὴν συνοουσίας κατέβητο. Interfectus postea est a Claudio, ut narrat idem Dio 60, 51.

singula enum. — concubitus] Huc pertinet, quod Senec. de constant. sap. 18. „Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum, et vix aequo animo alienas contumelias laturum. Huic in convivio, id est in concione, voce clarissima, qualis in concubitu esset uxor ejus, objecit.“

in acta ita referri] in acta urbana, in quae matrimonia et divortia referri solebant. v. Lips. exc. ad Tac. A. 5, 4. Caligula autem ita, nempo absentium maritorum nomine se repudium misisse, in acta referri jussit, ut recte monuit Oudendorp. ad h. l., restituti ita auctor.

Nepotatus] Ita e Mss. ediderunt jam Oudend. et Ern. pro nepotinis. — Senec. Consol. ad Helv. c. 9. „C. Caesar, quem mihi videtur rerum natura edidisse, ut ostenderet, quid summa

sarem. Quin et nummos non mediocri summae e fastigio basilicae Juliae per aliquot dies sparsit in plebem Fabricavit et deceres Liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermarum et porticuum et tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium et pomiferarum arborum varietate: quibus discumbens de die inter choros ac symphonias, litora Campaniae peragraret. In exstructionibus praetoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod posse effici negaretur. Et jaetae itaque moles infesto ac profundo mari, et excisae rupes durissimi silicis, et campi montibus aggere aequati, et complanata fossuris montium juga, incredibili quidem celeritate, quam morae culpa capite lucretur. Ac, ne singula enumerem, immensas opes, totumque illud Tiberii Caesaris vicies ac septies millies sestertium non toto ver-

vitia in summa fortuna possent, centies Sestertio coenavit uno die; et in hoc omnium adjutus ingenio, vix tamen invenit, quomodo trium provinciarum tributum una coena fieret. “

nummos — sparsit in plebem] Dio 59, 25. τὸν δῆμον ἀθροίσας, πολὺ μὲν ἀργύριον ἐκ μετεώρου τινός, πολὺ δὲ χρυσίον ἐξέριψε, καὶ πολλοὶ δὲ ἀπώλοντο διασπάζοντες. σιόηρια γὰρ μικρὰ ἄττα αὐτοῖς, ὡς Φασί τινες, ἀναμέμντο. cf. Joseph. 19, 1. qui et ipse, distribuisse illum haec munera, dicit, ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς ἰστάμενον. De basilica Julia v. Al. Donat. de Urbe Roma 2, 17., qui colli Palatino vicinam eam fuisse existimat.

deceres] δευήρεις. Hanc Turnebi (Advers. 22, 30.) correctionem, petitam e Memm., qui dat de ceris, receperit pro de cedris Ern. et Oudend.

discumb. de die] h. e. medio die, ante justum coenae tempus, nonam scilicet vel decimam diei horam. De ejusmodi conviviis tempestivis v. infra ad c. 45.

praetoria atque villarum] Vel splendore atque magnificentia praetoria differunt h. l. a villis, vel praetoria aedificia sunt ipsi Principis habitationi destinata, villae rei rusticae inservientia. Urbanam in villis aedificium interpretatur n. l. praetorium etiam Heinecc. Ant. Rom. l. 2. tit. 3. §. 1.

vicies ac septies millies HS.] Dio 59, 2. καὶ ἐς ὀρχηστάς, καὶ ἐς ἱππεύς, τοὺς τε μονομάχους, καὶ τὰλλα τὰ ποιοῦντοτροπα, ἀπλή-

tente anno absumsit. [38] Exhaustus igitur atque egens, ad rapinas convertit animum, vario et exquisitissimo calumniarum et auctionum et vectigalium genere. Negabat, jure civitatem Romanam usurpare eos, quorum majores sibi posterisque eam impetrasset, nisi filii essent: neque enim intelligi debere *posterios* ultra hunc gradum; prolataque Divorum Julii et Augusti diplomata, ut vetera et obsoleta, delebat.

στως δαπανήσας, τοὺς Σησαυροὺς, μεγάλους γενομένους, διὰ βραχυτάτου ἔξεκένωσε. — πέντε γοῦν μυριάδας μυριάδων καὶ πεντακοσίας καὶ ἑπτακίχλιας (sc. δραχμῶν h. e. vicies ter millies HS.), ὡς δ' ἕτεροι, σικτω τε (sc. μυριάδας μυριάδων) καὶ διςκίχλιας καὶ πεντακοσίας (h. e. tricies ter millies HS.), τεσησαυρισμένας εὐρών οὐδὲ ἐς τὸ τρίτον ἔτος μέρος ἀπ' αὐτῶν τι διέσωσεν, ἀλλ' εὐθύς τῶ ἔτησιν παμπύλων προσεδέθη, quem locum variis correctionibus cum nostro conciliare studuerunt viri docti, nescio an frustra, quum pateat, illis jam temporibus de magnitudine summae fuisse dubitat m. Suetonio tamen maxima fides habenda videtur, ut qui mediam inter duplicem Dionis dederit.

Exhaustus - conv. an.] Dio 59, 4. τὰ τε χρήματα καὶ ἀφειδέστατα ἀνήλπισε, καὶ ῥυπαρώτατα ἡγευρολόγει. De calumniis agit auctor hoc cap. usque ad verba: *auctione proposita*, unde novum caput descripsi, auctore etiam Oudend., de *auctionibus* c. 39., de *vectigalibus* c. 40. sequi.

posterios ult a hunc gr.] Mera haec fuit in circumscribenda vocabuli potestate calumnia. *Posterii* enim, ut Gr. ἀπόγονοι, ἔγγυοι, non filii tantum sunt vel nepotes, sed omnino omnes, ex alicujus stirpe legitima serie procreati, descendentes.

delebat] Recepti correctionem, quae ipsa facilitate ut aptissimam se commendat. Vulg. *deslebat*, quod de mimica commiseratione interpretantur, qua tam vetera diplomata nullius amplius auctoritatis esse posse, doluerit, sententia argumento, quod hic tractat auctor, parum congrua. Defenditur tamen a *Walthero* *Observ. p. 22.* qui *deslere*, de re funebri desumptum, significare putat: aliquam rem ita habere, ut quasi sit *conclamata*. *Casaub.* aliique post *Lips. ad Tac. Hist. 2, 54.* maluerunt *deslebat* v. *disflabat* (ill. d. cod. Memm. exhibet) h. e. spernebat, cum irrisu rejiciebat, ut Gr. καταφυσᾶν dicunt, quod senioris Latinitatis vocabulum nimisque quaesitum nescio an injuria Suetonio obtrudatur. Ad eandem cum *delebat* probabilitatem accedit, quod *Ern.* etiam suavit, *abolebat*, scriptori etiam nostro frequentissimum, ut index docet.

Arguebat et perperam editos census, quibus postea quacunq̄ue de causa quicquam incrementi accessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberii neque illum, neque se heredem reliquissent, ut ingrata rescidit; item ceterorum, ut irrita et vana, quoscunq̄ue quis diceret herede Caesare mori destinasse. Quo metu injecto, quum jam et ab ignotis inter familiares, et a parentibus inter liberos, palam heres nuncuparetur, derisores vocabat, quod post

---

Arguebat et perp. editos census] Casaub. corrigebat: *editi census*, sc. eos, quibus sequ., falsa, ut Wolf. monuit, sententia, quum *censui*, patrimonio, incrementum accedat, non iis, qui possident; Ernest. *ut pro et*, quod admitti potest, sed non opus est. *Arguebat* i. e. accusabat, in quaestionem vocabat atque confiscabat census postea aliqua forte auctos, prius perperam editos calumniatus. Ceterum cf. ind. in *arguere*, et acutam de usu hujus voc. disputationem *Waltheri* Observ. p. 22.

primipilarium] ut quibus amplum plerumque patrimonium ex emolumentis bellicis testamentisque militum, dignum adeo Principis rapina. Centuriones simpliciter, at minus accurate dicit *Dio* 59, 15. πάσας ἀπλῶς τὰς τῶν ἐν τοῖς ἑκατοῦντάρχοις ἐστρατευμένων οὐσίας, ὅσοι μετὰ τὰ ἐπιβίβια, ἃ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἔπεμφεν, ἄλλῃ τινὶ αὐτάς, καὶ μὴ τῷ αὐτοκράτορι, κατελελοίπεσαν, αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ἄνευ ψηφίσματος εἰσέπραξε.

quoscunq̄ue — destinasse] Huc facit, quod *Dio* c. c. ἐς τοὺς πόρους τῶν χρημάτων πρότερον ἐψηφιστο, ὅπως ὅσοι τινὰ τῷ Τιβερίῳ καταλιπεῖν ἐβέλησαντες περιῆσαν, τῷ Γαίῳ αὐτὰ τελευτῶντες χαρίζονται. ἵνα γὰρ μὴ καὶ παρὰ τοὺς νόμους καὶ κληρονομεῖν καὶ ὑπερήματα τοιαῦτα λαμβάνειν (ὅτι μήτε γυναῖκα τότε γε μήτε παῖδας εἶχε) δύνασθαι δοκῆ, δόγμα τι προέθετο.

quum jam — nuncuparetur] *Dio* c. c. τότε δ' οὐτοί τε ὡς ἑκαστοί, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ὡς εἰπεῖν οἱ ἐν τῇ πόλει, τρόπον τινὰ ἀπεσπλῶντο, καὶ ἀξήμιος τῶν γέ τι ἐχόντων οὐδεὶς, οὐκ ἀνὴρ, οὐ γυνή, ἦν. καὶ γὰρ εἴ τινα τῶν ἀφελιγεστέρων ζῆν εἶα, ἀλλὰ πατέρας τε καὶ πάππους, μητέρας τε νοὶ τήθρας σφᾶς ὀνομάζων, ζῶντάς τε ἐνάρκωτο, καὶ τελευτῶντας τῶν οὐσιῶν ἐκληρονομεῖ. Apposite autem Gruter. comparat locum *Tac. Agric.* 43. „Satis constabat, lecto testamento Agricolaе, quo coheredem optimae uxori et piissimae filiae Domitianum scripsit, laetatum eum, velut honore iudicioque tam caeca et corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret, a bono patre non scribi heredem, nisi malum Principem.“

nuncupationem vivere perseverarent, et multis venenatas macteas misit. Cognoscebat autem de talibus causis, taxato prius modo summae, ad quem conficiendum consideret: confecto demum excitabatur. Ac ne paululum quidem morae patiens, super quadraginta reos quondam ex diversis criminibus una sententia condemnavit, gloriatusque est expergefatae somno Caesoniae, *quantum egisset, dum ea meridiaret.* [39] Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subjecit et venditavit, exquirens per se pretia, et usque eo extendens, ut quidam immenso coacti quaedam emere, ac bonis exuti, venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum a Cajo praecorem, ne praetorium virum, crebro capitis motu nutantem sibi, praeteriret: nec licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores sestertio nonagies igno-

nuncupationem] v. de hoc voc. *Brisson.* de formulis l. 7. p. 585.

macteas] s. *matteas* v. *matthas* (ματτύας a μάττειν) i. c. placetulas. v. *Turneb.* Advers. 22, 6.

Auctione proposita] Ab his verbis novum caput distinxi, quod jubet ipsa argumenti ratio. v. ad c. superius. — Ad verbum *subjecit* supplent *hastae* vel *praeconi.* Subintelligendum potius ex superioribus *auktioni*, quamquam neque hoc opus. v. *Tit.* 8. et *Duker.* ad *Flor.* 2, 6, 47. Ceterum rem ita refert *Dio* 59, 14. τοὺς περιγενομένους τῶν μονομάχων (*reliquias omn. spectaculorum*) τοῖς τε ὑπάτοις καὶ τοῖς στρατηγοῖς, τοῖς τε ἄλλοις, οὐχ ὅτι τοῖς ἐξέλουσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πάνυ ἄκοντας βιαζόμενος ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις καὶ τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο κληρονομήσειν ὅτι μάλιστα (δύο γὰρ στρατηγοὺς ἐς τοὺς ὀπλομαχικοὺς ἀγῶνας, ὡς περ ποτὲ ἐγίγνετο, λαγχάνειν ἐκέλευσεν) πάντως ἐπιτιμῶν ἀπεδίδοτο· αὐτὸς τε ἐπὶ τοῦ πρατηρίου καθεζόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπερβάλλων. πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοθεν ἀφικνούμενοι ἀντωνοῦντο αὐτούς· καὶ μάλιστα ὅτι ἐπέτρεψε τοῖς βουλομένοις καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον τῷ ἀριθμῷ τῶν μονομαχοῦντων χρῆσθαι, καὶ πολλὰ καὶ αὐτὸς ἐπέφριτα σφίσι. ὡς δ' οἱ μὲν, καὶ δεόμενοι τῶν ἀνδρώπων, οἱ δὲ, χαριεῖσθαι αὐτῷ νομίζοντες, καὶ οἳ γε πλείους, ὅσοι ἐν ὀρέῃ περιουσίας ἦσαν, ἀναλωσαί τι τῶν ὑπαρχόντων ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ, ὅπως πενέστεροι γενόμενοι περιωδῶσι, δέλοντες, μεγάλῳ αὐτοῦς χρημάτων ἠγόρασαν.

ranti addicerentur. In Gallia quoque, quam damnatorum sociorum ornamenta, et supellectilem, et servos, atque etiam libertos, immensis pretiis vendidisset; invitatus lucro, quicquid instrumenti veteris aulae erat, ab Urbe repetiit; comprehensis ad deportandum meritoriis quoque vehiculis, et pistrinensibus jumentis: adeo, ut et panis Romae saepe deficeret, et litigatorum plerique, quod occurrere absentes ad vadimonium non possent, causa caderent. Cui in-

damn. sociorum] Recepti emendationem Oudend., probatam jam a Ruhken. et Wolf., confirmatam loco Dionis mox citando. Vulg. *damnatarum sororum*, quod cum loco, tempore, et Dione pugnat. Burm. ejecta voce *sorum*, simpliciter suadebat: *damnatorum*. Mihi hoc potius glossae loco voci vel *sorum* vel *sociorum* appositum videtur. Mox *libertos* edidi cum Burm. et Ein., partim ob eod. Manm. auctoritatem, qui dat *liberios* partim quod *lib-rti* optime excipiunt *servos*, salva partic. *atque etiam* potestate. Vulg. enim *lib-ros* in tali etiam monstro nimiam continere saevitiam vel insaniam videtur. Ceterum *Dio* 59, 21. ad α 792. ἐλθὼν ἐνέϊσε (in Galliam), τῶν μὲν πολεμίων οὐδένα ἐκάκιψε, τοὺς δ' ὑπὸ κέρους, τοὺς τε συμμαχοὺς καὶ τοὺς πολίτας, πλείστα καὶ μέγιστα ἐνακουργησε. τοῦτο μὲν γὰρ, τοὺς τε ἔχοντας ἐν πάσῃ προφασει ἐσύλα, ταῖς δέ, καὶ δῶρα οἱ τε ἰδιῶται καὶ αἱ πόλεις ἐκδοῖσαι ὄψει μεγάλα αὐτῷ ἦγον ἄλλοις νεωτερίζοντας, ἄλλους ὡς ἐπιβουλεύοντας οἱ ἐφόνευσεν. καὶ ἦν δημόσιον ἔγκλημα πᾶσι σφίσι τὸ πλουτεῖν καὶ αὐτῶν τὰ κτήματα αὐτὸς πικράσκων, πολλῶν καὶ ἐκ τούτου πλέον ἠγγερολόγει. πάντες γὰρ ἠναγκάζοντο, παντοίως (πᾶσι παντοῖα τ. παντοίων) τε καὶ πολὺ γὰρ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ἀνεῖδσαι.

quicquid instrum. vet. aulae erat] *Dio*: καὶ ἅ τῆς μοναρχίας κειμήλια τὰ κάλλιστα καὶ τιμιώτατα μεταπεψάμενος ἀπεικήριξε, τῆμ δόξαν τῶν ποτε χρησαμένων αἰτοῖς συμπλοῶν σφισιν. ἐπέλεγε γὰρ ἐφ' ἐκάστῳ (h. e. *nil non fraudis ac Lenocinii adhibuit*). Τοῦτο μού ὁ πατήρ ἐπιτήσατο, τοῦτο ἡ μήτηρ, τοῦτο ὁ πάππος, τοῦτο ὁ πρόπαππος. Ἀντωνίου τοῦτο Αἰγύπτου, Αὐγούστου τὸ νικητήριον. καὶ τούτῳ τὴν τε ἀνάγκην ἅμα τῆς πράξεως αὐτῶν ἐνεδείκνυτο, ὡς τὰ μηδένα ὑπομένειν εὐπορεῖν δοκεῖν· καὶ τὸ ἀξίωμα σφίσι συναπείδωτο.

quod occ. abs. ad vadimonium non poss.] h. e. sistere se in iudicio, in quo certo die affuturos se, datis vadibus, promiserant, non poterant, via in Urbem longiore, comprehensisque omnibus vehiculis, quibus uti potuissent. Haud recte Bremius: „*da sich Cullig. nach Gallien entfernt hatte, und sie auf den bestimmten Tag nicht dahin kommen konnten, so verloren sie den Process.*“

strumento distrahendo nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit: modo avaritiae singulos increpans, et, *quod non puderet eos, locupletiores esse, quam se;* modo poenitentiam simulans, quod principalium rerum privatis copiam faceret. Compererat, provincialem locupletem ducenta sestertia numerasse vocatoribus, ut per fallaciam convivio interponeretur, nec tulerat moleste, tam magno aestimari honorem coenae suae. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid frivoli ducentis millibus traderet, diceretque, *coenaturum apud Caesarem, vocatu ipsius.* [40] Vectigalia nova atque inaudita, primum per publicanos, deinde, quia lucum exuberabat, per Centuriones Tribunosque praetorianos exercuit; nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulibus, quae tota Urbe venirent, certum statutumque exigebatur: pro litibus atque judiciis, ubicunque conceptis, quadragesima summae, de qua litigaretur; nec sine poena, si quis composuisse vel donasse negotium

Non enim de itinere litigatorum in Galliam, sed *in Urbem* sermo est, a quo prohibebantur vehiculorum penuria, quae effecerat, etiam, ut panis *Romae* saepe deficeret. De voc. *vadimonium* et *vadari* v. Clav. Cic. et *Rosin.* Ant. R. 9, 13. p. 671.

causa caderent] Nam qui *vadimonium* deseruisset, perdebat *litem*.

Vectigalia nova a. inaud.] Dio 59, 28. (ex Excerpt. Peiresc.) *τά τε ὄνια καὶ τὰ καπηλεῖα, τὰς τε ὄρας (ita Vales. pro corrupto ὄρας) καὶ τὰ διαστήρια, τοὺς τε χειροτέχνας καὶ τὰ ἀνδράποδα τὰ μισθοφοροῦντα, τὰ τε ἄλλα τὰ τοιαῦτα — ἡργυρίζετο.*

edulibus] Ita Memm. aliique antiquissimi. Al. *eduliis*. Utraque forma frequentatur. v. Oudendorp.

statutumque] Hoc jure praeferunt Oudend. et Wolf. Vulg. *statum*.

composuisse vel donasse negotium] *Bremius donasse* ad iudices, non ad partem litigantem refert, haud recte. *Compono negotium (ich vergleiche mich)*, ubi de stricto jure aliquid remitto, ita ut utraque pars, *litem* non persecutura, et commodum aliquod ferat et detrimentum. *Dono negotium*, ubi *litem* prorsus depono, relictis v. concessis adversario omnibus, de quibus *liti-*

convinceretur: ex gerulorum diurnis quaestibus pars octava, ex capturis prostitutarum, quantum quaeque uno concubitu mereret. Additumque ad caput legis, ut tenerentur publico, et quae meretricium, et qui lenocinium fecissent; nec non et matrimonia obnoxia essent. [41] Ejusmodi vectigalibus indictis, neque propositis, quum per ignorantiam scripturae multa commissa fierent, tandem flagitante populo proposuit quidem legem, sed et minutissimis literis, et angustissimo loco, uti ne cui describere liceret.

---

gandum erat. Saepius haud tanti erat negotium, ut tantum ex victa causa vectigal solvendum ducerent, itaque, mittere rem litemque deponere, satius ducebant.

[gerulorum] bajulorum, geronum; τὰ ἀνδράποδα τὰ μισθοφοροῦντα dicit Dio l. c. — De voc. *captura* v. Casaub. ad h. l.

[ut tenerentur publico] h. e. vectigal aëratio pendere, obligarentur. Pro: *additumque ad caput legis* Heinsius volebat: *add. id capiti*, quod est alteram constructionem alteri substituere, Gronov. *additumque et caput legis*, quod sententiam praeter rem immutat. Ad legis de vectigalibus caput illud, quo de vect. ex re Venerea sanciebatur, additum etiam id, ut, quae meretrices antea fuissent (h. e. *meretricium fecissent*), vel qui ex lenocinio lucrum comparassent, in singulos annos exerciti quaestus vectigal redderent. Veram hanc interpretationem esse, docet tempus *fecissent (non facerent)*.

[*matr. obnoxia essent*] h. e. *annuum* vectigal penderent, veluti pro usu uxoris et dotis, quam marito attulissent, ut recte interpretatur Ernest. — Burm. semel tantum in conjugii initio, et ab illis, qui primum uxores ducerent, exactum illud existimat.

[*Ejusm. vectigalibus — liceret*] Vectigalia illa *indicta* quidem erant a Caesare et magistratibus per vocem praeconis, sed non *scripto proposita*, ut ita facile rerum vectigalibus obnoxiarum summaeque tribuendae obliviscerentur, *scriptura* i. e. lege scripta non moniti. Ita *multa commissa fiebant*, multum peccabatur contra legem, *per ignorantiam scripturae* i. e. quia scriptam aliquam legem non noverant. Ita interpretandum puto locum ei, qui genuinum eum habet. Sed *scripturae* fere puto e corrupto glossemate ortum. Scilicet voc. *propositis* explicuerat aliquis addito: *scriptura*, vel substituerat etiam *scriptis*, idque alieno postea loco textui insertum. Id quidem certum, duram admodum esse vulg. lectionem, utcunque interpreteris, dicendumque potius fuisse, ut Oudend. monet, *per indigentiam scripturae*. Ut

Ac, ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in Palatio constituit: distinctisque et instructis pro loci dignitate compluribus cellis, in quibus matronae ingenuique starent, misit circum fora et basilicas nomenclatores ad invitandos in libidinem juvenes senesque, praebita advenientibus pecunia tenebri, appositisque, qui nomina palam subnotarent, quasi adjuvantium Caesaris reditus. Ac ne ex lusu quidem alicuae compendium spernens, plus mendacio atque etiam perjurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori demandata vice sua, progressus in atrium domus, quum praetereuntes duos Equites Romanos locupletes sine mora corripere confiscarique jussisset; exsultans rediit, gloriansque, nunquam se prospe-

tamen vel durius loquendi genus auctori tribuere, quam de corrigendo loco cogitare malim, facit *Dionis* locus, e nostro fere translatus, et ex Exc. Peiresc. insertus l. 59, 28. ὡς μέντοι καὶ περὶ τῶν τελῶν πιρῶν τινα διανομοθετήσας, ἐς λεύκιμα αὐτὰ βραχυτάτοις γραμμασιν ἐξέγραψε, καὶ ἀφ' ὑψηλοῦ τινος ἀπειρέμασεν, ὅπως ὡς ἤμιστα ἀναγινώσκοντο, καὶ τοῦτου πολλοὶ τοῖς ἐπιτιμίαις ἀγνοοῦντες τὸ κεικωλυμένον ἢ κεικελευσμένον περιπίπτωσιν, ἐς τὰ τὸν ἱππόδρομον εὐθὺς σποιδῆ συνέδραμον, καὶ θεινὰ συνεβόησαν.

manubiarum] Salse dixit de Imperatore pro *praedarum*. Μοκ pro *experiretur* al. *expediretur*, quod probat Burm. e locis Caes. 4. et Tib. 48., provocans ad notata in *Phaedr.* 1, 16, 2.

lupanar in Pal. constituit] *Dio* 59, 28. ἀλλὰ τὰ γε οἰκήματα, τὰ ἐν αὐτῷ τῷ Παλατίῳ ἀποδειχθέντα, καὶ τὰς γυναῖκας τὰς τῶν πρώτων, τοὺς τε παῖδας τοὺς τῶν σεμνοτάτων (*ingenuus*, unde male Burm. n. l. suadet *ingenuaeque*), οὓς ἐς αὐτὰ καθίζων ἔβριζεν, ἐκμαρπούμενος ἐκ' αὐτοῖς πάντα ἀπλῶς, τοὺς μὲν ἐθελοντάς, τοὺς δὲ καὶ ἀκοντάς, ὅπως μὴ καὶ δυσχεραίνειν τι νομισθῶσι, πῶς ἂν τις σιωπήσειεν;

distinctisque] E vestigiis codd. Burm. suadet *descriptisque*, Oudend. *discretisque*. Idem bene exprimit vulgata.

pecunia fenebri, appositisque] Oudend. auctoritate codd. dedit, plenius distincto post *senesque*, : „*Praebita adv. pecunia fenebris, appositique* sequ.“ Melius nectitur narratio, qualem reddidimus cum Burm. et Ernestio.

subnotarent] Ita Gr. ὑπογράφειν, ὑπομνήσεις, ὑπομνήματα. v. ind. in *subscribere*.

riore alea usum. [42] Filia vero nata, p̄aupertatem, nec jam imperatoria modo, sed et patria conquerens onera, collationes in alimoniam atque dotem puellae recepit. Edixit et, strenas incunte anno se recepturum: stetitque in vestibulo aedium Kalendis Januariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis generis turba fundebat. Novissime contrectandae pecuniae cupidine incensus, saepe super immensos aureorum acervos, patentissimo diffusos loco, et nudis pedibus spatiatum, et toto corpore aliquamdiu volutatus est. [43] Militiam resque bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed quum ad visendam nemus flumenque Clitumni Mevaniam processisset, admonitus de supplendo numero Batavorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicae impetum cepit: neque distulit, sed legionibus et auxi-

nunqu. se prosp. alea usum] In Gallia ita factum narrat Dio 59, 22. κυβεύων δέ ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι οὐκ εἶη οἱ ἀργύριον, ἤτησέ τε τὰς τῶν Γαλατῶν ἀπογραφάς, καὶ ἐξ αὐτῶν τοὺς πλουσιωτάτους λανατωθῆναι κελεύσας, ἐπανήλθε τε πρὸς τοὺς συγκυβευτάς, καὶ εἶπε ὅτι· Ὑμεῖς περὶ ὀλίγων δραχμῶν ἀγωνίζεσθε, ἐγὼ δὲ εἰς μυριάς καὶ πενταμυριάδας μυριάδας ἤθροισα.

in alimoniam] Al. *alimonium*, solenni varietate. v. Ern. ad Tac. A. 11, 16.

strenas] Dio 59, 24. absentī etiam Cajo a Senatoribus in templo Capitolino strenas depositas dicit. Verba sunt: ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀθροῖοι οἱ βουλευταὶ ἀναβάντες, τὰς τε θυσίας ἐθύσαν, καὶ τὸν τοῦ Γαῖου δίφρου τὸν ἐν τῷ ναῷ κείμενον προσεκύνησαν, καὶ εἶτι καὶ ἀργύριον, κατὰ τὸ ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ἔθους ἰσχύσαν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐκεῖνῳ δίδόντες, κατέθεσαν. De *strenis* v. quae diximus ad Aug. 57. et Tiber. 34.

saepe — volutatus est] Dio c. 28. ἐς τε τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον τὸ συλλεγόμενον ἀπ' αὐτῶν ἐμβάλλων ἐνάστωτε αὐτὸν ἐκαλινθεῖτο. *Saepe*, quod deest in nonnullis, abjecit Burm., restituit Oudend.

nemus flum. Clitumni] *Clitumnum*, fontem fluviumque Umbriae, cis Apeninnum, prisco templo celebrem, descriptum vide a Plinio epist. 8, 8. De eodem et *Mevania* urbe cf. *Cellar. G. A.* 2, 9. p. 748.

exped. Germ. impetum cepit] Dio 59, 21. ἐς τὴν Γαλατίαν ἀφώρμησε, πρόφασιν μὲν, τοὺς Ἡελτοὺς πολεμίους, ὡς καὶ παρα-

liis undique excitis, dilectibus ubique acerbissime actis, contracto et omnis generis comineatu, quanto nunquam antea, iter ingressus est: confecitque modo tam festinanter et rapide, ut praetorianae cohortes contra morem signa jumentis imponere, et ita subsequi cogerentur; interdum adeo segniter et delicate, ut octophoro veheretur, atque a propin quarum urbium plebe verri sibi vias et conspergi propter pulverem exigeret. [44] Postquam castra attigit, ut se acrem et severum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diversis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis jam, et nonnullis ante paucissimos, quam consummaturi essent, dies, primos pilos adenit, causatus senium cujusque et imbecillitatem: ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritae militiae ad sex millium summam rescidit. Nihil autem amplius, quam Adminio, Cynobellini Britannorum regis, filio, qui pulsus a patre, cum exigua

μινούνας τι, ποιησάμενος, ἔργῳ δέ, ὅπως καὶ τὰ ἐκείνων ἀνθοῦντα τοῖς πλούτοις, καὶ τὰ τῶν Ἰβήρων, ἐκχρηματίζηται.

[*legionibus — acerb. actis*] Dio 59, 22. εἰκοσι, ὡς δέ τινές Φασί, πέντε καὶ εἰκοσι μυριάδας στρατιωτῶν ἤθροισε.

[*quanto nunquam antea*] In maxima diversitate lectionis, quam recensitam vide apud Burm. et Oudend, secutus sum auctoritatem Gronov. et Wolfii. *Quanto nunqu. ant. supple: iter institutum est.*

[*quam consumm. essent*] sc. *militiam v. stipendiu*, quod latet in praecedente: *maturis h. e. emeritis.*

[*ad sex millium summam*] Hanc Lipsii (ad Tac. A. 1, 17. excurs.) emendationem pro vulg. *ad sexcentorum millium s.*, omnes editores probarunt. Nempe quum Augustus sanxisset, ut exactis viginti militiae annis duodena millia nummum praemium essent (v. Dion. 55, 23. et notata ad Aug. 49.) ad dimidium Caligula missionis commoda retraxit.

[*Adminio, Cynobellini — filio*] E n. l. Oros. 7, 5. „Hic siquidem magno et incredibili apparatu profectus quaerere hostem viribus otiosis, Germaniam Galliamque percurrans, in ora Oceani circa prospectum Britanniae restitit. Quamque ibi Adminium, Cynobellini Britannorum regis filium (ita enim leg. pro corrupto

manu transfugerat, in deditionem recepto; quasi universa tradita insula, magnificas Romam literas misit, monitis speculatoribus, ut vehiculo ad forum usque et Curiam pertenderent, nec nisi in aede Martis, ac frequente Senatu, Consulibus traderent. [45] Mox, deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos trajici, oculique trans Rhenum jussit, ac sibi post prandium quam tumultuosissime, adesse hostem, nunciari. Quo facto, proripuit se cum amicis et parte equitum praetorianorum in proximam silvam; truncatisque arboribus, et in modum tropaeorum adornatis, ad lumina reversus, eorum quidem qui seculi non essent, timiditatem et ignaviam corripuit; comites autem et participes victoriae, novo genere ac nomine coronarum donavit, quas, distinctas solis ac lunae siderumque specie, *exploratorias* appellavit. Rursus obsides quosdam, abductos e literario ludo, clamque praemissos, deserto repente con-

---

Mimocynobellinum), qui a patre pulsus cum paucis oberrabat, in deditionem recepisset, deficiente belli materia, Romam rediit. Cynobellini duos alios filios nominat Dio 60, 20., *Cataractacum* et *Togedunnum*, devictos a Plautio, Imperatore Claudio, regiam *Camulodunum* 60, 21., de qua urbe v. intérpr. ad Tac. A. 12, 32. Ceteram scripsi *Cynob.*, non *Cinob.*, cum Oudend., auctoribus cod. Memm., et Dione, qui Κυνοβελλίνον dicit locis cit. — Caji expeditionem brevissime describit Dio 59, 21. ὀλίγον ὑπὲρ τοῦ Ῥήνου προχωρήσας ὑπέστρεψε, καὶ μετὰ τοῦτο ἐρημίσας ὡς καὶ ἐπὶ τὴν Βρετανίαν στρατεύσων, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀνεκομίσθη, καὶ τοῖς ὑποστρατήγοις κατορθοῦσί τι πᾶν ἤχθητο. Postea pro *speculatoribus* al. corrupte: *saepe latoribus*. De illis v. Lips. ad Tac. A. 4, 41.

solis ac lunae sid. specie] sine dubio, quod horum etiam Deorum honores sibi arrogaverat, et attributa gestabat. v. Dion. 59, 26. — *Exploratorias coronas* Bremius dictas existimat, quod exploratis amicis darentur, vitam pro Caesare tradere haud veritis; cui assentiri nequeo. Imo ob explorationem, quam susceperat sine proelio, ut tamen expeditionis et honos esset et memoria, inventae sunt a vano homine atque sociis tributae.

e literario ludo] Ubi is fuerit, quaerunt; nemo dixerit, quamquam probabile, ex colonia aliqua vel alia urbe Rheno

vivio cum equitatu insecutus, veluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit; in hoc quoque mimo praeter modum intemperans. Repetita coena, renunciantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad 'iscumbendum adhortatus est. Monuit etiam notissimo Virgilii versu, *Durarent, secundisque se rebus servarent.* Atque inter haec absentem Senatum populumque gravissimo objurgavit edicto, quod, *Caesare proeliante, et tantis discriminibus objecto, tempestiva convivia, Circum, et theatra, et amoencos secessus celebrarent.* [46] Postremo, quasi perpetraturus bellum, directa acie in litore Oceani, ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro aut opinante, quidnam coepturus esset, repente, ut couchas legerent, galeasque et sinus replerent, imperavit; *spolia Oceani* vocans, *Capitolio Palatioque de-*

---

vicina abductos pueros. *Perizon.* ad *Aelian.* 3, 21. sine exemplis in castris ludum liter. obsides habuisse, putat. *Dio* autem, vere hostes nonnullos per insidias captos, dicit c. 22. *πολεμίων ὀλίγους ποτὲ ἀπάτη τινὶ συλλαβῶν ἔδησε.*

Durarent] *Virgil.* *Aen.* 1, 207. „Durate, et vosmet rebus servate secundis.“

tempestiva convivia] Ita, Memmiano cod. praeunte, restitutum pro inepta librariorum correctione: *intempestiva*, quae plerosque locos invasit. De *tempestivis* conviviis, h. e. ante horam solitam coenae, nonam fere vel decimam diei, inceptis, quae et intemperantiam et ineptiam tam mature commissantium ostendebant; v. *Lips. exc. ad Tac. A.* 14, 2., *Salmas. ad Vopisc. Flor.* 6., *Freinshem. ad Curt.* 5, 7. et 6, 2., e quibus *Salmasius*, *intempestiva* convivia, quae nostro aliisque locis ferunt *Lips. et Freinsh.* cum multis, prorsus ejicienda e libris censet, ut librariorum modo errore orta.

Postremo — imperavit] *Dio* 59, 25. ἐς τὸν Ὠκεανὸν ἐλθῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ Βρετανίᾳ στρατεύσων, καὶ πάντας τοὺς στρατιώτας ἐν τῇ ἡϊόνι παρατάξας, τριήρους τε ἐπέβη, καὶ ὀλίγον ἀπὸ τῆς γῆς ἀπάρας, ἀνέπλευσε. καὶ μετὰ τοῦτο ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ ἰζήσας, καὶ σύνθημα τοῖς στρατιώταις ὡς ἐς μάχην δούς, τοῖς τε σαλπικιγαῖς ἐξοτρύνας αὐτούς, εἴτ' ἐξαίφνης ἐκέλευσε σφίσι τὰ κογχύλια συλλέξασθαι. λαβῶν τε τὰ σιῦλα ταῦτα, (καὶ γὰρ λαφύρων δηλονότι πρὸς τὴν τῶν ἐπινικίων πομπὴν ἔδειτο) μέγα τε ἐφρόνησεν, ὡς καὶ τὸν

bita. Et in indicium victoriae altissimam turrem excitavit, ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos navium cursus ignes emicarent: pronunciatoque militi donativo, centenis viritum denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus, *Abite*, inquit, *laeti, abite locupletes*. [47] Conversus hinc ad curam triumphi, praeter captivos ac transfugas barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque, et, ut ipse dicebat, ἀξιόθραϊάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam; coëgitque, non tantum rutilare et summittere comam, sed et sermonem Germanicum addiscere, et nomina barbarica ferre. Praecepit etiam, triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam devehī. Scripsit et Procuratoribus, *Triumphum appararent quam minima summa, sed quantus nunquam atius fuisset; quando in omnium hominum bona jus haberent*. [48] Priusquam provincia decederet, consilium iniit nefandae atrocitatis, legiones, quae post excessum Augusti seditionem olim moverant, contrucidandi, quod et patrem suum Germanicum ducem, et se, infantem tunc, obsedissent. Vixque a tam praecipiti cogitatione revocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseveraret. Vocatas itaque ad concionem inermes, atque

---

Ὁκεαυὸν αὐτὸν δεδουλωμένος, καὶ τοῖς στρατιώταις πολλὰ ἔδωκεσάτο. καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν Γάμην τὰ πογχύλια ἀνεκόμεσεν, ἵνα καὶ ἐκεῖνοις τὰ λάφυρα δείξῃ sequi. De loco, ubi *turris* ista exstructa est, vide disputantes viros doctos ad n. l. — Fabric. ad Dionis l. c. „Hujus turris s. Phari ad Bononiam adhuc superstitis effigies apud Cel. Montfauconum T. III. Supplem. tab. 50.“

rutilare — comam] Germanis enim, ut Tac. Germ. 4. „truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora et tantum ad impetum valida.“

Procuratoribus] sc. fisci Imperatoris, unde et sequentia: *quam minima summa* de pecunia intelligenda sunt, quae ex fisco illo impenderetur.

quae — sedit. olim moverant] v. Tib. 25. et Calig. 1. et 9.

inermes] h. e. sine loriceis, scutis et galeis. Haec enim pro-

etiam gladiis depositis, equitatu armato circumdedit. Sed quum videret, suspecta re plerosque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, profugit concionem, confestimque Urbem petiit, deflexa omni acerbitate in Senatum, cui ad avertendos tantorum dedecorum rumores palam minabatur; querens inter cetera, fraudatum se justo triumpho, quum ipse paulo ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis poena denunciasset. [49] Aditus ergo in itinere a legatis amplissimi ordinis, ut maturaret, orantibus, quam maxima voce, *Veniam*, inquit, *veniam*, et *hic mecum*, capulum gladii crebro verberans, quo cinctus erat. Edixit et, *reverti se, sed iis tantum, qui optarent, equestri ordini et populo: nam se neque civem neque Principem Senatui am-*

prie arma, ut Gr. ἔπλα, unde distinguuntur h. l. gladii. Mox pro *depositis* al. *dispositis*, correctum jam a Turneb. Advers. 27, 20. Ceterum vere factam talem militum caedem, prodit Dio 59, 22. τοῦ δὲ δὴ οἰκείου πολὺ μέρος ἀνάλωσε, τοὺς μὲν κατ' ἐκάστους κατακόπτων, τοὺς δὲ καὶ ἀθρόους ἅμα πάντας Φονεύων.

[*profugit concionem*] Vulg. *concione*. Accusativum exemplis defendit Burm., atque puto, huic constructioni *effugiendi* etiam s. *evadendi* notionem inesse, quum altera fugientis modo actum significet, nisi hoc est argutari.

[*deflexa omni acerb. in Senatum*] Dio 59, 25. ἐσελθὼν ἐς τὴν πόλιν, τὴν βουλὴν ὀλίγου ἐδέησεν ἀπολέσαι πᾶσαν, ὅτι μὴ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον αὐτῷ ἐψηφίσατο. Seneca de ira 3, 19. de toto Senatu trucidando cogitasse eum dicit.

[*justo triumpho*] Dio c. 22. ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπτάκις αὐτοκράτωρ, (ὡς που καὶ ἔδοξεν αὐτῷ) μήτε μάχην τινὰ νικήσας, μήτε πολέμιόν τινα ἀποκτείνας, ἐπωνομάσθη, unde ex dato, ob victorias scilicet; Imperatoris cognomine, justii triumphii praetextum cepisse, colligimus.

[*quum ipse — denunciasset*] Dio 59, 23. πάντα γὰρ αἰεὶ τὰ διδομένα αὐτῷ παρ' οὐδὲν ἐτίθετο· καὶ ἤχθετο μὲν, εἰ μικρὰ τινα ψηφισθεῖν, ὡς καταφρονούμενος· ἤχθετο δὲ καί, εἰ μείζω, ὡς καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ἐξουσίας ἀφαιρούμενος. οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο δοκεῖν τι τῶν τιμῶν τινα αὐτῷ φερόντων ἐπ' αὐτοῖς εἶναι, ὡς καὶ κρείττοσιν αὐτοῦ οὔσι, καὶ χαρίσασθαι σφῶν οἱ, ὡς καὶ ἤττοι σφῶν, τι δυναμένοις (ita legendus locus corruptus videtur vel corrigendus: καὶ χαρίσασθαι σφῶν οἱ, ὡς καὶ ἤττοι σφῶν τι δυναμένοι, εἶναι).

plius fore. Vetuit etiam, quemquam Senatorum sibi occurrere: atque omisso, vel dilato triumpho, ovans Urbem natali suo ingressus est. Intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, et aliquanto majora moliens. Siquidem proposuerat, Antium, deinde Alexandriam, commigrare, interempto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis ejus reperti sunt duo libelli, diverso titulo: alteri GLADIUS, alteri PUGIO index erat. Ambo nomina et notas continebant morti destinatorum. Inventa et arca ingens, variorum venenorum plena: quibus mox a Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exi-

---

Intraque quartum mensem] Quum natalis ejus in prid. Kal. Sept. incidit, (v. c. 8.) mors in VIII Kal. Februar. (v. c. 58.), vera censenda emendatio Perizonii et Ryckii ad *Tac. A.* 12, 58. *intraque quintum m.* Probarunt eam Ern. et Oudend.

reperi sunt duo libelli] *Oros. 7, 5. e n. l.* „Duo libelli in secretis ejus reperti sunt, quorum alteri *pugio*, alteri *gladius* pro signo nominis ascriptum erat; ambo lectissimorum virorum utriusque ordinis (senatoriū et equestriis) nomina et notas continebant morti destinatorum.“ Auctore *Dione* 59, 26. circumferebat istos libellos Protogenes quidam. Ita enim ille: ἦν δὲ τις Πρωτογένης πρὸς πάντα αὐτῶν τὰ χαλεπώτατα ὑπηρετῶν, ὥστε καὶ βιβλία αἰεὶ δύο περιφέρειν, καὶ αὐτῶν τὸ μὲν ξίφος, τὸ δὲ ἐγχειρίδιον ὀνομάζειν. Recte autem Orosii exemplo Oudend. n. l. reposuit, inverso vocabulorum ordine, *nomina et notas*, quod probavit Wolfius, in textum recipere oblitus. Prius in libellis illis exaranda erant *nomina* morti destinatorum, et adjungendae *notae* s. notandae causae mortis, crimina, quibus peterentur. Ernest. genera suppliciorum intelligit, quae magis e vestigio decessisse Cajus videtur.

arca ingens] *Oros. l. c.* „Inventa est et arca ingens variorum venenorum (*pocula continens*, quae e glossa addita censet Oudend., ut *plena* n. l.) quibus mox Claudio Caesare jubente demersis, infecta maria traduntur non sine magno piscium exitio, quos enecatos per proxima litora passim aestus ejecit.“

a Claudio demersis] *Dio* 60, 4. τὰ τε φάρμακα, ἃ πολλὰ ἐν τοῖς τοῦ Γαίου εὐρέθη, καὶ τὰ βιβλία τὰ τοῦ Πρωτογένους (ὃν καὶ ἀπέκτεινε), τὰ τε γραμμάτια, ἃ ἐπλάσσετο μὲν ὁ Γάιος κηραυνίαναι, εὐρέθη δὲ ἐν τῷ βασιλικῷ ὄντι, — κατέφλεξεν, ubi omisi. auctor

tio, quos enectos aestus in proxima litora ejecit. [50] Statura fuit eminenti, colore expallido, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis et crurum, oculis et temporibus concavis, fronte lata et torva, capillo raro ac circa verticem nullo, hirsutus cetera. Quare, transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunq̄ue de causa *capram* nominare, criminis et exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum ac tetrum etiam ex industria efferebat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei neque corporis neque animi constitit. Puer comitiali morbo vexatus, in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet, ac sufferre vix posset. Mentis valetudinem et ipse senserat, ac subinde de secessu, deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus a Caesonia

---

verbum ad τὰ Φάρμακα pertinens, celeritate stili ad libellos combustos pergens, nisi quis cum Fabricio venenorum descriptiones iis additas intelligit, ubi tamen restat eadem quaestio, quid cum venenis ipsis fecerit. Sed talia saepissime scriptoribus exciderunt, neque de inserendo aliquo verbo cogitandum.

col. expallido] Ita optimi codd. pro *pallido*. Oculos *Plin.* 11, 57. (54.) Cajo tribuit *rigentes*. *Senec.* de constant. sap. 18. formam C. Caesaris *materiam* fuisse dicit *risus benignissimam*; „tanta illi (inquit) palloris insaniam testantis foeditas erat, tanta oculorum sub fronte anili latentium torvitas, tanta capitis destituti et emendicatis capillis aspersi deformitas. adjice obsessam setis cervicem, et exilitatem crurum, et enormitatem pedum.“

ita patiens] Malim *idem* pro *ita*. Quamquam puer morbo comit. vexatus, *idem* adolescens patiens laborum erat, ut *tamen* sequi. Tam parum valetudo ei constitit.

potionatus] Sine omni haesitatione verbum relinquo, Vegetio et senioribus scriptoribus frequens, et ad analogiam verb. *concio, concionari*, eformatum. Oudend. conjecit: *potione tentatus*, ut *tentare veneno* dicitur *Neron.* 35. — Philtrum autem Cajum a Caesonia accepisse, quod in insaniam verterit, auctores etiam *Joseph.* 19, 2. et *Juvenal.* 6, 616. „si non Et furere incipias,

uxore, amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur insomnia maxime: neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat; ac ne his quidem placida quiete, sed pavida miris rerum imaginibus, ut qui inter ceteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum videre visus sit. Ideoque magna parte noctis vigiliae cubandique taedio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus, invocare identidem atque exspectare lucem consuevit. [51] Non immerito mentis valetudini attribuerim diversissima in eodem vitia, summam confidentiam, et contra nimium metum. Nam qui Deos tanto opere contemneret, ad minima tonitrua et fulgura connivere, caput obvolvere, ad vero majora proripere se e strato, sub lectumque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis multorum locorum miraculis, repente a Messana noctu profugit, Aetnaei verticis fumo ac murmure pavefactus. Adversus barbaros quoque minacissimus, quum trans Rhenum inter angustias densumque agmen iter essedo faceret, dicente quodam, *non mediocrem fore consternationem, sicunde hostis appareat*, equum illico conscendit; ac propere versus ad pontes, ut eos calonibus et impedimentis stipatos reperit, impatiens morae, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam, audita rebellione Ger-

---

ut avunculus ille Neronis, Cui totam tremuli frontem Caesonia pulli Infudit.“

insomnia] Al. *insomnio*, de qua forma singulari jure dubitantem v. Oudend., ad h. l.

ad vero majora] Displicet *vero*, quod abest ab uno cod. Alii aliter. Heinsius corr. *at vero ad majora*.

Aetnaei verticis] Turneb. *Advers.* 27, 20. e vetusto cod. maluit: *crateris*, quod post Gronov. comprobant Oudend., Ruhnk., Wolf.

Adv. barbaros qu. minac.] Tac. *Germ.* 37. „Iugentes C. Caesaris mirae in ludibrium versae.“

maniae, fugam et subsidia fugae, classes apparabat; uno solatio acquiescens, transmarinas certe sibi superfuturas provincias, si victores Alpium juga, ut Cimbri, vel etiam Urbem, ut Senones quondam, occuparent: unde, credo, percussoribus ejus postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi, ipsum sibi manus intulisse, nuncio malae pugnae perterritum. [52] Vestitu calciatuque, et cetero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, ac denique humano, semper usus est. Saepe depictas gemmatasque indutus paenulas, manuleatus et armillatus in publicum processit: aliquando sericatus, et cycladatus: ac modo in crepidis vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliebri; plerumque vero aurea barba, fulmen tenens, aut fuscinam, aut caduceum, Deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est.

Germaniae] Fuere, qui mutatum vellent in: *Germanorum* ob sequens *victores*, immemores notissimae Latinorum consuetudinis, quam *synesin* vocant. Mox certe e tribus *Torrentii* codd. restituerunt Oudend. et Ernest.

ac den. humano] Ern. legendum censet: *nec den. humano*, Wolf. aut. Mihi praeplacet *ac*, suppleto e *super. ne quidem*. Docte idem tuetur *Walther*. Observ. p. 23.

depictas] i. e. pictas. Exemplis defendit Oudend. Ita in poematio *Bibaculi* apud *Nostr.* de ill. Gr. c. 11. „*depictas* minio assulas.“

plerumque vero — conspectus est] *Dio* 59, 26., quemadmodum ex *Exc. Peiresc.* locum dedit *Reimarus*, ita: Ζεύς τε εἶναι ἐπλάττετο, καὶ κατὰ τοῦτο καὶ γυναιξὶν ἄλλαις τε πολλαῖς, καὶ ταῖς ἀδελφαῖς μάλιστα, συνεῖναι προεφασίστατο. καὶ Ποσειδῶν αὖτις, ὅτι τοσοῦτον θαλάσσης μέτρον ἐξεύξε, Ἥρα τε καὶ Ἄρτεμις καὶ Ἄφροδίτη πολλαῖς ἐγίγνετο. τὸν τε Ἡρακλέα, τὸν τε Διόυσον, τὸν τε Ἀπόλλω, τοὺς τε ἄλλους οὐχ ὅτι τοὺς ἀρβύνας, ἀλλὰ καὶ τὰς θηλείας ὑπεκρίνετο. πρὸς γὰρ δὴ τὴν τῶν ὀνομάτων μετάθεσιν καὶ τὸ ἄλλο σχῆμα πᾶν τὸ προσηκου σφίσι ἐλάμβανεν, ὥστε εἰκῆναι ἂν δοκεῖν. ποτὲ μὲν γὰρ θηλυδριώδης ἐωρᾶτο, καὶ κρατῆρα καὶ θύρσον εἶχε, ποτὲ δὲ ἀρβένωπος ῥόκαλον καὶ λεουτήν, ἢ καὶ κρέας ἀσπίδα τε ἐφόρει. λειογένειος αὖ καὶ μετὰ τοῦτο πωγωνίας ἐφαντάζετο. τρίαινάν τε ἔστιν ὅτε ἐκράτει, καὶ κεραινὸν αὖτις ἀνέτεινε. παρθένο

Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestavit; interdum et Magni Alexandri thoracem, repetitum e conditorio ejus. [53] Ex disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiae plurimum attendit, quantumvis facundus et promptus, utique, si perorandum in aliquem esset. Irato et verba et sententiae snppetebant; pronuntiatio quoque et vox, ut neque eodem loci prae ardore consisteret, et exaudiretur a procul stantibus. Peroraturus, *stricturum se lucubrationis suae telum*, minabatur; lenius comitiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam, tum maxime placentem, *commissiones meras* componere, et *arenam esse sine calce*, diceret. Solebat etiam prosperis oratorum

τε κυνηγετικῆ ἢ καὶ πολεμικῆ ἴμοιοῦτο, καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐγυμναίιζεν. οὕτω που καὶ τῷ ῥυθμῷ τῆς στολῆς, καὶ τοῖς προσθέτοις τοῖς τε περιθέτοις ἀκριβῶς ἐποικίλλετο· καὶ πάντα μᾶλλον δοκεῖν, ἢ ἀνθρώπος αὐτοκράτωρ τε εἶναι, ἢ θελε. Eadem fere Philo l. c.

Triumphalem — gestavit] Dio l. c. ταῦτα μὲν οὖν τὰ σχήματα, ὅποτε τις θεὸς ἐπλάττετο εἶναι, ἐλάμβανε· — ἄλλως δὲ δὴ ἐν τε τῇ σκηρικῇ καὶ ἐν τῇ νικητηρικῇ σκευῇ, ὡς πλήθει, ἐδημοσίευσεν.

Magni Alex. thor.] v. ad c. 19.

eloquentiae plur. attendit] Dio 59, 19. προέχειν ἀπάντων τῶν ἐητόρων ἡξίου. Joseph. 19, 2. ῥήτωρ τε ἀριστος, καὶ γλώσση τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῇ Ῥωμαίοις πατριῷ σφόδρα ἡσημημένος. συνίει τε ἐκ τοῦ παραχρημα, καὶ τοῖς ὑφ' ἐτέρων συντεθεῖσί τε καὶ ἐκ πλείονος προσυγκειμένοις ἀντιπῶν ἐκ τοῦ ὀξέος κ. τ. λ. Tac. A. 13, 3. „Etiam C. Caesaris turbata mens (i. e. mentis valetudo, non turbata per iram, ut Burm. placet) vim dicendi non corruptit.“ Si Suidae credendam, scripsit etiam Caligula ῥητορικὴν τέχνην Ῥωμαϊκῶς, quem tamen librum Lips. ad Tac. l. c. Germanico potius tribuit. Ceteram eruditionem n. l. recte interpretatur Ern. literas Graecas et Latinas s. philologiam.

Senecam] Capitis periculum subiisse dicitur Seneca Dion. C. c., ὅτι δίκην τινὰ ἐν τῷ συνεδρίῳ παρόντος αὐτοῦ καλῶς εἶπε.

commissiones meras] ἀγωνίσματα, λόγους πρὸς τὰς ἐπίδειξις καὶ ἀγῶνας γεγραμμένους, quales erant orationes recitatae in commissionibus, de quibus v. Casaub. ad Aug. 89. et ad n.

arenam esse sine calce] „quod sententias plerumque loqueretur breves et nulla admodum connexionione inter se cohaerentes“ Casaub. Ingeniosa tamen est interpretatio hujus dicti, quam

actionibus rescribere, et magnorum in Senatu reorum accusationes defensionesque meditari; ac, prout stilus cesserat, vel onerare sententia sua quenique, vel sublevare; equestri quoque ordine ad audiendum invitato per edicta. [54] Sed et aliorum generum artes studiosissime et diversissimas exercuit. Threx et auriga, idem cantor, atque saltator. Batuebat pugnatoriis armis, aurigabat exstructo plurifariam Circo. Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quo minus et tragoedo pronuncianti concineret, et gestum histrionis quasi laudans vel corrigens palam effingeret. Nec alia de causa videtur eo die, quo periit, pervigilium indixisse, quam ut initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu: et quondam tres consulares secunda vigilia in Palatium accitos, multaque et extrema metuentes, super pulpitem collocavit; deinde repente magno tiliarum et scabellorum

---

dedit Müllerus in Observ. p. 15. sequ., repetitum illud dicens a Circo, in quo Caji studia maxime versabantur, ut adeo Senecam *arenam* s. stadium, curriculum sine *calce* s. sine meta v. loco calce v. creta notato, ubi cursu exacto victor consistere et praemium accipere solebat, h. e. hominem dixerit ingenii intemperantis, qui, ut Amm. Marc., *extra calces decurreret*, nimis copiosum rebus et verbis, nugatorem ineptum, qui in Foro et in Curia multum agendo nihil perageret, declamatorem umbraticum, cui finis esset propositus nullus, et qui nesciret, quando loqui desineret.“ Postea de v. *rescribere* i. e. ἀντιγράφειν v. ind.

Threx et auriga] Dio 59, 5. ἀρματά τε ἦλασε, καὶ ἐμονομάχησεν· ὀρχήσει τε ἐχρήσατο, καὶ τραγωῶδιαν ὑπεκρίνατο.

volupt. ita efferebatur] Dio l. c. καὶ αὐτῶν (scenicorum) τὰ μὲν πρῶτα θεατῆς καὶ ἀκροατῆς ἐγίγνετο, συνεσπούδαζέ τε τισὶ καὶ ἀντεσπούδαζεν, ὡς περ τις ἐν τοῦ ὀμίλου ᾧ· καὶ ποτὲ δυσκολάνας τε τοῖς ἀντιπαθεστηκόσιν, οὐκ ἀπήντησεν ἐπὶ τὴν θῆαν. προϊόντος δὲ δὴ τοῦ χρόνου, καὶ ἐς ζήλωμα καὶ ἐς ἀγώνισμα πολλῶν προῆλθεν.

scabellorum] *Scabella* instrumenta erant pneumatica, quae calceorum modo pedibus saltantium alligata eundem sonum crepantem semper referebant. Descripsit ea et marmore illustravit

crepitu, cum palla tunicaque talari prosiluit, ac de-
saltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cetera,
natare nesciit. [55] Quorum vero studio teneretur,
omnibus ad insaniam favit. Mnestorem pantomimum
etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltan-
te eo vel leniter obstreperet, detrahi jussum manu
sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti per Cen-
turiorem denunciavit, abiret sine mora Ostiam, per-
ferretque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codi-
cillos suos. Quorum exemplum erat: *Ei, quem
istuc misi, neque boni quicquam, neque mali, fe-
ceris.* Threces quosdam Germanis corporis custodi-
bus praeposuit. Mirmillonum armaturas recidit.
Columbo victori, leviter tamen saucio, venenum in
plagam addidit, quod ex eo *Columbinum* appellavit.

Alb. Rubenius de re vestiar. 2, 17. v. Ern. Clav. Cic. sub v. sca-
billum.

prosiluit — abiit] Dio l. c. ἀπαξ ποτὲ τοὺς πρώτους τῆς γερου-
σίας σπουδῆ νυκτός, ὡς καὶ ἐπ' ἀναγκαῖόν τι βούλευμα μεταπεμφά-
μενος, ὤρχησατο.

osculabatur] Dio 59, 37. ἐφίλει ὀλιγίστους· τοῖς γὰρ πλείστοις
καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκινεῖν ὄρεγε. καὶ διὰ
τοῦτο οἱ φιληθέντες ὑπ' αὐτοῦ χάριν αὐτῷ καὶ ἐν τῇ γερούσια ἐγίνω-
σθον, καίτοι τοὺς ὀρχηστὰς καὶ ἡμέραν φιλοῦντι πάντων ὀρωντων.
De Mnestere v. ad c. 36.

Ptolemæum] v. supra ad c. 26.

arm. recidit] h. e. non modo minus pretiosas et elegantes
fieri jussit, ut Ern. explicat, sed leviora etiam arma dedit et mi-
nora, quo facilius Threcibus, quibus magis favebat, succum-
berent.

venenum — addidit] Dio 59, 14. τοὺς τε ἀρίστους καὶ τοὺς ἐν-
δοξοτάτους τῶν μονομάχων Φαρμακῶν διεψείρε. το δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ
ἐπὶ τῶν ἵππων τῶν τε ἠνιόχων τῶν ἀντιστασιωτῶν ἐποίησεν ἰσχυρῶς
γὰρ τῷ τὴν βατραχίδα ἐνδύνοντι, καὶ διὰ τοῦτ' ἀπὸ τοῦ χρώματος
τῷ πρασίῳ καλουμένῳ προσέκειτο· ὥστε καὶ νῦν ἐτι Γαίανον ἀπ'
αὐτοῦ τὸ χυμῖον, ἐν ᾧ τὰ ἄρματα ἤσκει, καλεῖσθαι. De *jaculomibus*
aurigarum, quatuor distinctis coloribus, *veneto* s. caeruleo, *pra-*
sino s. viridi, *albo* et *russeo* s. *russato*, quos vel a Diis, vel ab
clementis acceperunt, accurate exposuit *Bulenger.* de Circo c. 48
et 49. cf. Fabric. ad *Dionis* l. c., Reimar. ad *Xiphil.* 61, 6. et 67,
4. ubi quatuor prioribus novas Domitianus adjecisse dicitur duas

Sic corte inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Prasinae factioni ita addictus et deditus, ut coenaret in stabulo assidue, et maneret. Agitatori Eutycho comissione quadam in apophoretis vicies sestertium contulit. Incitato equo, cujus causa pridie Circenses, ne inquietaretur, vicinia silentium per milites indicere solebat, praeter equile marmoreum, et praesepe eburneum, praeterque purpurea tegumenta, ac monilia e gemmis, domum etiam, et familiam, et supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur: consulatum quoque traditur destinasse. [56] Ita bacchantem atque grassantem, non defuit plerisque animus, adoriri. Sed una alteraque conspiratione detecta, aliis per inopiam

factiones auream et purpuream (πορφυροῦν enim scribendum ibi docet doctissimus interpret pro ἀργυροῦν ex Martial. Epigr. 14, 55. et Nostr. Domit. c. 7.).

maneret] i. e. pernoctaret. v. ind.

Eutycho] Joseph. 19, 3. ἦν δὲ ὁ Εὐτύχος οὗτος ἡμίνοχος τοῦ καλουμένου πρασίνου, περισπούδαστος Γαίῳ, καὶ περὶ τὰς οἰκοδομὰς τῶν στάσεων τοῦ περὶ ἐκεῖνον ἵππικῶ τὸ στρατιωτικὸν ἐτίθειτο.

in apophoretis] h. e. donis, quae convivis a comissione domum redeuntibus a magistro convivii dabantur. v. Aug. 75.

Incitato equo] Dio 59, 14. καὶ ἓνα γε τῶν ἵππων, ὃν Ἰγνίτατον ἀνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεινὸν ἐνάλει, χρυσᾶς τε (leg. ἐν χρυσῷ τε) αὐτῷ κριθᾶς παρέβαλλε, καὶ οἶνον ἐν χρυσοῖς ἐκπύμασι προῖπιε· τὴν τε σωτηρίαν αὐτοῦ καὶ τὴν τύχην ᾤμυσε, καὶ προεπισχεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν. καὶ πάντως ἂν καὶ τοῦτο ἐπεποιήκει, εἰ πλείω χρόνον ἐζήκει.

una alteraque consp. detecta] Zonaras p. 557. (quem locum cum nostro comparavit Reimarus ad Dion. 59, 25.) τοῦτον δὲ τὸν τρόπον βίου, πάντως ἐπιβουλευθῆσθαι ἐμελλε. καὶ ἐφώρασε τὴν ἐπίθεσιν· καὶ συλλαβῶν Ἀνίχιον Κερεάλιον (cf. Tac. A. 16, 17. qui *Anicium Cerealem* dicit) καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σέξτον Πακίνιον, ἐβασάνησε, καὶ ἐπεὶ μὴδὲν ἐξελάλησεν, ἀνέπεισε τὸν Πακίνιον, σωτηρίαν αὐτῷ καὶ ἄδειαν ὑποσχόμενος, κατεπειν τινῶν ἢ ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, καὶ ἐνεῖνον αὐτίκα καὶ τοὺς ἄλλους ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀπέκτεινε. ἐνὸς δὲ τῶν κτεινομένων καὶ τὸν πατέρα παρεῖναι κατηνάγκασε, τοῦ υἱοῦ Φονευομένου· πυθόμενον δέ, εἰ μῦσαι αὐτῷ ἐπιτρέπει, καὶ ἐκεῖνον σφαγήναι προσέταξεν. (v. ad c. 27.) ὁ δὲ κινδυνεύων, προσποιήσατο ἐκ τῶν ἐπιβουλευομένων εἶναι, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας ἐκφῆσαι ὑπέσχετο.

occasionis cunctantibus, duo consilium communicaverunt, perfeceruntque: non sine conscientia potentissimorum libertorum, praefectorumque praetorii; quod ipsi quoque, etsi falso, in quadam conjuratione quasi participes nominati, suspectos tamen se et invisos sentiebant. Nam et statim seductis magnam fecit invidiam, dextrico gladio affirmans, *sponte se periturum, si et illis morte dignus videretur*: nec cessavit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Quum placuisset, Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chaerea, Tribunus cohortis praetoriae, depoposcit: quem Cajus seniore[m] jam, ut

καὶ ἀνόμασε τοὺς τε ἑταίρους τοὺς τοῦ Γαίου, καὶ τοὺς συνεργούς τῆς ἀσελγείας καὶ τῆς ἀμώτητος. καὶ πολλοὺς αὖ ἀπώλεσεν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἐπάρχους καὶ τὸν Κάλλιστον καὶ τὴν Καισωνίαν προσδιαβαλῶν ἠπιστήθη. καὶ ὁ μὲν ἀπέθανεν, τῷ δὲ Γαίῳ τὸν ὄλεθρον αὐτὸ τοῦτο παρεσκευάσεν. ἰδίᾳ γὰρ τοὺς ἐπάρχους καὶ τὸν Κάλλιστον προσκαλεσάμενος· εἰς εἰμί, ἔφη, τρεῖς δὲ ὑμεῖς, καὶ γυμνὸς μὲν ἐγώ, ὠπλισμένοι δ' ὑμεῖς. εἰ οὖν μισεῖτέ με, καὶ ἀποκτείνειν θέλετε, φονεύσατε. ἔξ ἐκείνου δὲ μισεῖσθαι νομίσας, καὶ ἀχθεσθαι τοῖς πραττομένοις ἐκείνου, ὑπώπτειτε σφᾶς, καὶ ἕξιφος καὶ τῇ πόλει παρεζώννυτο, καὶ συνέβαλλεν αὐτοὺς ἀλλήλοις (*non cessavit — inter se omnes committere*), ὅπως μὴ συμφρονῶσι, κατὰ μόνας ἐκάστω ὡς πιστοτάτῳ διαλεγόμενος περὶ τῶν λοιπῶν, μέχρις οὗ συνέντες τὸ ἐπιχειρημα, προήκοντο αὐτὸν τοῖς ἐπιβουλεύουσι. De conspiratione Aemilia Lepidi v. supra c. 24.

Palatinis ludis] Joseph. 19, 1. Σεωριῶν ἐν τῷ Παλατίῳ ἐπιτελουμένων. ἄγονται δὲ ἐπὶ τιμῇ τοῦ πρώτου μεταστησαμένου τὴν ἀρχὴν (ἀπὸ) τοῦ δήμου Καίσαρος εἰς αὐτόν, et postea: Ἰαῖος δὲ, προόδων αὐτῷ γενομένων, ἔβουε τῷ Σεβαστῷ Καίσαρι, ᾧ δὴ καὶ τὰ τῆς Σεωρίας ἤγετο. Institutos hos ludos a Livia post mortem Augusti, narrat Dio 56, 46. καὶ ἡ Διοκτία ἰδίαν δὴ τινα αὐτῷ πανήγυριν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ Παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δεῦρο αἰεὶ ὑπὸ τῶν αἰεὶ αυτοκρατόρων τελεῖται.

Cassius Chaerea] Dio 59, 29. ἐπεβούλευσαν αὐτῷ Κάσσιός τε Χαιρέας καὶ Κορνήλιος Σαβίνος, καίτοι χιλιάρχιας ἐν τῷ δορυφορικῷ ἔχοντες. συνώμοσαν μὲν γὰρ πλείους, καὶ συνήθεσαν τὸ πραττέμενον, ἐν εἰς ἦν ὁ τε Κάλλιστος καὶ (excidit nomen) ὁ ἐπάρχος· αἱ δὲ αὐτόχειρες αὐτοῦ γενόμενοι ἐκείνοι ἦσαν. Fuscus conspirationis nomenclatorem exhibet Joseph. 19, 1.

mollem et effeminatum denotare omni probro con-
suerat, et modo, signum petenti, PRIAPUM aut VE-
NEREM dare, modo, ex aliqua causa agenti gratias,
osculandam manum offerre, formatam commotamque
in obscœnum modum. [57] Futuræ caedis multa
prodigia exstiterunt. Olympiæ simulacrum Jovis,
quod dissolvi transferique Romam placuerat, tan-
tum cachinnum repente edidit, ut machinis labefactis
opifices diffugerint. Supervenitque illico quidam Cas-
sius quoque nomine, jussum se somnio affirmans, im-
molare taurum Jovi. Capitolium Capuæ Idibus Mar-
tiis de coelo tactum est: item Romæ cella Palatini

ut mollem et eff. m. denotare] Joseph. ονειδῆ ἐς τὴν ἀνανδρίαν
dicit. Dio l. c. γύνυν τε αὐτόν, καίπερ ἐρῶμενέστατον ἀνδρῶν
οἶτα, ὁ Γάιος ἐπεκάλει, καὶ τὸ σύνθημα αὐτῷ, ὅποτε ἐς ἐνεῖνον κα-
θήσοι, Πίσον, ἢ Ἀφροδίτην, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, ἐδίδου. Joseph.
θήλεά τε ἐδίδου ὀνόματα, καὶ ταῦτα (v. τοιαῦτα) αἰσχύνῃς ἀνάπλεα.
Pausan. 9, 27, 3. ἀνθρώπων στρατιώτῃ διδοὺς αἰεὶ τὸ αὐτὸ σύνθημα
μετὰ ὑπόουλου χλευασίας, ἐς τοσοῦτο προήγαγε θυμῷ (an θυμοῦ!) τὸν
ἀνθρώπων, ὥστε σύνθημα διδόντα αὐτὸν διεργάζεται. Senec. de const-
tant. sap. 13. „Chaereae, Trib. mil., sermo non pro manu erat,
languidus sono, et infracta voce suspectior. Huic Cajus signum
petenti modo Veneris, modo Priapi dabat; aliter atque aliter
exprobrans armato molliuim. Haec ipse perlucidus, crepidatus,
armillatus. Coegit itaque illum, uti ferro, ne saepius signum
peteret.“

osculandam man. offerre] Manus osculari, servorum erat.
v. Fabr. ad Dion. 59, 27. quem locum ad caput superius citavi-
mus.

commotamque in obsc. modum] Emendationes Lips. ad Tac.
13, 2. *grammatamque* h. e. ad formam literæ Gamma insertis com-
mixtisque digitis flexam, et proxime *in obscœnum nodum* argu-
tiores sunt, quam veriores.

cachinnum — edidit] Dio 59, 28. γέλως, ὅσαίτις τινὲς ὡς καὶ
τοῦ ἔδου ἐφαψόμενοι προσῆλθον, πολὺς ἐξηκούετο. v. supra ad c. 22.
Tantus autem ferebatur esse Jovis cachinnus, ut machinas i. e.
vectes, quibus ad movendum ingens simulacrum usi fuerant opi-
fices, labefactaret. Postea *diffugerint* injuria reprehendit Ernest.
postulans *diffugerent*. v. notata ad Caes. 6.

Capitolium Capuæ] v. ad Tiber. 40.

atriensis. Nec defuerunt, qui conjectarent, altero ostento periculum a custodibus domino portendi; altero, caedem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua, Sulla mathematicus, *certissimam necem appropinquare*, affirmavit. Monuerunt et Fortunae Antiatinae, *ut a Cassio caveret*. Qua causa ille Cassium Longinum, Asiae tum Proconsulem, occidentum delegaverat, immemor, Chacream Cassium nominari. Pridie, quam periret, somniavit, consistere se in coelo juxta solium Jovis, impulsumque ab eo dextri pedis pollice, et in terras praecipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam, quae forte illo ipso die paulo prius acciderant. Sacrificans resper-

Palatini atriensis] Intelligunt cellam, εἰκημα, servi atriensis Palatii. Sed quum Capitolium s. Jovis templum praecesserit, *Palatinum atriensem* Apollinem esse puto Palatinum, de cujus templo v. ad Aug. 29. Conjunxerat autem Caligula (v. c. 22.) Palatium Capitoliumque, ita ut Apollinis templum Palatini Jovi Capitolino pro atrio esset, et ipse Deus ad *custodes*, de quibus proxime sermo, posset referri. Nihil tamen definitio in re, de qua in utramque patem potest disputari.

eodem die] Idibus Martiis, quibus Caesar occisus fuerat.

Fortunae Antiatinae] Al. *sortes*, quod ex interpretatione ortum videtur, quum sortium crebrior apud Nostrum fiat mentio. v. quae notavimus ad Tiber. 14. et 65. — Erant autem duae Fortunae Antii, oracula edentes, quas *veridicas sorores* dicit *Martial.* 5, 1, 5. cf. *Bulenger.* de sortibus (Thes. Graev. T. V. p. 363.).

ut a Cassio caveret] *Dio* 59, 29. θεοκρότιον δέ τι τῷ Γαίῳ ἄλιγον ἐμπροσθεν ἐγεγόνει, φυλάττεσθαι Κάσσιον. καὶ ὁ μὲν ἐς Γαίου Κάσσιον τὸν τότε τῆς Ἀσίας ἀρχοντα, (de quo v. dicta supra ad c. 24.) ἐπειδὴ τὸ γένος ἀπὸ τοῦ Κάσσιου ἐκείνου τοῦ τὸν Καίσαρα ἀποκτείναντος εἶχεν, ὑποπτεύσας, μετεπέμψατο αὐτὸν δεδεμένον. προέλεγε δ' ἄρα αὐτῷ τὸ δαιμόνιον τοῦτον τὸν Κάσσιον τὸν Χαίρειαν. Ἀπολλώνιος τέ τις Αἰγύπτιος οἶκοι τὸ συμβᾶν αὐτῷ προεῖπε. καὶ πεμφθεὶς διὰ τοῦτ' ἐς τὴν Ἰώμην (Cassius) προσήχθη τε αὐτῷ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ τελευτήσκειν ἐμελλε, καὶ ἀναβληθεὶς, ὡς καὶ μετ' ἄλιγον κολασθόμενος, ἐσώθη.

Sacrificans] non Cajus ipse, sed is, qui phoenicopterum Cajo sacrificium immolabat, (v. c. 22.) nisi quis, Cajum sibi ipsi sacrificasse, censeat. *Jesaja.* 19, 1. in sacrificio, a Cajo Au-

sus est phoenicopteri sanguine. Et pantomimus Muester tragoediam saltavit, quam olim Neoptolemus tragoedus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et quum in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomit, plures secundarum certatim experimentum artis darent,

gnsto Caesari per ludorum Palatinorum solemnitatem oblato, Asprenatis Senatoris, qui postea cum Cajo perit, togam cruore respersam, idque mortis signum huic fuisse, narrat.

tragoediam] *Joseph. l. c. ἐρχηστὴς δράμα εἰσάγει Κινύραν, ἐν ᾧ αὐτὸς τε ἐκτείνεται, καὶ ἡ θυγάτηρ Μύρρα. αἷμά τε ἦν τεχνητὸν πολὺ, καὶ τὸ περὶ τὸν σταυρωθέντα (de quo vide not. proximam) ἐκκεχυμένον, καὶ τὸ περὶ τὸν Κινύραν. Carmen, quod Neoptolemus tragoedus (πρωτεύων τῇ μεγαλοφωνίᾳ καὶ τῇ δόξῃ) pronunciavit, Persarum interitum spectans, sed ad Philippi mortem postea applicatum, servavit *Diodor. 16, 92.* ubi v. *Wesseling.* Ceterum, quod *Josephus* addit: ὁμολογεῖται δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γενέσθαι, ἐν ᾗ Φίλιππον τὸν Ἀμύντου, Μακεδόνων βασιλέα, κτείνει Πausanίας, εἰς τῶν ἑταίρων, εἰς τὸ θάταρον εἰσιόντα, id temporum rationi non convenire, ex initio regni Alexandri M. computat *Usserius Annal. ad A. 3668, p. 157. sequ.*, ubi efficit, circa diem 24. Septembris Philippum occisum fuisse, cum Caji mortem auctor noster cap. sequ. ad VIII. Kal. Febr. referat.*

in Laureolo mimo] *Joseph. μῖμος εἰσάγεται, κατ' ὃν σταυροῦται ληψθεὶς ἡγεμών.* De incerto hujus mimi auctore, vel Q. Lutatius Catulo, vel Naevio, vel Laberio, argumentoque v. *Rupert. ad haec Juvenalis 8, 187.* „*Laureolum velox etiam bene Lentulus egit, Judice me dignus vera cruce,*“ quae, in crucem aliquem in eo actum fuisse, fortasse servum Laureolum, vere *Josephum* narrare, ostendunt. Diverse igitur *Noster*, actorem e ruina h. e. lapsu (puto enim intercidissee ante ruina ob antecedens se) se proripientem sanguinem illum vomuisse narrat, quo scena repleta est, cum *Joseph.* τὸ αἷμα τὸ περὶ τὸν σταυρωθέντα ἐκκεχυμένον dicat, nisi utrumque in eadem fabula occurrit, ut statuit etiam *Oudendorp.* Namque paucis probabitur emendatio, quam *Thom. Reinesius* margini adscripsit: *cervina*, hac addita interpretatione: „Cum cruci affigeretur, habuit utriculos de pelle cervina sanguinis plenos; subduxit ille sese ita, ut utriculi illi affixi clavis sanguinem fuderint.“ Ceterum pro vomit vulgo legitur vomit, ut, quod nullum dat sensum, vel ineptum, sed ex quo vera fortasse eruenda lectio: vomuerat.

plures secundarum] sc. partium. Scilicet post actam fabulam prodibant in scenam hypocritae, qui primos actores imitabantur,

cruore scena abundavit. Parabatur et in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios et Aethiopas explicarentur. [58] Nono Kalendas Februarias, hora quasi septima, cunctatus, an ad prandium surgeret, marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Quum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas evocati praepararentur; ut eos inspiceret hortareturque, restitit. Ac, nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repraesentare spectaculum voluit. Duplex

coque artificio spectatores oblectabant, uti h. l. *experimentum artis dabant*, fictum v. artificiosum sanguineum, αἷμα τεχνητόν, certatim evomentes, quum primarius actor ob fabulae argumentum id fecisset. Male Bremius eos fuisse dicit, qui minoris momenti personas agerent (*welche Nebenrollen spielten*), quamquam aliis locis apta haec est interpretatio. Omnino de *secundarum et tertiarum partium actoribus* vide docte disserentem *Bulenger*, de Theatro 1, c. 7.

an ad prandium surgeret] e theatro. *Dio* 59, 29. τηρήσαντες αὐτὸν ἐκ τοῦ θεάτρου ἐξελθόντα — ἀπέκτειναν. Auctore *Josepho* *Asprenas* eum monuit, ut lotus pransusque reverteretur, vix differente in ipso theatro *Chaerea* negotium, ἐπεὶ καὶ περὶ τὴν ἐν νῆα τὴν ὤραν ἤδη τὰ τῆς ἡμέρας ἦν.

in crypta — restitit] *Dio*: ἐξελθόντα, ἵνα τοὺς παῖδας θεάσθαι, οὓς ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰωνίας τῶν πάντων εὐγενῶν, ἐπὶ τῷ τὸν ὕμνον τὸν εἰς αὐτὸν πεποιημένον ᾄσαι, μετεπέμψατο ὁῆσεν, ἀπέκτειναν, ἐν στενωπῷ τινὶ ἀπολαβόντες. *Joseph.* ἐπεὶ δὲ ἐντὸς ἦν τοῦ βασιλείου, τὰς μὲν εὐθείας ὁδοὺς λείπει, κατ' ἄς δὴ ἐστήκεισαν τῶν δούλων οἱ θεραπεύοντες αὐτὸν, καὶ προήσαν οἱ περὶ τὸν Κιλαύδιον. τρέπεται δὲ κατὰ στενωπὸν ἡρεμηκότα — ἄμα καὶ παῖδας, οἳ ἤκεισαν ἐκ τῆς Ἀσίας, κατανοήσων, πομπῆς αὐτῶν ἐκείθεν γενομένης ἐπὶ ὕμνοις μυστηρίων ἃ ἐπέτελει, ἔνιοι δὲ κατὰ πυρρῆχισμούς, οἳ ἐν τοῖς θεάτροις ἔσθοντο.

hortareturque] sc. ut partes suas bene agerent, quo pertinet mox *alloquenti pueros*, ut recte interpretatur *Ernest.*, ut saltem haud necessaria videatur, quam *Oudend.* protulit probavitque, ingeniosa tamen conjectura *Nic. Hopsii*: *sortireturque* i. e. sorte disponderet, quam firmare studet loco *Neron. 21.*, ubi de tali citharoedorum sortitione sermo.

Ac, nisi — diceret — voluit] *Gr.* ἐπανήλθε ἄν, εἰ μὴ sequi. Ita

dehinc fama est. Alii tradunt, alloquenti pueros a tergo Chaeream cervicem gladio caesim graviter percussisse, praemissa voce, *Hoc age!* dehinc Cornelium Sabinum, alterum e conjuratis Tribunum, ex adverso trajecisse pectus. Alii, Sabinum, sumnota per conscios Centuriones turba, signum more militiae petisse, et, Cajo *Jovem* dante, Chaeream ex-

Caes. 58. „neque in Britanniam transiit, nisi — explorasset.“ Tac. A. 11, 34. „nec multo post — offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoveri eos jussisset.“ Id. c. 57. „ni caedem Narcissus properavisset, verterat perniciem in accusatorem.“ *Princeps gregis est magister puerorum scenicorum, χοροδιδάσκαλος, postea repraesentare spectaculum i. q. statim, e vestigio exhibere populo.*

cervicem — percussisse] Josephus Chaeream narrat, cum signum petenti rursus obscœnum dedisset, primum vulnus impugisse, non letale tamen, ita ut sine voce Cæjus prae dolore fugeret. Describit vulnus ita: μεστηγὺς τοῦ τε ὤμου καὶ τοῦ τραχήλου φερόμενον τὸ ξίφος ἐπέσχευεν ἢ κλειὸς προσωτέρω χωρεῖν. *Senec. de constant. sap. 18.* „Chaerea primus inter conjuratos manum sustulit; ille *cervicem mediam* uno ictu decedit; plurimum deinde undique publicas ac privatas injurias ulciscantium gladio-rum ingestum est.“

Hoc age] quae formula in sacrificiis erat solemnis, curam animosque praesentium ad actum sacrum revocans. Refert eam ad disciplinam Pythagoricam et inde ad Numae instituta *Plutarch. Num. c. 14.* ubi: μέχρι νῦν, ὅταν ἀρχῶν πρὸς ὄρνισιν ἢ θυσίαις διατρέβη, βοῶσιν. Ὅχι ἄγε. σημαίνει δὲ ἡ Φωνή. Τοῦτο πράσσει, συνεπιστρέφουσα καὶ κατακοσμοῦσα τοὺς προστυγχάνοντας. et *Coriolan. c. 25.* ubi: ὅταν ἀρχόντες ἢ ἱερεῖς πράττωσι τι τῶν θεῶν, ὁ κήρυξ πρόεισι μεγάλη φωνή βοῶν. Ὅχι ἄγε. σημαίνει δὲ ἡ Φωνή. Τοῦτο πράττει, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργου ἐμβάλλειν μεταξύ, μηδὲ χρεῖαν ἀσχολίας. Pluribus illustrat eam *Brisson. de formulis l. 1. p. 11. sequ.* — Chaerea ad Cajum tanquam ad victimam accedens ea utebatur, atque ita Galbam etiam „obtulisse ultro jugulum, et, *ut hoc agerent* ac feirent, quando ita videretur, hortatum“ narrat Noster c. 24.

Cornel. Sabinum] Joseph. στόνω δὲ χρησάμενος πρὸς τῆς ἀληγηδόνος τὸ περιττὸν εἰς τὸ πρόσθεν ἴστο φυγῆ, καὶ δεξάμενος αὐτὸν Κορνῆλιος Σαβῖνος, τὴν διάνοιαν ἤδη προκατεργασμένος, ὠθεῖ κλισέντα ἐπὶ γόνυ. πολλοὶ δὲ περιστάντες ἀφ' ἐνὸς ἐκκελεύσματος εἰσποῦν τοῖς ξίφεσι. — τελευταίαν δὲ Ἀκύλας ἐμολογεῖται ὑπὸ πάντων πληγὴν ἐπαγαγῶν, ἢ μεθίστησιν αὐτὸν ἀκριβῶς.

clamasse, *Accipe iratum*, respicientique ināxillam ictu discidis. Jacentem, contractisque membris clamitantem se vivere, ceteri vulneribus triginta confecerunt. Nam signum erat omnium, *Repete*. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lectarii cum asseribus in auxilium accurrerunt: mox Germani corporis custodes: ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam Senatores innoxios, interemerunt. [59] Vixit annis unde-

Accipe iratum] Recepti emendationem Lipsii exc. ad Tac. A: 13, 2. probatam Gronov., Oudend., Ern., Wolfio, et plerisque, commotus tot et tantorum nominum auctoritate. Inhaeret tamen animus vulg. *Accipe iratum*, quod ab auguriis ductum docet *Brisson*. l. c. p. 121., ubi aves *ratum auspicium facere* dicebantur. Cajus quum *Jovem* dedisset h. e. Tonantem, Fulgurantem, Vindicem, Chaerea regressit: en *ratum tibi omen*, en praesentem numinis vindictam. Si falsa, haud absurda tamen vulgata est lectio, eamque defendit etiam *Walther*. *Observ.* p. 24. ex conjuncta cum nomine Jovis *julminis*, ideoque *ictus, cladis* notione.

contractisque membris clamitantem] Quid hoc sit, scire se negat Oudend., suadens *indicantem*, quod esset frigidissimum. Jacens et contractis i. e. convulsis membris prae vulnerum dolore, clamitabat, se vivere. Quod Josephum, eum non clamitasse, testari dicit Oudend., id huc non pertinet, quum de primo Chaerae ictu nulloque ad vulnus illud amicorum auxilio impetrato ibi sermo sit.

cum asseribus] quibus lecticam imponere solebant.¹

Germani — interemerunt] Longa Josephi est narratio de Germanorum furore. Interemptos ab iis tradit Asprenatem, Norbanum, Antejum cum paucis aliis, totumque theatrum strictis gladiis circumdatum, donec Aruntius, certo de Caji morte alato nuncio, gratiaque tumultum sedaret. *Dio* 59. 30. ἐπεὶ δὲ τὸ δορυφορικὸν ἐπαράττειτο, καὶ διαθέοντες ἐπυρθάνοντο, τίς Ἰαίου ἐσφαξεν, Οὐαλέριος Ἀσιατικὸς, ἀνὴρ ὑπατευκὴς, θουμαστὸν δὴ τινα τρόπον αὐτοῦς ἠσύχασεν, ἀνελθὼν ἐς περιφανές τι χωρίον, καὶ ἐκβοήσας· Εἶθε ἐγὼ αὐτὸν ἀπεικτένειν. καταπλαγέντες γὰρ ἐπαύσαντο τοῦ δορυβου. His verbis, serius narrat Josephus, *populum tumultuantem flexisse Valerium*, de quo v. etiam Tac. 12, 1.

Vixit annis undetriginta] Natus prid. Kal. Sept. a. U. 765. (v. c. 8.) periit VIII. Kal. Februar. a. 794. Vixit igitur annos 28 cum quinque fere mensibus, atque accuratius ita *Eutrop.* 7, 7., interfectus in Palatio est anno aetatis suae XXVIII. N. etiam

triginta: imperavit triennio et decem mensibus, diebusque octo. Cadaver ejus clam in hortos Lamianos asportatum, et tumultuario rogo semiambustum, levi cespite obrutum est: postea per sorores ab exilio reversas erutum, et crematum, sepultumque. Satis constat, priusquam id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos: in ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Periit una et uxor Caesonia, gladio a Centurione confossa, et filia parieti illisa. [60] Conditionem temporum illorum etiam per haec existimare quivis possit. Nam neque caede vulgata statim creditum est:

I. nonnulli XXVIII., sed vulgata rectior; solet enim auctor numero rotundo uti.

imperavit triennio — dieb. octo] calculo inito a morte Tiberii, quae incidit, auctore Suet. c. 75., in XVII. Kal. Apr. a. 790. *Dio* 59, 30. Γάιος μὲν δὴ ταῦτα ἐν ἔτεσι τρισί, καὶ μηνὶ ἑννέα, ἡμέραις τε οὐτῶ καὶ εἰκοσι, πράξας, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, ὡς οὐκ ἦν θεός, ἔμαθεν, quem locum injuria sollicitat Casaub. ad n., oblitus, Dionem Tiberii mortem referre ad VII. Kal. Apr. — *Josephus* 19, 2. numero rotundo: τέταρτον ἐνιαυτὸν ἡγεμονεύσας Ῥωμαίων, λείποντα τεσσάρων μηνῶν. Aliorum numeros attulit Fabric. ad *Dionis* l. c.

in hortos Lamianos] De his, juxta Maecenatianos situs, v. *Nardini* Rom. vet. 4, 2. et *Borrichii* ant. Urb. Rom. fac. c. 7. — Gens *Lamia* nobilitate et originis, quam ferebat, antiquitate erat illustris. v. *Horat.* Od. 3, 17, 1.

ab exilio reversas] revocatas a Claudio. v. *Dio* 60, 4.

uxor Caesonia] *Dio* 59, 29. τὴν τε γυναῖκα καὶ τὴν θυγατέρα εὐθύς ἐσφαζαν. Interemta est, auctore *Joseph.* 19, 2. a Julio Lupo, Trib. mil., misso ad hoc negotium a Chaerea. Fusam narrationem ita claudit: καὶ ἤδη μὲν εὐψύχως ταύτῃ τελευτᾷ ὑπὸ τοῦ Δούκπου, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ θυγάτριον.

Conditionem — existimare quivis possit] *Terent.* Heautont. 2, 3, 41. „ea res dedit tum existimandi copiam Cotidianae vitae consuetudinem“ et *Hecyr.* 1, 2, 88. „ad exemplum ambarum mores earum existimans.“ *Ernest.*, qui h. l. restituit aestimare, bene edidit defenditque „existimari (i. e. judicari) a medicis jubet“ *Tac. Hist.* 4, 81.

neque caede v. st. creditum est] v. *Joseph.* 19, 1.

fuitque suspicio, ab ipso Cajo famam caedis simulatam et emissam, ut eo pacto hominum erga se mentes deprehenderet; neque conjurati cuiquam imperium destinaverunt. Et Senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut Consules primo non in Curiam, quia Julia vocabatur, sed in Capitolium convocarint; quidam vero, sententiae loco, abolendam Caesarum memoriam, ac diruenda templa, censuerint. Observatum autem notatumque est imprimis, Caesares omnes, quibus Caji praenomen fuerit, ferro perisse, jam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

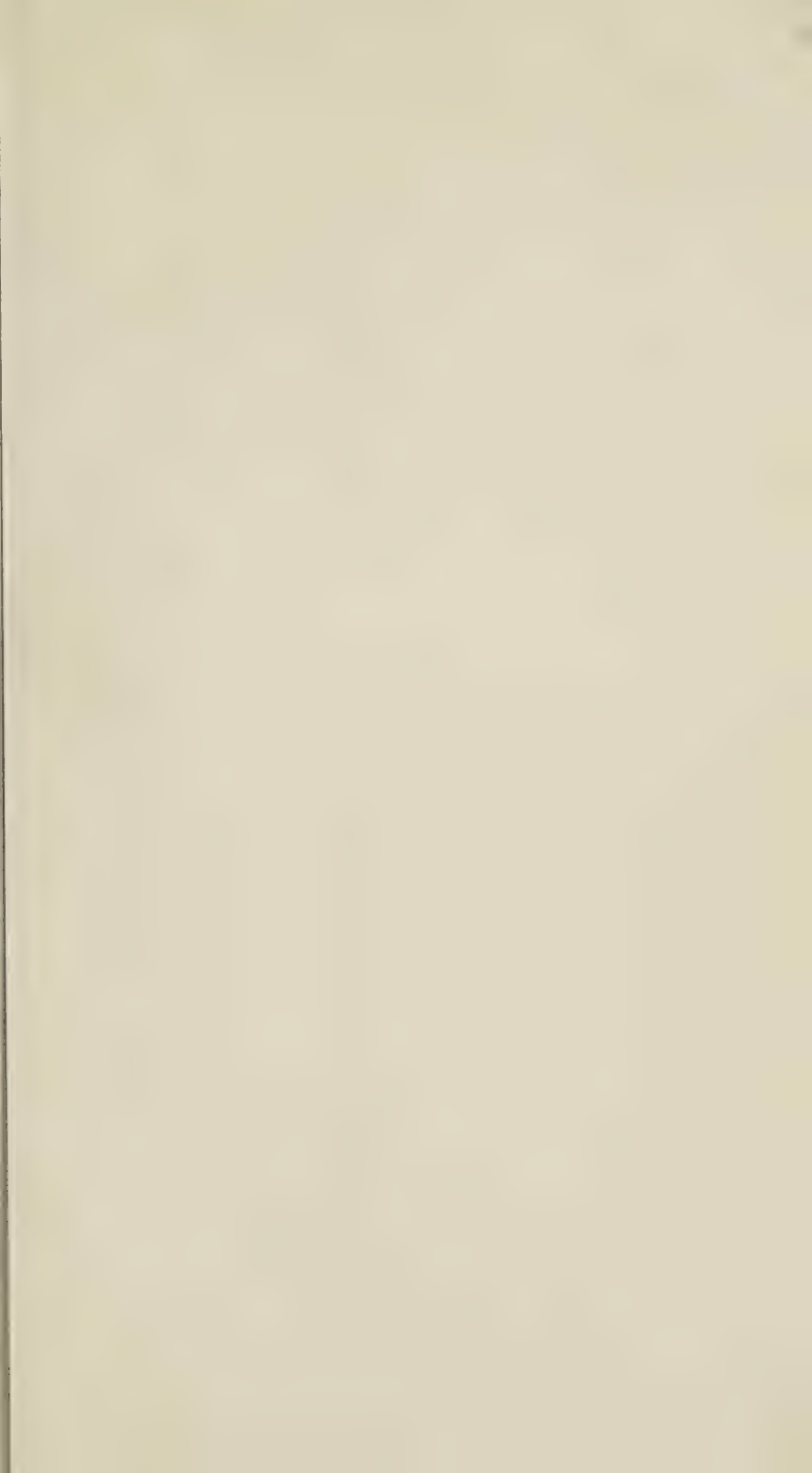
in asserenda libertate] v. Claud. 10.

quia Julia vocabatur] Hanc Curiam, destructa Curia Hostilia, Caesari aedificandam sucque nomine appellandam demandaverat Senatus, (*Dio* 44, 5.) post Caesaris mortem aedificaverant Triumviri, (*Id.* 47, 19.) dedicaverat Augustus. (*Id.* 51, 22.) Mox dedi ex more Suetonii *convocarint* et *censuerint*. Vulg. *convocarent* et *censuerunt*, quod ab aliis mutatum in *censèrent*.

fuerit] Ita recte reposuerunt Ern. et Oudend. ob sequens *sit occisus*, unde patet, constructionem pendere a verbo *notatum est*. Nam alias auctor non minus bene dicere potuisset, quod habent plures, *fuit*, ex veritate historica, non ex sententia aliorum. Cajum autem Caesarem, Dictatoris patrem, sua morte perisse, docet locus *Plinii*, ad *Caes.* 1. citatus, morboque etiam Cajum, Augusti ex Julia et Agrippa nepotem, quos citavimus ad *Aug.* 65. Idem monuit jam *Torrent*.

qui Cinn. temporibus sit occisus] cum L. Julio fratre, hospitis Etrusci scelere proditus, ut narrat *Cic. de Orat.* 3, 3. cf. *Appian. Civ.* 1, 72. Factum a. U. 667.

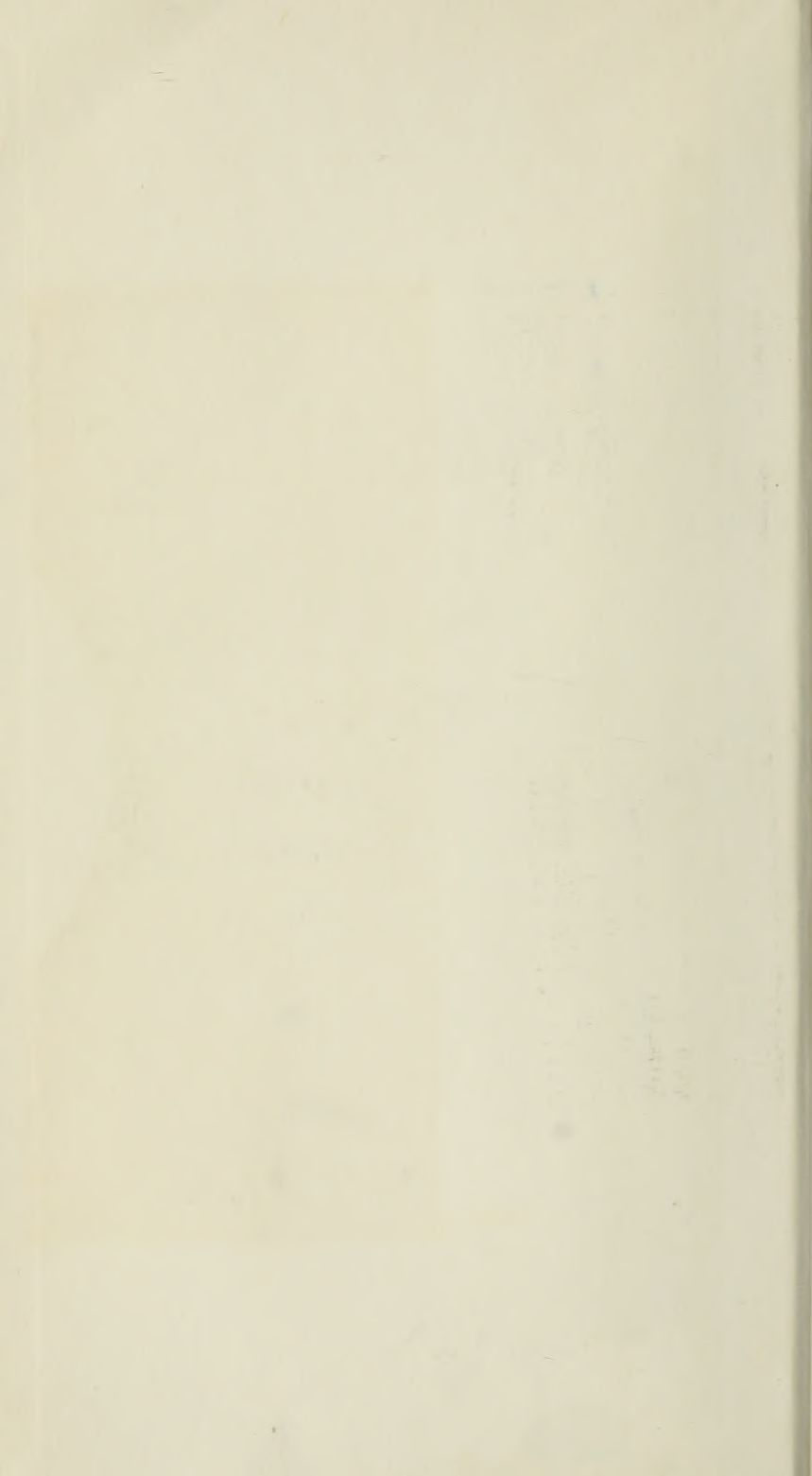

BINDING SECT. JUN 30 1964

LL

S9449B

22453

Suetonius Tranquillus, Caius
Opera; ed. by Baumgarten-Crusius.
vol. 1.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

